

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**DESTAN-I HADİCE
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

Yüksek Lisans Tezi

Zekiye Gizem DEBRELİ

**Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Salih DEMİRBİLEK**

Samsun, 2018

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**DESTAN-I HADİCE
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)**

Yüksek Lisans Tezi

Zekiye Gizem DEBRELİ

**Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Salih DEMİRBİLEK**

Samsun, 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

17 /07/ 2018

Zekiye Gizem DEBRELİ

TEZ KABUL VE ONAYI

Zekiye Gizem DEBRELİ tarafından hazırlanan “Destan-ı Hadice (İnceleme-
metin-sözlük)” başlıklı bu çalışma, 17 / 07 / 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı
sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek
Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan :

Üye :

Üye :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../....

Enstitü Müdürü (İmza ve Mühür)

ÖZET

DESTAN-I HADİCE

(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Zekiye Gizem DEBRELİ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz/2018

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Salih DEMİRBİLEK

İncelememize konu olan eser, Konya İl Halk Kütüphanesinde bulunan 42 Kon 2061 arşiv numarasında kayıtlı Destan-ı Hadice adlı yazmadır. Destan-ı Hadice, 46 varak ve 936 beyitten oluşan; Hz. Muhammed'in çocukluğu, gençliği, Hz. Hadice ile evliliği, peygamberlikle müjdelenmesi konularını işleyen dinî içerikli bir mesnevidir. Eserin müellifi ve yazılış tarihi belli değildir.

Kütüphanelerimizde Hazreti Hadice üzerine yazılmış başka yazmalar da bulunmaktadır. Tezimizde bu yazmalar ve bunlar üzerine yapılmış çalışmalardan bahsettikten sonra bu yazmaları mevcut verilerin ışığında sınıflandırarak, eserimizin bu sınıflandırma içerisindeki yerini ortaya koyduk. Bu yazmaların aslında iki farklı eserin kopyaları olduğunu tespit ettik. Bu yazmalar içerisinde sadece Seda Garip tarafından incelenmiş olan yazmanın müellifi (Gulami) bilinmektedir. Diğerlerinin ise müellifi belli değildir. Kaynaklarda adı geçen yazmaların sayısı on ikidir. Bu yazmalardan birkaçı üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezleri bulunmaktadır. Diğer yazmalar hakkındaki bilgilerimiz Abdülkadir Karahan, Fatih Köse ve Rahim Erarslan'ın verdiği bilgilerle sınırlıdır. Bu sınırlı bilgilerle bir sınıflandırma yaptığımızda bu yazmaların altısının Gulami'nin eserinin, diğerlerinin ise müellifi bilinmeyen diğer eserin kopyaları olduğu sonucuna vardık. Bizim metin neşrini yaptığımız eserin, Gulami'nin eserinin kopyalarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle biz önce metnimizi aslına uygun olarak transkribe ettik. Sonra da İstanbul ve Ankara nüshalarıyla karşılaştırarak farklılıkları dipnotlarda gösterdik.

Mesnevi nazım şekli ve aruz ölçüsüyle yazılmış olan Destan-ı Hadice hem içerik hem de yapı bakımından mevlid türünün birçok özelliğine sahiptir. Tezimizin birinci bölümünde nazım türü, nazım şekli ve aruz ölçüsüyle ilgili detaylı bir değerlendirme yaptıktan sonra Destan-ı Hadice'nin dil özelliklerini örneklerle gösterdik. Yaptığımız inceleme sonucunda Destan-ı Hadice'de Eski Anadolu Türkçesi ile beraber Osmanlı Türkçesinin özelliklerinin de görüldüğünü tespit ettik. Bu durum Destan-ı Hadice'nin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılıp daha geç bir dönemde istinsah edilmesiyle alakalı olmalıdır. Tezimiz giriş, dil incelemesi, metnin yazı çevrimi, metnin Türkiye Türkçesine aktarımı, gramatikal dizin-sözlük ve metnin tıpkı basımı bölümlerinden oluşmaktadır.

Anahtar sözcükler: Eski Anadolu Türkçesi, Hadicetü'l-Kübra, mevlit, mesnevi

ABSTRACT

DESTAN-I HADİCE (INVESTIGATION-TEXT-GLOSSARY)

Zekiye Gizem DEBRELİ

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature, M.A., July/2018

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Salih DEMİRBİLEK

The work, which is the subject of our study, is the “Epic of Hadice” which is recorded with 42 Kon 2061 archive number in the Konya City Public Library. The “Epic of Hadice” consists of 46 pages and 936 couplets; this is a religious mesnevi written about Muhammed's childhood, his youthfulness, his marriage with Hadice, his prophethood. The manuscript book is unknown who wrote it and when it was written.

In our libraries, there are other manuscripts written on Hazreti Hadice. In this work, after we give information about these manuscripts and the works about them, we classified them in the light of the existing data and we have determined the place of our manuscript in this classification. We have detected that these manuscripts were copies of two different books. From these manuscripts, only the manuscript's writer (Gulami) who is examined by Seda Garip is known. The authors of other manuscript books are unknown. Twelve manuscript books are mentioned in the sources. There are some graduate theses about some of these manuscripts. Our knowledge about other manuscripts is limited to the information given by Abdulkadir Karahan, Fatih Köse and Rahim Erarslan. When we made a classification with this limited data, we decided that six of in these copies were the Gulami's manuscripts's copies and the other copies were of the of the unknown author's manuscripts's copies. It is understood that this text is prepared by us, it is one of the Gulami's book's copies. Therefore, we first transcribed our manuscript book in accordance with its original form. Then we compared our text with the version of Istanbul and Ankara and showed the differences between them in the footnotes.

Destan-ı Hadice is written in mathnavi style and aruz measure and it has many features of the Mevlid genre in terms of both content and structure. In the introduction part of our work, first we made a detailed evaluation of Destan-ı Hadice's poetic form, genre and measure and then we have shown Destan-ı Hadice's language specifications by examples. As a result of our examination, we have found the features of Ottoman Turkish together with Old Anatolian Turkish are seen in Destan-ı Hadice. This situation should be related to the fact that Destan-ı Hadice was written during the Old Anatolian Turkish era and was copied in later period. Our study is contains the section of the introduction, the language review, the transcription of the text, the translation to the modern TurkeyTurkish, the gramatikal index-dictionary and the facsimile.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Hadicetü'l-Kübra, mawlid, mathnawi.

ÖN SÖZ

Milletler, kültürel birikimlerini sözle ve yazıyla sonraki kuşaklara aktarmışlar ve böylece millet olarak varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. Ayrıca medeniyetlerin kurulması ve gelişebilmesi de insanların bilgi birikimlerini, yaşama biçimlerini, âdet ve gelenekleriyle kültürel değerlerini sonraki kuşaklara söz ve yazı ile aktarabilmeleri sayesinde olmuştur.

Türkler çağlar boyunca çok farklı coğrafyalarda devletler kurmuş, birçok farklı medeniyetle etkileşime girmiştir. Bunun sonucunda sosyal hayatlarında kültürel bazı değişimler yaşanmıştır. Bunlardan biri de alfabe değişimidir. Alfabenin değişimi ile beraber eski yazıyla yazılmış birçok eser, arşivlerin tozlu raflarına kaldırılmış ve gelecek kuşaklara ulaşabilmek için araştırmacıların yazı çevirimi, günümüz Türkçesine çeviri gibi çalışmaları yapmalarını beklemektedir.

Tezimize konu olan eser, Konya İl Halk Kütüphanesinin Konya Bölge Yazma Eserler koleksiyonu arasında yer alan 42 Kon 2061 numara ile kayıtlı yazma eserdir. Harekeli nesih ile, mesnevi biçiminde yazılmış Destan-ı Hadice adlı bu yazma eserin müellifi de telif veya istinsah tarihi de belli değildir.

Hiz. Muhammed'in çocukluğu, gençliği, Hiz. Hadice ile evliliği, peygamberlikle müjdelenmesi, Medine'ye hicreti gibi konuların anlatıldığı bu esere Destan'ı Hadice denmesinin nedeni Hiz. Hadice'nin, Hiz. Muhammed'in hayatında çok önemli bir yere sahip olmasıdır. Peygamberimizin ilk eşi olan Hiz. Hadice, onun Allah'ın resulü olduğuna inanan ve İslamiyeti kabul eden ilk kişidir. Evlilikleri boyunca maddî ve manevî her açıdan Hiz. Muhammed'in yâr ve yardımcısı olmuş, ondan desteğini esirgememiştir. Hiz. Muhammed de onun kıymetini bilmiş, söz ve davranışlarıyla daima onu yüceltecek şekilde hareket etmiştir.

Kütüphanelerimizde bu konuyu işleyen başka manzum eserler de vardır. "Destan-ı Hadicetü'l-Kübra", "Manzume-i Hadicetü'l-Kübra" gibi çeşitli isimlerle kayıtlı olan bu eserlerin bir kısmı üzerine yüksek lisans tezleri hazırlanmış, bir kısmı üzerine ise tanıtım yazıları yazılmıştır. Biz bu çalışmanın giriş bölümünde incelediğimiz yazmanın künye bilgilerini verdikten sonra, "Dasıtan-ı Hadicetü'l Kübra", "Manzume-i Hadicetü'l Kübra" gibi çeşitli isimlerle anılan diğer yazmaların tanıtımını yaptık. Ardından eldeki bilgiler ışığında yazmaların sınıflandırmasını yaparak bu yazmaların aslında iki farklı eserin kopyaları olabileceği tezini örneklerle

ortaya koyduk. Çalışmamıza konu olan eserin hangi grupta yer aldığını belirledik. Bir taraftan yazma eserimizi aslına uygun olarak transkribe edip yazım yanlışlarını dipnotlarda gösterirken diğer taraftan da aynı eserin kopyaları olduğunu düşündüğümüz üç eseri (1- *Gulâmî*'nin *Dâsitân-ı Hadicetü'l-Kübra* adlı eseri: *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları* 256, 2- *Manzume-i Hazreti Hadicetü'l-Kübra: Milli Kütüphane Yazmalar koleksiyonu* 06 Mil YzA 8670 ve 3- *Konya İl Halk Kütüphanesi Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesi* 42 Kon 2061'de kayıtlı olan ve bizim incelediğimiz *Destan-ı Hadice*) Seda Garip, Emine Kara Tursun, Necdet Öztürk ve Rahim Erarslan'ın okuyuşunu esas alarak karşılaştırmalı olarak okuyup farklılıkları dipnotlarda gösterdik. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi nüshası için YK kısaltmasını, Milli Kütüphane nüshası için MK kısaltmasını, Konya nüshası için de KON kısaltmasını kullandık. Bu şekilde yazı çevrimini yaparak metni oluşturduk. Eserin dil incelemesini de detaylı bir şekilde ayrı bir bölümde yaptık. İncelememizin sonuçlarını giriş bölümünde özetledik. Giriş bölümünde ayrıca eserin nazım biçimi, nazım türü, ölçüsü hakkında da bilgi verdik. Eserin mevlid türü ile benzeşen ve ayrılan yönleri üzerinde durduk. Eserde anlatılanları özetledik ve tarihi kaynaklarda verilen bilgilerle eserimizde anlatılanlar arasındaki tutarlı/tutarsız yönleri bir başlık altında ele aldık.

Tezimizi giriş, dil incelemesi, metnin yazı çevrimi, metnin Türkiye Türkçesine aktarımı, dizin-sözlük, yazma eserin tıpkı basımı ve kaynakça bölümlerinden oluşacak şekilde düzenledik.

Tez konusunun belirlenmesinden; incelenecek metnin tedarik edilmesi, incelenmesi, tezin yazılması –kısacası başlangıç aşamasından nihaî aşamaya kadar her konuda yardımlarını esirgemeyen hocam Dr. Öğr. Üyesi Salih Demirbilek ve dönem arkadaşım, kardeşim Veis Karahan'a sonsuz teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca bilgilerinden son derece istifade ettiğim, sabırlı, anlayışlı ve yardımsever hocalarım Prof. Dr. Şahin Köktürk, Prof. Dr. Serkan Şen, Prof. Dr. Bekir Şişman, Dr. Öğr. Üyesi İlknur Tatar Kırılmış'a teşekkürler ederim.

Hacettepe Üniversitesi'nden hocalarım Prof. Dr. Mehmet Ölmez, Prof. Dr. Zuhâl Ölmez, Prof. Dr. Tulga Ocak olmasaydı, yirmi yıl aradan sonra yeniden öğrenci olmayı göze alamazdım. Onların verdiği özgüven ve araştırma-öğrenme aşkı sayesinde bu cesareti kendimde bulabildim. Onlara sonsuz sevgi, saygı ve

şükranlarımı sunmak isterim.

Özellikle son üç yıllık dönemde bana karşı gösterdiği sabır ve anlayış için eşim Osman Debreli'ye de çok çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın daha nitelikli çalışmalar için ilham kaynağı olması dileğiyle...

Zekiye Gizem DEBRELI

Samsun-2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR VE İŞARETLER DİZİNİ	xii
METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	xiii

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DESTAN-I HADİCE

1.1. Eserin Katalog Bilgileri ve Nüsha Tanıtımı	2
1.2. Eserin Nazım Şekli	2
1.3. Eserin Ölçüsü	4
1.4. Eserin Yapısı	5
1.5. Eserin Türü	5
1.6. Eserin Özeti	6
1.7. Tarihî Kaynaklarda Verilen Bilgilerle Eserde Anlatılanların Karşılaştırılması	15
1.8. Eserde Görülen Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi Özellikleri	17
1.8.1. Eski Anadolu Türkçesinin Destan-ı Hadice'deki Yansımaları	17
1.8.2. Osmanlı Türkçesinin Destan-ı Hadice'deki Yansımaları	23
1.9. Eserin Literatürdeki Yeri	26
1.9.1. Hz. Hadice Hakkında Yazılmış Manzum Yazma Eserler	26
1.9.2. Hz. Hadice Hakkında Yazılmış Manzum Yazma Eserlerin Sınıflandırılması	35

İKİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

2.1. İmla Özellikleri	54
2.1.1. Ünlülerin Yazılışı	54
2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazılışı	54
2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazılışı	55
2.1.1.3. /ı/ ve /i/ Ünlülerinin Yazılışı	56
2.1.1.4. /o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazılışı	56
2.1.1.5. /u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazılışı	57
2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı	57
2.1.2.1. /b/ ve /p/ Ünsüzlerinin Yazılışı	57
2.1.2.2. /c/ ve /ç/ Ünsüzlerinin Yazılışı	59
2.1.2.3. /t/ ve /d/ Ünsüzlerinin Yazılışı	59
2.1.2.4. /ş/ ve /s/ Ünsüzlerinin Yazılışı	60
2.1.2.5. /η/ Ünsüzünün Yazılışı	61
2.1.2.6. /j/ Ünsüzünün Yazılışı	61
2.1.3. Şeddenin Kullanılışı	61
2.1.4. Bitişik ve Ayrı Yazılan Kelimeler	62
2.1.5. Aynı Kelimenin Değişik Şekillerde Yazılması	63
2.1.6. Yanlış Yazılan Kelimeler	63
2.2. Ses Bilgisi	64
2.2.1. Ünlüler	64
2.2.1.1. Uzun Ünlüler	64

2.2.1.2. Ünlü Değişmeleri	64
2.2.1.3. Ünlü Uyumu	66
2.2.1.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	66
2.2.1.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	66
2.2.1.4. Ünlü Düşmesi	74
2.2.1.5. Ünlü Türemesi	74
2.2.1.6. Ünlü Birleşmesi	75
2.2.2. Ünsüzler	75
2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri	75
2.2.2.1.1. Tonlulaşma	75
2.2.2.1.2. Tonsuzlaşma	77
2.2.2.1.3. Sızıcılaşma	77
2.2.2.1.4. Sürekli Ünsüzler Arasında Değişme	78
2.2.2.2. Ünsüz Türemesi	78
2.2.2.3. Ünsüz Düşmesi	78
2.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi	79
2.2.2.5. Hece Düşmesi	79
2.2.2.6. Ek Yığılması	79
2.2.2.7. Göçüşme	80
2.3. Şekil Bilgisi	80
2.3.1. Sözcük Yapımı	80
2.3.1.1. Yapım Ekleri	80
2.3.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	80
2.3.1.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	82
2.3.1.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri	82
2.3.1.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri	83
2.3.2. Sözcük Türleri	84
2.3.2.1. İsimler	84
2.3.2.1.1. İsim Çekim Ekleri	84
2.3.2.1.1.1. Çokluk Ekleri	84
2.3.2.1.1.2. İyelik Ekleri	84
2.3.2.1.1.3. Aitlik Ekleri	85
2.3.2.1.1.4. Hâl Ekleri	85
2.3.2.2. Sıfatlar	89
2.3.2.2.1. Niteleme Sıfatları	89
2.3.2.2.2. Belirtme Sıfatları	90
2.3.2.2.2.1. İşaret Sıfatları	90
2.3.2.2.2.2. Sayı Sıfatları	90
2.3.2.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları	90
2.3.2.2.2.4. Soru Sıfatları	90
2.3.2.3. Zamirler	90
2.3.2.3.1. Şahıs Zamirleri	91
2.3.2.3.2. İşaret Zamirleri	92
2.3.2.3.3. Dönüştürme Zamirleri	94
2.3.2.3.4. Belgisiz Zamirler	94
2.3.2.3.5. Soru Zamirleri	96
2.3.2.3.6. Bağlama Zamirleri	96
2.3.2.4. Zarflar	97
2.3.2.4.1. Nitelik Zarfları	97
2.3.2.4.2. Zaman Zarfları	98
2.3.2.4.3. Miktar Zarfları	100
2.3.2.4.4. Soru Zarfları	100
2.3.2.4.5. Yer-Yön Zarfları	100
2.3.2.5. Edatlar	101

2.3.2.5.1. Ünlem Edatları	101
2.3.2.5.2. Bağlama Edatları	101
2.3.2.5.3. Kuvvetlendirme Edatları	102
2.3.2.5.4. Çekim Edatları	102
2.3.2.5.5. Soru Edatları	103
2.3.2.5.6. Şüphe Edatları	103
2.3.2.6. Fiiller	103
2.3.2.6.1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri	103
2.3.2.6.2. Şekil ve Zaman Ekleri	104
2.3.2.6.2.1. Bilinen Geçmiş Zaman Kipi	104
2.3.2.6.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi	105
2.3.2.6.2.3. Geniş Zaman Kipi	106
2.3.2.6.2.4. Şimdiki Zaman Kipi	106
2.3.2.6.2.5. Gelecek Zaman Kipi	107
2.3.2.6.2.6. İstek Kipi	107
2.3.2.6.2.7. Şart Kipi	108
2.3.2.6.2.8. Gerekliklik Kipi	108
2.3.2.6.2.9. Emir Kipi	108
2.3.2.6.3. Ek-Fiil Çekimi	109
2.3.2.6.3.1. Çekimli Fiillerde i- Ek-Fiili	109
2.3.2.6.3.2. İsimlerde i- Ek-Fiili	110
2.3.2.6.4. Fiil Çekiminde Soru	111
2.3.2.6.5. Fiilimsiler	111
2.3.2.6.5.1. Zarf-Fiiller	111
2.3.2.6.5.2. Sıfat-Fiiller	112
2.3.2.6.5.3. İsim-Fiiller	112
2.3.2.7. Yabancı Unsurlar	113
2.3.2.7.1. Arapça Unsurlar	113
2.3.2.7.2. Farsça Unsurlar	114
2.4. Cümle Bilgisi	115
2.4.1. Kelime Grupları	115
2.4.1.1. Birleşik Fiiller	115
2.4.1.2. Tekrar Grupları	116
2.4.1.3. İsnat Grubu	117
2.4.1.4. Ünlem Grubu	117
2.4.1.5. İsim Tamlaması	117
2.4.2. Cümle ve Çeşitleri	117
2.4.2.1. Anlamlarına Göre Cümleler	120
2.4.2.1.1. Olumlu Cümleler	120
2.4.2.1.2. Olumsuz Cümleler	121
2.4.2.1.3. Soru Cümleleri	121
2.4.2.2. Yüklemine Göre Cümleler	121
2.4.2.2.1. İsim Cümlesi	121
2.4.2.2.2. Fiil Cümlesi	122
2.4.2.3. Yapısına Göre Cümleler	122
2.4.2.3.1. Basit Cümleler	122
2.4.2.3.2. Sıralı Cümleler	122
2.4.2.3.3. Bağlı Cümleler	122
2.4.2.3.4. Birleşik Cümleler	123
2.4.2.3.4.1. Girişik Birleşik Cümleler	123
2.4.2.3.4.2. İç İç Cümleler	123
2.4.2.3.4.3. Şartlı Cümleler	123
2.4.2.3.4.4. “Ki”li ve “Kim”li Bağlı Cümleler	123
Metin Neşrinde İzlenen Yöntem	125

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METNİN YAZIÇEVİRİMİ

3. Metin	127

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARMA

4. Türkiye Türkçesine Aktarma	247

BEŞİNCİ BÖLÜM

GRAMATİKAL DİZİN-SÖZLÜK

5. Gramatikal Dizin-Sözlük	294

SONUÇ	385

KAYNAKÇA	389

EKLER: TİPKİBASIM	391

ÖZ GEÇMİŞ	416

KISALTMALAR VE İŞARETLER DİZİNİ

ET : Eski Türkçe

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

TT : Türkiye Türkçesi

YK : Dastan-ı Hadicetü'l-Kübra, Yapı Kredi Sermet Çifter Araş. Küt. Nüshası

M : Fatih Köse'nin Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanan makalesinde (2017: cilt 4, sayı 11) “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” için kullandığı kısaltma; biz de eserimizde bu makaleden yaptığımız alıntılarda aynı kısaltmayı kullandık.

MK : Milli Kütüphane Yazmalar koleksiyonu, 06 Mil YzA 8670 arşiv numarasıyla kayıtlı eser.

MU : Mehmet Uysal'ın “Nikah-name” adlı yüksek lisans tezinden yaptığımız alıntılarda bu kısaltmayı kullandık.

K : Abdülkadir Karahan'ın (1980: 225) tanıtımını yaptığı “Hikâyet-i Hatice Tezvic-i Muhammed” adlı eserden yaptığımız alıntılarda bu kısaltmayı kullandık.

KON : Destan-ı Hadice, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 2061 arşiv numarasıyla kayıtlı eser.

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

DLT : Divan-ı Lügati't-Türk

haz. : Hazırlayan

çev. : Çeviren

Araš. : Araştırma

Küt. : Kütüphane

+

: Gramer analizlerinde isim tabanlarının sonunu gösterir.

-

: Gramer analizlerinde fiil tabanlarının sonunu gösterir.

Ø

: Düşmüş olan ekleri gösterir.

[]

: Metinler arası karşılaştırmada, diğer metinlere göre farklılık görülen sözcükleri gösterir.

bkz. : Bakınız.

Yk. : Yaprak

Stn. : Sütun

X : ı, i, u, ü

I : ı, i

A : a, e

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

Metnin yazı çevrimini yaparken aşağıdaki transkripsiyon alfabesini kullandık:

آ	: A, a, Ā, ā	ص	: Ş, ş
ء	: ' (apostrophe)	ض	: Đ, đ, Ž, ž
ب	: B, b, P, p	ط	: T, t
پ	: P, p	ظ	: Z, z
ت	: T, t	ع	: ' (apostrophe)
ث	: S, s	غ	: Ğ, ğ
ج	: C, c, Ç, ç	ف	: F, f
چ	: Ç, ç	ق	: K, k
ح	: H, h	ك	: K, k, g, g, ŋ
خ	: H, h	ل	: L, l
د	: D, d	م	: M, m
ذ	: Z, z, d	ن	: N, n
ر	: R, r	و	: V, v, u, ü, Ū, ū, O, o, Ö, ö
ز	: Z, z, j	ھ	: H, h, A, a, E, e
س	: S, s	ی	: Y, y, I, i, Ĭ, ĭ, Ī, ī
ش	: Ş, ş		

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Araştırmaya konu olan eser, Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde, 42 Kon 2061 arşiv numarası ve Destan-ı Hadice adıyla kayıtlı yazma eserdir. Eser üzerine daha önce herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Eserin ne zaman, kim tarafından telif veya istinsah edildiğine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

46 varak ve 936 beyitten oluşan eser, harekeli nesih yazı türü ile yazılmıştır ve Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş özellikleri göstermektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş özelliği gösteren Destan-ı Hadice adlı bu eseri Türkiye Türkçesine çeviri yazı tekniği (transkripsiyon) ile aktarmaktır. Ayrıca eserin gramer ve dizin-sözlük çalışması da yapılmıştır.

Metin neşri kategorisinde değerlendirilebilecek olan bu çalışma ile Türkoloji sahasına bir metin daha eklenmiş ve bilim dünyasına tanıtılmış olacaktır.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde, 42 Kon 2061 arşiv numarası ve “Destan-ı Hadice” adıyla kayıtlı olan yazma eserle sınırlandırılmıştır.

Adı geçen nüsha üzerinde yazıçevrimi, Türkiye Türkçesine aktarım, gramer ve dizin-sözlük çalışmaları yapılmıştır. Eserin imlâ ve dil özellikleri metinden seçilmiş örneklerle ortaya konmuştur. Eserin literatürdeki yerini saptamak için yaptığımız araştırmada, bu araştırmaya konu olan nüsha ile benzer özellikler gösteren başka yazmalar da tespit edilmiş olup bu yazmalarla karşılaştırma yapılmış, benzerlikler ve farklılıklar da bu çalışmanın *Giriş* bölümünde ve metnin dipnotlarında gösterilmiştir.

Çalışmada ulaştığımız bulgular *Sonuç* bölümünde özetlenmiş, eserin *Tıpkıbasımı* çalışmanın sonuna eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DESTAN-I HADİCE

1.1.Eserin Katalog Bilgileri ve Nüsha Tanıtımı

İncelemek üzere seçtiğimiz eser, Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde, 42 Kon 2061 arşiv numarası ve “Destan-ı Hadice” adıyla kayıtlı olan eserdir. Ne zaman, kim tarafından yazıldığı veya istinsah edildiği bilinmemektedir.

46 varak ve 936 beyitten oluşan eser, harekeli nesih yazı türü ile yazılmıştır. Kayıtlarda eserin özellikleri ile ilgili olarak şu açıklamalara yer verilmiştir:

İlk mısralar silik, kırmızı cetveli, şirazesı bozuk, çaharkuşe siyahmeşin, ebru kaplı mukavva cilt, sırtı düşmüş. Fiziksel tanım: 46 Yk. 11-2 Stn. (www.yazmalar.gov.tr)

1.2.Eserin Nazım Şekli

Hız. Muhammed’in çocukluğu, gençliği, Hız. Hadice ile tanışması ve evliliği, peygamberlikle müjdelenmesi, hicret gibi olayların hikâye edildiği mesnevi türündeki eserde lirizmin ağır bastığı bazı bölümlerde mesnevi uyak düzenine ara verilmiş, gazel ve kaside türünde birer şiire yer verilmiştir.

Örneğin 843-852. beyitlerden oluşan bölümde Hız. Hadice, Hız. Muhammed’e risaletin verildiğini öğrenir, şehadet getirir, Müslüman olur, ona bu günleri görmeyi nasip ettiği için Allah’a şükürlerini sunar. Bu bölüm gazel biçiminde yazılmıştır.

843 Didi-kim görmişem elhamdülillāh

Bu güne irmişem elhamdülillāh

844 Kamu tācı ve tahtı milk ü mālı

Yolına virmişem elhamdülillāh

845 Muḥammed Muştafā nūrı Hüdā’nıñ

Dinine girmişem elhamdülillāh

(...)

851 Niceler zehr-i dehri dā’im içir

Nebāta ırmışem elḥamdülillāh

852 *Ki ben bir ʿāşıkım çokdan beridir*

Maʿşūka ırmışem elḥamdülillāh

Peygamberliğin ilanı sonrasında yaşananların âdetâ özetlenerek ve hızlandırılmış bir biçimde anlatıldığı 887-932. beyitler arasındaki bölüm kaside biçiminde yazılmıştır. Bu bölümde, Hz. Muhammed peygamberlikle müjdelendiğinden Ebu Bekir'i haberdar eder. Ebu Bekir, bu haberi alınca şaşırır; çünkü Hz. Muhammed'e risalet geldiği dönemde ticaret amacıyla seyahate çıkmış bulunmaktadır ve seyahati sırasında bir rüya görmüş, rüyasını rahiplere yorumlatmıştır. Rahiplerin yaptığı yorum nedeniyle Hz. Ebu Bekir bu habere şaşırır ve İslamiyeti kabul eder. Ebu Bekir'den sonra Ali, Zeyd, Zübeyr, Osman, Abdurrahman, Talha, Said bin Vakkas, Hamza ve diğerleri İslamiyeti kabul ederler. İlk Müslümanların sayısı otuz dokuz olmuştur ki Ebu Cehl bunları duyar, Ömer'in yanına gider, onu Hz. Muhammed'i öldürmesi için kışkırtır. Ömer, ilk Müslümanların ibadet etmek için kullandıkları mağaraya gelir. Amacı Hz. Muhammed'i öldürmektir; ancak Hz. Muhammed "Ya Rab! Ömer'le dini cavidan eyle!" diye dua edince Hz. Ömer'in eli ayağı titrer, benzi sararır. Hz. Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna inanır ve iman edip Müslüman olur. Bir süre sonra Ömer, Hz. Muhammed'e artık saklanmaması gerektiğini, halkı dine alenen davet etmesini söyler. Hz. Muhammed halkı aşikâre dine davet eder. Günden güne ümmeti artar; ancak Mekke'de kâfirlere kılıç çekmezler, Medine'ye hicret ederler. Medineliler Hz. Muhammed'in mucizelerini görür, onu pek severler. Sonra Cebrail ortaya çıkar, halkı dine davet etmesini, kabul etmeyenleri de katletmesini bildirir. Mescidler yapıp namazlar kılarlar. Bir gün Cebrail, ezanı Bilal'in okumasını buyurur. Cuma günleri Hz. Muhammed bir direğe yaslanıp hutbe okumayı âdet edinmiştir. Bir gün ashab, sana bir minber yapalım herkes rahatça işitebilsin, der. Minber yapılır, Hz. Muhammed minbere çıkıp hutbesine başlayınca bir feryad işitilir. Feryad terk edilmiş olan direktan gelmektedir. Hz. Muhammed, eliyle direği sıvazlayınca direk sakinleşir. Bütün ashab bunu görüp tekbir ve salavat getirirler.

(43. varakın ilk bölümünü oluşturan 43-a numaralı sayfa, kırmızı çizgiyle ikiye bölünmüş ve bu bölümdeki her bir mısra, sanki bir beyitmiş gibi parçalanarak yazılmıştır. 887. -897. beyitleri kapsayan bu bölümdeki mısraları beyitmiş gibi alt

alta göstermek yerine (/) ile ayırarak yan yana göstermeyi tercih ettik. Ölçü ve uyak düzeni açısından bunun daha uygun olacağına karar verdik.)

887 Çünkü irişdi Muḥammed'e / risālet bil ey cān

888 Da'vet itmek ile meşgūl / oldu sulṭān-ı cihān

889 Didi Ebū Bekr'e Muḥammed / muştuluk olsun saṇa

890 Baṇa virmişdür risālet / lūtf idüp ol Müste'ān

(...)

927 Cuma^c gün ḥuṭbe okurdu bir direge dayanup

Dā'im eyle 'ādet idinmişdi ol mihribān

928 Didi aşḥāb yā resūl menber yapalım biz size

Ḥuṭbeyi kimi işidür kimi işitmez ey cān

929 Sonra bir minber yapıldı çıkıdı üstüne resūl

Ḥuṭbeye başladı okuyayıdı ol nev-cüvān

930 Gördiler kim mescid içre kopdı feryād ü en'īn

Ol direk yarılup itdi nevḥa vü ah u fiḡān

931 İndi minberden resūl şıgadı eliyle anı

Sākin oldu ol direk evvelki gibi hem-çünān

932 Cümle aşḥāb görüben tekbīr ve şalavāt getürdiler

Ḥuṭbeyi minberde okudı yine şīr'īn dehān

1.3. Eserin Ölçüsü

Eserde genellikle “fāilātün fāilātün fāilün” kalıbı kullanılmıştır; ancak bazı bölümlerde farklı kalıpların kullanıldığı da görülmektedir. Eserde kullanılan kalıpları örnekler üzerinden şu şekilde gösterebiliriz:

(Örneklerde imâle gerektiren heceleri, ünlünün altına “-” koyarak, ulama gerektiren heceleri “-” işaretiyle ve zihaf gerektiren heceleri de ünlünün üzerine “ˆ” işareti koyarak gösterdik.)

Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilün

7 Enbiyālar /içre ol şā/h-lcihān

Kevkeb içre /gün gib-olmuş/dur ^cayān

9 Ol ḥabībūl/lah Muḥammed /Muṣṭafā

Ol-durur dā'im viren ḳal/be ṣafā

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

Bu kalıp sadece on dördüncü bölümde kaside uyak düzeni ile uyaklanmış olan kısımda (887-933. beyitler) kullanılmıştır.

898 Çün Ebū Bek/r işidüben/ gördi andan/ mu'cize

Şıdḳılā ĩmān getürdī / oldı mü'min / Müslimān

917 Dir Ebū Ceh/l'e 'Ömer kim /şübhe yoḳdur/ aṇa hīç

Yā nice uy/duṇ aṇa sen / ḳanı buncā /ād u şan

Mefâilün/ Mefâilün/ Feûlün

846 Cehennemden/ be-ḡāyet ḥav/f iderdim

Ḥalāş oldum/ heḷ elḥam/dülillāh

849Yarın maḥşer/de hem evla'd/laṛıma

Şefā'at i/derim elḥam/dülillāh

1.4. Eserin Yapısı

On dört bölümden oluşan eser, besmelenin ardından “Hazâ Kitâb-ı Dâsıtân-ı Hadice Radiyallahu Anhâ” başlığı altında sunulmaktadır. Her bölümün sonunda iki beyitten oluşan salavat bölümlerine yer verilmiştir. Bu şekilde bir bölümün sona erdiği, fasıla verildiği okuyucuya hissettirilmektedir. Salavat bölümlerinde salavat ifadesi aynı kalırken her defasında Hz. Muhammed'in farklı bir ismi kullanılmıştır, bu konuda hiç tekrara düşülmemiştir. Her yeni bölümün başında da “Bahr-ı Aher”, “Bahr-ı Ahir” veya “Bahr” başlığı bulunmaktadır. I. bölüm 43, II. Bölüm 61, III. Bölüm 67, IV. Bölüm 74, V. Bölüm 70, VI. Bölüm 74, VII. Bölüm 65, VIII. Bölüm 67, IX. Bölüm 72, X. Bölüm 77, XI. Bölüm 83, XII. Bölüm 77, XIII. Bölüm 30, XIV. Bölüm 50 beyitten oluşmaktadır. Eser bölüm sonlarında yer alan ikişer salavat beyti ile toplamda 936 beyitten oluşmaktadır.

1.5. Eserin Türü

Eserin adı “Destan-ı Hadice” olmasına rağmen, eserde Hz. Hadice'nin hayatından ziyade, Hz. Muhammed'in hayatı, -çocukluğu, gençliği, Hz. Hadice'yle evlenmesi, peygamberliği- anlatılmaktadır. Bu açıdan eser, bir nevi mevlid özelliği

göstermektedir; zaten yazar da amacının Hz. Muhammed'in hikâyesini anlatmak olduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

29 *Pes nice şāhib-i kemāller söylemiş*

Muştafā 'nuñ mevlūdin şerh eylemiş

30 *Ben dahı bir dāsītān-ı Muştafā*

Söyleyem kim dinleyen bula şafā

31 *Kim-ki söyler mevlūdı fahr-i rüsül*

Añılur meclisde duā-ile ol

Eserin son üç beytinde yazar, bu eseri hayır dualar ile anılmak için yazdığını belirtmiştir. Bu da mevlidlerde genellikle görülen bir özelliktir.

934 *Bunı yazdım yādigār olmak için*

Okıyanlar bir duā kılmak için

935 *Gider isem eger dār-ı fenādan*

Unutma sen beni rūhum duādan

936 *Aceb manzūmedir medhiñ gülidür*

Bunı yazan okıyanun kulıdur

Ayrıca Destan-ı Hadice mesnevi biçiminde ve aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbıyla yazılmış olması; uzunluğunun 600-1400 beyit sınırları içerisinde olması ve her faslın sonunda salavat beyitlere yer verilmiş olması açısından da mevlid türünün özelliklerini taşımaktadır. Bununla beraber mevlid türünün tüm özelliklerinin bu eserde görüldüğünü söylemek mümkün değildir. Örneğin Hz. Muhammed'in doğumu öncesi ve esnasında görülen olağanüstülükler, miraç olayı ve Hz. Muhammed'in gazaları gibi önemli olaylara Destan-ı Hadice'de yer verilmemiştir.

1.6. Eserin Özeti

On dört bölümden oluşan Destan-ı Hadice, besmelenin ardından “Hazâ Kitâb-ı Dāsītân-ı Hadice Radiyallahu Anhâ” başlığı altında sunulmuştur. İlk 43 beyitten oluşan bölümde müellif, Hz. Muhammed'in övgüsünü yapar. Onun, varlığıyla bu dünyayı ve öbür dünyayı güneş gibi aydınlattığı, kainatı altı günde yaratan Allah'ın cümle mahluku Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine yarattığı belirtilir. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin Allah'ın makbul kulları olduğu ve onlara karşı nefret besleyenlerin imanlarının kaybolacağı ifade edilmiştir.

Birinci bölümün sonlarına doğru müellif, pek çok kemal sahibi kişinin mevlid yazdığını ve kendisinin de bu işe heves ettiğini belirtir, ardından diline kuvvet vermesi için Allah’a dua eder.

Hız. Muhammed’in medhini okuyanın da dinleyenin de sevap bulduğu belirtildikten sonra okuyucu olarak bizden de hayır dua beklendiği ifade edilir. “Bunu okuyan kişi, bu değersiz zavallıya lütfedip bir fatiha okuyup bağışlasın” sözünün ardından okuyucu için “Allah muratlarını versin, zor işleri kolay olsun, ölüm anında iman onlara yoldaş olsun” gibi dualar edilir. Bu dualarla birinci bölüm sona erer.

İki beyitlik salavat bölümünden sonra 46. beyitle ikinci bölüm başlar ve bu bölüm 106. beyte kadar devam eder. Bu bölümde Hız. Muhammed’in çocukluğu anlatılmaktadır. Hız. Muhammed, daha ana rahmindeyken yetim kalır, yedi yaşına geldiğinde annesi hastalanır ve vefat eder. Hız. Muhammed, dedesi Abdülmuttalib tarafından büyütölür. Dedesi onu canından çok sever, ona çok düşkündür. Bir süre sonra Abdülmuttalib de hastalanır, öleceğini hisseden Abdülmuttalib, Hız. Muhammed’in himayesiz kalacağından endişe etmektedir. Onun bu endişesini hisseden çocukları onu rahatlatmak için Hız. Muhammed’e hami olmak istediklerini ifade ederler. Abdülmuttalib, Ebu Leheb ve Hız. Hamza’yı hamiliğe uygun görmez; Ebu Talib’in isteğini ise sevinçle karşılar. Ebu Talib’e Hız. Muhammed’e iyi bakmasını, onu kendi evlatlarından bile daha değerli görmesini ve ona göre muamele etmesini vasiyet eder ve vefat eder. Ebu Talib, Hız. Muhammed’i alıp evine götürür. Ebu Talib’in karısı Fatıma, Hız. Muhammed’in hamisi olduklarını öğrenince çok sevinir. Bunun hayırlı bir olay olduğunu düşünmektedir. Hız. Muhammed bir müddet amcası Ebu Talib’in evinde yaşar. Orada kendisine son derece müşfik ve saygılı davranılır. Bu bölüm 106. beyitte sona erer. 107 ve 108. beyitler salavat beyitleridir.

Üçüncü bölüm 109. beyitle başlar, 175. beyte kadar devam eder. Bu bölümde Hız. Muhammed büyümüş, evlenme çağına gelmiştir. Bunu fark eden halası Hız. Atike, Ebu Talib’e Hız. Muhammed’in evlenme çağının geldiğini ve onu evlendirmenin de kendi vazifeleri olduğunu hatırlatır. Fakat Hız. Muhammed’i evlendirmek için gerekli imkânlarla sahip değillerdir. Hız. Atike, Hız. Muhammed’e bir iş bulup kazanacağı parayla da onu evlendirmeyi önerir. Bu arada Hız. Hadice de kervanlarını Şam’a götüreceak atlı ve silahlı kişiler aramaktadır. Bunu da tellallar vasıtasıyla halka duyurmaktadır. Hız. Atike bunu duyunca, Hız. Muhammed’e, Hız.

Hadice'nin bir iş verebileceğini düşünür. Bu düşüncesini Ebu Talib'le de paylaşır. Ebu Talib yeğenin ücretli olarak birinin emri altında çalışması fikrinden hoşlanmaz ama çaresiz razı olur. Hz. Atike, onun da onayını aldıktan sonra, Hz. Hadice'yi ziyarete gider. Hz. Hadice onu saygıyla karşılar, yedirir, içirir, ağırlar. Sonra Hz. Atike, Hz. Hadice'ye ziyaretinin sebebini açıklar. Muhammed-i Emin adlı bir yeğeni olduğunu, yetim ve öksüz olan bu delikanlıyı evlendirmek istediklerini ama ellerinde altın gümüş olmadığını, bu yüzden Hz. Muhammed'in çalışıp para kazanması gerektiğini açıklar. Hz. Hadice'den Hz. Muhammed için iş ister. Hz. Hadice bunları duyunca daha önce gördüğü bir rüyayı hatırlar. Rüyasında parlak bir dolunay gökten iner ve Hz. Hadice'nin dizine konar. Bütün dünya, in cin herkes mutlu olur. Hz. Hadice sevinçle uyandığında her tarafın misk ve amber koktuğunu fark eder. Hemen eline divit kalemini alıp bir mektup yazar. Mektupta gördüğü rüyayı anlatmaktadır. Sonra bu mektubu rüya yorumcusuna gönderir. Yorumcu mektubu okur, rüyayla ilgili yorumunu da bir mektupla Hz. Hadice'ye gönderir. Mektupta son peygamberin niteliklerinin Tevrat'ta bildirildiği, onun Mekke'de dünyaya geleceği, Hz. Halil İbrahim'in soyundan olacağı, bir adının Muhammed, bir adının Ahmed, bir adının da Mahmud olacağı belirtilmekte ve Hz. Hadice'nin de son peygamberin eşi olacağı açıklanmaktadır. Hz. Hadice bu mektubu okuyunca kaderine can u gönülden razı olur. Hz. Atike, yeğeni Muhammed için iş isteyince; Hz. Hadice, rüya yorumcusunun bahsettiği Muhammed'in o olduğunu anlar. Hz. Muhammed'e iş verirse insanların onu ücretli diye küçümseyeceklerini düşünür, bunu ona layık görmez. Hz. Hadice, Hz. Atike'ye Hz. Muhammed'e uygun bir iş bulacağını söyler. Hz. Atike de buna sevinir. Bu bölüm bu şekilde sona erer.

Salavat beyitlerden sonra 178. beyitle dördüncü bölüm başlar, 251. beyte kadar devam eder. Hz. Atike, Hz. Hadice ile olan görüşmesini Ebu Talib'e nakleder. Hz. Muhammed'i çağırıp onu da bilgilendirirler ve Hz. Hadice'nin evine gönderirler. Hz. Muhammed orada saygıyla karşılanır, yedirilip içirilip ağırlanır. Hz. Hadice, Tevrat'ta son peygamberin hangi vasıflara sahip olacağını okumuştur. Hz. Muhammed'i görünce Tevrat'ta bahsedilen kişinin o olduğundan emin olur. Hz. Hadice, Hz. Muhammed'e âşık olmuştur. Allah'a "Beni Muhammed'e kul et!" diye dualar etmektedir. Hz. Hadice sırrı ifşa olmasın diye Hz. Muhammed'i ücretli görevlendirmeye karar verir. Kervanın reisi olan kölesi Meysere'yi çağırır. Meysere'ye Hz. Muhammed'i işe aldığını ama onun alelade bir insan olmadığını,

Tevrat'ta bahsedilen son peygamber olduğunu açıklar. Ondan hizmet beklemek yerine, biz ona hizmet etmeliyiz, ona karşı saygılı olmalıyız, der. Ardından bir sandığı açar, içinden değerli eşyalar çıkarır. Bunları Meysere'ye verir. Meysere'ye yolculuk boyunca yapması gerekenleri söyler. Meysere, yolculuk boyunca Hz. Muhammed'le beraber yiyip içecek, üçüncü konaktan sonra da onu, Hz. Hadice'nin verdiği değerli eşyalarla donatacaktır. Eğer dediklerini yaparsa Hz. Hadice, Meysere'yi azat edecek, ayrıca bir miktar da mal verip sevindirecektir. Meysere bu sözleri duyunca sevinir, Hz. Hadice'nin Hz. Muhammed'e yolladığı elli altını ve değerli eşyaları alıp Hz. Muhammed'in yanına gider. Elli altını Muhammed'e verip yola çıkmak üzere hazırlanmasını öğütler. Bu bölüm de salavatla sona erer.

254. beyitle başlayıp 323. beyte kadar devam eden beşinci bölüm Hz. Muhammed'in yolculuğuna ayrılmıştır. Hz. Muhammed Meysere'nin yanından ayrıldıktan sonra Ebu Talib'in yanına gelmiş, Hz. Hadice'nin katında ne kadar iyi karşılandığını anlatmıştır. Kervanın yola çıkma vakti gelince davullar çalınır, naralar atılır. Kervan yola çıkar. Kervan'da Ebu Cehl, Ebu Leheb, Ebu Sufyan ve Hz. Ebu Bekir de vardır. Meysere, Hz. Hadice'nin emri gereği üçüncü konak yerinde Hz. Muhammed'i uyandırıp Hz. Hadice'nin verdiği kıyafetlerle onu donatır. Altın eyerli bir at getirip, Hz. Muhammed'i bindirir. Hz. Muhammed'i bu gösterişli hâliyle görenler şaşırır. Hz. Ebu Bekir gibi dost olanlar sevinir, Ebu Leheb ve Ebu Cehl gibi düşman olanlar ise ona haset ederler. Bu kıskançlar Meysere'ye sitem ederler. Hz. Muhammed'e bu kadar saygı göstermesinin nedenini sorarlar. Meysere, bütün bu mal mülkün hatta Hadice'nin ve kendisinin dahi onun kulu olduğunu açıklar. Hz. Muhammed'in bütün yaratılmışlardan daha yüce olduğunu, Allah'ın sevgili kulu olduğunu belirtir. Hz. Ebu Bekir bu sözleri işitip mutlu olur. Ebu Cehl ve Ebu Leheb ise kıskançlık ateşiyle yanıp tutuşurlar. Derken kervan yola koyulur, bir süre sonra güzel bir mekânda konaklarlar, sonra yine devam ederler ve bir su kenarına gelirler. Burada Rahip Bahira adlı biri vardır. Hristiyan olan bu rahip sürekli ilim, ibadetle ve okuyup yazmakla meşguldür. Tevrat ve İncil'de Hz. Muhammed Mustafa'dan bahsedildiğini görmüştür ve onun geleceği günü özlemle beklemektedir. Rahip Bahira ahir zaman peygamberinin Mekke'de dünyaya geleceğini, bütün dünyanın ona kul köle olacağını bilir. Hz. Muhammed'in ümmetinden olmayı kendisine nasip etmesi için Allah'a dualar eder. Bu dualarla bu bölüm sona erer.

İki beyitlik salavat bölümünün ardından 326. beyitle başlayıp 399. beyte kadar devam eden altıncı bölümde Rahip Bahira'nın dualarının kabul olduğu görülmektedir. Rahip Bahira, son peygamberin Mekke'de dünyaya geleceğini bildiği için Mekke'den gelen kervanlara özellikle dikkat eder. Halk da onun bu ilgisini bildiği için Mekke'den bir kervan geldiği zaman ona haber verirler. Hz. Muhammed'in dahil olduğu kervan o şehre gelince Rahip Bahira'ya haber verirler. Bahira evinin üstüne çıkar, gelen kervana bakar, kervanın üstünde bir bulut olduğunu ve bulutun kervan durunca durduğunu, hareket edince de hareket ettiğini fark eder. Bahira bunun son peygamberin orada olduğunu bir işareti olduğunu anlar. Hemen yanlarına gider, onları yemeğe çağırır. Kervandakiler de bu saygıdeğer kişinin davetini kabul ederler. Kervandaki yükleri beklemek üzere Hz. Muhammed'i orada bırakıp davete giderler. Rahip, kervandakilere herkesin gelip gelmediğini sorunca Ebu Cehl, buraya layık olanların hepsi geldi diye cevap verir. Hz. Ebu Bekir ise Hz. Muhammed Mustafa'nın davete katılmadığını oysaki onun da çok asil bir kişi olduğunu belirtir. Bahira, bu sözü işitince Hz. Muhammed'in olduğu tarafa bakar ve o beyaz bulutun Hz. Muhammed'in olduğu yerde durduğunu görür. Hemen koşar, Hz. Muhammed'in yanına gider, onun alnındaki ışığı ve yüzündeki güzelliği fark eder ve hayran olur. Hz. Muhammed'in elini öper, yüzünü yüzüne sürer. Onun kitaplarda bahsedilen kişi olduğunu, otuz yıldır onu beklediğini, ona kavuşmak için Allah'a dualar ettiğini belirtir. Sonra da onu alıp evindeki ziyafete götürür. Kervandakilerin huzurunda onu öne geçirir. Ebu Cehl buna itiraz edince Bahira, bu ziyafetin verilme sebebinin Hz. Muhammed olduğunu söyler. Hz. Muhammed'in ahir zaman peygamberi olduğunu, bütün peygamberlerin başı olduğunu, Allah'ın bütün kainatı onun yüzü suyu hürmetine yarattığını sözlerine ekler. Ziyafet sona erip vedalaşma zamanı gelince Hz. Muhammed'e ne zaman peygamberlik sana ulaşırsa beni de ümmetinden kabul et, kıyamet günü bana da şeffat et, der.

Salavat beyitlerinin ardından 402. beyitle yedinci bölüm başlar ve 466. beyte kadar devam eder. Bu bölümde kervan yoluna devam eder ve Şam'a ulaşır. Orada bir handa konaklarlar. O sırada Yahudilerin bayramı vardır ve Yahudiler bayramlarını kutlamak için sahraya çıkmış, etrafı süsleyip donatmışlardır. Hz. Muhammed ve kervandakiler Yahudilerin bayramını merak ettikleri için görmeye giderler. Yiyip içip saçları saçtıklarını ve ateş yakıp secde ettiklerini görürler. Hz. Muhammed bunları görünce onlara doğru hücum eder ve o anda ateşler söner. Yahudiler tekrar yakmaya

çalışsalar da bir türlü başaramazlar. Yaşlı bilge bir Yahudi'ye gidip bunun sebebini sorarlar. O bilge ihtiyar, “Bu ahir zaman peygamberinin geldiğini gösteren bir işarettir. Onun Mekke'ye geleceği bilinmektedir. Onu bulmak için Mekkelileri bulun, o onlardır.” der. “O gelince bütün dinler batıl olacak, o bütün dünyayı ele geçirecek, asker toplayıp çok başlar kesecek” diye açıklayınca Yahudiler, Mekkelileri aramaya çıkarlar. Meysere ve diğerleri korkuya kapılırlar. Meysere, Hz. Muhammed'i cübbesinin altına saklayarak oradan uzaklaştırır. Kervana da haber yollarlar ve hemen gece vakti yola çıkıp sabaha kadar yola devam ederler. Mekke'ye üç konaklık mesafe kalınca dururlar. Buraya gelince müjdecî yollamak her zamankî âdetleridir. Meysere, Hz. Hadice'ye yolculuk boyunca olan biten her şeyi anlatan bir mektup yazar; müjdecî olarak Hz. Muhammed'i seçer, mektubu onunla yollayacaktır. Muhammed'in seçilmesine itiraz edenler olur ama Meysere kararını değiştirmez. Bu bölüm de salavat beyitleriyle sona erer.

469. beyitle sekizinci bölüm başlar ve 535. beyte kadar devam eder. Bu bölümde Hz. Muhammed'in Mekke yolunda uyuyakalıp yoldan saptığı ancak Allah'ın emriyle Cebrail'in gelip devesini doğru yola ilettiği, kısa sürede Mekke'ye ulaşan Hz. Muhammed'in müjde mektubunu ilettikten sonra hîlat giydiği ve Hz. Hadice'nin mektubunu alarak döndüğü anlatılmaktadır. Üç günlük yolu bir günde tamamlayarak kervanın konakladığı yere dönen Hz. Muhammed'i görenler, onun yolu şaşırıp geri döndüğünü zanneder ve onunla alay etmek isterler. Ancak Hz. Muhammed, Hz. Hadice'nin mühürlü mektubunu çıkarıp Meysere'ye verince şaşırıp kalırlar. Hz. Muhammed'i kıskananlar bunun büyücülük olduğunu söylerler. Dostları ise bunun peygamberlik işareti olduğunu düşünüp mutlu olurlar. Bu bölüm de salavat beyitleriyle sona erer.

538. beyitle 609. beyit arasındaki bölümde (dokuzuncu bölüm) kervanın Mekke'ye ulaştığı, Hz. Muhammed'in de amcasının evine döndüğü görülmektedir. Aradan bir süre geçince Hz. Atike, Hz. Muhammed'in ücretinin neden ödenmediğini merak etmeye başlar. Hz. Hadice'ye hatırlatmaya karar verir. Ebu Talib “Şimdi işleri yoğundur, biraz daha bekleyelim” der. Bir süre daha beklerler. Yine ödeme yapılmayınca Hz. Atike, Hz. Hadice'yi ziyarete gider. Hz. Hadice de Hz. Muhammed'in eşi olmak istediği için, onun ücretini öderse onu evlendireceklerini ve kendisinin ondan mahrum kalacağını düşünmekte bu yüzden ödemeyi geciktirmektedir. Hz. Atike gelirse ona bu sırrımı açarım diye düşünmektedir. Hz.

Atike gelince de Hz. Hadice ona gönlündeki sırrı açar. Gördüğü rüyayı da anlatır. Bu bölüm de salavat beyitlerle sona erer.

612. beyitten itibaren onuncu bölüm başlar ve 688. beyte kadar devam eder. Bu bölümde Hz. Atike, Hz. Hadice'nin sözlerini Ebu Talib'e nakleder, evlilik hazırlıklarına başlarlar. Mekke'nin büyükleri ile beraber Hz. Hadice'nin babasına giderler. Hz. Hadice'yi Hz. Muhammed'e isterler. Hz. Hadice'nin babası, olumsuz yanıt verir. Parası pulu olmadığı için onu kızına layık görmemiştir. Bunu duyan Hz. Atike ve Ebu Talib üzürlüler. Hz. Hadice de önce üzürlü ama sonra bir plan yapar, Ebu Talib'e mektup yazıp babasını yedirip içirip sarhoş edip eve getirmesini söyler. Ebu Talib de söyleneni yapar. Hz. Hadice sarhoş hâldeki babasının eteğine boya sürer. O zamanlarda bir kişi sarhoşken kızını sözlerse ayılınca vazgeçmesin diye böyle yapılmaktadır. Babası uyanınca boyayı görür, inanmak istemez. Hz. Hadice de inandırıcı olması için, beni nasıl Muhammed'e verirsin diye, sitem eder. Fakat babasının sözünden caymasının da ayıplanma sebebi olacağını ve buna asla razı olmayacağını ifade eder. Babasının onurunu korumak için bu evliliğe rıza gösteriyormuş gibi yaparak babasını da bu evliliğe ikna eder. Bu bölüm de salavat beyitlerle sona erer.

691. beyitten 773. beyte kadarki bölümde (on birinci bölüm) Hz. Hadice, Hz. Atike'ye mektup yazar ve babasını razı ettiğini açıklar. Geline hediye edilecek değerli eşyaları Hz. Ebu Bekir temin eder ve bunu karşılık beklemeden yapar. Hatta Hz. Muhammed onun dükkanına gelerek onu şerefliendirdi diye on kölesini azad eder, on zavallıyı da giydirir. Hediye takdiminin ardından Mekke'nin ileri gelenleri davet edilir. Nikah kıyılır. Düğün yapılır. Sevenleri mutlu olur, çekemeyenleri haset eder. Haset edenler, bir süre sonra, Hz. Hadice'nin Hz. Muhammed'den daha zengin olmasının sorunlara sebep olacağını, Hz. Hadice'nin bunu Hz. Muhammed'in başına kakacağını söylemeye başlarlar. Hz. Hadice bu sözleri duyunca bir ziyafet düzenler ve bütün Mekkelileri bu ziyafete davet eder. Bir sahraya toplanırlar. Hz. Hadice yemekler hazırlatıp herkesi yedirir, içirir. Yemekten sonra bir ipek döşek getirtip üzerine dört küp dolusu mücevheri döktürür. Dört bin deve, iyi cins at ve katırlar getirtir. Hepsinin de koşum takımları altın ve gümüştedir. Bu muazzam zenginlikle Mekke ulularının dikkatlerini üzerine topladıktan sonra bütün bu zenginlikleri Hz. Muhammed'e bağışladığını, hepsinin hatta kendisinin de sahibinin Hz. Muhammed

olduğunu herkese ilan eder. Bunu duyan dostlar mutlu olur, düşmanlar kederlenir. Bu bölüm de salavat beyitleriyle sona erer.

On ikinci bölüm 776. beyitle başlar, 852. beyitle sona erer. Bu bölümde Hz. Muhammed'in Hz. Hadice'den iki oğlu (Kasım ve Tahir) ve dört kızı (Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Zeynep, Fatıma) olur. Hz. Fatıma, Hz. Ali ile; Hz. Rukiyye ve Hz. Ümmü Gülsüm, Hz. Osman ile; Hz. Zeynep ise Ebu'l-As ile evlenir.

Hz. Muhammed, ruh ve beden güzelliğine sahiptir. Misk ve anber kokar. Onun bedenine sinek konmaz. Onun bedeni ışıktandır ve gölgesi yere düşmez. O, ateşe düşse yanmaz. Muhammed daima Allah'ın adlarını anar, ibadet eder. Geceleri ancak bir iki saat uyur. Bazen de Hira dağında inzivaya çekilir. Bir iki gün oruçlu olur, bazen üç günde bir yemek yer. Böylece Hz. Muhammed ilahî aşka tutulur. Mübarek yüzü solar. Hz. Hamza onun bu hâlini görünce kaygılanır. Önce birine âşık olduğunu düşünür, sonra ilahî aşka tutulduğunu öğrenince elinden bir şey gelmez, ona âşık olmak için bir insanı seçmesini tavsiye eder.

Bir gün Hira dağındayken Allah'ın emriyle Cebrail, Hz. Muhammed'e görünür. Onu Kuran'la müjdeler. Ona "İkra!" der, Hz. Muhammed okumayı bilmediğini söyleyince ona "İkra" suresini öğretir ve ona halkı dine davet etmeyi emreder.

Hz. Muhammed eve dönünce Hz. Hadice onun hâlindeki farklılığı görür ve Hz. Muhammed'e peygamberlik geldiğini anlar, ona sorunca o da her şeyi anlatır. Hz. Muhammed, Hz. Hadice'ye kelime-i şهادeti öğretir. Hz. Hadice de Meysere de şهادet getirerek Müslüman olurlar.

Salavat beyitlerinin ardından 855. beyitle on üçüncü bölüm başlar, 884. beyte kadar devam eden bu bölümde Hz. Hadice, Hz. Muhammed'e peygamberlik geldiğini Varaka adlı rahiple paylaşır. Varaka, Tevrat'ta geleceği müjdelenen ahir zaman peygamberinin geldiğini öğrenince mutlu olur.

Cebrail bir süre görünmez, yeniden ortaya çıktığında Müdessir suresini vahyeder. Bütün bunlar olurken Hz. Ebu Bekir, ticaret için Şam'dadır. Şam'dayken bir rüya görür. Rüyasında ay ve güneş iner, Hz. Ebu Bekir'in dizine konar, Hz. Ebu Bekir güneş ve aya elbise giydirebilir. Hz. Ebu Bekir bu rüyayı rahiplere anlatır, yorumlamalarını ister. Rahipler ahir zaman peygamberinin Mekke'de ortaya çıkma zamanının geldiğini ve Hz. Ebu Bekir'in onun veziri, iki alemde de dostu olacağını

söylerler. Hz. Ebu Bekir zihni bu sözlerle meşgul bir şekilde Mekke'ye döner. Salavat beyitleriyle bu bölüm de burada sona erer.

887. beyitle on dördüncü yani son bölüm başlar. 49 beyitlik bu bölümde Hz. Muhammed, Şam'dan dönen Hz. Ebu Bekir'i ziyaret eder, Allah'ın emriyle Cebrail'in kendisine peygamberliği müjdelediğini söyler. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir de Hz. Muhammed'e Şam'dayken gördüğü rüyayı ve rahiplerin yaptığı yorumu anlatır ve şehadet getirip müslüman olur. Onun ardından Hz. Ali, Hz. Zeyd, Hz. Zübeyr, Hz. Osman, Hz. Abdurrahman, Hz. Talha, Hz. Said bin Vakkas iman ederler. Hz. Hamza da iman edip Kuran'ın koruyucusu olur. İman edenlerin hepsi otuz dokuz kişi olmuştur. Bir mağarada gizli gizli ibadet ederler. Ebu Cehl bunu duyunca Hz. Ömer'in huzuruna çıkar. Hz. Muhammed'i yalancı peygamberlikle, sihir yapmakla suçlayarak onun dinine iman edenlerin isimlerini de tek tek sayar. Hz. Ömer'i Hz. Muhammed'e karşı kışkırtmaya uğraşır. Hz. Muhammed'i öldürsün diye ona yüz deve ve yüz okka gümüş teklif eder.

Hz. Ömer çok öfkelenmiştir. Silahını alıp atına biner. Hepsini mağarada namaz kılarken bulur. Ta-ha suresi okunurken içeri girer. Sureyi dinler. Hz. Muhammed Alah'a dua eder. Hz. Muhammed "Ya Rab, Ömer'le dini ebedî kıl!" diyince Hz. Ömer'in eli ayağı titrer. Gücü tükenir, benzi sararır. O zaman iman eder, Müslüman olur.

Hz. Ömer, Hz. Muhammed'e artık gizlenmemesini, halkı açıkça dine davet etmesini söyler.

Ümmet çoğalınca Hz. Muhammed Mekkelilere kılıç çekmez, kan dökmez. Medine'ye hicret ederler. Medine halkı onun mucizelerini görmüş, ona bağlanmıştır.

Derken Cebrail yine ortaya çıkar, herkesi dine davet etmesini, kabul etmeyenleri katletmesini, asla affetmemesini söyler.

Hz. Muhammed böylece "padişah" olur, dört dostu –Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Ömer- "veziri" olur.

Mescitler yapılır, namazlar kılınır. Cebrail ezanı Bilal'in okumasını emreder.

Hz. Muhammed cumaları bir direğe dayanıp hutbe okur. Sonra herkes duyabilsin diye bir minber yapılır. Resul, minbere çıkınca bir feryat kopar. Minberi kıskanan direğin feryat ettiği anlaşılır. Resul bunu anlar, minberden inip o direği

sıvazlar. Direk, sakinleşir. Bütün sahabeler bunu görür, tekbir ve salavat getirirler. Niceleri Resul'ün mucizelerini görüp Müslüman olurlar.

Yazar son üç beyitte eserini hatıra olsun diye yazdığını belirtir. Okuyanlardan dualarını esirgememelerini dileyerek eserini tamamlar.

1.7. Tarihî Kaynaklarda Verilen Bilgilerle Eserde Anlatılanların Karşılaştırılması

Tarihî kaynaklarda verilen bilgilerle eserde anlatılanlar karşılaştırıldığında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar şöyle sıralanabilir:

1. Hz. Muhammed'in dedesi ölünce amcası Ebu Talib onu himayesine alır. Ebu Talib'in, Hz. Muhammed'e güven vermek için sarf ettiği şu sözler tarihî gerçeklerle çelişmektedir.

104 *Didi kim ey gözüüm nûrı Muḥammed*
 Ki oğlum adı ‘Ali seniñ Aḥmed

105 *Seni artık severin ben ‘Ali’den*
 Daḥı cānımdan artuḳ sevgiliden

Tarihî kaynaklara göre Hz. Ali, Hz. Muhammed'den yirmi dokuz yaş küçüktür. Dolayısıyla Hz. Muhammed küçük bir yetim çocuk olarak amcası Ebu Talib'in evine geldiğinde Hz. Ali'nin henüz dünyaya gelmemiş olması gerekir. Hatta Hz. Muhammed, risaletle müjdelendiğinde de o henüz küçük bir çocuktur ve Hz. Ali'nin çocuk yaşta Müslümanlığı kabul eden ilk kişi olduğu bilinen bir gerçektir.

2. Tarihî kaynak ve rivayetlerde Hz. Muhammed ile Hz. Hadice'nin evlenmelerine Hz. Hadice'nin arkadaşı Nefise bint Ümeyye'nin aracılık ettiği belirtilmektedir. Oysa Destan-ı Hadice'de bu konuda aracılık yapan kişi Hz. Atike'dir ve Nefise bint Ümeyye'ye eserde yer verilmemiştir.

3. Tarihî kaynak ve rivayetlerde Hz. Hadice'nin babasının Ficar Harbinde öldüğü belirtilmektedir. Bu sebeple Hz. Hadice'yi istemek için amcası Amr b. Esed ile görüşülmüştür. Destan-ı Hadice'de ise Hz. Hadice'nin babası hayattadır ve kız istemek için görüşülen kişi Hz. Hadice'nin babasıdır.

4. Destan-ı Hadice'de Hz. Hadice'nin babası, onun Hz. Muhammed ile evlenmesini uygun bulmaz. Bunun üzerine Hz. Hadice bir plan yapar. Planını bir

mektupla Ebu Talib'e açıklar. Ebu Talib, Hz. Hadice'nin babasını yedirip içirip sarhoş edecektir. Ebu Talib kendisinden isteneni yapar. Hz. Hadice'nin babası sarhoş bir şekilde eve gelince Hz. Hadice onun eteğine boya sürer. O dönemlerde bir adam sarhoşken kızını sözlerse ayılınca sözünden caymasın diye böyle yapılmaktadır. Hz. Hadice de babasının sarhoşken kendisini Hz. Muhammed ile sözlediğini düşünmesini istediği için böyle yapar. Hz. Hadice'nin babası sabah ayılınca eteğindeki boyayı görür, ne olduğunu anlar. Hadice önce beni nasıl Muhammed'e sözlürsin diye babasına sitem eder, babası vazgeçecek gibi olunca da sözünden cayarsa çok büyük itibar kaybına uğrayacağını söyleyerek onun bu evliliğe rıza göstermesini sağlar. Kandemir, bu "eteğe boya sürme" olayından bahseden kaynaklar (Müsned, Abdurrezzakes-Sasanî, Zübeyr bin Bekkâr) olduğunu; ancak bu rivayetlerin güvenilir olmadığını belirtir. (Kandemir, 1997: c 16, s. 465) Kısasü'l-Enbiya'da ise Hz. Hadice ile Hz. Muhammed'in evliliklerine karşı çıktığı için sarhoş edilip "etek boyama" planıyla ikna edilen kişi Hz. Hadice'nin amcasının oğlu Varaka'dır. (Şen, 2017: 66)

5. Kaynaklara göre Hira dağında risaletle müjdelenen Hz. Muhammed evine döndüğünde olup biteni Hz. Hadice'ye anlatır. Hz. Hadice onun korku ve endişelerini giderecek sözler söyler, daha sonra da onu alıp amcasının oğlu Varaka bin Nevfel'e götürür. Hristiyan bir alim olan Varaka, Tevrat ve İncil'i okumuştur ve Hira'da Hz. Muhammed'e görünen meleğin peygamberlere vahiyleri bildiren melek olduğunu söyler. (Kandemir, 1997: c 16, s. 465) Destan-ı Hadice'de ise Varaka'nın Hz. Hadice'nin amcasının oğlu olduğu bilgisine yer verilmediği gibi Hz. Muhammed'in Hira dağında yaşadığı deneyimi doğru biçimde yorumlayarak Varaka'ya haber veren Hz. Hadice'dir; çünkü Destan-ı Hadice'de anlatıldığı üzere Hz. Hadice Tevrat'ı ve İncil'i okumuştur ve peygamberlik işaretlerini bilmektedir. Bu nedenle de Hz. Muhammed'i görür görmez neler olduğunu anlamıştır.

6. Tarihi kaynaklara göre Hz. Hadice'nin Hz. Muhammed'den üçü erkek (Kasım, Tahir ve Tayyib), dördü kız (Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma) olmak üzere yedi çocuğu olur. Tayyib (Abdullah) ve Tahir peygamberlikten önce vefat eder. Bazı kaynaklarda Tayyib (Abdullah) ve Tahir'in aynı çocuk olduğu İslamiyet'ten sonra doğduğu için bu çocuğun Tayyib ve Tahir lakabıyla anıldığı belirtilmektedir. (Kandemir, 1997: c 16, s. 465-466) Destan-ı Hadice'de ise Hz. Hadice ile Hz. Muhammed'in erkek çocuklarının sayısı iki olarak (Kasım ve Tahir) belirtilmektedir.

1.8. Eserde Görülen Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi Özellikleri

Destan-ı Hadice dil özellikleri açısından incelendiğinde eserde Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin yanı sıra Osmanlı Türkçesi özelliklerinin de görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durumun metnin yazıldığı dönemle istinsah edildiği dönem arasındaki farklılıktan ve metnin istinsah edildiği dönemin özelliklerinin esere yansımından kaynaklandığı söylenebilir.

1.8.1. Eski Anadolu Türkçesinin Destan-ı Hadice'deki Yansımaları

Ses Özellikleri

a) EAT'de birden fazla heceli kelimelerde iç ses ve son ses durumunda bulunan g/ğ erimiştir. Eserden örnekler: *belgölüg* > *bellü* 754, *kergek* > *gerek* 228, *kamuğ* > *ķamu* 90, *kapıg* > *ķapu* 201, *katıg* > *ķatı* 260, *kiçig* > *kiçi* 198, *kulğak* > *ķulak* 804, *ne teg* > *nite+* 645, *tapıg* > *tabu* 272, *uluğ* > *ulu* 47, *yalğan* > *yalan* 683, *adır-uğ+* > *ayru+* 573, *belgü+r-* > *belür-* “ortaya çıktı” 813, *bodu-ğ+a-* > *boya-* 158, *edgü+* > *eyü+* 686.

b) EAT'de söz başındaki t'lerin bir kısmı tonlulaşmıştır. Destan-ı Hadice'de *t-* > *d-* değişimi daha çok ince ünlülü sözcüklerde görülmektedir: *te-* > *de-* 152, *tilbe* > *tilwe* > *delü* 646, *tebe* > *tewe* > *deve* 121, *tıñla* > *diñle* 118, *tile-* > *dile-* 16, *tiril-* > *diril-* 776, *tiz* > *diz* 591, *tört* > *dört* 262.

Kalın ünlülü sözcüklerde görülen *t-* > *d-* değişimine *taķı* > *daķı* 22, *tayan-* > *dayan-* 927 örneklerini verebiliriz. Bazı sözcüklerin ise hem /ʈ t/ hem de /ɖ d/ ile yazılmış biçimleri eserde mevcuttur: “*tol-*” *tol-* 70, *dol-* 861; “*tag*” *tağ* 815, *dağ* 816.

c) EAT'de söz başındaki k'lerin bir kısmı tonlulaşmıştır. Destan-ı Hadice'den örnekler: *keç-* > *geç-* 185, *kel-* > *gel-* 67, *kergek* > *gerek* 228, *ked-* > *gey-* 453, *kez-* > *gez-* 239, *kiçe* > *gice* 417, *kündüz* > *gündüz* 200, *kir-* > *gir-* 234, *kirü* > *girü* 465, *kit-* > *git-* 461, *köç-* > *göç-* 441, *kök* > *gök* 14, *kölige* > *gölge* 786, *köñül* > *göñül* 618.

ç) EAT'de diş arası d'ler y olmuştur. Destan-ı Hadice'den örnekler: *ağak* > *ayaķ* 912, *boğ* > *boy* 757, *ağır-* > *ayır-* 322, *ağırıl-* > *ayrıl-* 399, *ağrıgılık* > *ayrılık* 573, *edgü* > *eyü* 280, *keç-* > *gey-* 453, *kağğur-* > *ķayur-* 797, *ķođ-* > *ķoy-* 233, *uğı-* > *uyu-* 788, *badram* > *bayram* 413.

d) EAT’de çift dudak w’leri, diş-dudak v’sine dönmüştür. Destan-ı Hadice’den örnekler: *tewe* > *deve* 121, *ew* > *ev* 88, *ķarawař* > *ķaravař* 488, *sewin* > *sevin*- 86, *yalwar* > *yalvar*- 117.

e) EAT’de üç kelimedeki söz başı *b*- sesi *v*- olmuştur. Destan-ı Hadice’den örnekler: *bar* > *var* 16, *bar*- > *var*- 117, *bir*- > *vir*- 17.

f) EAT’de bir kelimedeki söz başı *b*- sesi düşmüştür. Destan-ı Hadice’deki örneği: *bol*- > *ol*- 263.

g) EAT’de bir kelimede son ses durumundaki *-b* > *-w*’ye dönmüş ve düşmüştür. *sub* > *suw* > *su* 829.

ę) EAT’de aslî kelimelerde olduğu gibi, eklerde de ünlülerin dil uyumları tamdır. EAT bazı eklerde dil uyumu bakımından Türkiye Türkçesinden daha ileri bir safhadadır (Timurtaş, 1994: 7). Hatta günümüzde uyuma girmeyen “+*ki*” ve “*ile*” EAT döneminde uyumludur. Bu bakımdan Türkçenin temel ses uyumu olan damak uyumu Eski Anadolu Türkçesinde en geniş şekliyle uygulanır. Türkiye Türkçesinde uyumsuzluk gösteren *i*- fiilinin de çekimli şekillerinin birçok eserde uyuma girdiği görölür (Gölsevin-Boz, 2004: 93). Destan-ı Hadice’de geçen Türkçe sözcüklerde –ken zarf-fiil eki almış iki sözcük (şapmışken 475, uyurken 476) hariç kalınlık-incelik uyumu tamdır. Hatta aitlik eki “-*ki*” de kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır: *gökdeki* 591, *alnındağı* 202, *ķanęı* 504, *cennetdeki* 365.

h) EAT’de “-*lXg* isimden isim yapım eki, *-Xr*, *-DXr* ettirgen çatı ekleri, birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri, ilgi hâli eki, birinci çoğul şahıs eki, bilinen geçmiş zaman birinci ve ikinci tekil ile ikinci çoğul şahıs ekleri, emir kipinin tekil ve çoğul üçüncü şahıs ve yine emir kipinin ikinci çoğul şahıs ekleri, yardımcı ünlüleriyle birlikte yuvarlaklaşmıştır.” (Ercilasun, 2015: 454)

-*lXg*: *dertlig* > *dertlü* 62, *kıymetlig* > *kıymetlü* 758, *sıfatlığ* > *sıfatlu* 218 gibi örneklerde ek ünlüsü yuvarlaklaşmıştır; ancak şu örneklerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düzleşme görölür: *atlı* 122, *bahalı* 696, *kanlı* 128, *kıymetli* 705, *rengli* 673 gibi.

-*Xr*: *yetür*- 737, *içür*- 136, *geyür*- 733, *geçür*- 88, *bitür*- 476, *bişür* 352. şu örneklerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düzleşme olmuştur: *şaşır*- 460, *içir*- 103.

-DXr-: Bu ekin metnimizdeki örneklerine baktığımızda ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu görülmektedir: *yordur-* 590, *yedir-* 103, *ulaşdır-* 75, *öldür-* 907. Sadece bir örnekte (*añdur-* 549) uyumsuzluk görülmektedir.

Birinci tekil şahıs iyelik eki “+(X)m”: *ömr+(ü)m* 63, *cān+(u)m* 79, *yüz+(ü)m+* 50, *göz+(ü)m* 104, *oğl+(u)m* 104. Şu örneklerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düzleşme olmuştur: *cān+(ı)m* 62, *cānān+(ı)m* 52, *dāsūtān+(ı)m* 380, *ümīd+(i)m* 77.

İkinci tekil şahıs iyelik eki “+(X)η”: *yol+(u)η* 52, *lütğ+(u)η* 53, *öz+(ü)η* 81, *yüz+(ü)η* 81, *ömr+(ü)η* 142, *kapu+η* 142. Şu örneklerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düzleşme görülür: *aşğ+(ı)η* 376, *devlet+(i)η* 246, *didār+(ı)η* 379, *dost+lar+(ı)η* 25, *Muhammed+(i)η* 110, *kalb+(i)η* 143.

Birinci çoğul şahıs iyelik eki “+(X)mIz”: *şuç+(u)muz* 39, *ulu+muz* 286. Şu örneklerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düzleşme gerçekleşmiştir. *Allah+(ı)mız* 41, *aşl+(ı)mız* 129, *cān+(ı)mız* 102, *cümle+miz* 425, *dest+(i)miz* 150, *el+(i)miz* 114, *sevgili+miz* 286.

İkinci çoğul şahıs iyelik eki “+(X)ηXz”: Bu ekin ünlüsü çoğunlukla düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymuştur: *ahd+(i)ηiz* 673, *ahvāl+(i)ηiz* 801, *cümle+ηiz+* 386, *dāmān+(ı)ηiz* 673, *dergāh+(ı)ηiz+* 151, *murād+(ı)ηiz* 139, *hizmet+(i)ηiz* 288, *hāl+(i)ηiz* 703, *emr+(i)ηiz* 715, *kul+(u)ηuz* 715. Sadece bir örnekte düzleşme sonucu uyumsuzluk görülmüştür: *söz+(i)ηiz* 290.

İlgi hâli eki: EAT’de sadece yuvarlak ünlülü olan bu ek Destan-ı Hadice’de hem yuvarlak hem de düz ünlülü olarak görülmektedir: *bunlar+ıη* (birine) 23, *hākār+ıη* (derdine) 27, *Muştafā+(n)uη* (hürmetine) 38, *sen+ıη* (lütğun) 53, *gören+ıη* (ihtiyārı) 56, *cihān+uη* (behlevānı) 78, *cihān+ıη* server+i+(n)üη (adı) 874, *Ĥatun+uη* (karıbanı) 119, *cūhudlar+ıη* (bayramı) 413, *deve+(n)ıη* (yularına) 471, *‘ālemler+ıη* (sulṭānı) 565, *derdler+ıη* (dermānı) 565, *iş+ıη* (şonı) gibi. Düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı olduğu örnekler de mevcuttur: *Muştafā+(n)uη* (hürmetine) 38, *cihān+uη* (behlevānı) 78 gibi.

Birinci çoğul şahıs ekleri: -Xz/-vUz: *gelürüz* 470, *bulavuz* 125, *idevüz* 705 gibi yuvarlak ünlülü örneklerin yanında düz ünlülü örnekler de vardır: *isteriz* 150, *bilmeziz* 172, *alayız* 586, *olayız* 101.

Bilinen geçmiş zamanın birinci ve ikinci tekil ile birinci ve ikinci çoğul şahıs eki EAT’de daima yuvarlak ünlülüdür; ancak Destan-ı Hadice’de düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlanmıştır: *dön-dü-m* 810, *eyle-di-m* 692, *bağışla-dı-m* 771, *az-dı-m* 474, *it-me-dim* 675, *gör-dü-m* 453, *bas-dı-η* 720, *git-di-η* 505, *ol-du-η* 55, *gel-di-k* 560, *dime-di-k* 522, *eyle-di-ηiz* 613, *gel-di-ηiz* 702, *di-di-ηiz* 298.

Emir kipi üçüncü tekil şahıs eki ile ikinci ve üçüncü çoğul şahıs eki de EAT’de yuvarlak ünlülüdür. Destan-ı Hadice’de ise hem düz ünlülü örnekleri hem de yuvarlak ünlülü örnekleri vardır: *gelme-sün* 276, *gel-sün* 172, *gelme-sin* 143, *bildir-sin* 504, *eyle-sünler* 152, *ıur-sunlar* 752, *bil-(ü)η* 72, *bil-(ü)ηüz* 426, *bil-(ü)ηiz* 430, *bil-(i)η* 389.

641. beyitteki şu iki sözcüğün emir çekimi Türkiye Türkçesindeki gibidir: *dinleyin / anlayın*. Ancak bu sözcüklerin YK ve MK nüshalarında *diñleñüz* ve *anlañuz* biçiminde yazılmış olması istinsah hatası ihtimalini akla getirmektedir.

Bildirme eki daima yuvarlak ünlülüdür. Bunun sebebi ekin köken bakımından “turur”dan gelmesidir. Ekin hem “dIr” hem de “dUrUr” biçimine metnimizde rastlanmaktadır: *bu durur* 459, *gün dürür* 835, *kulıdur* 294, *kulumdur* 880, *ismidür* 643.

-uban/-üben zarf-fiil eki de daima yuvarlak ünlülüdür: *yiüyüben* 657, *yapuban* 926, *yanuban* 296, *sevinüben* 732.

-up/-üp zaf-fiil eki daima yuvarlak ünlülüdür: *yükled-üp* 263, *yu-y-up* 96, *yüri-y-üp* 355, *söyleme-y-üp* 651, *yenil-üp* 138.

1) Bazı eklerin ise (meslek isimleri yapan +çI, sayıları derecelendiren +(I)nçI, 3. tekil şahıs iyelik +(s)I, görülen geçmiş zaman eki -mIş, gelecek zaman eki -IsAr, zarf-fiil ekleri -IcAk ve -IncA, emir kipindeki -gIl pekiştirme eki ve çatı eklerinden önceki yardımcı ünlüler) EAT’de olduğu gibi Destan-ı Hadice’de de sadece düz ünlülü biçimleri bulunmaktadır: *kapucı* 726, *üçünci* 236, *oğl+ı* 69, *kamu+(s)ı* 137, *kul+ı* 218, *hük+m+i* 220, *mağsūd+ı* 318, *yüz+i* 327, *korhu+(s)ı* 422, *yordur-mış* 590, *belür-miş* 835, *unut-mışdur* 554, *düz-miş dürür* 905, *gel-miş dürür* 551, *ol-mış durur* 555, *dol-ısar* 861, *gel-iser* 190, *toğ-ısar* 313, *öde-y-iser* 717, *bul-ısar* 829, *gör-iser* 93, *işid-icek* 630, *gör-icek* 284, *gid-icek* 74, *gir-icek* 48, *bil-gil* 314, *eyle-gil* 706, *kur-(ı)l-* 414.

“Sadece yuvarlak veya sadece düz biçimi bulunan ek ve yardımcı ünlüler, Eski Oğuz Türkçesinde [EAT] küçük ünlü uyumunun olmadığını gösterir. İşte bu uyumsuzluk Eski Oğuz Türkçesinin [EAT] ilk göze çarpan dil özelliğidir.” (Ercilasun, 2015: 455)

i) “D- ile başlayan eklerin t-’li biçimlerinin tonlulaşması sonunda bu tür eklerde sadece d’li biçimler bulunur.” (Ercilasun, 2015: 455): *ulaş-dır- 75, meclis-de 31, sabilik-de 73, çok-dan 852, ağlamak-dan 487.*

j) “Birkaç kelimedede bazı ünsüzler düşmüştür.” (Ercilasun, 2015: 455): *oltur- > otur- 706, kel-tür- > getir- 472, ol > o 124, sub > suw > su 829.*

k) “Kelime sonundaki g/ğ’ların düşmesi neticesinde birkaç kelimedede ikizleşme ortaya çıkmıştır: *assı<asıg (fayda), ıssı<ısıg (sıcak), elli<elig (elli)*” (Ercilasun, 2015: 455) Destan-ı Hadice’de bu ses olayının tek örneği şudur: *elig > elli 244.*

Biçim Özellikleri

“Eski Oğuz Türkçesinin [EAT] Eski Türkçeden farklı görünen bazı ekleri, ses değişimlerinin sonucudur. İster ses değişimlerinden kaynaklansın, ister bir ekin yerini başka bir ek alsın, bu farklılıkların başlıcalarını göstermenin faydalı olacağını düşünüyoruz.” (Ercilasun, 2015: 455)

a) +lXg isimden isim (sıfat) yapım eki +lU olmuştur (Ercilasun, 2015: 455). Destan-ı Hadice’de bu özelliği yansıtan örnekler (*bellü 754, devletlü 144, dürlü 61, eyerlü 280, gizlü 575, hāllu 123, tatlu 98, dertlü 62* gibi) çoğunluğu oluşturmakla beraber ekin düz ünlülü olarak kullanıldığı örnekler (*gizli 214, rengli 673, taⁿlı 455* gibi) de görülmektedir.

b) EAT’de -(X)g fiilden isim yapım ekinin sonundaki -g / -ğ düşmüş ve ekin yardımcı ünlüsü yuvarlaklaşarak ekin yerini almıştır: *dol-u 659, kork-u 435, tap-u 272, kap-u 201, ayr-u 573.* Şu örneklerde ise düzleşme görülmektedir: *şaç-ı 418, katı 260.*

c) EAT’de ilgi hâli eki +(n)U_η biçimindedir. Destan-ı Hadice’de düz ünlülü örnekleri de görülmektedir: *hak^{îr}+in (derdine) 27, Muştafâ + nu_η (hürmetine) 38, deve+ni_η (yularına) 471, âlemler+in (sulţānı) 565.*

ç) EAT’de yükleme hâli eki +g erimiş, +g’den önceki yardımcı ünlü sadece düz biçimiyle, +g’nin yerini almıştır” (Ercilasun, 2015: 455): *bular+ı (toyladı) 24, söz+i (işitdi) 908, yüzüm+i (süreyim) 50.*

d) EAT’de çıkma hâli eki +Dın değil +dAn’dır. Destan-ı Hadice’de de çıkma hâli ekinin +dAn olduğu görülmektedir: *ben+den 721, zer+den 765, çok+dan 852*

e) EAT’de “vasıta hâli eki +n, kalıplaşmış örnekler dışında, kaybolmuş; yerini ile’den eklenen +(I)lA almıştır.” (Ercilasun, 2015: 455) Destan-ı Hadice’de vasıta hâli eklerinden +(I)lA, +(y)lA eklerinin örnekleri görülmektedir. “+n” vasıta eki ise Destan-ı Hadice’de görülmemektedir. *du‘âyıla 31, imānıla 43, bizimile 251, vechile 285, nūrıyla 5, rahmetiyle 24, akçasıyla 292, icāzetle 132, sa‘ādetle 183, zerle 240, anıyla 157, seniyle 235, emriyle 715, dostlarıyla 25*

f) EAT’de birinci tekil şahıs eki -vAn(In), -vAm, -Am, -In biçimindedir. Destan-ı Hadice’de ekin v-‘li biçimi bulunmamakla beraber -Am, -Im, -In biçimlerine rastlanmaktadır: *virmiş-em 844, umar-am 170, yakıl-am 572, değil-em 411, bulmuş-am 848, irmiş-em 843, ider-im 849, sever-in 105, gelir-in 410*

g) EAT’de birinci çoğul şahıs eki -vUz ve -Uz’dur. Destan-ı Hadice’den örnekler: *gelürüz 470, bulavuz 125, idevüz 705*. Bazı örneklerde ise düzleşme olduğu görülmektedir: *isteriz 150, bilmeziz 172, alayız 586, olayız 101.*

ğ) EAT’de “bilinen geçmiş zamanda -DImIz’ın yerini -dUk almıştır.” (Ercilasun, 2015: 456). Destan-ı Hadice’de ek düzlük yuvarlaklık uyumuna girmiştir: *geldik 560, dimedik mi 522*

ı) EAT’nin “yaygın gelecek zaman eki -IsAr’dır.” (Ercilasun, 2015: 456): *dolısar 861, geliser 190, olısar 192, toğısar 313, ödeyiser 717, bulısar 829, göriser 93*

i) EAT’de şart kipi, birinci çoğul şahıs dışında, iyelik kökenli eklerle çekilir hâle gelmiştir (Ercilasun, 2015: 456): *gider isem 935, dir isem 214, bulsañ 147, buyursañ 147, kılar iseñiz 601, gelseler 444*

j) “Karahanlı Türkçesinin gelecek zaman eki -gA > -A biçimine girmiş ve gelecek zaman yanında, geniş zaman ve istek kipi için de kullanılır olmuş; istek işlevi zamanla diğer işlevleri bastırmıştır.” (Ercilasun, 2015: 456) *Ki senden ayrılām*

gibi çün ey yār 51 (gelecek z.), Nice diyesiz Muhammed'e faķār 772 (geniş z.), alasin 559 (istek k.), gelesin 559 (istek k.), dimeyesin 91(istek k.)

k) EAT'de ikinci çoğul şahıs emir eki, yardımcı sesi bünyesine alarak –Uη(Uz) biçimine girmiştir. (Ercilasun, 2015: 456) *bil-üη 72, bil-üηüz 426, bil-üηiz 430*. Şu örneklerde ise yardımcı ünlü kullanılmamıştır: *diηle-η 386, söyle-η 140*. Şu örnekte ise düzleşme görülmektedir: *bil-iη 389*.

l) “Zarf-fiil eki –p’de de yardımcı ünlü ekin bünyesine dahil olmuştur. (başlap > başlayup, kizlep > gizleyüp.) –pAn ekinde de yardımcı ses eke dahil olmuştur (başlapan > başlayuban, kizlepen > gizleyüben gibi)” (Ercilasun, 2015: 456): *yuyup 96, yürüyüp 355, söylemeyüp 651, yiyüben 657*.

m) EAT'de “–IcAk” zarf-fiil eki vardır (Ercilasun, 2015: 456): *işidicek 630, göricek 284, gidicek 74, giricek 48*

n) EAT'de “durur” yanında +dUr bildirme eki yaygınlaşmıştır (Ercilasun, 2015: 456): *kuludur 294, kulumdur 880, bu durur 459, gün dūrūr 835, ismidūr 643, bākīdir 607*

o) “Olmak” anlamındaki “er-” fiilinin sonunda bulunan “r” düşmüş; “e” daralmış ve fiillerin birleşik çekimi ile isim çekimi, bu değişimin sonucu olarak ortaya çıkan “i-” fiilinin uyuma giren biçimleriyle (ekleşmesiyle) yapılırlı olmuştur (Ercilasun, 2015: 457). *bu idi 207, cebbār idi 15, maḥķūm idi 220, bileydi “bilikteydi” 273, işiydi 306*. Şu örneklerde ise tamamen düşmüştür: *giderse 919, dirmiş 904, akardı 333* gibi.

1.8.2. Osmanlı Türkçesinin Destan-ı Hadice'deki Yansımaları

“13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılan Eski Oğuz Türkçesi [EAT], siyasi olarak Anadolu Selçuklularının son dönemini, beylikler devrini, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerini; Osmanlıların ilk iki asrını içine almaktaydı. 16. yüzyılda Osmanlı Türkçesi denilen dönem başlar; Osmanlının hakim olduğu bütün sahalarda edebî dil olarak kullanılır ve 20. yüzyıl başlarında Genç Kalem hareketinin yarattığı terkipsiz Türkçeyle sona erer.” (Ercilasun, 2015: 457)

Ses Özellikleri

a) “Eski Oğuz Türkçesinin [EAT] en önemli özelliği, küçük ünlü uyumunun olmayışıdır. Bu özellik 16. yüzyılda da devam eder. 16. yüzyılın sonlarında başlayan bir geçiş dönemiyle, 18. yüzyılda küçük ünlü uyumuna ulaşıldığı tahmin edilmektedir.” (Ercilasun, 2015: 457)

Bu açıdan değerlendirildiğinde Destan-ı Hadice’nin 16-17. yüzyıl geçiş dönemi özellikleri gösterdiği söylenebilir; çünkü aynı söcüğün uyuma girmiş hâline de uyuma girmemiş hâline de eserde rastlamak mümkün olabilmektedir. *içür- 136, içir- 103, gelmesün 276, gelmesin 143, cān+ım+a 62, cān+um+ı 79, yüz+i+n+i 327, yüz+ü+n+i 364*

b) “Öte yandan bugün Orta ve Batı Anadolu ağızlarında yaygın şekilde kullanılan damak n’si (ŋ) de bu dönem Türkçesinin önemli bir ses özelliğidir. Bu özellik de Osmanlı Türkçesi döneminde devam etmiş; 17. yüzyılda ortadan kalkmaya başlamıştır. 18. yüzyıl ortalarında İstanbul Türkçesinde artık ŋ yoktur.” (Ercilasun, 2015: 459)

Metnimizde ŋ varlığını devam ettirmektedir; ancak nadiren de olsa imla yanlış olduğunu düşündürecek şekilde “ŋ” yerine “n” kullanıldığı da görülmektedir. *dirsen147, cānın 148* örneklerinde sondaki ses ŋ ڭ olması gerekirken n ڭ harfi ile gösterilmiş, üstelik bu sözcükler ŋ ile uyaklı olarak kullanılarak hem imla hatasına hem de uyak kusuruna sebep olunmuştur. Bu sözcüklerin MK nüshasında ŋ ile yazılmış olması, bu durumun istinsah hatası olarak ortaya çıktığını düşündürmektedir.

Biçim Özellikleri

a) “Birinci tekil ve çoğul şahıs ekinin v’li biçimleri ortadan kalkmıştır. 17. yüzyılda m/-in’li biçim de ortadan kalkar; sadece –Am ve –Um’lu biçimler kullanılır. –Am arkaik bir biçim olarak 19. yüzyıla dek ulaşır.”(Ercilasun, 2015: 459).

Birinci tekil şahıs ekinin v’li biçimi Destan-ı Hadice’de görülmemekle beraber –In’lı biçimi eserde varlığını devam ettirmektedir: *severin 105, gelürin 410, virmişem 844, umaram 170, yakılam 572, degilem 411, bulmuşam 848, irmişem 843.*

Birinci çoğul şahıs eki –vUz 16. yüzyılda da sürer; sonra yerini –k’ye bırakır: *bulavuz 125, ıdevüz 705* gibi örneklerden yola çıkarak eserde v’li biçimin hâlen varlığını devam ettirmekte olduğu söylenebilir.

b) “Çokluk ikinci şahıs eki –sIz, 18. asırda azalır; yerini –sIηIz’a bırakır.” (Ercilasun, 2015: 459) Destan-ı Hadice’de her iki biçim de görülmektedir. *bilürsüz 605, bulursüz 247, dirsiz 646 buyurmuşsınız 672, olmuşsınız 713, görürsünüz 713*.

c) “Gelecek zaman eki “-IsAr” 16. asırda da görülür; 17. asırdan itibaren yerini “-AcAk”a bırakır.” (Ercilasun, 2015: 459) *dolısar 861, geliser 190, olısar 192, toğısar 313, ödeyiser 717, bulısar 829, görıser 93*. Şu örneklerde ise “-AcAk” sıfat-fiil ekini almış sözcük, “-dIr” bildirme ekini alarak yüklem görevi üstlenmiştir; ancak bu durum sadece iki sözcükte görülmektedir: *gelecekdir 427, kópacağdır 830*.

ç) “Şimdiki zaman eki ‘-yor’ Osmanlı Türkçesi içinde ortaya çıkar. (alıyor) Tahminen 19. asırda ortadaki ünlü daralır. (alıyor)” (Ercilasun, 2015: 459) Destan-ı Hadice’de sadece şu iki örnekte görülmektedir: *geli yorı 520, geli yorur 524*. Bu örneklerde de şimdiki zaman çekiminden daha çok birleşik fiil yapısındadır.

d) “Birinci şahıslardaki olumsuz geniş zaman eki “-mAz” 19. yüzyıla dek devam eder.” (Ercilasun, 2015: 459) *virmezem 675, görmezem 675, satmazım 719, olmazsın 82, dimez 568, bilmeziz 172, inanmaz 614*

e) “İstek eki ‘-A’ Osmanlı Türkçesi döneminde de kullanılır; 19. yüzyılda iyice seyrekleşir.” (Ercilasun, 2015: 459) *idem 124, gelesin 559, işleye 37, bulavuz 125, vireyiz 697, diyesiz 772, bekleyeler 122*

f) “DUrUr’un bildirme eki olarak kullanılması 15. yüzyıldan itibaren seyrekleşmiş, 17. yüzyılda kaybolmuştur.” (Ercilasun, 2015: 459) Destan-ı Hadice’de bildirme eki olarak -DurUr varlığını devam ettirmekle beraber –dIr kadar yaygın kullanılmamaktadır. Örneğin “*yokdur*” sözcüğü 8 kez kullanılmışken “*yok-durur 129*” sözcüğü 1 kez; “*olmuşdur*” 6 kez kullanılırken “*olmuş-durur 555*” 1 kez kullanılmıştır. Bunun dışında şu örneklerde de “*durur*” bildirme eki görülmektedir: *almış-durur 551, gelmiş-dürür 551, Muhammed’iη-dürür 770, ol-durur 9, yaradılmış-durur 191*.

g) “-mAdIn” zarf-fiil eki 16. yüzyıldan itibaren yerini “-mAdAn”a bırakmıştır. “-IcAk” ve “-gAç” zarf-fiil ekleri gittikçe seyrekleşerek 19. yüzyılda arkaik hâle gelir. Buna karşılık “-mAgIA, -mAgIn” gibi bağlayıcı şekiller yaygınlaşır.

(Ercilasun, 2015: 459) *gelmeden 795, olmadan 517, gitmeden 457, işidicek 630, göricek 284, gidicek 74, giricek 48.* -gAç, -mAgIn ve -mAgIA ekleri ise Destan-ı Hadice’de görülmemektedir.

ğ) “-UbAn zarf-fiil eki de Osmanlı Türkçesi içinde gittikçe seyrekleşir.” (Ercilasun, 2015: 459) Bu ek Destan-ı Hadice’de “-Up” kadar yaygın olmamakla beraber varlığını devam ettirmektedir. *yiüyben 657, yapuban 926, yanuban 296, sevinüben 732.*

h) “-gIl pekiştirme eki de aynı şekilde seyrekleşerek devam eder; 19. yüzyılda arkaik bir şekil hâlini alır.” (Ercilasun, 2015: 459) -gIl eki Destan-ı Hadice’de varlığını devam ettirmekle beraber çok da yaygın kullanılmamaktadır: *bilgil 46, 314; eylegil 706; itgil 566, 599* gibi.

1.9. Eserin Literatürdeki Yeri

Hazreti Hadice üzerine yazılmış, mesnevi türünde birçok eser bulunmaktadır. Destan-ı Hadice, Dâsîtân-ı Hadicetü’l-Kübra, Manzume-i Hadicetü’l-Kübra, Nikah-ı Mustafa ‘Aleyhisselam Beray-ı Hadicetü’l-Kübra Radyallahu Anha gibi farklı isimlerle kayıtlı olan bu eserlerin sayısını biz on iki olarak tespit ettik. Bir nevi mevlid özelliği gösteren bu eserlerde, Hz. Muhammed’in çocukluğu, gençliği, Hz. Hadice ile evliliği, Peygamberlik dönemi gibi konular işlenmektedir. Tezimizin konusunu oluşturan Destan-ı Hadice de bu on iki eserden biridir. Bu bölümde bu yazma eserlerin tanıtımının ardından bu eserler üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilecek; eldeki bilgilerin ışığında bir sınıflandırma yapılacaktır, nüshalar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulacaktır.

1.9.1. Hazreti Hadice Hakkında Yazılmış Manzum Yazma Eserler

Hiz. Hadice hakkında yazılmış manzum yazma eserler şunlardır:

Dâsîtân-ı Hadicetü’l-Kübra

Gulâmî tarafından telif edilen eser, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesinde 256 numarada kayıtlıdır. Eserin Gulâmî’ye ait olduğu mahlaslardan anlaşılmaktadır.

975 Ey Ğulâmî aña ümmet olugör ‘âkılin

Mâsiva’llâh qo gel cân u gönjülden Hâqq’a tap (Garip, 2010: 161)

Ne zaman yazıldığı bilinmeyen bu eser 1247/ 1831-32 yılında istinsah edilmiştir.

Seda Garip tarafından yüksek lisans tezi olarak incelenmiş olan eser mesnevi nazım biçimiyle yazılmış 48 varaktan oluşur. Asıl metin 989 beyitten oluşmaktadır. Mesnevi bittikten sonra Gulâmî mahlasıyla yazılmış “beş adet gazel ve kaside”ye yer verilmiştir.

Dâsitân - ı H a d î c e t ü ' l - Kübrâ Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde 256 numarada kayıtlıdır. Eser ciltsiz ve ebru kapaklar arasında bulunup, 210x110 ebadında toplam 48 varaktan oluşmaktadır. İlk varak boştur. Mevlid, 2. varaktan itibaren başlayıp, 39 varak olup 989 beyitten meydana gelmektedir. Son 8 varakta Gulâmî'nin 31, 22, 7, 20 ve 25 beyitten oluşan toplam beş adet gazel ve kasidesi bulunmaktadır.

Eser, Türkçe olarak, kalın krem kâğıda, harekeli nesih hatla yazılmıştır. Her sayfada 13 satır mevcuttur. İstinsah tarihi 1247(1831-32)'dir.

(...)

Esere başlanırken sürh “Dâsitân - ı H a d î c e t ü ' l - Kübrâ” yazılmış, besmelenin ardından ilk beyte geçilmiştir.

“Dâsitân - ı H a d î c e t ü ' l - Kübrâ” şairin okuyanı, dinleyeni ve yazanı için dua isteyerek Allâhü Teâla'ya hamd ve senâda bulunmasıyla sona ermektedir. (Garip, 2010: 26).

Seda Garip eserin müellifi olan Gulâmî hakkında da bazı açıklamalarda bulunmuştur. Seda Garip, kaynaklarda dört farklı Gulâmî'den bahsedildiğini belirtir. Bunlardan biri XIX. asır mutasavvıf şairlerden biri olan Şeyh Gulam Efendi'dir ve Tuhfe-i Naili'de bu kişinin Şazeli tarikatına mensup olup zaviyedarlık yaptığı, ulum-ı aliyye ile meşgul olduğundan bahsedilmektedir. İkincisi, XIX. asır divan şairlerinden biri olan Abdülkadir Gulâmî Efendi'dir. Kadiriyye şeyhlerinden Nur Ali Baba'nın oğlu olan bu kişi babasının ölümünden sonra postnişin olmuştur. Öğretmenlik, müfettişlik de yapmış olan bu zat, Sivas'ın ilk maarif müfettişliğini de yapmıştır. Kaynaklarda Divan-ı Gulâmî, Tacü'ül-Muhakkikin, Miracü'l- Mustakim adlı eserlerinin olduğu belirtilmiştir. Kaynaklarda Gulâmî adıyla kayıtlı olan şairlerden bir diğeri, XVI. asır Divan şairlerinden olup kadılık da yapmış olan bir kişidir. Dördüncü Gulâmî ise XVII. asırda yaşamış bir âşık olması dışında hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan bir şairimizdir. Seda Garip bu açıklamalardan sonra Destan-ı Hadicetü'l-Kübra adlı eserin hangi Gulâmî'ye ait olduğunu gösteren bir bilgiye ulaşamadığını ancak eserin incelenmesi sırasında görülen ciddi imlâ ve dilbilgisi hatalarından yola çıkarak ilk üç şairin böylesine ciddi hatalar yapmış

olamayacağını da belirttikten sonra bu eserin XVII. asırda yaşamış olan âşık Gulâmî'ye ait olabileceğini belirtir. (Garip, 2010: 5-6).

Seda Garip eserin müellifi hakkında bu bilgileri verdikten sonra eserin mevlid türü ile benzeşen ve ayrılan yönleri üzerinde durur. Bunları maddeler hâlinde sıralar. (Garip, 2010: 20-25)

Rahim Erarslan, bu eser hakkında bilgi verirken “diğer nüshası da Konya Bilge Kütüphanesi 2061 numaraya kayıtlıdır” ifadesini kullanmıştır (Erarslan, 2016: 11). Konya Bilge Kütüphanesi hakkında bir bilgiye ulaşamadık; ancak Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde 2061 numarada kayıtlı eser, aynı zamanda bu çalışmanın konusu olan eser olduğu için bu açıklama bizce dikkate değerdir. Bu nüsha ile Seda Garip'in incelediği nüsha arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Bu iki eser arasında görülen benzerlik ve farklılıklar hem bu bölümün ilerleyen sayfalarında hem de metnin dip notlarında gösterilmektedir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki Rahim Erarslan tarafından incelenmiş nüsha da bu gruptandır. Yani Erarslan, Garip ve bizim tarafımızdan incelenmiş olan bu nüshalar aynı eserin kopyalarıdır. Biz metnimizi oluştururken bu üç nüshayı karşılaştırdık ve farklılıkları metnin dipnotlarında gösterdik. Seda Garip'in incelediği nüsha için YK kısaltmasını, Erarslan'ın incelediği nüsha için ise MK kısaltmasını kullandık. Bütün eserleri sırayla tanıttıktan sonra bu iddiamızı ayrı bir bölümde örneklerle ispatlamaya çalışacağız.

Manzûme-i Hazreti Hadîcetü'l-Kübrâ

Ankara Milli Kütüphane Yazmalar koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 8670 arşiv ve 581 DVD numarası ile kayıtlı olan eser, “kedi filigranlı kağıd”a, harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. Ne zaman, kim tarafından yazıldığı bilinmeyen eser, 46 varaktan oluşur; her varakta 13 satır bulunmaktadır. Eser 948 beyitten oluşan mesnevi türünde bir eserdir.

Bu nüsha üzerine üç yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bu yüksek lisans tezlerinden biri Emine (Kara) Tursun tarafından, diğerleri ise Necdet Öztürk ve Rahim Erarslan tarafından hazırlanmıştır.

Rahim Erarslan, bu eserin birkaç nüshası bulunduğunu; bunlardan birinin Ankara Milli Kütüphanede 06 Mil YzA 8670'te kayıtlı olan nüsha olduğunu, onun dışında Atatürk Kitaplığında 849 arşiv numarasıyla kayıtlı bir yazma nüshasının ve matbu nüshalarının da bulunduğunu belirtmiştir. Yazma nüshaların sonunda mensur

bir bölüm bulunduğunu, matbu nüshalarda ise mensur kısımların olmadığını belirtmiştir. Matbu nüshalardan birinin baskısının 1279 (1862) yılında İstanbul'da Aşir Efendi Litografya Destgahında İbrahim Nasreddin tarafından yapıldığını ve 52 sayfadan oluşan bu baskının her bir sayfasında 19 beyit olduğunu belirtmiştir. Eserin 1268 (1859) yılında İstanbul'da Tophane-i Amirede, Taş Destgahında Mehmet Recai tarafından yapılan baskısının 59 sayfa olduğu ve her sayfada 17 beyit bulunduğu belirtilmiştir (Erarslan, 2016: 29-30).

Erarslan, metnini kurarken bu iki yazma nüshayı ve matbu nüshaları karşılaştırmalı olarak okumuş, farklılıkları dipnotlarda göstermiştir. Erarslan, çalışmasında Hazreti Hadice üzerine yazılmış mesnevi türündeki yazma eserler ve bu eserler üzerine yapılan çalışmaları tanıtmış; Hz. Hadice hakkında Türkiye'de yazılan kitaplar hakkında bilgi vermiş; ardından eserin konusu, vezni, dil özellikleri hakkında açıklamalar yapmıştır.

Atatürk Kitaplığı nüshası

Atatürk Kitaplığı nüshası “*Mevlid-i Şerif-i Haticetü'l-Kübra*” adıyla ve 849 numara ile kayıtlı nüshadır. Harekeli nesih yazı türü ile yazılmıştır. 39 varaktan oluşan eserde her varakta 13 satır bulunmaktadır.

Fiziksel nitelikleri: 39 yk., 13 st., 2 stn., 225×155, 170×110 mm

Cilt özellikleri: Soğuk şemseli meşin (ataturkkitapligi.ibt.gov.tr)

“*Hazā Mevlūd-ı Şerif-i Hadicetü'l-Kübra*” başlığı ve besmelenin ardından eser başlar. 948 beyitten oluşan mesnevi türündeki eserde salavat beyitlerine ve salavat beyitlerinden önce nakarat şeklinde tekrar edilen iki beyte yer verilmiştir:

Ger bu ʿālem halk dirse şubh u şām
Medh olunsa haşre dek olmaz tamam

Ger diler isej bula cānı şafā
Vir şalavāt berr raşul-ı Muştāfā

Eser “*Oğuyarı yazarı yazdırarı / Raḥmetiñle yarlığagıl ya Ğani*” beytiyle sona erer. Son iki varakta “*Fi Beyān-ı Naẓm-ı Naşihat*” başlıklı 25 beyitlik bir manzumeye ve “*Fi Beyān-ı Niyyet*” başlığının ardından mensur dua bölümüne yer verilir ve eser bu şekilde sona erer.

Manzume-i Haticetü'l-Kübra

Ankara'da, Milli Kütüphane Yazmalar koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 8631/2 arşiv numarası ve 578 DVD numarasıyla kayıtlı olan eser, harekeli nesih yazı ile

“kupa filigranlı” kağıda yazılmış bir eserdir. Yaprak “10b-42a”, satır sayısı “15 çift sütun” olarak belirtilmiştir. (www.yazmalar.gov.tr)

Manzûme-i Hazret-i Hatîcetü'l- Kübra

Ankara Milli Kütüphane’de 06 Mil YzA 8902 numarada kayıtlı, 91 varak, 2362 beyitten oluşan nüsha üzerine bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Kim tarafından ve ne zaman yazıldığı bilinmeyen bu eserle ilgili olarak Rahim Erarslan şu bilgilere yer vermiştir:

Şâir, besmele, hamdele ve salvele ile başladığı mesnevisine Hz. Peygamber’in dünyaya gelişini anlatarak devam eder. Hz. Peygamber’in dünyaya gelişini şu beyitlerle ifade eder:

Kapudan girdim gördüm nice hûri / Ki toldırdı evüñ içini nûri

Bularuñ yüzi gibi görmedüm yüz /Yüzi nûrından oldu gice gündüz (129-130)

Şâir, Hz. Peygamber’in doğumunu anlattıktan sonra Hz. Peygamber’in güzelliğinden bahseder. Daha sonra annesinin ölümünü ve devamında Rahip Buhrâ ile görüşmelerini anlatıp birinci bölümü şu beyitle bitirir:

Hem bu kıssa burada oldu tamâm / Okuyağa yazdurağa dinleyeğe çok selâm (511)

Daha sonra şâir, Nâle-i Fil isimli ikinci bölümde Hz. Peygamber sekiz yaşındayken dedesi Abdulmuttalib’in vefat etmesini ve dedesinin oğullarına vasiyetini, sonrasında da Hz. Peygamber’i büyük oğlu Ebu Talib’e emanet etmesini anlatır. Yine Hz. Peygamber’in Mekke’nin ileri gelenleriyle gürüşip onları yenmesi, O’nun amcalarının ve Hz. Ebubekir’in toy düzenlemesi ile bu bölüm de biter. Şâir, üçüncü hikâyesine Hz. Peygamber’e övgü ile başlayıp, bulutun onun üstünde gölge etmesi, Ebu Leheb ve diğerlerinin putlara secde etmesi karşılığında O’na para teklif etmesi ve O’nun bu teklifleri kabul etmemesi gibi konulardan bahsedip Hz. Hatice ile Hz. Peygamber’in nasıl tanıştığı bahsine girer. Şâir, Hz. Hatice’nin O’ndan haberdar olmasını, O’nu görmek istemesini ve O’na içten içe âşık olmasını anlatıp, Ebu Talib ve diğerlerinin Hz. Hatice’ye gidip Hz. Peygamber’i yanında çalışması için vermek istemelerini, Hz. Hatice’nin de buna çok sevinmesinden bahseder. Şâir daha sonra onların Hz. Hatice’nin evine gitmelerini evin nurla dolmasını, Hz. Hatice’nin O’nu görünce aklının başından gitmesi, Hz. Peygamber ile Hz. Hatice’nin anlaşması, Hz. Hatice’nin Meysere’yi O’nun yanına yardımcı vermesi ve O’nları ticaret için Şam’a göndermelerini anlatır. Şâir bundan sonra Hz. Peygamber’in kervanla Şam’a giderken bir sel felaketinin olduğunu, O’nlara tepenin üstünde mahzur kalmalarını, selden besmele çekip bir kuşun uçtuğu yerden karşıya geçmelerini ve Şam’da Rahip Bahrâ ile görüşmelerini anlatır. Şâir, bu görüşmeden sonra Hz. Hatice’nin, Hz. Peygamber ile evlenmek istediğini, Atike’nin aracılığıyla bu isteğini iletmesini, daha sonra Hz. Peygamber’in amcalarının Hz. Hatice’yi istemeye gitmeleri, Hz. Hatice’nin babasının kızını vermek istememesi, bunun üzerine Hz. Hamza’nın kızması ve Hz. Hatice’nin babasını öldürmeye karar vermesi bunun üzerine Varaka’nın onlardan özür dilemesi ve “yarın sabah gelin nikâh kıyın.” demesi anlatılır. Bu olaydan sonra Hz. Hatice’nin babasının sarhoşluğundan istifade edip, onu oyuna getirip ikna etmesi ve ertesi gün Hz. Peygamber’in amcalarının tekrardan gelip anlaşmaları ve düğünlerinin yapılmasından bahseder. Evliliğin yapılmasıyla birlikte şâir üçüncü hikâyesini de sonlandırır.

Şâir son bölümde, Hz. Peygamber'in peygamber oluşu ve ondan sonraki süreci anlatır. Müşriklerin Ebu Talib'e eğer Hz. Muhammed (s.a.v.) inancından vazgeçmezse hem O'nu hem de inananları öldürürüz tehditlerini, O'na ulu cazu demelerini, Hz. Peygamber'in Ka'be'de namaz kılıp Allah'a yalvarmasını, müşrikleri dine davet etmesini, Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerin mucizelerinden bahsetmesini anlatır. Son olarak da şâir, Hz. Peygamber'in Ebu Kubeys'e gitmesini birçok insanın orada Müslüman olmasını ve Ebu Kubeys'den dönmelerini anlatıp şu beyitle eserini bitirir:

Yazañı yazdırañı rahmet eyle ey Gâni Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât (2362)
Bu eserde de diğer yazma eserlerde olduğu gibi öncelikle Hz. Hatice, Hz. Peygamber'e muhabbeti ve bağlılığı yönüyle ele alınmıştır. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'i evinde görünce O'nun büyüleyici yakışıklılığı karşısında şunları söyler:

Didi yâ Rab bu melek midür yahud insân mıdur
İnsan şûretinde bir cân mıdur

Gözleri yağma kılmur göñülleri ser-te-ser
Kirpügi câna batar oñlar urur baña gâmdur

Kimse bilmez lebleriniñ rengini nicedir
Fehm idilmez kana beğzer cân mıdur (1484- 1486)

Yine eserde, Hz. Hatice'nin etkileyici güzelliğinden de bahsedilir. Şâir, onun bu güzelliğini şöyle anlatır:

Kim Hadîce gibi bir dañi güzel / 'Asr içinde yoğidi aña bedel
Hem şekerden şîrin idi sözleri / Cânları hayrân iderdi gözleri (1535-1536)

Ayrıca bu eserde Hz. Hatice'nin zengin bir kadın olduğundan malının, mülkünün hesabının olmadığından bahsedilir. *Malınıñ şankim hisâbı yoğidi Cümle mâllulardan ol artuğ idi (969)* Bunlara ilaveten eserde, Hz. Hatice cömetliği, malını ve mülkünü Hz. Peygamber'e feda etmesi her zaman O'nun yanında ve destekçisi olması gibi yönleriyle de anlatılır. Genel bir değerlendirme yapacak olursak bu eser, Hz. Peygamber'in hayatına dair verdiği bilgiler ve O'nun Hz. Hatice ile evliliğini ayrıntılı ve edebî bir şekilde anlatması açısından hem tarihi, hem dini hem de edebî kıymeti yüksek bir eserdir. (Erarslan, 2016: 14-17)

Hikâye-i Seyyide Haticeti'l-Kübrâ Ümmi'l-Mü'minîn

Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonu Tarihî Türkî 276 numara ile kayıtlı olan bu eser, Mısır'da olduğu için eserle ilgili bir malumat sahibi değiliz. Sadece katalog bilgilerine sahip olduğumuz bu eserin 30 varaktan oluştuğu, her varakta 19 satır olduğu ve talik yazıyla yazıldığı bilinmektedir. (www.yazmalar.gov.tr)

Hikâye-i Hadicetü'l-Kübra

Kahire-Mısır'da Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda 17560/1 numara ile kayıtlı olan eser üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Kayıtlarda sadece nesih yazı türü ile yazılı olduğu ve satır sayısının 19 olduğu belirtilmiş; ancak varak sayısı dahi belirtilmemiştir. (www.yazmalar.gov.tr)

Nikah-ı Mustafa ‘Aleyhisselam Beray-ı Hadicetü’l- Kübra Radyallahu Anha

Konya Koyunoğlu müzesinde 10731 numaralı *Nikah-ı Mustafa ‘Aleyhisselam Beray-ı Hadicetü’l- Kübra Radyallahu Anha* adlı eser üzerine Mehmet Uysal, 2010 yılında, Selçuk Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı alanında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. 35 varaktan oluşan ve mesnevi nazım şekli ile yazılan eserin kim tarafından ne zaman yazıldığı veya istinsah edildiği bilinmemektedir. Mehmet Uysal eserin yazı çevrimini yapmış, dil ve imla özellikleri açısından eseri incelemiştir.

Rahim Erarslan’a göre bu eserin iki nüshası daha vardır. Bu nüshalardan biri Ankara Milli Kütüphane 8631 numarada, diğer nüsha ise Konya Koyunoğlu Müzesi 10250 numarada kayıtlıdır. (Erarslan, 2016: 9)

Hikâye-i Hadicetü’l-Kübrâ

Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonu’nda 10250/a arşiv numarası ile kayıtlı olan eser, Süleyman Nuri b. Mehmed tarafından istinsah edilmiştir. 33 yapraktan oluşan eserin her yaprağında 15 satır bulunmaktadır. Nesih yazıyla yazılmıştır. (www.yazmalar.gov.tr)

Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed

Abdülkadir Karahan, “*İlk Osmanlı Edebiyatının İncelenmemiş Dinî Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed yahut Mevlid-i Hadicetü’l-Kübra*” adlı tanıtım yazısında bu eserin iki nüshası olduğunu belirtir. (Karahan, 1980: 226) Bu nüshalardan “en eski ve güvenilir nüsha”nın kendi özel kitaplığında bulunan nüsha olduğunu, “*Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed Aleyhi’s-Salâtu ve’s-Selâm*” adlı nüshanın “yazısının arkaik şekli, eski imlâ özelliklerini ve bazı gramer kurallarını korumakta bulunuşu, kâğıdının eskiliği gibi” özellikleri nedeniyle daha değerli olduğunu belirtir. İkinci nüsha ise Paris Bibliotheque Nationale’da (Supplement. Turc 1515) bulunmaktadır ve “Hâzâ Mevlûd (doğrusu Mevlid)-i Şerif-i Hadicetü’l-Kübrâ” başlığı ile dikkati çekmektedir. Bu esere ayrıca yer vereceğimiz için burada sadece adını anmakla yetineceğiz.

Karahan, nüshaları genel olarak tanıttıktan sonra özellikle birinci nüsha ile ilgili açıklamalarına devam eder. Önce eserin tavsifini yapar:

“Eser 26 varaktan ibaret olup yüz ölçümü de şöyledir: 200 x 140 (150 x 105) mm. İki sütün üzerine yazılmış bulunan her sayfada 13 beyit mevcuttur. Genellikle mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Arada sırada gazel tarzında yazılmış bir parça da göze çarpar. Vezni baş taraflarda : Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Feûlün şeklinde olmakla beraber, az sonra bu vezin: Failâtün/Fa’îlâtün/Fa’îlün şeklini almakta, fakat sonlara doğru yine, ilk vezne dönüşmektedir.”(Karahan, 1980: 227)

Bu açıklamadan sonra Karahan, eserin nasıl başladığını ve nasıl sona erdiğini örnekleyerek belirtir. Eserin ilk beyti ve son beytini verir.

Baş taraf şöyle başlamaktadır:

Muhammed Mustafâ ol mâh-i tâbân / Ana rahminde iken bilgil ey cân
(var.1 b)

Ve şöylece de sona ermektedir:

Yarın Mahşerde oğlanlarımın / Yoluna turmuşam El-Hamdü li’llâh (var. 26 b).

Gerçi bu beyitten sonra bir çok manzum eser sonunda tesadüf edilen:

Okuyanı dinleyeni yazanı / Rahmetünle yarlıgagil yâ Ganî
(Karahan, 1980: 228)

Karahan, eserin başlangıç ve bitiş beyitlerini gösterdikten sonra eserde anlatılanları özetler. Eserde Hz. Muhammed’in daha çocuk yaşta yetim ve öksüz kalması, amcası Ebu Talib’in himayesinde büyümesi, genç yaşa geldiğinde Hz. Atike’nin Hz. Muhammed’i evlendirmeyi düşünmesi, bu konuyu Ebu Talib ile görüşmesi ve gereken parayı temin edebilmek için Hz. Muhammed’in Hz. Hadice’nin kervanlarında çalışmasına karar vermeleri, Hz. Hadice’nin gördüğü rüya ve bu rüya nedeniyle Hz. Hadice’nin son peygambere eş olacağını düşünmesi, Hz. Muhammed’e gölge ederek onu takip eden ak bulut, bu bulutu fark eden Bahira’nın Hz. Muhammed’in son peygamber olduğunu anlaması ve onu saygıyla karşılayıp ağırlaması, Hz. Hadice’nin Hz. Muhammed ile evlenmesine izin vermeyen babasının –sarhoşken- eteğine boya sürerek izin verdiğini düşünmesini sağlaması ve bu şekilde evlilik iznini alması, Hz. Muhammed’in fakir olduğu için Hz. Hadice tarafından horlanacağını söyleyerek dedikodu yapan insanlara ders vermek için Hz. Hadice’nin büyük bir ziyafet vermesi ve bu ziyafette bütün varlığını Hz. Muhammed’e bağışladığını ilan etmesi, çocukları, Hz. Muhammed’in Hira dağında peygamberlikle müjdeleneceği gibi olaylar anlatılır.

Karahan nüshasının özetiyle tez konumuzu oluşturan nüshada (42 Kon 2061) anlatılanlar karşılaştırıldığında çok büyük benzerlikler olduğu görülmektedir. Metin neşri yapılmamış olduğu için çok net bir değerlendirme yapmak mümkün olmasa da Karahan’ın makalesinde verdiği örnek beyitler üzerinden şöyle bir karşılaştırma

yapılabilir. (İlk verdiğimiz örnekler Karahan'ın makalesinde verdiği örnek beyitlerden seçilmiştir; ikinci beyitler ise KON kısaltmasıyla bizim incelediğimiz nüshadan seçilen beyitlerdir):

Muhammed Mustafâ ol mâh-i tâbân / Ana rahminde iken bilgil ey cân (var. 1 b)

KON 46 Muḥammed Muştafâ ol mâh-ı tâbân / Ana raḥminde iken bilgil ey cân

Yarın Maḥşerde oğlanlarımın / Yoluna turmuşam elhamdü li'llâh (var. 26 b)

KON 849 Yarın maḥşerde hem evlâdlarım / Şefâat iderim elḥamdülillâh

Dedi kim görmüşem elḥamdülillâh / Bu güne irmişem elḥamdülillâh (var. 26 a)

KON 843 Didi-kim görmüşem elḥamdülillâh / Bu güne irmişem elḥamdülillâh

Eserin son beyti bizim incelediğimiz nüshanın son beyti ile uyuşmasa da aynı eserin kopyaları olduğunu düşündüğümüz MK nüshasının son beyti ile hemen hemen aynıdır.

Oḳuyanı dinleyeni yazanı / Raḥmetünle yarlığağıl yâ Ğanî

MK 934 Oḳuyanı yazanı yazdıranı / Raḥmetünle yarlığağıl ya Ğanî

Hâzâ Mevlûd-i Şerif-i Hadîcetü'l-Kübrâ

Abdülkadir Karahan'ın “İlk Osmanlı Edebiyatının İncelenmemiş Dinî Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed yahut Mevlid-i Hadicetü'l-Kübra” adlı tanıtım yazısında bahsettiği iki nüshadan biri de bu nüshadır. Başlığında “Hâzâ Mevlûd-i Şerif-i Hadîcetü'l-Kübrâ” kelimeleri dikkati çeken bu nüsha Paris Bibliotheque Nationale'da (Supplement. Turc 1515) bulunmaktadır. Prof. J. Deny'den intikal eden kitaplardan biri olan bu nüsha 1246/1830'da kopya edilmiştir. Karahan'ın bu nüsha ile ilgili değerlendirmesi şudur:

Bu nüsha, her hâlde müstensihinin okuyucuya kolaylık sağlamasını düşünerek olmalı, eserin eski dil özellikleri yerine, kopya edildiği çağın Osmanlıca yazı diline uydurulmuştur. Bir çok yerde kelimeler değiştirilmiş, vezin ve kafiye bozulmuş, mısralar aslî hüviyetlerini yitirmiştir. Gerçi güzel sayılabilecek bir nesih hattıyledir ve okunaklıdır da. Ancak istinsah tarihi bakımından çok müehhar olması, ifâde itibarıyla de aslî saffetinin bozulmuş bulunması, güvenilir olmak vasfının zedelenmesine, geniş ölçüde, neden olmuştur. (Karahana, 1980: 226)

Destan-ı Hadice

Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 42 Kon 2061 arşiv numarası ile kayıtlı olan bu nüsha, aynı zamanda bu çalışmaya konu

olan eserdir. Ne zaman, kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Ancak Gulâmî'nin eseriyle bu eser arasında görülen büyük benzerlikler, bu eserin Gulâmî'nin eserinin kopyalarından biri olduğunu düşündürmektedir. (Bu benzerlikler ve farklılıklar ayrı bir başlık altında örneklerle gösterilecektir.)

46 varak ve 936 beyitten oluşan eser, harekeli nesih yazı türü ile yazılmış ve gayet okunaklıdır. Kayıtlarda eserin özellikleri ile ilgili olarak şu açıklamalara yer verilmiştir:

Açıklamalar: İlk mısralar silik, kırmızı cetveli, şirazesı bozuk, çaharkuşe siyahmeşin, ebru kaplı mukavva cilt, sırtı düşmüş. Fiziksel tanım: 46 Yk. 11-2 Stn. (www.yazmalar.gov.tr)

Sonuç olarak Konya Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi'nde 2, Konya İl Halk Kütüphanesi'nde 1, İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Kitaplığı'nda 1, Atatürk Kitaplığı'nda 1, Ankara Milli Kütüphane'de 3, Karahan'ın özel kitaplığında 1, Paris Bibliotheqhue Nationale'da 1, Mısır Milli Kütüphane'de 1, Mısır Hidiv Kitaplığı'nda 1 adet olmak üzere toplam 12 yazma eserden söz edilebilir.

1.9.2.Hz. Hadice Hakkında Yazılmış Manzum Yazma Eserlerin Sınıflandırılması

Fatih Köse, Kasım 2017'de Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanan makalesinde bu yazma eserlerin tasnifini yapar, ona göre Hz. Hadice üzerine yazılmış iki mesnevi vardır ve mevcut yazma eserler de bu iki eserin kopyalarıdır.

Bu çalışma Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış iki mesnevide Hz. Hatice'nin (r.a.) nasıl tasvir edildiğini incelemektedir. Yüksek lisans tezi olarak incelenmiş olan bu mesneviler; tarafımcı hazırlanan “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” ve “*Gulâmî'nin Dâsıtân-ı Hadicetü'l Kübrâ Adlı Eseri*” isimli çalışmalardır.

“Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” olarak isimlendirdiğimiz mesnevinin Milli Kütüphane, Konya Koyunoğlu ve Kahire olmak üzere üç nüshasına ulaşılmış ve bu nüshaların tenkitli çalışmasından sonra eser 934 beyit olarak belirlenmiştir. Eser siyer türü içerisinde değerlendirilmiştir

“*Gulâmî'nin Dâsıtân-ı Hadicetü'l Kübrâ Adlı Eseri*” çalışması ise Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'ne kayıtlı olan ve toplam 48 varaktan oluşan bir mesnevidir. “*Hazâ Kitâb-ı Hadicetü'l Kübrâ*” ismiyle Milli Kütüphane'de bir nüshası daha vardır. Eser mevlid türünde yazılmıştır. (Köse, 2017: 473)

Fatih Köse'ye göre gerçekte iki eser mevcuttur. Bunlardan biri Gulâmî'nin Dâsıtân-ı Hadicetü'l-Kübrâ adlı eseri, diğeri ise Köse tarafından “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” şeklinde isimlendirilen eserdir. Köse, bu eserlerden birincisi

için G, ikincisi için M kısaltmasını kullanmıştır. “G”nin iki nüshalı bir eser olduğunu, nüshalardan birinin Seda Garip tarafından çalışılmış olan Yapı Kredi Sermet Çifter Kitaplığında bulunan nüsha olduğunu, ikinci nüshanın ise Ankara’da Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 8670 arşiv numarası ile kayıtlı olan nüsha olduğunu belirtmiştir. Bu nüshalar arasındaki en önemli farkın Ankara nüshasında olmasına rağmen İstanbul nüshasında bulunmayan salâvat bölümleri olduğu, bunun haricinde nüshalar arasında ciddi bir fark bulunmadığı, farklı olan giriş beyitlerinden sonra nüshaların küçük farklılıklarla devam ettiği belirtilmiştir.

“M” kısaltmasıyla gösterilmiş olan diğer eserin ise dört nüshası olduğu belirtilmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucu Ankara Milli Kütüphane nüshasından başka, Konya Koyunoğlu Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi ve Mısır Milli Kütüphane’de olmak üzere üç nüshaya daha ulaşılmıştır. Ancak Konya İl Halk Kütüphanesinde bulunan nüsha, üzerinde çalışma yapılamayacak şekilde tahrip olduğu için karşılaştırma çalışması Koyunoğlu, Kahire ve Milli Kütüphane nüshaları üzerinden yapılmıştır. (Köse, 2017: 478).

Fatih Köse’nin “*Ankara Milli Kütüphane nüshası*” isimlendirmesiyle bahsettiği nüsha, 06 Mil Yz A 8631/2 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eserdir. “*Konya Koyunoğlu nüshası*”, Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonuna, *Hikâye-i Hadicetü'l-Kübrâ* ismi ve 10250/a arşiv numarasıyla kayıtlı olan eserdir. *Mısır nüshası* Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonuna, *Hikâye-i Seyyide Hatice'ti'l-Kübrâ Ümmi'l-Mü'minin* ismi ve *Tarihi Türkî* 276 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eserdir. “*Konya İl Halk Kütüphanesi nüshası*” -yani bizim tarafımızdan incelenmiş olan eser- da bu gruba dahil edilmiştir. Köse’nin ifadesiyle “nüsha, üzerinde çalışma yapılamayacak şekilde tahrip olduğu için” bu eser pek de incelenmeden bu gruba dahil edilerek hatalı bir tasnif yapılmıştır. Bizce bu eser, Gulâmî’nin eserinin kopyalarından biridir. Bunu hem karşılaştırmalı olarak oluşturduğumuz metnin dipnotlarında hem de çalışmamızın “giriş” bölümünde ayrı bir başlık altında göstermiş bulunmaktayız.

Fatih Köse, üç nüshadan karşılaştırmalı bir metin oluşturmuş ve bu metne “*Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri*” adını vermiştir; söz konusu makalede de Hz. Hadice’nin nasıl tasvir edildiğini ortaya koymak üzere bu eserden örnekler vermiştir. Biz yaptığımız tasnifte onun verdiği örneklerden yararlandık. Mehmet Uysal, Seda Garip, Emine Kara Tursun, Rahim Erarslan, Necdet Öztürk, Abdülkadir Karahan’ın çalışmalarından da yararlanarak bir karşılaştırma yaptık. Bu karşılaştırma

sonucunda biz de bu on iki nüshanın iki eserin kopyaları olduğu sonucuna vardık. Bu iki eserin asıl nüshaları elimizde olmadığı için eserlerin asıl nüshalarında hangi ismin kullanıldığı da bilinmemektedir. Bu yüzden sınıflandırmada kolaylık olması açısından bu eserlerden biri için “Gulami’nin Dâsîtân-ı Hadicetü’l-Kübra adlı eseri”, diğeri için de “Nikah-name” adını kullanmayı uygun bulduk.

Hız. Hadice üzerine yazılmış mesnevi türündeki yazma eserler iki gruba ayrılır:

a. Gulâmî’nin “Dâsîtân-ı Hadicetü’l-Kübrâ” adlı eserinin nüshaları

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu eserin altı nüshası vardır. Bu nüshaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi nüshası:* Seda GARİP tarafından çalışılmış Dasitan-ı Hadicetü’l-Kübra adlı eser, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesinde 256 numarada kayıtlıdır.
- *Ankara Milli Kütüphane nüshası:* 06 Mil YzA 8670 arşiv numarası ile kayıtlı olan *Manzume-i Hazreti Hadicetü’l-Kübra* adlı eser. Bu eser üzerine Emine Kara Tursun, Necdet Öztürk ve Rahim Erarslan tarafından hazırlanmış üç yüksek lisans tezi vardır. Erarslan, metin neşrini yaparken bu nüsha ile beraber *Atatürk Kitaplığında* 849 numara ile kayıtlı olan nüshayı ve matbu nüshaları da karşılaştırarak çalışmasını oluşturmuştur.
- *Atatürk Kitaplığı nüshası:* Atatürk Kitaplığında 849 numarada kayıtlı nüsha.
- *Konya İl Halk Kütüphanesi nüshası:* 42 Kon 2061 arşiv numarasıyla kayıtlı *Destan-ı Hadice* adlı nüsha. Bu tez çalışmasının konusu olan eserdir.
- *Karahan nüshası:* Abdülkadir Karahan’ın, “*İlk Osmanlı Edebiyatının İncelenmemiş Dinî Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed Yahut Mevlid-i Hadicetü’l-Kübra*” adlı tanıtım yazısında bahsettiği “*Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed Aleyhi’s-Salâtu ve ’s-Selâm*” adlı eserdir. Bu nüshayı bu gruba dahil etmemizin sebebi Karahan’ın verdiği örnek beyitler ve metnin özetidir; ancak bu iki nüshanın metin neşrinin henüz yapılmamış olması bizi çok kesin konuşmaktan alıkoymaktadır.
- *Paris Bibliotheque Nationale nüshası:* Abdülkadir Karahan’ın, “*İlk Osmanlı Edebiyatının İncelenmemiş Dinî Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed Yahut Mevlid-i Hadicetü’l-Kübra*” adlı tanıtım

yazısında bahsettiği Paris Bibliotheque Nationale’da (Supplement. Turc 1515) bulunan ve Prof. J. Deny’den intikal eden kitaplardan biri olan nüshadır.

Gulâmî’nin eserinin kopyaları olarak kabul ettiğimiz nüshalar arasındaki benzerlikleri göstermeden önce meselenin kolayca anlaşılması için kullandığımız kısaltmaları belirtelim.

YK: Yapı Kredi Sermet Çifter Kitaplığı nüshası

MK: Ankara Milli Kütüphanede 06 Mil YZA 8670 numara ile kayıtlı nüsha. Bu nüsha üzerine hazırlanmış üç yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu tezlerden biri N. Öztürk, biri R. Erarslan, biri de E. K. Tursun tarafından hazırlanmıştır.

KON: Konya İl Halk Kütüphanesinde kayıtlı 42 Kon 2061 numaralı nüsha.

K: Karahan’ın makalesinden seçilen örneklerde bu kısaltma kullanılmıştır.

K: Muhammed Mustafā ol māh-i tābān / Ana rahminde iken bilgil ey cān

KON 46: Muḥammed Muştafā ol māh-ı tābān / Ana rahminde iken bilgil ey cān

YK 24: Muḥammed Muştafā ol māh-ı tābān / Ana rahminde iken ey cān

MK 47: Muḥammed Muştafā ol māh-ı tābān / Ana rahminde iken bilgil ey cān

K: Yarın Maḥşerde oğlanlarımun / Yoluna turmuşam El-Hamdü li’llāh

KON 849: Yarın maḥşerde hem evlādlarıma / Şefā’at iderim elḥamdülillāh

YK 892: Yarın maḥşerde hem oğullarımuḥ / Yolunda ṭurmuşam elḥamdülillāh

MK 862: Yarın maḥşerde hem evlādlarıma / Şefā’at iderem elḥamdülillāh

K: Dedi kim görmişem el-hamdülillāh / Bu güne irmişem elḥamdülillāh

KON843: Didi-kim görmişem elḥamdülillāh / Bu güne irmişem elḥamdülillāh

YK 886: Didi-kim görmişem elḥamdülillāh / Bu güne irmişem elḥamdülillāh

MK 856: Didi-kim görmişem elḥamdülillāh / Bu güne irmişem elḥamdülillāh

Karahan nüshasının son beyti, KON nüshasının son beyti ile uyuşmamaktadır; ancak aynı eserin kopyaları olduğunu düşündüğümüz MK ve YK nüshalarının son beyitleri arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir.

K: Okuyanı dinleyeni yazanı / Rahmetünle yarlıgagil yā Ganī

MK 947 Okuyanı yazanı dinleyeni / Yazduranı rahmetiñle yarlıgagil ya Ğanī.

*YK 987 Yā İlāhī okuyanı dinleyeni yazanı / Raḥmetün deryāsına karḳ idüben
eyle meşāb*

KON ve MK nüshalarında bulunan ilk 26/25 beyitlik bölüm YK nüshasında eksiktir. YK nüshasının ilk beyti KON ve MK nüshalarından farklıdır. Benzerlik YK 2. beyitten itibaren başlar.

KON 27 Dilerem ki dilime kuvvet ola / Ben ḥaḳīrīn derdine dermān ola

KON 28 Muştafā'nın ḥūb cemālin söyleyem / Ḥadīce ḥikāyetin şerḥ eyleyem

MK 26 Dilerim ki dilime kuvvet ola / Ben ḥaḳīrīn derdine dermān ola

MK 27 Muştafā'nın ḥūb cemālin söyleyim / Ḥadīce ḥikāyetin şerḥ eyleyim

YK 2 Dilerem kim dilüme fermān ola / Men ḥaḳīrīn derdine dermān ola

YK 3 Muştafā'nın dāsītānı söyleyem / Muştafā'nın mevlüdin şerḥ eyleyem

KON ve MK nüshalarında her bölümün sonunda salavat beyitlerine yer verilmişken YK nüshasında salavat beyitleri bulunmamaktadır. Salavat beyitleri bir bölümün sona erdiğini gösterir.

KON 44 Eş-şalavātu ve 's-selāmu 'aleyke yā Muḥammed

Eş-şalavātu ve 's-selāmu 'aleyke yā Aḥmed

KON 45 Eş-şalavātu ve 's-selāmu 'aleyke yā Ḥāmid-ü

Eş-şalavātu e 's-selāmu 'aleyke yā Maḥmūd

MK 45 Eşşalātü vesselāmü 'aleyke yā Muḥammed

Eşşalātü vesselāmü 'aleyke yā Aḥmed

MK 46 Eşşalātü vesselāmü 'aleyke yā Ḥāmid

Eşşalātü vesselāmü 'aleyke yā Maḥmūd

KON 107 Eş-şalavatu ve 's-selāmu 'aleyke yā Aḥyed-ü

Eş-şelevatu ve 's-selāmu 'aleyke yā Vaḥīd-ü

KON 108 Eş-şelevatu ve 's-selāmu 'aleyke yā Ḥāşir

Eş-şelevatu ve 's-selāmu 'aleyke yā Mādiḥ-ü

MK 109 Eş-şalātü ve 's-selāmu 'aleyke yā Aḥyedü

Eş-şalātü ve 's-selāmu 'aleyke yā Vaḥidü

MK 110 Eş-şalātü ve 's-selāmu 'aleyke yā Māhü

Eş-şalātü ve 's-selāmu 'aleyke yā Ḥaşir

KON nüshasında salavat beyitlerinden sonra yeni bir bölümün başladığını göstermek için “Bahr-ı Aher”, “Bahr-ı Ahir” veya “Bahir” başlıkları kullanılmıştır.

MK ve Atatürk Kitaplığı nüshasında salavat beyitlerinden önce nakarat olarak tekrar edilen iki beyit bulunmaktadır.

MK 107 Ger bu 'ālem ḥalkı dirse şubḥ u şām

Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām

MK 108 Ger diler iseṇ bula cānıṇ şafā

Vir şalavāt ber-resūl-i Muştafā

Nüshalar arasında istinsah sırasında oluştuğunu düşündürtecek nitelikte bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Mesela KON nüshasındaki iki beyit bir istinsah hatası olarak MK ve Atatürk Kitaplığı nüshasında tek beyitte birleşmiş olarak görülmektedir. YK nüshasında ise bu beyitler hemen hemen KON nüshasındaki gibidir:

KON 84 Didi ey gözlerim nūrı ata sen / İdesin ḥāşalillahi kim ḥaṭā' sen

KON 85 Muḥammed'i baṇa ışmarla ey şāh / Aṇa ḥizmet ideyin inşā-Allah

MK 85 Didi ey gözlerim nūrı, atasın / Muḥammed'i baṇa ışmarla iḥsān

YK 64 Didi ey gözlerim nūru atasın / İdesin ḥāşā ki ḥaṭā sen

YK 65 Muḥammed'i baṇa ışmarla ey şāh / Aṇa ḥizmet ideyin inşāallāh

Bu tip satır atlamalara başka örnekler de verebiliriz:

KON 276 Didi diṇle sözüm ey māh-ı 'ālem / Mübārek ḥātırına gelmesün ḡam

KON 277 Ḥadīce'den ne kim ışıtdi bildi / Muḥammed'e ḡamusın 'arza kıldı

YK 261 Didi diṇle ışıtdi ki bildi / Muḥammed'e ḡamusın arz kıldı

KON 418 Görürler ki ḡamu yeyüp içerler / Ki bütler üstüne şacı şaçarlar

KON 419 Ulu āteş yaḡup secde iderler / Bularıṇ adına Mecūsī dirler

YK 410 Görürler kim ḡamu yeyüp içerler / Bularıṇ adına mecūsī dirler

KON 520 *Gördiler kim ol Muḥammed Muṣṭafā / Karşudan geliyorı ol bā-şafā*

KON 521 *Ebū Cehil, Ebū Lehib şād olup / Ta'n iderler kahkahayıla gülüp*

YK 521 *Gördiler kim ol Muḥammed Muṣṭafā / T'an iderler gülüp hem kahkahā*

Şu beyitlerde ise istinsah sırasında satırların yer değiştirdiği görülmektedir:

KON 726 *Ḥadice'nin kapusına irdiler / Kapucılar dahı anı gördiler*

KON 727 *Koşuşuban bābāsına irdiler / Müjde idüp aña ta'zīm kıldılar*

MK 740 *Ḥadice'nin kapusına irdiler / Müjde idüp aña ta'zīm kıldılar*

MK 741 *Koşuşuban babasına irdiler / Kapucılar dahı anı gördiler*

KON ve MK nüshasında Hz. Hadice gördüğü rüyayı yazıp mektupla “muabbirlere” gönderirken YK nüshasında özellikle “Buhra rahibe” gönderir.

KON 159 *Divīd alup eline yazdı ol-dem / Mu'abbire hemān gönderdi ādem*

KON 162 *Qalem alup mu'abbir ol-dem eline / Getürdi Allah adını diline*

MK 161 *Divit alup eline yazdı ol dem / Mu'abbire hemān gönderdi ādem*

MK 164 *Qalem alup mu'abbir ol dem eline / Getürdi Allāh adını diline*

YK 142 *Divit alup eline yazdı ol dem / Ki Buḥrā rāḥibe gönderdi ādem*

YK 145 *Yazup Buḥrā qalem aldı eline / Getürdü Allāh adını diline*

YK nüshasında 492 - 499. beyitlerde Hz. Hadice'nin Hz. Muhammed'e duyduğu aşkı anlatan bir gazele yer verilmiştir. “-dır gelen” redifli bu gazelde Hz. Hadice kendini “Züleyha'ya”, Hz. Muhammed'i ise “Yusuf Aleyhisselam”a benzetmiştir. Gazel biçimindeki bu bölüm KON, MK ve Atatürk Kitaplığı nüshalarında bulunmamaktadır.

YK 492 *Şād ol ey gönlüm bugün ben mürdeye cāndır gelen
Yoluna cān virdiğim ol cānānıdır gelen*

YK 493 *Ol kamu 'ālemlerin faḥri Muḥammed Muṣṭafā
Kāinātın envārı ol māh-ı tābāndır gelen*

YK 494 *Żulmetin iki cihān def' idüp rüşen kılan
Ol ḥabībullāh Muḥammed nūr-i yezdāndır gelen*

YK 495 Gelmemişdir gelmeyiser halk olandan bu cihân
Dünyâya mişli anıñ hem eşref insândır gelen

YK 496 Bâdişâhı dehr olanlar bendesi olsa ne tan
Yer gök ‘arş görsün ulu sultândır gelen

YK 497 Cennet-i ğilmân u Rıdvân la emrine muṭi‘
Cinn ü insân u melek hükmine fermândır gelen

YK 498 Ben Zelihaveş bugün ‘aşık-ı şeydâ olmuşam
Taht-ı Mısr’a şâh olan Yûsuf-ı Ken‘ andır gelen

YK 499 Cümlemin ‘ilmi anıñ ‘ilmi kıtında zerredir
‘Âlem-i insân-ı kâmil ehl-i ‘irfândır gelen

(Garip, 2010: 104-105)

YK 601 - 612., KON 600-609., MK 616-625. beyitlerde Hz. Hadice, Hz. Atike’yi kendine sırdaş eder, Hz. Muhammed’in eşi olmak istediğini, bu isteğini Ebu Talib’e de iletmesini söyler. Bu içerik YK nüshasında gazel biçiminde yazılmışken, KON ve MK nüshalarında mesnevi uyak düzeniyle yazılmıştır.

*YK 601 Der Ḥadice ‘Ātike’ye dinle sözüüm ey-nigâr / Ben size cāriyeligi
eylemişem ihtiyâr*

KON 600 Dir Ḥadice ‘Ātike’ye nem ki vār / Ben size cāriye olam bahtiyâr

MK 616 Dir Ḥadice ‘Atike’ye nem ki var / Ben size cāriye olam bahtiyâr

*YK 602 Siz dahı eger beni kabûl idesiz şöle bil / Ol habîbüñ yolına cānumı
kıluram nişâr*

KON 601 Siz de beni kılar iseniz kabûl / Cānıma minnet kıluram öyle bil

MK 617 Siz de beni kılar iseniz kabûl / Cānıma minnet bilürem öyle bil

*YK 603 Ol habîbullāh Muḥammed Muştafâyı görmişem / İncil ü Tevrâtda medḥ
itmiş anı berverdigâr*

*KON 602 Ol Ḥabîbullāh Muḥammed Muştafâ / İncîl Tevrât’da medḥ itmiş
Ḥudâ*

*MK 618 Ol habibullāh Muḥammed Muştafâ / İncil ü Tevrât’da medḥ itmiş
Ḥudâ*

YK 604 Hem aña Cebrāil ine hem gele Qur'ān müyesser / Halkı da'vet
eyleyüben dīni kıla 'āşikār

KON 603 Gele dahı hem aña Cibrīl-em'ān / Kıla da'vet ümmetini ol em'ān

MK 619 Gelecek hem aña Cibrīl-i Em'ān / Kıla da'vet ümmetini ol Em'ān

YK 605 Yaradan Haḳ Te'ālādan dilerim anı kim / Dünyāda vü āhiretde ide
beni aña yār

KON 604 Dilerem Allāh vire anı baña / Güldüre beni dahı öñden soña

MK 620 Dilerim Allāh vire anı baña / Güldüre beni dahı öñden soña

YK 606 Kim bilür misiz ki beni nice begler istedi / Anıñcün kimseyi eylemedüm
ihtiyār

KON 605 Nice begler istemişdi hoş beni / Siz bilürsiz istemedim anları

MK 621 Niçe begler istemişdi hoş beni / Siz bilürsiz istemedim anları

YK 607 Bu düşü göreli 'āşık-ı ser-gerdān-idüm / Pes 'aceb kim ola deyü
olmamışdur intizār

KON 606 Bu düşü göreli ben umar idim / Benim ola faḫr-ı 'ālem dir idi(m)

MK 622 Bu düşü göreli ben umar idim / Benim ola Faḫr-i 'ālem dir idim

YK 612 Ebū Ṭālib Ḥazreti'ne idesiz benden selām / Ğayri söyleyemezüm aña
'arż it imdi vār

KON 609 Didi kim 'Ātike'ye tez varasız / Ebū Ṭālib'e ḫaberi iletesiz

MK 625 Didi kim 'Atike'ye tēz varasın / Ebū Ṭālib'e ḫaber eylesin

Hız. Muhammed ile Hız. Hadice'nin evlilik hazırlıkları sırasında Ebu Bekir son
derece cömert bir tutum takınmış, çok değerli hediyeleri karşılıksız olarak vermiştir.
YK nüshasında 737 - 751. beyitler arasındaki bölümde Hız. Ebu Bekir'in bu
cömertliğinin sebebi açıklanırken MK ve KON nüshalarında böyle bir açıklamaya
yer verilmemiştir.

- YK 737 Çünkü gönderdi kabul itdik bize
Dik(?) aña yine bağışladı size
- YK 738 Mālı ideriz ya'ni anı kabul
Belki cümle mālımızı şöyle bil
- YK 739 Mālı mülki ideriz aña fidā
Cümlesin bağışlayasın Aḥmedā
- YK 740 Verdiler aña didiler bu sözi
Ġāyet-ile uṭanup kızdı yūzi
- YK 741 Sergidüşdi ideyin diñle didi
Bu işin aşlı nedir aña didi
- YK 742 Biz Muḥammed'in atasıyla ey cān
İştirāk ittik anıñ ile bir zamān
- YK 743 Anıñ ile kılmışdık çok sefer
Bes ticāret eyler-idik ey müber(?)
- YK 744 Anıñ idi bende kalmışdı bu māl
Oğluna şaqlar-idum budır ḥāl
- YK 745 Ben daḥı mālını virdim ıssına
Ol daḥı benümle gönderdi yine
- YK 746 Daḥı mercān ağacın şöyle bil
Kim vaşıyyet itmiş İbrāhim Ḥalīl
- YK 747 Raḥmet aña kim bu işi bitüre
Bunu kim oğlum Muḥammed'e vire
- YK 748 Ola ismi hem Muḥammedi emīn
Oldurur hem raḥmeten li'l-ʿālemīn
- YK 749 Silsileyle kim vaşıyyetdir bize
Cedd ü ber ḥaddān u dedemize
- YK 750 Şimdi buldı ol-emānet yirini
Kalmadı ʿālemde hergiz yirini
- YK 751 Çün Ebū Bekir bunu kıldı beyān
İşidüp Ḥadīce oldı şādumān (Garip, 2010: 133-134)

Bu üç nüsha küçük farklılıklarla bir müddet devam ettikten sonra KON 822 (MK 835) ≡ YK 851. beyitten itibaren önemli bir farklılık görülmektedir. YK nüshasında diğer nüshalarda bulunmayan 13 beyit bulunmaktadır. Bu 13 beyitte Hira dağında Cebrail'in ilk kez ortaya çıkması ve Hz. Muhammed'i risaletle müjdelemesi çok detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Anlatım içerisinde geçen "şah", "tac ü taht ve hulle giydirme", "Hz. Muhammed'in Cebrail'den korkup kendini dağdan aşağı atması ve Cebrail'in yetişip onu tutması" gibi detaylar oldukça ilgi çekicidir.

Başka bir deyişle YK nüshasıyla karşılaştırıldığında KON ve MK nüshalarında 13 beyitlik eksik bir bölüm bulunmaktadır. Ya KON ve MK nüshalarında istinsah sırasında o sayfa atlanmış ya da YK nüshasında bu bölüm sonradan eklenmiş olmalıdır.

KON 822 Resûlullâh inerken gördi anı

Be-ğâyet havf idüben korkdı cânı

KON 823 Didi “İkrâ’!”, didi bilmem kırâ’at

Ben ümmiyim nedir bilmem ‘ibâdet

YK 851 Resûlullâh inerken gördi anı
Be-ğâyet havf idüben korkdı cânı

YK 852 Ki dağda kendüyi aşağı atdı
Yetişdi Cebrâil çün anı tutdı

YK 853 Zirâ rûh Haqq’a vâsıl olmuş-idi
Dağı kendüyi yâr kılmış-idi

YK 854 Didi ben olmuş-iken yâr ile yâr
‘Aceb ne ki bu arada bu ağıyâr

YK 855 Didi Cebrâil aña yâ habîbi
Ki sensin şamu dertlerin tabîbi

YK 856 Yine Cebrâil ol dem irişdi emr-i subhâni
Getürdi hülle cennetden ki tâcî tahtı eyvânı

YK 857 Getürir hem bir döşek kim yedi dağı bürüdi ol
Varup getürdi Cebrâil ne kim emr eyledi anı

YK 858 Ki yaydı döşegi örtüdi Hira Dağı’n ‘arafâtı
Yedi dağı bürüdi ol kılup âyîn erkânı

YK 859 Kurup ol döşegi orta yerinde taht-ı Cebrâil
Resûli tahta bindirdi didi ey cânımın cânı

YK 860 Didi bu hülleyi tâcî didi gey yâ Muḥammed sen
Otur taht üzre bir hele budır kim emr-i subhâni

YK 861 Ne kim dir ise Cebrâil Muḥammed anı kıldı pes
Geyüben hülleyi tâcî kılur taht üzre seyrânı

YK 862 Götürüben Muḥammed’e didi kim yâ Muḥammed sen
Menem ol Rûh-ı Kudüs kim Cebrâil-i yezdâni

YK 863 Didi Rabb’ün selâm ider resûl itdi seni Allâh
Şefî‘a’l-müznebin olduḡ getürdim saña Kur’ânı

YK 864 Selâmıñ Allâh’ıñ dizi üzere çöküp o şâh
Kelâmını baña bildir didi ey ma‘rifetkânı

YK 865 Didi ikra’ didi bilmem kırâat
Men ümmiyem didi bilmem ‘ibâdet

(Garip, 2010:146-147)

Üç eserin de hatimeleri farklıdır.

KON 934 Bunı yazdım yâdigâr olmaḡ içün / Okuyanlar bir du‘â kılmaḡ içün

KON 935 Gider isem eger dâr-ı fenâdan / Unutma sen beni rûḡum du‘âdan

KON 936 ‘Aceb manzûmedir medḥiñ gülidür / Bunı yazan okıyanuñ kıludur

MK 948 Okuyanı yazanı dinleyeni / Yazduranı rahmetiyle yarlıgağıl ya Gani

*YK 987 Yâ İlâhî okuyanı dinleyeni yazanı / Rahmetün deryasına kırk idüben
eyle meşâb*

*YK 988 Hamdû lillâh hamdû lillâh yâ ilâhî'l-âlemîn / Burada hamd ü şenâ ile
tamam oldu kitâb*

YK 989 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât / Söz budır ancağ hemîn vallâhu a'lem

Bi'sşevâb 1247 19 fî Ramazan (Garip, 2010: 162)

MK nüshasında eser bittikten sonra 2 varaklık bir mensur bölüm bulunmaktadır. Bu mensur bölümde Hazreti Muhammed ile Hazreti Ayşe arasında geçen bir olay nakledilmiştir. Hazreti Muhammed bir gece Hazreti Ayşe'den başka bir hatunun yanında kalır. Sabah da Hazreti Ayşe'nin yanına gelir ve ondan yemek ister. Hazreti Ayşe de “gayrlar ile musahabet idersen taamı benden mi istersiniz” diye cevap verir. Hazreti Muhammed de buna üzülür, ama sesini çıkarmaz, mescide gider. Hazreti Ayşe de peşinden gelmek isteyince men eder. Hazreti Ayşe de üzülür. Sonra bir gün Cebrail cennetten bir tas bal ile gelir; ama balın üstünde bir kıl vardır. Bunun üzerine Hazreti Muhammed bu bal üzerine her gün bir hikâyet söyleyin yayalım der. Bunun üzerine Hazreti Ebu Bekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali, Hazreti Ayşe, Hazreti Fatma ve Hazreti Muhammed bu bal için güzel sözler söylerler.

YK nüshasının son 23 beyti (967-989) diğer iki nüshadan oldukça farklıdır. Bu 23 beyitlik bölümde Miraç hadisesinden, “Burak” ismi geçmemekle beraber, bahsedilmektedir. (Garip, 2010: 160)

YK 970 Dağı seyr itdi tamam seb'-i semâvâtı resûl
‘Arş-ı rahmânda görüp dîzâr-ı Hakk’ı bî-hicâb

YK 971 Yâ Muhammed dile benden ne dilersem didi Hakk
Cümle maşûdın murâdın ola katımda icâb

YK 972 Didi ümmetümi dilerem yâ Rabbi baña vir
Anlaruñ suçlarını ‘afv idüp kılma ‘itâb

YK 973 Didi kim cümle habîbüm saña ümmet didigin
Senin olsun cümlesini nedir ol zerre türâb

YK 974 Duta farzumı benüm dağı seniñ sünnetini
Ben anı cennete koyam ne suâli ne cevâb

YK nüshasının son beyitlerinde Gulâmî, mahlasını kullanarak okuyucularına tasavvufî öğütler verir. Bu dünyanın fani olduğunu, bu dünya için verilecek emeğin boşa gideceğini; o yüzden bu dünyayı bırakıp öbür dünya için çalışmak gerektiğini

belirtir. Allah’a şükürlerini sunar; rahmet eyle, dualarımızı kabul eyle, der. Eserin sonunda da eserin kalıbını ve -büyük ihtimalle- istinsah tarihini belirtir. (Garip, 2010:161-162)

975 Ey Ğulāmī aña ümmet olugör eākılın
Māsiva’llāh ķo gel cān u gōñülden Hākķ’a tap
976 Nice bir dünyā koyup yānice bir nefse uyup
Nice bir dıñleyesin çeşte vü çeng-ile rebāb
977 Nice bir besleyesin dünyā sarāyın nice bir
Ne ķadar ma‘mūr idersen şonucı olur hārāb
(...)
987 Yā İlāhī okuyanı dıñleyeni yazanı
Raħmetüñ deryāsına ķarķ idüben eyle meşāb
988 Hāmdü lillāh hāmdü lillāh yā ilāhī’l-‘ālemīn
Burada hāmd ü şenā ile tamam oldu kitāb
989 Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilāt
Söz budır ancaķ hemīn vallāhu a’lem
Bī’shevāb
1247
19 ĩ Ramazan

b. “Nikāh-nāme” veya “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” Adlı Eserin Nüshaları

Fatih Köse’ye göre bu eser, toplam dört nüshadan oluşmaktadır: 1. Milli Kütüphane nüshası (O6 Mil YzA 8631/2 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha), 2. Konya Koyunoğlu nüshası (10250/a arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha), 3. Kahire nüshası (Tarihî Türkî 276 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha), 4. Konya İl Halk Kütüphanesi nüshası. Fatih Köse, dördüncü nüsha “üzerinde çalışma yapılamayacak şekilde tahrip olduğu için” çalışmasında diğer üç nüshayı kullanarak karşılaştırmalı bir metin oluşturduğunu belirtmiştir. (Köse, 2017: 478-479)

Biz onun bu tasnifini büyük ölçüde kabul etmekle beraber dördüncü nüsha ile ilgili değerlendirmesini hatalı bulmaktayız. Dördüncü nüsha, tezimize konu olan nüshadır ve diğer grupta yer almaktadır. Bir önceki bölümde bu meseleyi detaylı olarak ele aldığımız için burada sadece şöyle bir değinip geçmeyi yeterli görmekteyiz. Bizce bu gruptaki ilk üç nüshaya *Koyunoğlu Kütüphanesinde 10731* numara ile kayıtlı olan “Nikah-ı Mustafa ‘Aleyhisselam Beray-ı Hadicetü’l- Kübra Radyallahu Anha” adlı nüsha ile *Ankara Milli Kütüphanedeki 8902* arşiv numaralı

nüshayı eklemek mümkündür. *Koyunoğlu Kütüphanesi 10731* numaralı nüsha üzerine Mehmet Uysal, 2010 yılında, Selçuk Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı alanında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. *Ankara Milli Kütüphane 8902* arşiv numaralı nüsha üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. R. Erarslan MK 8670 üzerine hazırladığı tezinde Milli Kütüphane 8902 numaralı nüshanın geniş özetine ve birkaç örnek beyte yer vermiştir. Diğer üç eser (06 Mil YzA 8631/2, *Koyunoğlu 10250/a*, Mısır nüshası *Tarihî Türkî 276*) üzerine Fatih Köse tarafından bir yüksek lisans tezi (2017) hazırlanmışsa da 23.11.2020 tarihine kadar kullanımı yazar tarafından kısıtlanmış olduğu için metni incelememiz mümkün olmadı. Bu bölümde yapacağımız karşılaştırmada Mehmet Uysal'ın tezi, Fatih Köse'nin makalesi ve Rahim Erarslan'ın verdiği bilgilerden yararlanacağız.

Buna göre “Nikâh-nâme veya “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” adlı eserin kopyalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ankara Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 8631/2 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha.
- Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonuna, *Hikâye-i Hadicetü'l-Kübrâ* ismi ve 10250/a arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha
- Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonuna, *Hikâye-i Seyyide Haticetü'l-Kübrâ Ümmi'l-Mü'minîn* ismi ve Tarihi Türkî 276 arşiv bilgileriyle kayıtlı olan nüsha
- Konya Koyunoğlu Kütüphanesinde 10731 numara ile kayıtlı olan *Nikâh-ı Mustafa 'Aleyhisselam Beray-ı Hadicetü'l- Kübra Radyallahu Anha* adlı nüsha. Bu eser üzerine Mehmet Uysal bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.
- Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil YzA 8902 numarada kayıtlı olan *Manzume-i Hazret-i Hadicetü'l-Kübra* adlı nüsha. Bu eser üzerine bir çalışma yapılmamış olmakla beraber R. Erarslan, MK 8670 nüshası üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde bu nüshanın (MK 8902) geniş özetine ve birkaç örnek beyte yer vermiştir. (Erarslan, 2016: 14-17)

Bu gruba *Nikâh-ı Mustafa 'Aleyhisselam Beray-ı Hadicetü'l- Kübra Radyallahu Anha* adlı eseri de dahil etmemize gerekçe gösterebileceğimiz benzerlikleri şu şekilde gösterebiliriz. Örnekleri verirken Fatih Köse'nin makalesinde

M kısaltmasıyla verdiği örnekleri yine aynı kısaltmayla alacağız. M kısaltması bu gruptaki ilk üç nüshayı birden karşılamaktadır. Mehmet Uysal'ın tezinden vereceğimiz örnekleri ise MU kısaltmasıyla göstereceğiz.

M 74 Mekke'de var idi bir hātun ulu / Hüb idi hem ʿākile yüzi şulu

MU 69 Kaʿbede var idi bir hātun ulu / Hüb idi hem ʿākile yüzi şulu

M 75 Kendi ʿaşrında anuñ gibi güzel / Yoğ idi bir hüb dañı aña bedel

MU 70 Kendü ʿaşrında anuñ gibi güzel / Yoğıdı bir hüb dañı aña bedel

M 76 Hülkî görkli hüsnî gāyet hoş idi / Ol zamānda meşhūr ol maḥbūb idi

MU 71 Hülkî görkli hüsnî gāyet hüb idi / Ol zamanda meşhūr maḥbūb idi

M 77 Gözleri nergis saçı reyḥān idi / Cānı diller ʿaşkına ḥayrān idi

MU 72 Gözleri nergis şubḥ-ı reyḥān idi / Cān-ı diller ʿışkına ḥayrān idi

M 78 Dişleri ak yanağı ḥamrā idi / Kara kaş gözleri elā idi

MU 73 Dişleri ak yanağı ḥamrā idi / Kaş kara gözleri elā idi

M 79 Yüzinüñ nūrı güneşden berķ urur / Yokıdı bir aña beḥzer hüb urur

MU 74 Yüzinüñ nūrı güneşden baḥtulu / Yoğıdı bir aña beḥzer baḥtulu

M 81 Yüzine baķan şanurdı māh idi / Boyı uzun bili ince şāh idi

MU 76 Yüzine baķan şanurdı māh idi / Boyı uzun bili ince şāh idi

M 85 Dā'imā pek uçarı sözlî pāk-bāz / Luṭfî gāyet çok idi hem ḥışmı az

MU 80 Pāk-dāmān toğrı sözlüdü'r hemān / Luṭfî gāyet çoğıdı hem ḥışmı az

M 161 Vardı şandugını açdı ol hātūn / Tez çıkardı Mıṣrî Hindî nece ṭon

MU 155 Tırdı bir şanduk açdı ol hātun / Tiz çıkardı mıṣrî hindi nece ṭon

M 551 Ol Ḥadice Ḥātūn imdi ol gice / Rāvi aydur ṭam üstünde hem yüce

MU 529 Ol Ḥadice Ḥātūn ol gice hemān / Rāvi durur ṭamı üstinde ʿıyān

M 633 ʿĀkiledür şālihādur ḥūbdur ol / Hem setire mestüre maḥbūbdur ol

MU 613 *‘Âkıledür şâlihâdur hûb durur / Hem setîre mestûre maḥbûb durur*

M 638 *Ḳavminüñ içindedür ol kim ulu / Hem cihâzı çokdurur yüzi şulu*

MU 618 *Ḳavminüñ içinde durur ki ulu / Hem çihâzı çok durur yüzi şulu*

M 639 *Hem nesebde daḥı sizedür yakḥîn / İllâ kim bir ‘aybı var ancak hemân*

MU 619 *Hem nesebde daḥı sizedür yakḥîn / İlle kim bir ‘aybı var ancak hemân*

M 726 *Ol didi kim bâliğa durur kızım / Hem uludur aḡa geçmezdir sözüm*

MU 705 *Ol didi kim bâliğa durur kızum / Hem uludur aḡa geçmezdir sözü*

M 727 *Çok ulular istediler varmadı / Kimseye hergiz rızâ ol virmedi*

MU 706 *Çok ulular istediler varmadı / Kimseye hergiz rızâ göstermedi*

M 729 *Ol didi pek kişilere varmadı / Begleri kendüye lâyıḳ görmedi*

MU 708 *Ol didi yanaşılara varmadı / Begleri kendüye lâyıḳ görmedi*

(Bunun gibi örnekleri çoğaltabiliriz; ancak verdiğimiz örneklerin meramımızı anlatmaya yeteceği kanısındayız.)

Ankara Milli Kütüphane’de 06 Mil YzA 8902 numarada kayıtlı olan Manzume-i Hazret-i Hadicetü’l-Kübra adlı eserin metin neşri yapılmış değildir; ancak R. Erarslan’ın (2016: 14-17) verdiği detaylı özet ve örnek beyitler üzerinden yaptığımız karşılaştırma sonucunda M. Uysal tarafından Nikâh-nâme (Koyunoğlu 10731) adıyla hazırlanan eserle arasında büyük benzerlikler olduğu görüldü. Bu benzerliklere değinmeden önce açıklamamız gereken hususlar şunlardır: Nikâh-nâme, 897 beyit iken; 06 Mil YzA 8902 numaralı eser 2362 beyittir. 06 Mil YzA 8902 numaralı eserin ilk 511 beyti Hz. Muhammed’in doğuşu ve bu esnada görülen mucevi olaylara ayrılmışken Nikâh-nâme’de bu konulara yer verilmemiştir. Ayrıca Nikâh-nâme, Hz. Muhammed ile Hz. Hadice’nin evlenmeleri ile sona ererken 06 Mil YzA 8902 numaralı eserde düğünden sonraki olaylara da yer verilmiştir.

“Şâir son bölümde, Hz. Peygamber’in peygamber oluşu ve ondan sonraki süreci anlatır. Müşriklerin Ebu Talib’e eğer Hz. Muhammed (s.a.v.) inancından vazgeçmezse hem O’nu hem de inananları öldürürüz tehditlerini, O’na ulu cazu demelerini, Hz. Peygamber’in Ka’be’de namaz kılıp Allah’a yalvarmasını, müşrikleri dine davet etmesini, Hz. Peygamber’in diğer peygamberlerin mucizelerinden bahsetmesini anlatır. Son olarak da şâir, Hz. Peygamber’in Ebu

Kubeys'e gitmesini birçok insanın orada Müslüman olmasını ve Ebu Kubeys'den dönmelerini anlatıp şu beyitle eserini bitirir:

Yazañı yazdırañı rahmet eyle ey Gâni

Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât (2362)" (Erarslan 2016: 16)

Bu iki eser arasında görülen benzerlikler ve farklılıklar, Nikâh-nâme'nin, diğer eserin (06 Mil YzA 8902) oldukça eksik bir kopyası olduğunu düşündürmektedir. İki eser arasındaki benzerlikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Ebu Leheb ve diğerlerinin Hz. Muhammed'e Lat önünde secde etmesi karşılığında para vermeyi teklif etmesi, Hz. Muhammed'in bu teklifi reddetmesi.
- Hz. Muhammed ve yanındakiler, Şam yolculuğu sırasında görülen sel felaketi sırasında bir tepenin üstünde mahzur kaldıklarında bir ak kuşun ardına takılarak ve duaların gücüyle oradan kurtulmaları.
- Hz. Hadice'nin babası Huveylid'in, Hz. Muhammed'i kızına layık görmediğini söylemesi üzerine Hz. Hamza'nın hiddetlenerek Huveylid'i öldüreceğini söylemesi, Varaka'nın araya girerek sükûneti sağlaması.

Elimizdeki veriler oldukça sınırlı olduğu için özetten yola çıkarak tespit edebildiğimiz ortak noktaları bu şekilde sıralayabiliriz. Ayrıca ortak beyitlerden birkaçını da şöyle örneklendirebiliriz:

(İlk beyitler R. Erarslan'ın 06 Mil YzA 8902 numaralı nüshanın tanıtımını yaptığı bölümde verdiği örneklerden seçilmiştir, ikinci beyitler ise M. Uysal'ın "Nikâh-nâme" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır. R. Erarslan, örnek olarak verdiği beyitlerin numaralarını belirtmediği için biz de buraya aldığımız örnek beyitlerin numaralarını belirtmedik; sadece M. Uysal'dan seçtiğimiz örnek beyitlerin numaralarını verebildik.)

Didi yâ Rab bu melek midür yaḥud insân mıdur

İnsan şûretinde bir cân mıdur (06 Mil YzA 8902)

Didi yâ Rab melek mi yaḥod bir insân mıdur

Yaḥod insân şûretinde bu ʿaceb bir cân mıdur (MU 593)

Gözleri yağma kılar göñülleri ser-te-ser

Kirpügi cāna batar oḥlar urur baña ğamdur (06 Mil YzA 8902)

Gözleri yağma kılar göñülleri tā ser-be-ser

Kirpügi cāna beter oḥlu urur peykānumdur (MU 594)

Kimse bilmez lebleriniñ rengini nicedir

Fehm idilmez kana beğzer cān mıdur (06 Mil YzA 8902)

Kimse bilmez lebleriniñ rengini kim nicedür

Fehm irişmez kan mıdur ya kana beğzer cānumdur (MU 595)

Hem şekerden şîrin idi sözleri

Cānları hayrān iderdi gözleri (06 Mil YzA 8902)

Hem şekerden şîrin idi sözleri

Cānları hayrān iderdi gözleri (MU 646)

Malınıñ şankim hisābı yogıdı

Cümle mālulardan ol artuğ idi (06 Mil YzA 8902)

Malınıñ haddi hesābı yogıdı

Cümle mālılardan ol artuğıdı (MU 82)

c. Gulâmî'nin “Dâsıtân-ı Hadicetü'l-Kübrâ” adlı eseri ile “Nikâh-nâme veya “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” adlı eserin karşılaştırılması:

“Gulâmî'nin Dasıtan-ı Hadicetü'l-Kübra adlı eseri” ile “Nikah-name” veya Köse'nin adlandırmasıyla “Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri” adlı eser karşılaştırıldığında şu farklılıklar görülmektedir:

İkinci eserde Hz. Muhammed'in mucizelerine daha çok yer verilmiştir. Örneğin, Hz. Muhammed, Hira dağında uyurken peygamberin üzerine sinek konmasın diye bir yılanın ağzına yaprak alarak sallaması, Hz. Abbas bunu görüp okuna sarılınca yılanın ortadan kaybolması... Ebu Cehl tarafından Hz. Muhammed ve arkadaşlarına kötülük olsun diye taş toprakla doldurulan kuyunun Hz. Muhammed'in bir duasıyla suyla dolması... Hz. Muhammed'in Nuh Tufanı gibi bir seli önceden bilerek kafilesini yüksek bir yere çıkartıp bu afetten koruması... Hz. Muhammed'in, parmaklarından su çıkartması ... Dibine oturduğu kuru köknar ağacının birden yeşermesi, dal budak salması ... Bunun gibi örnekleri çoğaltabiliriz. Bu mucizevi olaylara Gulâmî'nin eserinde yer verilmemiştir.

Nikâh-nâme ile Gulâmî'nin eseri arasında görülen bir başka farklılık ise Nikâh-nâme'de evlilik teklifinin bizzat Hz. Hadice tarafından yapılması, Hz. Hadice'nin şaka yapıp yapmadığından emin olamayan Hz. Muhammed'in bunu

amcalarıyla paylaşması, durumu teyit etmek için Hz. Safiye'nin Hz. Hadice'yle konuşması ve böylece durumun netleştirilmesi... (Uysal, 2010: 28) Gulâmî'nin eserinde ise Hz. Hadice, Hz. Muhammed'in halası Hz. Atike'yi kendine sırdaş eder ve evlenme isteğini onun aracılığıyla dile getirir.

Gulâmî'nin eserinde Hz. Muhammed'in Hz. Hadice'nin kervanlarında görev alması için Hz. Atike aracı olurken, Nikâh-nâme'de Hz. Abbas aracı olmuştur. (Uysal, 2010: 14-31)

Nikâh-nâme ile Gulâmî'nin eseri arasındaki bir başka farklılığı ise KÖSE şöyle ifade etmiştir:

(...) G. olarak kısalttığımız Gulâmî'nin eseri didaktik, M. olarak kısaltılan diğer eser ise lirik özellikler barındırmaktadır. (...) Gulâmî'nin eserinde düğünden öncesine dair bilgiler verildiği gibi düğünün ardından Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hira Mağarasındaki tefekkür anlarına, peygamberliğin gelişinden İslam'ın gelişim dönemlerine değinilmiştir. Bu değinmeler esnasında tarihi kronolojiye uyulduğu gözlemlenmiştir. Ancak diğer eserde gerek Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mucizeleri gerekse tarihsel gerçekliği bulunmayan masalsı vakaların tamamı Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Hz. Hatice (r.a.)'nin ticaret kervanı ile Şam'a yaptığı yolculuğa yüklenerek bütün eser bir yolculuk süresi hudutlarınca oluşturulmuştur. Ayrıca temel farklardan bir tanesi olarak M.'de İslam'ın temel taşları olan raşid halifelerden bahsedilmemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'den peygamber olarak söz edildiği hâlde Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.), Hz. Ali (r.a.) gibi peygamberin en yakınında olan bu büyük şahsiyetlerin isimleri esere dâhil edilmemiştir. Gulâmî'nin eserinde ise bu dört halife peygamber efendimizin (s.a.v.) vezirleri olarak anlatılmışlardır. (...)Her iki eserde de Hz. Hatice (r.a.) görgülü, bilge, söz sahibi ve zengin olarak tasvir edilirken, fiziksel özelliklerine gelindiğinde iki eserin birbirinden keskin olarak ayrıldığı görülür. Gulâmî'nin eserinde fiziksel özelliklerinden hiç bahsedilmezken, diğer eserde âdeta divan edebiyatına mensup bir gazelde vasfedilen ideal bir kadın tipi gibi kaş, göz, bel, diş, saç gibi özelliklere dair bilgiler verilmiştir. Bu İslam kültürü içerisinde kabul edilebilir bir durum değildir. Zira İslâm'da mahremiyet esastır. Hele ki bütün mü'minlerin annesi olduğu Ahzab Suresinin 6. Ayetiyle sabit olan yüce bir kimse için bu şekilde tasvirlerde bulunmak mümkün değildir. (...)Devrin İslami hassasiyetleri içerisinde düşünüldüğünde, böylesine bir cüretin akıllara İsrailiyat etkisini güçlü bir şekilde getirmesi gerektiği kanaatindeyiz. (KÖSE, 2017: 492-494)

İKİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

2.1. İmla Özellikleri

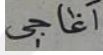
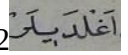
2.1.1. Ünlülerin Yazılışı

2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazılışı

a. Ön Seste /a-/

/a-/ ünlüsü metinde bazen üstünlü elif ile bazen de medli elif ile gösterilmiştir.

Üstünlü elifle yazılanlara örnekler:

 açıldı 640, adı 167, ağacı 709, ağır 512 ağladılar 59

Medli elif ile yazılanlara örnekler:

 acıluban 494, anı 167, adı 855, ak 299

b. İç Seste /-a-/

Metinde iç seste /-a-/ ünlüsünün yazılışı istikrarsızdır. Bu farklı yazılışlar aşağıda gösterilmiştir.

Medli elif ile yazılanlar:

 dahı 709 örneğinde elif üzerindeki med işareti imale yapıldığını göstermek için kullanılmış olmalıdır.

Sadece med işareti ile yazılanlara örnekler:

 velākin 295, ilāhī 317

Sadece elif ile yazılanlara örnekler:

 budağı 709, var 709, dahı 711, aradı 434

Üstünlü güzel he ile yazılanlara örnekler:

وَارَ سَيْن varasın 556, اَلنَّيْنَه عَجِي alnındağı 202, بُولَه سَيْن bulasın 90

Sadece üstün ile yazılanlara örnekler:

اَغْلَدِيلَر ağladılar 96, اَلنَّيْنَه عَجِي alnındağı 365, دَاجِي dahı 171,
اَغْلَشِيرَرْدِي ağlaşırıldı 488, اَلنَّيْنَه عَجِي ancak 788

c. Son Seste /-a/

Son seste /-a/ ünlüsü ya elifle ya da üstünlü güzel he ile yazılmıştır.

Elifle yazılanlara örnekler:

اَلْمَا alma 322, اَوْلِيَا olmaya 556, اَنَّا anı 102, اَوْلَا ola 27, نَوْلَا nola 556

Üstünlü güzel he ile yazılanlar:

اَدِينَه adına 419, اَلَا ala 169, اَبْرَمَه ayırma 322, اَتَه ata 171

2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazılışı

a. Ön Seste /e-/

Metnimizde /e-/ ünlüsü üstünlü elif ile gösterilmiştir.

اَر er 750, اَرْدَن erden 237, اَكْرِي egeri 241, اَلْنِ elin 135

b. İç Seste /-e-/

İç seste /-e-/ ünlüsü bazen üstünle bazen de üstünlü güzel he ile gösterilmiştir.

Üstün ile gösterilenlere örnekler:

اَرْدَن erden 237, اَكْرِي egeri 241

Üstünlü güzel he ile gösterilenlere örnekler:

كُتْمَه سِي kesmesi 765, كُتْمَه سِي getüresiz 465, كُتْمَه سِي gelesiz 465

c. Son Seste /-e/

Metinde /-e/ ünlüsü çoğunlukla üstünlü güzel he ile çok az örnekte ise sadece üstünle gösterilmiştir

اگر 240, بیزه bize 465, اچره içre 456, ایکسید ikisi-de 455

2.1.1.3. /ı/ ve /i/ Ünlülerinin Yazılışı

a. Ön Seste /ı-, i-/

Metinde /ı-, i-/ ünlüsü ya esreli elif ile, ya da elif-ye (ی) ile gösterilmiştir.

Esreli elifle gösterilenlere örnekler:

ایسمارلا ismarla 85, ایدی imdi 486, ایشیدی işitdi 277, ایتسün itsün 259

Elif-ye (ی) ile gösterilenlere örnekler:

ایچندن içinden 35, ایدوب idüp 34, ایچدی içdi 211, ایرشدی irişdi 133

b. İç Seste /-ı-, -i-/

İç seste /-ı-, -i-/ ünlüsü ya esre ile ya da esreli ye ile gösterilmiştir.

Sadece esre ile gösterilenlere örnekler:

اندردی indirdi 904, اولمش olmuş 264, بلدی bildi 277

Esreli ye ile gösterilenlere örnekler:

دیرمیش dirmiş 904, ویرمیش virmiş 259, بیزه bize 259, بیق biq 262

c. Son Seste /-ı-, -i/

Metinde /-ı-, -i/ ünlüsünü göstermek için çoğunlukla ye (ی) harfi, çok az örnekte ise esreli güzel he kullanılmıştır.

گلدی geldi 209, ایکی iki 12, ایشی işi 76, چونکه çünkü 161, بلکه belki 551, گرجه gerçi 625

2.1.1.4. /o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazılışı

a. Ön Seste /o-, ö-/

Ön seste /o-, ö-/ ünlüleri elif-vav ve ötre ile gösterilmiştir.

اول ol 424, اودی odi 422, ödi 422

b. İç Seste /-o-, -ö-/

Metinde iç seste /-o-, -ö-/ ünlüsü bazen ötreli vav ile bazen de sadece ötre ile gösterilmiştir.

görürler ki 418, sözi 361, şonra 929, koyup 349

c. Son Seste /-o-, -ö-/

Metinde /-o-, -ö/ ünlüsü ile biten sözcük bulunmamaktadır.

2.1.1.5. /u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazılışı

a. Ön Seste /u-, ü-/

Ön seste /u-, ü-/ ünlüsü ötreli elif ve vav ile gösterilmiştir.

üzere 333, uçmak 310, urup 230, üstüne 230

b. İç Seste /-u-, -ü-/

İç seste /-u-, -ü-/ ünlüsü bazen ötreli vav ile bazen de sadece ötre ile gösterilmiştir.

düşünü 160, gördüğünü 160, anuy 312, bulut 314, bulut 340

c. Son Seste /-u-, -ü-/

Metinde son seste /-u-, -ü/ ünlüsü ötreli vav ile gösterilmiştir.

bu 315, kamu 312, oğu 826, deylü 662, delü 646

2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışları

2.1.2.1. /b/ ve /p/ Ünsüzlerinin Yazılışı

Ön Seste /p-/

Metnimizde /p/ ünsüzü ile başlayan sözcükler, dilimize Farsçadan girmiş olan sözcüklerdir. Bu sözcükler çoğunlukla asıl imlalarına uygun biçimde yazılmakla beraber birkaç örnekte /p-/ kullanımında tutarsızlık görülmektedir.

behlevānī 78, pehlevānlarıñ 80, pahalı 512, bahalı 696

Ön seste /p-/ örnekleri:

pāyende 142, pes 173, peygamber 170, pār 67,

 pinhān 915, pür-ğam 299, peymānınız 673

İç Seste ve Son Seste /-p-, -p/

İç seste ve son seste /p/ ünsüzü metnimizdeki Türkçe kökenli sözcüklerde görülen bir özelliktir. Sadece “hep” sözcüğünün imlasında bir farklılık görülmektedir. Metnimizde “hep” sözcüğü çoğunlukla /b/ ب ile yazıldığı hâlde şu örnekte /p/ پ ile yazılmıştır: hepisi 795

 yapalım 928, yapuban 926, yapışup 471, şapmış 523, kopdı 930, ipek 262, kapu 201, kirpikleri 204, hep 760, hepisi 765, hep 770

Son Seste /-b/

Metnimizde zarf-fiil eki –Up’un yazımında geleneksel imlaya uygun olarak hareket edildiği ve (وب) (-Ub) şeklinde yazıldığı görülmektedir.

 yükledüp 263, yuyup 96

Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman ekinin (-pdXr) imlasında tutarsızlık olduğu görülmektedir. Bu ek metnimizde bazen /-pdXr/ bazen de /-bdXr/ şeklinde yazılmıştır.

 yaradıbdır 193, yaradıpdır 878

 olubdur 20, kalupdur 358

İmladaki bu tutarsızlık “şap-” fiilinde de görülmektedir.

 şapmış 523, şabmışken 475

Metnimizde iki yerde geçen “öpüp” sözcüğü 186. beyitte “öbüb”, 373. beyitte ise “öyüb” şeklinde yazılmıştır.

 öbüb 186, öyüb 373

“tapu” ve “küp” sözcükleri de metnimizde /b/ ب ile yazılmıştır.

 tabu 272, küp 757

2.1.2.2. /c/ ve /ç/ Ünsüzlerinin Yazılışı

Metnimizde چ (ç) harfiyle yazılmış sadece dört sözcük bulunmaktadır. Bu sözcüklerin ج (c) ile yazılmış biçimleri de görülmektedir ve ج (c) ile yazılmış olanlar çoğunluğu oluşturmaktadır.

نچه niçe 142, نجه nice 136, نجه nice 131, چو çü 153, جو cü 824, جو cü 402

انچون anıñ-çün 165, انچون anıñ-çün 193, انچون anıñ-cün 316, انچون anıñ-cün 810, انچون anıñ-cün 878

Türkçe sözcüklerde de Arapça, Farsça kökenli sözcüklerde de ج (c) harfi metnimizde hem /c/ hem de /ç/ sesini karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

چ (ç) yerine ج (c) ile yazılmış Türkçe sözcüklere örnekler:

کچن kaçan 784, اوج üç 793, چوق çok 813, صوچارینه suçlarına 184,

چاغروبان çağıruban 635, چالیندی calındı 261, ایدی icdi 211

چ (ç) ile yazılması gerektiği hâlde ج (c) ile yazılmış Arapça, Farsça kökenli sözcüklere metnimizden şu örnekleri verebiliriz:

گرجه gerci 625, بچار bî-câre 832, هیچ hic 808, چاشنیگیرlere çaşnigîrlere 639, چشم ceşm 563

2.1.2.3. /t/ ve /d/ Ünsüzlerinin Yazılışı

t-, d-, t- ünsüzleriyle başlayan Arapça, Farsça kökenli sözcüklerin metnimizde aslına uygun biçimde yazıldıkları görülmektedir.

Türkçe sözcüklerde /d-/ ile başlayan sözcüklerin büyük çoğunluğu ince ünlülüdür.

دیدی dedi-kim 152, دگلدیر degildir 731, دگلی deqli 256, دیلدی diledi 175,

دینله diñle 560, دیتردی ditredi 912, دört dört 925, دوزندى düzetdi 132

Metnimizde t- (ت) ile başlayan sadece iki Türkçe sözcük bulunmaktadır.

تەك tek 683, تەڭرى tañrı 617

Metnimizde bulunan kalın ünlülü Türkçe sözcüklerde ön seste çoğunlukla t- (ط) harfinin kullanıldığı görülmektedir.

طاş 711, طاşرا 413, طاتلو 98, طوکز 902, طوکزنا 557, طوغیسار 313, طوتدی 839, طوردی 392

/d-/ ile başlayan kalın ünlülü Türkçe sözcüklerin metnimizde sayıca daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca bu sözcüklerin bazılarının imlasında tutarsızlık bulunmaktadır.

Örneğin, “dağ” sözcüğü metnimizde çoğunlukla (8 kez) *taş* olarak yazılmakla beraber 816. beyitte *dağ* olarak yazılmıştır. *tol-* ve *toyla-* fiillerinin de *dol-* ve *doyla-* biçimleri bulunmaktadır.

داغ 816, طاğ 815, دولیسار 861, تولدی 612, دولیله دی 24, دولولادی 639

Şu sözcükler ise tutarlı biçimde /d-/ ile yazılmıştır.

داھی 933, داینوب 927, دویندی 903, دولولار 659, دولونسا 6

Metnimizde iç ses veya son seste /t/ ت ünsüzünün kullanımıyla ilgili özel bir durum tespit etmedik. Bu harf ince ünlülü sözcüklerde de kalın ünlülü sözcüklerde de iç seste ve son seste kullanılmaktadır. /t/ ünsüzünün iç seste ve son seste kullanımı ise sadece Arapça, Farsça sözcüklere özgüdür. /d/ ünsüzünün iç seste bulunması hâline Türkçe sözcüklerde de Arapça, Farsça sözcüklerde de rastlayabiliyoruz; ancak son seste /d/ ünsüzünün bulunması Türkçe sözcüklerde nadiren görülen bir durumdur. Bu durumun metnimizdeki örnekleri *ad* “isim”, *od* “ateş” ve *yigid* (113, 145) sözcükleridir. Ayrıca “*yigid*” sözcüğünün metnimizde “*yigit*” biçiminde de kullanıldığı görülmektedir. Bu sözcük iki kez d’li biçimde 3 kez de t’li biçimde yazılmıştır.

یگیت 358, یگید 113, عابدلر 318, عاهد 665, باطل 430, کاٹ 440, اوطانیمیز 41, خاطیر 64, ضبط 219

2.1.2.4. /ş/ ve /s/ Ünsüzlerinin Yazılışı

Metnimizde kalın ünlülü sözcüklerde sad ص, ince ünlülü sözcüklerde sin س kullanılmıştır; ancak bu durum metnimizde geçen Arapça, Farsça kökenli sözcükler için geçerli değildir.

سَعَادَت sa'ādet 388, سَابِقًا sābika 590, سَاحِي saḥī 80, سَاعَة sā'at 158, سَرَاي sarāy 738, سَاعِي sa'cy 636, سِرْدَن sirdan 215, سُوَالِي su'ālī 800

س sin ile yazılmış Türkçe sözcüklere örnekler:

سَكَّرَ segirtti 135, سَوَّرَ severdi 65, سِكَكَ siyek 787

ص sad ile yazılmış Türkçe sözcüklere örnekler:

صَفِيرَام şakınuram 82, صُفْرَا şoḡra 190, صُيْنَا şuyına 20

2.1.2.5./η/ Ünsüzünün Yazılışı

Metnimizde /η/ ünsüzü için kef ك harfi kullanılmıştır. /η/ ünsüzünün bulunduğu sözcüklere şunları örnek olarak verebiliriz:

اَنْدُرِيْن aṇdurıyın 549, اَنْلُر aṇlur 686, اَنْلَدِي aṇladı 640, بِيْكَ biḡ 262, دِيْغْلَه diḡle 118, گۆڭلُمْ göṇlüm 614, اَوْنَدَنْ صُوْڭَا öṇden şoṇa 502, سِيْكَكَ siyek 787, يَاڭَا yaṇa 516

/η/ ünsüzünün bulunduğu ekler, ilgi hâli eki, II. tekil ve çoğul iyelik ve kişi ekleridir. “ben”, “sen”, “an” kişi zamirleri yönelme hâli ekini alınca sözcüğün sonundaki /n/ ünsüzü, /η/ ünsüzüne dönüşür. Bunun sebebi yönelme hâli ekinin geçmişte –ğa/-ge şeklinde olmasıdır. Üçüncü tekil kişi zamiri olan “an” ve işaret zamiri olan “bu” sözcükleri de yönelme hâli eki aldıklarında zamir n’si yerine η’nin ortaya çıktığı görülmektedir.

قَابُوْڭَا қапуға 142, قَاوْمِيْنُڭ қавминүη 58, سَوْزِيْڭIZ söziz 290, اَنَّا aṇa 180, بَاڭَا baṇa 85, بُوْڭَا buṇa 287, سَاڭَا saṇa 396, گۆرۈسۈڭIZ görürsünüz 713

2.1.2.6. /j/ Ünsüzünün Yazılışı

Metnimizde /j/ ünsüzü içeren sadece bir sözcük bulunmaktadır. Bu sözcükte de /j/ ünsüzünü göstermek için ز ze harfi kullanılmıştır.

مۈجْدَه müjde 727, مۈجْدَعِي müjdeci 444, مۈجْدَعَلَدِي müjdeledi 493

2.1.3. Şeddenin Kullanılışı

Metnimizde geçen Arapça kökenli sözcüklerde iç seste bulunan ikiz ünsüzleri göstermek için her zaman şedde kullanılmıştır. Son seste bulunan ikiz ünsüzler ise sözcük yalın hâldeyse gösterilmemiş, şeddesiz olarak yazılmıştır. Sözcük ünlü ile

başlayan bir ek aldığında ise sözcüğün sonundaki ikiz ünsüzü göstermek için şedde kullanılmıştır.

İç seste şedde kullanımına örnekler:

جَنَّتْ cennet 35, جَبَّه cübbe 436, اَوَّلْ evvel 18, اَيَّامْ eyyām 546, كَرَّرَ kerre 516, عِزَّتْ izzet 89, مَصَوَّرْ muşavver 370

Son seste şedde kullanımı ile ilgili örnekler:

دُرْ dūr 319, دُرْ dūrri 367, حَقَّ حَقَّ haq 81, حَقَّ haqqa 379, قَدَدِي qaddi 370

Metnimizde geçen Türkçe sözcüklerin bazılarında da aynı ünsüzün yan yana gelmesi durumunda şedde kullanıldığı görülmektedir. Hatta “elli” sözcüğü yazılırken hem iki kez lam (ل) harfi hem de şedde kullanılmıştır.

بَلَّلُ bellü 754, اِسِّي issi 650, اَللَّى elli 244

2.1.4. Bitişik ve Ayrı Yazılan Kelimeler

Metnimizde *idi*, *ise*, *ile*, *içün*, *iken* sözcüklerinin, *ki* ve *de/da* bağlacının ve *mi* soru ekinin yazımında tutarsızlık olduğu, bu sözcük ve eklerin bazen bitişik bazen de ayrı yazıldığı görülmektedir.

Ayrı yazılanlara örnekler:

گۆرۈلمۈش ایدی görülmüş idi 710, اِيْنْدِي ايسه incitdi ise 803, بۇنلار ايلده دير bunlar iledir 426, سَير اِيْچۈن seyr için 417, قِيْلَه مِي kıla mı 535, اۆزۈڭ ده özün de 81, سَرخۇش اِيْكِن serhoş iken 665

Bitişik yazılanlara örnekler:

دِيلَرَمَكِي dilerem-ki 27, دِيرَسَم dirsem 214, اِنِكِيلَه anıyıla 586, سَنَدِه sen-de 89, اِيْنِكچۈندۈر anıy-ichündür 598, دِيلَرَمَكِي dilerem-ki 27, يۈغۈيْكِن yoğ-iken 16

Tezlik fiili, –durur/-dürür/ bildirme eki ve kim bağlacı metnimizde daima bitişik olarak yazılmıştır.

دِيۋيردِي deyivirdi 431, گِلْمِشْدۈرۈر gelmişdürür 551, اَلْمِشْدۈرۈر almişdurur 551, دِيدِكِم didi-kim 207, شِمْدِيكِم şimdi-kim 551

Ayrı yazılması gerektiği hâlde bitişik, bitişik yazılması gerektiği hâlde ayrı yazılan sözcüklere de rastlamaktayız. Onları da şöyle gösterebiliriz:

هَآكِبَآيِنِه *hākibāyine* 584 (doğrusu: *hāk-i pāyine*), شَوْنُ اَوْجَى *şon ucı* 59 (doğrusu: *şonuçı*), خَطَانِیْ *haṭanı* 531 (doğrusu: *haṭ anı*)

2.1.5. Aynı Kelimenin Değişik Şekillerde Yazılması

Metnimizde sözcüklerin yazımında genellikle tutarlılık olsa da bazı sözcüklerin yazımında farklılıklar olduğunu da görmekteyiz. Bu farklılıklar bazen harekelerde bazen de harflerde farklılık şeklinde görülmektedir.

Harekelerde farklılık ile ilgili örnekler:

كُوْنْدُرْدِي *göndürdi* 892, كُوْنْدُرْدِي *gönderdi* 159, دَرَكِيْم *dedi-kim* 152, دِي *didi* 72, مَنْبَر *minber* 929, مَنْبَر *menber* 928, مَنْبَر *münberde* 932, نَوَحَوَان *nev-civān* 702, نَوَحَوَان *nev-civān* 929, اَنِ *anı* 75, اَنِ *anı* 191, يِنِه *yine* 213, يِنِه *yene* 569, يِرِه *yire* 371, يِرِه *yere* 59, يَدِي *yedi* 211, يَدِي *yidiler* 511

Harf farklılıklarına örnekler:

قَتْنِدِه *kıtında* 533, قَاتْمِدِه *katımda* 242, دَاخِي *dağı* 933, دَاخِي *dağı* 881, دَاغ *dağ* 816, طَاغ *tağ* 815, دَكَلِي *değli* 256, دَكَلِي *değli* 126, لَوْخَسَه *yoksa* 685, لَوْخَسَه *yoksa* 614, بُولُت *bulut* 314, بُولُت *bulut* 340, بُولُت *bulut* 919, يُوْرِيْدِيْلَر *yürüdiler* 441, يُوْرُوْدِي *yürüdi* 282

2.1.6. Yanlış Yazılan Kelimeler

Metnimizde yazım yanlış olan sözcüklerin bir kısmında yanlış hareke bir kısmında ise yanlış harf kullanıldığı görülmektedir.

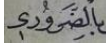
اَسْبَاب *esbāb* (doğrusu: *eşvāb*) “giysi” anlamındaki bu sözcük metnin tümünde (230, 237, 713, 716, 722 ...) hatalı olarak “*esbāb*” şeklinde yazılmıştır.

غُلْغُلَه *galgale* 529 (doğrusu: *gulgule*), جُهْد *cühūd* 449 (doğrusu: *cühūd*)

مَنْبَر *minber* 929 (doğru), مَنْبَر *menber* 928, مَنْبَر *münberde* 932

صَمَات *şumāt* 583 (doğrusu: *simāt*), طَنَابَلَر *tenāblar* 414 (doğrusu: *tināb*)

بَوَابَلَر *bevāblar* 579 (doğrusu: *bevvāblar*), اَكْرِي *egeri* 241 (doğrusu: *eyeri*)

 bi'z-zarūri 783 (doğrusu: بالضرورة), *hāzır* 69 (doğrusu: *hāzır*)

Metnimizde görülen bir başka imla hatası ise ihmal ya da dikkatsizlik sebebiyle bazı harflerin noktalarının konulmamasıdır. Örneğin metnimizde 62 kez kullanılmış olan “Ḥadīce” ismi, sadece 13 kez doğru yazılmış, diğerlerinde ح harfiyle yani yanlış şekilde yazılmıştır. Bu tip yazım yanlışlarına şu örnekleri de ilave edebiliriz:

 serhoş 420 (doğrusu: *serhoş*), *tahtı* 844 (doğrusu: *taht*)

2.2. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

Dil, canlı bir varlıktır ve zamanla değişir. Bu değişim gerçekleşirken de dilde en az emek kanunu hüküm surer. (Banguoğlu, 2011:23)

Bu bölümde metnimizde görülen ses olaylarını ayrı ayrı ele alarak örneklendireceğiz.

2.2.1. Ünlüler

2.2.1.1. Uzun Ünlüler

Metnimizde Arapça, Farsça kökenli sözcüklerin yazımında bazı istisnalar dışında sözcüğün aslî imlasına uyulduğu görülmektedir ve bu nedenle bu sözcüklerdeki uzun ünlüler kolayca tespit edilebilmektedir; ancak Türkçe sözcükler için bunu söyleyebilmek mümkün değildir. Bunun sebeplerinden biri metnimizdeki Türkçe sözcüklerin standart bir imlasının olmaması, diğer sebep ise EAT’de uzun ünlülerin çoğunlukla kaybolmuş olmasıdır. Standart bir imlaya sahip olmayan sözcüklere “daḥi” ve “bulut” sözcüklerini örnek verebiliriz. “daḥi” sözcüğünün medli elifle, üstünlü elifle ve sadece üstünle olmak üzere üç farklı şekilde yazıldığı; “bulut” sözcüğünün de metnimizde üç farklı şekilde yazıldığı görülmektedir.

 daḥi 709, *daḥi* 933, *daḥi* 881, *bulut* 314, *bulut* 340, *bulut* 919

2.2.1.2. Ünlü Değişimleri

a. i / é meselesi

“Bir kelimenin aynı metin içerisinde ye’li ve ye’siz yazılabilmesi, bir ‘kapalı e’ meselesini ortaya çıkarmış ve bazı araştırmacılar, böyle kelimelerdeki ilk ünlüyü kapalı e olarak okumayı tercih etmişlerdir.” (Karahana, 1994: 43)

Metnimizde i/e meselesinde bir istikrarsızlık görülmektedir. Bazı sözcüklerin hem i’li hem de e’li biçimleri metnimizde mevcuttur.

de- 152, *di-* 72; *işid-* 86, *eşid-* 67; *yi-* 511, *ye-* 211; *yir* 371, *yer* 440

Şu sözcüklerde ise ilk hecede i’li imlanın yerleşmiş olduğu görülmektedir.

irgür- 819, *irişdi* 133, *it-* 566, (*ér-* >) *i-* 53, *nice* 933, (*ne teg* >) *nite* 645, *vir-* 75, *imdi* 486, *gice* 200

b. i’leşme

ü > i : *berü* > *beri* 375, *kendü* > *kendi* 130, *tag ol* > *tegül* > *degil* 77, *üçün* > *içün* 244

ı > i : *tıñla-* > *diñle-* 118, *yorı-* > *yüri-* 462

a > i : *yana* > *yine* 130

c. e’leşme

é > e : *béş* > *beş* 763, *tér-* > *der-* 443, *télbe* > *télwe* > *delü*, *yètmiş* > *yetmiş* 479, *én-* > *en-* (*endirüben* 353)

a > e : *tıñla-* > *diñle-* 560, *ayıt-* > *eyit-* 141

ö > e : *böz* > *bez* 696

d. Diğer ünlü değişimleri

u > a : *ortu* > *orta* 583, *udun-* > *uyan-* 158

e > ü : *télbe* > *télwe* > *delü* 646

ı > u : *unıt-* > *unut-* 364, *okı-* > *oku-* 826, *udı-* > *uyu-* 158

ö > ü : *közel* > *güzel* 233

o > ü : *yorı-* > *yüri-* 462

İlk hece “e”sinin korunduğu örnekler:

edgü > *eyü* 280, *keç-* > *geç-* 185, *kel-* > *gel-* 50, *ked-* > *gey-* 453

İlk hece “i”sinin korunduğu örnekler:

kiter- > *gider-* 864, *kir-* > *gir-* 135, *kirü* > *girü* 465, *kiz* > *gizlü* 214

2.2.1.3. Ünlü Uyumu

Türkiye Türkçesinde bazı istisnalar dışında Türkçe kökenli sözcükler kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyarlar. Kalınlık-incelik uyumu Türkçenin bütün dönemlerinde görüldüğü hâlde düzlük-yuvarlaklık uyumu Osmanlıcanın son dönemlerinde ancak gerçekleşebilmiştir.

2.2.1.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metnimizde geçen Türkçe sözcüklerde üç sözcük hariç kalınlık-incelik uyumu tamdır. Hatta aitlik eki /-ki/ de kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır.

الندى *alındağı* 202, جنة *cennetdeki* 365, گök *gökdeki* 591

Kalınlık-incelik uyumuna uymayan sözcüklerden ikisinde uyumsuzluğun nedeni –ken zarf-fiil ekidir.

صائم *şapmışken* 475, اوز *uyurken* 476

Kalınlık-incelik uyumuna uymayan diğer sözcük ise sonradan şimdiki zaman kalıbına dönüşecek olan *yori-* fiili ile kalıplaşmış birleşik fiil yapısındaki şu iki sözcüktür:

گلي *geli-yori* 520, گلي *geli yorur* 524

2.2.1.3.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumu görülmemektedir.

Metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı biçimde görülen yuvarlaklıkları kelime tabanında görülen yuvarlıklar ve eklerde görülen yuvarlıklar şeklinde gruplandırarak örneklendirebiliriz:

Kelime tabanlarında görülen yuvarlaklıklar:

kaşağılık 6, *irgüreydim* 53, *değlü* 32, *getürdi* 61, *ilerü* 83, *geçüresin* 88, *kamu* 90, *artuğ* 105, *karşu* 135, *içerü* 135, *delüğine* 201, *kendüsini* 212, *altun* 231, *yatlu* 251, *eyü* 280...

Eklerde görülen yuvarlaklıklar:

karup 171, *sevinüp* 210, *aluban* 74, *diyüben* 58, *gelsün* 172, *bilsün* 172...

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösteren düz ünlülü eklere de şu örnekleri verebiliriz:

olısar 40, görisedir 93, ömri 48, sözi 98, oğlu 69, göricek 284...

a. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Aykırı Ekler

+IXK isimden isim yapım eki: Bu ekin metnimizde çoğunlukla düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu görülmektedir: *hâzırlık 250, cazûluğdur 534, günlük 534, konukluk 752, muştuluk 889* gibi. Şu sözcüklerde ise +IXK ekinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak düz ünlülü olarak kullanıldığı görülmektedir: *ayrılığı 573, büyüklüğünü 754*. Bir sözcükte de düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır: *eylög+ 686*.

-U zarf-fiil eki: Bu ek çoğunlukla yuvarlak ünlülü ancak birleşik fiil oluştururken düz ünlülü olarak da karşımıza çıkabilmektedir: *tırı geldi 248, geli yorur 524*.

isteyü 117, deyü 713

-icek zarf-fiil eki: Bu ek metnimizde yaygın olarak görülen bir ek değildir; sadece iki sözcükte görülmektedir. Bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyması tesadüfidir.

göricek 284, işidicek 630

-Xr fiilden fiil yapım eki: Bu ek metnimizde çoğunlukla yuvarlak ünlülü olarak görülürken sadece iki örnekte düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düzleşme görülmektedir: *içir- 103, şaşır- 460*.

içür- 136, geyür- 733, bitür- 476, bişür- 352.

-Up zarf-fiil eki: Bu ek metnimizde daima yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

idüp 34, alup 60, sarılup 56, eşidüp 67, işidüp 86, derilüp 59, dönüp 69, kırup 171, sevinüp 210.

-UbAn zarf-fiil eki: *idüben 17, aluban 74, diyüben 58, egüben 117, gelüben 122, oluban 210, endirüben 353, baküban 762*.

+IU isimden isim yapım eki: Bu ek metnimizde çoğunlukla yuvarlak ünlülü olarak görülmektedir; ancak birkaç sözcükte (*atlı 122, silahlı 122, kanlı 128, tãhlı*

455) bu ekin düzlük yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düz ünlülü olarak kullanıldığı görülmektedir.

dertli 62, adli 98, kıymetli 758, sıfatlı 98, tatlı 98, gizli 575, eyerli 280, dürlü 657, sevgilüdür 360, sevgilüsü 424

-dUK sıfat-fiil eki: Bu ek metnimizde çoğunlukla yuvarlak ünlülü olarak görülmektedir. Şu örneklerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak düzleşme görülmüştür: *ağladığım 72, tağladığım 72.*

olduğın 62, geldiğin 134, nidüğün 153, olduğun 196, geldiğini 196,

-IsAr gelecek zaman eki: Bu ekin uyuma giren tek örneği: *olusar 192*

olusar 40, göriserdir 93, olusardır 167, olusardır 875, toğusar 313, geliser 430, kılısar 430, bulısardır 829, dolısar 861

-Xr, -Ar geniş zaman eki: Bu ek çoğunlukla yuvarlak ünlülü olarak görülmektedir.

bilürsin 119, ağılur 31, şakınuram 82, kılar 151, yaraşur 169, bilür 206

Düz ünlülü örnekler:

gider 119, eydir 141, ider 151, ağıardı 333, kılar 601, virirsin 716

-dX bilinen geçmiş zaman eki: Bu ekin üçüncü tekil ve üçüncü çoğul kişi çekimi düz ünlülü olarak görülmektedir.

oldı 49, tırdı 106, okıdı 161, büyüdi 113, içürdi 136, sürüldi 138, kodılar 59

Birinci ve ikinci tekil ile birinci ve ikinci çoğul kişi çekiminde ise yuvarlaklaşma görülmektedir:

oldum 54, oldu 55, geldiğiniz 356

-mXş öğrenilen geçmiş zaman eki: Bu ek çoğunlukla düz-dar ünlülü olarak görülmektedir.

olmuşdur 7, görmüş 154, olmuşıdı 195, unutmuşdur 554, yordurmuşam 590

Uyuma girmiş sözcükler az sayıda da olsa bulunmaktadır.

şormuş 154, buyurmuş 182

-XpdXr öğrenilen geçmiş zaman eki: Bu ek sadece bir örnekte (*yaradıpdır* 193) düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiştir. Onun dışındaki örneklerde ek, yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır: *olupdur* 20, *idüpdür* 165, *kalıpdur* 358

İstek kipi: İstek kipinin birinci tekil kişi eki düz ünlülü olduğu için düzlük-yuvaklaklık uyumuna uyması tesadüfidir.

varıyın 549, *varayın* 715, *aıdurıyın* 549, *bitüreyin* 715

İstek kipinin birinci çoğul kişisi de çoğunlukla uyumsuzdur.

varalum 350, *sürelüm* 350, *bulavuz* 125, *idevüz* 705

Emir kipi: Emir kipinin ikinci çoğul kişi eki çoğunlukla düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz; ancak az sayıda örnekte uyuma girdiği görülmektedir.

bilün 72, *işidün* 348, *bilünüz* 426, *gelüniz* 415, *bilüniz* 430, *eydüniz* 503

Uyumlu örnekler:

varın 495, *olun* 313, *söylen* 140

Emir kipinin üçüncü tekil ve çoğul ekinin çoğunlukla yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığı görülmektedir. Uyumlu örnekler az sayıdadır.

şolmasun 143, *eylesünler* 152, *gelsün* 172, *bilsün* 172, *şarınsun* 239, *kılsun* 238, *gezsün* 239, *itsün* 259, *kalsun* 354, *gelmesün* 276

Uyuma giren örnekler:

gelmesin 143, *varsın* 259

İlgi hâli eki: Metnimizde ilgi hâli eki almış sözcüklerde düzlük-yuvarlaklık uyumu açısından bir tutarlılık görülmez.

anların 25, *Teala'nın* 22, *anın* 49, *Muṣṭafā'nın* 28, *ḳavminün* 58, *evlenmesinün* 113, *cihānın* 12, *anın* 32, *Muṣṭafā'nın* 22, *aṣḫābın* 22

Belirtme hâli eki

+n :Bu ek, bağlama ünlüsü genellikle dar-düz ünlülü olduğu için düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı eklerden biridir.

mevlüdin 29, *yüzün* 201, *geldüğün* 185

+I: Bu ekin yuvarlak biçimi metnimizde görülmemektedir.

mevlūdı 31, cānumı 79, sözi 86, şuçumuzı 39, yüzümi 50, bunı 58, düşüni 160, mührini 161, gördüğünü 160, olduğunı 196, geldüğünü 196

Üçüncü tekil iyelik eki: Bu ek de metnimizde çoğunlukla düz-dar ünlülü olarak görülmektedir.

yüzi 20, kulu 21, ömri 48, sözi 98, oğlu 69, göñli 111, hükminde 220, öñinde 272, odına 296, kuzusu 145

Şu örneklerde ise ekin uyuma girdiği görülmektedir:

boynuna 56, yoluna 79, yolundan 460

İkinci çoğul iyelik eki: Çoğunlukla dar-düz ünlülü olarak gördüğümüz bu ekin uyuma giren örnekleri de vardır.

söziñiz 290, gördüğünüz 768 sözcükleri uyumsuz; murādınız 139, hizmetiniz 146, dergāhınıza 151 uyumlu

-dXr, -dUrUr bildirme eki: Çoğunlukla yuvarlak ünlülü olan bu ekin düzlük yuvarlaklık uyumuna uyması tesadüfidir.

olmışdur 7, yokdur 77, yokdurur 129, nedür 140, idicidür 146, güneşidür 12, gündürür 835, bu-durur 459, yaradılmışdurur 191, gelmişdürür 551, almışdurur 551, Muhammed'indürür 770

Az sayıda örnekte ekin ünlüleri düzleşmiştir:

degildir 77, yāridir 22, envārıdır 22, vardırır 187

Yuvarlaklaşma

Metnimizde düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösteren sözcük ve ekleri bir önceki bölümde detaylı bir şekilde gösterdiğimiz için bu bölümde Eski Türkçeden beri devam eden yuvarlaklıkları bir kenara bırakarak Eski Anadolu Türkçesi döneminde meydana gelen yuvarlaklaşmalar ve bunun metnimizdeki yansımaları üzerinde duracağız.

Eski Türkçede düz ünlülü olarak görülen şu sözcüklerin metnimizde yuvarlaklaştıkları görülmektedir.

kızı > kuzu+ 145, okı- > oku- 826, unıt- > unut- 364, yüri- > yürü- 282

Metnimizde 7 kez kullanılan “yürü-” fiilinin ikisi (282, 725) *yürü-* biçiminde, beşi (441, 462, 695, 819, 355) *yüri-* biçimindedir.

A. Sözcük tabanlarında ses düşmesi sonucu oluşan yuvarlaklaşmalar

İki veya daha fazla heceli sözcüklerde iç veya son seste bulunan “g/ğ” ünsüzlerinin düşmesi yuvarlaklaşma nedenlerinden biridir.

adriğ > ayru+ 573, kapığ > kapu 201, tapığ > tapu 272

Yuvarlaklaşmaya neden olan bir başka ses olayı da /v/ ünsüzünün düşmesidir. Bunun metnimizdeki tek örneği: *tilbe > tilwe > delü 646*

B. Eklerde görülen yuvarlaklaşmalar

a. Dudak ünsüzlerinin tesiriyle oluşan yuvarlaklaşmalar

İyelik ekleri

+(X)m : Metnimizde bu ekin hemen hemen tümüyle uyuma bağlandığını söyleyebiliriz. Uyumsuz olan tek örnek *cānumı 79* örneğidir.

+(X)mXz : Bu ekin metnimizde tamamen uyuma bağlanmış olduğu görülmektedir.

sevgilimiz 286, evṭānımız 41, ḥālımız 114, ulumuz 286

Zarf-fiil ekleri

Eski Türkçe’de hem düz hem de yuvarlak ünlülü biçimleri bulunan –up/-üp ve –uban/-üben ekleri (Gabain: 1988: 84-85) metnimizde daima yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

idüp 34, alup 60, eşidüp 67; idüben 17, aluban 74, diyüben 58

Bilinen geçmiş zaman eki (birinci tekil kişi)

Metnimizde bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlandığı görülmektedir. Uyuma aykırı bir örneğe rastlanmamıştır.

gördüm 453, oldum 51, ḥāzırladım 349, ıṣmarladım 57

Emir kipi birinci çoğul kişi

Bu ektaki yuvarlaklaşmanın sadece bir örneği var: *varalum 350*. Üstelik aynı sözcüğün düz ünlülü hâli de metnimizde görülmektedir: *varalum 117, 415*

Birinci çoğul kişi eki

Birinci çoğul şahıs eki –Uz, -vUz yuvarlak ünlülü bir ektir. Ancak metnimizde çok fazla örneği bulunmamaktadır: *idevüz 705, bulavuz 125*

b. Ses düşmesiyle meydana gelen yuvarlaklaşmalar

İsimden isim yapım eki +IU < +IIğ

Bu ek metnimizde çoğunlukla yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır; ancak ekin kullanımında yer yer tutarsızlıklara da (*kıymetlü 758, kıymetli 705, gizlü 575, gizli 214, sevgülüdür 360, sevgilidir 877* gibi) rastlanmaktadır.

şifätlü 218, devletlü 144, dertlü 62, eyerlü 280, adlu 98, hällü 123...

c. Anolojik yuvarlaklıklar

Bu yuvarlaklaşma hadisesine, şekil ve görev bakımından birbirine yakın eklerin sebep olduğunu zannediyoruz (Karahana, 1994: 49).

İyelik ekleri

+(X)η: Bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlandığı görülmektedir.

aşkıñla 376, devletiñ 246, didārıñ 379, Muḥammed’iñ 110, ḳalbiñe 143, dostlarıñla 25, yoluñ 52, lütfuñ 53, özüñ 81, yüzüñ 81, ömrüñ 142

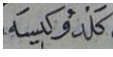
+(X)ηXz: Bu ekin yuvarlak ünlülü biçimi metnimizde nadiren görülmektedir.

 ḳuluñuz 715, sözüñüz 683

Aynı sözcüğün düz ünlülü biçimi de metnimizde görülmektedir.

 söziñiz 290

Bilinen geçmiş zaman

-dXη: Metnimizde bu ekin büyük ölçüde düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlandığı görülmektedir. Sadece bir örnekte ek, düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak yuvarlaklaşmıştır: *geldüñ-ise 744*

 uydüñ 917, öldüñ 55, gitdüñ 505, başdüñ 720

-dİŋIz: Bu ekin metnimizdeki örnekleri incelendiğinde ekin, hep düz ünlülü fiillere ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyacak şekilde gelmiş olduğu görülmektedir. Sadece bir örnekte düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı bir şekilde yuvarlaklaşma tespit edilmiştir (*geldüñiz* 356). Ancak YK nüshasında bu ekin –dİŋuz / -dİŋüz biçiminde olduğu görülmektedir. Bu durum farklılığın müstensihsten kaynaklanmış olma ihtimalini akla getirmektedir.

 geldüñiz 356, *glediñiz* 702, *söylediñiz* 298, *eylediñiz* 613, *didiñiz* 298

Emir kipi ikinci çoğul kişi

Ekin ünlüleri bazı örneklerde kök ünlüsüne uygun olarak düzleşmiş bazılarında ise kök ünlüsüne aykırı olarak yuvarlaklaşmıştır.

 bilüñ 389, *bilüñ* 72, *bilüñüz* 426, *bilüñiz* 430

Düzleşme

Bu bölümde Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkan düzleşmelerin metnimizdeki yansımaları üzerinde duracağız.

a. Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkan ve düz ünlü taşıyan ekler

Zarf-fiil eki (-icek): *göricek* 284, *işidicek* 630, *giricek* 481

Gelecek zaman eki (-IsAr) : *olısar* 40, *göriserdir* 93, *toğısar* 313, *dolısar* 861

Bunun tek istisnası: *olusar* 192

Kişi ekleri (ikinci tekil ve çoğul kişi)

-sIn : *bilürsin* 119, *gelürsin* 872, *olursın* 872

-sIz : *bilürsüz* 649, *buyurursız* 247

b. Eski Anadolu Türkçesinde düzleşen ekler

İsimden isim yapım ekleri:

+Ilk : Bu ek metnimizde tamamen düzleşmiş değildir. Metnimizde bu ekin düz ünlülü biçimleri de (*hāzırılık* 250, *ayrılığ* 573, *büyükliğini* 754) yuvarlak ünlülü biçimleri (*günlük* 534, *konukluk* 752) de görülmektedir. Şu örnekte ise bu ek, kök ünlüsüne aykırı olarak yuvarlaklaşmıştır: *eylüg*+ 686

+(i)nci : ikinci 235, üçüncü 236

Fiilden fiil yapım ekleri

-(X)l- : Bu ekin metnimizdeki örneklerini incelediğimizde ekin genellikle düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlanmış olduğu görülmektedir. Sadece bir örnekte uyumsuzluk bulunmaktadır: *kurıl-* 414

*yorul-*542, *yenil-* 138, *görül-* 710, *aşıl-* 31

-dXr- : Bu ek metnimizde bir örnek dışında (ağdurıyın 549) tümüyle düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlanmıştır.

yordur- 590, *yedir-* 103, *ulaşdır-* 75, *öldür-* 907

-(I)n- : Bu ekin metnimizdeki örneklerinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun tesadüfi olduğu görülmektedir.

geyin- 238, *çalın-* 261, *kılın-* 138, *oşın-* 909

2.2.1.4. Ünlü Düşmesi

Türkçe sözcüklerde vurgusuz orta hece ünlüsü, sözcüğün ünlüyle başlayan bir ek alması hâlinde düşer. Bu ses olayının metnimizdeki örneklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

diri+lik > *dirlik* 776, *alın+ı* > *alnı* 366, *ayır-ıl* > *ayrıl-* 399, *ayır-uğ+* > *ayru+* 573, *bağır+ı* > *bağrı* 369, *beñiz+e-* > *beñze-* 368, *boyun+u+* > *boynu+* 56, *edgü+lük* > *eyü+lük* > *eylük* 686, *köli-*“gölgelenmek, kararmak”- *ge* > *gölge* 786, *köñül+ek* > *köñlek* > *gömlek* 231, *göñül+i* > *göñli* 111, *ilet-er* > *ilter* 471, *oğul+an* > *oğlan* 90, *oğul+ı* > *oğlı* 69, *topur-* “kuruyup toz hâline gelmek” -*ağ* > *toprak* 346, *yeti+miş* > *yetmiş* 479, *yoğur-ğan* > *yoğrgan* > *yorğan* 759, *idesi* > *ıyesi* > *issi* 650, *kim erse* > *kim ise* > *kimse* 258, *uş ol* > *şol* 761, *uş imdi* > *şimdi* 551, *uş öyle* > *şöyle* 19, *kim erse ne* > *kim ise ne* > *kimesne* 406

2.2.1.5. Ünlü Türemesi

Bu ses olayı metnimizde Arapça, Farsça asıllı sözcüklerde görülen bir ses olayıdır. Arapça, Farsça asıllı sözcükleri Türkçenin söyleyiş özelliklerine uydurma gayesine hizmet eden bu ses olayının metnimizdeki örneklerinden birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

bārgāh > bārīgāh 133, dāstān > dāsūtān 30, deyr > deyirden 342, emr > emir 452, kāmran > kāmuran 925, kārbān > kāribān 218, mihr-bān > mihribān 927, pādšāh > pādišāh 508...

2.2.1.6. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten ve ünlü ile başlayan iki kelimenin birleşmesi sırasında ortaya çıkan bu ses olayının metnimizdeki örnekleri şunlardır: *kendi öz+in > kendözin > kendüzin 336, ne için > niçün 799, ne erse ne > ne ise ne > nesne 490, ne it-er > n'ider 655, ne eyleyelim > n'eyleyelim 115, ne idügin > nidügin 153, ne ola > nola 147, ne arada > nerde 872, ança ok > ancak 788*

2.2.2. Ünsüzler

İmladan hareketle metinde tespit ettiğimiz ünsüzler şunlardır: b, c, ç, d, f, ğ, h, ĩ, ĩ, k, k, l, m, n, r, s, s, ş, ş, t, t, v, y, z, z, z, z.

g, j, ŋ seslerini göstermek için özel bir işaret kullanılmamıştır. ك “kef” harfi /k/, /g/ ve /ŋ/ sesini göstermek için kullanılmıştır. Sadece “müjde” sözcüğünde geçen /j/ sesi de ج “ze” harfiyle yazılmıştır.

2.2.2.1. Ünsüz Değişimleri

2.2.2.1.1. Tonlulaşma

t- > d-: Eski Türkçede ön ses durumunda /d/ ünsüzü yoktur. Eski Türkçedeki /t-/ ünsüzü, Eski Anadolu Türkçesinde ya /d/ yahut /t/ sesine dönüşmüştür.

Metnimizde /t-/ sesinin korunduğu iki sözcük vardır: *tek 683, Tanrı 617*

t- > d- değişimi daha çok ince ünlülü sözcüklerde görülmektedir.

te- > de- 152, tēlwe > delü 646, tebe > deve 121, tıŋla > diŋle 118, tile- > dile- 16, tiril- > diril- 776, tiz > diz 591, tört > dört 262

Kalın ünlülü sözcükler ya /t-/ ya da /d-/ ile yazılmışlardır. Hatta bazı sözcüklerin hem /t-/ hem de /d-/ ile yazılmış biçimleri metnimizde mevcuttur.

taŋı > daŋı 22, tayan- > dayan- 927, tol- > töl- 70, tol- > dol- 861, toyla- > töl- 639, tağ > tağ 815, tağ > dağ 816

-t- > -d-: İki ünlü arasında kalan /-t-/ ünsüzünün /-d-/ye dönüşmesi metnimizde oldukça yaygındır.

bulut+ı > buludı 329, it-in-> idin- 816, işit-icek > işidicek 630, ne it-er > n'ider 655, okut-an > okudan 33, yarat-ıl- > yaradıl- 191, yükle-t-üp> yükledüp 263

-t > -d: Metnimizde bunun çok fazla örneği yoktur.

ET āt “isim” > ad 917; ET çüwit > çivid 664; Ar. devāt, F. devit > divid 159, ōt “ateş” > odı 422

k > g

Metnimizde /k/ ve /g/ ünsüzleri ك kef harfiyle yazılmış ve ayırt edici herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Bu nedenle bu ünsüzlerin okunuşunda tarihî metin neşirlerini esas alarak okuyuşumuzu gerçekleştirdik.

k- > g- : Bu değişim daha çok ince ünlülü sözcüklerde görülen bir ses olayıdır. /k-/nin korunduğu ince ünlülü sözcüklere şunları örnek verebiliriz:

kendi 95, kes- 910, kez 83, kim 74, kimi 146, kiçi 198, kimse 334, kirpikleri 204, kişi 457, küçük 198

k- > g- değişiminin görüldüğü örnekler:

keç- > geçdi 185, kel- > geldi 67, kelür- ~keltür- > getür 472, kergek > gerek+ 228, ked- > gey- 453, kez- > gez- 239, kiçe > gice 417, kündüz > gündüz 200, kir- > gir 234, kirü > girü 465, kit- > git- 461, köç- > göç- 441, kök > gök 14, kölige > gölge+ 786, köñül > gönül+ 618

-k- > -g-, -k- > -ğ-: /k/ ve /ğ/ ünsüzleri iki ünlü arasında yumuşamaya uğrar ve -k- > -g-, -k- > -ğ- değişimi meydana gelir. Bu ses olayının metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ayruluk+ı > ayrılığı 573, büyüklük+ini > büyüklüğünü 754, delük+ine > delüğüne 201, olduk+ı > olduk 245, sağlık+ımızı > sağlığını 464, yok idi > yogıdı 14, yok iken > yog iken 16, yanak+ı > yanağı, toprak+a > toprağa 346, alnında+ki > alnındağı 202

-ç- > -c-

Metnimizde geçen Türkçe sözcüklerde /ç/ ve /c/ sesini göstermek için sadece چ “ce” harfinin kullanılması işimizi güçleştirse de şu iki sözcükte -ç- > -c- değişimi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz:

ağaç+ı > ağacı 709, sonuç+ı > sonucu 59

2.2.2.1.2. Tonsuzlaşma

Bu ses olayının metnimizdeki örnekleri çok fazla değildir.

-d > -t : *derd+lü* > *dert+lü* 62

-j- > -ş- : *müjde* > *muştı*+ 889

Metnimizde hem *müjde* 727 sözcüğü hem de *muştı*+889 sözcüğü bulunmaktadır.

b- > p- : *berk* > *pek* 435

2.2.2.1.3. Sızıcılaşma

ķ > ħ : Bu değişime metnimizden verebileceğimiz örnekler şunlardır:

aķşam > *aħşam* 274, *yoksa* > *yohsa* 614, *taķı* > *dahı* 22, *ķatun*+ > *ħatun*+ 134, *ķan*+ > *ħan*+ 144, *ķorku*+ > *ķorħu*+ 422

/ķ/ ünsüzünün korunduğu örnekler ise şunlardır:

ķaçan 784, *ķanı* “hani” 894, *ķaŋı* 504

b > v : Eski Türkçe sözcüklerdeki /b-/ zamanla /v-/ye dönüşmüştür. Bu olayın metnimizdeki örnekleri şunlardır:

bar > *var* 16, *bar-* > *var-* 117, *bir-* > *vir-* 17

-b- > -w- > -v- : Bu değişimin en tipik örneği birinci çoğul kişi eki olan –vuz/-vüz’dür. *bulavuz* 125, *idevüz* 705

Ayrıca *tebe* > *tewe* > *deve* 121, *ķarabaş* > *ķarawaş* > *ķaravaş* 488, *yalbar-* > *yalwar-* > *yalvar-*117, *sebin-* > *sewin-* > *sevin-*86 örneklerini verebiliriz.

-b > -w > -v : Bu değişime metnimizden şu örneği verebiliriz:

eb > *ew* > *ev*+ 88

đ > y : Eski Türkçede bulunan /đ/ ünsüzü zamanla /y/ye dönüşmüştür. Bu olayın metnimizdeki örnekleri şunlardır:

ağak > *ayağ*+ 912, *boğ* > *boy*+ 757, *ağır-* > *ayır-* 322, *ağrıl-* > *ayrıl-* 399, *ađrıġlık* > *ayrılığ*+ 573, *eđġü* > *eyü* 280, *keç-* > *gey-* 453, *kađġur-* > *ķayur-* 797, *ķođ-* > *ķoy-* 233, *uğı-* > *uyu-* 788, *bağram* > *bayram* 413

Eski Türkçede bulunan *eğer* “hayvan sırtlığı, eyer” sözcüğü *đ > y* değişmesi sonucu *eyer* olması gerekirken metnimizde sıklıkla *eger* 240, 241, 466, 765 şeklinde yazılmıştır. Doğru yazımı sadece bir örnekte görülmektedir: *eyerlü* 280

2.2.2.1.4. Sürekli Ünsüzler Arasında Değişme

-n- > -m- : Bunun metnimizdeki tek örneği şudur: *köñül+ek > gömlek* 231

2.2.2.2. Ünsüz Türemesi

/y/ Türemesi : Metnimizde ünsüz türemesi daha çok /y/ kaynaştırma ünsüzünün iki ünlü arasında ortaya çıkması şeklinde görülür. Türkçede iki ünlü yan yana gelemeyeceği için arada /y/ ünsüzü türer.

ağla-y-uban 654, *ağla-y-alar* 215, *dön-me-y-eler* 666, *Medine+y+e* 922, *oku-y-an* 33, *şu+y+ı+n+a* 829

/n/ Türemesi : /n/ ünsüzünü daha çok *bu, şu, o, kendi* gibi zamirlerden veya üçüncü tekil iyelik ekinden sonra görüyoruz.

şuç+ı+n+ı 483, *şu+y+ı+n+a* 829, *ad+ı+n+a* 419, *aln+ı+n+da+ğı* 202, *biri+n+e* 23, *bu+n+lar* 22, *kendi+n+e* 130, *‘ammi+(s)i+n+e* 256, *baba+(s)ı+n+a* 635

2.2.2.3. Ünsüz Düşmesi

g, ğ > Ø : *belgölüg > bellü* 754, *kergek > gerek* 228, *kamuğ > kamu* 90, *kapığ > kapu* 201, *katığ > katı* 260, *kiçig > kiçi* 198, *kulgağ > kulağ* 804, *ne teg > nitesi* 645, *tapığ > tabu* 272, *uluğ > ulu* 47, *yalğan < yalan* 683, *adır-uğ+lık > ayru+lık+573*, *belgü+r- > belür-* “ortaya çık-” 813, *bodu-ğ+a-n- > boyan-dı* 158, *edgü+lük > eyü+lük > eylük* 686

Şu eklerdeki /g, ğ/ ünsüzleri de Batı Türkçesinde düşmüştür.

-IIG > -IX (sıfat yapım eki) : *atlı* 122, *bahālī* 696, *dertlü* 62, *kanlı* 128, *kıymetli* 705, *kıymetlü* 758, *rengli* 673, *şıfātlu* 218, *belgölüg > belülü > bellü*

-(ı)G > -I (yükleme hâli eki) : *buları* 24, *bizi* 25, *işleri* 36, *şuçumuzu* 39

-GA > -A (yönelme hâli eki) : *bize* 40, *(yedi) yaşa* 48, *yol+uñ+a* 52, *boyn+u+n+a* 56, *girü+y+e* 883

-GARU > -ARU (yön eki) : *ilerü* 83, *içerü* 135

-GAn > -An (sıfat-fiil eki) : *bitüren 476, dinleyen 30, gelen 339, giren 906, gidenler 121*

-GInçA > -XncA (zarf-fiil eki) : *gelince 148, olunca 102, varınca 235*

-GAlI > -AlI : *bilel(i)den beri 410, görelî 606*

r > Ø : Metnimizde bu ünsüz düşmesinin az sayıda örneğine rastlıyoruz: *ér- > i- (idi 61, iken 46, imiş 904, ise 139), berk > pek 435, birle > bile 69, kuşan- > kuşan- 269*

y > Ø : Şu kelimelerde /y/ ünsüzü düşmüştür: *yarmağan > armağan 731, yığaç > ağaç 709, yığla- > ağla-dı-lar 59, yinçge > ince 239, yinçü > incü 562, *yinç-in- > incin-me 623*

l > Ø : *oltur- > otur- 706, kel-tür- > getir- 472, ol > o 124*

b > Ø : *sub > suw > su+ 829, bol- > ol- 263*

2.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

Metnimizde ünsüz ikizleşmesinin sadece bir örneği mevcuttur. Bu sözcükteki ikizleşmenin sebebi düşen sesler olmalıdır. (Karahan: 1994: 62)

idisi > iyesi > issi 650

2.2.2.5. Hece Düşmesi

Bildirme işlevi gören *durur / turur* yardımcı fiili, hecelerinden birinin düşmesiyle, *-dur /-dür* şeklinde eklenmiştir. Metnimizde *durur / dürür* ile *-dur /-dür* birlikte varlığını devam ettirmektedir, bu yapının eklenme süreci henüz tamamlanmamış olmalıdır.

yaradılmışdurur 191, gelmişdürür 551, yokdurur 129, yokdur 42, yazılmışdur 165, gelmişdir 341, görisedir 93, bulısardur 829, cazûlukdur 534

Hece düşmesinin metnimizdeki diğer örnekleri de şunlardır: *taş+ık- > çıķ- 58, elig > el 138, karındaş > kardaş+ 109* (Metnimizde *karındaş* sözcüğü de altı kez kullanılmıştır.)

2.2.2.6. Ek Yığılması

Bir ekin veya aynı görevi yüklenmiş şekilce farklı eklerin kelime içinde arka arkaya sıralanması olayı. Olayın meydana gelişi genellikle ilk ekin görevindeki bir

aşınmanın sonucudur. Bu durumda ilk ek ya birleştiği kelime ile kaynaşmış ve kendini şekilce korumuştur. Yahut da sonradan gelen ek ile kaynaşarak birleşik bir ek oluşmuştur. Bazen de eski ekin görevinde bir zayıflama söz konusu değildir. Tek şekilden farklı görevlerin gelişmesi sonunda, ikinci ek o kelimeye yeni bir görev yüklenerek gelmiştir. (Korkmaz, 1992: 53)

Bu ses olayının metnimizdeki örneklerini şöyle sıralayabiliriz:

hepisi 765, evlâdlar+ 849, enbiyâlar 7, her birisi+ 24, kibârlar+ 656, oğlanlar+ 90

2.2.2.7. Göçüşme

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayı. Ünsüzlerin birbiri ile karşılaşmasından doğan telaffuz zorluklarını giderme amacına dayanan bu olay, daha çok /r/ ve /l/ akıcı ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde ve ağızlarda görülür. (Korkmaz, 1992: 74)

Göçüşme ses olayının metnimizdeki tek örneği şudur:

ķut+ul-ur- > ķutlur- > ķurtul- 440

2.3. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

2.3.1. Sözcük Yapımı

2.3.1.1. Yapım Ekleri

2.3.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+lXķ : İsimden isim türeten ekler arasında en işlek olan ekimiz -lXķ ekidir. Bu ekin metnimizde hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekillerini görebilmekteyiz. Bu eki alan sözcükler genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyuyor olsa da bazı örneklerde (*ķaraķulıķ 6, eylük 686, ayrulıķı 573, büyüklıķını 754*) uyumsuzluk görülmektedir.

cazūlūķ+ 534, gūnlük 534, ķonuklūķ 752, muştulūķ 889, aķçalıķ 717, yıģitlik 805, yağlıķ 231

+cl : Bu ek genellikle meslek veya uğraş isimleri yapar. Bazen de bir işi âdet hâline getiren kimseyi bildirir. *ķapucılar 726, kirācı 129, müjdeci 444, yalancı 679*

+lX : Sıfat işleviyle kullanılan isimler yapan işlek bir ektir. Metnimizde bu ekin yuvarlak ünlülü örnekleri olduğu gibi düz ünlülü örnekleri de vardır. Bu ekin

düzlük- yuvarlaklık uyumuna girmiş örnekleri sayıca daha azdır: *atlı* 122, *bahālī* 696, *rengli*+ 673, *gizli* 214, *taⁿlı* 455.

bellü 754, *devletlü* 144, *dürlü* 61, *eyerlü* 280, *gizlü* 575, *hāllu* 123, *tatlu* 98, *dertlü* 62 sözcüklerinin ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadıkları görülmektedir.

+sız : İşlev açısından +IX ekine benzeyen bu ek, onun kadar işlek değildir. Metnimizde düz ünlülü örnekleri mevcuttur. *ansız* 66, *‘ārsız* 679, *hīsābsız* 412, *iḵrārsız* 679, *libāssız* 91

+CA: Çekim eki olarak pek çok örneği bulunan bu ekin, yapım eki olarak örneği azdır.

nice 29, *aḵça* 117, *boğ* “*bohça, eşya konan heybe*” +*ca* > *boğca*+ 233

+aḵ : Tek örneği şudur: *yaṇ*+*aḵ* > *yaṇaḵ* (*yaṇağı* 366)

+(i)nci : Sıra bildiren isimler yapan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *ikinci* 235, *üçinci* 236

+daş : Ortaklık, benzerlik isimleri yapan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *ḵarındaş* 112, *sırdaş* 575, *yoldaş* 36

+rek : Karşılaştırma bildiren sözcükler türeten bu ekin metnimizdeki tek örneği *tizrek* 424 sözcüğüdür.

+el : Tek örneği vardır: *göz*+*el* > *güzel* 233

+an : Kategori eki olarak ‘çokluk’ yapar. (Gülsevin, 2017: 123) İşlek bir ek değildir. Metnimizdeki tek örneği *oğlan*+ 90 sözcüğüdür.

+ düz : Tek örneği vardır: *gündüz* 200

+ eş : Tek örneği vardır: *güneş* 197

+rA : İsimden zarf yapan bir ektir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır: *içre* 313, *şoṇra* 92, *taşra* 413, *üzere* 333

+aru / +erü : Yer-yön zarfı yapan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *içerü* 135, *ilerü* 83

2.3.1.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+lA- : İsimden fiil yapan eklerin en işleğidir. *yükle-* 519, *toyla-* 751, *müjdele-* 493, *konukla-* 447, *karşula-* 404, *hazırla-* 349, *eyerle-* 240, *tıy+la-* > *dinle-* 118, *başla-* 929, *bağla-* 793, *bağışla-* 478, *añla-* 640, *iğ+la-* > *ağla-* 59, *gözle-* 374

+lA- eki, /-n-/ dönüşlülük ekiyle birleşerek de kullanılabilir: *evlen-* 127, *toylan* 751, *guşşalan-* 789

+A- : İsimden fiil yapan bu ekin metnimizde çok fazla örneği yoktur. *beñiz+e-* > *beñze-* 368, *yarlık+a-* > *yarlığa-* 39

+er- : Metinde görülen tek örnek şudur: *ever-* 150

+de- : Metnimizde bu ekin de çok az örneği bulunmaktadır: *iz+de-* > *iste-* 649, *gürülde-* 674

+r- : Tek örneği: *kadğu+r-* > *kayur-* 797

+et- : Tek örneği: *düz+et-* 132

3.1.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-ak+ : Tek örneği: *kon-ak* 236

-(X)k+ : Bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *art-(u)k* 105, *buda-k* (budağı 709), *büyyü-k* 198, *del-(ü)k* 201, *dile-k* 396, *dire-k* 927, *döşe-k* 753, **kirp-(i)k* 204, *kon-(u)k* 752, *uza-k* 471, *yaraş-(ı)k* 805, *yasta-k* > *yasdık* 759, *uyan-(ı)k* 493

-X+ : Eski Türkçedeki -(I)ğ+ ekinden gelmektedir. Batı Türkçesinde sondaki -g/-ğ düşmüş ve ek yuvarlaklaşmıştır. Düz ünlülü tek örneği: *şaç-ı* 418

dol-u 659, *kork-u* 435, *tap-u* 272, *kap-u* 201

-(ı)m+ : Tek örneği: *yar-ım* 457

-GX+ /-KX : *udı-ku* > *uyku* 470, *sev-gi+li* 294, *sev-gü+lü* 360

-ır+ : Tek örneği: *ağ-* “yükselmek”-ır > *ağır* “değerli” 512

-a+ (< -ğa+) : Tek örneği: (*kıs-ğa* >) *kısa* 116

-ğan+ : Tek örneği: *yogur-ğan* > *yorgın* 759

-mA_k+ : Hareket isimleri yapan işlek bir ektir. *evermek 150, olmak 360, kılmak 934, gelmek 535, görmek 359, itmek 206, yazmak 306, ağlamak+ 487, itmek+ 888, beklemeg+ 354, dimeg+ 144, gelmeg+ 261, söylemeg+ 385*

-mA+ : Fiil kök ve gövdelerine gelerek iş isimleri yapan bu ekin metnimizde çok az örneği bulunmaktadır: *evlenme+ 113, degme 337*

-ici+ : Metnimizde iki örneği bulunmaktadır: *idici+ 146, yedici+ 146*

-l+ : Tek örneği: *tüke-l “tamam,sağlam” > dükeli 811*

3.1.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-mA- : i- fiili dışında bütün fiillerin olumsuz şekillerini yapar. Metnimizden örnekler: *yorul-ma- 542, yi-me- 480, yen-me- 480, vir-me- 552, uyan-ma- 474, unut-ma- 935, tın-ma- 622, şaşır-ma- 460, şol-ma- 143, ko-ma- 91, kal-ma- 508, işle-me- 480, ayır-ma- 322, bil-me- 823, bul-ma- 523, çek-me- 922, di-me- 645*

-(I)n- : Dönüşlü ve edilgen fiil gövdeleri yapan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *al-(ı)n- 292, daya-n- 927, “den-, söylen-”di-n- 873, şığ-(ı)n- 482, tak-(ı)n- 279, gey-(ı)n- 238, egle-n- 862, çal-(ı)n- 261, boya-n- 158, toyla-n- 751, söyle-n- 640, okı-n- 909, şar-(ı)n- 239, kıl-(ı)n- 138, id-(ı)n- 816, hazırla-n- 269*

-(X)l- : Pasiflik ve meçhullük ifade eden ekler yapan (Gülensoy, 2005: 383) bu eke metnimizden şu örnekleri verebiliriz: *ağ-(ı)l- 31, aç-(ı)l- 640, ayr-(ı)l- 399, çek-(ı)l- 211, der-(ı)l- 443, gör-(ü)l- 710, iç-(ı)l- 393, şar-(ı)l- 56, sür-(ü)l- 138, var-(ı)l- 847, yor-(u)l- 542, yen-(ı)l- 138, yay-(ı)l- 583, yaz-(ı)l- 222, yar-(ı)l- 930, yarad-(ı)l- 191, yap-(ı)l- 929, yak-(ı)l- 572, vir-(ı)l- 780, kur-(ı)l- 414*

-dXr- : Ettirgen ve oldurgan fiiller yapan bu ek, Eski Türkçede -tur- / -tür- ve nadiren -dur- / -dür- şeklindedir. (Gabain, 1988:60) Eski Anadolu Türkçesinde yalnız -dur- / -dür- biçimi kullanılmıştır. Metnimizde ise düz ünlülü biçimlerini de görüyoruz. Ekin -tür- hâli sadece (*keltür- >*) *getür- 472* fiilinde yaşamaktadır.

ağ-dur- 549, bil-dir- 179, bin-dir- 234, dön-dür- 905, en-dir- 353, evlen-dir- 127, gey-dir- 237, gül-dür- 604, inan-dır- 616, in-dir- 496, kon-dur- 495, öl-dür- 907, ulaş-dır- 75, ye-dir- 103, yor-dur- 590

-Xr- : Geçişli fiiller yapan bir ektir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır: *yet-ür- 737, şaş-ır- 460, iç-ür- 136, iç-ir- 103, gey-ür- 733, geç-ür- 88, bit-ür- 476, biş-ür 352*

-(I)t- : Geçişli fiiller yapan bir ektir. Metnimizdeki bazı örneklerde, iki ünlü arasında tonlulaştığı görülür. *aķ-(ı)d-* 128, *eri-d-* 378, *oķu-d-* 33, *yükle-d-* 519, *il-t-* “iletir” 471, *ile-t-* 500, *segir-t-* 135, *inc-(i)t-* 803

-Ar- : Geçişli fiiller yapar. *gid-er-* 864, *çık-ar-* 230

-gür- : Metnimizdeki tek örneği *ir-gür-* 819 fiilidir. Geçişli fiiller yapan bir ektir.

-(X)ş- : İşteşlik veya oluş bildiren fiiller yapan bir ektir. *yara-ş-* 169, *şor-(u)ş-* 545, *bul-(u)ş-* 580, *ağla-ş-* 488, *gör-(ü)ş-* 540, *ir-(i)ş-* 133, *koş-(u)ş-* 763, *tut-(u)ş-* 296, *ula-ş-* 75

2.3.2. Sözcük Türleri

2.3.2.1. İsimler

2.3.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

2.3.2.1.1.1. Çokluk Eki

Çokluk eki “+lar /+ler”dir. Metnimizde çoğul anlam içeren bazı sözcüklere de çokluk eki getirildiği görülmektedir: *enbiyālar* 7, *evlādlar+* 849, *oğlanlar+* 90, *ümmeṭler+* 848 gibi

Bunların dışında bu ekle ilgili olarak metnimizden şu örnekleri de verebiliriz: *‘ālimler+* 188, *armağanlar* 132, *aşlar* 352, *atlar* 764, *başlar* 433, *bular* 21, *bunlar* 22, *mescidler* 926, *mu‘abbirler+* 154, *sizler+* 34, *ulular* 216...

2.3.2.1.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir. (Korkmaz, 2017: 276)

+(X)m (birinci tekil şahıs) : *baba+m+* 620, *cān+(ı)m+* 62, *cān+(u)m+* 79, *cānān+(ı)m* 52, *dāsūtān+(ı)m* 380, *yüz+(ü)m+* 50, *‘ömr+(ü)m* 63, *ümīd+(ı)m* 77, *göz+(ü)m* 104, *oğl+(u)m* 104

+(X)η (ikinci tekil şahıs) : *‘aşķ+(ı)η+* 376, *devlet+(ı)η* 246, *didār+(ı)η* 379, *dost+lar+(ı)η+* 25, *yol+(u)η+* 52, *lūtf+(u)η* 53, *öz+(ü)η* 81, *yüz+(ü)η* 81, *ömr+(ü)η* 142, *ķapu+η+* 142, *ķalb+(ı)η+* 143

+ (s)I (üçüncü tekil şahıs) : *ad+ı+ 162, akça+(s)ı 292, bağır+ı+ 736, deryā+(s)ı+ 42, oğlu+ı 69, kamu+(s)ı 137, kul+ı 218, hüküm+i 220, maksūd+ı 318, yüz+i+ 327, kırhu+(s)ı+ 422*

Ekin genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösterdiği görülmektedir. Şu örneklerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak yuvarlaklaşma görülür: *yol+u+ 374, yüz+ü+ 364* gibi.

+ (I)mIz (birinci çoğul şahıs) : *Allah+ımız 41, aşı+ımız+ 129, cān+ımız+ 102, cümle+miz 425, dest+imiz+ 150, el+imiz+ 114, sevgili+miz 286, kamu+mız+ 360*

Ek genellikle düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırıdır. Şu örneklerde ise ekin ünlüleri yuvarlaklaşarak düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiştir: *şuç+umuz+ 39, ulu+muz 286.*

+ (I)ŋIz (ikinci çoğul şahıs) : *‘ahd+iŋiz 673, ahvāl+iŋiz 801, cümle+ŋiz+ 386, dāmān+iŋiz 673, dergāh+iŋiz+ 151, murād+iŋiz 139, hizmet +iŋiz 288, söz+iŋiz 290, hāl+iŋiz 703, emr+iŋiz 715*

Ek çoğunlukla düz ünlülü olarak kullanılmaktadır. Sadece şu örnekte ekin ünlüleri yuvarlaklaşmıştır: *kul+uŋuz 715*

+ lArI (üçüncü çoğul şahıs) : *at+ları+ 345, yük+leri+ 353, var+ları+ 353, kamu+ları 413, ata+ları+438, söz+leri+ 621, öz+leri+ 621*

2.3.2.1.1.3. Aitlik Eki

İsimlerden zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapan, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik görevleri taşıyan +ki ekidir. (Korkmaz, 1992: 6)

alnındağı (nūr) 202, cennetdeki (hūr) 365, etegindeki (reng) 667, etegimdeki (nişān) 668, evvelki 931

2.3.2.1.1.4. Hâl Ekleri

İlgi Hâli Eki

+ (n)Xŋ, +im : Eski Türkçede hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak görülen bu ek Eski Anadolu Türkçesinde sadece yuvarlak ünlülüdür. Metnimizde ise hem yuvarlak hem de düz ünlülü olarak görülmektedir. Düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı örnekler de mevcuttur.

bunlar+ıñ (birine) 23, haķĩr+ıñ (derdine) 27, Muştafā+(n)uñ (hürmetine) 38, biz+im (şuçuımızu) 38, biz+im (canımızdan sevgilimiz) 286, sen+ıñ (lütıuñ) 53, gören+ıñ (ihtiyārı) 56, cihan+uñ (behlevānı) 78, cihān+ıñ server+i+(n)üñ (adı) 874, Ĥadice Ĥatun+uñ (karıbanı) 119, cühudlar+ıñ (bayramı) 413, deve+(n)ıñ (yularına) 471, ¸ālemler+ıñ (sulţānı)565, derdler+ıñ (dermānı) 565, iş+ıñ (şonu) 217, ben+im (ümidim, ¸itimādım) 77

Bu hâlin eksiz örneklerine de rastlamaktayız.

gözüüm nūrı 104, oğlum adı 104, ķarındaş ķuzusu 145, Ebū Tālib evine 110, Meysere öjinde 272, Muħammed geldiğın 185, Muħammed gideceğın 265, işidenler ķamusu 215, ¸Ömer ķatına 903

Belirtme Hâli Ekleri

Metnimizde belirtme hâlini karşılayan ekler ve örnekleri şunlardır:

+I : Bu ek, Eski Türkçede bulunan +(ı)ğ / +(i)g ekinin sonundaki g/ğ ünsüzlerinin Batı Türkçesinde düşmesiyle ortaya çıkmıştır. Düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlanmamış olan ekin yalnız düz şekilleri bulunmaktadır.

bizi (yarlıgamazsan) 39, suçumuzu (yarlıgamazsan) 39, cümlemizi (göndür) 43, buları (toyladı) 24, sözi (işitdi) 908, yüzümi (süreyim) 50, seni (ısmarladım) 57, Aħmed'i (ķovmazdı) 65, beni (unutma) 935, niceleri (döndürdi) 905

+n : Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılır.

ķudretin (ızhār ede) 16, cemālin (söyleyem) 28, cümlesin (ķıldı tamām) 19, Ĥadice ĥikāyetin (şerħ eyleyem) 28, Muştafā'nıñ mevlüdin (şerħ eylemiş) 29, medħin (okudan) 33, elin (alup) 60, devāsın (bulasın) 90

+nI : Genellikle zamirlerle birlikte kullanılmıştır; ancak iyelik ekinin sonra kullanıldığı örnekler de vardır. *anı (severdi), bunu (diyüben) 58, adını (diline getürdi) 162, ķadrini (bilesin) 92, aķlını (derüp) 372*

İsimler, belirtme hâli almadan da fiile bağlanabilirler.

seniñ lütıuñ+Ø göreydim 53, seniñ evşāfıñ+Ø okuyup bilmişidim 381, anıñ nişānıñ+Ø deyivirdi 431

Yönelme Hâli Eki

+A : Yönelme hâli eki isim kök veya gövdelerine getirildiği gibi iyelik ve çokluk ekleri almış isim soylu sözcüklerle de kullanılır.

birine 23, rahmete 24, dilime 27, derdine 27, bî-çāreye 37, cümlemize 38, bize 40, yüzine 50, deryāsına 42, yoluña 52, Aḥmed'e 101, aña 140

Şu örneklerde ise yönelme hâli eki, “için” anlamıyla kullanılmıştır: *gitmege tedbir kılındı 261, kumaşı beklemeye korlar 354*

oda yandı 284 örneğinde bulunma hâli işleviyle kullanılmıştır.

da'vet itmeklige meşgûl 888, fikrine meşgûl olurdu 884 örneğinde ise vasıta işleviyle kullanılmıştır.

Bulunma Hâli Eki

+dA : Ekin, Eski Türkçe ve bugünkü Türkiye Türkçesinden farklı olarak yalnız tonlu şekilleri vardır.

maḥşerde 11, günde 19, meclisde 31, katında 89, eṣnā-yı kelāmda 111, yılda 219, biñde 39, sabilikde 73, vatandaşda 106, elimizde 114, aşlımızda 129, neslimizde 129

Bulunma eki şu örneklerde yönelme işleviyle kullanılmıştır.

bunda (gelsün) 172, anda (varasız) 182, Hırā tağında (varırdı) 815, Hırā tağında (kondı) 821

Şu örnekte ise ayrılma işleviyle kullanılmıştır.

yolda (sapmış) 523, yolda (sapmışken) 475, günlerde (bir gün) 301

Ayrılma Hâli Eki

+dAn : Ekin yalnız tonlu şekilleri vardır.

dār-ı fenādan 935, minberden 931, günden 921, andan 916, bugünden 847, cehennemden 946, benden 721, zerden 765, çokdan 852, Muḥammed'den 856, şimden 866, nerden 872

Şu örneklerde +dAn “sebepl” bildirir.

ağlamakdan gözleri giryān idi 487, ḥayāsından kızardı gül yüzi 807, düşmenin ta'nından oldu bağı hūn, nicenin korhusundan şındı ödi 422

+dan eki şu örnekte vasıta anlamında kullanılmıştır.

Fiğānından toları küh u şahrā 399

Zaman bildiren kelimelerle birleşen bu ek, edat almadan “-den sonra, -den beri” anlamı verir.

birkaç günden itdiler düğün 736

Şu örnekte ise “karşılaştırma” amacıyla kullanılmıştır: *cümle peygamberden ulu 596*

Eşitlik Hâli Eki

+cA : İsim soylu sözcüklere gelerek onlara eşitlik, benzerlik, görelilik, kadar anlamı katan bir ektir. Eski Türkçede +çA şeklinde görülen bu ekin Eski Anadolu Türkçesinden sonra ve Osmanlı Türkçesinde tonlu şekli de ortaya çıkmıştır. (Ergin,1985:239) Metnimizdeki örnekleri de tonludur.

anca 14, bunca 238, kemālince 76, yolunca 123, öñünce 725, hālince 123, boyunca 757, ardınca 899, zerrece 387

Vasıta Hâli Eki

Sebep, vasıta ve zaman bildiren eklerdir. Vasıta hâli eki Eski Türkçede +n’dir. Bu ek Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde de kullanıldıktan sonra Osmanlı Türkçesi döneminde kullanımdan düşmüştür ve yerini “ile” edatına bırakmıştır. “ile edatı zamanla +IA şeklinde ekleşmiştir.

Metnimizde vasıta hâli eklerinden +(y)IIA, +IA eklerinin örnekleri görülmektedir. +n vasıta eki ise kullanılmamıştır.

du‘âyıla 31, nūrıyla 5, imānıla 43, mahıla 127, bizimile 251, vechile 285, rahmetiyle 24, akçasıyla 292, icāzetle 132, sa‘ādetle 183, zerle 240, anıyla 157, seniyle 235, emriñizle 715, dostlarıñla 25

Yön Ekleri

+ArU : Eski Türkçedeki +garu / +gerü ekinin devamı olan bu ekin metnimizde sadece şu iki örneği mevcuttur.

ilerü 183, içerü 135

+rA, +rX: Gabain'in *Eski Türkçenin Grameri* adlı eserinde bu ekle ilgili şöyle bir açıklama yapılmıştır (Gabain, 1988: 65):

taş+ra “dışarı”, “äb(i)m +rü “evime” gibi çok nadir kuruluşlar, *ra veya *ru'yü yön eki olarak göstermeye yetmezler. Bunlar, uzak bir akraba dilden gelmiş olabilirler.

Eski Türkçeden bu yana herhangi bir ses değişikliğine uğramadan kullanılmış olan bu ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

içre 7, sonra 92, üzere 333, taşra 413, üzre 756, (berü >) beri 375, girü 465

Soru Eki

+mI : Edat kökenli olan bu ek, Eski Türkçede “mu” şeklindedir. (Gabain, 1988: 106) Eski Anadolu Türkçesinde düz ünlülü şeklini almış, Osmanlı Türkçesi içinde uyuma girmiştir. Metnimizde ise daima düz ünlülü olarak kullanılmıştır.

ola mı 535, geldünüz mi 356, ider mi / gider mi 458, gider misin 513, dimedik mi 522, laîfe mi 614, şıdkıla mı 616, görmez misin 919, emlâkin mi 745, işitdiniz mi 766, görem mi 842, irgürem mi 842

2.3.2.2. Sıfatlar

Nesneleri niteleme ve belirtme suretiyle karşılayan sıfatlar, niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki gruba ayrılır.

2.3.2.2.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin niteliklerini gösteren sıfatlardır. Niteleme sıfatları için metnimizden seçtiğimiz bazı örnekler şunlardır:

degme (kimseler) 337, katı mürvetli (hatun) 260, şirin (dehan) 932, ak (bulut) 919, gül (yüz) 802, gül (beniz) 799, mübarek (beniz) 796, hāş (kulum) 880, harār (döşek) 753, dürlü (hecinler) 764, kıymetlü (taş) 758, ala (kumaş) 711, ağır bahalı (bez) 696, etegimdeki (nişan) 668, ince (dülbend) 239, āhir (zamān) 389

Tekrarlar, sıfat-fiil ve edat grupları da nitelik bildiren sıfat durumundadır.

biñ biñ (şükürler) 501, bu deñli (māl) 243, yetecek deñlü (māl) 126, o gelen (kārībān) 339, yarar (atlar) 764, bu kadar (deve, katır, māl ve tavar) 770

2.3.2.2.2. Belirtme Sıfatları

2.3.2.2.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatlarına metnimizden şu örnekleri verebiliriz: *bu (halkı) 915, bu (sözi) 908, bu (sırrı) 903, bu (güne) 843, şu (gül yüzün) 802, şu (resme) 796, şu (nâmeyi) 463, o (server) 784, o (şiddiki) 707, o (şāha) 124, o (deyr) 302, ol (serveri) 907, ol (zamān) 913, ol (sa'āt) 912, ol (direk) 931, ol (yüzi māha) 124, ol (sebebden) 125, iş-bu (hāl) 856, iş-bu (cihān) 594, iş-bu (etegimdeki nişān) 668*

Metnimizde “o” sıfatı, “ol” sıfatı kadar yaygın kullanılmamıştır. Sekiz kez “o”, yüz elli iki kez “ol” kullanılmıştır.

2.3.2.2.2.2. Sayı Sıfatları

Asıl Sayı Sıfatları : *bir (ak bulut) 919, dört (yāri) 925, yüz (deve) 907, iki (fırka) 781, iki (oğlu) 777, dört bin (deve) 764, yüz (kıyye gümüş) 907, beş yüz (köle) 763, beş yüz (halāyık) 763, bir (lahza) 907, dört (küp incü) 757, dört yüz (arşun) 754, on (miskine) 723*

Sıra Sayı Sıfatları : Metnimizde sadece şu iki örneği mevcuttur: *üçüncü (konak) 236, ikinci (konağa) 235*

Üleştirme Sayı Sıfatları : Metnimizde sadece şu örneği var: *üçer (arşun) 710*

Kesir Sayı Sıfatları : Bu sıfat türüne metnimizden şu örnekleri verebiliriz: *yarım (mil) 457, yüz binde bir (şuçumızı) 39*

2.3.2.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları

bir (du'ā) 934, birkaç (dāne kıymetli taş) 711, her (budağı) 710, nice (kāfirler) 933, cümle (aşhāb) 932, cem'ci (mahluk) 877, kamu (ümmetlerinin) 848, çok (kerāmet) 813, çok (kand u nebāt) 583, nice (şāhib-i kemāller) 29

2.3.2.2.2.4. Soru Sıfatları

İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. *ne (akça) 117, ne (hāldir) 258, ne (sözüniz) 290, ne (vaqtin) 328, ne (yire) 371, ne (sözün) 385, ne (güni) 446, ne (sebeb) 555, nice (ādem) 522, kangı (gün) 504, ne (işler) 707, ne (güni) 446*

2.3.2.3. Zamirler

Metnimizde yer alan zamirler, ses, yapı ve kullanılış bakımından Eski Türkçe ve bugünkü Türkiye Türkçesine göre büyük değişiklik göstermezler. Zamirler isim

çekim eklerinden hâl, çokluk ve soru eklerini alır. Bu çekim sırasında bazen kök, ses değişikliğine uğrar.

Metnimizde bulunan şahıs, işaret, dönüşlülük, belirsizlik, soru ve bağlama zamirleri ile bunların çekimi ve kullanımı aşağıdadır:

2.3.2.3.1. Şahıs Zamirleri

Teklik 1. şahıs zamiri “ben”

Çokluk 1. şahıs zamiri “biz”

Teklik 2. şahıs zamiri “sen”

Çokluk 2. şahıs zamiri “siz”

Teklik 3. şahıs zamiri “o”, “ol”

Çokluk 3. şahıs zamiri “anlar”

“o” sözcüğü metnimizde yedi kez sıfat olarak, bir kez de zamir olarak kullanılmıştır. *o bize hizmet etmek hāşa-li-llah* 229

Şahıs zamirlerinin çekime girmemiş şekli, başka kelimelerle grup teşkil etmemişse, daima cümlelerin öznesidir.

Ben saña yüz deve virem 907

Ki *ben* bir aşıkım çokdan beridir 852

Unutma *sen* beni rûhum duâdan 935

Ya nice uyduñ aña *sen* 917

Sen resûlisin Hakkıñ 913

Dönüp Şâm’dan gelince Mekke’ye *ol* 884

Cemîc maḥlûḳ katında *ol* uludur 877

Didi aşḥâb yâ resûl menber yapalım *biz* size 928,

Şonra aña *biz* bahâsın vireyiz 697

Siz bilürsiz istemedim anları 605

Şimdi *anlar* kılar ol mâlı ḥisâb 552

Delüdü *anlar* ki bizden kız diler 676

“Şahıs zamirleri, isim gibi kullanılan sıfatların önünde, onları şahıs bakımından belirten bir unsur durumunda bulunur ve bütün sıfatlar gibi kendisinden sonra gelen isim unsuruyla birlikte bir sıfat tamlaması teşkil ederler.” (ben faḳîri, ben yetîmüñ, biz kuluñı gibi) (Karahan, 1994: 81)

Metnimizden bu duruma verebileceğimiz örnekler şunlardır:

Emriñizle *ben kuluñuz* varayın 715

Ben za'îfeyi aña itgil naşib 566

Esirge lutf idüp bu *ben 'ibādı* 320

Ben haķîrîñ derdine dermān ola 27

Şahıs zamirlerinin çekimi:

İlgi hâli : *benim* (sözime) 768, *seniñ* (yüzin şuyına) 829, *seniñ* (māl-i emlākiñ) 745, *anuñ* (şıdkına) 723, *bizim* (cānımızdan sevgilimiz) 286, *bizim* (şuçumuzu) 39, *siziñ* (sözünüñ) 683

Belirtme hâli : *beni* (unutma) 935, *seni* (incitdi ise) 803, *anı* (işidüp) 933, *bizi* (inandır) 616, *sizi* (nefy iderim) 648, *anları* (istemedim) 605

Yönelme hâli : *baña* (uyuñ) 904, *saña* (selām ider) 864, *aña* (yoķdur gümān) 918, *bize* (viresiñiz) 705, *size* (menber yapalım) 928, *anlara* (virme 'itab) 552

Bulunma hâli : *anda* (yoķsa) 687, *bizde* (vardır) 687

Ayrılma hâli : *benden* (āzād olsun) 721, *senden* (şefā'at uma) 831, *andan* (çok kerāmet görürlerdi) 813, *bizden* (selām eyle) 696, *sizden* (hācet kılar) 704

Vasıta hâli : *seniñle* 599, *anuñla* 360, *bizim-ile* 251, *anlarla* 634

Şahıs zamirlerinin edatlara bağlanması : *anıñ-çündür* 608, *seniñ-çündür* 382, *anuñla* 157, *anuñ-ile* 164, *seniñle* 235, *bize karşı* 465

2.3.2.3.2. İşaret Zamirleri

Metnimizde kullanılan işaret zamirleri, “bu”, “bular”, “bunlar”, “şu”, “ol”, ve “anlar”dır.

“bular” 12 kez, “bunlar” ise 19 kez kullanılmıştır.

“ol” ve “anlar” zamirinin, şekil ve fonksiyon bakımından teklik ve çokluk üçüncü şahıs zamirinden farkı yoktur.

İşaret zamirlerinin çekime girmemiş şekilleri, cümlede genellikle özne durumundadır.

bu : Eger *bu* olmasaydı olmaz-idi 391

Bize *bu* ne muşibetdir didiler 423

Didiler bize bildir *bu* ne hâldir 425

bular : Gice nevbetle uyurlardı *bular* 491

Bular bir ulu şahrāya tonandı 414

Bular günlerde bir gün irdi Şām'a 403

bunlar : Dağı *bunlar* Muştafā'nın yâridir 22

Şu deñlü fā'ideler itdi *bunlar* 406

Varalar seyr içün ol gice *bunlar* 417

ol : Cemi^c maḥlūk katında *ol* uludur 877

anlar : Şimdi *anlar* kılur ol mālī ḥisāb 552

Delüdü *anlar* ki bizden kız diler 676

şu : Şu kim emrin tuta cennet anıdır 827

Şu kim münker işler miḥnet anıdır 827

İşaret zamirlerinin çekimi

İlgi hâli : *bunun* (sırrına) 762, *bunların* (birine) 23, *anların* (Yā Rabbenā) 25

Belirtme hâli: *buñı* 349, *buları* 24, *bunları* 233, *anı* 931, *anları* 605

Yönelme hâli : *buña* 287, *bunlara* 348, *anlara* 552

Bulunma hâli : *bunda*, *anda*

bunda sözcüğünün metnimizde 6 kez “burada”, 8 kez de “buraya” anlamına gelecek şekilde olmak üzere toplam 14 kez kullanıldığını tespit ettik.

“buraya”: *bunda gelsün* (172, 245), *gelürse bunda* 174, *bunda gelesin* 251, *gülürüz bunda* 407, *gelürin bunda* 410, *gele bunda* 427, *bunda gele* 574

“burada”: *bunda zāhīr olmışdur* 341, *qoyup bunda* 349, *hep geldi bunda* 357, *bunda senin māl-i emlākiñ mi var* 745, *toylandı bunda* 751

anda sözcüğü de tıpkı *bunda* sözcüğünde olduğu gibi bazı beyitlerde “orada” bazı beyitlerde ise “oraya” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. “orada”: *anda yidiler* 511, *yatdı anda* 662, *anda mescidler yapuban* 926 ...

“oraya”: *ḵandan geldüñ-ise anda var 744, anda geldiler 750...*

anda yoksa bizde var 676 ve yokdur anda mâli milki sîm ü zer 687 mısralarında *anda* sözcüğü “o” kişi zamiri olarak kullanılmıştır.

Ayrılma hâli : *andan gıtdiler 301* örneğinde *andan* sözcüğü “oradan” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

Eşitlik hâli : *bunca (mâl-ile menâl) 743, anca (esmâ ve şıfâtı) 14*. Her iki örnekte de eşitlik ekini aldıktan sonra sıfat işlevi ortaya çıkmıştır.

Vasıta hâli : *anıñla 157, anuñ-ile 164, anlarla 634, anlar ile 636*

İşaret zamirlerinin edatlara bağlanması : *ol ḵadar 137, şol ḵadar 761, bu ḵadar 770, anuñ-içün 673, bunlara ḵarşu 421*

2.3.2.3.3. Dönüşlülük Zamirleri

Metnimizde geçen dönüşlülük zamirleri şunlardır: *kendi / kendü, öz, kendüz*

Türkçenin ilk devirlerinden itibaren yuvarlak ünlü taşıyan *kendü* sözcüğünün düz ünlülü *kendi* biçimi de metnimizde hemen hemen aynı sıklıkta kullanılmıştır. (*kendü 7 kez, kendi 8 kez*)

kendüsi 698, kendü 738, kendi kendünji 289, kendüsini 212, kendülere 571, kendüden 660, kendi kendüsiyle 213, kendi 95, kendi kendine 130

özün 81, özlerin 621

kendüzin 336, kendüzini 337, kendüzinden 498

2.3.2.3.4. Belgisiz Zamirler

biri, birisi: Her ki bunların *birine* buğız ider 23

Biri Ḵāsım *birisi* Ṭāhir idi 777

Birisi hem Ebū’ul-‘Āş’ın yanında 780

cümle : Bu ḵamu māl u milk *cümle* anındır 291

Cümle bunlar yeyüp içdiler ṭa‘ām 751

Cümleden evvel yaratdı ol ġanī 18

Rāzī olsun *cümlesinden* ol Mu‘în 26

Görüb *cümlesi* anı ḵıldı zārı 71

Altı günde *cümlesin* kıldı tamām 19
Raḥmet eyle luṭf kıl *cümlemize* 38
Cümlemiziñ sözi nedir aḡlaḡuz 641
Ki da°vet eylemişem *cümleñizi* 386
dükeli : *Dükeli* ḡalmadı şabr u ḡarārım 811
her biri : *Her biri* ḡükm issi idi tāc-dār 650
Minnet-ile cem° idüp *her birini* 633
Her birisin raḥmete ḡarḡ eyledi 24
her ki : *Her ki* bunlarıñ birine buḡḡ ider 23
Her ki ümmet olup aḡa, ṡutar ise sünnetin 920
her kimse: *Ki her kimse* yaḡın gelse o deyre 334
her kişi: *Her kişi* meskenine iriḡdiler 540
her ne ki: Muṡī°dür emriñe *her ne ki* dirseḡ 147
her ne kim: *Her ne kim* işitdilerse ḡayr şer 652
Her ne kim iḡsān iderse alasin 559
herkes : Ri°āyet ola *herkese* yolunca 123
hiç kimse: *Ki ben olmamışam* *hiç kimseden* zār 808
ḡamu : *Ḳamu* el ḡaldırıp ḡācet dilerler 346
Ḳamunıñ ol sā°at söyüñdi odı 422
İşidenler *ḡamusı* diñleyeler 215
Muḡammed’e *ḡamusın* °arḡa kıldı 277
Ḳamusından Muḡammed revādır 454
Şehirden *ḡamuları* ṡaşra oldı 413
Ḳamularıñ °ulūfesin viresin 419
Ḳamumızdan anıḡ aşlı uludur 360
kim : *Kim-ki* söyler mevlūdı faḡr-i rüsül 31

Bu işi *kim* görürse kaldı tãña 281

kimi : *Kimi* deve *kimi* at yediciidür 146

Kimi mest *kimi* serhoş *kimi* hayrân 420

kimse : Hergiz inanmaya *kimse* sözine 680

kimesne: Bunı ʿâlemde *kimesne* kıla mı 535

ne : *Ne* virirse ol Muḥammed’e daḥı 585

nesne : Daḥı çok *nesne* virüp şād ideyin 490

İdelim ol *nesne* ki elden gele 706

niceler : *Niceler* hizmetiniz idicidür 146

Sihr ile döndürdi *niceleri* hem dīninden ol 905

3.2.3.5. Soru Zamirleri

Metnimizde görülen soru zamirlerini şöyle sıralayabiliriz: *kim*, *ne*, *ķanda*, *ķandan*, *ķanı*, *nerde*, *nerden*, *nereye*

kim : Kim Muḥammedü’l-emīn *kim* var ola 647

Şonra bunı *kim* ödeyiser dāḥı 717

ne : *Ne* kılop neyleyelim nice idelim 115

Didi *kim* yā Muḥammed ḥālīniz *ne* 801

ķanda : Mekānıñ nerededir *ķanda* olursın 872

ķandan: Diye *ķandan* geldün-ise anda var 744

ķanı : Ya nice uyduñ aña sen *ķanı* bunca ād vü şan 917

nerde : Mekānıñ nerededir *ķanda* olursın 872

nerden : Didi ruhbān aña *nerden* gelürsın 872

nereye : *Nereye* varacağını bilmemiş 523

2.3.2.3.6. Bağlama Zamirleri

Kendisinden önce gelen bir kelime veya kelime grubunun yerini tutan ve yerini tuttuğu kelime veya kelime grubu ile kendisinden sonra gelen açıklayıcıyı birbirine bağlayan zamire bağlama zamiri denir (Korkmaz, 1992: 19). Türkçedeki

bağlama zamiri “kim” dir. Bağlama zamiri “kim” Türkçede eskiden beri kullanılmış, ancak zamanla yerini Türkçeye Farsçadan geçmiş olan “ki” bağlama edatına bırakmıştır (Ergin, 1985: 280). Metnimizdeki bağlama zamirleri “ki” ve “kim”dir.

- ki : Dilerem *ki* dilime kuvvet ola 27
 Ki bir ruhbân var idi adı Varağa 855
kim : Gördiler *kim* mescid içre kopdı feryâd ü enîn 930
 Cebrâ’îl geldi buyurdı-*kim* Bilâl okuya ezân 926

2.3.2.4. Zarflar

2.3.2.4.1. Nitelik Zarfları

- bile : Ben-dağı anlarla *bile* varayın 634
bir bir : Nicesi olmuşdı yazdı *bir bir* 450
 Nişânıñ deyi-virdi *bir bir* anıñ 431
böyle : Bunı *böyle* diyüben virdi cānı 58
 Nice bir halk içinde *böyle* gezsün 239
eyle : *Eyle* buyurmuşşınız virdim nola 672
 Eyle umarlar Hadice’den ‘ayân 546
eyü yatlu: *Eyü yatlu* bizim-ile olasın 251
gerçek : Didi Meysere *gerçek* söylediniz 409
girü : *Girü* mektüb alup bize gelesin 465
hep : Mu’cizâtın zîrâ *hep* itmişler idi imtiḥân 923
hiç : Ol aşıl kişi *hiç* anı ider mi 458
 Dir Ebū Cehl’e ‘Ömer kim şübhe yokdur aña *hiç* 918
hoş : Çünkü ḥāsıdler bunı *hoş* gördiler 742
 Kamu oğlanlarından *hoş* sevesin 90
nāgāh : Gülğule düşdi bu halk içre *nāgāh* 529
nice : *Nice* diyesiz Muḥammed’e fakîr 772
öyle : Kimseniñ ḥaqqın yemez ol *öyle* bil 550

şöyle : Velikin ben dağı *şöyle* bilürem 293
tiz : Varup bu halka *t̤z* ni°met getürdi 392
tizrek : Çıkardı saydı *tizrek* elli altün 392
yine : Hutbeyi münberde okudu *yine* ol şir̤n dehān 932

2.3.2.4.2. Zaman Zarfları

āhir :Kopacağdır *āhir* yevmi'l-kıyamet 830
aḥşam :İrişdi çünkü *aḥşam* yatdılar dün 274
°ākıbet :İvenler °ākıbet olur melāmet 216
artık :Seni *artık* severin ben °Ali'den 105
beher yevm :*Beher yevm* aḥşama dek şāim idi 305
bir-iki gün :Yimezdi *bir-iki gün* olurdu şā'im 792
bir gün :Ki *bir gün* Cebra'il Allāh selāmın 863
Bu kez :*Bu kez* geldi ilerü Ebī Tālib 83
bugün :Sen kadem başdın *bugün* dükkānıma 720
bunca zamān :Ki muntazır olmuş-idim *bunca zamān* 841
çokdan beridir:Ki ben bir °aşıķım *çokdan beridir* 852
dā'im :*Dā'im* eyle °ādet idinmişidi ol mihribān 927
dāimā :İderdi *dāimā* zıkr ile t̤at 788
dün :İrişdi çünkü aḥşam yatdılar *dün* 274
elān :Buluban nā'il oldum şimdi *elān* 841
erden :Muḥammed'i uyarı-tır *erden* 237
evvel :Cümleden *evvel* yaratdı ol Ğanī 18
evvelden :Zirā *evvelden* aḡa dimiş idi 264
gice :Ki anda bir *gice* düşünde gördi 868
gice gündüz :*Gice gündüz* uyku gelmez gözine 562
günlerde bir gün:Resūlullāh meger *günlerde bir gün* 817

hemān	:Şıçrayup indi dükkānından <i>hemān</i> 702
hemān-dem	: <i>Hemān-dem</i> toğrı şavma ^{ca} aya geldi 383
hemîn	: <i>Hemîn ol-dem</i> Cebra’ıl ğā’ib oldu 833
hemîn-dem	: <i>Hemîn-dem</i> gözleri yaş-ile tıldı 70
her gāh	:Ticārete gelürin bunda <i>her gāh</i> 410
hergiz	: <i>Hergiz</i> inanmaya kimse sözine 680
her yıl	:Ki <i>her yıl</i> bunı böyle eyler idi 332
hayli zamān	: <i>Hayli zamān</i> güröldeyüp şakıldı 674
ol dem	:Divîd alup eline yazdı <i>ol dem</i> 159
ol sâ’at	:Hādîce <i>ol sâ’at</i> düşden uyandı 158
ol zamān	:Şıdkıla îmān getürüp dîne girdi <i>ol zamān</i> 913
eyyām bir zamān	:Bu aradan geçdi <i>eyyām bir zamān</i> 546
imdi	:Dinle <i>imdi</i> fikri nedir kālî-ne 560
ben beni bilelden beri	:Ki <i>ben beni bilelden beri</i> ey şāh 410
seherden	: Aña geydir bu eşvāb <i>seherden</i> 237
üç güne dek	: Kıkardı <i>üç güne dek</i> misk-i ‘anber 784
şonra	: <i>Şonra</i> pişmān olup inkār idesiz 678
şonunda	: <i>Şonunda</i> el-hāmdü’lil-lah didiler 511
şubh u şām	: <i>Şubh u şām</i> bekler idi cāriyeler 491
şubha deġin	: Ki didi <i>şubha deġin</i> yorı vara 462
şubha dek	: <i>Şubha dek</i> fikri hayāl-i yār ile 561
şubha denlü	: Yatdı anda <i>şubha denlü</i> kıldı ol 662
şimdi	: <i>Şimdi</i> anlar kılur ol mālî hisāb 552
şimden girü	: Didi ki <i>şimden girü</i> varıñ hemān 619
şimdiye-dek	: Yāhūd öldüm <i>şimdiye-dek</i> kalmadım 682
yarın	: <i>Yarın</i> varılacak cennāt-ı ‘adne 847

üç günde bir : Gehī *üç günde bir* yer etmek aş 793

2.3.2.4.3. Miktar Zarfları

az çok : *Az çok* dimeyüp alup gelesin 559

bir kez : Ki *bir kez* bunlara karşı ağırdı 421

çok : Derilüb bir yere *çok* ağladılar 59

ğāyet : Dīne girdigin görüp *ğāyet* sevindi Muşafā 914

ol-kadar: Buyurdı *ol-kadar* çekildi niʿmet 137

hîç : Güler yüzün cihānda şolmasun *hîç* 143

pek : Ebū Bekr’e dağı *pek* havf irişdi 435

2.3.2.4.4. Soru Zarfları

ne sebab: *Ne sebab* olmuş-durur bir göreyin 555

ne için : *Ne için* virdin Muḥammed’e beni 669

nedendir : *Nedendir* buña böyle ʿizz ü ḥürmet 287

nice : Ne kılup neyleyelim *nice* idelim 115

Nice dırsız delü gördüm ben size 646

nice uydun aña sen kanı bunca ād vü şan 917

nicesi : *Nicesi* olmuşıdı yazdı bir bir 450

2.3.2.4.5. Yer-Yön Zarfları

içerü : Elin alup *içerü* girdi fi-l-ḥāl 135

ilerü : Bu kez geldi *ilerü* Ebi Tālib 83

karşı : Pes Ḥadice *karşı* geldi gülerek 581

öñünce: Kendi *öñünce* yürürdi şādumān 725

üzre : Döşek *üzre* dökdiler şu deñlü māl 756

2.3.2.5. Edatlar

2.3.2.5.1. Ünlem Edatları

- e : Şatmazım ben bunu saña bil *e-* yār 719
- ey : Didi kim *ey* gözüm nūrı Muḥammed 104
- eyā : Dir Ebū Bekir *eyā* dostum benim 718
- yā : Didi aşḥāb *yā* resūl member yapalım biz size 928
- tā : *Tā* ebed bu derde yanup yaqılam 572
- ḥāṣa-li-llah : O bize ḥizmet itmek *ḥāṣa-li-llah* 229
- inṣā'-Allah: Anıñ biz bendesiyüz *inṣā'-Allah* 229
- vallāh : İşitdi Meysere didi-ki *vallāh* 459
- vay : Dir Ḥadīce bābāsına *vay* seni 669
- Vay bizim ḥālimize yā Müsteʿān 40
- zinhār : Varma *zinhār* virme anlara ʿitāb 552

2.3.2.5.2. Bağlama Edatları

- çü : *Çü* İkrā' sūresini taʿlīm itdi 824
- çün : *Çün* Ebū Bekr işidüben gördi andan muʿcīze 898
- çünkü : *Çünkü* düşmenden işidir bu sözi 746
- çünkü:Yerinden tırdı *çünkü* oldı destūr 254
- eger : Gider isem *eger* dār-ı fenādan 935
- eyle ol-kim: *Eyle ol-kim* ben cihāna gelmedim 682
- gehî ... gāh: *Gehî* ğam-gīn olurdı *gāh* ḥandān 789
- ger : Bir daḥı *ger* söyleyesiz bu sözi 648
- gerçi : Ḥaqqıñ sevgili kûlı *gerçi* çokdur 295
- hele : Didi ki lütf eylegil otur *hele* 706
- hem : Şabīlikde atadan *hem* anadan 73
- hem daḥı : *Hem daḥı* bunlara öğüt viresiz 620

hem ... hem: *Hem* emîn-i müstaķim *hem* uşlıdur 644

illā : *İllā* gönlüm hergiz inanmaz aña 614

meger : Resûlullāh *meger* günlerde bir gün 817

meger kim : Ebū Bekir *meger kim* ol zamānda 867

pes : Olalar *pes* cihān halk aña bende 173

tā ki : Ki *tā ki* zāhir ola iki fırka 781

velikin : *Velikin* ben dağı şöyle bilürem 293

velākin : *Velākin* Muştafā maḥbûb Hāk'dur 295

ya'ni : *Ya'ni* māl milki yok bedr-i münir 772

ya'ni kim : *Ya'ni kim* Muḥammed'in ḥaḳkın virem 570

zîrā : Kamu cismi anıḡ nûr idi *zîrā* 786

ile : Dağı Zeyd *ile* Zübeyr, °Oşmān getürdiler imān 899

ki : Ki şarka garba denli tola ümmet 875

kim : *Kim* bile kim °Ātike bunda gele 574

u : Yenilüp içildi çok kınd *u* nebāt 583

ve : °İzzet ta'zîm ve ikrām kılarak 581

ya : Gider olsa ticārete *ya* seyre 334

yaḥūd : *Yāḥūd* öldüm şimdiye-dek kalmadım 682

2.3.2.5.3. Kuvvetlendirme Edatları

bile : On tabak altûn *bile* dāğı gümüş 708

dağı : On tabak misk *dağı* ḥāzır eylemiş 708

da : Anı *da* görmez misin bir ak bulut dāim anıḡ 919

2.3.2.5.4. Çekim Edatları

karşu : Ki yolda bize *karşu* getüresin 465

içün : Di aña bunu ḥarcılık *içün* alsun 244

özge : Severdi anı kim *özge* cānından 65

dek :Beher yevm aḥṣama *dek* ṣāim idi 305

deḡlü :Yatdı anda ṣubḥa *deḡlü* ḵaldı ol 662

ile :ʿĀḵıbet imān-ile göndür bizi 43

ḵadar :Şol-*ḵadar* kim oldı incü sīm ü zer 761

degin :Güneş toḡuncaya *degin* cihāna 439

gibi :Yanar idi bülbül-i şeydā *gibi* 567

şonra :Pes taʿāmdan *şonra* ṭursunlar didi 752

yaḡa :Kāribāndan *yaḡa* çün ʿazm eyledi 516

beri :Ki ben beni bilelden *beri* ey ṣāh 410

2.3.2.5.5. Soru Edatları

ʿaceb :Ḳaḡı gün gele ʿ*aceb* dir idi ol 577

mi :Yoḡsa laṭife *mi* idersiz baḡa 614

2.3.2.5.6. Şüphe Edatları

Ola mı : Varuban hem girü gelmek *ola mı* 535

2.3.2.6. Fiiller

2.3.2.6.1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri

Fiil çekiminde eylemi gerçekleştiren veya eyleme konu olan şahsı ifade eden eklere şahıs ekleri denir. Metnimizde fiil çekiminde kullanılan şahıs ekleri şunlardır:

Şahıs Zamiri Kaynaklı Şahıs Ekleri

Öğrenilen geçmiş zaman, olumlu ve olumsuz geniş zaman ve gelecek zaman kiplerinin birinci ve ikinci şahıslarıyla, istek kipinin teklik ikinci; çokluk birinci ve ikinci şahıslarında kullanılmıştır.

Teklik 1. şahıs eki: -Am, -Im, -in

virmişem 844, *umaram* 170, *yaḡılam* 572, *degilem* 411, *bulmuşam* 848, *irmişem* 843, *iderim* 849, *severin* 105, *gelürin* 410

Teklik 2. şahıs eki: -sIn

bilürsin 119, *olursın* 872, *olasın* 559, *sādıḡsın* 81, *gelürsin* 872

Çokluk 1. şahıs eki: -(y)Xz, -vUz

gelürüz 470, isteriz 150, bilmeziz 172, bulavuz 125, alayız 586, olayız 101, idevüz 705

Çokluk 2. şahıs eki: -sIz/-sInIz

buyurmışsınız 672, olmuşsınız 801, bilürsüz 605, bulursız 247, dirsiz 646, görürsünüz 713

İyelik Eki kaynaklı Şahıs Ekleri

Bilinen geçmiş zaman, şart kipi, istek kipinin birinci tekil şahsında ve hikâye birleşik zaman çekiminde ortaya çıkan şahıs ekleri bu gruba girer. Bilinen geçmiş zaman ve şart kipinin birinci çoğul şahsında görülen -k eki iyelik kökenli değildir. Bu ekin, aralarında fonetik benzerlik bulunan (-duk/-dük) sıfat-fiil ekinin tesiriyle ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. (Karahan, 1994: 96)

Teklik 1. şahıs eki: /-m/ : *itmedim 675, azdım 474, bağışladım 478, döndüm 810, göreydim 53, gider isem 935, dirsem 214*

Teklik 2. şahıs eki: /-n/ : *gitdin 505, oldun 55, basdin 720, yarlıgamazsan 39, bilürsen 292*

Çokluk 1. şahıs eki: /-k/ : *geldik 560, dimedik mi 522*

Çokluk 2. şahıs eki: /- nIz/ : *didiniz 298, eylediniz 613, geldiniz 702, kılar iseniz 601*

Emir kipi dışında bütün kiplerin üçüncü tekil şahısları eksizdir. Üçüncü çoğul şahıs ise -lar/-ler eki ile ifade edilir. *açıldı 640, aldılar 417, ahladı 640, ahladılar 265, fırsunlar 752, urur 365, derilürler 741, diyeler 169, benzeze 368, besleye 74, dimişler 216*

Emir kipinde kullanılan ekler, aynı zamanda şahıs ifade ederler. Bunlar, zamir ve iyelik kökenli şahıs ekleri dışında ayrı bir grup oluştururlar. (bkz. emir kipi)

2.3.2.6.2. Şekil ve Zaman Ekleri

2.3.2.6.2.1. Bilinen Geçmiş Zaman Kipi

Bu kip, -dI eki ile kurulur. Eski Anadolu Türkçesi döneminde teklik ve çokluk üçüncü şahıslarda ek ünlüsü düz, diğer şahıslarda ise yuvarlaktır. Osmanlı Türkçesinin sonlarına doğru ek, düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlanmıştır.

Metnimizde bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna tümüyle bağlanmış olduğunu söylemek mümkün değildir. (*geyürdi 723, geldün 744, geldünüz 356, getürdiler 661, gördiler 497*gibi)

Teklik 1. şahıs eki: /-dXm/ : *döndüm 810, eyledim 692, bağışladım 771, itmedim 675, gördüm 453*

Teklik 2. şahıs eki: /-dXn/ : *basdın 720, gitdin 505, olduñ 55*

Teklik 3. şahıs eki: /-dIl/ : *açıldı 640, anladı 640, duydu 903, geyürdi 723, görmedi 781, irmedi 781*

Çokluk 1. şahıs eki: /-dIk/ : *geldik 560, dimedik mi 522*

Çokluk 2. şahıs eki: /-dXnIz/ : *eylediniz 613, geldiniz 702, didiniz 298*

Çokluk 3. şahıs eki: /-dIlAr/ : *aldılar 417, ağladılar 59, eylediler 134, getürdiler 661, gördiler 497*

2.3.2.6.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi

Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman kipi -mİş ve -(U)pdUr ekleriyle kurulmuştur.

-mİş : Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde yalnız düz ünlülü biçimleri bulunan bu ek, Osmanlı Türkçesinin sonlarına doğru düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlanmıştır. Metnimizde bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna tümüyle bağlanmış olduğunu söylemek mümkün değildir. (*bulmuşam 848 görmişem 224, yordurmuşam 590, buyurmuşsınız 672, olmuşsınız 801* gibi)

Teklik 1. şahıs eki: -mİşAm/-mİşIm : *varmışam 847, bulmuşam 848, eylemişem 386, görmüşem 224, yordurmuşam 590*

Teklik 2. şahıs eki: Metnimizde örneği yoktur.

Teklik 3. şahıs eki: -mXş(dXr), -mİş dUrUr : *alınmış 292, belürmüş 835, virmişdir 890, unutmuşdur 554, düzmişdürür 905, dönmüş 368, buyurmuş 182, olmuş 507, solmuş 802, sormuş 154, gelmişdürür 551, olmuşdurur 555*

Çokluk 1. şahıs eki: Metnimizde örneği yoktur.

Çokluk 2. şahıs eki: -mişsınız : *buyurmuşsınız 672, olmuşsınız 801*

Çokluk 3. şahıs eki: -mişler : *dimişler 216, işlemişler 231*

-XpdUr : “-(y)Up zarf-fiil eki ile dur(ur) bildirme şeklinin birleşmesinden meydana gelmiştir.” (Gülsevin, 2017: 21) “-mış/-miş ekinden farkı, geçmişte ortaya çıktığı bildirilen hareketle ilgili kesin hüküm vermesidir.” (Karahana, 1994: 98) Metnimizde sadece üçüncü tekil şahıs için kullanılmıştır.

idipdür 165, olupdur 20, kalupdur 358, yaradıpdır 193

2.3.2.6.2.3. Geniş Zaman Kipi

Bu kip -(U)r, -(A)r ekleriyle kurulur.

Teklik 1. şahıs eki: -(A)rAm, -(U)rAm, -(A)rIm, -(e)rin, -(ü)rin : *giderim 514, ıderim 514, bilürem 293, kıluram 601, dilerem 35, dilerim 141, severin 105, gelürin 410*

Teklik 2. şahıs eki: -(A)rsIn, -(U)rsIn : *bilürsin 119, gelürsin 872, idersin 289, olursın 872*

Teklik 3. şahıs eki: -(U)r : *ağlar 568, anılur 686, beşzer 836, urur 365*

Çokluk 1. şahıs eki: -(U)rXz : *dilerüz 642, gelürüz 470, isteriz 150*

Çokluk 2. şahıs eki: -(U)rsIz, -(ü)rsüniz : *bilürsüz 605, bulursız 247, dirsiz 646, görürsünüz 713*

Çokluk 3. şahıs eki: -(U)rlAr : *bulurlar 5, derilürler 741, eylerler 415*

Geniş zaman kipinin olumsuzu, bugünkü Türkiye Türkçesinden farklı olarak bütün şahıslarda -mAz eki ile yapılır; ancak metnimizde birinci tekil kişi çekiminde -mAm ekinin kullanıldığı örnekler de görülmektedir.

yerindirmem 63, bilmem 823; virmezem 675, görmezem 675, satmazım 719, olmazsın 82, dimez 568, bilmeziz 172, inanmaz 614

(Geniş zaman eki olarak da kullanılan -a/-e istek ekinin geniş zaman fonksiyonuyla ilgili örnekler için bkz. İstek kipi)

2.3.2.6.2.4. Şimdiki Zaman Kipi

-i yor(ı), -i yor(ur)

“Bir örnekte XIII. yüzyıl metninde de geçmiş olmasına rağmen, bu yapı XV. yüzyıldan itibaren şimdiki zaman çekiminde kullanılmaya başlamıştır. Nitekim o yüzyıldan sonra kullanım alanı genişleyerek Anadolu’daki Türkçenin işlek şimdiki

zaman eki hâline gelmiştir.” (Gülsevin, 2017: 105) Metnimizde sadece şu iki sözcükte ve birleşik fiil yapısında görülmektedir: *geli yorı 520, geli yorur 524*

2.3.2.6.2.5. Gelecek Zaman Kipi

Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik gelecek zaman eki –(y)IsAr’dır.

Bu ekin metnimizde sadece üçüncü tekil şahıs örnekleri bulunmaktadır: *dolısar 861, geliser 190, olusar 192, toğısar 313, ödeyiser 717, bulısar 829, göriser 93*

Sıfat-fiil eki olan –AcAk da metnimizde şu iki örnekte –dir bildirme ekinin yardımıyla yüklem görevinde kullanılmıştır: *gelecekdir 427, kopacağdır 830*

2.3.2.6.2.6. İstek Kipi

Bu kip, metnimizde çok çeşitli işlevlerde gördüğümüz –A eki ile kurulur. Karahanlı Türkçesinin gelecek zaman eki olan –GA, Batı Türkçesinde hem fonetik hem semantik değişmeye uğramış, gelecek zaman fonksiyonu zayıflayarak istek fonksiyonu kuvvetlenmiştir. Ek, Batı Türkçesinde, geniş zaman ve emir ifadesiyle de kullanılmıştır. Metnimizde istek dışında gelecek zaman ve geniş zaman işleviyle de kullanılmıştır.

İstek işlevinde:

Teklik 1. şahıs: -Am : *varam 124, idem 124, olam 600*

Teklik 2. şahıs: -AsIn : *alasın 559, gelesin 559, dimeyesin 91, kıomayasın 91, sevesin 90, olasın 141*

Teklik 3. şahıs: -A : *ola 170, gide 461, işleye 37, bağışlaya 37*

Çokluk 1. şahıs: - AvUz, -e(y)iz : *bulavuz 125, idevüz 705, vireyiz 697, evlendireyiz 127*

Çokluk 2. şahıs: -AsIz, -esiñiz : *diyesiz 772, eyleyesiz 34, gelesiz 349, viresiñiz 705*

Çokluk 3. şahıs: -(y)AlAr : *alalar 571, anılayalar 215, bekleyeler 122*

Gelecek zaman işlevinde:

Ki senden *ayrılam* gibi çün ey yâr 51

Der-idim yâ İlâhi ben *görem* mi / Risâlatına ʿömri *irgürem* mi 842

Anıñ kıadrini sen şonıra *bilesin* / Sevinüp şād olup ħandān *olasın* 92

Huṭbeye başladı *okuyaydı* ol nev-cüvān 929

Daḥı Cebrā'il inüp *gele* Qurān 227

Virdüğim akçayla gelin *alalar* / Anı kendülere mahrem *kılalar* 571

Ben anıñ dīdārından mahrūm *olam* / Ta ebed bu derde yanup *yakılam* 572

Geniş zaman işlevinde:

Dilersen *bulasın* derdin devāsın 90

Nice *diyesiz* Muhammed'e fakīr 772

2.3.2.6.2.7. Şart Kipi

Bu kip, Eski Türkçedeki –sAr ekinin devamı olan –sA ile kurulur.

Teklik 1. şahıs: -sAm : Metnimizde ekin basit zamanlı örneği bulunmamaktadır; ancak şart birleşik zamanlı çekiminde ekin görünümünü şöyle örneklendirebiliriz: *gider isem* 935, *dir isem* 214

Teklik 2. şahıs: -sAñ : *bulsañ* 147, *buyursañ* 147

Teklik 3. şahıs: -sA : *eylese* 665, *bildirse* 489, *dise* 482

Çokluk 1. şahıs: -sAk : Metnimizde örneği yok.

Çokluk 2. şahıs: -sañız : Metnimizde şart kipinin ikinci çoğul şahıs çekiminin örneği bulunmamaktadır. Şart birleşik zaman, ikinci çoğul şahıs çekimi için metnimizden şu örneği verebiliriz: *kılar iseñiz* 601

Çokluk 3. şahıs: -seler : *gelseler* 444

2.3.2.6.2.8. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi Osmanlı Türkçesinde çok sık kullanılan bir kip değildir. Bu kipin çekiminde –sa *gerek* veya –mak *gerek* kalıpları kullanılır. Metnimizde –sa *gerek* veya –mak *gerek* şeklinde bir kullanım bulunmamaktadır. Sadece *gerekdir* ifadesi ile biten şu örnekler görülmektedir:

Aña göre aña izzet gerekdir / *Kemālince aña hürmet gerekdir* 228

2.3.2.6.2.9. Emir Kipi

Diğer kip ve zaman çekimlerinden farklı olarak emir kipinde her şahıs için farklı ek kullanılır.

Teklik 1. şahıs: -AyIm, -AyIn, -ıyın : *kılayım 76, bitüreyin 715, diyeyim 112, ideyin 575, aıdırıyın 549*

Teklik 2. şahıs: -gil veya eksiz : *eyle 25, eyleme 112, bil 63, bilgil 314, eylegil 706*

Teklik 3. şahıs: -sXn : *gelmesün 276, gelsün 172, gelmesin 143, bildirsin 504*

Çokluk 1. şahıs: -AlIm : *bilelim 102, gelelim 484, görelim 131, kılalım 102*

Çokluk 2. şahıs: -(X)ı, -(X)ıXz : *diñleñ 386, bilün 72, bilünüz 426, bilüniz 430, biliñ 389, söyleñ 140*

Çokluk 3. şahıs: -sUnlAr : *eylesünler 152, tursunlar 752*

2.3.2.6.3. Ek-Fiil Çekimi

Türkçenin ana yardımcı fiili olan “i-” fiilinin metnimizdeki imlasında farklılıklar görülmektedir. “i-” fiili kimi zaman korunmuştur, kimi zaman da düşmüştür. Korunduğu örneklerde ise bazen sözcüklerden ayrı olarak ایدی şeklinde yazılmıştır, bazen de elif kullanılmadan bir önceki sözcüğe bitiştirilerek yazılmıştır.

اولش ایدی olmuş idi 902, اولشیدی olmuşıdı 308, اولشیدی olmuşdı 197

“i-” fiili, fiillerin birleşik zamanlı çekimini hazırlar, isimlerin fiilleşmesini sağlar.

2.3.2.6.3.1. Çekimli Fiillerde i- Ek-Fiili

Birleşik zamanlı fiil çekimi, “i-” fiilinin yardımıyla yapılır. Metnimizde hikâye birleşik zaman ve şart birleşik zamanın birçok örneği olmakla beraber rivayet birleşik zamanın sadece bir örneği bulunmaktadır. (*dirmiş 904*)

Hikâye Birleşik Zaman

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi: *virmişidi 316, görmüş idi 188, kalmışdı 442, itmişdim 713*

Geniş zamanın hikâyesi: *aşardı 333, bekler idi 491, dirlerdi 199, gelmez idi 391, dir idim 606, der idim 842, dirler idi 302, itmezdim 387*

Şart kipinin hikâyesi: *olmasaydı 391, uğrasa idi 371*

İstek kipinin hikâyesi: *kalaydı 11, okuyaydı 929, olmayaydı 11, göreydim 53, irgüreydim 53*

Rivayet Birleşik Zaman

Metnimizde sadece geniş zamanın rivayetinin örneği olarak şu sözcüğü görüyoruz: *dirmiş 904*

Şart Birleşik Zaman

Bilinen geçmiş zamanın şartı: *incitdi ise 803, olduysa 805, oldu ise 825, işitdilerse 652*

Geniş zamanın şartı: *giderse 919, gider isem 935, itmezse 625, kılar iseniz 601, bilürsen 292, yazarlar ise 380*

2.3.2.6.3.2. İsimlerde i- Ek-Fiili

İsimlerden sonra gelerek onların fiilleşmesini sağlayan “i-” fiilinin, geniş zaman çekimi ile bilinen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipinde çekimi şöyledir:

Geniş Zaman Çekimi

Teklik 1. Şahıs : *kulıyam 292, anasıyam 848, aşıkıım 852*

Teklik 2. Şahıs : *resûlisin 913, şâdıksın 81*

Şu örnekte ise ek yoktur: *dikenden gül şadefden dür viren sen / Kamu halkı murâda irgüren sen 319*

Teklik 3. Şahıs : *kulıdur 294, kulumdur 880, budurur 459, gündürür 835, ismidür 643, bâķîdir 607*

Çokluk 1. Şahıs : *bendesiyüz 229*

Çokluk 2. ve 3. şahıs çekiminin metinde örneği bulunmamaktadır.

Bilinen Geçmiş Zaman Çekimi

bu idi 207, cebbâr idi 15, maḥķûm idi 220, bileydi “bilikteydi” 273, işiydi 306

Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

Metinde örneği yoktur.

Şart Çekimi

ne ise 139, nice ise 189, yoḥsa 614, yoķsa 685, yoğ ise 686, neyse 800, gökde ise 806

“i-” fiili “-ken” zarf-fiil eki ile birleşerek, isimlerin ve fiillerin zarf şekillerini yapar. *bî-huş iken 665, gelürken 344, gider iken 470, şapmışken 475, uyurken 476, inerken 822, yetim iken 477, ana rahminde iken 46, yoğ iken 16*

“i-” fiilinin olumsuzu “degül” edatı ile yapılır. (Karahana, 1994:106)
Metnimizde bu sözcüğün düzleştiğini görüyoruz.

degilem 411, degildir 77

2.3.2.6.4. Fiil Çekiminde Soru

Fiillerin soru şekli daima düz ünlü taşıyan *-mı/-mi* ile yapılır.

geldünüz mi 356, ider mi 458, gider misin 513, dimedik mi 522, ola mı 535, görmez misin 919, işitdiniz mi 766, görem mi 842, irgürem mi 842

2.3.2.6.5. Fiilimsiler

2.3.2.6.5.1. Zarf-Fiiller

Fiillerin zarf-fiil şekillerini yapan eklerdir. Bazı birleşik fiillerin yapısında bu ekler bulunur.

-A : ire gelüp 527, ide bilmek 756, kona göçe 441, yiye içe 441

-X : isteyü 117, deyü 713, deyü vir 803, deyü virdi 431

Metnimizde ekin düz ünlülü hâlini sıklıkla birleşik fiil yapısındaki sözcüklerde görmekteyiz.

tırı geldi 248, tırı gelüp 394, uyarı tır 237, geli yorı 520, geli yorur 524, gönderi verdi 395, alı vireyiz 127, sarı virdi 278, eydi vire 800

-Up : Eski Türkçedeki -p zarf-fiil ekinin Batı Türkçesinde yardımcı sesle genişlemiş şeklidir. Ek ünlüsü yuvarlaktır. yükledüp 263, yuyup 96, yürüyüp 355, söylemeyüp 651, yenilüp 138

-UbAn : Eski Anadolu Türkçesine has bir zarf-fiil ekidir. yiyüben 657, yapuban 926, yanuban 296, sevinüben 732

-ArAk : söyleyerek 688, kılarak 581, gülerak 581

-XncA : varınca 235, toğuncaya degin 439, olunca 102, görmeyince 322, gelince 148

-icek: Eski Anadolu Türkçesine has bir zarf-fiil ekidir. *işidicek* 630, *göricek* 284, *gidicek* 74, *giricek* 48

-mAdAn : *gelmeden* 795, *olmadan* 517, *gitmeden* 457

-eli : *görelî* 606, *bilel(i)den beri* 410

-ken : *şapmışken* 475, *inerken* 822, *gelürken* 344

-dukça : *oldukça* 63

-dikde : *geldikde* 243

-dügince : *geldüğince* 89

2.3.2.6.5.2. Sıfat-Fiiller

Bu ekler, cümlede sıfat veya isim olarak kullanılan geçici hareket isimleri yaparlar. (Karahana, 1994: 108)

-An : *bitüren* 476, *yiylene* 137, *viren* 319, *yedenler* 121, *sevenler* 283, *olanlar* 284, *okuyan* 33, *ivenler* 216, *işidenler* 215

-er : *güler (yüzün)* 143

-dUk : Geçmiş zaman sıfat-fiilidir. İyelik ekleriyle kullanılır. *söyledüğün* 557, *sevindiğinden* 342, *sevdiğim* 52, *olduğün* 694, *olduğı* 245, *olunduğı* 698, *indügi* 867

-ecek : *diyecek (hālîñ)* 745, *dileyecek (hālîmiz)* 114, *gidecek (gün)* 251

2.3.2.6.5.3. İsim-Fiiller

Fiillerin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları şahıs ve zamana bağı kalmadan gösteren fiil isimleridir. Fiillere getirilen -İş, -mA, -mAğ ekleriyle yapılır. Metnimizde -İş ekinin örneğı yoktur, -mA ekinin de sadece bir örneğı (*evlenmesinüñ* 113) bulunmaktadır.

-mAğ : *yazmak* 306, *yazmağıçün* 673, *söylemege* 385, *görmek* 359, *ağlamağdan* 487, *itmeklige* 888, *olmak* 360

2.3.2.7. Yabancı Unsurlar

Bunlar Arapça, Farsça kelimeler, tamlamalar ve eklerdir. Her bölümün sonunda yer alan salavat bölümlerinde de Arapça ifadeler bulunmaktadır.

Arapça, Farsça kelimeler ve terkipler, dizinde gösterilmiş olduğundan burada tekrarlamayı gereksiz bulduk. Bu bölümde sadece Arapça ve Farsça ekleri metnimizden örneklerle göstereceğiz.

2.3.2.7.1. Arapça Unsurlar

a. Başa gelenler

ان **in** : şart edatıdır .

inşāllah “Allah isterse” 181

ب **bi** : yönelme, belirtme, ile ve için edatıdır.

bi-hamdilillah “Allah’a hamd olsun” 377, *bi-ż-żarūri* “zorunlu olarak” 783

عن **an** : -den manasında ayrılma ifadeli zarf edatıdır.

Raḍiyallahu ʿAnhā “Allah ondan razı olsun” (başlıkta)

فی **fi** : “-de, içinde, içre” manasında bulunma ifade eden zarf edatıdır.

fi-l-ḥāl “hemen, şimdi, o anda” 135

ك **ke** : “gibi, ki” manasında benzetme edatıdır.

kemāhiye “olduğu gibi” 204

ما **ma** : “o şey ki, -deki, -ki” manasında “birleşme ismi” denen zamir, bağlama ve birleştirme edatıdır.

ma-vaḳaʿ “olup biten” 891

و **ve** : “için, hakkı için” manasında yemin edatıdır.

vallah 459

و **ve** : “ve” manasında bağlama edatıdır. Normal kullanımının yanında bazı tabirlerin başına da yerleşmiştir.

ve ʿd-ḍuhada “kuşluk vaktinde” 475

لا **lā** : “-sız/-siz, değil” manasında menfilik edatıdır.

lā-cerem “şüphesiz, elbette, besbelli” 563

ذی **zî** : “sahip” manasında birleşik kelimeler yapar.

zî-sa‘ādet “saadetli, mutlu” 100

b. Sona gelenler

ین **în** : Çokluk bildirir.

‘ālemîn 564, *nebiyyin* 595

2.3.2.7.2. Farsça Unsurlar

a. Başa gelenler

با / ب **bā- , be-** : “ile”, “-lı, -li” manalarında bolca kullanılmıştır.

bā-edeb 724, *bā-şafā* 520, *be-ğayet* 880

بر **ber-** : “üzere” manası verir.

ber-murād 721

بی **bî-** : Olumsuzluk bildirir.

bî-çāre 377, *bî-gümān* 920, *bî-ḥayālar* 646, *bî-kıyās* 551, *bî-mecāldir* 425, *bî-nihāyet* 701

پر **pür-** : “dolu” manasında birleşik kelimeler yapar.

pür-ğam 299, *pür- şafā* 499, *pür-uşul* 504

هم **hem-** : “-daş/-deş” anlamı veren bir ön ektir.

hem-dem 360, *hem-çünān* 931

b. Sona gelenler

آن **-ān** : Çokluk bildirir.

tacirān 519

بان **-bān** : Meslek veya yer ismi yapar.

sāye-bān 919

دار **-dār** : “tutan, tutucu” manalarında birleşik isimler yapar.

tāc-dār 650, *cevher- dār* 757, *dil- dār* 561, *vefā- dār* 118

کار -gār, -kār : “Sahip, âmil, fail” bildiren isimler yapar.

merd-gār 517

کیر -gîr : “tutan, tutucu” manalarında birleşik isimler yapar.

çāṣni-gîr 510, dest-gîr 773

مال -māl : “süren, sürülen” manalarında isimler yapar.

pāy-māl 681

یار -yār : Sıfat yapar.

baḥt-yār 600

کین -gîn : Sıfat yapar.

ḡam-gîn 789

وش -veṣ : Benzerlik ekidir.

māh-veṣ 587, gül-veṣ 796

2.4. CÜMLE BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

2.4.1. Kelime Grupları

2.4.1.1. Birleşik Fiiller

Metnimizde değişik yapıda pek çok birleşik fiil bulunmaktadır. Bunların büyük kısmını “isim+yardımcı fiil” kuruluşunda olan birleşik fiiller meydana getirmektedir. “fiil+yardımcı fiil” kuruluşundaki birleşik fiiller, daha sınırlı olarak kullanılmıştır.

Birinci Unsuru İsim Olan Birleşik Fiiller

Bu tip birleşik fiiller genellikle “it-, eyle-, kıl-, ol-“ yardımcı fiilleriyle kurulur. Türkçeye yerleşmiş Arapça ve Farsça isimler de bu yolla fiilleştirilmiştir.

“ol-“ yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller : *fedā olsun 52, ḡarḡ oldu 592, ḥamd olsun 850, ḥāndān olasın 92, ḥasta oldum 51, ḥasūd olanlar 284, ḥayrān olur 369, ḥāzır olmuşdur 910, kā'im olmuşdı 304, maḥrūm oldu 654, āsān ola 36, da'vet olunduğı 698*

“kıl-” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller : *beyān kıldı 694, ‘azm kıldı 361, da'vet kıla 194, emr kıldı 210, ḥācet kılar 704, ḡabūl kılar iseñiz 601, nāle kıldı 70,*

namāz kılar 909, nidā kıldı 120, pinhān kıldı 249, rahmet kılam 483, rāzı kıluram 626, selām kılar 704, tedārikler kılalım 140

“it-” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller: *‘arz iderim 514, ‘adl idüben 39, ‘ahd itmedim 675, āsān ide 461, ‘azm itmişem 506, cehd idüp 423, cem‘ itdiler 635, da‘vet idüp 916, emr ider 472, eğer itmezse 625, fāş ideyin 575, kabul it 208, katl idüp 924*

“eyle-” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller: *‘ahd eylese 665, ‘arz eylediler 134, ārzū eyledigim 374, āşīnā eyle 25, ‘azm eyledi 516, cüdā eyleme 323, da‘vet eyle 825, fāş eyleme 112, ‘ināyet eyleye 576, kār eyledi 809, kat‘ eylediler 440, meded eyle 42, müzeyyen eyle 240, selām eyle 696*

İsim ve fiil unsurunun manaca kaynaşmasıyla meydana gelmiş bazı birleşik fiilleri de burada örnek olarak verebiliriz.

boyun egüben 117, ğam yi- 480, kendiüden geçür- 660, ģmāna gel- 899, ödi sın- 422, kadem bas- 720, şehādet getir- 840, yakın kal- 313, haq ye- 550, karşı gel- 581, karşı var- 834

Birinci Unsuru Fiil Olan Birleşik Fiiller

Bu tip birleşik fiillerde, birinci unsur, yardımcı fiile zarf-fiil ekleriyle bağlanır. Bu yapıdaki birleşik fiillerin metnimizde çok fazla örneği bulunmamaktadır. Tespit edebildiğimiz örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz

alı vireyiz 127, deyü vir 803, eydi vire 800, gönderi verdi 395, şarı virdi 278, ide bilmek 756, ire gelüp 527, kaқыıp тұrur 908, uyarı тұр 237, тұrı geldi 248, тұru gelüp 394, geli yorı 520, geli yorur 524

“u-” iktidar fiili ile “-ma/-me” olumsuzluk ekinden oluşan olumsuz yeterlik birleşik fiiline metnimizden şu örnekleri verebiliriz

yaqamadılar 423, bulamadılar 437, bilemediler 437, bulamaya 596

2.4.1.2. Tekrar Grupları

Metnimizde bu kelime grubunun pek çok örneği bulunmaktadır.

a) Aynen tekrarlar: *bir bir 160, gāh gāh 746, biḡ biḡ 501*

b) Eş anlamlı tekrarlar: *qaraḡulıq zulmet 6, sevinüp şād oluban 210, şād u ḡāndān 351, saḡī cömert 80, ne kıluḡ neyleyelim 115, kıl ü kāl 179, āferin ahsent*

232, *hemîşe dāimā* 255, *māl metā* 452, *māl ile menāl* 743, *māl u milk* 291, *ahdiñiz peymāñiz* 673, *ağır pahālī* 512, *şofra şimāt (şumāt)* 583, *kul qaravaş* 739, *hayrān deng* 588

(*gizli rāzımı* 214, *hep kamusı* 272 ifadelerinde gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır)

c) Zıt anlamlı tekrarlar: *şubh u şām* 491, *öñden şoña* 502, *az çok* 559, *hayr şer* 652, *büyük küçük* 198, *ulu kiçi* 198, *kona göçe* 441, *gice gündüz* 200, *eyü yatlu* 251

2.4.1.3. İsnat Grubu

Sıfatların addan sonra gelmesiyle oluşan ve genellikle deyim olarak kullanılan kelime grubudur. (www.tdk.gov.tr)

yüzi gül 492, *alnı ay* 492, *yüzi mäh* 57, *yüzi nūr* 178

2.4.1.4. Ünlem Grubu

eyā (cān u cihān) 589, *ey (şāhım benim)* 615, *ey (şaçı leyla yüzi mähım benim)* 615, *vay (seni)* 669, *yā (Hādice)* 837, *e (yār)* 719

2.4.1.5. İsim Tamlaması

Bu bölümde Türkiye Türkçesinden farklı tarzda oluşturulmuş isim tamlamalarına metnimizden örnekler vermenin yeterli olacağı kanısındayız.

Tamlayanın tamlanana eksiz bağlandığı örnekler:

anası ʿömri 48, *Muhammed gidecegin* 265, *Muhammed geldügin* 270, *kumaş turduğı (yer)* 362, *gözüm nūrı* 112, *gözi yaşı* 333, *gözleri yaşı* 567, *Ebī Tālib evine* 110

Şu örnekte ise hem tamlayan ile tamlanan yer değiştirmiş hem de tamlanan ek almamıştır: *nām anıñ* 32

Diğer kelime gruplarının yapısı, bugüne göre farklılık göstermediği için onları örneklendirmenin gerekli olmadığı kanısındayız.

2.4.2. Cümle ve Çeşitleri

Metnimizi oluşturan cümleleri incelediğimizde fiil cümlelerinin isim cümlelerinden daha çok kullanıldığı görülmektedir. Sıralı cümlelerin de metnimizde çok sık kullanıldığını söyleyebiliriz.

Ayrıca metnimizde zaman zaman cümlelerin anlamının beyitte tamamlanmadığı ve beyit dışına taşıdığı da görülmektedir.

Ger bizim yüz binde bir suçumuzu /  Adl id ben yarlıgamazsan bizi 39

Vay bizim h limize y  M ste  n / Kim cehennem bize olısar mek n 40

“Ey kendisinden yardım istenen, yardım beklenen (Allah)! E er bizim yüz binde bir suçumuzu, adaletle yargılayıp ba ı lamazsan bizi, vay bizim h limize ki, cehennem bize mek n olacak.”

Mu ammed Mu ta f  ol m h-ı t b n / Ana rahminde iken bilgil ey c n 46

Bab dan yetim oldu fa r-ı cih n / Neler kıla g r n kim ulu s bh n 47

“Ey can, bil (ki) o parlayan ay (gibi olan) Muhammed Mustafa ana rahminde iken cihanın  v n  kayna ı (olan Hz .Muhammed) babadan yetim oldu. G r n ki y ce Allah neler yapacak?”

Ki  Abd ’l-mu ta lib ceddı Res l   / Elin eline alup gonca g l n 60

Get rdi evine fa r-ı cih nı / K lardı a a d rl  i tir m  61

“Abd lmuttalib -ki Peygamber’in dedesidir- gonca g l n (Hz. Muhammed’in) elini eline alıp cihanın  v n  kayna ı (olan Hz. Muhammed’i) evine getirdi, ona saygı h rmet g sterirdi.”

Dah  hem k r b nla gidecegin / Bu yollarda ne k lup n’idecegin 315

Tem met  ilm i inde g rm  -idi / An    n a a g   l virm  -idi 316

“Hem kervanla gidece ini hem de bu yollarda ne yapıp ne edece ini, hepsini ilm i inde g rm  t , onun i in ona g n l vermi ti.”

Ki her kimse yakın gelse o deyre / Gider olsa tic rete ya seyre 334

 nerlerdi devesinden atından / S v r gitmez idi  avma a  atından 335

“Herhangi biri ticarete ya da gezmeye gider olsa (ve) o tekkenin yakınına gelse tekkeye at üstünde gitmez; develerinden, atlarından inerlerdi (yürüyerek giderlerdi.)”

Hak Te‘ālā emri ile bil e yār / Şubh şādık olmadan ol merd-gār 517

Ol konağda kārībāna irdi ol / Dostları şād oldu düşmānı melūl 518

“Ey yār, bil (ki) o mert kişi, Allah’ın emri ile tan yeri ağarmadan o mola yerinde kervana ulaştı. Dostları mutlu oldu, düşmanı kederli ...”

Didi ki şimden girü varıñ hemān / Mekke ulularını cümle ‘ayān 619

Cem‘ idüben babama gönderesiz / Hem dahı bunlara öğüt viresiz 620

“Dedi ki şu andan itibaren, hemen gidin, Mekke’nin büyüklerini, ileri gelenlerini toplayıp babama gönderiniz ve de bunlara öğüt veriniz.”

Cümle bu gördünüz hayli haşem / Kul halāyık, māl-i milki muhteşem 769

Bu kadar deve, katır, māl ve tavar / Hep Muhammed’indürür her ne-ki var 770

“Bütün bu gördüğünüz hizmetkarlar ordusu, köle(ler) carıye(ler), görkemli mal mülk, bu kadar deve, katır, mal ve hayvanlar, her ne varsa hep Muhammed’indir.”

Yazup Tevrāt, İncil’de anı Allāh / Kamu ‘ālemleriñ rahmānı Allāh 879

Dimişdir kim Muhammed hāş kulumdur / Habībimdir be-gāyet maqbūlumdur 880

“Bütün âlemlerin rahmanı olan Allah, Tevrat ve İncil’de onu yazıp demiştir ki Muhammed has kulumdur, sevgili kulumdur, gayet makbul (kul)umdur.”

Metnimizde zaman zaman yüklemsiz cümlelere de rastlanmaktadır.

Hadice’nüñ kamu dört biñ devesi / Kimi ipek kimi dülbend boğası 262

Nice idüğini na‘t-ı şıfātın / Dahı anıñ güzide mu‘cizātın 309

Kamusı yeyüp içüp şād u handān / Kimi mest kimi serhoş kimi hayrān 420

Zaman zaman da ara sözlerin kullanıldığı görülmektedir:

Muhammed Muştafā ol mäh-ı tībān / Ana rahminde iken bilgil ey cān 46

Ki ‘Abdū’l-muṭṭalib ceddî Resûlün / Elin eline alup gonca gülün 60

Daḥî Hamza cihānuṅ behlevānı / Didi vir baṇa ol rūḥ-ı revānı 78

Metnimizde dönemin hikâye etme geleneği ile ilgili olduğunu düşündüğümüz bir özellik de “gör kim n’eder, bil ey yār, gör ne kılar, bil kim ey yār, gör ne söyler” gibi kalıp ifadelerin olayları nakletme amacına hizmet edecek şekilde kullanılmasıdır. Bazen de halk hikâyeciliği geleneğinde rastlanan, zaman atlama amacıyla kullanılan “Biz gelelim yine söz evveline” ifadesine rastlanmaktadır.

Ol gice Ḥadīce gör kim ne ider / Bābāsınun etegine reng ider 663

Pes za‘firān civīd ile bil ey yār / Eteginün bir qarış yerin boyar 664

Gör ne kılar Ḥadīce ba‘de’-t-ṭa‘ām / Bir ḥarīr döşek getürdi ol hümām 753

Döşek ü yaşadık ve yorğan bî-şümār / Cümlesi zerrīn idi bil kim ey yār 759

Duydı Ebū Cehl bu sırrı vardı ‘Ömer katına / Ḥazret-i peygamber için gör ne söyler ḳaltabān 903

Biz gelelim yine söz evveline / Gitdi deve yine toḡrı yolına 484

2.4.2.1. Anlamlarına Göre Cümleler

2.4.2.1.1. Olumlu Cümle

Olumlu fiil cümleleri

Ḥadīce Ḥātūna tez söylediler / ‘Ātike geldügin ‘arz eylediler 134

Ḳamu düşmān bu sözleri işitdi / Ḥased odına yanuban tutuşdı 296

Ki andan gitdiler günlerde bir gün / Ki Bahra deyrine irişdiler çün 301

Olumlu isim cümleleri

Bu ḳamu māl u milk cümle anıdır / Bilin Ḥadīce dāḥı anıdır 291

Bilürseñ ben-daḥı anun ḳulıyam / Ki aḳçasıyla alınmış ḳulıyam 292

Ḳamu maḥlūḳdan uludur Muhammed / Ḥaḳḳın sevgili ḳulıdur Muhammed 294

2.4.2.1.2. Olumsuz Cümle

Olumsuz fiil cümleleri

İlahi sen beni andan ayırma / Resûli görmeyince cânım alma 322

Eger bu olmasaydı olmaz-idi / Cihāna cinn ü âdem gelmez idi 391

Nice kim cehd idüp yaķamadılar / Bize bu ne muşâbetdir didiler 423

Be-ğāyet cehd idüp bulamadılar / Ki ķanda idügin bilemediler 437

Olumsuz isim cümleleri

Ebū Cehl didi kim hep geldi bunda / Buraya lāyık âdem yokdur anda 357

Dediler kim gelürüz bunda biz çok / Kim böyle fā'ide itdügimiz yok 407

Ki böyle fā'ide görmüş degilem / Bu işiñ sırrına ırmış degilem 411

2.4.2.1.3. Soru Cümlesi

Ne akķa isteyü kime varalım / Kime boyun egüben yalvaralım 117

Nedendir buña böyle izz ü hürmet 287

Dimedik mi biz saña yā Meysere / Ya nice âdem gönderirsiniz hele 522

Varuban hem girü gelmek ola mı / Bunı âlemde kimesne kıla mı 535

Yohsa latîfe mi idersiz baña 614

Şıdķ-ile mi söylersin bu sözi 616

2.4.2.2. Yüklemine Göre Cümleler

2.4.2.2.1. İsim Cümlesi

Cemîci ķullarıñ ma'bûdı sensin / Ķamu âbidleriñ maķşûdı sensin 318

Bilürseñ ben-dağı anıñ ķulıyam / Ki akķasıyla alınmış ķulıyam 292

Ķamu maķlûķdan uludur Muħammed / Ĥaķķıñ sevgili ķulıdır Muħammed 294

Ĥaķķıñ sevgili ķulı gerçi çokdur / Velākin Muştafā maķbûb Ĥaķ'dur 295

Ek-fiil kullanılmadan kurulan isim cümleleri de görölmektedir:

Hem Ebū Bekir °Ömer °Osmān °Ali / Ĥaķ Te°ālā'nuñ bular maķbûl ķulı 21

Dikenden gül şadefden dür viren sen / Ķamu ĥalkı murāda irgüren sen 319

2.4.2.2.2. Fiil Cümlesi

Çıkuban ehl-i Şām karşıladılar / Size Allah mu'în olsun dediler 404

Cühüdların meger bayramı geldi / Şehirden kamuları taşra oldu 413

Bular bir ulu şahrāya tonandı / Tınāblar kurulup kandiller yandı 414

2.4.2.3. Yapısına Göre Cümleler

2.4.2.3.1. Basit Cümle

Nedendir buña böyle izz ü hürmet / Dahı bu aşıl libās hem ʿarabī at 287

Bu hāl üzre ki otuz yıldan artık / Akardı gözi yaşı selden artık 333

Ol itlerin var idi bir ulusu / Kamunun ihtiyāri sevgülüsi 424

Hak Teʿālā emri ile pes e- cān / Ol sâʿatde Mekke'ye irdi hemān 485

Ol Habibullāh Muhammed Muştafā / İncil ü Tevrāt'da medh itmiş Hudā 602

Anın-çün yaradıdır Hak cihānı / Dahı hūri, kuşūri vü cinānı 878

2.4.2.3.2. Sıralı Cümle

Aña ısmarladı ve kendi gitdi / Fenā' milkden bekāya rihlet itdi 95

Muhammed büyüdi ve yigid oldu / Anın evlenmesinün vaḳti geldi 113

Anın hizmetine yüzler süreyim / Yoluna cānumı kurbān vireyim 79

Otursa tursa yanından kovmazdı / Taʿāmı dahı kim ansız yemezdi 66

Meger kim bir gün ol pîr hasta oldu / Eşidüp Mekke uluları geldi 67

Ki Meysere kalem aldı eline / Getürdi Allāh adını diline 445

2.4.2.3.3. Bağlı Cümle

Kamu halk aña müştāk idi cān / Velākin kendüzin kılurdi pinhān 336

Yenildi ve içildi dürlü niʿmet / Duʿā kılındı ve tağıldı şöhet 393

Didi ʿahd itmedim ve hem virmezem / Zîra seni aña lâyıḳ görmezem 675

Resûlün yaşı irdi çünki kırka / Ki tā ki zāhir ola iki fırka781

2.4.2.3.4. Birleşik Cümleler

2.4.2.3.4.1. Girişik Birleşik Cümle

Gelüp yazılalar Şām'a gidenler / 'Ulūfe-ile at deve yedenler 121

Yarar atlı silāhlı merd cüvānlar / Gelüben kārībānı bekleyeler 122

Ebi Tālib işidüp şaldı başın / Akıdup gözlerinden kanlı yaşın 128

Görürler ol 'az-ziñ geldüğini / Hem ol dem anda hāzır olduğunu 347

2.4.2.3.4.2. İç İç Birleşik Cümle

Didi kim ey gözüüm nūrı karındaş / Size bir söz diyeyim eyleme fāş 112

Didi gönder Muhammed bunda gelsün / Kirācı bilmeziz biz anı bilsün 172

Koyup bogçaya didi bunları al / Güzel kıl bu işi eyleme ihmāl 233

Virüp altūnı aña didi ey cān / Varup hāzırhık eyle yola elān 250

Dağı zerrin eyerlü bir eyü at / Getürdi didi gel bin yā Muhammed 280

Didiler gelüniz biz de varalım / Nicesi bayram eylerler görelim 415

2.4.2.3.4.3. Şartlı Birleşik Cümle

Aña da n'ola bir hizmet buyursañ / Muṭi'cüdür emriñe her ne ki dirseñ 147

Gelürse bunda anı biz görelim / Aña lāyık meşālih gösterelim 174

Ki kanda gider ise bilgil anı / Ola bir pāre bulut sāye-bānı 314

Ne vaktin gelse Mekke kārībānı / Çıkup şavma'adan gözlerdi anı 328

Eger yazarlar ise āh vü zārım / Kalem şerh idemezdi dāsītānım 380

Şu cümlede ise –sa/-se kullanılmamış ancak “ger” şart anlamını sağlamıştır.

Bir dağı ger söyleyesiz bu sözi / Nefy iderim buradan bilün sizi 648

2.4.2.3.4.4. “Ki”li ve “Kim”li Bağlı Cümleler

Bilür anı ki bir şāhib cemāldir 205

Sevindi didi kim bu idi maḳşūd / Dilerim-ki müyesser ide Ma'būd 207

Yokdur anda māli milki sām ü zer / Delüdü anlar ki bizden kız diler 676

Şu örneklerde ise “ki” kullanılmadığı hâlde cümlelerin kuruluşu “ki’li birleşik cümle” gibidir.

Umaram ben anı peygamber ola / Bu maḥlūkāta kamu rehber ola 170

Yā İlāhī dilerem cümlemizi / Ākıbet imān-ile göndür bizi 43

METİN NEŞRİNDE İZLENEN YÖNTEM

1. Metin oluşturulurken Konya İl Halk Kütüphanesi Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde 42 Kon 2061 arşiv numarası ve Destan-ı Hadice adıyla kayıtlı eser esas alınmıştır. Ancak eser, Milli Kütüphane (06 Mil YzA 8670) ve Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi (arşiv numarası 256) nüshası ile karşılaştırmalı olarak okunmuştur. Konya İl Halk Kütüphanesi nüshası için KON, Yapı Kredi Sermet Çifter Kitaplığı nüshası için YK, Ankara Milli Kütüphane (06 Mil YzA 8670) nüshası için MK kısaltması kullanılmıştır. YK nüshasının okunuşunda S. Garip; MK nüshasının okunuşunda ise E. K. Tursun, N. Öztürk ve R. Erarslan'ın okuyuşları dikkate alınmıştır. Farklılıklar metnin dipnotlarında gösterilmiştir.
2. Farsça birleşik ve türemiş kelimelerde kelime ile ek arasına (-) işareti konulmuştur.
3. Ayrı yazılması gerektiği hâlde bitişik yazılmış sözcük, ek ya da bağlaçlar (-) ile gösterildi. “ol-dem, didi-kim” gibi.
4. “ile” bağlacının kelime ile bitişik yazıldığı durumlarda kelime ve bağlaç arasına (-) işareti konulmuş, ayrıca ünlü uyumuna uygun olarak okunmuştur.
5. Farsça ve Arapça kelimelerdeki uzun ünlüler ā, ū, ī şeklinde gösterilmiş; ancak eserde Türkçe sözcüklerde ünlülerin gösterilmesi konusunda standart bir yazım olmaması ve EAT'de uzun ünlülerin çoğunlukla kaybolmuş olması nedeniyle Türkçe sözcüklerde ünlü uzunluklarının gösterilmemesine karar verilmiştir.
6. j, ɣ, g sesleri için metnimizde özel bir işaret bulunmadığı için bu seslerin yazımında bağlamı ve tarihî metin neşirlerindeki yazımı esas aldık.
7. /ç/ ve /p/ seslerini içeren bazı sözcük ve eklerin geleneksel imlâya uygun olarak چ/c/ ve پ/b/ ile yazılması durumunda bu seslerin transkripsiyonunda tarihî metin neşirleri esas alındı.
8. Metinde yer alan özel isimlerin ilk harfleri ve her mısranın ilk harfi büyük harflerle gösterildi. Özel isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrıldı.
9. Eserde bazı kelimelerde harf ve hareke hataları, nokta eksiklikleri, yazım yanlışları bulunmuş ve dipnotlarda belirtildikten sonra metinde düzeltilmiştir. Bu yanlışlıklar Sözlük bölümünde de parantez içinde gösterilmiştir.
10. Metinde okunamayan veya şüpheli olarak okunan kelimelerde MK ve YK nüshalarından yararlanıldı. Dipnotlarda gerekli açıklamalar yapıldı.

11. Vezinler metin başında ve vezin değışikliğı olan yerlerde de ilgili bölümden önce Latin harfleriyle yazılmıştır.

12. Metnin vezne uymayan bölümlerinde diğ er nüshalarla karşılaştırmaya gidildi ve hangi nüshadaki yazım vezne uygunsa o yazım tercih edildi ve yapılan değışiklik, gerekçesiyle beraber metnin dipnotlarında belirtildi.

13. Ünlü ile biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geliyorsa ve vezin gereğı ünlülerden biri düşmüş ve sözcük bitişik yazılmışsa bu durum kesme işaretiyle gösterilmiştir. (n'ola, n'eyleyelim, n'idecegin)

14. Eserin varaklarına 1'den 46'ya kadar numaralar verildi. Her varak iki sayfadan oluştuğı için sağ taraf *b*, sol taraf *a* olmak üzere sayfalar *2a /1b*, *3a /2b* ... şeklinde gösterildi ve metnin sol tarafında koyu punto ile varak ve sayfa numarası belirtildi. Ayrıca beyitlere de 1'den 936'ya kadar numaralar verildi ve bu numaralar da beyitlerin sol tarafında gösterildi.

15. Dizin bölümünde, başlıklar ve salavat bölümleri de dahil olmak üzere metindeki bütün sözcükler, çekimli şekilleri ile birlikte gösterildi.

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

METNİN YAZIÇEVİRİMİ

Bismillahirrahmanirrahîm

Hazā Kitāb-ı Dāsītān-ı Hadice Rağıyallahu ʿAnhā¹

Fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1-b** 1 Ey ʿademden ʿālemi var eyleyen
Yeri kâʿim gögi devvār eyleyen ²
- 2 Lütfin ile halk idüben ay gün
Devr iderler bu cihānı gün be gün³
- 3 Her kaçan toğsa güneş olsa ʿayān
Rüşen olur bu cihān mişli cinān⁴
- 4 Pes güneş toğunca hem avunur nehār
İşine meşgûl olur her ne ki var⁵
- 5 Kāmu meyve ve nebātātı zülāl
Pes güneş nûrıyla bulurlar kemāl

¹MK Hazā Kitāb-ı Hadicetü'l-Kübrā rağıya'llāhü'l-anhā, YK: Hazā Dāsītān-ı Hadicetü'l-Kübrā. Bismillāhi'rrahmāni'rrahîm El hamdü li'llāhi rabbi'l-ʿālemîn ve's-salātü ve's-selāmü ʿalā seyyidina Muhammedin ve ʿalā ālihî ve şahbihî ecmaʿine't-tayyibîne't-tāhirîn

² Bu bölümdeki ilk üç beyit KON nüshasında hasarlı olduğu için MK nüshasından yararlanılarak tamir edildi. KON 1: Ey ʿademden ʿālemi var .../..., YK 1: Sen sultānsın ey zû'l-celāl / Men zaʿîf üftādeyem kim bî-mecāl

³ KON 2: .../..., KON nüshasının 27. beyte kadarki bölümü YK nüshasında eksiktir. YK 2≡ KON 27

⁴ KON 3: ... /... misli cinān

⁵ [toğunca hem avunur] MK 4: toğucuğaz olur, [İşine]KON 4: ...

- 6 Her kaçan dolunsa gün olur gice
Karañulık zulmet olur ey hoca⁶
- 7 Enbiyâlar içre ol şâh-ı cihân
Kevkeb içre gün gib’olmuşdur ‘ayân
- 2-a 8 Her kaçan toğsa güneş olur sürür⁷
‘Âlem içre berķ urur dâ’im budur
- 9 Ol habîbullâh Muḥammed Muṣṭafâ
Oldurur dâ’im viren ḳalbe şafâ
- 10 Şöyle bil-kim olmasa faḥr-i cihân
Berr ü baḥir ay güneş hem âsümân⁸
- 11 Olmayaydı yevm- i maḥşerde sebeb
Zulmet içre ins ü cin ḳalaydı heb⁹
- 12 Anıñ-içün dirler aña bil e cân¹⁰
İki cihânıñ güneşidür hemân
- 13 İns ü cinn ü vaḥşı tayrı hem melek
‘Arş-ı kürsî ay u güneş hem felek¹¹
- 14 Yir ü gök ü cennet ü nâr yoğ-ıdı¹²
Anca esmâ ve şıfâtı var idi

⁶ [dolunsa] MK 6: ṭolunsa / [Karañulık] KON 6: Ḳaranulık

⁷ [sürür] KON: server

⁸ “berr-i bahir” yazılmış ancak “berr ü baḥir” olmalıdır.

⁹ “maḥşer” sözcüğünde “şin” harfinin noktaları eksiktir. “cinnü” şeklinde yazılmış olan sözcük vezne uymadığı için “cin” olarak düzeltili.

¹⁰ Vezin gereği “ey” şeklinde yazılmış olan sözcük “e”

¹¹ [ay u güneş hem felek] KON 13: ay güneş hem ne felek

¹² (ü) vezin gereği eklendi.

- 15 Cümleden ol Ğāni-yi cebbār idi
Lem yezel ü bī-zevālullāh idi
- 16 Diledi kim kudretin izhār ide
Mümkinātı yoğ iken ol var ide
- 17 Evvelā nūrı Muḥammed Muştafā¹³
Ḥalk idüben ʿāleme virdi şafā
- 18 Ol ḥabībullāh Muḥammed Muştafā
Cümleden evvel yaratdı ol Ğanī¹⁴
- 2-b** 19 Şöyle bil kim mümkinātı ey hümām
Altı günde cümlesin kıldı tamām
- 20 Ol Muḥammed yüzi şuyına hemān
Ḥalk olupdur cümle maḥlūk āsümān
- 21 Hem Ebū Bekir ʿÖmer ʿOşmān ʿAli
Ḥaḳ Teʿālā’nun bular maḳbül kulu
- 22 Daḥı bunlar Muştafā’nın yāridir
Cümle aşḥābın daḥı envārıdır
- 23 Her ki bunların birine buğz ider
Şöyle bil-kim anın imānı gider¹⁵

¹³Metinde “ola” yazılmış olmasına rağmen “evvela” aruz açısından da anlam açısından da daha uygun. “Ḥalk” olması gereken sözcük de “Ḥalıḳ” okunacak şekilde harekelenmiştir.

¹⁴Bu beyit MK’da bulunmamaktadır.

¹⁵“buğız” şeklinde yazılmış olan sözcük vezin gereği “buğz” olarak düzeltilmiştir. [ki] MK 22: kim, [anın] MK 22: anın

- 24 Hâk buları rahmetiyle toyladı
Her birisin rahmete ğark eyledi¹⁶
- 25 Hürmet-içün anlaruñ yâ Rabbenâ
Eyle bizi doştlarıñla âşinâ¹⁷
- 26 Râzı olsun cümlesinden ol Mu'în
Rıdvanullâh-i 'aleyhim ecma'în¹⁸
- 27 Dilerem ki dilime kuvvet ola
Ben hâķiriñ derdine dermân ola¹⁹
- 28 Muştafa'nun hûb cemâlin söyleyem
Hadice hikâyetin şerh eyleyem²⁰
- 29 Pes nice şâhib kemâller söylemiş
Muştafa'nun mevlûdin şerh eylemiş²¹
- 3-a** 30 Ben dahı bir dâsitân-ı Muştafa
Söyleyem kim dinleyen bula şafâ²²
- 31 Kim-ki söyler mevlud-ı fahr-i rüsûl²³
Anılur meclisde du'â-ile ol
- 32 Hâşre deñlü nâm anıñ yâd olur²⁴

¹⁶ “ğark” olması gereken sözcük “ğarık” olarak harekelenmiştir. [toyladı] KON: doyladı

¹⁷ “dost” sözcüğü “doş” şeklinde yazılmış. [hürmet-içün anlaruñ] MK 24: hürmetine anlaruñ

¹⁸ [Mu'în] MK 25: Raḥīm

¹⁹ [dilerem] MK 26: dilerim, [ki dilime kuvvet] YK 2: kim dilüme ferman, [ben hâķiriñ] YK 2: men hâķirin

²⁰ “söyleyem” olması gerekirken “şöyleyem” yazılmış.

[Muştafa'nun] MK 27, YK 3: Muştafa'nın, [hûb cemâlin söyleyem] YK 3: dâsitânın söyleyem, [Hadice hikâyetin] YK 3: Muştafa'nın mevlûdin

²¹ [Muştafa'nun] MK 28: Muştafa'nın

²² “söyleyem” olması gerekirken “şöyleyem” yazılmış. [ben] YK 4: men

²³ [söyler mevlûd-ı fahr-i rüsûl] YK 5: söyler-ise mevlûd-i resûl

Dā'imā rūhı du'ādan şād olur

33 Dağı medhin okudan olur müşāb
Okuyan ve dinleyen bulur şevāb²⁵

34 Kılaram ben dağı sizlerden recā
Luṭf idüp eylesiz hayır du'ā²⁶

35 Dilerem ki Hāk murādātın vire
Cennet içinden didārın göstere²⁷

36 Cümle müşkil işleri āsān ola
'Ākıbet yoldaş aña imān ola

37 Ben hākır bī-çāreye luṭf işleye
Fātiha okuyuban bağışlaya²⁸

38 Muştafa'nun hürmetine ey Hudā
Raḥmet eyle luṭf kıl cümlemize²⁹

39 Ger bizim yüz binde bir suçumuzu
'Adl idüben yarlıgamazsañ bizi³⁰

²⁴ [deḡlū] YK 6: deḡli

²⁵ “meşāb” sözcüğü bağlama uymadığı için “müşāb” olarak düzeltilmiştir.[medhin] YK 7: mevlūd, [ve] MK 32: -, YK 7: dipnottaki açıklamaya göre vezin açısından (u) eklemeyi uygun bulmuşlar. Ayrıca “şevāb” sözcüğünün de hatalı olarak “ş” yerine “ş” ile yazılmış olduğunu dipnotta belirtmişlerdir. Bu beyitten sonra YK 8: “Ben günahkār ‘āşī vü bī-çāre kul / Maḡsudum var luṭf idüp kılup kabul” beytine yer verilmiştir.

²⁶ [kılaram] MK 33, YK 9: kıluram, [dağı sizlerden recā] YK 9: siz 'azizden bir ricā, MK 33: d. s. ricā, [hayır] YK 9: hayr-i

²⁷ [ki] YK 10: kim, [cennet içinden didārın] MK 34: cennet içinde dīzārın, YK 10: cennet -i ālāda dīzār

²⁸ [Fātiha okuyuban] YK 12: Fātiha'yı okuyup

²⁹ [Muştafa'nun] MK 37, YK 13: Muştafa'nın, [hürmetine] YK 13: nūr-ı hākķı, [kıl] YK 13: idüp

³⁰ [ger] YK 14: gel, [binde bir suçumuzu] YK 14: binde suçumuzu, [idüben yarlıgamazsañ] YK 14: idüp eger kınar-ısan

40 Vay bizim hâlimize yâ Müsteʿân
Kim cehennem bize olısar mekân³¹

3-b 41 Fazl iderseñ ey bizim Allâh'ımız
Cennet-i aʿlâ ola evṭânımız³²

42 Raḥmetiñ deryâsına yokdur ʿaded³³
Zerrece andan bize eyle meded

43 Yâ İlâhî dilerem cümlemizi³⁴
ʿÂkıbet imân-ıla göndür bizi

44 Eş-şalavātu³⁵ ve's-selâmu ʿaleyke yâ Muḥammed³⁶
(Eş-şalavātu) ve's-selâmu ʿaleyke yâ Aḥmed

45 Eş-şalavātu ve's-selâmu ʿaleyke yâ Ḥâmid-ü
(Eş-şalavātu)ve's-selâmu ʿaleyke yâ Maḥmūd³⁷

BAHR-İ ÂḤİR³⁸

Mefâîlün mefâîlün feûlün

46 Muḥammed Muştafâ ol mâh-ı tâbân
Ana raḥminde iken bilgil ey cân³⁹

³¹ [Kim cehennem bize olısar] YK 15: Tamunıñ şadrı ola bize ...

³² [iderseñ] YK 16: idersen, [Allah'ımız] YK 16: sultânımız

Burada YK nüshasında fazladan üç beyit var:

YK 17: Ey ğanî sultân-ı Raḥmânü'r-raḥîm / Qâhîr ü qahhâr ü Settârü'l-ḥakîm

YK 18: Gel bize ıñışm eyleyesin ey celîl / Düşmanıñ şâd ola dostıñ melûl

YK 19: Ger bize raḥm idesin ey zü'l-celâl / Dostıñ şâd ola düşmanıñ melâl

³³ [Zerrece andan] YK 20: Zerrece anda

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var:

YK 21: Luṭf-ı iḥsân ile ey berverdigâr / Yevm-i maḥşerde bizi itme sırr-ı mesârr

³⁴ [dilerem] MK 42: dilerim, [göndür] MK 42, YK 22: gönder

Bu beyitten sonra YK'da fazladan bir beyit daha var:

YK 23: Şimdiden girü gelelüm söze biz / Ḥaḳ Teâlâ emr iderse ey ʿazîz

³⁵ [Eşşalavātu] MK 43, 44: Eşşalātu

³⁶ Salavat bölümlerinden önce MK'da şu 2 beyte yer veriliyor:

Ger bu ʿâlem ḥalkı dirse şubḥ u şâm / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamâm

Ger diler iseñ bula cânıñ şafâ / Vir şalavât berr raşûl-ı Muştafâ

YK nüshasında salavat bölümlerine de bu iki nakarat beyte de yer verilmemiştir.

³⁷ [Maḥmūd] MK 44: Muḥammedü

³⁸ Başlıklar MK'da da YK'da da yok.

- 47 Babādan yetim oldu faḥr-ı cihān
Neler kıla görün kim ulu sübhān⁴⁰
- 48 Yedi yaşa giricek faḥr-ı ʿālem
Anası ʿömri daḥı oldu tamām⁴¹
- 49 Mübārek cismi anuḡ oldu ḥasta
Diledi rūḥı vāşıl ola dosta⁴²
- 50 Didi-kim yā Muḥammed gel göreyim
Biraz yüzümi yüzine süreyim⁴³
- 4-a** 51 Ki senden ayrılam gibi çün ey yār
Be-ğāyet ḥaste oldum şöyle-kim var⁴⁴
- 52 Ḥabībim sevdigim cānım canānım
Fedā olsun yoluḡa rūḥ revānım⁴⁵
- 53 Umarıdım seniḡ lütfuḡ göreydim
Risālātuḡa ʿömri irgüreydim⁴⁶
- 54 Müyesser olmadı el-ḥükmülillāh
Be-ğāyet rāzı oldum ḥamdülillāh⁴⁷

³⁹ YK 24: “bilgil” eksik.

⁴⁰ [babādan]YK 25: atadan, [oldı faḥr-ı cihān] YK 25: olmuş-ıdı o şāh, [kıla] YK 25: kıılır, [görün] MK 48: görün, [ulu sübhān] YK 25: ḥikmetullah

⁴¹ [yaşa]YK 26: yaşına, [giricek faḥr-ı ʿālem] YK 26: girmişken o sultān, [anası ʿömri daḥı oldu tamām] YK 26: anasın daḥı aldı yüce Sübhān

⁴² [anuḡ oldu] MK 50: anıḡ oldu, YK 27: oldı anıḡ, [diledi rūḥı vāşıl ola] YK 27: d. kim r. v. ide

⁴³ [yüzine]YK 28: yüzüne, MK51: yüziḡe

⁴⁴ [çün ey yār] YK 29: ey dildār

⁴⁵ [Ḥabībim, sevdigim, cānım, canānım] YK 30: Ḥabībüm, sevdigüm, cān-ı cihānum, [fedā] YK 30: fidā, [yoluḡa]YK 30: yoluna

⁴⁶ [Umarıdım s. lütfuḡ göreydim] YK 31: Umardım s. lütfın göreydüm, [Risālātuḡa ʿö. irgüreydim] YK 31: Risālātine ʿö. irgüreydüm

- 55 Atadan yetīm olmışıdıñ ey cān
Anadan dañı yetīm olduñ elān⁴⁸
- 56 Şarılup boyununa kıldı zārī
Göreniñ gitdi elden ihtiyārı⁴⁹
- 57 Didi-kim yā Muḥammed ey yüzi māh
Seni ışmarladım Allah’a her gāh⁵⁰
- 58 Bunı böyle diyüben virdi cānı
Semāya çıkdı kavminüñ fiğānı⁵¹
- 59 Derilüp bir yere çok ağladılar
Şoñucı defn idüp kabre qodılar⁵²
- 60 Ki ‘Abdü’l-muṭṭalib ceddi Resülün
Elin eline alup ğonca gülün⁵³
- 61 Getürdi evine faḥr-ı cihānı
Qılardı aña dürlü ihtirāmı⁵⁴
- 4-b** 62 Yetīm olduğıñ’ağlama ḥabībim
Ki sensin dertlü cānıma ṭabībim⁵⁵

⁴⁷ [Be-ğāyet rāzı oldum ḥamdülillah] YK 32: Viren alur cānı el-ḥamdü li’llāh. YK 33: Velākin şimdi ağladuğum ey şāh/Ki ma’sūma yetimlik güçdir ey māh. YK 33, KON ve MK’da yok.

⁴⁸ [olmış-idiñ] YK 34: olmuşdın, [olduñ elān] YK 34: oldun inan

⁴⁹ [göreniñ] MK 57: görenüñ

⁵⁰ [ışmarladım Allah’a her gāh] YK 36: ışmarlarım Allah’a ey şāh

⁵¹ [kavminüñ] MK 59, YK 37: kavminiñ

⁵² “şoñ” sözcüğüñün “ñ” ile yazılması gerekirken “n” ile yazıldığı tespit edilip düzeltildi.

⁵³ [Resülün] YK 39: resülün, [ğonca gülün] YK 39: konca gülün

⁵⁴ [faḥr-ı cihānı] YK 40: ol bādişāhı, [Qılardı aña dürlü ihtirāmı] YK 40: Öpüp bağına başdı gāhi gāhi

⁵⁵ [olduğıña] YK 41: olduğına, [cānıma] MK 63: cāna. Vezin gereğı “olduğıñ’ağlama” olarak düzeltildi.

63 Netekim   mr m oldu  a bil ey c n
Ki hıfz id p yerindirmem seni ben ⁵⁶

64 Res l n  h t r n  ıldı tesell 
 ıla H   a a d d r n tecell ⁵⁷

65  omazdı A med'i hergiz yanından
Severdi anı kim  zge c nından⁵⁸

66 Otursa tursa yanından  ovmazdı
Ta  m  dahil  kim ansız yemezdi⁵⁹

67 Meger kim bir g n ol p r hasta oldu
E id p Mekke uluları geldi⁶⁰

68  orup h t r  ziy ret eylediler
 if lıklar vire All h dediler⁶¹

69 Kim    o lı bile andaydı h  r 
D n p o ullarına b  dı ol p r⁶²

70 Hem n dem g zleri ya ıla t ld 
Der ndan  h id ben n le  ıldı⁶³

71 G r p c mlesi anı  ıldı z r 

⁵⁶ [Netekim] MK 64: nitekim, YK 42: Ne kim, [bil ey c n] YK 42: seni men, [Ki hıfz id p yerindirmem seni ben] YK 42: Yerindirmeyem in  all h ey c n

⁵⁷ [Res l n ] MK65: Ras l n , YK 43: Res lin, [  d r n] MK 65: d z r n 

⁵⁸ [hergiz] MK 66: her gez, [ ovmazdı] YK 44:  omazdı, [anı kim  zge] YK 44: yigrek kendi

⁵⁹ [tursa] KON: dursa, [ ovmazdı] YK 45:  omazdı, [dahil  kim] YK 45: hergiz ...

⁶⁰ [kim bir g n] YK 46: bir g n ki, [e id p] MK 68, YK 46: i id p ...

⁶¹ [ if lıklar] YK 47:  af lıklar, [dediler] YK 47: didiler

⁶² "   r " s zc    yanlı lıkla   harfiyle yazılmı .

[kim] YK 48: ki, [o lı] YK 48: o lan, [o ullarına] YK 48: o lanlarına

⁶³ [hem n dem] MK 71: Hem ndem, [der ndan] MK 71: der ninden, [id ben n le] YK 49: id p   le

Ḳamunuḡ gitdi elden iḥtiyārı⁶⁴

72 Didi bilün benim ağladığım bu
Fırāk ile ciger tağladığım bu⁶⁵

5-a 73 Muḥammed kim yetīm ḵalmışdı ey cān
Şabīlikde atadan hem anadan⁶⁶

74 Gidicek ceddi kim olur çü anı
Aluban besleye ol fahr cihānı⁶⁷

75 Ebū Leheb didi luṭf it baḡa vir
Anıḡ ḥizmetine beni ulaşıdır⁶⁸

76 Kemālince aḡa ḥürmet kılayım
Bu işi cānıma minnet kılayım⁶⁹

77 Didi senden benim yokdur ümīdim
Benim saḡa degildir ʿitimādım⁷⁰

78 Daḡı Ḥamza cihānuḡ behlevānı
Didi vir baḡa ol rūḡ-ı revānı⁷¹

79 Anıḡ ḥizmetine yüzler süreyim
Yoluna cānumı ḵurbān vireyim⁷²

⁶⁴ [Ḳamunuḡ] YK 50: Ḳamunuḡ

⁶⁵ [bilün] MK 73: bilün, YK 51: bilün, [ağladığım] YK 51: ağladuḡum, [tağladığım] YK 51: dağladığım

⁶⁶ [Şabīlikde] MK 74b: Şabīlikdan, YK 52: Küçücekden

⁶⁷ [çü anı] MK 75: civānı, [g. ceddi k. olur çü a.] YK 53: g. men ʿacep k. ala a., [fahṛ-i] YK 53: şāh-ı

⁶⁸ [didi luṭf it baḡa vir] YK 54: d. kim l. kılgıl, [Anıḡ ḥizmetine beni ulaşıdır] YK 54: Muḥammedʼi baḡa vir şöyle bil-gil

⁶⁹ [kılayım] YK 55: kılayın

⁷⁰ [benim] YK 56: benüm, [ümīdim] YK 56: ümīdüm, [ʿitimādım] YK 56: hiç ümīdüm

⁷¹ [cihānuḡ behlevānı] MK 79: cihānıḡ pehlüvānı, YK 57: cihānın behlüvānı, [baḡa] YK 57: bana

- 80 Didi sen bir saḥī cömerd kişisin
Daḥı hem pehlevānlarıñ başısın⁷³
- 81 Ki şadıksın özün de hem sözün ḥaḳ
Kim olsun iki ʿālemde yüzün aḳ⁷⁴
- 82 Velī sen ḥālī olmazsın ğazādan
Muḥammed’i şaḳınuram cefādan⁷⁵
- 83 Bu kez geldi ilerü Ebi Ṭalib
Babāsınuñ sözine oldı rāğıb⁷⁶
- 5-b 84 Didi ey gözlerim nūrı ata sen
İdesin ḥāşalillāh kim ḥaṭā’ sen⁷⁷
- 85 Muḥammed’i baḡa ıṣmarla ey şāh⁷⁸
Aḡa ḥızmet ideyin inşā’allāh
- 86 Bu sözi işidüp sevindi cānı
Şanasın aḡa virdiler cihānı⁷⁹

⁷² [anıñ] MK 80: anuñ, [ḥızmetine] YK 58: ḥürmetine, [süreyim] YK 58: süreyin, [cānumı] MK 80: cānımı, [vireyim] YK 58: vireyin

⁷³ [saḥī] YK 59: aḥī, [pehlevānlarıñ] MK 81: pehlüvānlarıñ, YK 59: behlüvān merdler

⁷⁴ [ki şadıksın] YK 60: ki sen şadıksın, [özün de hem sözün] MK 82: özün de vü sözünde, YK 60: özün ḥaḳdır sözüñ, [kim] YK 60: hem

⁷⁵ [velī sen] KON: velisin, [şaḳınuram cefādan] YK 61: şaḳınıram cezādan
YK 62: Gidesin sen ḳala evde Muḥammed / Münāfiḳlar virirler aḡa zaḥmet.
YK 62, MK ve KON’da yok.

⁷⁶ [babasınuñ] MK 84: babasınuñ, [Ebī] MK 84: Ebū, [Babāsınuñ sözine oldı rāğıb] YK 63: Yüzünü bile dön pâyine ṭalib

⁷⁷ [nūrı ata sen] MK 85: nūrı atasın, YK 64: nūru atasın, [ḥāşalillāhi kim] YK 64: ḥaşā ki, MK’da bu beytin ikinci mısrası atlanmış bir sonraki beytin ilk dizesi –sonundaki “ey şāh” yerine “iḥsān” değışikliğı yapılarak- yazılmış.

⁷⁸ [ey şāh] MK 85/2: iḥsān. Bu beytin ilk dizesi MK’da bir önceki beytin ikinci dizesi olarak yazılmıştır ve bu beytin ikinci dizesi de atlanmışır.[ḥızmet] YK 65: ḥızmet

⁷⁹ [sözi] YK 66: sözü, [şanasın aḡa] YK 66: şanasın ki aḡa

- 87 Ebū Ṭālib'e didi-kim babası
Vaşıyyet eylerem didi atası⁸⁰
- 88 Muḥammed'i alup eve varasın
Eviñ şadrına anı geçüresin⁸¹
- 89 Eliñden geldügince eyle hizmet
Bulasın Hâk katında sen-de izzet⁸²
- 90 Kāmu oğlanlarından hoş sevesin
Dilersen bulasın derdin devāsın⁸³
- 91 Anı hergiz libāssız kıomayasın
Ki ħorlayup yetimdir dimeyesin⁸⁴
- 92 Anıñ kadrini sen şonra bilesin
Sevinüp şād olup ħandān olasın⁸⁵
- 93 Ĥudā aña risālet viriserdir
Niceler ol şafāyı göriserdir
- 94 Aña göre nice dürlü şenālar
Ebī Ṭālib'e eyledi duālar⁸⁶

6-a 95 Aña ısmarladı ve kendi gitdi

⁸⁰ [didi kim] MK 87: didigim, [eylerem] MK 87: eylerim

YK nüshasında bu beyit yerine şu beyti görüyoruz:

YK 67: Didi kim ey gözüm nūrı işit sen / Vaşıyyetlerüme göre iş it sen

⁸¹ [evin] YK 68: evin

⁸² [eliñden geldügince]YK 69: elinden geldiğince, [hizmet]YK 69: hürmet, [katında]YK 69: katından

⁸³ [oğlanlarından hoş]YK 70: oğlancuklarından yig, [oğlanlarından] MK 90: oğlanlarıñdan, [dilersen]

MK 90: dilersen, [derdin] MK 90: derdin

⁸⁴ [ħorlayup]YK 71: ħor bakup

⁸⁵ [kadrini] YK 72: kadrin ki

⁸⁶ [Ebī] MK 94: Ebū

Fenā' milkden beḳāya rıḥlet itdi⁸⁷

96 Yuyup ol pīri ḳabrine ḳodılar
Anıḡ-çün ḥalk-ı ʿālem ağladılar⁸⁸

97 Ebī Ṭālib alup geldi Resūli
Evine getürüp ol pūr-uşūli⁸⁹

98 Var idi ḥātunı Fāṭıma adlu
Melek şıfatlu idi sözi ṭatlu⁹⁰

99 Didi ehline kim ne zī-saʿādet
Naşīb oldı bize böyle kerāmet⁹¹

100 Eviḡe getüresin zī-saʿādet
Şükür kim bize virmişler icāzet⁹²

101 Muḥammed Aḥmed'e dāye olayız
Yarın maḥşerde hem raḥmet bulayız⁹³

102 Anı cānımıza minnet bilelim
Olunca biz aḡa ʿizzet ḳılalım⁹⁴

103 Alup elini tez şadre geçürdi
Ṭaʿām getürüp yedirdi içirdi⁹⁵

⁸⁷ [ve] MK 95, YK 75: vü, [milkden] MK 95: mülkden, YK 75: milkinden

⁸⁸ “anıḡ-içün” vezin gereḡi “anıḡ-çün” olarak düzeltildi.

⁸⁹ [Ebī] MK 97: Ebū, [pūr-uşūli] YK 77: bür-uşūli. Dipnotta “pūr-uşūli” olması gerektiḡi belirtilmiş.

⁹⁰ [ḥātunı] YK 78: ḥātunı, [sözi] YK 78: sözü

⁹¹ [böyle] MK 99: kim bu

Bu beytin yerine YK'te şu beyti görüyoruz:

YK 79: Didi evine ne baḥtlu bu cānun / Var-ı mış resūli iki cihānuḡ

⁹² [eviḡe] YK 80: evine

⁹³ [olayız] MK 101: olavuz, YK 81: olasın, [bulayız] MK 101: bulavuz, YK 81: bulasın

⁹⁴ [cānımıza] YK 82: canumıza, [bilelim / ḳılalım] MK 102, YK 82: bilelüm / ḳılalum,

104 Didi kim ey gözüm nûrı Muḥammed
Ki oğlum adı ʿAli seniḡ Aḥmed⁹⁶

105 Seni artık severin ben ʿAli'den
Daḡı cānımdan artuḡ sevgiliden⁹⁷

6-b 106 Muḥammed Muṣṭafā pes tırdı anda
Ḥuzūr ile geçindi ol vaṭanda⁹⁸

107 Eş-şalavatu⁹⁹ ve's-selāmu ʿaleyke yā Aḡyed-ü
Eş-şelevatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Vahīd-ü

108 Eş-şelevatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Mādiḡ-ü
Eş-şelevatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Ḥāşir¹⁰⁰

BAḤR-I AḤİR

mefâilün mefâilün feûlün

109 ʿAtike adlu ḡardaşı var idi
Ebī Ṭālib anı ḡāyet severdi¹⁰¹

⁹⁵ [elini] YK 83: ilini, [getürüp] YK 83: getürdi, [içirdi] YK 83: içürdi

⁹⁶ [nûrı] YK 84: nûru, [Ki] YK 84: Didi kim, [adı] YK 84: -

⁹⁷ [severin] MK 105: severim, [sevgiliden] YK 85: sevgüliden

⁹⁸ [tırdı] YK 86: tırdı. Bu beyitten sonra YK nüshasında Mef âilün / Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün kalıbıyla yazılmış 6 beyit var:

YK 87: Büyüdü ḡazret-i server yirmi beş yaşı girdi / Kemāl-i ḡudretinden Ḥaḡ aḡa zibā ḡüsn virdi

YK 88: Ki her kim yüzünü görse (vālih) ḡayran olurlardı / Kemāl-i ḡüsnine (anıḡ) hezāran aferin dirlerdi

YK 89: Anıḡ muḡabbeti ḡulḡı eṣir itmişdi ḡalḡı / Aḡa ʿaşıḡdı bil ki o şehrin pīr u merdi

YK 90: Yetişdi ol ḡül-i rʿanā... ʿamber gibi dānā / Ki her kim yüzünü gördi didi āmennā ve şaddaḡnā

YK 91: Direddi leb-i kevşer ḡüneş yüzlü melek manṡar / Ḥaḡan kim derlese server direrler ḡırmızı ḡüher

YK 92: Mişāl olmazdı resmine ḡül iyḡünmezdi ḡüsnine / Ki Mekke ḡalḡı ismine Muḥammed-i emīn dirler

⁹⁹YK nüshasında salavat beyitler yok. MK nüshasında salavat bölümlerinden yine iki nakarat beyte yer verilmiştir.

¹⁰⁰ [Eş-şalavatu]: MK 109: Eş-şalātü , [mādiḡu] MK 110: mäh,

¹⁰¹ [ḡardaşı] YK 93: ḡızḡardaşı

110 Muḥammed'in ḥalası idi ey yār
Ebī Ṭālīb evine geldi ey yār¹⁰²

111 Ki bir söz geldi eşnā-yı kelāmda
Velākin dili sözde gönli ğamda

112 Didi kim ey gözüm nūrı karındaş
Size bir söz diyeyim eyleme fāş¹⁰³

113 Muḥammed büyüdi ve yigid oldı
Anıñ evlenmesinüñ vaḳti geldi¹⁰⁴

114 Velākin elimizde mālımız yok
Varup kız dileycek ḥālimiz yok

115 Aḡa fikr eyleyüp tedbīr idelim
Ne kılup neyleyelim nice idelim¹⁰⁵

7-a 116 Ebī Ṭālīb didi-kim elimizde
Sīm ü zer yok kışadır dilimiz de¹⁰⁶

117 Ne aḳça isteyü kime varalım
Kime boyun egüben yalvaralım¹⁰⁷

118 ʿAtike didi ey yār-ı vefādar

¹⁰² [ey yār] YK 94/1: dildār, YK 94/2: ol yār, [geldi ey] MK 112: geldi bil ey

¹⁰³ [nūrı] YK 96: nūru, [diyeyim] MK 114, YK 96: diyeyin.

YK nüshasında “söz” sözcüğü eksik; eksik olan bu sözcüğün yerine vezin ve anlam bakımından “sır” sözcüğünü eklemenin uygun olacağı düşünülmüş ve dipnotta belirtilmiş.

¹⁰⁴ [yigid] MK 115, YK 97: yigit, [evlenmesinüñ] MK 115, YK 97: evlenmesiniñ

¹⁰⁵ [idelim] MK 117, YK 99: idelüm, [neyleyelim] MK 117, YK 99: neyleyelüm

¹⁰⁶ [zer] YK 100: zar (Sözcüğün imlasında yanlışlık olduğu dipnotta belirtilmiş.)

¹⁰⁷ [Ne] MK 119, YK 101: Ya, [varalım] YK 101: varalum, [egüben yalvaralım] YK 101: egüp (biz) yalvaralum

Ki ben bir fikr kıldım diñle ey yār

119 Hādīce Hātūnuñ kim kārībānı
Bilürsin Şām’a gider her yıl anı¹⁰⁸

120 Ticāret vaqti geldi diñle ey cān
Münādīler nidā kıldı firāvān

121 Gelüp yazılalar Şām’a gidenler
‘Ulūfe-ile at deve yedenler

122 Yarar atlı silāhlı merd cüvānlar
Gelüben kārībānı bekleyeler¹⁰⁹

123 ‘Ulūfe eyleye hāllu hālince
Ri‘āyet ola herkese yolunca¹¹⁰

124 Dilerem ben dañı varam o şāha¹¹¹
Ki ‘arzuñāl idem ol yüzi māha

125 Muḥammed’i kıya bir hızmeye ol
Bulavuz ol sebebden müşkile yol¹¹²

126 Mürüvvet kāmı bir ehl-i keremdir
Yetecek deñlü māl virse ne ğamdır¹¹³

7-b 127 Anı ol māl ile evlendireyiz

¹⁰⁸ [hātūnuñ kim kārībānı] YK 103: ze’lkunūñ (?) kārībānı

¹⁰⁹ [atlı silāhlı] YK 106: atlu silāhlı, [kārībānı bekleyeler] YK 106: kārībānı bekleyeler anlar

¹¹⁰ [herkese] YK 107: her kıla

¹¹¹ [Dilerem] MK 126: Dilerim, YK 108: Diledüm

¹¹² [ol sebebden] YK 109: bu sebebden

¹¹³ [Mürüvvet kāmı bir ehl-i keremdir] YK 110: Mürvet ehli keremkāmı iy cāndır, [yetecek] YK 110: yiyecek, [deñlü] MK 128: deñli

Muhammed'e gelin alıvireyiz¹¹⁴

128 Ebî Tâlib işidüp şaldı başın
Akıdup gözlerinden kanlı yaşın¹¹⁵

129 Didi kim ey karındaş aşlımızda
Kirâcı yokdurur hiç neslimizde¹¹⁶

130 Yine gayret idüp ʿaqlını derdi
Ki kendi kendine fikr itdi didi¹¹⁷

131 Meger kim vardır ola hikmetüllâh
Görelim nice olur kudretüllâh¹¹⁸

132 İcâzetle ʿAtîke geldi eve
Düzetdi armağanlar aña göre¹¹⁹

133 Hâdîce bârîgâhına irişdi
Görüp bevvâblar anı buruşdı¹²⁰

134 Hâdîce Hâtuna tez söylediler¹²¹
ʿAtîke geldügin ʿarz eylediler

135 Segirtti karşı çıkdı idüp iqbâl
Elin alup içerü girdi fî-l-hâl¹²²

¹¹⁴ [evlendireyiz] MK 129: evlendirevüz, YK 111: evlendirevüz, [alıvireyiz] MK 129, YK 111: alıvirevüz

¹¹⁵ [işidüp] YK 112: işitdi, [kanlı] MK 130: kanlu

¹¹⁶ [neslimizde] YK 113: neslümüzde

¹¹⁷ [Ki] MK 132 :Ne ki.. YK nüshasında bu beyit yok.

¹¹⁸ [vardır] MK 133: vârid, YK 114: vardur, [ola] YK 114: anda, [görelim] YK 114: görelüm

¹¹⁹ [eve] MK 134: evine, [düzetdi] MK 134: düzeltdi, YK 115: düzendi, [aña göre] YK 115: ive ive

¹²⁰ [bevvâblar] KON: bevâbetler, [buruşdı] MK 135: görüşdi, YK 116: yügrüşdi

¹²¹ [tez] MK 136, YK 117: tiz

¹²² [Segirtti] MK 137, YK 118: Segirdüp, [idüp] MK 137: itdi

136 Nice ta'zīmīle şadre geçürdi
Gül-ābı şerbeti sükker içürdi¹²³

137 Buyurdi ol-ķadar çekildi ni'emet
Ėamusı sükkeri yiyene minnet¹²⁴

8-a 138 Yenilüp içilüp du'ā kılındı
Du'ādan şonra el yüze sürüldi¹²⁵

139 Ėadice söz açup didi ki ey yār
Murādınız ne ise eyle ikrār¹²⁶

140 Murādınız nedür söyleş bilelim
Aña göre tedārikler kılalım¹²⁷

141 'Atike dir dilerim var olasın
Hemīşe devlet-ile yār olasın¹²⁸

142 Daħı 'ömrün mezīd pāyende olsun
Nice şāhlar ėapuņa bende olsun¹²⁹

143 Güler yüzün cihānda şolmasun hīė
Mübārek ėalbiņe ėam gelmesin hīė¹³⁰

¹²³ [göl-ābı] KON: güllāb, YK 119: Güllābī, [şerbeti sükker] YK 119: sükkeri şerbet

¹²⁴ [sükkeri yiyene] MK 139: sükker yeyene, YK 120: sükkeri bile

¹²⁵ [yenilüp içilüp du'ā] YK 121: Yeyüp içüp du'ālar, [sürüldi] YK 121: silindi

¹²⁶ [yār] YK 122: şāh, [Murādınız ne ise] MK 141: Nedir bunda geldüñiz, [Murādınız ne ise eyle ikrār] YK 122: Nedendür bunda geldüñiz ey māh

¹²⁷ [nedür] MK 142, YK 123: nedir, [söyleş bilelim] YK 123: söyle bilelüm, [tedārikler kılalım] YK 123: size hizmet kılalum

¹²⁸ [aydır] MK 143: eyder, YK 124: der, [dilerim] YK 124: dilerem. Vezin gereği “eydir, “dir” olarak düzeltildi.

¹²⁹ [ömrün] YK 125: 'ömrün, [pāyende] MK 144: payende, [ėapuņa] MK 142: ėapuna, YK 125: ėapunda. “nice” olması gereken sözcük ė ile yazılmıştır.

- 144 Murādım budur ey devletlü hānım
Velākin dimege varmaz zebānım¹³¹
- 145 Muḥammed-i Emīn adlu bil ey yār
Ki bir yigid qarındaş kızusı var¹³²
- 146 Niceler hızmeyiz idicidür
Kimi deve kimi at yedicidür¹³³
- 147 Aḡa da n'ola bir hızmey buyursaḡ
Muṭī'dür emriḡe her ne ki dırsen¹³⁴
- 148 Ticāretten gelince kārībānıḡ
Sevinüp şād u ḡandān ola cānıḡ¹³⁵
- 8-b** 149 Ḳamularıḡ ʿulūfesin viresin
Aḡa da ne kim iḡsān buyurasın¹³⁶
- 150 Anı evermek isteriz muḡaḡḡaḡ
Velākin destimizde sım ü zer yok¹³⁷
- 151 Ebī Ṭālib size kıılır duʿālar

¹³⁰ [yüzün] YK 126: yüzün, [şolmasun] YK 126: şolmasın, [kalbiḡe] YK 126: kalbine, [gelmesin] YK 126: gelmesün

¹³¹ YK 127: “zübān” yazılmış olan sözcük dipnotta “zebān” olarak düzeltilmiş.

¹³² [bil ey yār] YK 128: ey dildār, [yigid] MK 147, YK 128: yiḡit. Vezin gereḡi ikinci dizenin başına “ki” eklendi.

¹³³ [idicidür] MK 148, YK 129: idicidir, [Kimi deve kimi at] YK 129: Kimisi at kimi deve, [yedicidür] MK 148, YK 129: yedicidir

¹³⁴ [buyursaḡ] YK 130: buyursan, MK 149: buyurasın, [Muṭī'dür emriḡe her ne ki dırsen] YK 130: Ki emrine muṭī'dür her ne dırsen. “dırsen” sözcüğünün ځ yerine n ü ile yazıldığı tespit edildi ve düzeltili.

¹³⁵ “cānıḡ” sözcüğünün hatalı olarak “nun” ile yazıldığı tespit edildi ve düzeltili.

[kārībānıḡ] YK 131: kārübānıḡ, [cānıḡ] YK 131: cānıḡ

¹³⁶ [viresin / buyurasın] YK 132: viresiz / buyurasız

¹³⁷ [Velākin] MK 152, YK 133: Velākin, [zer] YK 133: zār. “zār” sözcüğünün yazımındaki hata dipnotta belirtilerek doğrusunun “زر” olması gerektiḡi belirtilmiştir.

İder dergâhınıza hem şenâlar¹³⁸

152 Dedi kim lütf ihsân eylesünler
Bu derdimize dermân eylesünler¹³⁹

153 İşidüp bu sözi çün-kim Hâdîce
Çü bildi nidüğün ol-dem netîce¹⁴⁰

154 Meger Hâdîce bir düş görmüş idi
Muʿabbirlere anı şormuş idi¹⁴¹

155 Görür gökden münevver bedr-i mâhı
Tamâmet nûr idüp leyl-i siyâhı¹⁴²

156 Nüzûl idüp iner ol yeryüzine
Konar ol dem Hâdîce'nün dizine¹⁴³

157 Anıñla rûşen oldı cümle ʿâlem
Sevinüp şâd olurlar cinn ü âdem¹⁴⁴

158 Hâdîce ol sâʿat düşden uyandı
Şafâdan misk ü ʿanbere boyandı¹⁴⁵

159 Divîd alup eline yazdı ol-dem
Muʿabbire hemân gönderdi âdem¹⁴⁶

¹³⁸ [İder dergâhınıza hem] YK 134: Ki dergâhına yüz bin

¹³⁹ [Dedi] MK 154, YK 135: Didi, [lütf ihsân] YK 135: lütf-ı ihsân

¹⁴⁰ [işidüp] YK 136: işitdi, [sözi] YK 136: sözü, [çü] YK 136: ki, [nidüğün] MK 155: ne idüğün, YK 136: neyledüğün, [ol dem] YK 136: kıldı, [netîce] MK 155: nice

¹⁴¹ [Muʿabbirlere anı şormuş] YK 137: Muʿabbire a. hem ş., [Hâdîce] YK 137: ol mâh ki

¹⁴² [gökden] YK 138: gökde, [leyl-i siyâhı] YK 138: bedr-i siyâhı

¹⁴³ [Hâdîce'nün] MK 158: Hâdîce'nin, YK 139: Hâdîce'nin

¹⁴⁴ [Anıñla] YK 140: Anıñla, [cümle ʿâlem] YK 140: halk-ı âlem [şâd olurlar] YK 140: şâz olur hem

¹⁴⁵ “düşünden” yazılmış ancak vezin gereği “düşden” olarak düzeltili. [misk ü] MK 160: misk-i, [misk ü ʿanbere boyandı] YK 141: rûhu aḥmer güle döndü

- 9-a 160 Düşüni nice gördüğini bir bir
Yazup kâğıda anı kıldı taqrîr¹⁴⁷
- 161 İrişdi çünki nāme vāşıl oldı
Getürüp mührini oğudı bildi¹⁴⁸
- 162 Kalem alup mu^cabbir ol-dem eline
Getürdi Allah adını diline¹⁴⁹
- 163 Didi peygamber-i āhîr zamāna
Naşîb olasın ol fahr-ı cihāna¹⁵⁰
- 164 Gele Mekke'de hem ol nūr-ı ekber
Cihān anuñ-ile ola mübeşşer¹⁵¹
- 165 Ki Tevrît'de yazılmışdur şıfâtı
Anuñ-çün halk idüpdür mümkinâtı¹⁵²
- 166 Dağı nesl'ola İbrāhîm Halîl'in
Hâbîbi ola ol Rabbü'l-celîlîñ¹⁵³
- 167 Olııardır anuñ ismi Muḥammed
Bir adı ola Maḥmūd biri Aḥmed¹⁵⁴

¹⁴⁶ “divit” sözcüğü hatalı olarak “divîd” biçiminde yazılmış.

[divîd] YK 142: divit. [mu^cabbire hemân] YK 142: ki Buḥrâ rāhibe

¹⁴⁷ [taqrîr] YK 143: ta^cbîr

¹⁴⁸ [oldı] YK 144: oldu

¹⁴⁹ [Kalem alup mu^cabbir ol dem] YK 145: Yazup Buḥrâ kalem aldı, [Getürdi] YK 145: Getürdü

¹⁵⁰ [faḥr] YK 146: şāh.

¹⁵¹ [anuñ-ile] YK 147: anuñ-ile, [Mekke'de hem] YK 147: hem Mekke'de, [mübeşşer] YK 147: mu^caṭṭar

¹⁵² [Tevrît'de] MK 167, YK 148: Tevrât'da, [yazılmışdur] MK 167: yazılmışdı, YK 148: yazılmışdır, [idüpdür] YK 148: idipdür

¹⁵³ [Halîl'in] YK 149: Halîl'ün, [ol Rabbü'l-celîlîñ] YK 149: Rabbü'l-celîlün

¹⁵⁴ [ola Maḥmūd] YK 150: Maḥmūd ola

168 Ki nāmeyi Ḥadīce o꣓udı bildi
Be-ġāyet cān u dilden rāzı oldı¹⁵⁵

169 Yaraşmaz aña diyeler kirācı
Yaraşur ala küffārdan ḥarācı¹⁵⁶

170 Umaram ben anı peygamber ola
Bu maḥlūkāta kamu rehber ola¹⁵⁷

9-b 171 Daḥı ḥükm eyleye Şām’a, ‘Irāk’a
Şanemleri kırup yabāna ata¹⁵⁸

172 Didi gönder Muḥammed bunda gelsün
Kirācı bilmeziz biz anı bilsün¹⁵⁹

173 Bile olsun n’ola ol kār-ı bānda
Olalar pes cihān ḥalk aña bende¹⁶⁰

174 Gelürse bunda anı biz görelim
Aña lāyık meşālih gösterelim¹⁶¹

175 İşitdi ‘Ātike sevindi cānı

¹⁵⁵ [Ḥadīce] YK 151: Ḥadīce, [o꣓udı] YK 151: o꣓udu [rāzı] YK 151: ‘āşık
YK. nüshasında bu beyitten sonra fazladan 3 beyit var:

YK 152: Ḥadīce didi ‘Ātike’ye ey cān / Niçün buyurursın ey sultān

YK 153: Anı ceddi resūlullāh-durur bes / Mu‘ın olan āña Allāh-durur bes

YK 154: Didi ey seyyidüm ‘ālemde olur mı / Anı ādem olan hergiz kıılır mı

¹⁵⁶ [diyeler] YK 155: didi, [kirācı] YK 155: kirācı mı, [yaraşur] YK 155: yaraşır, [ala küffārdan] YK 155: küffārdan ala

¹⁵⁷ [umaram] MK 172: umarım, [bu maḥlūkāta kamu] YK 156: kamu maḥlūkāta hem

¹⁵⁸ [ḥüküm eyleye] YK 157: hem ḥüküm ide, [kırup yabāna ata] YK 157: sıyıp odlara yağa

¹⁵⁹ [bilmeziz biz] YK 158: bilmezem ben

¹⁶⁰ [kār-ı bānda] YK 159: kārubānda, [olalar] MK 175: ola kim, [olalar pes] YK 159: odur şāhı, [ḥalk] YK 159: biz. “ḥalkı” sözcüğü vezin gereği “ḥalk” olarak düzeltilti.

¹⁶¹ [gelürse] YK 160: eğer, [anı biz görelim] YK 160: gelür ise görelüm, [lāyık] YK 160: lāik, [gösterelim] YK 160: gösterelim

İcāzet diledi oldu revānı¹⁶²

176 Eş-şalavatu¹⁶³ ve'sselāmu ʿaleyke yā ʿĀķib-ü
Eş-şalavatu vesselāmu ʿaleyke yā Ṭāhā

177 Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Yasin
Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Ṭāhir-ü

BAHR-I AHER

mefâîlün mefâîlün feûlün

178 ʿAtike Ḥatun'a çün oldu destūr
Ebī Ṭālib'e irdi ol yüzi nūr¹⁶⁴

179 Aḡa bildirdi cümle kıl u kālī
Ḥadīce ile olan ḡasb u ḡālī¹⁶⁵

180 Ne kim söylendi ise kıldı taķrīr
Muḡammed'i aḡa gönderelim dir¹⁶⁶

10-a 181 Ebī Ṭālib didi kim yā Muḡammed
Ḥadīce inṣāʿ-Allāh ola mesned¹⁶⁷

182 Buyurmuş sizleri anda varasız
Meṣālīḡ ne ise anı göresiz¹⁶⁸

¹⁶² [işıtdi] MK 177: işiddi, [diledi oldu revānı] YK 161: diledü şīrīḡ zübānı

¹⁶³ YK nüshasında salavat bölümlere yer verilmemiştir. MK nüshasında salavat bölümlerinden önceki iki nakarat beyit burada da görülmektedir: MK 178,179

¹⁶⁴ [yüzi] YK 162: yüzü

¹⁶⁵ [kıl u kālī] YK 163: vaşf-ı ḡālī, [ḡasb u ḡālī] YK 163: kıl u kālī

¹⁶⁶ Bu beyit MK'da yok. [söylendi] YK 164: söyledi, [taķrīr] YK 164: taķdīr, [Muḡammed'i aḡa gönderelim] YK 164: Muḡammed'ü ona gönderelüm

¹⁶⁷ "müsned" okunacak şekilde harekelendirilmiş; ancak bağlama "mesned" uygun.

[Ebī] MK 184: Ebū, [Ḥadīce İnṣāʿ-allah] KON: İnṣāʿ-allah Ḥadīce, [mesned] YK 165: mesnet. YK nüshasında "mesnet" sözcüğünün "mesned" olması gerektiği dipnotta belirtilmiştir.

¹⁶⁸ [varasız] MK 185: varasın, [ne ise] YK 166: ney-ise, [göresiz] MK 185: göresin

- 183 İşitdi bu sözi çün faħr-ı  ālem
Sa adetle tevecc uh kıldı ol-dem¹⁶⁹
- 184 H adice h anesine ç unki irdi
Ki ta z im itdiler o aya girdi¹⁷⁰
- 185 İc āzet oldu ç un ge di oturdu
Mu ammed geld ğin H adice g rdi¹⁷¹
- 186 Ki Tevr t'ı  p p eline aldı
O a d v r n    urbına geldi¹⁷²
- 187 H adice c mle Tevr t'ı bil rdi
Ne-de l  vardırır anı o urdu¹⁷³
- 188 Meger Tevr t i inde g rm ş idi
Da ı   limlere de şormuş idi¹⁷⁴
- 189 Yazılmışdı Mu ammed'    şıf tı
H a ı at nice ise h add-i z t ¹⁷⁵
- 190 Mes h'den sonra geliser Mu ammed
şef  at ehli olısar Mu ammed¹⁷⁶
- 191 An   y zi şuyuna c mle   lem

¹⁶⁹ [s zi] YK 167: s z , [fa r-ı] YK 167: ş h-ı, [sa adetle t.  . o. d.] YK 167: t.  . o. d. m h-ı   lem

¹⁷⁰ [h anesine ç unki] YK 168: b rig hına ç n, [o aya] YK 168: oraya

¹⁷¹ [ge di oturdu] YK 169: ge ti oturdu, [geld   n] YK 169: geldi  n, [g rdi] YK 169: g rd 

¹⁷² [eline aldı] YK 170: aldı eline, [d v r n  ] MK 189, YK 170: d v r n  , [O a d v r n    urbına geldi] YK 170: Geldi o da d v r n    urbına

¹⁷³ [vardırır anı o urdu] MK 190: vardır anı bil rdi, YK 171: vardı  y t  bil rdi

¹⁷⁴ [da ı   limlerde] YK 172: bunu   limlerden

¹⁷⁵ [Mu ammed'   ] MK 192, YK 173: Mu ammed'   , [h add-i z t ] YK 173: h  sni(?) z t 

¹⁷⁶ [Mes h'den sonra geliser] YK 174: Mes h h  kme geliserdir, [olısar] YK 174: olısardır

Yaradılmışdurur hem cinn ü âdem¹⁷⁷

10-b 192 Kāmu peygāmbere rehber olusar
Velī nebī aḡa muḡtāç olusar¹⁷⁸

193 Anıḡ-çün yaradıpdır Ḥaḡ cihānı
Ki ʿarş-ı kürsi vü ḡūr-ı cinānı¹⁷⁹

194 Vücūda Mekke şehrinde gele ol
Kāmu ḡalkı dine daʿvet kıla ol

195 Bu ʿilmi çün okuyup bilmişidi
Derūndan aḡa müştāk olmışıdı¹⁸⁰

196 Anuḡ gelecegi vaḡt olduḡını¹⁸¹
Muḡammed hem vücūda geldüḡini

197 Çü Mekke şehri içinde bil ey cān
Güneş gibi ʿayān olmışıdı ol cān¹⁸²

198 Büyük küçük ulu kiçi bil anı
Severdi cümlesi faḡr-ı cihānı¹⁸³

199 Muḡammed-i Emīn dirlerdi aḡa
Kāmu ḡalkıḡ kıtında ḡadri aʿlā¹⁸⁴

¹⁷⁷ [anuḡ yüzi] YK 175: aḡın yüzü

¹⁷⁸ [rehber olusar] YK 176: ser-tāc olısar

¹⁷⁹ [yaradıpdır Ḥaḡ] YK 177: yaradubdur, [ḡūr-ı] YK 177: ḡūri

¹⁸⁰ “müştāk” sözcüḡü “س” ile yazılmış. [olmuş-ıdı] MK 198: olmışıdı, [müştāk] YK 179: ʿaşıḡ

¹⁸¹ “gelecek” sözcüḡü vezin gereḡi “gelecegi” olarak düzeltildi.[anuḡ]MK 199,YK 180: anıḡ,

[gelecek] YK 180: gelecegi, [vaḡt] MK 199: vaḡti

¹⁸² “güneş” sözcüḡündeki ش harfinin noktaları konmamış.

[çü] YK 181: Ki, [bil ey cān] YK 181: ol sultān, [ol cān] MK 200: o civān, YK 181: ey cān

¹⁸³ [kiçi bil anı] YK 182: kişi anı, [severdi cümlesi faḡr-ı c.] YK 182: severler idi ol şāhı c.

¹⁸⁴ “kaderi” okunacak şekilde harekelenmiş; ancak bağlama uygun olan “kadri”.

- 200 Anıñ qadrin Ĥadice bilür idi
Gice gündüz ĥayālinde olurdı¹⁸⁵
- 201 Qapu delüğine yüzün getürdi
Kim ol sâ°at Ĥabibullāh'ı gördi¹⁸⁶
- 202 Tecelli eylemiş alnındağı nūr
Görürdi anı kim Tevrīt'de mezkūr¹⁸⁷
- 11-a 203 Qaçan-kim söylese maĥbub lisānı
Erir diñleyeniñ cismāni cānı¹⁸⁸
- 204 Daĥı kirpikleri ebrū siyāhı
Cünün ider görenleri kemāhı¹⁸⁹
- 205 Görür anı ki ol maĥbūb-ı Ĥaĥ'dur
Anıñ hergiz cihānda mişli yoĥdur¹⁹⁰
- 206 Bilür anı ki bir şāhib cemāldir
Kimesne anı vaşf itmek muĥāldir¹⁹¹

[Qamu ĥalkıñ qatında qaderi a°lā] YK 183: Yüzü nūrun gören qalurdı qaña

¹⁸⁵ “ĥayālınden” yazılmış ama “ĥayālinde” bağlama daha uygun. YK nüshasında bu beytin yerine başka bir beyit var: YK 184: Görenler ‘āşık-ı ĥayrān olurdı / Ĥayali ile ser-gerdān olurdı

¹⁸⁶ “görürdi” yazılmış ama vezin ve bağlama daha uygun olduğı için “gördi” olarak düzeltildi. [qapu] MK 204, YK 185: dīvār, [yüzün getürdi] YK 185: yüzünü urdu, [kim ol] YK 185: hemīn , [gördi] YK 185: gördü

Bu beyitten sonra YK nüshasında fazladan iki beyit var:

YK 186: Temāşā eyledi şirīñ cemālin / Daĥı ol māh yüzünde Hind-i ĥālin

YK 187: O şāhın ruĥları dürr-i aĥmer / Leb-i la'li sanasın āb-ı kevşer

¹⁸⁷ [alnındağı] MK 205, YK 188: alnındaki, [anı kim] YK 188: kim anı, [Tevrīt'de] MK 205, YK 188: Tevrāt'da

¹⁸⁸ [maĥbūb lisānı] MK 206: maĥbūb u zebānı, YK 189: şirīñ zübānı, [erir] MK 206: erirdi, [cismāni] YK 189: cismünde

¹⁸⁹ “siyāhı” sözcüğü ش ile yazılmış.

[kirpikleri ebrū siyāhı] MK 207: kirbikleri ebr-i siyāhı, YK 190: gir buñları ayrı siyāhı, [ider görenleri kemāhı] YK 190: eyler semāda şems ü māhı

¹⁹⁰ [maĥbūb- ı Ĥaĥĥ'dur] MK 208, YK 191: maĥbūb-ı ĥaĥ'dır, [yoĥdur] YK 191: yoĥdır

207 Sevindi didi kim bu idi maḳṣūd
Dilerim-ki müyesser ide Ma‘būd¹⁹²

208 Du‘āmı yā İlāhi sen ḳabūl it
Ḥabībīn Muṣṭafā’ya beni ḳul it¹⁹³

209 Ḥadīce geldi oturdı sarāya
Yüzi benzemiş idi bedr-i aya¹⁹⁴

210 Sevinüp şād oluban eve geldi
(Ki) çāşnigirlerine emr ḳıldı¹⁹⁵

211 Ta‘ām çekildi ol yār-ı vefāya
Yedi ve içdi irişdi şafāya¹⁹⁶

212 Ḥadīce anı görüben sevindi
Ke-enne kendüsini yavı ḳıldı¹⁹⁷

213 Yine ğayret idüp ‘aḳlını derdi
Ki kendi kendüsiyle fīkr iderdi¹⁹⁸

11-b 214 Eger bu sırrı bir kimseye dirsem
Bu gizli rāzımı izhār idersem¹⁹⁹

¹⁹¹ [muḥāldir] YK 191: maḥaldir. (YK nüshasında “maḥaldir” sözcüğünün yanlış yazılmış olduğu, doğrusunun “muḥaldir” olması gerektiği dipnotta belirtilmiştir.)

¹⁹² [dilerim] YK 193: dilerem

¹⁹³ [ḥabībīn] YK 194: ḥabībün

¹⁹⁴ [oturdı] YK 195: oturdu, [benzemiş] MK 212, YK 195: benzemiş

¹⁹⁵ Vezin gereği ikinci mısranın başına “ki” eklendi. [çāşnigirlerine] MK 213, YK 196: Ki çeşnigirlerine [emir] YK 196: emri

¹⁹⁶ [ve] YK 197: -, [irişdi şafāya] YK 197: irişdi vü şafāya

¹⁹⁷ YK nüshasında bu beyit farklı: YK 198: Ḥadice cān u dilden ‘āşık oldu / Biraz vakit kendüyi yāru ḳıldı

¹⁹⁸ [yine] YK 199: gine, [kendi kendüsiyle] YK 199: kendüzine hem

¹⁹⁹ [dirsem] MK 217: dersem, [gizli rāzımı] YK 200: gizlü zārımı

- 215 İşidenler kâmusı dinleyeler
Bu sırdan nice ma'na anlayalar²⁰⁰
- 216 Dimişler ulular şabır selâmet
İvenler 'âkıbet olur melâmet²⁰¹
- 217 Kirâcı dimiş idi gönderelim
Nice olur işin şonı görelim²⁰²
- 218 Var idi bir kulu Meysere adlu
Re'îs-i kâr-ı bân 'âli şıfatlu²⁰³
- 219 Kâmu māl vü kumâş ol zabt iderdi²⁰⁴
Ki yılda bir ticârete giderdi
- 220 Re'îsi idi cümle kâribânun
Kâmu maḥkûm idi hükminde anı²⁰⁵
- 221 Didi yâ Meysere işit cevâbı
Ne ise anı kıl işin şevâbı²⁰⁶
- 222 Ki 'Abdulmuṭṭalib oğlu Muḥammed
Yazıldı kâribâna kıla hizmet²⁰⁷

²⁰⁰ [dinleyeler] YK 201: tañlayalar, [nice ma'na anlayalar] YK 201: daḥı nice anlayalar

²⁰¹ [şabır] YK 202: şabır, [ivenler] YK 202: idenler

²⁰² [Kirâcı dimiş idi gönderelim] YK 203: Ki kervâna bunı biz gönderelüm, [işin şonı görelim] YK 203: şonı işin görelüm

²⁰³ [kulu] YK 204: kulu, [Re'îs-i kâr-ı bân 'âli] YK 204: Reisi idi kârubân Ali

²⁰⁴ [māl ve kumâş] MK 222: mālî menâli, YK 205: mālî melâli, [zabt] YK 205: sebt

²⁰⁵ [kâribânun] MK 223: kâribânın, YK 206: kârubânın, [maḥkûm-idi] YK 206: muḥkem idi

²⁰⁶ “şevâb” sözcüğünün ث ile yazılması gerektiği hâlde ص ile yazılmış olduğu görüldü ve düzeltildi.

[didi] YK 207: işit, [işit] YK 207: iş bu, [işin] MK 224: işin

²⁰⁷ [oğlu] YK 208: oğlu, [kâribâna] YK 208: kârubâna

- 223 Ȳureş ulularıdır aşlı anıȲ
 Hem İbrāhīm Ḥalīl’dir nesli anıȲ
- 224 Anı ben görmişem Tevrāt içinde²⁰⁸
 DaȲı Tevrāt’daki āyāt içinde
- 12-a** 225 Ki Tevrāt’da olan na“t-ı şıfâtı
 Müşābihdir Ȳamū ḥadd u şıfâtı²⁰⁹
- 226 Ola bir gün ki peygamber ola ol
 Ȳamu peygambere server ola ol²¹⁰
- 227 DaȲı Cebrā’il inüp gele Ȳurān
 AȲa uyanlar ola ehl-i imān²¹¹
- 228 AȲa göre aȲa ‘izzet gerekdir
 Kemālince aȲa ḥürmet gerekdir²¹²
- 229 AnıȲ biz bendesiyüz inşā’allāh
 O bize ḥizmet itmek ḥāşelillāh²¹³
- 230 El urup şandugından nice eşvāb
 Çıkardı hem şaȲar üstüne gül-āb²¹⁴
- 231 İki gömlek iki yağlık iki ton
 İpek yerine işlemişler altun²¹⁵

²⁰⁸ [görmüşem] MK 227: görmüşim

²⁰⁹ [ḥadd u şıfâtı] MK 228: ḥadd-i şıfâtı

²¹⁰ [ola] YK 212: gele

²¹¹ [ola] YK 213: olur

²¹² [gerekdir] YK 214 : gerekdür

²¹³ [anıȲ b. bendesiyüz] MK 232: anıȲ b. bendesiyez

²¹⁴ “eşvāb” sözcüğünün hatalı olarak “esbāb”, “gül-āb” sözcüğünün de “güllāb” şeklinde yazıldığı tespit edildi ve düzeltildi. [el urup] YK 216: elin urup, [şaȲar üstüne] MK 233: üstüne şaȲup

- 232 İki Һarīr libās hem iki dūlbend
Görenler diyeler āferīn aһsent²¹⁶
- 233 Koyup boğçaya didi bunları al
Güzel kıl bu işi eyleme ihmāl²¹⁷
- 234 Gidicek sen Muһammed’e Һaber vir
Ata bindir yanı sıra yola gir²¹⁸
- 235 İkinci Һonağa varınca hele
Yesün içsün kamu seninle bile
- 12-b 236 Üçünci Һonağ ola çün müyesser
Güzel kıl bu işi eyleme ebter²¹⁹
- 237 Muһammed’i uyarı-тur erden
Aға geydir bu eşvāb seһerden²²⁰
- 238 Ki bunca тon (u) gömlekler Һarīrlər
Geyinsün dostları kılsun şükürler²²¹
- 239 Daһı bu ince dūlbendi şarınsun
Nice bir Һalk içinde böyle gezsün²²²

²¹⁵ [gömlek] YK 217: göynek, [yağlık] YK 217: yalığ, [тon] YK 217: don

²¹⁶ [diyeler] KON: diler, [aһsent] YK 218: elbet. “diler” vezne uymadığı için “diyeler” olarak düzeltildi.

²¹⁷ [boğçaya] YK 219: boһçaya, [güzel] MK 236: oғat, YK 219: öget, [eyleme] YK 219: itme

²¹⁸ [gidicek sen] YK 220: gidiceksen, [bindir] YK 220: bindür, [yanı sıra] MK 237: yanuғ sıra, YK 220: yanun sıra

²¹⁹ [üçünci] YK 222: üçüncü, [güzel] MK 239: oғat, YK 222: öget

²²⁰ [uyarı-тur erden] MK 240: uyar тuri irden, YK 223: uyar Тuri-yi İr’den, [eşvāb] MK 240, YK 223: esbābı. “esbāb” sözcüğündeki yazım yanlışы tespit edildi ve düzeltildi.

²²¹ [Ki bunca тon gömlekler] YK 224: Bu ince don göñlekler, [geyinsün] YK 224: geyünsün

²²² [böyle gezsün] YK 225: Һod(?)görsün

- 240 Dağı bir ‘Arābī atı eyerle
Müzeyyen eyle anı sīm ü zerle²²³
- 241 Eyeri, uyanı vü sīne-bendi
Ki sīm ü zerden olsun hem kemendi²²⁴
- 242 Varup gelince aña eyle ‘izzet
Bulasın sen dağı katımda hürmet²²⁵
- 243 Varup geldikde seni kılam azād
Şu deñlü māl virem kim olasın şād²²⁶
- 244 Çıkardı şaydı tizrek elli altun
Di aña bunı harçlık içün alsun²²⁷
- 245 Silāh alsun yola hem hāzır olsun²²⁸
Haber olduğı sâ‘at bunda gelsün
- 246 Bu sözleri işitdi Meysere çün
Didi kim devletin pâyende olsun²²⁹
- 13-a** 247 Ne kim siz buyurursız ey şehinşāh
Dağı artık kılam ben inşa’allāh²³⁰

²²³ Bu beytin ilk mısrasında vezin gereğı iki hecelik bir sözcük gerekliydi; MK 243 ve YK 226’dan yararlanılarak bu eksiklik “atı” sözcüğüyle tamamlanmış ve metin tamir edilmiştir. “eyerle-” fiilinin “egerle-” şeklinde yanlış yazıldığı tespit edildi ve düzeltildi.

[müzeyyen] YK 226: müyesser, [ve zerle] YK 226: ü zarla. “zar” sözcüğünün yanlış yazılmış olduğu “زر” olması gerektiğı dipnotta ifade edilmiştir.

²²⁴ “eyer” olması gereken sözcüğün “eger” biçiminde yazıldığı tespit edildi ve düzeltildi. [uyanı] YK 227: vü atı, [hem] YK 227: -, [kemendi] YK 244: kendi

²²⁵ [aña eyle] YK 228: eyle aña

²²⁶ [seni kılam] YK 229: kılam seni, [kim] MK 246: ki

²²⁷ [çıkardı] YK 230: şu deñlü, [tizrek] YK 230: tiz, [di] YK 230: didi, [bunı] YK 230: bunu

²²⁸ [silāh alsun] MK 248, YK 231: yarağ itsün, [yola hem] MK 248: hem yola, [olduğı] YK 231: aldığı

²²⁹ [devletin] YK 232: devletin

²³⁰ [buyurursız] YK 233: buyurursuz, [artık kılam] YK 233: artuğ kıların, [ben] MK 250, YK 233: -

- 248 Yüzün yerlere sürüp tırı geldi²³¹
Hem elli altını eline aldı
- 249 Dağı boğçayı aldı kıldı pinhân
Muhammed'in katına vardı ey cân²³²
- 250 Virüp altını aña didi ey cân
Varup hâzırlık eyle yola elân²³³
- 251 Gidecek gün ola bunda gelesin
Eyü yatlu bizim-ile olasin²³⁴
- 252 Eş-şalavatu²³⁵ ve's-selâmu ʿaleyke yâ Muṭahhar
Eş-şalavatu ve's-selâmu ʿaleyke yâ Ṭayyib-ü²³⁶
- 253 Eş-şalavatu ve's-selâmu ʿaleyke yâ Seyyid-ü
Eş-şalavatu ve's-selâmu ʿaleyke yâ Resûl-ü²³⁷

BAHR-I AHER

mefâîlün mefâîlün feûlün

- 254 Yerinden tırdı çünkim oldu destûr
Ebî Ṭâlib katına irdi ol nûr²³⁸

²³¹ [yüzün] MK 251: yüzin

²³² [boğçayı] YK 235: boğçayı, [pinhân] YK 235: penhân. “penhân” imlası dipnotta “pinhân” olarak düzeltilmiş.

²³³ [aşa didi] YK 236: didi aş, [Varup hâzırlık eyle yola elân] YK 236: Yarâğ eyle yola tır hâzır ol vār

²³⁴ [gelesin] YK 237: gelesiz, [olasın] YK 237: olası

²³⁵ YK nüshasında salavat beyitler yok. MK nüshasında salavat bölümünden önce yine aynı 2 beyte yer verilmiştir: MK 255 Ger bu ʿâlem halk şubh u şâm / Medh olunsa haşre dek olmaz tamâm
MK 256 Ger dilerseñ bula cânıñ şafâ / Vir şalavât berr raşûl-ı Muşafâ

²³⁶ [muṭahhar] MK 257: tayyib, [ṭayyibü] MK 257: muṭahhir

²³⁷ [seyyidü] MK 258: seyyid, [resûlü] MK 258: rasûl

²³⁸ [çünkim oldu] YK 238: çünki oldu

- 255 Didi ʿammisi aṣa kim bilesiz
Hemīşe dāi’ mā mesrūr olasız²³⁹
- 256 Didi ʿammisine ey ṣāh-i ʿālem
O deḡli kıldılar ʿizzet ü ikrām²⁴⁰
- 13-b 257 Şu deḡli²⁴¹ sükkeri niʿmet çekildi
Anıḡ rubʿı daḡı yenmedi qaldı
- 258 Anı bir kimse vaşf itmek muḡāldir
Bize bu ʿizzet ü ikrām ne ḡāldir²⁴²
- 259 Daḡı hem virmiş bize elli altun
Dimiş-kim bunı varsın ḡarçlık itsün²⁴³
- 260 ʿAtike Ebu Ṭālib diḡlediler
Ḳatı mürvetli ḡātūndur didiler²⁴⁴
- 261 Ki bir ḡün gitmege tedbīr kılındı
Ṭabıllar naʿralar kūsler çalındı²⁴⁵
- 262 Ḥadice’nüḡ ḡamu dört biḡ devesi
Kimi ipek kimi dülbend boḡası²⁴⁶

²³⁹ [ʿammisi] YK 239: ʿammüsü, [bilesin] YK 239: ey dildār, [Hemīşe dāi’ mā mesrūr olasin] YK 239: Saḡa baḡtlu saʿādet oldu mı yār

²⁴⁰ [ʿammisine] YK 240: ʿammüsına, [deḡli] YK 240: deḡlü

²⁴¹ [deḡli] MK 262, YK 241: deḡlü

²⁴² [bir kimse] YK 242: kimesne, [muḡāldir] YK 242: maḡāldir, [ʿizzet ü ikrām] MK 263: ʿizzet ikrām, YK 242: ʿizzet-i ikrām

²⁴³ [hem virmiş bize] MK 264: hem virmişdi, YK 243: virmiş bize hem, [dimiş-kim bunı varsın] YK 243: dimiş varsın bunı, [itsün] YK 243: idünsün

²⁴⁴ “mürvetli” sözcüğünde imla hatası var; ama vezne uygun olduğu için müdahale edilmedi. [mürvetli] MK 265: mürüvvetli, YK 244: mürüvvetlü, [ʿAtike, Ebü Ṭālib diḡlediler] YK 244: Ki ʿĀ. E. Ṭ. geldiler, [ḡatı] YK 244: saḡı

²⁴⁵ [ṭabıllar] YK 245: ṭoblar

²⁴⁶ [Ḥadice’nüḡ] MK 267, YK 246: Ḥadice’niḡ, [biḡ] YK 246: bin, [k. ipek k. dülbend] MK 267: k. i. k. dülbent, YK 246: k. dülbend k. ipek

- 263 Yükün yükledüp oldılar revāne
Haber eylediler fahr-ı cihāna²⁴⁷
- 264 Muḥammed daḥı ḥāzır olmış idi
Zirā evvelden aḡa dimiş idi²⁴⁸
- 265  Atıke Ebi Tālib dinlediler
Muḥammed gidecegin aḡladılar
- 266 Biraz vaḡt gözlerinden dökdiler yaş
 Atıke döndi eydir ey ḡarındaş²⁴⁹
- 267 Muḥammed’i becid tt gönderelim
Bu işiḡ şonı ḡayr ola grelim²⁵⁰
- 14-a** 268 İcāzetle Muḥammed yola girdi
Gelüben Meysere ḡatına irdi
- 269 Tamām Meysere ḥāzırlanmış idi
Ḳılıḡ ḡuşanup ata binmişidi
- 270 Muḥammed geldḡin gördi sevindi²⁵¹
Bir ata hem Muḥammed daḥı bindi
- 271 İkisi-de yola oldu revāne
Gelüp irişdiler hep kārībāna²⁵²

²⁴⁷ [yükün] YK 247: ykni, [fahr-ı] YK 247: şāhi. “yükleri” sözcüḡü vezne uygun olmadığı için “yükün” olarak düzeltildi.

²⁴⁸ [ḥāzır olmış] MK 269: ḥ. olmuş, YK 248: ḥazırlanmış, [dimiş] YK 248: dinmiş

²⁴⁹ [döndi] YK 250: döndü, [eydir] MK 271, YK 250: eyder

²⁵⁰ [becid] MK 272: meḥd, [gönderelim] YK 251: gönderelüm, [işḡ] YK 251: işin, [şonı] MK 272: şonı, YK 251: şonu, [görelim] YK 251: grelm

²⁵¹ [geldḡin] YK 254: geldigin, [grdi] MK 275: göre mi, YK 254: grd

- 272 Ticāret ehli hep amusı geldi
Ki Meysere ninde tbu ıldı²⁵³
- 273 Eb Cehl Ebu Lehib Ebu Sufyn
Eb Bekir daı bileydi ey cn²⁵⁴
- 274 ridiler nci onaa n
ridi nki aam yatdılar dn²⁵⁵
- 275 Reslullh() Meysere uyardı
Aa cmle emnetleri virdi²⁵⁶
- 276 Didi dile szm ey mh- lem
Mbrek htrna gelmesn am²⁵⁷
- 277 Hdce'den ne kim iitdi bildi
Muammed'e amusn ara ıldı²⁵⁸
- 278 Hrr atls umları getrdi
Daı dlbendini hem arıvirdi²⁵⁹

²⁵² [krbna] YK 255: krbna

²⁵³ [hep] MK 277: hem, [ninde] MK 277, YK 256: nnde

²⁵⁴ [Lehib] MK 278, YK 257: Leheb

²⁵⁵ [nci] YK 258: nc, [aam yatdılar dn] YK 258: aam yedizn

Bu beyitten sonra MK ve YK nshasında fazladan u beyit var:

MK 280, YK 259: Seherde Meysere alkp oturdu / Daı bocay ortaya getrdi.

YK nshasında ikinci msrada MK nshasından farklı olarak fazlalık bulunan “ol” szcnn vezin gerei msradan ıkarılması gerektii dipnotta belirtilmi.

²⁵⁶ [Reslullh() Meysere] MK 281: Raslu'llh M., YK 260: Reslullh Meysere'yi ...

²⁵⁷ YK nshasında mstensih kopye ederken hata yapm; “didi dinle...” ifadesinden sonra satır atlam bir alttaki msranın ikinci yarısından devam etmi. (YK 261)

²⁵⁸ [Muammed'e] MK 283: Muammed, [ara] MK 283: ar

YK nshasında bu beyit istinsah sırasındaki kaydırmadan tr bir nceki beyitle birlemi durumdadır.

²⁵⁹ [getrdi] MK 284, YK 262: geyrdi, [daı dlbendini] YK 262: iki Hind dlbendi, [hem] YK 262: daı, [arı-virdi] MK 284: aruvirdi

14-b 279 Dağı yağlık(ı) hem hūb destmāller
Taķındı vaşf idemez anı diller²⁶⁰

280 Dağı zerrīn eyerlū bir eyü at²⁶¹
Getürdi didi gel bin yā Muḥammed

281 Süvār oldı Muḥammed çünki aña
Bu işi kim görürse ƙaldı tãña

282 Yürüdi kārībān oldı revāne
Ki taʿẓīm oldı ol faḥr-ı cihāna²⁶²

283 Şabāḥ oldı anı gördi görenler
Murāda irdi çün anı sevenler²⁶³

284 Ebū Bekr anı göricek sevindi
Ḥasūd olanlar anda oda yandı²⁶⁴

285 Bu vechile çü gitdiler iki gün
Ebū Leheb, Ebū Cehl ile melʿün²⁶⁵

286 Didiler Meysere'ye ey ulumuz
Ey bizim cānımızdan sevgilimiz²⁶⁶

²⁶⁰ [yağlıkı] MK 285: yağlığı, [destmāller]MK 285: destmālleri, [diller] MK 285: dilleri. YK nüshasında bu beyit yok.

²⁶¹ [zerrīn] YK 263: zerrūn (Dipnotta sözcüğün “zerrīn” olması gerektiği belirtilmiştir.) [eyerlū] MK 286: egerlū

²⁶² [yürüdi] MK 288: yürüdi, [kārībān oldı] YK 265: kārübān oldu, [ol faḥr-ı c.] YK 265: ol şāh-ı c.

²⁶³ [oldı] YK 266: oldu, [gördi görenler] YK 266: görürler çün, YK 266/2: Ƙamu düşmanıñ oldı bağırı pür hūn

²⁶⁴ [göricek] MK 290: görüben, YK 267: görünce key, [Ḥasūd olanlar anda oda] YK 267: Helāk olup ḥasūd otlara

²⁶⁵ [gitdiler] YK 268: gittiler, [cehl-ile melʿün] YK 268: cehl-i melʿün

²⁶⁶ [ulumuz] YK 269: ulumuz, [sevgilimiz] YK 269: sevgülümüz

YK nüshasında fazladan bir beyit var: YK 270: Bu maḥlūķın reʿisi olasın sen / Seniñ hizmetkārıñ bir öksüz oğlan

287 Nedendir buña böyle ʿizz ü hürmet
Dağı bu ağı libās hem ʿarabī at²⁶⁷

288 Revādır ol size eyleye hizmet
Bile hizmetiniz cānına minnet²⁶⁸

289 Sen ağı hizmet eyleyüp nʿidersin
Ki kendi kendüni tahfif idersin²⁶⁹

15-a 290 Bu sözleri işitdi Meysere çün
Didi kim ne söziñiz var yā melʿün²⁷⁰

291 Bu kamu māl u milk cümle anıdır
Biliñ Hādice dağı (hem) anıdır²⁷¹

292 Bilürseñ ben-dağı anuñ kılıyam
Ki aqçasıyla alınmış kılıyam²⁷²

293 Ne kim hüküm ide ben anı kıluram
Velikin ben dağı şöyle bilürem²⁷³

294 Kamu maḥlūḳdan uludur Muḥammed
Hağı sevgili kılıdır Muḥammed²⁷⁴

295 Hağı sevgili kılı gerçi çokdur

²⁶⁷ [hem ʿarabī] MK 293: ʿarabī, YK 271: bī-at

²⁶⁸ [revādır] YK 272: revādur, [size] YK 272: sağı

²⁶⁹ [nʿidersin] YK 273: nidersin, [kendi kendüni] YK 273: kendüni ağı

²⁷⁰ [ne söziñiz var yā] YK 274: sözi vardır ey

²⁷¹ “beliñ” şeklinde yazılmış bu sözcük “biliñ” olmalıdır. İkinci mısraya vezin gereği “hem” eklendi. [māl u milki] MK 297: mal mülk, YK 275: māl u mülk, YK 275/2: “ʿArab melikesi Hādiceʼnindir”

²⁷² [bilürseñ] MK 298: bilürsen, YK 276: Bilür misin, [anuñ kılıyam] MK 298: a. kılıyım, YK 276: anı kılıyam, [kılıyam] YK 276/2: māluyam

²⁷³ [ide] YK 277: ile, [velikin] MK 299: velākin

²⁷⁴ [uludur] YK 278: uludur, [sevgili kılıdır] MK 300: sevgüli kılıdır, YK 278: sevgüli kılıdır. Vezin gereği “Hağ” şeddesiz olarak yazıldı.

Velâkin Muştafâ maḥbûb-ı Hâk'dur²⁷⁵

296 Kâmu düşmân bu sözleri işitdi
Hased odına yanuban tutuşdı²⁷⁶

297 Ebû Bekir bu sözleri firāvân
İşidüp taḥsin itdi şad hezārân²⁷⁷

298 Didi yâ Meysere ne hoş didiñiz
Be-ğâyet ḥûb toğrı söylediniz²⁷⁸

299 Yüzün aḳ âferîn ey merd-i ʿâlem
Ki kıldın düşmeniñ bağrını pür-ğam²⁷⁹

300 Yola oldılar andan çün revâne
Varuban ḳondılar bir ḥûb mekāna²⁸⁰

15-b 301 Ki andan gitdiler günlerde bir gün
Ki Baḥrâ deyrine irişdiler çün²⁸¹

302 O deyr²⁸² içinde bir rāhib var idi
Aḡa Buḥrâ-yı rāhib dirler idi

303 Kâmu ḥalk çün işidüp bilmişidi
Anıñ vaşfı cihāna ṭolmışıdı²⁸³

²⁷⁵ [sevgili] MK 301, YK 279: sevgüli, [ḳulı] YK 279: ḳulu, [velâkin] YK 279: velikin, [Hâk'dur] MK 301, YK 279: ḥaḳdır. Vezin gereği “Hâk” şeddesiz olarak yazıldı.

²⁷⁶ [odına yanuban] MK 302: nārına yanup, YK nüshasında ikinci mısra: Melûl-i ġamġin oluben gitdi

²⁷⁷ [İşidüp taḥsin itdi] YK 281: İşitdi didi taḥsin

²⁷⁸ [ne hoş didiñiz] YK 282: yaḡşî didiñüz, [toğrı söylediniz] YK 282: toğru söyledinüz

²⁷⁹ [yüzün] YK 283: yüzün, [bağrını] YK 283: bağrın

²⁸⁰ [oldılar] YK 284: oldular, [andan çün] YK 284: çün andan, [ḳondılar] YK 284: ḳondular

²⁸¹ [ki] YK 285: kim, [Baḥrâ deyrine] MK 307: Buḥrâ d., YK 285: Buḥra dehrine

²⁸² “deyr” sözcüğündeki “y”nin noktaları konmamış. [Buḥrâ-yı rāhib] YK 286: Buḥrâ-i rāhib

- 304 ʿİbādet eyleridi meskeninde
Ki kâim olmuşdı ʿİsî şerʿinde²⁸⁴
- 305 Beher yevm aḥşama dek şâim idi
Giceler şubḥa deḡli kâim idi²⁸⁵
- 306 Anıḡ işiydi ʿilmile ʿibādet
Oḡuyup yazmak ü ḥalvet, riyāzet²⁸⁶
- 307 Meger Tivrāt içinde Muṣṭafā’yı
Daḡı İncıl’de hem ol bedr ü ayı²⁸⁷
- 308 Tamāmet oḡuyup vü bilmiş idi
Derūndan aḡa müştāk olmuş-idi²⁸⁸
- 309 Nice idüğini naʿt-ı şıfâtın
Daḡı anıḡ güzide muʿcizâtın²⁸⁹
- 310 Cihān anıḡ-içün oldu muḥakkak
Daḡı ḡürî ve kaşr-ı cennet uçmak²⁹⁰
- 311 Geleceḡin daḡı āḡir zamānda
Ola bu ḡalk-ı ʿālem aḡa bende²⁹¹

²⁸³ Vezin gereḡi mısradan “anı” sözcüḡü çıkarılıp “çün” sözcüḡü eklendi. [tolmuşıdı] MK 309: tolmuş idi, YK 287: tolmuş-idi

²⁸⁴ [meskeninde] YK 288: meskânında, [ki kâim olmuş-idi] YK 288: kâim tırmuş-idi, [şerʿinde] YK 288: dîninde

²⁸⁵ [deḡli] MK 311: deḡlü, [beher yevm aḥşama dek] YK 289: gündüzün aḡşamdan, [giceler şubḥa deḡli] YK 289: gicelerde şubḡadan

²⁸⁶ [işiydi] MK 312: işi ki, YK 290: pîşesi

²⁸⁷ [hem ol bedr ü ayı] MK 313: h. o. bedr ayı, YK 291: hem bedr-i aya

²⁸⁸ [vü] MK 314: hem, [müştāk olmuş-idi] YK 292: ʿāşık olmuş-idi

²⁸⁹ [idüğini] YK 293: idüğün, [naʿt şıfâtın] MK 315: naʿt-ı ş., YK 293: naʿtin ş, [Daḡı anıḡ güzide] YK 293: Anıḡ daḡı gözede, [muʿcizâtın] MK 315: muʿcizâtın

²⁹⁰ [ve kaşr-ı cennet] YK 294: kuşūr-ı cennet

- 16-a 312 Ȳamū peygamber anuŋ  izzetine
Gire cennete anuŋ   rmetine²⁹²
- 313 Ȳoġısar Mekke ŧehri i re ol m h
Yaġın  aldı mu ayyin oluŋ  g h²⁹³
- 314 Ki  anda gider ise bilgil anı
Ola bir p re bulut s ye-b nı
- 315 Daġı hem k r b nla gidecegin
Bu yollarda ne  ılup n’idecegin²⁹⁴
- 316 Tem met  ilm i inde g rmiŧidi
Anıŋ-  n a a g   l virmiŧidi²⁹⁵
- 317 M n c t eyley p didi  l h 
Ki sensin c mle ma l  uŋ  l h ²⁹⁶
- 318 Cem  i  ullaruŋ ma b d  sensin
Ȳamu   bidleriŋ ma ŧ d  sensin²⁹⁷
- 319 Dikenden g l ŧadefden d r viren sen
Ȳamu  alk ı mur da irg ren sen²⁹⁸

²⁹¹ [ alk   lem] YK 295:  alk-ı   lem

²⁹² [anuŋ] MK 318: anıŋ, YK 216: anıŋ; “gireler” yazılmıŧ ama vezin gereġi “gire” olarak d zeltildi.

²⁹³ [ oġısar] YK 297: geliser, [ol m h] YK 297: o ŧ h, [oluŋ  g h] MK 319: oluŋ a a, YK 297: ola ol m h

²⁹⁴ [  r b nla] YK 299: k r b n-ıla

²⁹⁵ [g rmiŧ-idi] MK 322: g rm ŧ idi, YK 300: g rm ŧ-idi

²⁹⁶ [ma l  uŋ  l h ] MK 323: ma l  uŋ il h , YK 301/2: Ey c mle b diŧ hlar b diŧ h 

²⁹⁷ [  llaruŋ] MK 324:   llaruŋ, YK 302: ma l  k n, [  bidleriŋ] YK 302:   aŧı larıŋ

²⁹⁸ [d r viren sen] YK 303: inc  virirsin [irg ren sen] YK 303: ir-g r rsin

320 Bu kemter kılununı oldur murādı
Esirge lutf idüp bu ben ʿibādı²⁹⁹

321 Dilerem ol-zamāna irgüresin
Anıñ maḥbüb cemālin gösteresin³⁰⁰

322 İlahi sen beni andan ayırma
Resūli görmeyince cānım alma³⁰¹

16-b 323 Beni eyle hem anıñ ümmetinden
Cüdā eyleme āḥir himmetinden³⁰²

324 Eş-şalavatu³⁰³ ve's-selāmu ʿaleyke yā Nebiyy-ü
Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Resülür-raḥim-ü³⁰⁴

325 Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Kayyım-ü
Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Cāmi-ü³⁰⁵

BAḤR-I ĀḤİR

mefâîlün mefâîlün feûlün

326 Çü ol rāhib duʿāyı öyle kıldı
Duʿası Ḥaḳ katında maḳbul oldu³⁰⁶

327 Pes Allāhu Teʿālā kıldı taḳdīr
Muḥammed'ün yüzini göre ol pīr³⁰⁷

²⁹⁹ [kılununı] YK 304: ʿāşıkın

³⁰⁰ [dilerem] MK 327: dilerim, [anıñ maḥbüb] YK 305: anın şīrīñ

³⁰¹ [resūli] MK 328: rasūlī, YK 306: dīzārın

³⁰² [hem] YK 307: sen

³⁰³ MK'da salavat bölümünden yine aynı 2 beyit bulunuyor:

³⁰⁴ [eş- şalavatu] MK 332: Eş-şalātü, [Resülür-raḥimü] MK 332: resülü'r-raḥmet

³⁰⁵ [eş- şalavatu] MK 332: Eş-şalātü

³⁰⁶ [çü] MK 334, YK 308: çün, [rāhib] YK 308: ruhban, [duʿāyı] YK 308: duʿā'i, [öyle] MK 334: eyle, [katında] YK 308: kıtında

³⁰⁷ [pes] YK 309: bes, [Muḥammed'ün] MK 335, YK 309: Muḥammed'iñ, [yüzini] YK 309: yüzünü

- 328 Ne vaktin gelse Mekke kārībānı
Çıkup şavma^aadan gözlerdi anı³⁰⁸
- 329 Baḳup göremez idi ol buludı
Zira anuḡ beşāreti ol idi³⁰⁹
- 330 Yine girüp oturup ḥalvetine
Getürüp hem kitābların kıtına³¹⁰
- 331 Yine bir yıla dek ʿāşıkı ḥayrān
Dökerdi gözlerinden yaşıla ḳan³¹¹
- 332 Ki her yıl bunı böyle eyler idi
İlāhī sen müyesser eyle derdi³¹²
- 17-a 333 Bu ḥāl üzre ki otuz yıldan artıḳ
Aḳardı gözi yaşı selden artıḳ³¹³
- 334 Ki her kimse yaḳın gelse o deyre
Gider olsa ticārete ya seyre
- 335 İnerlerdi devesinden atından
Süvār gitmezdi şavma^a a ḳatından³¹⁴

³⁰⁸ [gelse] MK 336, YK 310: gele, [şavma^adan] YK 310: şūmadan (“şūm” olarak yazılmış olan sözcüğün “şavmaa” olması gerektiği dipnotta belirtilmiştir.)

³⁰⁹ “zirā”elif ile değil güzel h ile yazılmış.

[Baḳup göremez idi] MK 337: Baḳuban göremezdi, [buludı] MK 337: bilürdi, [anuḡ] MK 337, YK 311: anıḡ, [beşāreti] YK 311: beşārātı

³¹⁰ [kitābların] YK 312: kitābları

³¹¹ [bir yıla dek] YK 313: bir yıldan

³¹² [eyler idi] YK 314: iderdi, [eyle derdi] MK 340: eyle dirdi, YK 314: it der-idi

³¹³ “üzere” sözcüğü vezin gereği “üzre” olarak düzeltildi. [üzre ki] YK 315: üzerine, [gözi yaşı] YK 315: gözyaşı

³¹⁴ [şavma^a a ḳatından] YK 317: şūma^a a ḳatından. (YK’de “şūma^a a”nın yazımındaki hata dipnotta belirtilmiştir.)

336 Kāmu ḥalk āṇa müştāk idi ey cān
Velikin kendüzin kılurdı pinhān³¹⁵

337 Ki ḥalkdan ʿuzlet ider kendüzini
Göremez degme kimseler yüzini³¹⁶

338 Kim irdi anda Mekke kārībānı
Varup bildirdiler Buḥrā’ya anı³¹⁷

339 Segirdüp şavmaʿa üstüne çıkdı
O gelen kārībāndan yaṇa baḳdı³¹⁸

340 Görür bir aḳ bulut kim kārībānda
Nereye gitse bile gider anda³¹⁹

341 Bilür taḥḳīḳ kim gelmişdir Aḥmed
Ki bunda zāhir olmuşdur Muḥammed³²⁰

342 Sevindiginden anıṇ ʿaḳlı gitdi
Deyirden kendüzin aṣaḡa atdı³²¹

343 Ḥaḳuṇ ismini getürdi diline
Ḥaṭā gelmedi anuṇ bir kılna³²²

³¹⁵ [cān] YK 318: ey cān, [velikin] MK 344: velakin. Vezin gereği birinci mısraya “ey” eklendi.

³¹⁶ [kimseler] MK 345: kimse, [Göremez degme kimseler] YK 319: Görmezdi ki kimse anıṇ

³¹⁷ [kārībānı] YK 320: kārübānı, [bildirdiler Buḥrā’ya] MK 346: Buḥrā’ya bildirdiler, YK 320: bildürdiler Buḥrā’ya

³¹⁸ “yana” sözcüğünün ḡ ile yazılması gerekirken n ile yazıldığı tespit edildi ve düzeltildi. [Segirdüp şavmaʿa üstüne] YK 321: Yürüyüp şumaʿa üzre, [kārībāndan] YK 321: kārübāndan

³¹⁹ [bulut] YK 322: bulud, [kārībānda] YK 322: kārübānda

³²⁰ [kim] YK 323: ki, [gelmişdir] MK 349: gelmişdür, [Aḥmed] YK 323: Muḥammed, [olmuşdur] YK 323: olmuşdı

³²¹ [sevindiginden] MK 350, YK 324: sevindüğinden, [kendüzin] YK 324: kendüni

³²² [Ḥaḳuṇ] MK351: Ḥaḳḳuṇ, YK 325: Ḥaḳḳın, [gelmedi] MK 351: kılmadı, [anuṇ] MK 351: anıṇ, YK 325: hergiz. “Ḥaḳuṇ” sözcüğü vezin gereği şeddesiz olarak okundu.

17-b 344 Segirdüp kārībāna³²³ karşı vardı
Gelürken kārībān halk anı gördi

345 Kāmusı atlarından inmiş idi
Yönini şavma^aaya dönmişidi³²⁴

346 Kimi sürer yüzün toprağa ey yār
Kāmu el kaldırıp hācet dilerler³²⁵

347 Görürler ol ʿazīziñ geldüğini
Hem ol-dem anda hāzır olduğını³²⁶

348 Gelüp bunlara çün virdi selāmı
Didi işidün ey hāşşı vü ʿāmmı³²⁷

349 Buñı bunda koyup bize gelesiz³²⁸
Taʿām hāzırladım şöyle bilesiz

350 Didiler ey ʿazīz n’ola varalum
Varup dergāhına yüzler sürelüm³²⁹

351 Ki Buhrā şavma^aaya döndi andan
İrişdi meskenine şād ü handān³³⁰

³²³ [kārībāna] MK 352: kārībānı, YK 326: kārübāna

³²⁴ [yönini şavma^aaya] MK 353: yönüni şavma^a, YK 327: yüzünü sūma^aaya, [dönmişdi] MK 353: dönmiş idi, YK 327 dönmiş-idi

³²⁵ [sürer] YK 328: sürür, [kaldırıp hācet] MK 354: kaldırup hācet

³²⁶ [olduğın] MK 355, YK 329: oldığın

³²⁷ YK nüshasında bu beyitten önce fazladan bir beyit var: YK 330: Sevinüp tañla çok şükr kıldılar / Bu sırrı bilmeyüp hayrān kaldılar

[selāmı] MK 356: selām, [işidün] MK 356: işidin, YK 331: kim işidün, [hāşşı vü ʿāmmı] MK 356: hāş u ʿām, YK 331: hāş u ʿāmı

³²⁸ [buñı] MK 357: yöñi, YK 332: yüki

³²⁹ [varalum] MK 358: varalım, [dergāhına] MK 358: dergāhıña, [sürelüm] KON, MK 358: sürelim

³³⁰ [şavma^aaya] YK 334: şūma^aaya, [andan] YK 334: anda [meskenine] YK 334: meskânına

- 352 Nice  urb n kes p a lar bi  rdi
H   'a  amd   sen  dilinde virdi³³¹
- 353 Hem n-dem endir ben y klerini
Der p bir yere c mle varlarını³³²
- 354  um  ı beklemege  orlar  dem
Mu ammed bile  alsun didiler hem³³³
- 18-a** 355 Y riy p vardılar anda rev ne
Ulular  adre ge di k mur ne³³⁴
- 356 Ki Bu r  h  zır itmi di ta  mı
Didi-kim geld niz mi hep tam mı
- 357 Eb  Cehl didi kim hep geldi bunda
Buraya l yık  dem yok dur anda³³⁵
- 358 Eb  Bekir didi kim ey  az zim
Ki bir yigit  alupdur di le s z m³³⁶
- 359 Adı anu  Mu ammed Mu ta  'dır
Y zin g rmek anu   ayn-ı  af dur³³⁷

³³¹ [nice] YK 335: ki, [bi  rdi] MK 360: pi  rdi, [ amd   sen ] MK 360: .   sen , YK 335:  amdi  .
³³² [hem n-dem] YK 336: hem n dem, [c mle varlarını] YK 336: hep c mle v rını
³³³ [ um  ı] MK 362:  um  , YK 337:  uma , [ orlar] MK 362:  odılar, YK 337:  dem  odılar,
[didiler hem] YK 337: didiler -
³³⁴ [y riy p] YK 338: y r y p, [k mur ne] YK 338:  mir na
³³⁵ [geldi] YK 340: geldik, [l yık] YK 340: l ik
YK n shasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit var: YK 341:  uma  beklemege bir iki o lan u  k
/  odu  bunda gelecek kimesne yok
³³⁶ [yigit] MK 366: yigid, [ alupdur] YK 342:  alubdur
³³⁷ [anu ] YK 343: anı , [Mu ta  'dır] MK367: Mu ta  'dur, [y zin] MK 367: y z n, [ ayn-ı  af dur]
MK 367:  aynı  af dur, YK 343:  aynı vef dur

360 Kamumuzdan anıñ aşlı uludur
 Anuñla hem-dem olmañ sevgilüdür³³⁸

361 İşitdi bu sözi Buhrā çü bildi
 Muhammed’den yaña hem ‘azm kıldı³³⁹

362 Görür ol aq bulut dañı yerinde
 Kumāş turduğı yerin üzerinde³⁴⁰

363 Hem’in ‘azm eyleyüp segirtti vardı
 Bu kavme ol nazar eyledi gördi³⁴¹

364 Ki anda gördi serverin yüzünü
 Olup hayrān unuttı kendüzini³⁴²

365 Görür kim berķ urur alnındağı nūr
 Mişāl olmaz aña cennetdeki hūr³⁴³

18-b 366 Yañağı gonca gülden dañı terdir
 Yüzi güneş anıñ alnı kamerdır³⁴⁴

367 Dişi dürrī ruñı yāķūt-ı aħmer
 Sözi sükker lebidür āb-ı kevser³⁴⁵

368 Siyāh ebrūları dönmüş hilāle

³³⁸ [kamumuzdan] MK 368, YK 344: kamumuzdan, [anuñla] MK368: anıñla, YK 344: anınla, [sevgilüdür] MK368 sevgilüdür, YK 344 sevgilüdür

³³⁹ [bu sözi Buhrā çü] YK 345: çün sözi Buhrā ki, [yaña hem] YK 345: yanaya

³⁴⁰ [turduğı] YK 346: durduğı

³⁴¹ [segirtti] YK 347: sigirtti, [kavme ol] YK 347: maħluķa, [eyledi] YK 347: eyledigi

³⁴² [ki anda] YK 348: nāgehan, [serverin] YK 348: o şahın

³⁴³ [alnındağı] MK 373, YK 349: alnındaki, [cennetdeki] YK 373: cennetteki

³⁴⁴ [gonca] YK 350: ķonca

³⁴⁵ “yanak” anlamındaki “ruñ” sözcüğü metinde ح ile yazılmış. “āb-u kevser” ifadesi de “āb-ı kevser” olarak düzeltili. [ruñı] YK 351: dañı

Diler kim beñzeye ĥaddine lāle³⁴⁶

369 Gören ʿayneyn olur valih (ü) ĥayrān
Olur ʿaşķile anuñ bağrı biryān³⁴⁷

370 Şanasın servidür ol ĥaddi bālā
Muşavver ĥūb yaratmış Ĥaķ Teʿālā³⁴⁸

371 Ne yire uğrasa idi o server
Ėoķardı üç güne dek misk-i ʿanber³⁴⁹

372 Hemān-dem gördi Buħrā ʿaķlı gitdi
Yine ʿaķlını derüp ĥayret itdi³⁵⁰

373 Birazdan ʿaķlını başına derdi
Elin öpüp yüzün yüzine sürdi³⁵¹

374 Didi ey benim arzū eyledigim
Gice gündüz yolunı gözledigim³⁵²

375 Otuz yıldan beri ĥasret yaşını

³⁴⁶ [dönmüş] MK 376: dönmiş

³⁴⁷ “valih” sözcüğü metinde “valeh” olarak harekelenmiş; ancak bağlama uygun olan “valih”.

“ĥayran” sözcüğü de ĥ ile yazılması gerekirken ħ ile yazılmış. “biryān” olması gereken sözcük püryān olarak yazılmış. Tespit edilen bu hatalar metinde düzeltilmiştir. [ʿayneyn] MK 377, YK 353:ʿaynın, [valeh] MK 377: vālā vü, YK 353: vā ile, [anuñ] MK 377, YK 353: anıñ, [püryān] YK 353: biryān. YK nüshasında “vā ile” yazılmış olan sözcüğün vezin ve anlam bakımından “valih” olması gerektiği dipnotta belirtilmiştir

³⁴⁸ Bu beyitten sonra YK nüshasında fazladan şu beyit var:

YK 355: Teʿālallāh nice kudretler itmiş / Ėara saçın siyah nürdan yaratmış

³⁴⁹ [ne yire] MK 379: nereye, YK 356: nireye, [uğrasa idi] YK 356: uğrasa, [üç güne dek] MK 379: haftaya dek, YK 356: üç günden

³⁵⁰ [hemān] MK 380, YK 357: hemīn, [ʿaķlını] YK 357: öñini, [derüp] MK 380: dirüp, YK 357: dürüp

³⁵¹ “öpüp” olması gereken sözcüğün yanlışlıkla “öyüp” yazıldığı tespit edildi ve düzeltildi. [yüzün] YK 358: yüziñ

³⁵² [arzū] MK 382: arzū (Bu yazım yanlış MK’da dipnotta belirtilmiştir.), [gözledigim] MK 382: gözledüğim

YK nüshasında bu beyte karşılık gelen beyit oldukça farklı:

YK 359:Didi kim ey benim devletlü cānım / Fidā olsun yoluna aşufte cānım

Dökerdi gözlerim ey mihribānım³⁵³

376 Seniñ aşkıñla geçmişdir bu ʿömrüm
Seniñ şevkıñle devr ider zamānım³⁵⁴

19-a 377 Bi-ḥamdillāh müyesser oldı āḥir³⁵⁵
Bi-çāre bülbüle sen gül-sitānım

378 Giceler şubḥa deñlü ḥasretiñle
Eridir taşları āḥ (u) fiğānım³⁵⁶

379 Tażarruʿlar kılup dergāḥ Ḥaḳḳ’a
Seniñ dīdārıñ idi arzu-mānım³⁵⁷

380 Eger yazarlar ise āḥ ü zārım
Ḳalem şerḥ idemezdi dāsītānım³⁵⁸

381 Kitāblarda okuyup bilmişidim
Seniñ evşāfıñ ey faḥr-ı cihānım³⁵⁹

382 Bu şiʿri okudı çün didi ey yār
Seniñ-çündür bu ḥizmetler ne ki var³⁶⁰

³⁵³ “mihribān” olması gereken sözcüğün “mehribān” yazıldığı tespit edildi ve düzeltildi. [otuz yıldan] YK 360: ki yüzden.

³⁵⁴ [şevkıñle] YK 361: sevgiñle, [devir ider] YK 361: derd-i

³⁵⁵ [bi-ḥamdillillah] YK 362: bi-ḥamdillāḥ

³⁵⁶ [şubḥa deñlü ḥasretiñle] YK 363: şubḥadan hem ḥasretiñden, [eridir] YK 363: eridür, [āḥ fiğānım] MK 386, YK 363: āḥ-ı fiğānım

³⁵⁷ [kılup] YK 364: kılur, [dergāḥ Ḥaḳḳ’a] MK 387: dergāḥ-ı ḥaḳdan, YK 364: dergāḥ-ı Ḥaḳ’dan, [dīdārıñ] YK 364: dīzārıñ

³⁵⁸ [dāsītānım] MK 388: destānım, [şerḥ] YK 365: serḥ, [āḥ ü zārım] YK 365: sergüdüşdüm. YK nüshasında dipnotta “serḥ” ve “sergüdüşdüm” sözcüklerinin yanlış yazılmış olduğu ve doğrusunun “sergüzeşt” ve “şerḥ” olması gerektiği belirtilmiştir.

³⁵⁹ [bilmişdim] YK 366: bilmiş-idim, [faḥr-ı] YK 366: şāḥ-ı

Bu beyitten sonra YK nüshasında fazladan iki beyit daha var:

YK 367: Yārın şefāatine muḥtāc olalar / Velī vü ger nebī ey şirīñ zübānım

YK 368: Dilerem āḥiretde unutmayasın / Şefā’atden beni ey cān içre cānım

³⁶⁰ [seniñ-çündür] MK 390: senin-çündür, [ḥizmetler ne ki var] YK 369: ḥizmetler ey server

- 383 Muḥammed'ün elin eline aldı
Hemān-dem toğrı şavma'aya geldi³⁶¹
- 384 Kāmunuñ üzerine kıldı taqdīm
Ebū Cehl diledi-kim men' ideyim³⁶²
- 385 Didi Buḥrā aña kim ne sözüñ var
Ki söylemege ey la'ın murdār³⁶³
- 386 Hıṭāb idüp didi dinleñ bu sözi
Ki da'vet eylemişem cümleñizi³⁶⁴
- 387 Muḥammed içün olmışdur ziyāfet
Ben itmezdim size zerrece rağbet³⁶⁵
- 19-b** 388 Dağı ben böyle iderim şehādet
Muḥammed'dir aşıl ehl-i sa'ādet³⁶⁶
- 389 Biliñ āḫir zamān peygamberidür
Dağı cümle nebīler serveridür³⁶⁷

YK nüshasında bu beyitten sonra aşağıdaki beyit geliyor:

YK 370: Gidelüm gel kadem baş meskânıma / Ayağın tozu minnetdir cānuma

Ayrıca YK nüshasında 370. beyitten 372. beyte atlanmıştır.

³⁶¹ [Muḥammed'ün] MK 391, YK 372: Muḥammed'in, [şavma'aya] YK 372: şūma'aya

³⁶² [kāmunuñ] YK 373: kāmunun, [men'] YK 373: ne

³⁶³ [sözüñ] MK 393: söziñ, YK 374: sözin, [la'ın murdār] YK 374: la'ın ü murdār

³⁶⁴ [hıṭāb idüp didi] MK 394: ħ. idüp ve didi, YK 375: didi kim kāmunuz, [eylemişem cümleñizi] YK 375: eyledüğim cümleñizi.

³⁶⁵ [ziyāfet] YK 376: bu hizmet, [Ben itmezdim size zerrece rağbet] YK 376: Size itmez idim zerrece minnet. YK nüshasında “hizmet” sözcüğünün yazımındaki yanlış dipnotta belirtilmiştir.

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var:

YK 377: Benim sizler kıtında hācetim yok / Bu sözlerime benim Tağrı danuğ

³⁶⁶ [dağı ben böyle iderim] YK 378: bilün ben böle kıluram, [Muḥammed'dir aşıl] YK 378: Muḥammed'dür kamu

³⁶⁷ [biliñ] YK 379: bilün, [peygamberidür] MK 397: peygamberidir, YK 379: beyğamberidür, [serveridür] MK 397: serveridir

390 Bunun yüzi şuyuna kâinâtı
Hudâ halk eylemişdür mümkünâtı³⁶⁸

391 Eger bu olmasaydı olmaz-idi
Cihâna cinn ü âdem gelmez idi

392 Bu sözleri didi ve dağı turdı
Varup bu halka tîz ni'met getürdi³⁶⁹

393 Yenildi ve içildi dürlü ni'met
Du'â kılındı ve tağıldı şöhet³⁷⁰

394 Turi gelüp icâzet dilediler
Hemîşe himmetiñ olsun dediler³⁷¹

395 Turup Muhammed'i gönderiverdi
Yine tekrâr yüzün yerlere sürdi³⁷²

396 Budur senden dileğim yâ Muhammed
Kaçan-kim saña irişür nübüvvet³⁷³

397 Beni-de ümmetiñden eyleyesin
Yarın şefâ'atiñle toylayasın³⁷⁴

³⁶⁸ [bunun] YK 380: bunun, [suyuna] YK 380: suyına, [eylemişdür] MK 398, YK 380: eylemiştir

³⁶⁹ [sözleri] MK 400: söziyle

³⁷⁰ [ve] YK 383: hem, [ve tağıldı] YK 383: hem dağıldı

³⁷¹ [turi] MK 402: torı, [himmetiñ] YK 384: himmetün, [dediler] MK 402, YK 384: didiler

³⁷² [gönderi] MK 403: gönderdi, [turup Muhammed'i] YK 385: Muhammed'i biraz

³⁷³ "irışür" sözcüğünde "şin" harfinin noktalarının konmadığı tespit edildi ve düzeltildi.[dileğim] YK 386: dileğim, [saña irişür] YK 386: irişe saña

³⁷⁴ "beni de" ifadesinde "de" bağlacı ayrı yazılması gerekirken bitişik yazılmıştır. [ümmetiñden] YK 387: ümmetün, [şefâ'atiñle] YK 387: şefâ'atiñne

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan şu iki beyit var:

YK 388: Muhammed Muştafâ didi ki vallâh / Şefî' olam saña ben inşâallâh

YK 389: Benimle cennet içre bile olasın / Dizâr görmek ola işin bilesin

YK nüshasında "dizar" sözcüğünün yanlış yazıldığı "didar" olması gerektiği dipnotta belirtilmiştir.

398 Şükürler eyleyüp didi-kim ey mäh
Murāda irmişem elḥamdülillāh³⁷⁵

20-a 399 Tazarru'lar ile ayrıldı Buḥrā
Fiğānından tölardı kūh u şahrā³⁷⁶

400 Eşşalavatu³⁷⁷ vesselām u 'aleyke yā Muḳtefā
Eşşalavatu vesselām u 'aleyke yā Muḳaffi³⁷⁸

401 Eşşalavatu vesselām u 'aleyke yā Resülü'l melāhim³⁷⁹
Eşşalavatu vesselām u 'aleyke yā Resülü'r-raḥat

BAḤR-I ĀḤİR

mefāîlün mefāîlün feûlün

402 Çü yola kārībān oldu revāne
Yine at çekdiler faḥr-ı cihāna³⁸⁰

403 Bular günlerde bir gün irdi Şām'a
Ḥaber irişdi cümle ḥāş ü 'āma³⁸¹

404 Çıḳuban ehl-i Şām karşıladılar
Size Allah mu'în olsun dediler³⁸²

³⁷⁵ [didi-kim ey mäh] YK 390: didi ki ey şāh

³⁷⁶ [kūh] YK 391: köve

³⁷⁷ YK nüshasında salavat bölümlerine yer verilmemiştir.

MK nüshasında ise salavat bölümünden önce hep aynı iki beyte rastlıyoruz:

MK 408: Ger bu 'ālem şubḥ u şām / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām

MK 409: Ger dilerseñ bula cānıñ şafā / Vir şalavāt berr raşül-ı Muştafā

³⁷⁸ [Eşşalavatu] MK 410: Eş-şalātü, [muḳaffi] MK 409: muḳḳafī

³⁷⁹ [resül-ü'l melāhim] MK 411: rasül-er- raḥim

³⁸⁰ [çü yola kārībān] YK 392: bu yaña kārübān, [oldı] MK 412: oldu, [faḥr-ı] YK 392: şāh-ı

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit var:

YK 393: Revān oldu yola ol şāh-ı 'ālem / Mübārek ḥātırı hem oldu bī-ğam

³⁸¹ [cümle] YK 394: hem

³⁸² [çıḳuban ehl-i Şām] YK 395: ḥocalar çıḳuben, [dediler] MK 414, YK 395: didiler

- 405 Varup hānlara ʔondılar tamāmı
Oṭalar ʔutdılar hep hāṣ ü ʕāmı³⁸³
- 406 Şu deṅlü fā'ideler itdi bunlar
Kimesne görmemiştir söyle-kim var³⁸⁴
- 407 Dediler kim gelürüz bunda biz çok
Ki böyle fā'ide itdügimiz yok³⁸⁵
- 408 Ebū Bekr didi Meysere'ye ey cān
Muḥammed ḥizmetindendir bu iḥsān³⁸⁶
- 20-b 409 Didi Meysere gercek söylediniz
Muḥakkakdır anı kim siz didiniz³⁸⁷
- 410 Ki ben beni bilelden beri ey şāh
Ticārete gelürin bunda her gāh³⁸⁸
- 411 Ki böyle fā'ide görmüş degilem
Bu işiñ sırrına ırmış degilem³⁸⁹
- 412 Ḥadice'niñ ḥisābsız oldu mālı
Sevinüp Meysere buldı kemālı³⁹⁰

³⁸³ [oṭalar] YK 396: odalar

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan şu beyti görüyoruz:

YK 397: ʔamu meşğul oldılar işlerine / Daḥı almak şatmak teşvîşine

³⁸⁴ [itdi] MK 416: idi, [görmemiştir] MK 415, YK 398: görmemiştir

³⁸⁵ [dediler] MK 417, YK 399: didiler, [kim gelürüz bunda] YK 399: bunda gelüriz, [biz] MK 417: bir, [itdügimiz] MK 417: itdigimiz, YK 399: itdügümüz. İkinci mısranın başındaki “kim” vezin gereği “ki” olarak düzeltildi.

³⁸⁶ [ḥizmetindendir] YK 400: ḥürmetindendir

³⁸⁷ [söylediniz] YK 401: söyledünüz, [didiniz] YK 401: didünüz

³⁸⁸ [beri] YK 402: beru, [gelürin] MK 420: gelürüm

³⁸⁹ [görmüş] YK403: görmüş, [işin] YK403: işün, [ırmış] YK403: ırmüş, [degilem] YK 403: degilem

³⁹⁰ YK nüshasında 2. mısra tamamen farklı: YK 404: Rast geldi mübârek oldu fālı

413 Cühūdlarıñ meger bayramı geldi
Şehirden amuları aşra oldu

414 Bular bir ulu şahrāya onandı
ınāblar urılıp andiller yandı³⁹¹

415 Didiler gelūñiz biz de varalım
Nicesi bayram eylerler görelim³⁹²

416 Ebū Bekir ile Meysere Ebu Süfyān
Ki Mekke uluları cümle ā°yān³⁹³

417 Muammed'i bile aldılar ey yār
Varalar seyr içün ol gice bunlar³⁹⁴

418 Görürler ki amu yeyüp içerler
Ki bütler üstüne şacı şaarlar³⁹⁵

419 Ulu āteş yaup secde iderler
Bularıñ adına Mecūsi dirler³⁹⁶

21-a 420 amusı yeyüp içüp şād u andān
Kimi mest kimi serōş kimi ayrān³⁹⁷

³⁹¹ [Bular bir]YK 406: Bularla bir, [şahrāya] YK 406: şahrā, [ınāblar] MK 423: tenefler, YK 406: anablar, [urılıp] MK 423, YK 406: urulup, [andiller] YK 406: andil, [yandı] MK 423, YK 406: uyandı. “enāb” olarak harekelenmiş olan sözcüğün “kazıa balanan adır ipi” anlamındaki “ınāb” olması gerektii düşünölerek bu şekilde düzeltildi.

³⁹² [gelūñiz] MK 424: gelūñüz, YK 407: gelinüz, [varalım] YK 407: varalum, [Nicesi b. eylerler görelim] YK 407: Nice b. iderler hem görelüm

³⁹³ [Ebū Bekir ile Meysere] YK 408: Ebū Bekir Meysere, [ā°yān] MK 425: a°yān, YK 408: °ayān

³⁹⁴ [ol] YK 409: o

³⁹⁵ [ki] YK 410: kim, [bütler] KON: bunlar, [şacı] MK 427: şabāhı

YK nüshasında ikinci mısra yazılırken satır atlanmış, bir sonraki beytin ikinci mısrası yazılmış.

³⁹⁶ [ulu āteş] MK 428: olar odlar, [Bularıñ adına Mecūsi dirler] MK 428: Ki bunlar yine Mecūsīdirler. “bunlarıñ” sözcüğü vezin gerei “bularıñ” olarak düzeltildi.

³⁹⁷ [yeyüp] MK 429: yiyüp

421 Muḥammed Muṣṭafā çün bunı gördi
Ki bir kez bunlara karşı aḳurdı³⁹⁸

422 Ḳamunuḡ ol saʿat söyüندی odı
Nicenin ḳorḡusundan şındı ödi³⁹⁹

423 Nice kim cehd idüp yaḳamadılar
Bize bu ne muşibetdir didiler

424 Ol itlerin var idi bir ulusı
Ḳamunuḡ ihtiyarı sevgülüsü⁴⁰⁰

425 Didiler bize bildir bu ne ḥâldir
Bu işde cümlemiz hem bî-mecâldir⁴⁰¹

426 Didi-kim Mekke ḳavmini bulunuz
Muḥammed bunlar iledir bilünüz⁴⁰²

427 Gelecekdir zirā âḥir zamānda
Gele hem kārībān ḳavmiyle bunda⁴⁰³

428 Muḥammed'in gelecegi zamānı
İrişmişdür budur anuḡ nişānı⁴⁰⁴

429 Naḳarı irdiḡi putlara yaḳın

³⁹⁸ [aḳurdı] MK 430: oḳurdı, YK 412: üfürdi

³⁹⁹ [Ḳamunuḡ ol saʿat söyüندی odı / Nicenin ḳorḡusundan şındı ödi] YK 413: Ḳamunun o. s. s. ödi / Nicenüḡ ḳorḡusundan ş. ö.

⁴⁰⁰ [Ḳamunuḡ ihtiyarı sevgülüsü] MK 433: Ḳamunuḡ i. sevgülüsü, YK 415: Ḳamu sevgülüsü hem ihtiyarı

⁴⁰¹ [bize bildir bu] YK 416: bu bize böyle, [hem] YK 416: hep

⁴⁰² “bulunuz” sözcüğünün “n” ile yazılması gerekirken “n” ile yazıldığı tespit edilip düzeltili.

[bulunuz] MK 435: bulunuz, YK 417: bulunuz, [bunlar iledir] MK 435: bunlarınladır, YK 417: bunlarınlandır, [bilünüz] YK 417: biliñiz

⁴⁰³ [kārībān] YK 418: kārübān

⁴⁰⁴ [irişmişdür] MK 437, YK 419: irişmişdir, [budur] YK 418: budır, [anuḡ] MK 437, YK 418: anıḡ

Söyüندی âteş ü kandiller yakın⁴⁰⁵

430 Bilüniz kim cihāna ol geliser⁴⁰⁶
Kamu dinleri hep bātıl kılsar

21-b 431 Nişānıñ deyivirdi bir bir anıñ
Didi ol bundadır taḥkīk inanıñ⁴⁰⁷

432 Anıñ hükmi tuta cümle cihānı
Musaḥḥar eyleye kevn ü mekānı⁴⁰⁸

433 Ki ʿasker cemʿ idüp kılıç çeke ol
Nice başlar kesüp kanlar döke ol⁴⁰⁹

434 Bu sözleri işitdi çün ol itler
Aradı Mekke kavmin ol pelidler⁴¹⁰

435 Be-gāyet Meysere'ye korku düşdi
Ebū Bekr'e daḥı pek ḥavf irişdi⁴¹¹

436 Alup Meysere ol faḥr-ı cihānı
Ki cübbe altına şakladı anı⁴¹²

437 Be-gāyet cehd idüp bulamadılar

⁴⁰⁵ [irdigi]KON, MK 439: irdi, [putlara yakın] YK 420: butlar yıkılır, [Söyüندی âteş ve kandiller yakın] YK 420: Söne odı kandilleri dökülür, [âteş ve] MK439:odı

⁴⁰⁶ [bilüniz kim] MK 440: bilünüz ki

⁴⁰⁷ [deyi-virdi] MK 441: diyüverdi, YK 422: deyu virdi, [anıñ] YK 422: elün, [inanıñ] MK 441: inanın Bu beyitten sonra YK nüshasında fazladan bir beyit var:

YK 423: Ki fırsat elde iken bulmayasız / Tamam anıñ ḥaḳḳından gelmeyesiz

⁴⁰⁸ “kün” olarak yazılmış sözcüğün bağlam açısından “kevn” olması gerektiği düşünüldükçe düzetme yapıldı. [tuta] YK 424: duta, [Musaḥḥar eyleye kevn-i mekānı] MK 442: Musaḥḥir eyle günü m.

⁴⁰⁹ [idüp] YK 425: ide

⁴¹⁰ [pelidler] YK 426: belitler

⁴¹¹ [Ebū Bekr'e d. pek ḥavf irişdi] YK 427: Ebū Bekr'in d. var 'aḳlı şaşdı

⁴¹² [faḥr-ı] YK 428: şāḥı, [cübbe] YK 428: cübbesi, [şakladı] YK 428: aldı

Ki kanda idügin bilemediler

438 Dönüp kār-bāna itdiler haber tīz
Ḳamu oṭalarına gitdiler tīz⁴¹³

439 O gice kārībān oldu revāne
Güneş toğuncaya degin cihāna⁴¹⁴

440 Bular kaṭc eylediler bir kōnaḳ yer
Selāmet ḳurtulup anda yigit pīr⁴¹⁵

441 Yüridiler ḳamūsı kōna göçe
Cemī'ei şād u ḥandān yiye içe⁴¹⁶

22-a 442 Yakın ḳalmışdı Mekke üç kōnaḳ yer
Neler ḳılur görün ol ḥayy ü ḳādir⁴¹⁷

443 Ḳamu kār-bān büyükleri derildi
Ki cümle Meysere ḳatına geldi⁴¹⁸

444 Ḳaçan-kim ol yere gelseler ey yār
Şalarlar buradan müjdeci bunlar⁴¹⁹

445 Ki Meysere ḳalem aldı eline

⁴¹³ Bu beyit MK'da yok. YK nüshasındaki beyit ise oldukça farklı:

YK 430: Bu kavmi kārübān dönüp ḥaber ḥīz / Ḳamu evṭānlarına irdiler tīz

⁴¹⁴ [o gice] KON, YK 431: ol gice, YK 431: odunla, [kārībān] YK 431: kārübān, [toğuncaya degin]

MK 447: doğuncaya dek bu, YK 431: doğuncayadan [ol] ...

⁴¹⁵ [bular] MK 448: bu ger, KON: bunlar, [ḳurtulup] MK 448: ḳurtulup, [anda yigit] MK 448: anda yigid, YK 432: yigit eger

⁴¹⁶ [yürüdilar] MK 449: yürüdüler, YK 433: yürüdiler

⁴¹⁷ [ḳalmışdı Mekke] YK 434: gelmişdi Mekke'ye, [yer] YK 434: ancak, [ḳādir] YK 434: muṭlaḳ, [görün] MK 450: görün

⁴¹⁸ [kārībān büyükleri] MK 451, YK 435: Mekke uluları

⁴¹⁹ "müjde" sözcüğü "j" ile "müzde" şeklinde yazılmış.

[Ḳaçan-kim ol yere] YK 435: Ḳaçan ol-yire, [müjdeci] YK 436: muştucu

Getürdi Allah adını diline

446 Hādīce Hātuna tez yazdı nāme
Ne günü varup irdüğini Şām'a⁴²⁰

447 Daḥı Buḥrā hikāyetin tamāmı
Nice konukladuğın ḥāş u ʿāmmı⁴²¹

448 Bu seferde daḥı hem kārībānı
Nicesi fā'ide itdüğün anı⁴²²

449 Daḥı hem ol cühūdlar bayramında
Didi hem nicesi olmuşdur anda⁴²³

450 Nicesi olmuşdı yazdı bir bir⁴²⁴
Ne kim olmuşdı anı kıldı taḳrīr

451 Didi kim ey ulular diḡleḡüz siz
Ki müjdeci kimi gönderelim biz⁴²⁵

452 Didiler kim emir fermān seniḡdir
Aşıl māl meta^c kārībān seniḡdir⁴²⁶

22-b 453 Didi kim ben revā gördüm Muḡammed

⁴²⁰ [tez] MK 454: tiz, YK 438: tīz, [günü] MK 454: gün, YK 438: günden, [irdüğünü] MK 454: irdüğünü

⁴²¹ [hikāyetin] MK 455, YK 439: hikāyātın, [konukladuğın] MK 455: konukladığın

⁴²² “kārībānın” sözcüğünün sonunda “ḡ” olması gerekirken “n” kullanılmış. Göze göre uyak açısından da hatalı bir durum. MK ve YK nüshalarında bu hataya düşülmemiş.

[kārībānı] KON: kārībānın, YK 440: kārübānı, [itdüğün] MK 456: itdüğün, YK 440: itdigi

⁴²³ Vezin gereği YK ve MK nüshalarından da yararlanılarak “hem” eklenmiştir.

⁴²⁴ [nicesi] MK 458, YK 442: nice, [taḳrīr] YK 442: taḳdīr

⁴²⁵ [diḡleḡüz] KON: diḡleyin, [siz] MK 459: söz, [müjdecı] YK 443: muştacı, [gönderelim] YK 443: göndürelüm

⁴²⁶ [didiler] MK 460: didi, [emir farkān] MK 460: emir fermān, YK 444: emr-i fermān (“farkān” sözcüğünün bağlam gereği “fermān” olması gerektiği düşünüldü ve düzeltildi), [māl metā^c] YK 444: māl ü metā^c, [kārībān] YK 444: kārübān

Varup müjdeleye ve geye hılcat⁴²⁷

454 Kâmusından Muḥammed'e revâdır
Ki evlâdı Ḥalîl-i Muṣṭafâ'dır⁴²⁸

455 Ebû Cehil, Ebû Lehib işitdi
İkisi-de ta'ınlı sözler itdi⁴²⁹

456 Didiler bu sözüñ hiç aşı yokdur
Cilasınlar bu asker içre çokdur⁴³⁰

457 Didüginiz kişi yolu ne bilür
Yarım mil gitmeden yolu yañılur⁴³¹

458 Ol aşıl kişi hiç anı ider mi
Gice ile tırup yola gider mi⁴³²

459 İşitdi Meysere didi-ki vallâh
Ümîdim bu-durur şaklaya Allâh⁴³³

460 Ḥudâ şaşırmaya yolundan anı
Selâmet ilete faḥr-ı cihânı⁴³⁴

⁴²⁷ "müjde" sözcüğü "j" ile yazılmış.

[müjdeleye] YK 445: muştalaya, [ve] YK 445: hem, [geye] MK 461, YK 445: giye

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan şu beyti görüyoruz:

YK 446: Arab meliki ta ki ide ihsân / Muḥammed'e revâdır bilgil ey yâr

⁴²⁸ [Muḥammed] MK 462: Muḥammed'e, YK 447: Muḥammed hem, [evlâdı] MK 462: ola adı

YK 448: Ne kim ihsân ola aḡa maḡaldir / Zîrâ evlenecekdir iş bu ḡâldir

⁴²⁹ [Lehib] MK 463, YK 449: Leheb, [de] YK 449: daḡı

"ta'n" olarak okunması gereken sözcük üç metinde de hatalı şekilde harekelenmiştir. MK ve KON nüshalarında "ta'ın", YK nüshasında ise "ta'an" okunacak şekilde hareketler yerleştirilmiştir. Bu yazım yanlışı E. Tursun ve S. Garip tarafından eserlerin dipnotlarında belirtilmiştir.

⁴³⁰ [sözüñ] YK 450: söziñ, [yokdur] YK 450: yokdır, [çokdur] YK 450: çokdır

⁴³¹ [didüginiz] MK 465 : didigünüz, YK 451: didiginiz, [yolu] MK 465: yolu

⁴³² YK nüshasında istinsah sırasında satır atlanmış, bir önceki beytin ilk mısrasının yarısı yazıldıktan sonra alt satırdaki beytin ilk mısrasının ikinci yarısından devam edilmiş. Şu beyit ortaya çıkmış:

YK 451: Didiginiz kişi anı ider mi / Giceyle tıruyan yola gider mi

[Ol aşıl kişi hiç] YK 451: Didiginiz kişi, [Gice ile] YK 451: Giceyle, [tırup] YK 451: tıruyan

⁴³³ [ümîdim] YK 452: ümîdüm, [bu-durur] MK 467, YK 452: budur

461 Getürüp nāmeyi virdi eline
Ḥudā asān ide gide yoluna⁴³⁵

462 İdüp cehdi oluñ yola revāne
Ki didi şubḥa degin yüri vara⁴³⁶

463 Hemān uyḡuyı terk idüp gidesiz
Şu nāmeyi Ḥadīce'ye iletēsiz⁴³⁷

23-a 464 Bilüp sağlīgımız oluban şād
Ola hem ḳalbi anıñ ğamdan āzād⁴³⁸

465 Girü mektüb alup bize gelesiz
Ki yolda bize ḳarşu getüresiz⁴³⁹

fâilâtün fâilâtün fâilün

466 Tiz hecîn eyerleyüp bindirdiler
Muştafa'yı müjdecı gönderdiler⁴⁴⁰

467 Eş-şalavatu ve's-selāmu ‛aleyke yā Kāmil-ü
Eş-şalavatu ve's-selāmu ‛aleyke yā İklîl-ü⁴⁴¹

⁴³⁴ [yolundan] YK 453: yolından, [faḥr-ı] YK 453: şāhı

⁴³⁵ [nāmeyi virdi] MK 469: verdi nameyi, [asān] MK 469: irsal, [gide]: MK 469: Mekke, YK 454: Nāme'i virdi eline seyyidüñ / Didi bu gice yola dıḳḳat idiñ

⁴³⁶ YK 455: Cehd idüp hemîn yola oluñ revān / Bu gice şubḥadan ey behlüvān

⁴³⁷ [Hemān uyḡuyı terk idüp gidesiz] MK 471: H. uyḡuyı t. i. gidesen, YK 456: Uyḡuyı idüben ḳaşd idesiz, [Şu nāmeyi Ḥadīce'ye iletēsiz] MK 471: Ş. n. Ḥ. iletēsiz, YK 456: Bu nāme'i Ḥ. iledesiz

⁴³⁸ [Bilüp sağlīgımız oluban] YK 457: Sağlumız bilüp hem ola, [ola] YK 457: ula, [anıñ] MK 472: anın, [ġamdan āzād] YK 457:ödden necād

⁴³⁹ [alup bize gelesin] YK 458: virsünler size, [Ki yolda bize ḳarşu getüresin] YK 458:Yolda ḳarşu getüresinüz bize

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var:

YK 459: Cehd idüp şād itmeyesiz düşmanı / Didi var ışmarladım Ḥaḳḳ'a seni

⁴⁴⁰ “eyerleyüp” sözcüğündeki yazım yanlışsı tespit edildi ve “eyerleyüp” olarak düzeltildi. [hecîn] YK 460: hemîn, [müjdecı] MK 474: müjdecı, YK 460: muştacı

⁴⁴¹ Salavat bölümünden önce yine iki beyitlik nakarat bölümüne yer verilmiştir. YK nüshasında salavat bölümleri yok. MK nüshasının tamamında “eş-şalāvatü” yerine “eş-şalātü” yazılmıştır.

- 468 Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Müddessir-ü
Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Müzzemmil-ü⁴⁴²

BAHR-I ÂHİR

- 469 Seyyid-i ʿālem Muḥammed ol gice
ʿAzm-i Mekke kıldı gitdi ol gice⁴⁴³

- 470 Gider iken gözine uyku gelür
Yaʿni kim şeytān aña fırsat bulur⁴⁴⁴

- 471 Deveniñ yularına yapışup ol
Yoldan uzak yere ilter ol fużül⁴⁴⁵

- 472 Hâḡ Teʿālā emr ider Cebrāʿil'e
Deveyi didi getür toğrı yola⁴⁴⁶

- 473 Ol sāʿatde indi Cibrîl-i emîn
Deveyi yoluna getürdi hemîn⁴⁴⁷

- 23-b 474 Çün uyur idi dahı uyanmadı
Kendüsini yoldan azdım şanmadı⁴⁴⁸

- 475 Ve'd-ḡuḡada vahy idüp ol Ğanî
Yā Muḥammed yolda şapmıışken seni⁴⁴⁹

⁴⁴² [müdeşşirü] MK 478: müdişşerü

⁴⁴³ [Muḥammed] MK 479: Muḥammed'e, [ol gice] YK 461: ey hoca

⁴⁴⁴ [uyku] MK 480: uyḡu, [fırsat] YK 462: fırsat

⁴⁴⁵ [yularına yapışup] YK 463: zimāmına yapışur, [uzak yere] MK 481, YK 463: ırak yire, [ilter ol] MK 481: ol, [fużul] YK 463: fuḡul

⁴⁴⁶ [ider Cebrāʿil'e] YK 464: idüp ḡaber ile, [toğrı] YK 464: doğru

⁴⁴⁷ [sāʿatde] YK 465: sāʿat, [Cibrîl-i emîn] MK 483, YK 465: Cebrâil emîn, [deveyi yoluna] YK 465: deve'i yola

⁴⁴⁸ [çün uyur idi dahı] YK 466: kim henüz uyurdi, [kendüsini] YK 466: kendüzünü, [şanmadı] YK 466: şanmadı

- 476 Sen uyurken toğrı yola getüren
Nice dürlü müşkil işin bitüren⁴⁵⁰
- 477 Sen yetim iken sağa ihsân iden
İki cihâna seni sultân iden⁴⁵¹
- 478 Ümmetiği hep sağa bağışladım
Yâ Muhammed gör ne ihsân işledim⁴⁵²
- 479 Ümmetiğden şöyle kim bir kimseniğ
“Ömri yetmiş yıl dâlâletde anıđ⁴⁵³
- 480 Gice hergiz hayr “amel işlemese
Âhıret çün fikr idüp gam yimese⁴⁵⁴
- 481 “Âkıbet suçlarına ikrâr idüp
Cân u dilden tevbe istiğfâr idüp
- 482 Dise kim yâ Rabbi şıgındım sağa
Derd-mendim ya“ni dermân it bađa⁴⁵⁵

⁴⁴⁹ MK’da bu beyit yok. [dağı idüp ol Ğanî] YK 467: vahy ider Rabbu’l ğanî, [yolda şapmışken] YK 467: yoldan azmışken

⁴⁵⁰ Birinci mısra sonundaki “getüre” sözcüğü uyak açısından “getüren” olarak düzeltildi.

[getüre] MK 485: getüren, [işin] MK 485: işin

YK nüshasında bu beyitin yazılışı sırasında satır atlanmıştır. Birinci mısranın “Sen uyurken” kısmı yazıldıktan sonra alt satırdaki beytin ilk mısrasının ortasından devam edilmiştir.

⁴⁵¹ [Sen yetim iken] YK 468: Sen uyurken bes

YK nüshasında burada fazladan şu beyit var: YK 469: Benden âhırsen habîbümsin benim / Dürlü cānlarda tabîbimsün benim

⁴⁵² [ümmetiği] YK 470 : ümmetüni, [bağışladım] YK 470: bağışladum, [işledim] YK 470: işledüm

⁴⁵³ [ümmetiğden] YK 471: ümmetüğden

⁴⁵⁴ “işlemese” sözcüğünde “şin” harfinin noktaları konmamıştır.

[gice] MK 489, YK 472: geçse, [hayır “amel] MK 489: hayr “amel, YK 472: hayr u “amel, [yimese] MK 489, YK 472: yemese

⁴⁵⁵ [dise kim] YK 474: diye ki, [Rabbi] YK 474: Rab. “Derd-mend” olması gereken sözcük “derd-i mend” olarak yazılmıştır. Bu yazım yanlış S. Garip tarafından da dipnotta belirtilmiştir.

- 483 Şuçunı bağışlayup rahmet kılam
Âhıretde meskenin cennet kılam⁴⁵⁶
- 484 Biz gelelim yine söz evveline
Gitdi deve yine toğrı yolına⁴⁵⁷
- 24-a 485 Hâk Te'ālā emri ile pes e cān
Ol sa'atde Mekke'ye irdi hemān⁴⁵⁸
- 486 Hādice'niñ diñle imdi hālını
Kimseye bildirmedi ahvālını⁴⁵⁹
- 487 Şöyle kim müştāk ser-gerdān idi
Ağlamakdan gözleri giryān idi⁴⁶⁰
- 488 Gözlerinden dā'imā dökerdi yaş
Ağlaşırldı aña kıl karavaş⁴⁶¹
- 489 Diridi kim müjdecı geldüğını
Müjdeleyüp baña bildirse anı⁴⁶²
- 490 Ben anı mālımdan azād ideyin
Dağı çok nesne virüp şād ideyin⁴⁶³
- 491 Şubh u şām bekler idi cāriyeler

⁴⁵⁶ [şuçunı] MK 492: suçını, [meskenin], MK 492, YK 475: meskenin

⁴⁵⁷ [gelelim] YK 476: gelelim, [yine toğrı] YK 476: gine toğru, [yolına] MK 493: yola, YK 476: yoluna

⁴⁵⁸ [pes e cān] YK 477: ey cān-ı cān, [sā'atde] YK 477: sā'at

⁴⁵⁹ [Hādice'niñ] MK 495, YK 478: Hādice'nin

⁴⁶⁰ [müştāk] YK 479: aşık-ı

⁴⁶¹ [yaş] MK 497: yaşı, [ağlaşırldı aña] MK 497: Ağlaşırldı aña, YK 480: Tañlaşurlar-idi, [karavaş] MK 497: karavaşı

⁴⁶² [müjdecı] YK 481: muştacı, [geldüğını] MK 498: geldigini, [müjdeleyüp] YK 481: muştalayup

⁴⁶³ [ideyin] MK 499: ideyim

Gice nevbetle uyurlardı bular⁴⁶⁴

492 Çün irişdi anda ol dem Muştafā
Ol yüzi gül, alnı ay, bedri şafā⁴⁶⁵

493 İki cāriye uyanıkdı hemān
Ḥadice'ye müjdeledi şādumān⁴⁶⁶

494 Çün Ḥadice işidüben şād olur
Açıluban gül yüzi ḥandān olur⁴⁶⁷

495 Emr ider ḥādımlerine tez varıñ
Müjdeciyi ḥāş oṭaya ḵonduruñ⁴⁶⁸

24-b 496 Ḵoşuşup ḥādım ü bevvāb vardılar
Ta'zīm ile oṭaya indirdiler⁴⁶⁹

497 Gördiler gelen Muḥammedü'l- Emīn
Ḥadice'ye anı didiler hemīn⁴⁷⁰

498 Çün Muḥammed geldügin işitdi ol
Şād oluban kendüzinden gitdi ol⁴⁷¹

⁴⁶⁴ [bular] MK 500, YK 483: bunlar

⁴⁶⁵ [Ol yüzi gül, alnı ay, bedri şafā] YK 484: Yüzi alnı ay bedri ol şafā

⁴⁶⁶ [Ḥadice] MK 502, YK 485: Ḥadice'ye, [müjdeledi] YK 485: muştuladı

⁴⁶⁷ [Çün Ḥadice işidüben şād olur] YK 486: Ḥadice işidüp şādān olur, [ḥandān] YK 486: şādān

⁴⁶⁸ [tez] MK 504: tiz, YK 487: tiz, [varıñ] YK 487: varın, [müjdeciyi] YK 487: muştacıyı, [oṭaya] YK 487: odaya, [ḵonduruñ] MK 504: ḵondurun, YK 487: ḵondırın

⁴⁶⁹ [ḵoşuşup] YK 488: yügrüşüp, [ve] YK 488: ü, [vardılar] YK 488: açdılar, [oṭaya indirdiler] YK 488: odaya nūr saçdılar

⁴⁷⁰ YK 489: "ki" eksik. Vezin gereği "ki" çıkarıldı, "el" takısı eklendi.

⁴⁷¹ [şād oluban] YK 490: °Aklı gidüp

Bu beyitten sonra YK nüshasında fāzladan 9 beyit var:

YK 491: °Aklımdı derdi vü ḡayret eyledi / Ḥadice ol dem bu şi'ri söyledi

YK 492: Şād ol ey göñlüm bugün ben mürdeye cāndır gelen / Yoluna cān virdiğim ol cānānıdır gelen

YK 493: Ol kamu °ālemlerin faḡrı Muḥammed Muştafā / Kāinātın envārı ol māh-ı tābāndır gelen

YK 494: Żulmetiñ iki cihān def° idüp rüşen kılan / Ol ḥabibullāh Muḥammed nūr-i yezdāndır gelen

YK 495: Gelmemişdir gelmeyiser ḡalḵ olandan bu cihān / Dünyāya mişli anıñ hem eşref insāndır gelen

- 499 Çün Ḥadice gördi geldi Muṣṭafā
Şād ḥandān oldu ġāyet pür-şafā⁴⁷²
- 500 Ḥādim aldı nāmeyi ilti aṇa
Oḡudı ve şükr idüp ḡaldı ṭaṇa⁴⁷³
- 501 Nāmeyi çünkim oḡudı bildi ol
Ḥālīḡ’a biṇ biṇ şükürler ḡıldı ol⁴⁷⁴
- 502 Nice ta°zīm itdüḡin Buḡrā aṇa
Hem şehādet itdüḡin öḡden şoṇa⁴⁷⁵
- 503 Didi varıṇ eydüṇiz Muḡammed’e
Ol ḡabībim ol ṭabībim Aḡmed’e⁴⁷⁶
- 504 Kārībāndan ḡaṇḡı ḡün ayrıldı ol
Anı bildirsın bize ol pür-uşül⁴⁷⁷
- 505 Ol sa°at ḡādim varup şordı revān
Kārībāndan ḡaṇḡı ḡün gitdiṇ e cān⁴⁷⁸

YK 496: Bādişāhı dehr olanlar bendesi olsa ne ṭan / Yer gök °arş görsün ulu sultāndır gelen
YK 497: Cennet-i ḡılmān u Rıdvān la emrine muṭi° / Cinn ü insān u melek ḡükmine fermāndır gelen
YK 498: Ben Zeliḡaveş bugün °aşıḡ-ı şeydā olmuşam / Taḡt-ı Mısr’a şāḡ olan Yūsuf-ı Ken’andır gelen
YK 499: Cümlemin °ilmi anıṇ °ilmi ḡıtında zerredir / °Ālem-i insān-ı kāmīl ehl-i °irfāndır gelen
⁴⁷² [gördi geldi] YK 500: geldi gördi, [Şād ḡandān] YK 500: Şād u ḡandān
⁴⁷³ [aldı] MK 509: oldu, [nāmeyi] YK 501: nāme’i, [oḡudı ve] MK 509, YK 501: oḡudı, [ṭaṇa] MK 509: ḡalka
⁴⁷⁴ [nāmeyi] KON: nāme, YK 502: nāme’i, [çünkim] YK 502: çünki, [biṇ biṇ] MK 510: yüz biṇ
⁴⁷⁵ [öḡden şoṇa] YK 503: o ḡün aṇa
⁴⁷⁶ “idüṇiz” olarak yazılmış sözcüḡün bağlam açısından “eydüṇiz” olması gerekir. [varıṇ] YK 504: varun, [eydüṇiz] KON, YK 504: idinüz, [ḡabībim] MK 512, YK 504: ḡabīb, [ol ṭabībim] YK 504: u ol ṭabīb u
⁴⁷⁷ MK 513: “bize” sözcüḡü eksik. [kārībāndan] YK 505: kārübāndan, [bildirsın] YK 505: bildirsün, [ol pür-uşül] YK 505: şāḡ-ı resül
⁴⁷⁸ [şordı revān] MK 514: sorduran, [kārībāndan] MK 514: kārībān, YK 506: kārübāndan, [varup şordı] YK 506: ṭurup vardı, [gitdiṇ] YK 506: gitdüṇ. Vezin gereḡi “ey” ünlemi, “e” okundu.

506 Dir Muḥammed kim bu gice gelmişem
Üç sa'at geçdügi dem 'azm itmişem⁴⁷⁹

25-a 507 Didi ḥādīm bu gice çıkmış e yār
Üç sâ'at geçdigi dem olmuş süvār⁴⁸⁰

508 Didi-kim kalmadı şekkim yā İlāh
Budur ol iki cihānda pādişāh⁴⁸¹

509 Budurur Tivrāt ve İncil'de ol
Ḥātemü'n-nebī Muḥammedü'r-resül⁴⁸²

510 Çāşnigirlere buyurdi ol nigār
Tiz ta'am ḥāzır idiñ didi e yār⁴⁸³

511 Pes ta'am çekildi anda yidiler
Şonunda el-ḥamdülillāh didiler⁴⁸⁴

512 Bir ağır pahālī kaftān virdiler
Muştafā'nın egnine geydirdiler⁴⁸⁵

513 Didi gider misin ol cānāneye
Kāribāna ya sa'adet-ḥāneye⁴⁸⁶

⁴⁷⁹ [bu gice gelmişem] YK 507: gice gitmişem, [geçdügi] MK 515: geçtiği,
⁴⁸⁰ "dem" yerine "ādem" yazılmış ama bağlama uygun olmadığı için düzeltildi. "çıkılmış" sözcüğünde
"şın" harfinin noktaları konulmamıştı, düzeltildi. Vezin gereği "ey" ünlemi, "e" okundu.

[çıkılmış] YK 508: gitmiş, [geçdigi dem olmuş] MK 516: geçtiği dem olmuş, YK 508: geçdügi olmuş
⁴⁸¹ [şekkim] YK 509: şükvüm, [cihānda pādişāh] YK 509: cihāna bādişāh

⁴⁸² "budur" yazılmış ancak vezne uymadığı için "budurur" olarak düzeltildi. [Budur] YK 510: Hem
budur, [Tivrāt] MK 518: Tivrāt'da, YK 510: Tivrātı, [İncil'de ol] YK 510: İncil'i de ol,
[Muḥammedü'r-resül] MK 518: Muḥammed-ün-rasül, YK 510: Muḥammed'dir resül

⁴⁸³ "çaşnigir" sözcüğü "cim" harfi ile yazılmış.

[buyurdi] MK 519: buyurdu, [idiñ] MK 519, YK 511: idün, [ey yār] YK 511: e-yār

⁴⁸⁴ "beş" olarak yazılmış olan sözcüğün "pes" olması daha uygundur. [pes] KON: 5

⁴⁸⁵ [pahālī] MK 521: bahālī, YK 513: bahālu, [Muştafā'nın] YK 513: Muştafā'nın, [geydirdiler] YK
513: giydirdiler

514 Didi kim ben kārībāna giderim
Nāme yazsınlar varup ʿarz iderim⁴⁸⁷

515 Nāmeyi yazdı Ḥadīce ol zamān
Virdiler Muḥammed’e oldu revān⁴⁸⁸

516 Kārībāndan yaṇa çün ʿazm eyledi
Derd ile bir kerre yā Allāh didi⁴⁸⁹

517 Hāḫ Teʿālā emri ile bil e yār
Şubḫ-ı şādık olmadan ol merd-gār⁴⁹⁰

25-b 518 Ol konaḫda kārībāna irdi ol
Dostları şād oldu düşmānı melūl⁴⁹¹

519 Uyanup kalkmışıdı hep tācirān
Yüklerini yükledirler şādımān⁴⁹²

520 Gördiler kim ol Muḥammed Muştafā
Karşudan geliyorı ol bā-şafā⁴⁹³

521 Ebū Cehil Ebū Lehib şād olup

⁴⁸⁶ [misin] MK 522: misin, YK 514: mi deyin, [canāneye] MK 522: canāne yā, [kārībāna] YK 514: kārībāna

⁴⁸⁷ [kārībāna giderim] YK 515: kārībāna giderem, [yazsınlar] YK 515: yazsunlar, [iderim] YK 515: iderem

⁴⁸⁸ “nāme” yazılmış ancak “nameyi” olarak düzeltilmiştir. [Nāme] YK 516: Nāme’i, [ol zamān] YK 516: pes ey cān

⁴⁸⁹ [kārībāndan] YK 517: kārībāndan, [yaṇa] MK 525: baṇa, [derd-ile] MK 525: derdi ile, [kerre] MK 525: kere

⁴⁹⁰ [şubḫ-ı şādık] MK 526: şubḫ u şādık

⁴⁹¹ [kārībāna] YK 519: kārībāna, [dostları] YK 519: dostu

⁴⁹² [kalkmış-ıdı hep] YK 520: hep kalkmış-ıdı, [şādımān] MK 528, YK 520: şādımān

⁴⁹³ [gördiler] KON: görürler, [geliyorı] MK 529: geliyorur, [bā-şafā] MK 529: pür-şafā.

YK nüshasında bu beyitin ikinci mısrası yazılırken satır atlanmış, bir alt satırdan yani bir sonraki beyitin ikinci mısrasından devam edilmiştir. YK 521: Tān iderler gülüp hem kaḫḫahā

Ṭaʿn iderler ƙahƙahayıla gülüp⁴⁹⁴

522 Dimedik mi biz saña yā Meysere
Nice ādem gönderirsiniz hele⁴⁹⁵

523 Yolda şapmış bu gice yol bulmamış
Nereye varacağını bilmemiş⁴⁹⁶

524 Geli yorur bir haber soruñ aña
Bu muşibetler sehel işdir saña⁴⁹⁷

525 Meysere bu sözleri işitdi çün
Düşmeniñ ṭaʿnından oldı bağı hūn⁴⁹⁸

526 Pes Ebū Bekir dağı oldı melūl
Ol saʿat içinde irdi pür-uşul⁴⁹⁹

527 İre gelüp bunlara virdi selām
Pes selāmın aldı anda hāş u ʿām⁵⁰⁰

528 Gördiler egnine geymiş hilʿati
Devleti pāyende rūşen ṭalʿati⁵⁰¹

⁴⁹⁴ [Lehib] MK 530: Leheb, [gülüp] KON: gelüp. YK nüshasında bu beyitin birinci mısrası yok, ikinci mısrası da bir önceki beyitin ikinci mısrası olarak karşımıza çıkıyor. [ƙahƙahayıla gülüp] YK 521: gülüp hem ƙahƙahā

⁴⁹⁵ [dimedik mi biz saña] YK 522: dimedük mi saña kim, [Ya] YK522: -, [gönderirsiniz] YK 522: gönderürsünüz, [hele] MK 531, YK 522: göre. Vezin gereği “ya” mısradan çıkarıldı.

⁴⁹⁶ [yolda şapmış] MK 532, YK 523: yoldan azmış, [bulmamış] MK 532: bulamamış, [nereye] YK 523: Kañcaru, [bilmemiş] YK 523: hem bilmemiş

⁴⁹⁷ “sehl” sözcüğü yanlış yazılmış ancak vezne uygun olduğu için değişiklik yapılmadı. [sehel] MK 533: sehil. YK nüshasında bu beyit yok.

⁴⁹⁸ [işitdi] MK 534: işiddi, [düşmeniñ] MK 534: düşmez

⁴⁹⁹ “pes” sözcüğü yanlışlıkla “peş” yazılmış. [saʿat içinde irdi] YK 525: sāʿatde irdi ol

⁵⁰⁰ [anda hāş u ʿām] YK 526: andan hāş u ām

⁵⁰¹ “ruşen” sözcüğü “şin” yerine “sin” ile yazılmış.

[geymiş] MK 537: giymiş, [pāyende] YK 527: başında, [rūşen] MK 537, YK 527: vü hem, [ṭalʿati] YK 527: ṭāʿati

- 26-a 529 Şundi Meysere'ye ol nāme-yi şāh
Ġulgüle düşdi bu ħalk içre nagāh⁵⁰²
- 530 Meysere nāme okudı bildiler
Cümle ħalk bu işe ħayrān qaldılar⁵⁰³
- 531 Gördiler kim bu cevāb Ĥadice'niñ
Bildiler kim mühr anıqdır ħaṭ-anıñ⁵⁰⁴
- 532 Ebu Bekir, Meysere şād oldılar
Budur Allah'ıñ ħabibi bildiler⁵⁰⁵
- 533 Ebū Cehil, Ebū Lehib oldı melil
Ĥor oluban nās kıtında hem zelil⁵⁰⁶
- 534 Didiler bu cāzūluqdur bil ʿayān
Pes üç günlük yolu bir günde revān⁵⁰⁷
- 535 Varuban hem girü gelmek ola mı
Bunı ʿālemde kimesne kıla mı⁵⁰⁸
- 536 Eş-şalavatu⁵⁰⁹ ve's-selāmu ʿaleyke yā ʿAbdullāh

⁵⁰² “ġulgüle” olması gereken sözcük “ġalgale” okunacak şekilde harekelenmiş.

[ol nāme-yi şāh] MK 538: ol nāmeyi şāh, YK 528: nāme'i o şāh, [ġulgüle] MK 538, YK 528: ġalgale

⁵⁰³ “ħayrān” olması gereken sözcük, “خ” ile yazılmış. [qaldılar] KON: kıldılar, [nāmeyi] YK 529: nāme'i

⁵⁰⁴ [cevāb Ĥadice'niñ] YK 530: cevap Ĥadice'nin, [kim mühr anıqdır] YK 530: mühür anıñ hem

⁵⁰⁵ [Allah'ıñ] MK 541: Allah'ıñ, YK 531: Allāh'ın, [bildiler] YK 531: didiler

⁵⁰⁶ [Lehib oldı melil] MK 542: Leheb oldılar, YK 532: Leheb oldı melül, [hem zelil] MK 542: qaldılar, [Ĥor oluban nās kıtında hem] YK 532: Hem laʿin ü mübtezel ħūr u

⁵⁰⁷ [cāzūluqdur] MK 543: cāzılıqdur, YK 533: cāzılıqdur, [günlük] YK 533: günlük

⁵⁰⁸ [girü] YK 534. gine, [bunı] YK 534: bunu, [kimsene] YK 534: hiç kimse

⁵⁰⁹ Salavat bölümünden önce yine iki beyitlik nakarat bölümüne yer verilmiştir.

MK 545: Ger bu ʿālem ħalk şubḥ u şām / Medḥ olunsa ħaşre dek olmaz tamām

MK 546: Ger dilerseñ bula cānıñ şafā / Vir şalavat berr rasül-ı Muştafa

Salavat bölümleri YK nüshasında yok.

Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Ḥabībullāh⁵¹⁰

537 Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Şafiyullāh
Eş-şalavatu ve's-selāmu ʿaleyke yā Neciyyullāh

BAḤR-I AḤİR

fâilâtün fâilâtün fâilün

538 Kāribān halkı çün oldılar revān
Gelüben günlerde bir gün şādumān⁵¹¹

26-b 539 Mekke'niñ şehrine irdiler tamām
Karşu geldiler bulara ḥāş u ʿām⁵¹²

540 Her kişi meskenine irişdiler
Kavmi karındaşıla görüşdiler⁵¹³

541 Meysere dahı irişdi şādumān
Ḥadice'niñ barıgāhına hemān⁵¹⁴

542 Didi Ḥadice Muḥammed inmesün
Atıla varsun eve yorulmasun⁵¹⁵

543 Pes ḥadimler öñe düşüp gitdiler
Ebu Tālib evine ilettiler⁵¹⁶

544 Çün Ebū Tālib ʿAtike gördiler

⁵¹⁰ [Ḥabībullāh] MK 547: ḥabīb Allāh

⁵¹¹ [kāribān] YK 535: kārubān [günlerde] YK 535: günlere

⁵¹² [Mekke'niñ] YK 536: Mekke'nin, [irdiler] YK 536: vardılar, [bulara] KON: bunlara

⁵¹³ [meskenine] YK 537: meskânına, [kavmi karındaşıyla] MK 551: kamu karındaşıla, YK 537: kavmi karavaş ile

⁵¹⁴ [Ḥadice'niñ] YK 538: Ḥadice'nin, [hemān] YK 538: ey cān

⁵¹⁵ [varsun] YK 539: varup, [yorulmasun] MK 553: yürümesün, YK 539: erinmesün

⁵¹⁶ [ḥadimler] MK 554: sāyisler, YK 540: seyisler, [öñe] YK 540: önüne, [Tālib] MK 554: Tālib'i

Ḥamd idüp hem Ḥālīk’a şükr itdiler⁵¹⁷

545 Gelüben ikisi-de görüşdiler
Birbiriyle ḥāllerin şoruşdılar⁵¹⁸

546 Bu aradan geçdi eyyām bir zamān
Eyle umarlar Ḥadīce’den ‘ayān⁵¹⁹

547 Ya‘ni kim akça ve altun göndere
Pes Muḥammed’iñ ‘ulūfesin vire⁵²⁰

548 Geçdi bir ay kim eşer belürmedi
‘Ulufesin Aḥmed’üñ göndermedi⁵²¹

549 Dir ‘Atike ey birāder varıyın
Ol kerīmeye anı aḡdurıyın⁵²²

27-a 550 Dir Ebū Ṭālīb aḡa kim sākin ol
Kimseniñ ḡaḡkın yemez ol öyle bil⁵²³

551 Bī-kıyās māl şimdi-kim gelmişdürür⁵²⁴
Belki anı deftere almışdurur

552 Şimdi anlar kılur ol mālī ḡisāb
Varma zinhār virme anlara ‘itāb⁵²⁵

⁵¹⁷ [Ṭālīb] MK 554: Ṭālīb’i, [Ḥālīk’a] MK 555: ḡālka, [Ḥamd idüp hem Ḥālīk’a şükr itdiler] YK 541: Şükür kılup yüzleri yire sürdiler

⁵¹⁸ [birbiriyle] YK 542: birbirine, [şoruşdular] YK 542: şorışdılar

⁵¹⁹ [aradan] MK 557: arada, [eyle] YK 543: öyle

⁵²⁰ [ve] MK 558: vü, YK 544: -i, [pes] YK 544: bes, [Muḥammed’iñ] MK 558: Muḥammed’e

⁵²¹ [Aḥmed’üñ] MK 559: Aḡmed’iñ, YK 545: Aḡmed’in

⁵²² [dir] YK 546: der, [birāder] YK 546: burazar, [varıyın] MK 560, YK 546: varayın, [aḡdurıyın] MK 560: aḡdurayın, YK 546: endüreyin. YK nüshasında “burazar” sözcüğünün yazımının yanlış olduğu doğrusunun “birader” olması gerektiği dipnotta belirtilmiş.

⁵²³ MK 561: “kim” sözcüğü eksik. [kimseniñ] YK 547: kimsenün, [öyle] YK 547: bellü

⁵²⁴ [gelmişdürür] YK 548: gelmiş durur

- 553 Geçdi bir ay yine fāriğ oldılar
Yine ikisi bir araya geldiler
- 554 Dir °Atike zāhir unutmuşdur ol
Zīra gāyet şuğl çok eşgāli bol⁵²⁶
- 555 Pes icāzet vir baņa kim varayın
Ne sebep olmuşdurur bir göreyin⁵²⁷
- 556 Dir Ebū Ṭālib ki n'ola varasın
Olmaya zinhār taḳāzā viresin⁵²⁸
- 557 Söyledüğün sözi söyle rıfḳ ile
Ḥātırā toḳuna sözüñ kim bile⁵²⁹
- 558 Hem dahı bizden selām irgüresin
Ḥāk-i pāyine anıñ yüz süresin⁵³⁰
- 559 Her ne kim ihsān iderse alasın
Az çok dimeyüp alup gelesin
- 560 Bu yaņa geldik Ḥadīce ḥāline
Dinle imdi fikri nedir ḳāli-ne⁵³¹

⁵²⁵ [ḥisāb] MK 563: ḥesāb, [virme anlara] MK 563: virmeye anlara, YK 549: anlara vire

⁵²⁶ [unutmuşdur] MK 565: unutmuşdur, [şuğul] MK 565: şeğli, YK 551: şuğli

⁵²⁷ “göreyin” sözcüğü “göresin” olarak yazılmış; ancak bağlama uygun olan “göreyin”.

[varayın] MK 566, YK 552: varayım, [olmuşdurur] MK 566: olmuşdurur, YK 552: olmuş durur, [göresin] MK 566, YK 552: göreyim

⁵²⁸ [ki n'ola] YK 553: nola kim, [taḳāza viresin] YK 553: tefādā olasın

⁵²⁹ “söyle” olması gereken sözcük “şin” harfi ile yazılmıştı, düzeltildi.

[Söyledüğün s. şöyle rıfḳ ile] MK 568: Söyledüğün s. söyler, [toḳuna sözüñ] YK 554: doḳuna sözin

⁵³⁰ [ḥāk-i pāyine] MK 569: ḥāḳi pāyine, YK 555: ḥāk-i bāyine

⁵³¹ [imdi fikri nedir ḳāline] YK 557: kim fikri nedir imdi ḳāline

- 27-b 561 Şubḥa dek fikri ḥayāl-i yār ile
Gönlün egler idi ol dildār-ile⁵³²
- 562 Gice gündüz uyku gelmez gözine
Göz yaşı incü dizerdi yüzine⁵³³
- 563 Çeşm-i mesti lā-cerem giryānidi
Şöyle kim müştāk ser-gerdān idi⁵³⁴
- 564 Dir idi-kim yā İlāhe'l-‘ālemīn
Maḥremim ola Muḥammedü'l- Emīn⁵³⁵
- 565 Sen kamu ‘ālemleriñ sultānısın
Lā-cerem her derdleriñ dermānısın⁵³⁶
- 566 Ben za‘īfeyi aḡa itgil naşīb
Kıl beni cāriye aḡa yā Mucīb⁵³⁷
- 567 Yanar idi bülbül-i şeydā gibi
Gözleri yaşı aḡar deryā gibi⁵³⁸
- 568 Gerçi aḡlar şubḥ u şām nālān ider
İlla kimseye dimez pinhān⁵³⁹ ider

⁵³² [şubḥa dek] MK 572: şubḥ u dem, YK 558: şubḥadan, [fıkr-i] YK 558: fakr-i, [eğler] MK 572: eyler, [dil-dār] MK 572: server, [gönlün] YK 558: göñlin

⁵³³ [uyku] MK 573: uyḡu, [incü dizerdi yüzine] MK 573: inci düzerdi yüziye, YK 559: inci dizer gül yüzine

⁵³⁴ “şöyle” ve “müştāk” olması gereken sözcüklerdeki “şin” harfinin noktaları konmamıştı, düzeltildi.

[giryān-idi] YK 560: giryānıdır, [müştāk ser-gerdān idi] YK 560: ‘āşık-ı ser gerdānıdır

⁵³⁵ “Muḥammed Emīn” vezin gereği “Muḥammedü'l Emīn” olarak düzeltildi.

⁵³⁶ “derdlerin” sözcüğündeki “n” nazal n olması gerekirken “nun” ile yazılmış. Bu beyit MK’da yok.

[‘ālemleriñ] YK 562: ‘ālemlerin, [derdleriñ] YK 562: dertlerin

⁵³⁷ YK 563: Ben zaīfe-i ḥabībüne ey şāḥ / Cāriye idi viresin yā İlāḥ

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var:

YK 564: Dilerem ki āḡiretde ben anıḡ / Ümmeti anası olam cānānenin

⁵³⁸ [yaşı] MK 577: yaş

⁵³⁹ [pinhān] MK 578: nihān, [kimseye dimez pinhān] YK 566: kim sırrını ki būnhān

- 569 Halka ızhār eylemez aḥvālını
Kendi bilür yine kendi ḥālını⁵⁴⁰
- 570 Dir eger ben aḳça altun gönderim
Ya'ni kim Muḥammed'in ḥaḳḳın virem⁵⁴¹
- 571 Virdüğim aḳçayla gelin alalar⁵⁴²
Anı kendülere maḥrem kıllalar
- 28-a** 572 Ben anıñ dīdārından maḥrūm olam
Ta ebed bu derde yanup yaḳılam⁵⁴³
- 573 Hāḳ baña ol günleri göstermesün
Ayruluğı kimselere virmesün⁵⁴⁴
- 574 Bu işe ben şabr ideyim ne ola
Kim bile kim 'Ātike bunda gele⁵⁴⁵
- 575 Söz açuban anı sırdaş ideyin
Gizlū fikrimi aña fāş ideyin⁵⁴⁶
- 576 Hāḳ 'ināyet eyleye tevfiḳ ola
Ol resūlden derdime dermān ola⁵⁴⁷

⁵⁴⁰ [yene] MK 579, YK 567: yine

⁵⁴¹ [gönderim] MK 580, YK 568: gönderem, [Muḥammed'in] YK 568: Muḥammed'in

⁵⁴² [virdüğim] MK 581: verdiğim, YK 569: virdigim

⁵⁴³ [dīdārından] MK 582: dīdārından, YK 570: dīzārına, [bu derde] MK 582: budur bu derde, YK 570: bu dertlere, [yaḳılam] YK 570: ḳalam

⁵⁴⁴ [göstermesün] YK 571: göstermesin

⁵⁴⁵ [işe] KON: ise, [bile kim] KON: belkim, YK 572: şabr eyleyeyin bir hele / 'Ātike bunda geleydi bir hele

⁵⁴⁶ "sırdaş" sözcüğü "serdaş" şeklinde harekelenmiş.

[serdaş] MK 585: sırdaş, YK 573: rāz-daş, [ideyin] MK 585, YK 573: ideyim, [gizlū fikrimi] MK 585: gizli fikrini, YK 573: sergidüştüğümü

577 Gözler idi dāimā yolları ol
Kaḡı gün gele ʿaceb dir idi ol⁵⁴⁸

578 ʿĀtike daḡı ʿayān oldu hemān
Pes saʿādet-ḡāneye irdi revān⁵⁴⁹

579 Didi bevvāblar Ḥadice Ana'ya
Devletin devāmda olsun şāniye⁵⁵⁰

580 ʿĀtike geldi saʿādet-ḡāneye
Destur ister buluṣa cānāneye⁵⁵¹

581 Pes Ḥadice karşı geldi gülerek
ʿİzzet ü taʿzīm ve ikrām kılarak⁵⁵²

582 Aldı elini eline ol zamān
Getürüp şadra geçürdi pes hemān⁵⁵³

28-b 583 Ortaya yayıldı çün şofra şimāt
Yenilüp içildi çok kand u nebāt⁵⁵⁴

584 Dir ʿĀtike söz açup baʿde'ṭ-ṭaʿām

⁵⁴⁷ [eyleye] YK 574: eyleyüp, [tevfiḡ ola] YK 574: fermān ola, [resülden] YK 574: sebebdan

⁵⁴⁸ [gözler idi] YK 575: gözledirdi, [yolları ol] YK 575: gözleri yol, [dir] YK 575: der

⁵⁴⁹ [daḡı ʿayān oldu] YK 576: oldu revān ol dem, [revān] YK 576: ey cān

⁵⁵⁰ “bevvāb” olması gereken sözcüğe “şedde” konmamış; “bevab” şeklinde yazılmış

[Ḥadice anaya] YK 577: Ḥadice'ye ey şāh, [devāmda olsun şāniye] YK 577: bāyende eylesün İlāh

⁵⁵¹ [buluṣa] YK 578: buluser, [cānāneye] MK 590: Ḥadice'ye

⁵⁵² [pes] YK 579: bes, [gülerek] YK 579: iʿzāzle, [ʿİzzet taʿzīm ve ikrām kılarak] YK 579: Gül yüzi
güle güle biñ nāz ile

⁵⁵³ [geçürdi pes] MK 592: geçirdi -, [zaman] YK 580: nigār, [Getürüp şadra geçürdi pes hemān] YK
580: Ol lebi kevşer yaḡaḡı gül'izār

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var:

YK 581: İki bir araya oturdılar / Emri kıldı tiz ṭaʿām getürdiler

⁵⁵⁴ “simāt” sözcüğü “şumat” olarak yanlış yazılmış. [şumat] YK 582: hemān, [yenilüp içildi çok] YK
582: yiyilüp içilen -, [çok kand u] MK 593: çün kendi

Ebi Tālib ḥāk-i pāyine selām⁵⁵⁵

585 Ne virirse ol Muḥammed’e daḥı
Anı ḥarç idüp yetürelim daḥı⁵⁵⁶

586 Anıñıla anı evlendireyiz
Bir kişi-zādeyi gelin alayız⁵⁵⁷

587 Çün işitdi bu sözi ol māh-veş
Şaçı leylīdir hemān yüzi güneş⁵⁵⁸

588 Kızaruban oldı beñzi lāle reng
Gül eger görse olur ḥayrān deng⁵⁵⁹

589 Dir ‘Atike’ye eyā cān u cihān
Yoluña olsun fidā cān-ile ten⁵⁶⁰

590 Didi-kim ben sābıkā düş görmişem
Hem düşümi ehline yordurmışam⁵⁶¹

591 Gökdeki bedr olmuş ay indi revān
Sağ yanımdan dizime ḵondı hemān⁵⁶²

⁵⁵⁵ “ḥāk-i pāyine” sözcüğü “پ” yerine “ب” harfiyle yazılmıştır.

[dir] YK 583: der, [Ebī] MK 594: Ebū, [ḥāk-i bāyine] YK 583: cānı bāyine. (S. Garip, “cānı bāyine” olarak yazılmış sözcüğün “ḥāk-i pāyine” olması gerektiğini dipnotta belirtmiştir.)

⁵⁵⁶ [ol Muḥammed’e] MK 595: dürrī yetime, [daḥı] MK 595: āḥı

YK nüshasında bu beyit yok. Onun yerine fazladan üç beyit var:

YK 584: Ayduben hem ‘arzu çok çok meskenet / Hem daḥı ümīd tutar olmaya der

YK 585: Der Ḥadice luṭf idüp iḥsān ide / Ben zāifūñ derdine dermān ide

YK 586: Az eger çok kim Muḥammed ḥaḵḵını / Nola kim kerem ḵılup vire anı

⁵⁵⁷ [anıñ-ile] YK 587: anun ile, [evlendireyiz] MK 596: evlendirevüz, [alayız] MK 596: alavüz, [kişi-zādeyi] YK 587: kişi-zāde’i

⁵⁵⁸ [işitdi] MK 597: işiddi, [māh-veş] MK 597: māh-ı şāh, [leylīdir hemān] YK 588: leylī alnı ay

⁵⁵⁹ [Kızaruban oldı beñzi] YK 589: Yanağı tiz kızardı oldı, [ḥayrān deng] MK 598: ḥayrān-ı reng, YK 589: ḥayrān-ı renk

⁵⁶⁰ [dir] YK 590: der, [eyā] YK 590: ey, [yoluña] YK 590, MK 599: yoluna, [cān-ile ten] YK 590: bin dil ü cān, [cān u cihan] MK 599: cān-ı cihan, [fidā] MK 599: fedā

⁵⁶¹ [düşümi] MK 600: düşimi, [ben sābıkā] YK 591: ey seyyide, [görmüşem] YK 591: görmüşem

592 Nūra ğarkı oldu cihān ol-dem hemīn
Cennet oldu ğuya kim rŭy-i zemīn⁵⁶³

593 Ta'bir itdi bir 'ālim bu dŭşŭmī⁵⁶⁴
Ħayra yordı giderŭp teşvīşimi

29-a 594 Dir gele peygamber-i āhir zamān
Kim şerī'atla ʔola iş bu cihān⁵⁶⁵

595 Ola ismi hem Muḥammed Muşṭafā
Ħātemŭ'l-enbiyādır ol bā-şafā⁵⁶⁶

596 Cümle peygamberden ulu ola ol
Ħaḫḫa ansız kimse bulamaya yol⁵⁶⁷

597 Ehl-i İslām içre ol bir māh⁵⁶⁸ ola
Bir adı dāḫı Ħabībullāh ola

598 Vaḫti gelmişdir kim ol ide zuhŭr
Anıḡ-içündŭr kamu cennet ve ḫŭr⁵⁶⁹

599 Ħaḫ idiserdŭr seni aḡa naşīb

⁵⁶² [bedr olmuş ay] YK 592:ay bedr olmuş, [yanımdan dizime kondı hemān] YK 592: yanımda dizüme kondı revān

⁵⁶³ [kim] YK 593: ki

⁵⁶⁴ ['ālim] MK 603: kişi, YK 594: 'azīz

⁵⁶⁵ [Dir gele peygamberi] YK 595: Der ki beyġamberi, [Kim şerī'atle ʔola iş] YK 595: Şerī şerīf-ile dola

⁵⁶⁶ [Ħātimŭ'l-enbiyādır] KON: Ħātemŭ'n- nebiyyīn, YK 596: Ħātimŭ'n-nebī ola, [bā-şafā] MK 605, YK 596: pŭr-şafā

⁵⁶⁷ [peygamberden] YK 597: beyġamberlerden, [kimse bulamaya] YK 597: kimesne bulmaya
S. Garip "beyġamberlerden" sözcüġünün vezne uygun olmadığını, "beyġamberden" olması gerektiġini dipnotta belirtmiştir.

⁵⁶⁸ [bir māh] MK 607: Maḫmūd, YK 598: hem şāh

⁵⁶⁹ [cennet ve ḫŭr] MK 608: cennet ḫŭr, YK 599: cennet-i ḫŭr, [ol ide] YK 599: ide

Seni ile hem-dem ola ol ḥabīb⁵⁷⁰

600 Dir Ḥadīce °Ātike'ye nem ki vār
Ben size cāriye olam baht-i yār⁵⁷¹

601 Siz de beni kılar iseñiz qabūl
Cānıma minnet kıluram öyle bil⁵⁷²

602 Ol Ḥabībullaḥ Muḥammed Muştafā
İncil ü Tevrāt'da medḥ itmiş Ḥudā⁵⁷³

603 Gele daḥı hem aña Cibrīl-emīn
Kıla da°vet ümmetini ol emīn⁵⁷⁴

604 Dilerem Allāḥ vire anı baña
Güldüre beni daḥı öñden soña⁵⁷⁵

29-b 605 Nice begler istemişdi hoş beni
Siz bilürsüz istemedim anları⁵⁷⁶

606 Bu düşi görelı ben umar idim
Benim ola faḥr-ı °ālem dir idim⁵⁷⁷

⁵⁷⁰ [idiserdür] MK 609: idiserdir, YK 600: itiserdir, [seni aña] YK 600: aña seni

⁵⁷¹ [Ḥadīce °Ātike'ye] MK 610: Ḥadīce'ye °Ātike, [dir] YK 601: der, [nem ki var] YK 601: diñle
sözüm ey-nigār, [cāriye olam baht-i yār] YK 601: cāriyeligi eylemişem ihtiyār

⁵⁷² [kılar iseñüz qabūl] KON: kılarşañız qabūl

[de] YK 602: daḥı eger, [kılar iseñiz qabūl] YK 602: qabūl idesiz şöle bil, [Cānıma minnet kıluram
öyle bil] YK 602: Ol ḥabībün yolına cānumı kıluram nişār

⁵⁷³ [Muştafā] YK 603: Muştafā'yı görmişem, [Ḥudā] YK 603: anı berverdigār

⁵⁷⁴ [Gele daḥı] MK 613: Gelecek, [Gele daḥı hem aña Cibrīl-emīn / Kıla da°vet ümmetini ol emīn] YK
604: Hem aña Cebrāil ine hem gele Qur°an müyesser/ Ḥalkı da°vet eyleyüben dīni kıla °āşıkār

⁵⁷⁵ [Dilerem] MK 614: Dilerim, [Dilerem Allāḥ vire anı baña / Güldüre beni daḥı öñden soña] YK
605: Yaradan Ḥaḳ Te°ālādan dilerim anı kim / Dünyāda vü āḥiretde ide beni aña yār

⁵⁷⁶ YK 606: Kim bilür misiz ki beni nice begler istedi / Anıñtün kimseyi eylemedüm ihtiyār

⁵⁷⁷ [ben umar idim / Benim ola faḥr-ı °ālem dir idim] YK 607: °āşık-ı ser-gerdān-idüm / Pes °aceb kim
ola deyu olmamışdur intizār

- 607 Bilürem bu mālī milki fānidir
İsterem ol dār-i huldı bākıdır⁵⁷⁸
- 608 Anıñ-içündür benim istedüğüm
Gice gündüz ah idüp ağladuğım⁵⁷⁹
- 609 Didi kim °Ātike’ye tez varasız
Ebu Ṭālib’e haberi iltesiz⁵⁸⁰
- 610 Eşşalavatu⁵⁸¹ vesselāmu °aleyke yā Kelīmullāh
Eşşalavātu vesselāmu °aleyke yā Ḥātemü’l-enbīyā
- 611 Eşşalavātu vesselām u °aleyke yā Ḥātemü’r-rüsül⁵⁸²
Eşşalavātu vesselām u °aleyke yā Muḥyī

BAHR-I AḤİR fâilâtün fâilâtün fâilün

- 612 °Ātike çün diñledi bu sözleri
Yaş-ıla tıldı mübārek gözleri⁵⁸³
- 613 Didi ey şāh-ı cihān hoş didiñiz
Gerçi bu sözleri şerḥ eylediñiz⁵⁸⁴

⁵⁷⁸ [milki] MK 618: mülki, [isterem] MK 618: isterim, [huldı] MK 618: huld, YK 608: Neylerem ol begligi kim mālī mülki neylerem / Neylerem ol tācı taḥtī ‘ākıbet ola fişār

⁵⁷⁹ [istedüğüm] MK 619: istedüğim, [ağladuğım] MK 619: ve ağladığım

YK 609: Bir nihār isterem anıñ sonı leyl olmaya / Bir bahār isterem anda hiç olmaya kış u qar

⁵⁸⁰ Vezin gereği “iletesiz”, “itesiz” olarak düzeltili. [tez] MK 620: tiz, [iletesin] MK 620: eylesesin,

YK nüshasında bu beytin yerine şu birkaç beyti görüyoruz:

YK 610: Ḥüb cemālin göreli °aşık-ı şeydā olmışam / Tākatim tāk oldı gitdi °aqlım oldum bī-karar

YK 611: Şubḥadaki her gice nālān-ı efgān iderem / Uyku gelmez gözlerime ağlaram leyli nehār

YK 612: Ebū Ṭālib Ḥazreti’ne idesiz benden selā / Gayri söyleyemezüm aña ‘arz it imdi vār

⁵⁸¹ MK nüshasında Salavat bölümünden önce sürekli tekrar edilen 2 beyit burada da mevcut. “Essalavatu” yerine “essalatü” ifadesinin kullanılması da metnin genelinde görülen bir özelliktir.

⁵⁸² [Ḥātemü’r-rüsül] MK 624: Ḥāteme’r-rasül

⁵⁸³ [°Ātike çün] YK 613: Çün °Ātike, [tıldı] YK 613: doldı

⁵⁸⁴ [hoş] YK 614: ḥüb, [didiñiz] MK 626, YK 614: didiñiz [eylediñiz] MK 626, YK 614: eylediñiz

614 İlla göñlüm hergiz inanmaz aña
Yoħsa laṭife mi idersiz baña⁵⁸⁵

30-a 615 Ağladuğım budur ey şāhım benim
Ey saçı leylā yüzi māhım benim⁵⁸⁶

616 Şıdk-ıla mı söyleyesiz bu sözi
Kim inandır söziñize sen bizi⁵⁸⁷

617 Dir Ḥadice °Ātike’ye bil e cān
Tañrı haqqı-çün bu sözüme inan⁵⁸⁸

618 Bu sözi cān-ı göñülden söylerem
Şanma kim lağ u laṭife eylerem⁵⁸⁹

619 Didi ki şimden girü varıñ hemān
Mekke ulularını cümle °ayān⁵⁹⁰

620 Cem° idüben babama gönderesiz
Hem daħı bunlara ögüt viresiz⁵⁹¹

621 Meskenetle söyleyeler sözlerin
Kim tekebbür kılmayalar özlerin⁵⁹²

⁵⁸⁵ [idersiz] KON: idersin

⁵⁸⁶ [ağladuğım] MK 628: ağladığım, YK 616: ağladuğım, [budur] YK 616: budır, [saçı] MK 628: şubh-ı, [leylā] YK 616: leylī

⁵⁸⁷ Bu beyitten önce YK nüshasında fazladan şu iki beyit var:

YK 617: Sizi nice begler istemiş-idi / Mālī mülki vireyün gelsün didi

YK 618: Kimesneyi eylemediñ iḥtiyār / Pes Muḥammed kim faķirdir ey nigār

[söyleyesiz] MK 629: söylersin, KON: söylersin, [Kim] MK 629: Ki, [Kim inandır söziñize sen] YK 619: Yoħsa lafa mı tutarsınız

⁵⁸⁸ [dir] YK 620: der [bu] YK 620: ki

⁵⁸⁹ [söylerem] MK 631: söylerim, [eylerem] MK 631: eylerim, [kim lağ ve] YK 621: ki lāf-ı, [eylerem] YK 621: söylerem

⁵⁹⁰ “°ayān” sözcüğünün başında olması gereken elif yok. [ki] MK 632: kim, [ki şimden girü varıñ] YK 622: varun şimdiden girü

⁵⁹¹ [bunlara] MK 633: buñlara

- 622 Kim eger ol rāzıyım dimez ise
Tınmayup şabr ideler ne dir ise⁵⁹³
- 623 Diyeler incinme gel ey ihtiyār
Kim Muḥammed Muştafā'dır baht-i yār⁵⁹⁴
- 624 Cümle ecdādı şerīfler aşıldur
Daḥı İbrāhīm Ḥalīl'in neslidür⁵⁹⁵
- 625 Gerçi bu söz daḥı itmezse eşer
Tınmayup sözi kıllalar muhtaşar⁵⁹⁶
- 30-b** 626 İnşaallāh anı rāzı kılluram
Ben aḡa neyleyeceğim bilürem⁵⁹⁷
- 627 Bunı işitdi ʿAtike çün hemān
Destur olup yolına oldu revān⁵⁹⁸
- 628 Ol dem irdi Ebu Tālib katına
Naḡl ider bu sözleri ol dem aḡa⁵⁹⁹
- 629 Dir Ḥadīce sizlere ider selām
Şerḥ ider her ne ki söyledi kelām⁶⁰⁰

⁵⁹² [kılmayalar] MK 634: kılmadılar, [özlerin] YK 624: özlerin

⁵⁹³ [tınmayup] KON: tınmayup, [ne dir ise] MK 635: her neyse, [ol rāzıyım dimez ise] YK 625: o kaçıyup boşar-ise

⁵⁹⁴ [incinme] MK 636: incinmeye, [incinmeye gel ey] YK625: lutf it incinem ihtiyār, [Kim Muḥammed Muştafā'dır baht-i yār] YK 625: Gerçi fakīrdır Muḥammed bil ey yār

⁵⁹⁵ [aşlıdur] MK 637: aşıldır, [neslidür] MK 637: neslidir, [şerīfler] YK 627: ulular, [Ḥalīl'in] YK 627: Ḥalīl'in

⁵⁹⁶ [söz] MK 638: sözler, [tınmayup] KON: tınmayup

⁵⁹⁷ [neyleyeceğim] YK 629: neyleceğim hem

⁵⁹⁸ [yolına] YK 630: yoluna

⁵⁹⁹ [ider] MK 641: ide, [katına] YK 631: kıtına, [Naḡil ider bu sözleri ol dem aḡa] YK 631: Cümle sözi ʿarż idüp ḡazretine

630 Ebu Tālib işidicek şād olur
Ḥamd ider Allāh’a şükürler kıılır

631 Pes hemān-dem oradan olur revān
Ki Ebū Bekr’e irişür şādumān⁶⁰¹

632 Cümle bu sözi aña taqrīr ider
Ol-daḥi şükr eyleyüp tedbīr ider⁶⁰²

633 Tez tut imdi Mekke ulularını
Minnet-ile cem° idüp her birini⁶⁰³

634 Ben-daḥı anlarla bile varayın
Ḥāk-i pāyine yüzümi süreyin⁶⁰⁴

635 Çağıruban kişiler cem° itdiler⁶⁰⁵
Ḥadice’niñ babasına gitdiler

636 Ebu Bekir’le Ebū Süfyān bile
Geldiler kim sa°y ide anlar ile⁶⁰⁶

31-a 637 Pes selām virüp du°ālar kıldılar
Ne ise ta°zīm ikrām kıldılar⁶⁰⁷

⁶⁰⁰ [ider] YK 632: kıılır, [söyledi] YK 632: söylendi. Vezin gereği “kim”, “ki” olarak düzeltildi.

⁶⁰¹ [pes hemān-dem] YK 634: ṭuru gelür, [şādumān] YK 634: ol şādumān

⁶⁰² [taqrīr] MK 645: tekrīr, YK 635: taqdīr, [bu sözi] YK 635: sözi hem, [ol daḥı] YK 635: olduğı

⁶⁰³ [tez] MK 646, YK 636: tiz

⁶⁰⁴ [anlarla] YK 637: anlara, [pāyine] YK 637: bāyine (Dipnotta “pāyine” olması gerektiği ifade edilmiş.), [yüzüm süreyin] MK 647: yüzümi süreyim, YK 637: anıñ yüz süreyim, [varayın] MK 647: varayım

⁶⁰⁵ “kiseler” şeklinde yazılmış olan sözcüğün kişiler” olması gerektiği düşünöldü ve bu şekilde düzeltildi. [kişiler]KON: kiseler, [çağıruban kişiler] YK 638: Tiz daḥı birkaç kişi

⁶⁰⁶ YK 639: Ebū Süfyān hem Ebū Bekir bile / Ḥāk-i bāye ṭabu kıldılar hele

⁶⁰⁷ MK 650’de bu beyitteki mısralar yer değıştirmiş. YK nüshasında bu beyit yok.

638 Aldı bunların selāmın ol hümām
Şadra geçürdi buları bi't-tamām⁶⁰⁸

639 Çāşnigirlere işāret eyledi
Tiz ta'ām geldi buları toyladı⁶⁰⁹

640 Söz açıldı söylenüp ba'de't-ta'ām
Perde ref' olup ahladı bu kelām⁶¹⁰

641 Didiler ey merd-i 'ālem diñlenüz
Cümlemizin sözi nedir ahlānuz⁶¹¹

642 Dilerüz sizden ki maḥdum-zādeyi
Viresiz Muḥammed'e Ḥadice'yi⁶¹²

643 Anıñ ismidür Muḥammedü'l-emīn
Anıñ-ıla faḥr ider rüy-ı zemīn⁶¹³

644 Hem emīn-i müstakīm hem uşlıdur
Daḥı İbrāhīm Ḥalīl'in neslidür⁶¹⁴

645 Çün bu sözleri işitdi babası
Rāzı olmayup dimedi nitesi⁶¹⁵

⁶⁰⁸ [selāmın] YK 640: selāmın, [hümām] YK 640: hemān, [buları] KON: bunları, [bi't-tamām] YK 640: ve'sselām

⁶⁰⁹ [çāşnigirlere] YK 641: çeşnigirlere, [buları] KON: bunları

⁶¹⁰ [söylenüp] MK 653: söyleyüp, YK 642: söylenür, [olup] MK 653, YK 642: oldu, [ahladı bu] YK 642: vü söylendi

⁶¹¹ [merd-i 'ālem] MK 654: şāh-ı cihān, YK 643: pādīşāhum, [diñlenüz] KON: diñleyin, [cümlemizin] YK 643: cümlemizin, [ahlānuz] KON: ahlayın

⁶¹² [dilerüz] KON: dileriz, [sizden] YK 644: senden, [maḥdum-zādeyi] YK 644: maḥtumzāde'i ("maḥtum" sözcüğünün aslında "maḥdüm" olması gerektiği dipnotta belirtilmiş.)

⁶¹³ [ismidür] MK 656, YK 645: ismidir, [Muḥammedü'l-emīn] MK 656: Muḥammed Emīn, YK 645: Muḥammed-i emīn

⁶¹⁴ [emīn müstakīm] MK 657: emīn vü müstakīm, YK 646: emīn ü müstakīmdir, [uşlıdur] MK 657: uşludur, YK 646: aşlıdur, [Ḥalīl'in] YK 646: Ḥalīl'in, [neslidür] MK 657: neslidir

⁶¹⁵ [babası] YK 647: nātüvān, [Rāzı olmayup dimedi nitesi] YK 647: Öykesinden gözlerin büridi kan

646 Didi kim ey bî-ḥayālar bu sözi
Nice dirsiz delü gördüm ben sizi⁶¹⁶

647 Kim Muḥammedü'l-emîn kim var ola
Kim benim kızım aña maḥrem ola⁶¹⁷

31-b 648 Bir daḥı ger söyleyesiz bu sözi
Nefy iderim buradan bilün sizi⁶¹⁸

649 Kim bilürsiz nice şahlar istedi
Mālı bil-kim vireyim gelsün didi⁶¹⁹

650 Her biri ḥükm issi idi tâc-dâr
Kimseyi eylemedi ol ihtiyâr⁶²⁰

651 Söylemeyüp sâkin oldılar hemân
Kıldılar ol-demde tebdîl-i mekân⁶²¹

652 Pes Ebî Tâlib'e virdiler ḥaber
Her ne kim iştdilerse ḥayr şer⁶²²

653 Ebi Tâlib, °Ātike oldu melîl
Didiler kâdirdür ol Rabb-i celîl⁶²³

⁶¹⁶ [bî-ḥayālar] YK 648: ḥamālar, [dirsiz delü gördüm ben] YK 648: bir dersiz deli gördüm

⁶¹⁷ [kim Muḥammedü'l-emîn kim var] YK 649: Ol Ebü Tâlib yetimi kim

⁶¹⁸ [nefy iderim buradan bilün sizi] YK 650: Bellü bil kim yıkarım 'ırzıjuzı

⁶¹⁹ [mālı bil-kim] MK 662: mālı mülkim, YK 651: māl u mülki, [vireyim] YK 651: virem

⁶²⁰ [issi] MK 663: ıssı, YK 652: işi, [tâcdâr] MK 663, YK 652: tâcidâr, [ol] YK 652: hem

⁶²¹ [söylemeyüp] YK 653: tınmadılar, [tebdîl-i mekân] YK 653: tebdîlü mekân

⁶²² [pes] YK 654: bes anı, [Ebî] MK 665, YK 654: Ebü, [iştdilerse] YK 654: iştdiler, [ḥayr şer] YK 654: ḥayr u şer

⁶²³ [Ebî] MK 666, YK 655: Ebü, [kâdirdür ol] MK 666: kâdir durur, YK 655: kâdirdir (S. Garip, vezne uyması için buraya "ol" sözcüğünü eklemeyi uygun bulmuş; bunu da dipnotta belirtmiş.) [Rabb-i Celîl] YK 655: Rabbu celîl

- 654 Çün Ḥadīce işidir bu sözleri
Oldı maḥzūn ağlayuban gözleri⁶²⁴
- 655 °Āqıle vü kāmileyi gör n’ider
Mekke’nün uluların da°vet ider⁶²⁵
- 656 Ebu Süfyān geldi kibārlar ile
Ebu Bekir, Ebu Ṭālib-de bile⁶²⁶
- 657 Cümlesi bir araya cem° oldılar
Dürlü ta°ām yiyüben şād oldılar⁶²⁷
- 658 Ebu Ṭālib’e Ḥadīce gör ne dir⁶²⁸
Mektub-ıla bu sözi °ilām ider
- 32-a** 659 Babamı gāyetde serḥōş idesiz
Dolular içürüben ḥōş idesiz⁶²⁹
- 660 Sözüni tutup aña içürdiler
Serḥōş idüp kendüden geçürdiler⁶³⁰
- 661 Ol-dem anı aluban getürdiler

⁶²⁴ [işidir] MK 667: işidüp, [Oldı maḥzūn ağlayuban gözleri] YK 656: Geçdi birkaç gün aradan giri

⁶²⁵ [ve kāmileyi] MK 668: vü kāmile, YK 657: -i kāmile, [gör] MK 668: görür, [n’eder] MK 668: ne ider, YK 657: neyledi, [Mekke’nün uluların] MK 668: Mekke’niñ ulularıñ, YK 657: Mekke ulularını, [da°vet ider] YK 657: da°vet eyledi

⁶²⁶ [geldi kibārlar ile] YK 658: cümle ḥocalar hele, [Ebū Bekir, Ebū Ṭālib de] MK 669: Ebū Ṭālib Ebū Bekir ile, YK 658: Ebū Ṭālib Ebū Bekir ne

⁶²⁷ [araya] MK 670: aradaydı, [Dürlü ta°ām yiyüben şād oldılar] YK 659: Yeyüp içüp çok ferāḥlar buldılar (S. Garip, vezin gereği “çok” sözcüğünü eklemeyi uygun bulmuş; bunu da dipnotta belirtmiş.)

⁶²⁸ [Ebū Ṭālib’e Ḥadīce] MK 671: Ebū Ṭālib Ḥadīce’ye, [bu sözi] MK 671: sözi, [mektübla] YK 660: mektüb ile

⁶²⁹ [gāyetde] YK 661: gāyet, [dolular] MK 672: tolu kāse, YK 661: toľular, [içürüben ḥōş] MK 672, YK 661: içürüp nüş,

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan iki beyit var:

YK 662: Mektübı sırrıyla şundılar aña / Okuyup bu mektübı kaldı taña

YK 663: Didi bunda bir fikir vardır hele / Ne kıpar bunda görelüm biz hele

⁶³⁰ [sözüni tutup] YK 664: ol kıdar toľu, [içürdiler] YK 664: içirdiler, [kendüden] YK 664: kendinden,

Ḥadice’niñ evine getürdiler⁶³¹

662 Ḥadice evinde yatdı pür-uşül
Yatdı anda şubḥa deñlü ḳaldı ol⁶³²

663 Ol gice Ḥadice gör kim ne ider
Babasınıñ etegine renk ider⁶³³

664 Pes za‘firān civid ile bil e yār
Eteginüñ bir ḳarış yerin boyar⁶³⁴

665 Ol-zamānda bir kişi ser-ḥōş iken
Ḳızını ‘ahd eylese bī-hūş iken⁶³⁵

666 Reng sürerlerdi anıñ etegine
Ta ki dönmeyeler ‘ahdinden yine⁶³⁶

667 Çün şabāḥ oldı anı bildi yaḳīn
Gördi etegindeki rengi hemīn⁶³⁷

668 Dir Ḥadice’ye eyā cān-u cihān
Nedir işbu etegimdeki nişān⁶³⁸

⁶³¹ [Ol dem anı aluban getürdiler] YK 665: Ḳulları ol demde anı gördiler, [Ḥadice’niñ] YK 665: Ḥadice’nin

⁶³² [evinde] KON: onda, [deñlü] MK 675, YK 666: deñli, [onda yatdı pür-uşül] YK 666: anı dōşge yaturdı çün, [ḳaldı ol] YK 666: toğdı gün. “onda” yazılmış sözcüğün vezin ve bağlam açısından “evinde” olması gerektiği düşünülerek bu şekilde düzeltilmiştir.

⁶³³ [Ḥadice] MK 676: Ḥadice’yi, [ne ider] MK 676, YK 667: nider, [babasınıñ] MK 676: babasınıñ, YK 667: Babasının

⁶³⁴ [za‘firān] MK 677: za‘ferānı, YK 668: şağfirān (“şağfirān” olarak yazılan sözcüğün aslında “za‘ferān” olması gerektiği dipnotta S. Garip tarafından belirtilmiştir.) [civid ile] YK 668: çividiyle, [eteginüñ] MK 677, YK 668: eteginin, [boyar] MK 677: bu yār

⁶³⁵ [ol-zamānda] YK 669: olmaz mānde, [ser-ḥōş] YK 669: sarhoş, [eylese] YK 669: eylemese, [bī-hūş] MK 678: bī-ḥoş, YK 669: bī-ḥoş

⁶³⁶ [reng sürerlerdi] YK 670: renk iderlerdi, [ta ki dönmeyeler] YK 670: ya‘ni dönmeye, [yine] MK 679, YK 670: gine

⁶³⁷ [anı bildi yaḳīn] YK 671: yürüdi geldi pīr [Gördi etegindeki rengi hemīn] YK 671: Baḳdı etegine ki renk gör nedir

669 Dir Hadice babasına vay seni
Ne için virdin Muhammed'e beni⁶³⁹

32-b 670 Bu gice anda olanlar hâş ü 'âm
Beni sizden dilemişler ey hümâm

671 Eylemişler ulular size niyâz
Siz dahı anlara gösterüp cevâz

672 Aluban ikrârını biñ cehd-ile
Eyle buyurmuşşınız virdim n'ola⁶⁴⁰

673 Yazmağ-ıçün 'ahdiniz peymânınız
Anıñ-ıçün renglidür dāmânınız⁶⁴¹

674 İşidüp bu sözi ol dem kaçıdı
Hayli zamân gürleyüp hem şakıdı⁶⁴²

675 Didi 'ahd itmedim ü hem virmezem
Zıra seni aña lâyıķ görmezem⁶⁴³

676 Yokdur anda mālı milki sım ü zer
Delüdü anlar ki bizden kıız diler⁶⁴⁴

⁶³⁸ [eyâ cān-u cihān] MK 681: ey cān-ı cihān, YK 672: ey cān u cinān, [etegimdeki] YK 672: etegümdeki

⁶³⁹ [ne için] MK 682, YK 673: niçün, [virdin] MK 682: virdiniz, YK 673: virdiñüz.

⁶⁴⁰ [aluban ikrârını biñ] YK 676: edüben ikrârını bin, [eyle] YK 676: öyle, [virdim] YK 676: virem

⁶⁴¹ ['ahdiniz] MK 686: 'ahdiniz, YK 677: 'ahdüniz, [peymânınız] YK 677: peymânınız, [anıñ-ıçün] MK 686: anıñ-çün, YK 677: anıñçün, [renglidür] MK 686: renglidir, YK 677: renklüdür, [dāmânınız] YK 677: tāmânınız ("tāman" sözcüğünün doğru imlasının "dāmen veya dāman" olması gerektiği S. Garip tarafından dipnotta belirtilmiştir.)

⁶⁴² [dem] YK 678: pır, [zamân güröldeyüp] YK 678: bāri gürledi vü. Vezin gereği "güröldeyüp" "gürleyüp hem" şeklinde düzeltildi.

⁶⁴³ [itmedim ve hem] YK 679: itdüm-ise de, [lâyıķ] YK 679: lâiķ

- 677 Babasına dir ki sultānım benim
Yoluğa olsun fidā cānım tenim⁶⁴⁵
- 678 Ulular öñünde ikrar idesiz
Şonra pişmān olup inkār idesiz⁶⁴⁶
- 679 Diyeler seniñ içün ikrārsız
Kavline tırmaz yalāncı ¢ārsız⁶⁴⁷
- 680 Hergiz inanmaya kimse sözine
Nice kişi ta'n iderler yüziğe⁶⁴⁸
- 33-a 681 Halk içinde ola ¢ırzıñ pāymāl
Sizlere lāyık degildir iş bu hāl⁶⁴⁹
- 682 Eyle ol-kim ben cihāna gelmedim
Yāhud öldüm şimdiye-dek kalmadım⁶⁵⁰
- 683 Tek sözünüz siziñ olmasun yalān
Yoluğa olsun fidā cānım hemān⁶⁵¹
- 684 Ol Muḥammed kim ulular aşıldur
Zīra İbrāhīm Ḥalīl'in neslidür⁶⁵²

⁶⁴⁴ [yokdur] YK 680: bu kadara, [māli milki sīm ü zer] MK 689: māl mülki sīm ü zer, YK 680: mālu mülki sīm ü zar, [anlar ki] YK 680: anlarıñ

⁶⁴⁵ [yoluğa] YK 681: yoluna, [fidā] MK 690: fedā, [cānım tenim] YK 681: cānum tenüm

⁶⁴⁶ [öñünde] YK 682: öñinde [şonra pişmān] YK 682: şonra bişimān ("bişiman" sözcüğünün imlasında hata olduğu, doğrusunun "pişman" olması gerektiği S. Garip tarafından dipnotta belirtilmiştir.)

⁶⁴⁷ [diyeler] KON: didiler, [ikrārsız] YK 683: ikrārsuz, [¢ārsız] YK 683: ¢arsuz

⁶⁴⁸ [ta'n iderler] MK 693: ta'nururlar, YK 684: ta'n ide ola, [yüziğe] MK 693, YK 684: yüzine

⁶⁴⁹ [¢ırzıñ] MK 694: ¢ırzıñ, YK 685: ¢ırzuñ, [lāyık] YK 685: lāik

⁶⁵⁰ [ol-kim] YK 686: dengim, [gelmedim] YK 686: gelmedüm, [öldüm şimdiye dek] YK 686: oldum şimdi yarın

⁶⁵¹ [sözünüz siziñ] YK 687: sizün söziñüz, [olmasun] MK 696: olmasın, [yoluğa] YK 687: yoluna, [fidā] MK 696: fedā, [cānım hemān] YK 687: rüh-ı revān

685 Hâşimî'dür hem Benî Sa'd ulusu
°Aceb olmaz elde yoksa nesnesi⁶⁵³

686 Sîm zer destinde yoğ-ısa n'ola
Eylüg ile anılır ismi⁶⁵⁴ hele

687 Anda yoksa bizde vardır sîm ü zer
Mālımız milkimiz olunca yeter⁶⁵⁵

688 Söyleyerek gönlünü itdi hele
Didi naşibiñdir ola kim bile⁶⁵⁶

689 Eşşalavatu vesselām u °aleyke yā Müncî⁶⁵⁷
Eşşalavatu vesselām u °aleyke yā Müzekkir

690 Eşşalavatu vesselām u °aleyke yā Nāşır
Eşşalavatu vesselām u °aleyke yā Manşūr

BAHR-I ÂHİR

fâilâtün fâilâtün fâilün

33-b 691 Çün Hādice bu söz'ışitdi hemān
Ġāyetile gönli oldı şādumān

⁶⁵² [Halîl'îñ] YK 688: Halîl'üñ, [aşlıdır] MK 697: aşlıdır, [neslidür] MK 697: neslidir,

⁶⁵³ [Hâşimî'dür] MK 698: Hâşimî'dir, [Benî Sa'd] MK 698: benî sa'ud, YK 689: benî sa'îd, [yoksa] YK 689: yoğ ise

⁶⁵⁴ Buradaki yazı silinmiş, okunmaz hâle gelmiş. MK 699'da ve YK 690' da bu sözcüğün yerinde "ismi" sözcüğü var. [anılır] MK 699: anılır, [sîm zer] MK 699: sîm ü zer, YK 690: Sim-ü-zār, [eylüg-ile] YK 690: eyülük-ile

⁶⁵⁵ [yoksa] YK 691: yoğsa, [mālımız] YK 691: mālımız, [milkimiz] MK 700: mülkimiz, YK 691: mülkümüz

⁶⁵⁶ [gönlünü] YK 692: gönlün, [itdi] YK 692: eyledi, [naşibiñdir] YK 692: naşibüñdir

⁶⁵⁷ MK nüshasında salavattan önce hep aynı iki beyit bulunmaktadır. Metnin tümünde "Essalavatu" yerine "essalatu" ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. YK nüshasında ise salavat beyitlere yer verilmemiştir.

- 692 Nāme yazdı ʿĀtike’ye sırrıla
Dir babāmı rāzı eyledim hele⁶⁵⁸
- 693 ʿĀtike nāmeyi oꞑudı revān
Ebu Ṭālib ƙatına irdi hemān⁶⁵⁹
- 694 Ƙıldı Ebū Ṭālib’e sözi beyān
Bābasınıñ rāzı olduĝun e cān⁶⁶⁰
- 695 Dir Ebū Ṭālib Muḥammed āy yār
Ebū Bekir Ḥazretine yūri var⁶⁶¹
- 696 Şöyle-kim bizden selām eyle aña
Bir ağır bahālı bez vırsün saña⁶⁶²
- 697 Şonra aña biz bahāsın vıreyız
Ḥadice içün nişān göndereyiz⁶⁶³
- 698 Hem-daḥı kendüsi ḥāzır olalar
Daʿvet olunduĝı demde geleler⁶⁶⁴
- 699 Pes Muḥammed işidüp oldı revān
Geldi Ebū Bekr’e ol-demde hemān⁶⁶⁵
- 700 Ol-daḥı dükkānda oturmuş idi⁶⁶⁶

⁶⁵⁸ [ʿĀtike’ye sırr-ile] YK 694: ʿĀtike sırrıyla

⁶⁵⁹ [revān] YK 695: hemān

⁶⁶⁰ [Ebū Ṭālib’e] MK 709: Ebū Ṭālib, [babasınıñ] MK 709, YK 696: babasınıñ, [olduĝun] MK 709: oldıĝını, YK 696: oldıĝın

⁶⁶¹ [Muḥammed] MK 710, YK 697: Muḥammed’e

⁶⁶² [Şöyle-kim] MK 711, YK 698: Söyle kim, [bahālı] YK 698: bahālu

⁶⁶³ [biz] YK 699: ben, [vıreyız] MK 712: vırerüz, YK 699: vıreyin, [nişān] YK 699: nişānlar, [göndereyiz] MK 712: göreyiz, YK 699: göreyin

⁶⁶⁴ [olunduĝı] YK 700: olundu (Dipnotta vezin gereĝi “olunduĝu” şeklinde okunması gerektiĝi belirtilmiştir.)

⁶⁶⁵ [pes] YK 701: bes, [oldı] YK 701: oldu

Bu huşuşa muntazır tırmış idi

701 Karşudan Muhammed'i gördi gelür
Bî-nihāyet sevinüben⁶⁶⁷ şād olur

34-a 702 Şıçrayup indi dükânından hemân
Didi-kim hoş geldiñiz ey nev-civân⁶⁶⁸

703 Didi-kim ey yār hālîñiz nedir
Hem murādîñız ve kālîñiz nedir⁶⁶⁹

704 Didi-kim ʿammim size selām kılar
Dileyüp sizden dağı hācet kılar⁶⁷⁰

705 Viresiñiz bize bir kıymetli bez
Hādice'ye anı nişān idevüz⁶⁷¹

706 Didi-ki lütf eylegil otur hele
İdelim ol nesne ki elden gele⁶⁷²

707 Pes Muhammed şadra geçüp oturur
Gör o şıddıķı ne işler bitürür⁶⁷³

708 On tabak altun bile dağı gümüş

⁶⁶⁶ [oturmuş idi] YK 702: oturmuş-ıdı

⁶⁶⁷ [sevinüben] MK 716: sevinüp, KON: sevinir. Vezin gereği YK'daki "sevinüben" tercih edildi.

⁶⁶⁸ [Şıçrayup] YK 704: Şıçrayuben, [indi] MK 717: andı, [dükânından] YK 704: dükkāndan, [nev-civân] MK 717: hū-civân, YK 704: nev-cüvân. Vezin gereği "dükkân" yerine "dükân" okundu.

⁶⁶⁹ [hālîñiz] MK 718: hālîñiz, [ve kālîñiz] YK 705: nedir kālîñiz

⁶⁷⁰ [selām kılar] MK 719: selām kılar, YK 706: kılar selām, [dileyüp sizden dağı] KON: dileyüben sizden, [dileyüp sizden dağı hācet kılar] YK 706: lütf-ı ihsân itseñizdi ey hümām

⁶⁷¹ [viresiñiz] YK 707: virseniz, [kıymetli] YK 707: kıymetlü, [idevüz] YK 707: iletevüz. Burada fazladan bir beyit daha var: YK 708: Didi ʿammüm her ne ise sim ü zār / Ol-kumaşın (ol) bahāsın viriser

⁶⁷² [ki] MK 721: kim, [eylegil] YK 709: eyle gel, [idelim] YK 709: idelüm, [nesne ki] MK 721: nesne, YK 709: nesnegi

⁶⁷³ [pes] YK 710: bes, [şıddıķı] MK 722: şıddıķ ki, [bitürür] MK 722: yetürür

On tabak misk dağı hâzır eylemiş⁶⁷⁴

709 Dağı bir mercân ağacı ey ağı
Yedi budağı var idi hem-dağı⁶⁷⁵

710 Her budağı-kim üçer arşün idi
Böyle tuhfe şey görülmemiş idi⁶⁷⁶

711 Hâzır itmiş dağı on â'lâ kumâş
Dağı birkaç dâne hem kıymetli taş⁶⁷⁷

712 Didi-kim ey nûr-ı ʿaynım Muştafâ
Ey benim cân-ı cihânım bâ-şafâ⁶⁷⁸

34-b 713 Bunca eşvâb kim görürsünüz anı
Hâzır itmişdim gele deyü seni⁶⁷⁹

714 Cümlesi hep yoluña olsun fidâ
Ben varup bu hizmeti kılam edâ⁶⁸⁰

715 Emriñizle ben kuluñuz varayın
İnşa'allâh bu işi bitüreyin⁶⁸¹

716 Dir Muhammed kim eyâ rûh-ı revân
Bunca eşvâbı virirsın sen hemân⁶⁸²

⁶⁷⁴ [bile dağı] YK 711: ve on tabak, [misk dağı] YK 711: miski

⁶⁷⁵ [bir mercân ağacı] MK 724: mercân ağacı hem, [ağı] YK 712: ʿazîz, [hem-dağı] YK 712: diñle söz

⁶⁷⁶ [Böyle tuhfe şey görülmemiş idi] YK 713: Kim anıñ gibi kimesne görmedi

⁶⁷⁷ [â'lâ] YK 714: â'lâ, [kıymetli] YK 714: kıymetlü

⁶⁷⁸ [kim] MK 727, YK 715: ki, [cân-ı cihânım bâ-şafâ] MK 727, YK 715: cân u cihânım pür-şafâ

⁶⁷⁹ “eşvâb” olması gereken sözcük “esbâb” olarak yazılmış.

[görürsünüz] MK 728: görürsünüz, YK 716: görürsüz, [itmişdim] YK 716: itmişdüm

⁶⁸⁰ [fidâ] MK 729: fedâ

⁶⁸¹ [emriñizle] YK 718: emriñüzle, [kuluñuz] YK 718: kuluñuz, [varayın] MK 730: varayım, [bitüreyin] MK 730: bitüreyim, YK 718: başarayın

- 717 İki yüz biñ akçalık vardır ahı
Şoñra bunı kim ödeyiser dañı⁶⁸³
- 718 Dir Ebū Bekir eyā dostum benim
Yoluña olsun fidā cānım tenim⁶⁸⁴
- 719 Şatmazım ben bunı saña bil e- yār
Cümlesini saña kıldım bergüzār⁶⁸⁵
- 720 Sen ıadem başıñ bugün dükkānıma
Kim hayāt irdi benim bu tenime⁶⁸⁶
- 721 Hamdulillāh çünki oldum ber-murād
On ıulum olsun bugün benden azād⁶⁸⁷
- 722 Terk idüben bunca eşvāb u malı
On ıul azād eyledi hem ol veli⁶⁸⁸
- 723 Āferinler olsun anuñ şıdkına
Ton geyürdi hem dañı on miskine⁶⁸⁹

⁶⁸² [eşvābı] KON, YK 719: esbābı, [virirsın] MK 731: virürsin, [hemān] YK 719: ey cān

⁶⁸³ [iki] KON: bunca, [biñ akçalık] YK 720: bin akçelik, [ahı] YK 720: hele, [ödeyiser] MK 732: ödiser, [Şoñra bunı kim ödeyiser dañı] YK 720: Bunca mālı şoñra kim virü bile

⁶⁸⁴ [dostum benim] YK 721: cānum benüm, [yoluña] YK 721: yoluna, [fidā] MK 733: fedā, [cānım tenim] YK 721: cānum tenüm

⁶⁸⁵ [şatmazım] YK 722: şatmadum, [ben bunı] MK 734: buñı, YK 722: bunı, [saña bil] YK 722: bilürem, [e- yār] MK 734: ey yār, [cümlesini] KON: cümlesi, [saña kıldım bergüzār] YK 722: cānı bāyuna nişār

⁶⁸⁶ Bu beyit MK nüshasında eksik. [kim hayāt] YK 723: āb-u hayāt, [benim bu tenime] YK 723: oldum cānıma (Dipnotta “ab-u hayat” ifadesinin, “ab-ı hayat”; “oldum” ifadesinin ise, “ol dem” olması gerektiği ifade edilmiştir.)

⁶⁸⁷ [çünki] YK 724: çünkim

⁶⁸⁸ “eşvāb” olması gerektiği halde “esbāb” olarak yazılmış olan sözcükteki yazım yanlışı düzeltilmiştir. [eşvāb u mālı] MK 736: esvābı mālı, YK 725: esbāb bunca māl, [eyledi] YK 725: itdim, [veli] MK 736: valī, YK 725: pür-kemāl

⁶⁸⁹ [anuñ] MK 737, YK 726: anıñ, [hem dañı] MK 737, YK 726: dañı hem

35-a 724 Pes Muḥammed görüben ḳaldı ʿaceb

Şad hezārān āferīn ey bā-edeb⁶⁹⁰

725 Getürüp eşvābı ḥādimler hemān

Kendi öñünce yürürdi şādumān⁶⁹¹

726 Ḥadice’niñ ḳapusına irdiler

Ḳapucılar daḥı anı gördiler⁶⁹²

727 Ḳoşuşuban babasına irdiler

Müjde idüp aña taʿzīm ḳıldılar⁶⁹³

728 Bunlara virdi Ebū Bekir selām

Aldılar cümle selāmın bi’t-tamām⁶⁹⁴

729 Ebu Bekr’i oṭaya ḳondurdılar

Gelen eşvāb iḳerü gönderdiler⁶⁹⁵

730 Çün Ḥadice gördi bunca dürlü māl

Didi bu Muḥammed’iñ olmaḳ muḥāl⁶⁹⁶

731 Şek degildir bilürem anı ʿayān

Kim Ebū Bekr’indürür bu armağan⁶⁹⁷

⁶⁹⁰ [ḳaldı] MK 738: ḳıldı, [ʿaceb] YK 727: taña, [ey bā-edeb] MK 738: olsun saña, YK 727: olsun aña

⁶⁹¹ [getürüp] YK 728: götürüp, [eşvābı] YK 728, KON: esbābı, [ḥādimler] YK 728: ḳullar, [yürürdi] MK 739: yürüdi, YK 728: yürüdi

⁶⁹² MK nüshasında bu beytin ikinci mısrası ile bir sonraki beytin ikinci mısrası yer deḡiştirmiş.

[daḥı anı] YK 729: anı çünkim

⁶⁹³ [ḳoşuşuban] YK 730: seḡrişüp, [irdiler] YK 730: bildirdiler, [Müjde idüp aña taʿzīm ḳıldılar] YK 730: Turi gelüp ḳarşu geldi bes olar

⁶⁹⁴ [virdi Ebū Bekir] YK 731: Ebū Bekir virdi, [cümle] YK 731: bunlar, [bi’t-tamām] YK 731: şād u kām

⁶⁹⁵ [Ebū Bekir’i oṭaya ḳondurdılar] YK 732: Ebū Bekir oraya ḳondılar, [gelen] YK 732: gelin, [eşvāb] KON: esbāb, YK 732: esbābın

⁶⁹⁶ [bunca dürlü māl] YK 733: bunca rızḳ-ı māl, [muḥāl] YK 733: maḥal (“maḥal” sözcüğünün yanlış yazılmış olduḡu, “muḥal” olması gerektiḡi S.Garip tarafından dipnotta belirtilmiştir.)

732 Sevinüben kendi mālını virür
Faḥr-ı ʿālem uğrına fidā kıılır⁶⁹⁸

733 Aldı eşvābı bular kıldı ḳabūl
Dostlar şād oldı düşmenler melūl⁶⁹⁹

734 Mekke ulularını daʿvet kıılır
Cümlesi ol araya ḥāzır olur⁷⁰⁰

35-b 735 Ol-dem içre kıldılar ʿaḳd-i nikāḥ
Bir araya cemʿ olup şems-ile māh⁷⁰¹

736 Çünkü birkaç günden itdiler düğün
Düşmenin bağrına urdılar düğün⁷⁰²

⁶⁹⁷ [ʿayān] YK 734: beyān [kim] MK 745, YK 734: dir, [Ebū Bekr'indür] YK 734: Ebū Bekir'indir, KON: Ebū Bekr'indür

⁶⁹⁸ [sevinüben] YK 735: sevdüğinden, [mālını] YK 735: mālından, [virür] KON: virir, [fidā] MK 746: fedā, [Faḥr-ı ʿālem uğrına fidā kıılır] YK 735: Ya'ni kim hem bize bāylık gösterir
Bu beyitten sonra YK nüshasında fazladan 16 beyit var. Bu beyitlerde Ebu Bekir'e bu cömertliğinin sebebi soruluyor. O da bir zamanlar Hz. Muhammed'in babasıyla iş yaptıklarını, şimdi verdiği bu malların aslında babasına ait olduğunu, emanet saydığı bu malları bu şekilde sahibine teslim etmekte olduğunu belirtir.

YK 736: Bunca mālı bize gönderüp nider / Niçün kendi kendüzine zulm ider

YK 737: Çünkü gönderdi ḳabul itdik bize / Dik(?) aḳa yine bağışladı size

YK 738: Mālı ideriz ya'ni anı ḳabul / Belki cümle mālımızı şöyle bil

YK 739: Mālı mülki ideriz aḳa fidā / Cümlesin bağışlayasın Aḥmedā

YK 740: Verdiler aḳa didiler bu sözi / Ğāyet-ile utanup kıızdı yüzi

YK 741: Sergidüşdi ideyin diḳle didi / Bu işin aḳlı nedir aḳla didi

YK 742: Biz Muḥammed'in atasıyla ey cān / İştirāk ittik anıḳ ile bir zamān

YK 743: Anıḳ ile kılmışdık çok sefer / Bes ticāret eyler-idik ey müber(?)

YK 744: Anıḳ idi bende kıalmışdı bu māl / Oḳluna şaḳlar-ıdum budır ḥāl

YK 745: Ben daḳı mālını virdim ıssına / Ol daḳı benümle gönderdi yine

YK 746: Daḳı mercān ağacın şöyle bil / Kim vaşıyyet itmiş İbrāḥim Ḥalāl

YK 747: Raḥmet aḳa kim bu işi bitüre / Bunı kim oḳlum Muḥammed'e vire

YK 748: Ola ismi hem Muḥammedi emīn / Oldurur hem raḥmeten li'l-ʿālemīn

YK 749: Silsileyle kim vaşıyyetdir bize / Cedd ü ber ḥaddān u dedemize

YK 750: Şimdi buldı ol-emānet yirini / Kıalmadı ʿālemde hergiz yirini

YK 751: Çün Ebū Bekir bunı kıldı beyān / İşidüp Ḥadice oldı şādumān

⁶⁹⁹ [eşvābı bular] KON: esbāb daḳı, YK 752: esbābı hele

⁷⁰⁰ [daʿvet kıılır] YK 753: daʿver kıılup, [olur] YK 753: olup

⁷⁰¹ [olup] YK 754: ola

⁷⁰² [çünkü] YK 755: geçdi, [düğün] YK 755: dügin, [urdılar düğün] YK 755: ordılar dökün

- 737 İkinin bir araya getürdiler
Hakkı müstaḥakkına yetürdiler⁷⁰³
- 738 Ḥadice zeyn itmişidi bir sarāy
Kendü daḥı güya kim bedr olmuş ay⁷⁰⁴
- 739 Bir yere cem^c oldu çün ay u güneş
Şakıdı yıldız gibi kul karavaş⁷⁰⁵
- 740 Ebi Tālib'le ʿAtike şād olup
Sevinürler Hakk'a şükürler kılup⁷⁰⁶
- 741 Derilürler bir araya şādumān
Geçdi bu vechile eyyām bir zamān⁷⁰⁷
- 742 Çünkü ḥāsıdler bunı hoş gördiler
Her biri bir vechile taʿn itdiler⁷⁰⁸
- 743 ʿAvratıñdır bunca mālile menāl
Bir gün (ola) incine yüzile ḥāl⁷⁰⁹
- 744 Olacağı budurur ey baḥtiyār
Diye kandan geldünise anda var⁷¹⁰

⁷⁰³ [Hakkı müstaḥakkına yetürdiler] YK 756: Hakk-ı müsteḥakkına yetürdiler

⁷⁰⁴ [olmuş] MK 752: olmuş, [Ḥadice zeyn] YK 757: cem^c ziyn, [kendü] YK 757: kendi, [güyā kim bedr olmuş] YK 757: göye bedr olmuşdır

⁷⁰⁵ [ay u güneş] KON: ay güneş

⁷⁰⁶ [Ebi] MK 754, YK 759: Ebü, [Tālib'le ʿĀtike şād] YK 759: Tālib ʿĀtike hem şād.

YK nüshasında fazladan bir de şu beyit var: YK 760: İki balı yağa katmış gibi / Güye kim bülbül güle yetmiş gibi

⁷⁰⁷ [Geçdi bu vechile eyyām] YK 761: Geçti eyyām bu vecihle

⁷⁰⁸ [ḥāsıdler] YK 762: ḥāsed, [hoş] YK 762: böyle, [itdiler] YK 762: urdılar

⁷⁰⁹ [bunca māl-ile menāl] YK 763: bu kamu māl u melāl, [ola] KON:-, [incine] YK 763:içine, [yüz-ile ḥāl] MK 757: cümle ḥāl, YK 763: ola ḥāl

⁷¹⁰ [Olacağı budur ey baḥtiyār] YK 764: Ne olacağı budır āḥir u kār, [budurur] KON: budur, [diye] KON: diye, [geldün-ise] MK 758: geldünise, YK 764: geldin ise

745 Bunda seniñ māl-i emlākiñ mi var
Ya baña söz diyecek hāl-iñ mi var⁷¹¹

36-a 746 Çünkü düşmenden işidir bu sözi
Gāh gāh maḥzūn olurdı gül yüzi⁷¹²

747 Çün Hadice işidüp āgāh olur
Mekke ulularını da'vet kıılır

748 Ta ki bir şahrāya bunlar cem' ola
Ehl-i Mekke ulu kiçi hep gele⁷¹³

749 Kıldılar eyle münādiler nidā
Pes ta'ām ḥāzır idüp ol arada⁷¹⁴

750 Kāmu Mekke ḥalkı anda geldiler
Er ü 'avrat cümlesi cem' oldılar⁷¹⁵

751 Cümle bunlar yeyüp içdiler ta'ām
Küllisi toylandı bunda ḥāş u 'ām⁷¹⁶

752 Bunlara gāyet konukluk eyledi
Pes ta'āmdan sonra tursunlar didi⁷¹⁷

⁷¹¹ “emlākin” sözcüğünün tıpkı “hāl-iñ” gibi, ı ile yazılması gerekirdi.[māl-i emlakin] YK 765: milki malın, [diyecek hāl-iñ] YK 765: idecek hāl-in

⁷¹² [işidir] YK 766: işidür, [gāh gāh] MK 760: gāh-i gāh, [maḥzūn] YK 766: melül, [olurdı] MK 760: olur, [gül yüzi] MK 760: bu özi, YK 766: özi

⁷¹³ [ta ki bir şahrāya bunlar] YK 768: ya'ni bunlar bir şahrāya, [ehl-i Mekke ulu kiçi] YK 768: ḥalk-ı Mekke ulu güci

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var:

YK 769: Cümle bunlar yeyüp içeler ta'ām / Gelüben toylana bunda ḥāş u 'ām

⁷¹⁴ [eyle] MK 763: öyle

⁷¹⁵ [cümlesi] YK 771: bir yere

⁷¹⁶ YK 772 ile YK 769'un birbirine çok yakın olması, istinsah sırasında bir karışıklık olduğunu düşündürmektedir.

⁷¹⁷ [tursunlar] KON: dursunlar

753 Gör ne kılar H̱adice ba^cde't-^ta^cām
Bir haṟir döşek getürdi ol hümām⁷¹⁸

754 O döşek büyüklüğünü bil e yār
Dört yüz arşūn idi bil e yār⁷¹⁹

755 Mekke şahrāsında anı yaydılar
H̱alk-ı ^cālem bu ne hāldir didiler⁷²⁰

756 Döşek üzre dökdiler şu deñlü māl
Kimse anı şerẖ idebilmek muḥāl⁷²¹

36-b 757 Er boyunca dört küp incü var idi
Daḥı her dānesi cevher-dār idi⁷²²

758 La^cl-i yāḳūt her biri kıymetlü taş
Bī-hisāb ü bī-kıyās zerrīn ḳumāş

759 Döşek ü yaşdıḳ ve yorğan bī-şümār
Cümlesi zerrīn idi bil kim ey yār⁷²³

760 Mışr u Şāmī cevheri bunları heb
Dökdiler ol döşek üzre bī-hisāb⁷²⁴

761 Şol-ḳadar kim oldu incü sīm ü zer

⁷¹⁸ [kılar] MK 767: kıılır, YK 774: kııldı, [H̱adice] YK 774: ol nigār, [hümām] YK 774: hemān

⁷¹⁹ [o döşek] KON: ol iḥrām, [büyüklüğünü] YK 775: büyüklüğü, [bil ey yār] YK 775: bilgil e-yār, [bellü bil ey yār] MK 768: bil ey yār, YK 775: ol şöyle-kim var. Vezin gereği “bellü bil ey yār” ifadesi “bil e-yār” olarak düzeltildi.

⁷²⁰ [anı] MK 769: anı, [yaydılar] YK 776: döşediler

⁷²¹ [dökdiler] KON: ḳodılar, [şu] MK 770: şol, [deñlü] KON: deñli, [muḥāl] YK 777: maḥal

⁷²² [incü] YK 778: inci

⁷²³ [bī-şümār] YK 780: bī-şimār, [cümlesi] YK 780: cümle

⁷²⁴ [Mışr u Şāmī] MK 744: Mışır'ı Şām'ı, YK 781: Mışr u Şām'ı, [bunları] MK 774: toplan, YK 781: tonları, [dökdiler] YK 781: dökdüler

Ṭurdu iki yanına pes iki er⁷²⁵

762 Baḳuban biri birin görmediler
Kimse bunun sırrına irmediler⁷²⁶

763 Daḥı beş-yüz köle beş-yüz ḥalayık
Ḳoşuşup ḥizmet ider aḡa lāyık⁷²⁷

764 Daḥı dört biḡ deve dürlü hecinler
Yarar atlar daḥı nice ḳatırlar⁷²⁸

765 Her biriniḡ eyeri ve kesmesi
Sīm ü zerden olmışıdı hepsi⁷²⁹

766 Didi kim bu deḡli mālı kimsede
Görüben işitdiḡiz mi dünyada⁷³⁰

767 Didiler kimse işidüp görmedi
Kimseniḡ bu sırra ‘aḳlı irmedi

37-a 768 Didi Mekke ulularına bilḡ
Siz benim bu sözime şāhid oluḡ⁷³¹

⁷²⁵ [kim oldı] YK 782: ki, [sīm ü zer] MK 775: sīm ü zer, YK 782: sīm ve zār, [ṭurdu] KON: durdu, [yanına pes] YK 782: yanında hem, [er] MK 775: ar

⁷²⁶ [biri birin görmediler] YK 783: bir birini göremedi, [bunun] YK 783: bunda, [irmediler] YK 783: iremedi

⁷²⁷ [beş] MK 777, YK 784: üç, [ḳoşuşup] MK 777: ḳoşup, [ider]: MK 777 iderler, [köle] YK 784: ḳul, [ḥalayık] YK 784: ḳaravaş, YK 784/2: Ḳavşurup ellerini egerdi bāş

⁷²⁸ [nice] MK 778: dürlü, [biḡ] YK 785: bin, [dürlü hecinler] YK 785: ḳuvırcık tülü, [yarar atlar daḥı nice ḳatırlar] YK 785: çökerüp çevre yanāya ey ulu

⁷²⁹ “eger” sözcüḡünün yazımındaki yanlış tespit edildi ve “eyer” olarak düzeltildi. [biriniḡ] MK 779: birinin, [hepsi] MK 779: cümlesi

YK nüshasında bu beyit yok ancak bunun yerine fazladan dört beyit var:

YK 786: Bî-ḳıyās zerrin eyer simin busat / Hecin u ḳatır daḥı bedevī at

YK 787: Ḥadıce’nin mālı anda ne ki var / Ḥāzır oldı [ol] arada pes e-yār

YK 788: Bir kilim geydi egnine ol māhveş / Nuṭḳa gelüp söyledi ḳaldırdı bāş

YK 789: Didi Mekke ulularına bilḡ / Bu benim sözime siz āḡāh oluḡ

⁷³⁰ [mālı] MK 779: mālı bir, [deḡli malı kimsede] YK 790: deḡlü māl bir kimseye, [işitdiḡiz mi dünyada] YK 790: işitdiḡüz mi dünyede

- 769 Cümle bu gördüğünüz hayli haşem
Kul halâyık māl-i milki muhteşem⁷³²
- 770 Bu kadar deve katır māl ü tavar
Hep Muhammed'indür her ne-ki var
- 771 Bilünüz bu işi böyle işledim
Cümlesin Muhammed'e bağışladım⁷³³
- 772 Nice diyesiz Muhammed'e fakîr
Ya'ni māl u milki yok bedr-i münîr⁷³⁴
- 773 Dest-gîr oldu aña Rabb-ı Celîl
Dostları şâd oldu düşmânı melîl⁷³⁵
- 774 Eşşalavatu⁷³⁶ vesselâm u °aleyke yâ Nebiyyü'r-raḥmet
Eşşalavatu vesselâm u °aleyke yâ Nebiyyü't-tevbe
- 775 Eşşalavatu vesselâm u °aleyke yâ Ḥarîşün °aleyküm⁷³⁷
Eşşalavatu vesselâm u °aleyke yâ Ma'elûm

BAHR-I ÂḤİR

⁷³¹ [sözime] MK 782: sözüme, YK nüshasında bu beyit yok.

⁷³² [cümle] MK 783, YK 792: Didi, [gördüğünüz] MK 783: gördiginiz, [halâyık] YK 792: karavaş

⁷³³ [Bilünüz] YK 794: Bilünüz, [cümlesin] MK 785, YK 794: kâmusın

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan şu iki beyit var:

YK 795: Geydi egnine hemân dem bir kilim / Budır didi benim hem rızkım mālım

YK 796: Bundan artuğı anıdır bilünüz / Cümleünüz bu işe şahid olunuz

⁷³⁴ [māl milki] MK 786, YK 797: rızkı mālı, [bedr-i münîr] YK 797: hûru ḥaḳîr

⁷³⁵ [Rabb-ı Celîl] YK 798: Rabb'ul-celîl, [düşmânı] YK 798: düşmanlar

⁷³⁶ MK nüshasında salavat bölümünden önce nakarat hâlinde tekrar eden iki beyit burada da mevcut.

Salavat beyitlerine YK nüshasında yer verilmemiş.

⁷³⁷ [ḥarîşün °aleyküm] MK 791: ḥarîşün [ma'elûm] MK 791: ma'elûmun

mefâîlün mefâîlün feûlün

776 Bular hoş hâlile dirlik dirildi
Nice eyyâm bu hâl üzre geçindi⁷³⁸

777 Hâdîce'den pes iki oğlu oldu
Biri Kâsım birisi Tâhir idi⁷³⁹

37-b 778 Ruqiyye Ümmü Gülsüm Zeyneb e yâr
Ki kızlarıydı Fâtıma'yla bunlar⁷⁴⁰

779 °Ali'nin Fâtıma oldu naşibi
Ruqiyye Ümmü Gülsüm ey habibi

780 Ki °Osmân'a virildi ikisi anın da
Birisi hem Ebû'l-°Âş'ın yanında⁷⁴¹

781 Resûlün yaşı irdi çünkü kırka
Ki tâ ki zâhir ola iki fırka⁷⁴²

782 Geyerdi gâh beyâz gâhi aḥmer
Sözi sükker yüzi gül lebi kevşer⁷⁴³

783 Mu°in idi aḡa Rabb-ı kerîmi
Görenler sever idi bi-ż-zarûri⁷⁴⁴

⁷³⁸ [bular] KON: bunlar, [geçindi] MK 792: oldu, [Nice eyyâm bu hâl üzere geçindi] YK 799: Hâdîce'den en evvel Kâsım oldu

⁷³⁹ [pes] MK 793: hem, YK nüshasında bu beyit yok.

⁷⁴⁰ [Gülsüm] MK 794, YK 800: Gülsüm, [kızlarıydı] YK 800: kız dört idi

⁷⁴¹ [anın da] MK 796, YK 802: anın, [Ebû'ul-°Âş'ın yanında] MK 796: Ebû'ul-°Âş'e o cânın, [Birisi hem Ebû'ul-°Âş'ın yanında] YK 802: Kalanı durdı ol gül-i cinânın

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var:

YK 803: Hakk'a vâsıl oldu dördü bilgil ey cân / Kimesne itmez eccl derdine dermân

⁷⁴² [Resûlün] YK 804: Resûlin, [çünkü] MK 797: çün-kim, [tâ ki zâhir ola] MK 797: ma°lûm ola ta kim, [Ki tâ ki zâhir ola iki fırka] YK 804: Geyerdi gâh abalar gâhi fırka

⁷⁴³ [beyâz] YK 805: aḡlar

⁷⁴⁴ YK nüshasında bu beyit yok; fakat onun yerine şu iki beyti görüyoruz:

- 784 Kaçan bir yola uğrasa o server
Koşardı üç güne dek misk-i anber
- 785 Be-ğāyet hūb idi hūsni ve hulkı
Müsaḥḥar kılmışdı cümle halkı⁷⁴⁵
- 786 Anıñ gölgesi düşmez idi yere
Kamu cismi anıñ nūr idi zīrā⁷⁴⁶
- 787 Kalı düşse ateşe yanmaz idi
Sinek cismine ašlā konmaz idi⁷⁴⁷
- 788 İderdi dā'imā zıkr ile tāt
Gice ancak uyurdu iki sāt⁷⁴⁸
- 38-a** 789 Gehī ğam-ğın olurdu gāh ḥandān
Gehī ğuşşalanurdu gāh şādān⁷⁴⁹
- 790 Gehī ḥalvet idüp kılurdu uzlet
Bulurdu rūhı anıñ Haḳḳa vuşlat⁷⁵⁰
- 791 İbādet zıkr ü tāt dā'im işi
Gehī akardı tırmaz gözi yaşı⁷⁵¹

YK 806: Kaçan kim derleseydi sen anı bil / Direrler derinden ak kırmızı gül

YK 807: Koşar cismi teniñ miski Hotan'dır / Görenler der cān içre cāndır

⁷⁴⁵ [hūb idi hūsni ve hulkı] YK 809: hūbdı hem hūsni-i hulkı

⁷⁴⁶ [anıñ] YK 810: anıñ hiç, [düşmez idi yere] YK 810: düşmezdi yire, [zīrā] YK 810: zīre

⁷⁴⁷ [kalı düşse ateşe] MK 803: saçdı düşse oda hem, YK 811: saçın oda atarlar, [sinek] YK 811: Sinek [aşlā] YK 811: hergiz

Bu beyitten sonra YK nüshasında şu beytin geldiğini görüyoruz:

YK 812: Hem İbrāhim Ḥalīl dīnince dāim / Kılurdu tāt olurdu şāim

⁷⁴⁸ [iki] KON: bir iki, [gice] YK 813: gece

YK nüshasında fazladan bir beyit daha var:

YK 814: Duḥūl itmişdi aşk-ı ilāhī / Dilinde zıkr idi gönlünde āhı

⁷⁴⁹ [gāh] MK 805, YK 815: gāhi

⁷⁵⁰ [kılurdu] KON: kılardı, [bulurdu] YK 816: bilür

- 792 Çıkar-idi Hirā ʔağına dā'im
Yimezdi bir'ki gün olurdı şā'im⁷⁵²
- 793 Gehī üç günde bir yer etmek aş
Mübārek yüregine bağladı ʔaş⁷⁵³
- 794 Gehī isterdi ol ʔağda murādı
Murādı anıñ ol Allāh-u Hādī⁷⁵⁴
- 795 Risālet gelmeden düşde bilürdi
Murādı ne ise ma'lūm olurdı⁷⁵⁵
- 796 Şu resme Hakkā ʔālīb olmışıdı
Mübārek beñzi gül-veş şolmışıdı⁷⁵⁶
- 797 Görüp Hamza anıñ hālın kayurdı
Varup °Ātike'ye bu hālī şordı
- 798 °Ātike'ye didi kim ey ʔarındaş
Muhammed yemez olmuş etmek ü aş⁷⁵⁷
- 799 Niçün döndi anıñ ʔaddi hilāle
Niçün gül beñzi şolmışdur revāne⁷⁵⁸

⁷⁵¹ [zıkr ü ʔā°at] MK 807: zıkr ʔā°at, YK 817: zıkr-i ʔā°at, [ʔırmaz] YK 817: durmazdı

⁷⁵² [çıkar idi] MK 808: çıkardı ol, [ʔağına] YK 818: dağı'na, [yimezdi] YK 818: yemezdi

⁷⁵³ [etmegi] KON: etmek, [yüregine] MK 809: bağına hem, YK 819: bağına, [bağladı] YK 819: bağlar-idi

⁷⁵⁴ [Gehī isterdi] MK 810, YK 820: Ki ister idi, [ʔağda] YK 820: dağda, [anıñ ol Allāh-ı Hādī] MK 810: ol idi Allāh ü hādī, YK 820: her ne ise ma'lūm olurdı

⁷⁵⁵ YK nüshasında bu beyit yok.

⁷⁵⁶ [ʔālīb] YK 821: °aşıq, [olmuş-ıdı] MK 812, YK 821: olmuş-idi, [mübārek beñzi gül-veş] YK 821: Ki ayva gibi beñzi, [şolmış-ıdı] MK 812: şolmuş-idi,

⁷⁵⁷ [kim ey] YK 823: ey kız, [yemez] MK 814: yimez, [etmek ü] YK 823: etmegi

⁷⁵⁸ [niçün] MK 815: hemān, [şolmışdur] MK 815: şolmuşdur, [şolmışdur revāne] YK 824: hem şöyle şola

38-b 800 Muḥammed'den idiñ didi su'ālī
Size idivire her neyse ḥālī⁷⁵⁹

801 Didi-kim yā Muḥammed ḥālīñiz ne
Hilāl olmışsınız aḥvālīñiz ne⁷⁶⁰

802 Şu gül yüzün niçün şolmuş ḥazāna
Niçün olmuş gözün yaşı revāne⁷⁶¹

803 Eger kimse seni incitdi ise
Deyüvir baña anı n'itdi ise⁷⁶²

804 Neler kılam aña sen bir göresin
Kulağınca idem her bir paresin⁷⁶³

805 Eger olduŋsa bir kimseye ʿāşık
Yigitlikde olur bu da yaraşık⁷⁶⁴

806 Baña söyle bu işi ben bitürem
Eger gökde ise ele getürem⁷⁶⁵

807 Muḥammed çünkim işitdi bu sözi
Ḥayāsından kızardı gül yüzi⁷⁶⁶

⁷⁵⁹ [Muḥammed'den] YK 825: Muḥammed'e, [idi-vire her neyse] MK 816: eydürür ne ise, YK 825: idi vire ne ise

⁷⁶⁰ [olmışsınız] MK 817: olmuşsınız

⁷⁶¹ [yüzün] MK 818: beñzin, YK 827: yüziñ, [şolmuş] YK 827: dönmiş, [ḥazāna] MK 818: hemān, [olmuş] MK 818: olmuş, [gözün] YK 827: gözün, [revāne] MK 818: revān

⁷⁶² Vezin gereği "bir" mısradan çıkarıldı.

⁷⁶³ [kulağınca] YK 829: kulakınca

⁷⁶⁴ 805, 806, 807. beyitler MK nüshasında yok. [olduŋsa bir kimseye] YK 830: olduŋ ise kimseye

⁷⁶⁵ "söyle" sözcüğü "ش" harfiyle yazılmış. [söyle] YK 831: ayıt, [ise] YK 831: uça

⁷⁶⁶ [çünkim] YK 832: çünki, [beñizi] KON: yüzi

808 Didi ʿammisine ey yār vefādār
Ki ben olmamışam hīç kimseden zār⁷⁶⁷

809 Baṇa kār eyledi ʿaşk-ı ilāhī
Kim oldur cümle maḥlūkuṇ ilāhī⁷⁶⁸

810 Anıṇ ʿaşkı ile döndüm ḥazāna
Anıṇ-çün yaşıṁ olmuştur revāne⁷⁶⁹

39-a 811 Ki hergiz yokdur elde ihtiyārım
Dükeli kalmadı şabr u kararım⁷⁷⁰

812 İştidi bu sözi ol pehlüvān çün
Didi-kim yāriṇ olsun ferd içün⁷⁷¹

813 Görürler idi andan çok kerāmet
Belürdi çün nübüvvetden ʿalāmet⁷⁷²

814 İder Hāk müşkülün düşünde ilhām
Hemīn zāhir gibi olurdi ʿilām⁷⁷³

815 Hırā tağında varırdı hem ekşer
Olurdi tağ anıṇ-ıla münevver⁷⁷⁴

⁷⁶⁷ [yār-ı vefādār] YK 833: yār vefādār, [zār] YK 833: var

⁷⁶⁸ [cümle maḥlūkuṇ ilāhī] MK 822: pādişāhların ilāhī, YK 834: bādişāhlar bādişāhı

⁷⁶⁹ [olmuştur] MK 823: olmuştur, YK 835: olmuştır

⁷⁷⁰ [yokdur] YK 836: yokdur, [dükeli] MK 824: dükendi, YK 836: bi-küllü, [şabr u kararım] MK 824: şabrım kararım, YK 836: şabr-ı kararım

⁷⁷¹ [pehlüvān] YK 837: behlüvān, [kim yāriṇ] YK 837: yārın

⁷⁷² [Görürler idi andan çok keramet] YK 838: Görürlerdi hem anda çok kerāmāt, [ʿalāmet] YK 838: ʿalāmāt

⁷⁷³ “düşünde” sözcüğü “ش” yerine “س” ile yazılmış. [müşkülün] MK 827: müşkilin, [düşünde] YK 839: düşinde, [ʿilām] YK 839: aʿlām

⁷⁷⁴ [tağında varırdı hem] YK 840: dağına varır idi, [tağ] YK 840: dağ, [anıṇ-ile] MK 828: anıṇ ile

816 İderdi dağ üzerinde ʿibādet
Ki dā'im böyle idinmişdi ʿādet⁷⁷⁵

817 Resūlullāh meger günlerde bir gün
Hirā tığında oturmuşdı çün⁷⁷⁶

818 Buyurdi ol saʿat Allāh-u Hādi
Didi Cebrā'il'e kim yā ʿibādi⁷⁷⁷

819 Yüri irgür habībime risālet
Dağı Kurān'la kıl aña beşāret⁷⁷⁸

820 Dine daʿvet idüben hāş u ʿāmmı
ʿAyān itsün helāli ve harāmı⁷⁷⁹

821 Hāk'ın emri ile Cebrā'il indi
Ki ol sâʿat Hirā tığında kondı⁷⁸⁰

39-b 822 Resūlullāh inerken gördi anı
Be-gāyet havf idüben kırkdı cānı⁷⁸¹

⁷⁷⁵ [dağ] MK 829: tığ

⁷⁷⁶ [tığında oturmuş-ıdı] YK 842: dağında oturmuşdı

YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan üç beyit var:

YK 843: Hāk'ın ululuğunu fikir iderdi / Görüp ʿibretlerini zıkr iderdi

YK 844: Yoğ-ıdı arada Hāk ile nāş / Açar gözlerinin dūr gibi yāş

YK 845: Hāk'a teslim idüp ʿaklı dil ü cān / Hayāt virmişdi cānına cānān

⁷⁷⁷ [Allāh-u Hādi] YK 846: Allāh adı, [kim ya] YK 846: yā

⁷⁷⁸ [irgür habībime] YK 847: ir gör habībüme, [aña] YK 847: ana, [beşāret] MK 832, YK 847: işāret

⁷⁷⁹ [ve] MK 833, YK 848: vü

⁷⁸⁰ Vezin gereği "Hāk" şeddesiz olarak okundu. [Hāk'ın] YK 849: Hāk'ın, [Ki] MK 821: -, [tığında] YK 849: dağına

Fazladan bir de şu beyit var:

YK 850: Ki dir dir ditredi kırkudan ol dağ / Gözi yaşı revān akdı cāğ cāğ

⁷⁸¹ YK nüshasında bu beyitten sonra fazladan 13 beyit var.

YK 852: Ki dağda kendüyi aşığa atdı / Yetişdi Cebrāil çün anı tutdı

YK 853: Zirā rüh Hāk'a vāşıl olmuş-ıdı / Dağı kendüyi yār kılmış-ıdı

YK 854: Didi ben olmuş-iken yār ile yār / ʿAceb ne ki bu arada bu ağıār

YK 855: Didi Cebrāil aña yā habibi / Ki sensin şamu dertlerin tabibi

YK 856: Yine Cebrāil ol dem irişdi emr-i subhāni / Getürdi hülle cennetden ki taci tahtı eyvāni

YK 857: Getürir hem bir döşek kim yedi dağı bürüdi ol / Varup getürdi Cebrāil ne kim emr eyledi anı

823 Didi İkrā' didi bilmem kırā'at
Ben ümmiyim nedir bilmem ʿibādet⁷⁸²

824 Çü İkrā' sūresini taʿlim itdi
Ne kim Hāk emri idi maʿlum itdi⁷⁸³

825 Didi var halkı dīne daʿvet eyle
Ne-kim emr oldu ise anı söyle⁷⁸⁴

826 Oķu Qurān'ı emri nehyi bildir
Ki taʿlīm eyle halka hākķı bildir⁷⁸⁵

827 Şu kim emrin tuta cennet anıdır
Şu kim münker işler miñnet anıdır⁷⁸⁶

828 Hāk'ıñ emri ile cennet cehennem
Olurlar her biri ehline hem-dem⁷⁸⁷

829 Seniñ yüzüñ şuyına yā Muḥammed
Bulısardur kamu ümmetiñ rahmet⁷⁸⁸

YK 858: Ki yaydı döşegi örttdi Hıra Dağı'n ʿarafatı / Yedi dağı bürüdi ol kılup āyın erkānı
YK 859: Kurup ol döşegi orta yerinde taht-ı Cebrāil / Resūli tahta bindirdi didi ey cānımın cānı
YK 860: Didi bu hulleyi tacı didi gey yā Muḥammed sen / Otur taht üzre bir hele budır kim emr-i subḥānı
YK 861: Ne kim dir ise Cebrāil Muḥammed anı kıldı pes / Geyüben hulleyi tacı kılur taht üzre seyrānı
YK 862: Götürüben Muḥammed'e didi kim yā Muḥammed sen / Menem ol Rūḥ-ı Kudüs kim Cebrāil-i yezdānı
YK 863: Didi Rabb'ün selām ider resül itdi seni Allāh/ Şefi'a'l-müznebin olduñ getürdim saña Qur'ānı
YK 864: Selāmıñ Allāh'ıñ dizi üzere çöküp o şāh / Kelāmını baña bildir didi ey maʿrifetkānı
⁷⁸² [Ben ümmiyim nedir] YK 865: Men ümmiyem didi
⁷⁸³ [çü] MK 837: kim, YK 866: ki, [emri idi] MK 837: emrini
⁷⁸⁴ [emr oldu ise] MK 838, YK 867: Hāk emri varsa
⁷⁸⁵ [Ki taʿlīm eyle halka hākķı bildir] YK 868: Di kim Allāh kerīm rahmeti boldır
⁷⁸⁶ [şu] MK 840, YK 869: o, [tuta]: MK 840: tutar, YK 869: dutar, [cennet] YK 869: uçmak, [münker işler] YK 869: nehyi ider
⁷⁸⁷ [Hāk'ıñ] YK 870: Hākķ'ın. "Hāk" sözcüğünün şeddeli hali vezne uygun değıl.

- 830 Kıpacağdır āhır yevmi'l-kıyamet
Seniñ ola kamu ħalka şefā'at⁷⁸⁹
- 831 Nebiler ve veliler ħalk-ı  ālem
Şefā'at uma senden cinn ü ādem
- 832 Ki ben b - āreyim peyk-i celilim
Ĥaqqıñ res liyim kim Cebra l'e(m)⁷⁹⁰
- 40-a 833 Hem n ol-dem Cebra' l g ' b oldu
Ĥab bull h t rup evine geldi⁷⁹¹
- 834 Ĥad ce g r p anı kar u vardı
Be-g yet ş d Res lull h'ı g rdi
- 835 N b vvet n r  alnında bel rmi 
 anasın g nd r r kim  u le virmi ⁷⁹²
- 836 Ĥad ce didi a a y  Mu ammed
Ki be zer sa a virilmi ⁷⁹³ ris let
- 837 Didi-kim y  Ĥad ce Ĥa  Te   l 
Ris let virdi ba a Ĥa  Te   l ⁷⁹⁴

⁷⁸⁸ [y z ñ] MK 842: y zin, YK 871: y ziñ, [suyına] YK 871: suyuna, [bulısardur] YK 871: olusar, [ mmetiñ] YK 871:  mmet ne

⁷⁸⁹ [yevmi'l-kıyamet] YK 872: yevm-i kıy met

⁷⁹⁰ Vezin gere i ‘‘Ĥaqq’’ s zc     şeddesiz okundu.[bi  reyim peyk-i celilim / Ĥaqq'ıñ res liyim kim Cebra l'e] MK 845: bi  re v  kem peyk-i celilem / Ĥaqq'ıñ res liyem Cebra' lem, YK 874: b -  re peyk-i celilem / Ĥaqq'un k ll kcısıyam Cebra l'em

YK n shasında bu beyitten sonra fazladan bir beyit daha var: YK 875: Seniñ şef 'atine mu t cam ey ş h / Seni ma b b idindi z r  All h

⁷⁹¹ [ol-dem] YK 876: ol demde

⁷⁹² [g nd r r] MK 848, YK 878: ay durur

⁷⁹³ [virilmi ] MK 849: verilmi 

⁷⁹⁴ [Ĥa  Te   l ] YK 880: ol k dr-i a   

838 İřidüp nice kıldı űkr-i Yezdān
Ne diyem baġa ta'lim it firāvān

839 űehādet kelimesin ta'lim itdi
Ne kim buyurdu ise anı tutdu⁷⁹⁵

840 Meysere itmişidi aġa ikrār
űehādet getirüp eyledi tekrār⁷⁹⁶

841 Ki muntazır olmişıdım bunca zamān
Buluban nā'il oldum şimdi elān⁷⁹⁷

842 Der-idim yā İlāhī ben görem mi
Risālātına  mri irgürem mi⁷⁹⁸

BAĞİR

mefāilün mefāilün fe l n

843 Didi-kim görmişem elġamd lillāh
Bu g ne irmişem elġamd lillāh⁷⁹⁹

40-b 844 Ėamu t cı v  taġtı milk   m lı
Yolına virmişem elġamd lillāh⁸⁰⁰

845 Muġammed Muştaf  n rı Ė d 'nın

⁷⁹⁵ Vezin gereği "pes" s zc ğ  mısradan çıkarılmıştır.

⁷⁹⁶ [Meyser] YK 883: M yesser, [itmiş-idi] MK 853: itmişdi, YK 883: eyledi, [aġa ikr r] YK 883: Ėaġ aġa im n, [getir p] MK 853: id ben, [eyledi tekr r] YK 883: oldu m slim n

⁷⁹⁷ [olmiş-ıdım] MK 854: olmuşdur, [buluban] MK 854: bil ben, [olmiş-ıdım bunca zaman] YK 884: idim iş bu zamana, [Buluban n 'il oldum şimdi el n] YK 884: Ėıkardı d n  hum  sum na

⁷⁹⁸ [der-idim] MK 855: dir idim, [ris l tına] MK 855, YK 885: ris letine, [irg rem] YK 885: irg rem

⁷⁹⁹ [g rm şem] KON:g rm şim, [irmişem] KON: irmişim

⁸⁰⁰ [t cı ve taġtı milk  ] MK 857: t cı v  taġtı m lk , YK 888: t cı taġtı m lki, [yolına] KON: yoluna, KON 844  YK 888, KON 845  YK 887 denkliğinden anlaşılacağı  zere bu iki beytin YK n shasında yer değiştirmiş olduğu anlaşılmaktadır. MK n shasında b yle bir karışıklık g r lm yor.

Dinine girmişem elḥamdülillāh⁸⁰¹

846 Cehennemden be-ğāyet ḥavf iderdim
Ḥalāş oldum hele elḥamdülillāh⁸⁰²

847 Yarın varılacak cennāt-ı ʿadne
Bugünden varmışam elḥamdülillāh⁸⁰³

848 Kāmu ümmetlerinin anasıyam
Ki yüzler sürmüşem elḥamdülillāh⁸⁰⁴

849 Yarın mahşerde hem evlādlarımā
Şefāʿat iderem elḥamdülillāh⁸⁰⁵

850 Ḥudā’ya ḥamd olsun bī-nihāye
Ki kādre irmişem elḥamdülillāh⁸⁰⁶

851 Niceler zehr-i dehri dā’im içer
Nebāta irmişem elḥamdülillāh⁸⁰⁷

852 Ki ben bir ʿāşıkım çokdan beridir
Maʿşūka irmişem elḥamdülillāh⁸⁰⁸

⁸⁰¹ [girmişim] YK 887: girmişem

⁸⁰² [ḥavf iderdim / Ḥalāş oldum hele] YK 889: korkar idim / Cānı kurtarmışam

⁸⁰³ [varılacak] MK 860: varılacak, [cennāt-i ʿAdne] MK 860: cennet-i ʿedna, YK 890: Cennet-i ʿAdne, [varmışım] YK 890: varmışam

⁸⁰⁴ [ümmetlerinin] MK 861: ümmetlerinüñ, YK 891: ümmetünün ben, [anasıyam] KON: anasıyım, [Ki yüzler sürmüşem] MK 861: Ki faḥr-ı ʿālemi bulmuşam, KON: Faḥr-ı ʿālemi bulmuşım

⁸⁰⁵ [evlādlarımā] YK 892: oğullarımūñ, [Şefāʿat iderim] YK 892: Yolunda tırmışam

⁸⁰⁶ [irmişim] MK 863: irmişem, [ḥamd olsun bī-nihāye] YK 893: biñ şükürler bu ʿömri, [ki kādre irmişim] YK 893: bu deme irgörmüşem

⁸⁰⁷ [zehr-i dehri dāim içer] MK 864, YK 894: zehrin içerler bu dehrin, [nebātına irmişim] MK 864: nebātına irmişem, YK 894: nebe’in şormuşam. Vezin gereği “nebāta” olarak düzeltildi.

⁸⁰⁸ [bir ʿāşıkım çokdan beridir] MK 865: tālibem çokdan beriden, YK 895: bir ʿāşıkam maʿşuk elinde, [maʿşūka irmişim] MK 865: ki vāşıl olmuşam, YK 895: hüner göstermişem

853 Eşşalavatu vesselām u ʿaleyke yā Şehīrū⁸⁰⁹
Eşşalavatu vesselām u ʿaleyke yā Şāhidü

854 Eşşalavatu vesselām u ʿaleyke yā Şehīdū
Eşşalavatu vesselām u ʿaleyke yā Meşhūdū

41-a BAHR-I AHER

mefâîlün mefâîlün feûlün

855 Ki bir ruhbān var idi adı Varқа
Ki nāmı ʿtolmışıdı ğarba şarқа⁸¹⁰

856 Hādīce didi aña işbu hālī
Muḥammed'den işitdügi maḳālī⁸¹¹

857 Hīrā tağında neye irdüğini
Ki Cebrā'īl'i anda gördüğini⁸¹²

858 İşidüp Varқа çün-kim bildi anı
Didi buldum cihānda rūḥ-ı sānī⁸¹³

859 Didi el-ḥamdülillah gelmiş ol māh
Zirā Teverāt içinde anı Allāh⁸¹⁴

860 Kāmu naʿt-ı şıfātın söylemişdir
Aña Allāh ḥabībimdir dimişdir⁸¹⁵

⁸⁰⁹ Salavat bölümü öncesinde aynı iki beyit burada da tekrarlanmıştır. YK nüshasında salavat bölümüne yer verilmemiştir.

⁸¹⁰ [ruhbān] YK 896: Buḥrā, [Varқа] YK 896: Varқа, [ki nāmı] YK 896: tamamet, [ğarba] MK 870: Şām u, YK 896: Şam'a. Vezin gereği"Varқа" ismi "Varқа" olarak düzeltili.

⁸¹¹ [işitdügi] YK 897: ne ki işitdi

⁸¹² [tağında neye] YK 898: dağında niye, [Cebrā'īl'i] KON : Cebrā'īl, [gördüğünü] YK 898: gördüğünü

⁸¹³ [Varқа] YK 899: Varқа, [çünkim] MK 873: çünki, YK 899: çün , [buldum] YK 899: oldur. Vezin gereği"Varқа" ismi "Varқа" olarak düzeltili.

⁸¹⁴ [gelmiş] MK 874, YK 900: ʿtoğmış

- 861 Anıñ ümmeti tolısar cihāna
Aña münkir olanlar oda yana⁸¹⁶
- 862 Ki andan şonra hayl’eglendi Cebrīl
Belürmedi ki vahy indirmedi bil⁸¹⁷
- 863 Ki bir gün Cebra’il Allāh selāmın
Getürdi Aḥmed’e Ḥaqqıñ kelāmın⁸¹⁸
- 864 Didi Rabbiñ selām ider saña cān
Melāleti gider ol şād u ḥandān⁸¹⁹
- 41-b** 865 Aña Müddeşsirıñ süresini ol
Nüzül idüp didi da’vete meşğül⁸²⁰
- 866 Olasın şimden girü server
Ki sensin inse cinne cümle rehber⁸²¹
- 867 Ebū Bekir meger kim ol zamānda
Ticāretdeydi vahy indügi demde⁸²²
- 868 Ticāret itmeg-içün Şām’a irdi

⁸¹⁵ [naʿt-ı şifātın] MK 875, YK 901: naʿtın şifātın, [söylemişdir] YK 901: söylemişdi, [ḥabībimdir dimişdir] YK 901: ḥabībümdür dimişdi

⁸¹⁶ [tolısar] KON: dolısar, [aña] YK 902: ana

Burada fazladan bir beyit daha var:

YK 903: Resūlullāh düni gün ağlamaqdan / Gelürdi gözlerinden yaş-ıla kan

⁸¹⁷ [Cebrīl] MK 877: Cibril, YK 904, MK 877: Cebrāil, [belürmedi] KON: bilürmedi

⁸¹⁸ [selāmın] YK 905: selāmın, [Ḥaqqıñ] MK 878: ḥaqqın, YK 905: Allāh

⁸¹⁹ [Rabbiñ] YK 906: Rabbü’ñ, [Melāleti] MK 879: Melālini, YK 906: Melālātı. Vezin gereği “ey” mısradan çıkarıldı.

⁸²⁰ [Müddeşsir süresini ol]KON: Müddeşsirıñ süresini bil ol, [idüp didi da’vete] MK 880: idüpdi ol da’vet

⁸²¹ [şimden] YK 908: şimdiden, [server] YK 908: ey server, [inse cinne cümle] MK 881: kamu cinn ü inse, YK 908: kamu cinne ve inse, [rehber] YK 908: server

⁸²² [kim] YK 909: ki, [itdügi] MK 882: indügi, YK 909: olduğı

Ki anda bir gice düşünde gördi

869 İner ay ü güneş konar dizine
Muṭi^c olur ne-kim dirse sözine⁸²³

870 Libās geydirdi güneş ile aya
Uyanup ʿāşık oldu mäh-liḳāya⁸²⁴

871 Durup taʿbīr için ruhbāna vardı
Düşüni söyleyüp taʿbīr şordı⁸²⁵

872 Didi ruhbān aña nerden gelürsin
Mekānıñ nerededir ḳanda olursın⁸²⁶

873 Didi-kim Mekke şehridür mekānım
Ebū Bekir dinür adı vü şānım⁸²⁷

874 Didi iki cihānıñ serverinüñ
Daḫı āḫir zamān peygamberinüñ⁸²⁸

875 Olısdur anıñ adı Muḫammed
Ki şarkā ḡarba denli ṭola ümmet⁸²⁹

42-a 876 Ḳopısar Mekke şehri içre ol mäh

⁸²³ [ay ü güneş] MK 884: ay güneş, YK 911: ay (u) güneş, [olur] KON: olurlar, [sözine] YK 911: olur özine, [ne] MK 884: ta, [dirse]KON: derse

⁸²⁴ “güneş” sözcüğü “س” ile yazılmış. [mäh-liḳāya] MK 885: mehlikāya, YK 912: ol mäh-ı liḳāya

⁸²⁵ [durup] MK 886: ṭurup, [düşüni söyleyüp] MK 886: düşün şerḥ eyleyüp , YK 913: Düşü şerḥ eyleyüp, [taʿbir] YK 913: taʿbirin

⁸²⁶ [aña] YK 914: ana, [nerden] MK 887, YK 914: ḳandan, [mekānıñ] YK 914: mekānın, [nerdedir] MK 887: ne yerde, YK 914: niredir, [ḳanda] YK 914: nerde

⁸²⁷ [didi-kim] YK 915: didi ki, [şehridür] MK 888: şehridir, YK 915: şehrinde, [dinür] MK 888: idülür, [vü] MK 888: ve

⁸²⁸ [cihānıñ] YK 916: cihān

⁸²⁹ [olısdur] MK 890: olısdur [anıñ] MK 890: anuñ, [ki şarkā ḡarba] MK 890: Ki şark u ḡarba, YK 917: şarkı ḡarba

Gelecek vakt oldu inşaallāh⁸³⁰

877 Cemi^c maḥlūk katında ol uludur
Ḥaḳıñ ^cindinde ğāyet sevgilidir⁸³¹

878 Anıñ-çün yaradıpdır Ḥaḳ cihānı
Daḥı ḥūri, kuşūri vü cinānı⁸³²

879 Yazup Tevrāt içinde anı Allāh
Ḳamu ^cālemleriñ raḥmānı Allāh⁸³³

880 Dimişdir kim Muḥammed ḥāş kulumdur
Ḥabībimdir be-ġāyet maḳbulumdur⁸³⁴

881 Daḥı hem ehl-i İslām’a ola māh
Vezīri olasin sen inşā^callāh⁸³⁵

882 İki ^cālemde olasin aña yār
Hemişe olasin yār-i vefādar⁸³⁶

883 Ebū Bekir işitdi vü sevindi
Tesellisin bulup girüye döndi⁸³⁷

884 Dönüp Şām’dan gelince Mekke’ye ol
Olurdi bu düşüñ fikrine meşğul⁸³⁸

⁸³⁰ [kopısar] KON: konısar, YK 918: kopısar, [içre] YK 918: içinde, [vakt] MK 891, YK 918: vakti
⁸³¹ [maḥlūk katında] MK 892: ḥaḳ katında, YK 919: maḥlūkāattan, [uludur] YK 919: uludur, [Ḥaḳıñ]
MK 892, YK 919: Ḥaḳ’ın, [^cindinde] MK 892: katında, YK 919: kıtında, [sevgilidir] YK 919:
sevgilidir. Vezin gereği “Ḥaḳ” şeddesiz olarak okundu ve “maḥlūk”ta zihaf yapıldı.

⁸³² [yaradıpdır] MK 893: yaradıpdır, YK 920: yaratdı

⁸³³ [içinde] KON: İncil’de, [raḥmānı] YK 921: sulṭānı

⁸³⁴ [Ḥabībimdir] YK 922: Ḥabībümdür, [maḳbulumdur] YK 922: sevgilümdür

⁸³⁵ [māh] YK 923: şāh

⁸³⁶ [yār-i vefādar] YK 924: yār u vefādar

⁸³⁷ “işidi” yazılmış olan bu sözcük “işitdi” olmalı. [işitdi] MK 898: istedi, [bulup] MK 898: buluban,
[girüye] MK 898, YK 925: girü

885 Eşşalavatu vesselāmu ʿaleyke yā Beşîr-ü⁸³⁹
Eşşalavatu vesselāmu ʿaleyke yā Mübeşşir

886 Eşşalavatu vesselāmu ʿaleyke yā Nezîr-ü
Eşşalavatu vesselāmu ʿaleyke yā Münzîr-ü

42-b BAHR-I AHİR

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

887 Çünkü irişdi Muḥammed'e risālet bil e- cān⁸⁴⁰

888 Daʿvet itmeklige meşğûl oldu sultān-ı cihān⁸⁴¹

889 Didi Ebū Bekr'e Muḥammed muştuluk olsun saṇa⁸⁴²

890 Baṇa virmişdir risālet lütf idüp ol Müsteʿān⁸⁴³

891 Pes Hîrā tağında mā-vākaʿ ne ise şerḥ idüp⁸⁴⁴

892 Baṇa göndürdi risālet Taḡrı ḥakkı-çün inan⁸⁴⁵

893 Çün Ebū Bekr işidüp didi aṇa ey seyyidim⁸⁴⁶

894 Çünkü peygamber olasın ḫanı muʿcizāt nişān⁸⁴⁷

895 Didi düşüni Ebū Bekr'in ne şekil gördüğün

896 Hem muʿabbir nice taʿbîr itdüğün beyān⁸⁴⁸

⁸³⁸ [gelince] MK 899, YK 926: gelüp hem, [düşün] YK 926: düşün

⁸³⁹ MK 900- 901: Salavat bölümünden önce nakarat hâlinde tekrar eden iki beyit.

Salavat beyitlerine ise bu bölümde yer verilmemiş. YK nüshasında metnin tamamında salavat bölümlerine yer verilmemiştir.

⁸⁴⁰ Tek mısra olduğu hâlde sayfa kırmızı çizgiyle ikiye bölünerek iki mısra gibi yazılmış. Bu sayfa tümüyle böyle. Örneğin beyit gibi görünen bu mısra (KON 887), MK 902 ve YK 927'nin ilk mısrasına karşılık geliyor. [bil] YK 927/1: -

⁸⁴¹ [itmeklige] MK 902/2: itmek ile, YK 927/2: itmek-ile ki

⁸⁴² [muştuluk] YK 928/1: didi muştuluk

⁸⁴³ [virmişdir] MK 903/2: virmişdür, YK 928/2: virmiştir

⁸⁴⁴ [tağında mā-vākaʿ] YK 929/1: Dağı'nda vākıʿ

⁸⁴⁵ [göndürdi] MK 904/2: gönderdi, YK 929/2: gönderdi

⁸⁴⁶ [işidüp] YK 930/1: istedi, [aṇa] YK 930/1: kim, [seyyidim] YK 930/1: seyyidüm

⁸⁴⁷ [muʿcizāt] YK 930/2: muʿcizden, [nişān] MK 905/2: şān

fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 43-a** 898 Çün Ebū Bekr işidüben gördi andan mu^ccize⁸⁴⁹
Şıdkıla imān getürdi oldı mü'min Müslimān
- 899 Anıñ ardınca °Ali imāna geldi şöyle bil
Dağı Zeyd ile Zübeyr °Oşmān getürdiler imān
- 900 °Abdurahman Talha Sa'id ibni⁸⁵⁰ Vakḳāş geldiler
Biri Fahḥāş şıdk-ıla imān getürdiler hemān
- 901 Her biri bir mu^ccizāt görüp müselmān⁸⁵¹ oldılar
Dağı hem imāna geldi Ḥamza-yı şāhib-ḳırān
- 902 Ehl-i imān cümlesi otuz toḳuz olmış idi
Gizlü iderlerdi °ibādet maḡārada hemān⁸⁵²
- 903 Duydı Ebū Cehl bu sırrı vardı °Ömer ḳatına
- 43-b** Ḥazret-i peygamber için gör ne söyler ḳaltabān⁸⁵³
- 904 Dirmiş indirdi Ḳurān'ı baḡa Cibril-i emīn
Baḡa uyuy benim ol peygamber-i āḡir zamān⁸⁵⁴

⁸⁴⁸ 895-896-897 üç beyit görünümünde yazılmış olan mısralar MK ve YK nüshalarında birer beyte (MK 906 ve YK 931) karşılık geliyorlar. Şöyle ki:

KON 895 Didi düşüni Ebū Bekr'in ne şekil / KON 896 gördüğün hem mu^cabbir nice ta^cbir itdüğün/KON 897 itdüğün cümle beyān

[ne şekil] MK 906: nicesi, YK 931: nice, [gördüğün] MK 906: gördüğün, YK 931: gördüğünü, [mu^cabbir] MK 906: mu^cabbire, [nice] MK 906, YK 931: anı nice, [cümle beyān] MK 906, YK 931: beyān

⁸⁴⁹ [işidüben] MK 907: işidüp, YK 932: işitdi, [andan] YK 932: anda

⁸⁵⁰ Vezin gereği "hem" çıkarıldı,"bin" "ibni" olarak "°Abdurrahmān" da şeddesiz olarak okundu.

⁸⁵¹ Vezin gereği "Müslimān" yerine "Müselman" okundu.

⁸⁵² [olmuş idi] MK 911: olmuşdı, YK 936: olmuş idi, [gizlü] MK 911, YK 936: gizli. Vezin gereği "bir" mısradan çıkarıldı.

⁸⁵³ [duydı] MK 912: didi, YK 937: tıydı, [bu sırrı] MK 912: bu sıra, YK 937: ki bu sırrı, [Ḥazret-i peygamber için gör ne söyler ḳaltabān] YK 937: Didi yā Ömer ki bildiñ mi Muḡammed her zamān

905 Sihr ile döndürdi niceleri hem dīninden ol
Halkı şayd itmeg-içün düzmişdürür fitne yalān⁸⁵⁵

906 Şimdi anıñ dīnine giren kişi var kırk kadar
Her birini şerh idüp didi filān bin filān⁸⁵⁶

907 Ben saña yüz deve virem dahı yüz kıyye gümüş
Öldürüp ol serveri bir lahza virme amān⁸⁵⁷

908 Bu sözi   mer i itdi ka ıyup  urur hem  n⁸⁵⁸
Atına bindi sil  h  n aluban oldu rev  n

44-a 909 G rdi ol ma  rada bunlar nam  z kılar kamu
S re-i   a-ha ok nup dinledi ol pehl v  n⁸⁵⁹

910 Didiler kim y  Mu ammed h  z r olmu dur   mer
Budurur   adı anı  kim kese ba lar d ke   n⁸⁶⁰

911   aldırup elin du   kıldı Res lullah hem  n
Didi y  Rabbi   mer le eyle d ni c vid  n⁸⁶¹

⁸⁵⁴ “ba a” yerine “pa a” yaz lm  . [  r  n’ ] MK 913:   r  n, [  r  n’  ba a C br l] YK 938: bana   r’  n’  Cebr il, [uyun benim] YK 938: uyun benven

⁸⁵⁵ [sihr ile] YK 939: cazılıkla, [d nd rdi] MK 914: d nderdi, YK 939: d nd r p, [hem] MK 914, YK 939: -, [d zmi  d r r] MK 914, YK 939: d zmi  d r

⁸⁵⁶ [kırk kadar] MK 915, YK 940: erba  n, [fil  n bin fil  n] MK 915: ful  n bin ful  n, YK 940: ful  n ibni ful  n

⁸⁵⁷ [kıyye] MK 916: ok  a, YK 941: va ıyye, [serveri] YK 941: c zuy , [a a virme] YK 941: virmegil. Vezin gere i m sradan “a a”   ıkarıldı.

⁸⁵⁸ [ka ıyup  urur] YK 942: ka ıdı  urdu, [hem  n] YK 942: hem  n

⁸⁵⁹ [bunlar] YK 943: bular, [kılar] YK 943: kılarlar, [ok nup] MK 918, YK 943: ok nur, [pehl v  n] MK 918, YK 943: behl v  n

⁸⁶⁰ [olmu dur] MK 919: olmu dur, [budurur] KON: budur

⁸⁶¹ [Rabbi] KON: Rab, [  aldırup] YK 945:   aldurup ...

YK n shasında bu beyit istinsah edilirken birinci m sranın yarısı yazıldıktan sonra satır atlanm   bir sonraki beytin ilk m srasının ikinci yarısından devam edilmi  .

- 912 Ol sa‘at ditredi ‘Ömer’iñ eli vü ayağı
Tāḳati ṭāḳ oldı beñzi gūya kim oldı ḥazān⁸⁶²
- 913 Didi-kim ḳalmadı şübhem sen resūlisin Ḥaḳıñ
Şıdḳıla īmān getürüp dīne girdi ol zamān⁸⁶³
- 914 Dīne girdigin görüp ḡāyet sevindi Muştafa
44-b Daḥı aşḥāb sevinüp tekbīr itdi şādumān⁸⁶⁴
- 915 Didi ‘Ömer yā Muḥammed nice pinhān olasın
Zāhire çık dīne da‘vet eyle bu ḥalkı ‘ayān⁸⁶⁵
- 916 Çıkdı andan sonra dīni āşikāre eyledi
Luṭf ile da‘vet idüp her birini ol ‘ālīşān⁸⁶⁶
- 917 Dir Ebū Cehl ‘Ömer’e kim ḳanı ḡayret yā ‘Ömer
Ya nice uyduñ aña sen ḳanı bunca ād u şan⁸⁶⁷
- 918 Dir Ebū Cehl’e ‘Ömer kim şübhe yoḳdur aña hīç
Ol resūldür faḥr-ı ‘ālemdir aña yoḳdur gümān⁸⁶⁸
- 919 Anı-da görmez misin bir aḳ bulut dā’im anıñ
Nereye giderse olur üzerine sāyebān⁸⁶⁹

⁸⁶² [Ol sā‘at ditredi] YK 945: Ḳaldırıp elin du‘ā ḳıldı, [gūyā] YK 945: gūye

⁸⁶³ [Ḥaḳıñ] YK 946: Ḥaḳḳ’ın, [getürüp] YK 946: getürdi, [ol zamān] YK 946: iderüben. Vezin gereḡi “Ḥaḳ” sözcüḡü şeddesiz okundu.

⁸⁶⁴ [itdi] KON: itdiler

⁸⁶⁵ [nice pinhān olasın] YK 948: niçün pūnhān olasız, [zāhire çık] KON: zāhirecaḳ, [bu] YK 948: -

⁸⁶⁶ [idüp] YK 949, MK 927: ider

⁸⁶⁷ [kim] YK: -, [Ya nice uyduñ aña sen ḳanı bunca ād vü şan] YK 950: Niçün bir cāzuya uyduñ ḳanı sende ‘ār u şān

⁸⁶⁸ “gümān” sözcüḡü “kemān” okunacak şekilde harekelenmiş; ancak bağlama uygun olan “güman” okunuşudur. [kim] YK 951: -, [yoḳdur] YK 951: yoḳdır

⁸⁶⁹ [anı da] YK 952: anda, [bulut] YK 952: bulud, [nereye] YK 952: nireye, [üzerine] YK 952: üzerinde

45-a 920 Her ki ümmet olup aña tutar ise sünnetin
Bî-gümân anıñ-ıçündür ħūrî ğılmân u cinân⁸⁷⁰

921 Çünki günden güne artdı ümmeti hem şer°-i dîn
İns ü cin oldu müşerref hem zemîn ü asümân⁸⁷¹

922 Çekmedi küffāra Mekke’de kılıç dökmedi kan
Şonra Medîne’ye varup eyledi anda mekân⁸⁷²

923 Sevdiler ehl-i Medîne oldu cümle tâbi°in
Mu°cizātın zîra hep itmişler idi imtiḥân⁸⁷³

924 Didi Cibril yâ Muḥammed her ki imân ḥil°atin
Da°vet eyle geymez ise katl idüp virme amân⁸⁷⁴

925 Faḥr-ı °ālem pâdişāh oldu ve dört yâri vezîr
45-b Biri Ebū Bekir °Ömer °Oşman °Ali kāmuran⁸⁷⁵

926 Anda mescidler yapuban kıldılar beş vaḳt namāz⁸⁷⁶
Cebra’îl geldi buyurdı-kim Bilāl okuya ezân

927 Cuma° gün ḥuṭbe okurdı bir direge dayanup
Dā°im eyle °âdet idinmişidi ol mihribân⁸⁷⁷

928 Didi aşḥāb yâ resûl menber yapalım biz size

⁸⁷⁰ [ki] YK 953: kim, [sünnetin] YK 953: sünnetin, [anıñ-ıçündür] YK 953: anıñçün nider

⁸⁷¹ [şer°] YK 954: şerḥ, [cinnü] YK: cin

⁸⁷² [Mekke’de kılıç] YK 955: kılıç Mekke’de

⁸⁷³ [oldı cümle] YK 956: cümle oldı, [Mu°cizātın zîrā hep itmişler idi] YK 956: Mu°cizātın nice zîrā itmişdi

⁸⁷⁴ [geymez] YK 957: gitmez, MK 935: girmez, [Cibril] KON: Cebrāîl

⁸⁷⁵ [pâdişāh] bâdişāh, [ve] YK 958: veya, [yâri] YK 958: -

⁸⁷⁶ Bağlam gereği “beş” olması gereken bu sözcük “pes” olarak yazılmış.

[yapuban] YK 959: yabup, [okuya] MK 924, YK 959: ide

⁸⁷⁷ [eyle] MK 925: öyle

Huṭbeyi kimi işidür kimi işitmez e cān⁸⁷⁸

929 Şoṇra bir minber yapıldı çıḳdı üstüne resūl
Huṭbeye başladı okuyaydı ol nev-cüvān⁸⁷⁹

930 Gördiler kim mescid içre ḳopdı feryād ü enīn
Ol direk yarılup itdi nevḫa vü ah u fiḡān⁸⁸⁰

46-a 931 İndi minberden resūl şıḡadı eliyle anı
Sākin oldı ol direk evvelki gibi hem-çünān⁸⁸¹

932 Cümle aşḫāb görüben tekbīr şalavāt getürdiler
Huṭbeyi münberde okudı yine ol şīrīn dehān⁸⁸²

933 Anı işidüp nice kāfirler oldı Müslimān
Daḫı nice muʿcizāt görüp nice ban oḡlı ban⁸⁸³

934 Bunı yazdım yādigār olmak için
Okuyanlar bir duʿā ḳılmaḳ için

935 Gider isem eger dār-ı fenādan
Unutma sen beni rūḫum duʿādan

936 ʿAceb manzūmedir medḫiṇ ḡülidür
Bunı yazan okıyanuṇ ḳulıdur⁸⁸⁴

⁸⁷⁸ [biz size] MK 926: size biz, [işidür] MK 926, YK 961: işidir, [menber yapalım biz size] YK 961: ki menber yapalum. Vezin gereḡi “ey” ünlemi “e” olarak düzeltildi.

⁸⁷⁹ [minber] YK 962: menber, [üstüne] YK 962: menbere

⁸⁸⁰ [feryād vü enīn] YK 963: bir ḡāyet ḡri(?), [yarılup] YK 963: yirinüp, [nevḫa vü ah u] YK 963: nevḫavā-yı

⁸⁸¹ [minberden] YK 964: menberden, [şıḡadı] MK 929: şıḡar, [evvelki gibi hem-çünān] YK 964: öbekleyin(?) hemān

⁸⁸² [görüben] MK 930: gördiler, YK 965: görüp, [getürdiler] YK 965: getürüp, [münberde] MK 930, YK 965: menberde, [ol] MK 930: -, [dehān] YK 965: hemān

⁸⁸³ [Müslimān] MK 931: Müslümān, [kāfirler oldı Müslimān] YK 966: küffār imāna geldiler

⁸⁸⁴ MK nüshasında KON 934, 935, 936. beyitler yok. Bu beyitlerin yerine üç beyit (MK 932, 933, 934) ve ardından mensur bir bölüm gelmektedir.

MK 932: Ger bu ʿālem hālk dirse şubḥ u şām / Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām

MK 933 Ger diler iseñ bula canıñ şafā / Vir şalavat berr rasūli Muştafā

MK 934 Oқуyanı yazanı dinleyeni / Yazdıranı rahmetinle yarlıgagıl yāʿni.

YK nüshasında da KON nüshasının son üç beytine yer verilmemiştir. YK nüshası 23 beyit daha mesnevi uyak düzeninde devam eder.

YK 967 Vardığınca gün be gün artdı ol ʿālī-cenāb / Getürdi aña Cebrāil emīn vaḥyi ḥiṭāb

YK 968 Āyet āyet iner-idi aña Qurʿān-ı ʿazīm / Zīrā bildirir-idi kim nireden ola şevāb

YK 969 Ne ki emir itdiyse hem daḥı nehyini tamam / Nicesi rahmet ola yā nireden ola ʿazāb

YK 970 Daḥı seyr itdi tamam sebʿ-i semāwātī resūl / ʿArş-ı rahmānda görüp dīzār-ı Ḥaḥḥʾı bī-ḥicāb

YK 971 Yā Muḥammed dile benden ne dilerseñ didi Ḥaḥ / Cümle maḥşudıñ murādıñ ola ʿatımda icāb

YK 972 Didi ümmetümi dilerem yā Rabbi baña vir / Anlaruñ suçlarını ʿafv idüp kılma ʿitāb

YK 973 Didi kim cümle ḥabībüm saña ümmet didigin / Senin olsun cümlesini nedir ol zerre türāb

YK 974 Duta farzumı benüm daḥı seniñ sünnetini / Ben anı cennete koyam ne suālī ne cevāb

YK 975 Ey Ğulāmī aña ümmet olugör ʿāqılın / Māsivaʾllāh қо gel cān u gönülden Ḥaḥḥʾa tap

YK 976 Nice bir dünyā koyup yānice bir nefse uyup / Nice bir dinleyesin çeşte vü çeng-ile rebāb

YK 977 Nice bir besleyesin dünyā sarāyın nice bir / Ne kadar maʿmūr idersen şonucı olur ḥarāb

YK 978 Ey ḥāif kim bu dünyā milkine çekilen emek / Yapar-ısan gel dār-ı beḳā milkine yap

YK 979 Nice bir seyr idersen dünyāda vīrāneleri / Anıñ içinde mekān eyledi baykuş u ğurāb

YK 980 Nice bir vāʿiz naşihat saña itmeye eşer / Nice bir cizye şala māye şeyḥ şebāb

YK 981 Dilerem ʿaşkuñ-ıla ḳalbümü pür nūr idesin / ʿİlm-i ḥikmet maḥzeninde açıla üstümize bāb

YK 982 Zulmet içinde kala idi zemīn ü ber u baḥr / Şuʿle virmeyeydi ana semādan māhitāb

YK 983 Ol Muḥammed Muştafā daḥı velīler nebīler / ʿİzzet için rahim kıl ben ḳuluna itme ʿiḳāb

YK 984 On sekiz biñ ʿālemüñ ʿarş-ı kürsī ḥaḳḳıçün / Cümlemize rahmet it eyle duʿāmızı mecāb

YK 985 Bu kitābı okuyup kim ki duʿā ide baña / Vaṭanı cennet ola olmaya şorı ḥisāb

YK 986 ʿĀḳıbet rūḥı alın tenden imān ile gide / Şaḳıla üstüne rahmet mā-i kevşer-i gülāb

YK 987 Yā İlāhī oқуyanı dinleyeni yazanı / Rahmetüñ deryāsına ḳarḳ idüben eyle meşāb

YK 988 Ḥamdü lillāh ḥamdü lillāh yā ilāhīʾl-ʿālemīn / Burada ḥamd ü şenā ile tamam oldı kitāb

YK 989 **Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt** Söz budır ancak hemīn vallāhu aʿlem / Biʾşşevāb **1247 / 19 fi Ramazan**

YK nüshasında kitabın sonuna dinî-tasavvufî içerikli 4 kaside ve 8+8 hece vezniyle yazılmış bir gazel eklenmiştir. Bu şiirlerin eserden ayrı ele alınması gerektiğini düşündüğümüz için onları buraya almayı gereksiz görüyoruz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARMA

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

Bu, Hadice –Allah Ondan Razi Olsun!- Destanının Kitabıdır

1. Ey hiçlikten kainatı var eden, yeri sabit tutup, göğü devir ettiren!
2. Senin lütfunla yaratılmış olan ay ve güneş her gün bu dünyayı devrederler (bu dünyanın etrafında dönerler).
3. Ne zaman güneş doğsa bu dünya açık, aydınlık, cennet gibi olur.
4. Sonuçta güneş doğunca, gündüz, her ne iş varsa onunla avunur, meşgul olur.
5. Sonuçta bütün meyve ve sebzeler tatlı su, güneş ışıısıyla olgunlaşırlar.
6. Ey hoca! Her ne zaman gün tamamlansa gece olur, karanlık olur.
7. O cihan şahı, peygamberler arasında, yıldızlar arasındaki güneş gibi apaçık belli olmuştur.
8. Ne zaman güneş doğsa sevinç olur, âlem içinde şimşek çakar, daima bu böyledir.
9. O, Allah'ın sevgilisi (olan) Muhammed Mustafa (ki) daima gönle neşe veren odur.
10. Şöyle bil ki (o cihanın övünç kaynağı olan) Hz. Muhammed olmasa kara, deniz, ay, güneş, gökyüzü (olmazdı).
11. Mahşer gününde (Hz. Muhammed) sebep (vesile) olmasaydı, insanlar ve cinler (yani bütün mahlukat) hep karanlık içinde kalırlardı.
12. Ey can! Bil ki onun için ona “iki dünyanın güneşidir” derler.
13. İnsan, cin, hayvan, kuş hem (de) melek; arş u kürsi (Allah'ın büyüklük ve yüceliğinin ve her şeyi kuşatan sınırsız egemenliğinin tecelli ettiği iki yer), ay, güneş hem (de) gökyüzü yok (idi).

14. Yeryüzü, gökyüzü; cennet ve cehennem yoktu. Sadece Allah'ın isimleri ve sıfatları vardı.
15. O (Allah), herkesten güçlü ve varlıklı idi; bâkî olan, varlığının sonu olmayandı.
16. (Allah) diledi ki kudretini göstere, olabilmesi mümkün değilken her şeyi var ede.
17. (Allah) önce Muhammed Mustafa (âlemin) ışığı olsun diye, onu yaratıp âleme neşe verdi.
18. O Gani (hiçbir şeye muhtaç olmayan, her şeye sahip olan Allah), her şeyden evvel, Allah'ın sevgilisi olan Muhammed Mustafa'yı yarattı.
19. Ey azimli kişi! Şöyle bil ki (Allah) olabilir olan her şeyi altı günde tamamladı.
20. O anda, gökyüzü (ve) yaratılmış olan bütün varlıklar, o Muhammed (S.A.V.)'in şerefine yaratılmıştır.
21. Bunlar da - Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali- Yüce Allah'ın makbul kuludurlar.
22. Bunlar da Mustafa'nın dostlarıdır; bütün ashabın da nurlarıdır.
23. Şöyle bil ki her kim bunlardan (dört halife) birinden nefret ederse onun imanı kaybolur.
24. Allah bunları rahmetiyle ağırladı, her birine rahmetini bol bol verdi.
25. Ya Rabb, onların yüzü suyu hürmetine bizi (senin) dostlarınla tanıdık yap.
26. O herkesin yardımcısı olan (Allah) cümlesinden razı olsun; Allah'ım hepsinden razı olsun.
27. Dilerim ki dilime kuvvet gelsin, ben değersiz derdine çare olsun.
28. (Hz. Muhammed) Mustafa'nın güzel yüzünü anlatayım, (Hz.) Hadice'nin hikâyesini açıklayarak anlatayım.
29. Sonuç olarak pek çok olgun kişi, (Hz. Muhammed) Mustafa'nın doğuşunu anlatan, açıklayan eserler söylemişler.
30. Ben de bir (Hz. Muhammed) Mustafa destanı söyleyeyim ki dinleyen huzur bulsun.
31. Kim ki peygamberlerin en değerlisi (olan Hz. Muhammed'in) doğuşunu anlatırsa, o (kişi) toplum içinde dua ile anılır.

32. Onun adı kıyamete kadar hatırlanır, ruhu daima dua(lar)dan (ötürü) mutlu olur.
33. Aynı zamanda (Hz. Muhammed'in) övgüsünü okutan (kişi) sevap kazanmış olur. Okuyan ve dinleyen (de) sevap kazanır.
34. Ben de sizlerden rica ederim. Lütfedip hayır dua edin.(Lütfedip beni hayır dualarla anın).
35. Dilerim ki Allah (onların) muratlarını versin; cennet içinden (onlara) yüzünü göstere.
36. Bütün zor işleri kolay olsun; sonunda (da) iman ona yoldaş olsun.
37. (Bunu okuyan kişi) Ben değersiz zavallıya lütfetsin; Fatiha okuyup (ruhuma) bağışlasın.
38. Ey Allah'ım, (Hz. Muhammed) Mustafa'nın hürmetine lütfet, hepimize rahmet et, (günahlarımızı) bağışla.
39. Eğer bizim yüz binde bir suçumuzu, adil davranıp bağışlamazsan bizi...
40. Ya kendisinden yardım istenen, yardım beklenen (Allah), vay bizim hâlimize ki cehennem bize mekân olacak.
41. Ey bizim Allahımız! Sen lütfedersen yüce cennet, vatanımız olur.
42. Merhametinin denizine sınır yoktur. Ondan bize bir damla(yı esirgeme), yardım et.
43. Ey Allah'ım, sonunda hepimizi iman ile (öbür dünyaya) göndermeni dilerim.
44. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Muhammed! Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun ya Ahmed! (Hz. Muhammed'in övülmeye layık anlamına gelen ismidir)
45. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Hamid! (Hz. Muhammed'in isimlerinden biridir, şükreden anlamındadır.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Mahmud ! (Hz. Muhammed'in isimlerinden biridir, övülmeye değer anlamındadır.)
46. Ey can, bil (ki) o parlayan ay (gibi olan) Muhammed Mustafa ana rahminde iken...

47. Cihanın övünç kaynağı (Hz .Muhammed) babadan yetim oldu. Görün ki yüce Allah neler yapacak?
48. Cihanın övünç kaynağı (Hz. Muhammed), yedi yaşına girince annesinin ömrü de tamam oldu.
49. Onun mübarek bedeni hasta oldu. Ruhunun dosta (Allah'a) kavuşmasını diledi.
50. Dedi ki: Ya Muhammed! Gel göreyim. Yüzümü, yüzüne biraz süreyim.
51. Çünkü senden ayrılacak gibiyim, ey yâr! Şöyle ki gayet hasta oldum.
52. Sevgilim, sevdiğim, canım, cananım! Yoluna ruhum feda olsun.
53. Senin iyiliğini görseydim, ömrü(mü) senin peygamberliğine (senin peygamber olacağın zamana) eriştirseydim (diye) umit ederdim.
54. Allah'ın hükmünü kabul etmek kolay olmadı (ama sonunda) Allah'a şükür, son derece razı oldum (boyun eğdim, kabul ettim).
55. Ey can! Babadan yetim olmuştun, şimdi de anadan yetim oldun.
56. Boynuna sarılıp ağladı. Görenin katlanmaya gücü kalmadı.
57. Dedi ki: “Ya Muhammed, ey ay yüzlü! Seni her zaman Allah'a ısmarladım.”
58. Bunu böyle diyip can verdi. Hısımlarının feryad figanları göğe çıktı.
59. Bir yere toplanıp çok ağladılar. Sonunda defnedip mezara koydular.
60. Abdülmuttalib -ki Peygamber'in dedesidir- gonca gülün (Hz. Muhammed'in) elini eline alıp...
61. Cihanın övünç kaynağı (Hz. Muhammed'i) evine getirdi. Ona saygı hürmet gösterirdi.
62. Ey sevdiğim, yetim olduğuna ağlama! Ki dertli ruhuma doktorum sensin.
63. Ey can, gerçekten ben ömrüm oldukça seni korurum, seni tasalandırmam bunu bil.
64. Resulün gönlünü teselli etti. Allah ona çehresini gösterebilir, tecelli etsin.
65. Ahmed'i (Hz. Muhammed'i) asla yanından ayırmazdı ki onu canından fazla severdi.
66. Otursa kalsa yanından kovmazdı. Yemeği de onsuz yemezdi.

67. Oysa ki bir gün o ihtiyar hasta oldu. Mekke'nin büyükleri, (ileri gelenleri) işitip geldi.
68. Hatırını sorup ziyaret ettiler. Allah şifalar versin dediler.
69. Ki üç oğlu da orada hazır idi. O ihtiyar dönüp oğullarına baktı.
70. O an gözleri yaşla doldu. Gönülden ah edip inledi.
71. Hepsi onu görüp ağladı, inledi. Hiçbirinde tahammül gücü kalmadı.
72. Benim ağlamamın sebebi budur bilin, dedi. Ayrılık nedeniyle yüreğimin yanmasının sebebi budur .
73. Ey can! Muhammed ki çocukluk çağında hem anadan hem babadan yetim kalmıştı.
74. Gidince (Abdulmuttalib burada kendisinin ölümünü kastediyor) kim atası olur (kim ona babalık yapar, onu himaye eder); onu, o cihanın övünç kaynağını (Hz. Muhammed'i) alıp besler?
75. Ebu Lehep dedi: Lütfet, bana ver, onun hizmetine beni eriştir.
76. En mükemmel şekilde ona hürmet edeyim, bu işi canıma minnet sayayım.
77. Benim senden ümidim yoktur, benim güvenim sana değildir, dedi.
78. Cihanın yiğidi Hamza da o ruhu ferahlatanı (Hz. Muhammed) bana ver dedi.
79. Onun hizmetini can u gönülden yapayım, uğruna canımı feda edeyim.
80. Sen eli açık, cömerd bir kişisin. Hem de yiğitlerin liderisin, dedi.
81. Ki sadıksın, özün de doğru sözün de... Ki iki dünyada yüzün ak olsun (Allah seni uandırmasın)
82. Fakat sen, gazadan (din uğruna savaşmaktan) geri durmazsın; (ben ise) Muhammed'i (her türlü) eziyetten korumak isterim.
83. Bu kez Ebu Talib öne çıktı. Babasının sözüne rağbet etti (babasından konuşmak için izin istedi).
84. Ey gözlerimin nuru, baba! Allah göstermesin ki sen bir hata yapacaksın, dedi.
85. Ey şah, Muhammed'i bana emanet et, Allah nasip ederse ona ben hizmet edeyim.
86. (Abdulmuttalib) bu sözü işitip sevindi. Sanırsın (ki) ona dünyayı verdiler.

87. Ebu Talib'e babası, dedi ki: Vasiyet ediyorum.
88. Muhammed'i alıp eve gidesin, evin baş köşesine onu geçiresin.
89. Elinden geldiğince hizmet et. Allah katında sen de hürmet göresin.
90. Bütün evlatlarından fazla sevesin. Dilersen derdinin çaresini bulacaksın.
91. Onu asla elbisesiz bırakmayasın. Ki hor görüp yetimdir demeyesin.
92. Onun değerini sen sonra anlayacaksın. Sevinip mutlu olup güleceksin.
93. Allah ona peygamberlik verecektir. Niceleri o mutluluğu görecekler.
94. Ona göre nice türlü övgülerde bulundu. Ebu Talib'e dualar etti.
95. Ona ısmarladı ve kendi gitti. Fanilik ülkesinden ebediyete göç etti.
96. O ihtiyarı yıkayıp mezarına koydular. Onun için bütün insanlar ağladılar.
97. Ebu Talib, Peygamber'i (Hz. Muhammed) alıp geldi. O evladı evine getirdi.
98. Fatıma adlı bir hanımı vardı. Sözü tatlı, melek sıfatlı idi.
99. Eşine dedi ki ne mutlu! Bize böyle bir keramet nasip oldu.
100. Mutlu (bir şekilde) evine getiresin. Şükür ki bize izin vermişlerdir.
101. Muhammed Ahmed'e dadı olacağız. Ahiret günü mahşerde de rahmet bulacağız.
102. Onu bir lütuf olarak kabul edelim. Biz ona olabildiğince hürmet edelim.
103. Elinden tutup hemen baş köşeye geçirdi. Yemek getirip yedirdi, içirdi.
104. Dedi ki: Ey gözümün nuru Muhammed! Ki oğlumun adı Ali, senin (adın) Ahmed.
105. Bundan böyle seni ben Ali'den de canımdan da sevgiliden de fazla severim.
106. Sonuç olarak Muhammed Mustafa orada durdu, o vatanda huzurla yaşadı.
107. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Ahyed! (Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Tevrat'taki ismidir.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Vahîd! (Hz. Peygamber'in bir ismidir. Benzeri bulunmayan, hiçbir mahlukla denk olmayan ve tek olan anlamındadır.)
108. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Mâdih! (medheden) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Hâşir! (toplayan, bir araya

getiren anlamındaki bu sözcük de Hz. Muhammed'in isimlerinden biridir. Öldükten sonra haşır meydanında toplanıp bir araya geleceğimiz gün Hz. Muhammed'in ümmetini toplayıp bir araya getireceği kastedilmektedir.)

109. (Ebu Talib'in) Atike adlı (bir) kardeşi vardı, Ebu Talib onu çok severdi.

110. Muhammed'in halası idi, ey yâr! Ebu Talib'in evine geldi, ey yâr!

111. Ki söz esnasında bir söz geldi ama dili sözde gönlü kederde.

112. Dedi ki ey gözümün nuru kardeş! Size bir söz söyleyeyim (ama) (kimseye) duyurma.

113. Muhammed büyüdü ve yiğit oldu. Onun evlenmesinin vakti geldi.

114. Ama elimizde malımız yok. Gidip kız isteyecek hâlimiz yok.

115. Onu düşünüp çare bulalım. Ne yapıp neyleyelim, nasıl edelim?

116. Ebu Talib dedi ki elimizde altın ve gümüş yok (o yüzden) dilimiz de kısadır (söz söylemeye cesaretimiz de yok)

117. Para istemek için kime gidelim? Kime boyun eğip yalvaralım?

118. Atike, dedi ki “Ey vefalı yâr! Benim aklıma bir fikir geldi dinle, ey yâr!”

119. Bilirsin ki Hadice Hatun'un kervanı, her yıl Şam'a gider.

120. Ey can, dinle!Ticaret vakti geldi. Tellallar çok bağırdı (ilan etti).

121. Şam'a gidenler, maaş karşılığı at deve sürenler, gelip kaydolsunlar.

122. İşe yarar atlı, silahlı yiğit, delikanlılar gelip kervanı beklesinler.

123. (Herkes) durumuna göre maaş kazansın, herkes usulünce (kurallara) uysun.

124. Ben de o şaha (Hz. Hadice) gitmeyi isterim. Ki o ay yüzlüye hâlimi arz edeyim.

125. O, Muhammed'i bir işe yerleştirir. O güçlüğü böyle bir çare buluruz.

126. (Hz. Hadice) iyiliksever, cömert (bir kişidir). Yetecek kadar mal verse ne gamdır! (Tasa edecek bir şey yok).

127. Onu o mal ile evlendiririz. Muhammed'e gelin alıveririz.

128. Ebu Talib işitip başını salladı. Gözlerinden kanlı yaş akıtıp ...

129. Dedi ki ey kardeş, bizim soyumuzda, neslimizde başkasının emrinde ücretle çalışan hiç yoktur.

130. Yine gayret edip aklını topladı, ki kendi kendine düşündü, dedi...
131. “Allah’ın hikmeti ne ise o başa gelecektir. Allah’ın kudreti nasıl olur görelim.”
132. Atike izin isteyip eve geldi, ona göre armağanlar düzenledi.
133. Hadice’nin makamına ulaştı. Kapıcılar onu görüp etrafına topladı.
134. Hadice Hatun’a derhâl söylediler. Atike Hanım’ın geldiğini bildirdiler.
135. Hemen koşup onu karşıladı. Elinden tutup hemen içeri girdi.
136. (Onu) yücelterek saygıyla baş köşeye geçirdi. Gül suyu, şeker şerbeti içirdi.
137. Emretti o kadar yiyecek, içecek getirildi, sıralandı. Hepsi tatlı, yiyene minnet ...
138. Yenilip içilip dua edildi. Duadan sonra el yüze sürüldü.
139. Hadice söz açıp dedi ki: Ey yâr, isteğiniz ne ise söyle(yiniz).
140. İsteğiniz nedir söyleyin bilelim. Ona göre tedarik edelim.
141. Atike der: “Dierim (ki) sağ olunuz var olunuz, talih ile daima dost olunuz.”
142. Ömrün uzun ve sürekli olsun, nice şahlar kapına köle olsun.
143. Güler yüzün dünyada hiç solmasın. Mübarek kalbine hiç gam keder gelmesin.
144. Ey devletli hanım, muradım budur ama dilim söylemeye varmaz (cesaret edemez).
145. Ey yâr, bil (ki) Muhammed-i Emin adlı bir yiğit, kardeş kuzusu var.
146. Pek çok kişi hizmetinizde çalışmaktadır. Kimi deve kimi at yedip sürmektedir.
147. Ona da ne olur bir hizmet emretsen (bir iş versen) her ne derssen emrine itaat eder.
148. Kervanın ticaretten gelince sevinip mutlu olsun canın.
149. Hepsinin maaşını verirsin, ona da ne kadar ihsan uygun görürsen emredersin.
150. Onu kesinlikle evlendirmek isteriz; ama elimizde gümüş ve altın yok.
151. Ebu Talib size dualar eder. Hem de makamınıza övgüler sunar.
152. Dedi ki “Lütfedip bir iyilik yapsınlar. Bu derdimize derman olsunlar.”
153. Hadice bu sözi nasıl ki işitti; o anda, sonunda ne olup bittiğini anladı.
154. Meğer Hadice bir düş görmüş idi. Rüya tabircilerine onu sormuş idi.

155. Gökte siyah geceyi tamamen ışıkla aydınlatan parlak dolunayı görür.
156. O (dolunay) yeryüzüne iner (ve) o anda Hadice'nin dizine konar.
157. Onunla aydınlandı bütün dünya, cin ve insan (bütün yaratılmışlar) sevinip mutlu olurlar.
158. Hadice o saat uykudan uyandı, mutluluktan misk ve anber kokuları etrafını sardı.
159. O zaman divit kalem alıp eline (bir mektup) yazdı. Hemen rüya tabircisine bir adam gönderdi.
160. Rüyasında ne gördüğünü bir bir kağıda yazıp anlattı.
161. Mektup (rüya tabircisine) ulaştı, (tabirci) (Hadice'nin) mührünü kaldırıp okudu ve tanıdı.
162. Tabirci o an eline kalem alıp Allah'ın adını dile getirdi.
163. Dedi: O cihanın övünç kaynağı olan, ahir zaman peygamberine nasib olacaksın.
164. O en büyük nur, Mekke'de (dünyaya gelecek) ve cihan onunla müjdelenecek.
165. Ki Tevrat'ta nitelikleri yazmıştır. (Allah) bütün kainatı onun için yaratmıştır.
166. Ayrıca Hail İbrahim'in soyundan olacak. Yüce Allah'ın sevgilisi olacak.
167. Onun ismi Muhammed olacaktır, bir adı Mahmud biri de Ahmed olacaktır.
168. Ki Hadice mektubu okudu, bildi. Can u gönülden çok razı oldu.
169. Ona ücretli diyecekler, bu ona yakışmaz. Ona ala kafirlerden vergi almak yakışır.
170. Ben onun peygamber olacağını umarım; bütün yaratılmışlara rehber olacağını umarım.
171. Şam'a, Irak'a dahi hükmede, putları kırıp dışarı ata.
172. Gönder, Muhammed buraya gelsin; biz onu ücretli çalışan bilmeyiz bilsin, dedi.
173. O kervanda o da olsun ne olur? Sonunda cihan halkı ona kul olacaktır.
174. Gelirse burada onu biz görelim. Ona layık işleri gösterelim.
175. Atike (bunu) işitdi, sevindi, mutlu oldu. İzin istedi, yolcu oldu.

176. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Akib! (Kendisinden sonra peygamber gelmeyen, son peygamber Hz. Muhammed kastedilmektedir) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Taha! (Peygamberimizin bir ismidir.)

177. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Yasin! (Hz. Muhammed'in fitraten, hilkaten, edeben ve ahlâken en yüksek olduğu herkesçe bilindiğinden bu isim kendisine verilmiştir.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Tahir! (Bütün ayıp ve kirlerden arınmış olduğu için Hz. Peygamberimize bu isim verilmiştir.)

178. Atike Hatun'a müsaade edildi (ve) o nur yüzlü (Atike Hatun), Ebu Talib'e gitti (Ebu Talib'in huzuruna çıktı).

179. Bütün konuşmayı, Hadice ile olan görüşmeyi ona anlattı.

180. Her ne söylendi ise anlattı. Muhammed'i ona gönderelim, der.

181. Ebu Talib dedi ki : “Ya Muhammed, inşallah Hadice destek olacak.”

182. Sizin oraya gitmenizi buyurmuş, işler ne ise göresiniz (diye).

183. Alemin övünç kaynağı olan Muhammed, bu sözi işittiği için o an mutlulukla harekete geçti.

184. Hadice'nin evine ulaştı, saygıyla karşıladılar, odaya girdi.

185. İzin verildiği için geçti, oturdu. Muhammed'in geldiğini Hadice gördü.

186. Ki Tevrat'ı öpüp eline aldı. Oda duvarının yakınına geldi.

187. Hadice bütün Tevrat'ı bilirdi. Ne kadar varsa onu okurdu.

188. Meğer Tevrat'ın içinde görmüş idi ve de alimlerden sormuş idi.

189. Muhammed'in sıfatı, aslı esası, hakikat nasılsa (Tevrat'ta) yazılmıştı.

190. Muhammed, Mesih'ten sonra gelecek. Muhammed şefaath ehli olacak.

191. Bütün alem, cinler ve insanlar, onun hürmetine yaratılmıştır.

192. Bütün peygamberlere rehber olacak. Veliler, peygamberler ona muhtaç olacak.

193. Allah dünyayı, göğün en yüksek katını ve cennet kızlarını onun için yaratmıştır.

194. O, Mekke şehrinde vücuda gelecek, bütün halkı dine davet edecek.

195. Bu ilmi okuyup bildiği için ona gönülden özlem duymuştu.
196. Onun geleceği zamanın geldiğini, Muhammed'in dünyaya geldiğini...
197. Ey can,bil ki o can, Mekke şehri içinde güneş gibi belli olmuştu.
198. Bil ki büyük küçük herkes, cihanın övünç kaynağı olan Muhammed'i severdi.
199. Ona Muhammed-i Emin derlerdi, bütün halkın gözünde onun değeri büyüktü.
200. Onun değerini Hadice bilirdi, gece gündüz hayalinde (Muhammed) olurdu.
201. Kapının deliğine yüzünü koyduğu anda Peygamberi gördü.
202. Alnındaki ışık tecelli etmiş. Tevrat'ta onun yazılmış olduğunu görürdü.
203. Ne zaman ki (Hz. Muhammed'in) o sevilen dili söylese, dinleyenin ruhu ve bedeni erir.
204. Kirpiklerinin, kaşının siyahı da görenleri (hayranlıktan) deli eder.
205. Görür onu ki o Allah'ın sevgilisidir. Onun dünyada -asla- benzeri yoktur.
206. Bilir onu ki o güzel yüzlüdür, kimse onu tarif edemez.
207. Sevindi dedi ki maksat buydu. Dilerim ki Allah kolaylık sağlar.
208. Ey Allah'ım, sen duamı kabul et, beni sevgili (kulun) Mustafa'ya kul et.
209. Hadice saraya geldi, oturdu. Yüzü dolunaya benzemişti.
210. Sevinip mutlu olup eve geldi. Ahçıbaşlarına emir verdi.
211. O vefalı sevgiliye sofraya kuruldu. (O vefalı sevgili) yedi, içti ve keyiflendi.
212. Hadice onu görüp sevindi. Âdeta (sevincinden) kendini kaybetti.
213. Yine gayret edip aklını topladı ki kendi kendine düşünürdü.
214. Eğer bu sırrı bir kimseye söylersem, bu gizli sırrımı açığa vurursam ...
215. İşitenlerin hepsi dinleyecekler, bu sırdan türlü manalar çıkaracaklar.
216. Büyükler, "sabırlı ve sağlam (durun); acele edenler sonunda ayıplanır" demişler.
217. "Ücretli gönderelim, nasıl olur işin sonu görelim" demişti.
218. (Hadice'nin) "kervanın reisi" sıfatlı, Meysere adlı bir kulu vardı.
219. Bütün mal ve kumaşı o kaydeder, yönetir; yılda bir de ticarete giderdi.

220. Bütün kervanın reisi idi, hepsi onun hükmü altında idi.
221. Ya Meysere! İşit cevabı (söyleyeceklerimi dinle), işin doğrusu ne ise onu yap, dedi.
222. Ki Abdülmuttalib'in oğlu Muhammed, hizmet etsin diye kervana yazıldı.
223. Onun aslı Kureyş büyükleridir.Hem de onun nesli Halil İbrahim neslidir.
224. Onu ben Tevrat'ın içinde, Tevrat'taki ayetlerin içinde görmüşüm.
225. Tevrat'ta belirtilmiş olan nitelikleri ile bütün sıfatları ve gerçek değerini gösteren özellikleri benzerdir.
226. Bir gün gelecek ki o peygamber olacak, bütün peygamberlerin başı olacak.
227. Ve Cebrail inip Kuran gelecek, ona uyanlar mümin olacak.
228. Ona göre ona saygı göstermek gerekir, mükemmel bir biçimde ona hürmet etmek gerekir.
229. İnşallah biz onun kulu kölesiyiz, onun bize hizmet etmesi -Allah göstermesin-(asla uygun değildir.)
230. Elini uzatıp sandığından pek çok giyim eşyası çıkardı, hem de üstüne gül suyu saçır.
231. İki gömlek, iki mendil, iki elbise ... İpek yerine altın (tellerle) işlemişler.
232. İki ipek elbise, hem iki tülbent ... Görenler aferin, bravo derler.
233. Bohçaya koyup dedi (ki) “Bunları al, bu işi güzelce hallet, ihmal etme.”
234. Gidince sen Muhammed'e haber ver, (onu) ata bindir, onun yanında yola koyul.
235. İkinci mola yerine varınca (o da) hep seninle beraber yesin içsin.
236. Üçüncü konak (yolun üçüncü etabı) kolay olacağı için bu işi güzelce hallet, sonuçsuz bırakma.
237. Erkenden Muhammed'i uyandır, ona bu elbiseleri sabah gün ağarmadan önce giydir.
238. Ki bunca elbiseler, gömlekler, ipekler giyinsin; dostları (bunu görüp) şükürler etsin.

239. Ayrıca bu ince pamuklu kumaşı sarınsın bir müddet halk içinde böyle gezsın.
240. Ve bir Arap atını eyerle, onu altın ve gümüşle süsle.
241. (Atın) eyeri, dizgini, göğüsbağı ve de kemendi altın ve gümüşten olsun.
242. Varıp gelince ona saygı göster (ki) sen de huzurumda hürmet göresın.
243. Varıp geldiğinde seni azad edeyim, şu kadar da mal vereyim ki sevinessin, mutlu olasın.
244. Hemen elli altın çıkardı, saydı. Ona söyle, bunu harçlık olarak alsın.
245. Silah alsın hem de yola (çıkmağa) hazır olsun. Haber geldiği anda buraya gelsın.
246. Meysere bu sözleri işitdi ve dedi ki “Saltanatın devamlı olsun.”
247. Ey şahlar şahı, siz ne buyurursanız, ben bundan sonra onu yapacağım, inşallah.
248. Yüzünü yerlere sürüp kalktı geldi ve elli altını eline aldı.
249. Ve bohçayı aldı, sakladı. Muhammed’in huzuruna vardı, ey can!
250. Ona altını verip (şöyle) dedi: Ey can, gidip hemen yola (çıkmağ için) hazırlık yap.
251. Gidecek gün (yola çıkacağımız gün) gelince buraya gelesın, iyi kötü bizimle olasın.
252. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Mutahhar! (Temiz, temizlenmiş mânâsına Hz. Muhammed’in ismi)!Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Tayyib! (Hz. Muhammed’e Cenab-ı Allah en güzel kokuları vermiştir. Bu yüzden kendisine Tayyib denilmiştir.)
253. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Seyyid! (Hz. Muhammed, herkesin imamı, büyüğü, önderi olduğundan kendisine bu isim verilmiştir.) Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Resul! (Allah’ın elçisi)
254. O nur (yüzlü), izin verildiği için yerinden kalktı, Ebu Talib’in makamına geldi.
255. Biliniz ki amcası ona daima mutlu olasınız dedi.
256. Amcasına dedi: Ey alemin şahı! (Bana) o kadar saygı gösterdiler (ki)...

257. Şu kadar tatlı yiyecekler getirildi. Onların dördte biri de yenmedi kaldı.
258. Bize gösterilen saygı ve ikramı bir kimsenin tarif edebilmesi imkânsızdır.
259. Ayrıca bize elli altın vermiş, bunu harçlık etsin, demiş.
260. Atike, Ebu Talib dinlediler. Pek cömert, iyiliksever kadındır dediler.
261. Ki bir gün gitmek için hazırlıklar yapıldı. Davullar çalındı, naralar atıldı.
262. Hadice'nin dört bin devesinin kimi ipek, kimi tülbent, kimi astarlık ince bez (ile yüklüdür).
263. Yükünü yükleyip yola koyuldular. Cihanın övünç kaynağı olan Hz. Muhammed'e de haber verdiler.
264. Hz. Muhammed de hazır olmuş idi; çünkü (Meysere) ona önceden demiş idi.
265. Atike, Ebu Talib dinlediler. Hz. Muhammed'in gideceğini anladılar.
266. Bir süre gözyaşı döktüler. Atike döndü. "Ey kardeş" der.
267. Hz. Muhammed'i ciddiyetle, ağırbaşlı bir şekilde gönderelim. Bu işin sonu hayr olur (inşallah), görelim.
268. Hz. Muhammed (amcası ve halasından aldığı) izinle yola çıktı. Gelip Meysere'nin makamına ulaştı.
269. Meysere tamamen hazırlanmış idi. Kılıç kuşanıp ata binmiş idi.
270. Hz. Muhammed'in geldiğini gördü, sevindi. Bir ata da Muhammed bindi.
271. İki de yola koyuldular. Gelip kervana yetiştiler.
272. Ticaretle uğraşanların hepsi geldi. Ki Meysere'nin önünde (eğilip) saygı gösterdi.
273. Ebu Cehl, Ebu Lehib, Ebu Sufyan, Ebu Bekir de birlikteydi, ey can!
274. Üçüncü konak yerine ulaştılar, akşam olduğu için gece (orada) yattılar.
275. Meysere, Allah'ın resulünü uyandırdı (ve) ona bütün emanetleri verdi.
276. Ey ay yüzlü, sözümü dinle dedi. "Mübarek gönlüne keder gelmesin."
277. Hadice'den ne işitdiyse ne biliyorsa hepsini Muhammed'e arz etti, bildirdi.
278. İpek, atlas kumaşları getirdi ve (Hz. Muhammed'in) tülbendini de sarıverdi (giyinmesine yardım etti).

279. Ve de (öyle) güzel mendiller takındı ki onu kimseler tarif edemez.
280. Altın eyerli bir iyi at da getirdi. Ya Muhammed, gel bin, dedi.
281. Muhammed ona (o altın eyerli ata) binici olduğu için bunu her kim görse şaşakaldı.
282. Kervan harekete geçti, yürüdü. O cihanın övünç kaynağı (olan Hz. Muhammed'e) saygı gösterildi.
283. Sabah oldu, onu görenler gördü. Onu sevenler (onu gördükleri) için muratlarına kavuştular.
284. Ebu Bekir onu görünce sevindi. Kıskanç olanlar(ın yürekleri) orada ateşlerde yandı.
285. Melun Ebu Leheb ve Ebu Cehl ile bu şekilde iki gün gittiler.
286. Meysere'ye "Ey büyüğümüz, (ey bizim) canımızdan çok sevdiğimiz!" dediler.
287. Buna böyle saygı hürmet nedendir? Ayrıca bu soylulara yakışır elbise ve Arap atı (nedendir)?
288. Onun size hizmet etmesi gerekir, size hizmet ediyor olmak bile onun canına minnet (olmalıdır).
289. Sen ona hizmet edip ne yapıyorsun? Ki kendi kendini hafife alıyorsun.
290. Meysere bu sözleri işittiği için dedi ki: "Ya melun, siz ne diyorsunuz?"
291. Bütün bu mal mülk tamamen onundur, Hadice dahi onundur, (bunu) bilin.
292. Bilirsen ben dahi onun kuluyum ki (hatta) akçasıyla (satın) alınmış kuluyum.
293. Ne emrederse ben onu yaparım, fakat ben dahi şöyle bilirim ...
294. Hz. Muhammed, bütün yaratılmışlardan yücedir; Allah'ın sevgili kuludur.
295. Gerçi Allah'ın sevgili kulu çoktur ama Mustafa, Allah'ın (en) sevgili kuludur
296. Bütün düşman(lar) bu sözleri işitti. Kıskançlık ateşiyle yanıp tutuştu.
297. Ebu Bekir bu sözleri çok (iyi) işidip yüz binlerce takdir etti, beğendi.
298. "Ya Meysere, ne hoş dediniz! Gayet güzel, doğru söylediniz." dedi.
299. Ey alemin merd kişisi, yüzün ak (utanacak bir şeyin yok), yaşa varol! Ki düşmanın yüreğini kederle doldurdun.

300. Oradan (ayrılıp) yola koyuldular. Bir güzel mekâna varıp konakladılar.
301. Ki oradan (ayrılıp) gittiler, günlerden bir gün Bahra manastırına ulaştılar.
302. O manastır içinde bir rahip var idi, Ona Buhra-yı Rahip derlerdi.
303. Bütün halk onu işitip bilmişti (tanımişti). Onun sıfatı dünyaya dolmuştu.
304. Evinde ibadet ederdi. Ki İsa'nın dinine bağlanmıştı.
305. Her gün akşama dek oruçluydu. Geceleri sabaha dek ayakta idi.
306. İlm ile ibadet, okuyup yazmak, halvet ve riyazet (insanlardan kaçıp nefsinin terbiye etmek için her türlü dünya zevkinden uzak durmak) onun işiydi.
307. Meğer Tevrat içinde ve İncil'de Mustafa'yı, o dolunayı, ...
308. Tamamen okuyup bilmişti ve gönülden ona özlem duymuştu.
309. Onun niteliklerinin, sıfatlarının nasıl olduğunu ve onun seçkin mucizelerini ...
310. Dünya, cennet, cennet köşkleri ve huriler muhakkak onun için oldu (yaratıldı).
311. (Hz. Muhammed'in) ahir zamanda geleceğini de bütün dünya halklarının ona kul köle olacağını da (Tevrat ve İncil'de okudu, bildi.)
312. Bütün peygamberler onun hürmetine cennete girecekler.
313. O ay (yüzlü), Mekke şehri içinde doğacaktır. (Onun doğması için) tayin edilen zaman yaklaştı, bilmiş olun.
314. Şunu bil ki (o) nereye giderse bir parça bulut (onun) gölgeliği olacak.
315. Hem kervanla gideceğini hem de bu yollarda ne yapıp ne edeceğini...
316. Hepsini ilm içinde (okuyup öğrenerek) görmüştü, onun için ona gönül vermişti.
317. Allah'a yalvarıp, dedi "Ey, Allah'ım! Ki sensin bütün yaratılmışların ilahı."
318. Bütün kulların ilahı sensin. Bütün ibadet edenlerin istedikleri sensin.
319. Dikenden gül, sedefte inci veren sensin; bütün halkı murada erdiren sensin.
320. Bu eksik, kusurlu kulunun muradı odur. Bu kul(unu), beni, lütfedip esirge.
321. Dilerim o zamana (beni) ulaştırasın. Onun sevgili yüzünü (bana) gösteresin.
322. Allahım sen beni ondan ayırma. Peygamberi görmeden canımı alma.

323. Beni hem onun ümmetinden eyle, sonuna kadar onun için çabalamaktan beni ayırma.
324. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Nebiyyü! (Hz. Muhammed) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Resulü'r-Rahimü! (Bütün varlıklara karşı rahmet ve şefkat gösteren Allah'ın elçisi, Hz. Muhammed)
325. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Kayyımü! (İnsanları dünya ve âhirette sevgi, kardeşlik ve iyilik yolunda bir araya getirecek olmasından dolayı Hz. Muhammed'e verilen bir isim.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Cami'ü! (bütün güzel özellikleri kendisinde topladığından dolayı Hz. Muhammed'e verilen bir isimdir.)
326. O rahip duayı öyle ettiği için duası Allah katında hoş karşılandı.
327. Sonunda Allahu Teala, o ihtiyar (Rahip Bahira), Muhammed'in yüzünü görsün diye takdir etti (öyle uygun gördü).
328. Mekke kervanı ne zaman gelse, çıkıp tekkeden onu gözlerdi.
329. Bakıp o bulutu göremezdi; çünkü onun müjdesi (yani işareti) o idi.
330. Yine (hüccesine) girip inzivaya çekildi, hem de kitaplarını yanına getirdi.
331. Yine bir yıl kadar aşık, hayran olarak gözlerinden kanlı yaşlar dökerdi
332. Ki her yıl bunu böyle yapardı. Allahım sen kolaylık sağla derdi.
333. Bu şekilde otuz yıldan fazla (ağladı) ki göz yaşları selden çok akardı.
334. Herhangi biri ticarete ya da gezmeye gider olsa (ve) o tekkenin yakınına gelse ...
335. Tekkeye at üstünde gitmez; deve üzerinden, at üzerinden inerlerdi (yürüyerek giderlerdi.)
336. Bütün halk onu görmek ister, onu görmeye can atardı; ama (o) kendini (herkesten) saklardı.
337. Ki kendini halktan gizler, gelişigüzel kimseler onun yüzünü göremez.
338. Ki Mekke kervanı oraya vardı. Gidip onu Buhra'ya bildirdiler.
339. Koşup tekkenin üstüne çıktı. O gelen kervandan yana baktı.

340. Görür ki kervan(ın üstün)de bir beyaz bulut, (kervan) nereye gitse (bulut da kervanla) beraber oraya gider.
341. Dosdoğru bilir ki Ahmed gelmiştir. Muhammed ki burada görünmüştür.
342. Sevindiği için onun aklı (başından) gitti. Tekke(nin üstün)den kendini aşağı attı.
343. Allah'ın ismini dile getirdi. Onun bir kılına zarar gelmedi.
344. Koşup kervana doğru gitti. Gelirken kervan halkı onu gördü.
345. Hepsi atlarından inmişti, yönünü tekkeye dönmüştü.
346. Ey yâr, kimi yüzünü toprağa sürer, hep el kaldırıp dilekte bulunurlar.
347. O azizin geldiğini hem de o an orada hazır olduğunu görürler.
348. Gelip bunlara selam verdi ve dedi “ey herkes, dinleyin!”
349. Bunu burada bırakıp bize geliniz, yemek hazırladım şöyle biliniz.
350. Dediler, “Ey aziz, gelelim ne olacak ki! Gelip dergahına yüzler sürelim.”
351. Ki Buhra, oradan tekkeye döndü. Mutlu mesut evine ulaştı.
352. Birçok kurban kesip yemekler pişirdi. Allah’a şükür ve övgü duaları dilinde.
353. Hemen o anda yüklerini indirip bütün mallarını, eşyalarını bir yere toplayıp...
354. Kumaşı beklemek üzere (malların başına) adam koyarlar. Muhammed de (onunla) beraber kalsın dediler.
355. Yürüyüp oraya geldiler, büyükler memnuniyetle baş köşeye geçti.
356. Ki Buhra yemeği hazırlamıştı. Dedi ki hepiniz geldiniz mi?
357. Ebu Cehl dedi ki herkes geldi, burada; buraya layık adam orada yoktur.
358. Ebu Bekir dedi ki “Ey azizim, dinle sözümü! Bir yiğit kalmıştır...”
359. Onun adı Muhammed Mustafa’dır. Onun yüzünü görmek mutluluk, neşe kaynağıdır.
360. Onun aslı hepimizden yücedir. Onunla can ciğer arkadaş olmak güzeldir
361. Buhra bu sözü işittiği, bildiği için Muhammed’e doğru yöneldi.
362. O beyaz bulutun da yerinde (yani) kumaşların durduğu yerin üzerinde olduğunu görür.

363. Hemen (oraya) yönelip koştı, gitti. Bu kavme o baktı, gördü.
364. Ki orada Hz. Muhammed'in yüzünü gördü, (ona) hayran olup kendini unuttu.
365. Görür ki alnındaki ışık şimşek çakar (gibi). Ona cennetteki huriler eş, benzer olmaz.
366. Yanağı gonca gülden daha tazedir. Onun yüzü güneş, alnı aydır.
367. Dişi, inci; yanağı, kırmızı yakut; sözü, şeker; dudağı, kevser suyudur.
368. Siyah kaşları hilale dönmüş. Lale, onun yanağına benzemek ister.
369. Onu gören, şaşakalır, hayran olur. Onun aşkıyla bağı yanar, kebab olur.
370. Onun boyu uzun, sanırsın servidir. Hak Teala (onu) güzel tasarlayarak yaratmış.
371. O lider (Hz. Muhammed), nereye uğrasa, (orası) üç gün boyunca misk ü anber kokardı.
372. Buhra hemen o anda gördü, aklı başından gitti. Yine aklını (başına) toplayıp gayret etti.
373. Biraz sonra aklını başına topladı. Elini öpüp yüzünü yüzüne sürdü.
374. Ey benim (görmeyi) arzu ettiğim, gece gündüz yolunu gözlediğim...
375. Ey güleryüzlüm, gözlerim otuz yıldan beri hasret göz yaşları dökerdi.
376. Bu ömrüm senin aşkınla geçmiştir. Zamanım senin arzunla devreder.
377. Allah'a şükürler olsun sonunda (dileğim) gerçekleşti. (Ben) zavallı bülbüle sen gülbahçem (oldun).
378. Geceleri sabaha dek hasretinle çektiğim ahlar ve feryatlarım taşları (bile) eritir.
379. Allah'ın dergahına yalvarıp (yalvarırken) isteğim senin yüzündü (senin yüzünü görmekti).
380. Eğer ah ve inlemelerimi yazarlar ise kalem benim destanımı açıklayamazdı.
381. Ey cihanın övünç kaynağı (olan peygamberim) senin sıfatlarını kitaplarda okuyup öğrenmişim.
382. Bu şiiri okudu, dedi "ey yâr, bu hizmetlerin hepsi (burada ne hizmet varsa hepsi) senin içindir."
383. Muhammed'in elini eline aldı, hemen doğruca tekkeye geldi.

384. (Muhammed) hepsinden üstün tutularak takdim edildi. Ebu Cehl istedi ki engel olayım (Ebu Cehl engel olmak istedi).
385. Buhra, ona dedi ki “Ey iğrenç, pis (adam) senin söyleyecek ne sözün var ki?”
386. (diye) hitap edip dedi “Bu sözü dinleyin ki hepinizi davet etmişim...”
387. Ziyafet Muhammed için olmuştur. (Yoksa) ben size zerrece rağbet etmezdim (aslında).
388. Ben böyle tanıklık ederim (ki) asıl mutluluk Muhammed’(in)dir.
389. Bilin (ki o,) ahir zaman peygamberidir ve bütün peygamberlerin başıdır (en yücesidir).
390. Allah, var olan her şeyi, bunun (Hz. Muhammed’in) yüzü suyu hürmetine, yaratmıştır.
391. Eğer bu (Hz. Muhammed) olmasaydı (hiçbir şey) olmazdı, cinler ve insanlar dünyaya gelmezdi.
392. Bu sözleri dedi ve kalktı. Gidip bu halka hemen yiyecek içecek getirdi.
393. Türlü nimet yenildi ve içildi. Dua edildi ve sohbet (meclisi) dağıldı.
394. (Yerlerinden) kalkarak gelip izin istediler. Manevi gücün daim olsun dediler.
395. Kalkıp Muhammed’i yolcu etti. (Yolcu ederken) yine yüzünü yerlere sürdü.
396. Ya Muhammed senden dileğim budur: Ne zaman ki sana peygamberlik ulaşır...
397. Beni de ümmetinden biri olarak kabul edesin. Yarın (mahşer gününde) şefaatinle (beni) ağırlayasın.
398. Şükürler edip dedi ki ey ay (yüzlü), Allah’a şükür murada ermişim.
399. Buhra yalvarışlarla ayrıldı. Feryatlarıyla dağlar çöller dolardı.
400. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Muktefa! (İzinden gidilmiş, örnek alınmış. Hz. Muhammed kastedilmektedir) Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Mukaffi! (Hz. Muhammed’i dünyanın hiç bir şeyi Allah’a tâbi olmaktan ayıramamış, bütün enbiyâ ve resullerin iyi yollarını da tâkib etmiş olduğu için Hz. Muhammed’e verilen bir isimdir)
401. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Resulü’l- melahim! (Hz. Muhammed’in bir ismidir. Ümmeti ve kendisi din için, dinin ihyası uğrunda büyük

muharebelere mükellef olduğundan bu isim ile de yâd edilmiştir.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Resulü'r-rahat! (Hz. Muhammed'in bir ismidir. Kendisine tâbi olup onun getirdiği hakikatları tasdik ve iman ile insanlar büyük nimetlere ve rahatlara mazhar olduklarından kendisine bu isim verilmiştir.)

402. Kervan yola koyulduğu için yine cihanın övünç kaynağı olan Hz. Muhammed'in atını getirdiler, bindi.

403. Bunlar günlerden bir gün Şam'a ulaştı. Herkese haber ulaştı.

404. Şam halkı çıkıp karşıladılar, Allah size yardımcı olsun dediler.

405. Hepsi hanlara gidip konakladılar. Hepsi odalar tuttular.

406. Bunlar şu kadar kâr ettiler ki öylesini kimse görmemiştir.

407. Dediler ki biz buraya çok (sık sık) geliriz; ki böyle kâr ettiğimiz olmamıştı.

408. Ebu Bekir Meysere'ye dedi ki "Ey can, Muhammed'in hizmetinden dolayıdır bu iyilik, bu lütuf."

409. Meysere "Doğru söylediniz. Siz ki onu söylediniz, (bu dediğiniz) kesin doğrudur." dedi.

410. Ey şah, ben kendimi bildim bileli, her zaman buraya ticarete gelirim.

411. Ki böyle kâr etmiş değilim. Bu işin sırrına ermiş değilim.

412. Hadice'nin sayısız malı oldu. Meysere sevinip huzur buldu.

413. Meğer Yahudilerin bayramı geldi. Onların hepsi şehirden dışarı çıktı.

414. Bunlar bir büyük ovaya (toplandı), (ova) süslendi, donatıldı. Halatlar gerilip kandiller yakıldı.

415. Geliniz, biz de gidelim; nasıl bayram yapıyorlar, görelim, dediler.

416. Ebu Bekir, Meysere ve Ebu Sufyan... Ki Mekke'nin büyükleri, bütün ileri gelenler...

417. Ey yâr, Muhammed'i de yanlarına aldılar. O gece bunlar seyretmek için (oraya) giderler.

418. Görürler ki hepsi yiyip içerler, ki putların üstüne saçı saçarlar. (Yani inci, para, şeker, tahıl gibi şeyleri saçarlar.)

419. Büyük bir ateş yakıp (ateşe) secde ederler. Bunların adına Mecusi derler.
420. Hepsi yiyip içip mutlu mesut, kimi sarhoş, kimi kendinden geçmiş ...
421. Muhammed Mustafa bunu gördüğü için bir kez bunlara doğru hücum etti.
422. Hepsinin o anda ateşi söndü. Çoğunun korkudan ödü patladı.
423. Ne kadar uğraşsalar da yakamadılar. Bu ne uğursuzluktur, bize (musallat oldu) dediler.
424. O köpeklerin bir büyükleri vardı. Hepsinden yaşlı ve hepsinin sevdiği bir kişiydi.
425. Bu nasıl bir durumdur, bize açıkla, bu işte hepimiz çaresiziz dediler.
426. Dedi ki “Mekke kavmini bulunuz, Muhammed bunlardır, biliniz.”
427. “Çünkü (Muhammed) ahir zamanda gelecektir, hem de kervan halkıyla buraya gelecektir.”
428. Muhammed’in geleceği zaman gelmiştir. Onun belirtisi budur.
429. Onun nazarı (bakışı) putlara ve kandillere yakın (olduğu için) ateş ve kandiller söndü.
430. Biliniz ki o dünyaya gelecek, bütün dinleri hep batıl, geçersiz kılacak.
431. Onun işaretlerini bir bir söyleyiverdi. O gerçekten buradadır, (buna) inanın, dedi.
432. Bütün dünyaya onun hükmü hakim olacak, her yeri ele geçirecek.
433. Ki o (Hz. Muhammed), asker toplayıp kılıç çekecek; nice başlar kesip kan dökecek.
434. O itler bu sözleri işittikleri için; o pis, murdarlar Mekke kavmini aradı(lar).
435. Meysere çok korktu. Ebu Bekir bile çok korktu, endişelendi.
436. Meysere, o cihanın övünç kaynağı olan Hz. Muhammed’i alıp, onu cübbe altına sakladı.
437. Çok çabalayıp bulamadılar. Ki nerede olduğunu bilemediler.
438. Dönüp hemen kervana haber ettiler (haber verdiler). Hepsi çabucak odalarına gittiler.

439. O gece kervan yola çıktı, güneş dünyaya doğuncaya kadar (yola devam etti).
440. Bunlar bir konaklamalık mesafe katettiler, genç ihtiyar sağ salim kurtulup oraya (vardılar)
441. Hepsi kona göçe yürüdüler. Hepsi yiye içe, mutlu mesut (yürüdüler).
442. Mekke üç konaklamalık mesafe kadar yakınlaşmıştı. O diri ve kudretli (Allah) neler yapar, görün.
443. Bütün kervan büyükleri toplandı. Ki hepsi Meysere'nin makamına geldi.
444. Ey yâr, ne zaman ki oraya gelseler, bunlar buradan müjdecî yollarlar.
445. Ki Meysere eline kalem aldı, Allah'ın adını dile getirdi.
446. Hadice Hatuna acele bir mektup yazdı. Şam'a hangi gün gelip ulaştığını (bildirdi).
447. Buhra hikâyesinin tamamını da, (Buhra'nın) herkesi nasıl misafir ettiğini de (anlattı.)
448. Bu seferde de kervanın nasıl kâr ettiğini de (anlattı)
449. O Yahudilerin bayramında orada neler olduğunu, nasıl olduğunu da anlattı.
450. Nasıl olmuştu, ne olmuştu onu anlattı, (her şeyi) bir bir yazdı.
451. Dedi ki "Ey Büyükler, dinleyin! Biz müjdecî olarak kimi gönderelim?"
452. Dediler ki "Yetki sendedir. Asıl mal mülk, kervan senindir."
453. Dedi ki "Ben (bu göreve) Muhammed'i uygun gördüm. Gidip müjdelesin ve hilat kaftanını giysin"
454. Muhammed'e (bu görev) herkesten daha uygundur ki o İbrahim aleyhisselamın evladı Mustafa'dır.
455. Ebu Cehl, Ebu Lehib (bunu) işitti. İkisi de şaşkınlık bildiren sözler etti.
456. Bu sözün hiç aslı yoktur, dediler. Bu asker içinde kahramanlar çoktur (dediler).
457. Dediğiniz kişi yolu ne bilir? Yarım mil gitmeden yolunu şaşırır.
458. O soydan bir kişi hiç onu yapar mı? Gece öyle kalkıp yola gider mi?
459. Meysere işitti, dedi ki "Vallahi ümidim budur ki Allah korusun."
460. Allah onu yolundan ayırmasın; Muhammed'i selametle ulaştırın.

461. Götürüp mektubu eline verdi. Allah, yolculuğunda kolaylık versin, git yoluna (dedi).
462. Çabalayıp yola koyulun ki sabaha kadar yürüyerek (oraya) varın.
463. Hemen uykuyu terk edip gidiniz. Şu mektubu Hadice'ye iletiniz.
464. Sağ olduğumuzu bilip mutlu olsun. Onun kalbi gamdan kurtulsun
465. (Hadice'den) mektup alıp bize geri gelin. Ki (mektubu) yolda bize karşı getirin.
466. Hemen deve eyerleyip bindirdiler. Mustafa'yı müjdecî gönderdiler.
467. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Kamil-ü! (Hz. Muhammed kastedilerek, olgun, kusursuz) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya İklil-ü! (Hz. Muhammed'in Zebur'da geçen bir ismidir)
468. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Müddessir! (Örtünen, bürünen anlamındadır. Kur'an-ı Kerimde Peygamberimize "Ey müddessir!" diye hitâb vardır.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Müzemmilü! (Hz. Muhammed kastedilerek "örtünen")
469. Alemlerin efendisi Hz. Muhammed o gece niyet etti, Mekke'ye gitti.
470. Giderken uyku gözüne gelir. Demek ki şeytan ona fırsat bulur.
471. O, devenin yularına yapışıp (onu) yoldan uzak bir yere götürür.
472. Allah-u Teala Cebrail'e emreder; deveyi doğru yola getir, der.
473. Cebrail o anda indi. Hemen deveyi yoluna getirdi.
474. Uyuyor olduğu için de uyanmadı. Kendisinin yoldan saptığını anlamadı.
475. Ya Muhammed kuşluk vaktinde yoldan sapmışken, o Allah vahy edip seni ...
476. Sen uyurken (seni) doğru yola getiren, çeşit çeşit zor işleri halleden (Allah),
477. Sen yetimken sana iyilik eden, iki dünyaya seni sultan eden...
478. Ümmetini hep sana bağışladım. Ya Muhammed nasıl bir iyilik yaptım, gör.
479. Ümmetinden -şöyle ki- bir kimsenin yetmiş yıl ömrü yanlış yolda (geçse)
480. Gece asla iyi işler yapmasa, ahireti düşünüp tasalanmasa ...
481. En sonunda suçlarını kabul edip gönülden pişman olsa, tövbe edip ...
482. Dese ki "Ya Rab, sana sığındım, dertliyim –sözün kısası- bana çare ol!"

483. Suçunu bağışlayıp merhamet edeyim. Öteki dünyada mekânını cennet yapayım.
484. Biz yine önceki söze gelelim (kaldığımız yere dönelim). Deve yine doğru yoluna gitti.
485. Ey can, -sonuç olarak- Hak Teala'nın emri ile (Hz. Muhammed) o saatte hemen Mekke'ye ulaştı.
486. Şimdi Hadice'nin hâlini (anlatayım) dinle. (Hadice) hâlini kimseye hissettirmedi.
487. Şöyle ki hasret içinde ve perişan idi. Ağlamaktan gözleri kızarmış idi.
488. Gözlerinden daima yaş dökerdi. Onun bu hâline köle(leri), cariye(leri) ağlaşırlardı.
489. Derdi ki müjdecinin geldiğini kim bana müjdeleyip bildirirse onu...
490. Ben onu esirlikten azad edeyim, özgür bırakayım ve pek çok mal verip onu mutlu edeyim.
491. Cariyeler sabah akşam beklerdi. Bunlar gece nöbetleşerek uyurlardı.
492. O gül yüzlü, alnı ay (gibi parlayan), aya benzer yüzü mutluluk veren Mustafa oraya ulaştığı zaman ...
493. İki cariye uyanıktı. Hemen Hadice'ye sevinçle müjdeledi.
494. Hadice işidip mutlu olur. Gül yüzü açılıp güleç olur.
495. Hizmetkârlarına emreder: "Çabuk gidin, müjdeciyi özel odaya konuk edin."
496. Hizmetkâr ve bekçi koşup gittiler. (Müjdeciyi) saygıyla odaya konuk ettiler.
497. Gördüler ki gelen Muhammed-i Emin'dir. Hemen Hadice'ye onu söylediler.
498. O, Muhammed'in geldiğini işitince mutlu olup kendinden geçti.
499. Hadice, Mustafa'nın geldiğini gördüğü için gayet keyifli, mutlu oldu, yüzü güldü.
500. Hizmetkâr mektubu aldı, ona ilette. Okudu ve şükredip şaşırıldı kaldı.
501. Mektubu okudu, bildi ve bu nedenle Allah'a binlerce şükretti.
502. Buhra'nın ona nasıl saygı gösterdiğini ve baştan sona şehadet ettiğini ...
503. O sevdiğim, o tabibim Ahmed'e, Muhammed'e gidin söyleyin, dedi.

504. Kervandan hangi gün ayrıldı, onu bize bildirsin.
505. O saat hizmetkâr, derhâl gidip sordu: “Ey can, kervandan hangi gün ayrıldın?”
506. Muhammed der ki bu gece saat üçte yola çıkmışım.
507. Hizmetkâr, “Ey yâr, bu gece saat üçte süvari olarak yola çıkmış” dedi.
508. Dedi ki “Ya Allah, iki cihanda da padişah budur, (buna) şüphem kalmadı.”
509. Tevrat ve İncil’de bahsedilen son peygamber, Allah’ın elçisi Muhammed budur.
510. Ey yâr, o resim kadar güzel (Hz. Hadice), aşçılara emretti. Çabuk yemek hazırlayın, dedi.
511. Sonra yemek getirildi, orada yediler. Sonunda Allah’a şükür dediler.
512. Değerli, pahalı bir kaftan verdiler. Mustafa’nın sırtına giydirdiler.
513. O sevgiliye, kervana yahut o büyük zatın evine gider misin, dedi.
514. Dedi ki: “Ben kervana giderim; mektup yazsınlar, gidip sunarım.”
515. O zaman Hadice mektup yazdı. Muhammed’e verdiler, (o da) yola çıktı.
516. Kervandan tarafa yöneldi (ve) dertlenerek bir kere “ya Allah” dedi.
517. Ey yâr, bil (ki) o mert kişi, Allah’ın emri ile tan yeri ağarmadan ...
518. O mola yerinde kervana ulaştı. Dostları mutlu oldu, düşmanı kederli.
519. Tüccarların hepsi uyanıp kalkmıştı. Sevinçli (bir şekilde) yüklerini yükletirler.
520. Gördüler ki o Muhammed Mustafa, o neşeli (insan), karşıdan geliyor.
521. Ebu Cehl, Ebu Lehib mutlu olup, kahkaha atarak alay ederler.
522. “Ya Meysere, biz sana, ya nasıl bir adam gönderiyorsunuz hele, demedik mi?
523. Yoldan sapmış, yolu bulamamış, bu gece nereye gideceğini bilememiş.
524. Geliyor, ona bir haber sorun. Bu belalar, sana az bile sayılır.”
525. Meysere bu sözleri işittiği için, düşmanın alay etmesinden dolayı bağı kan oldu, çok üzüldü.
526. Sonunda Ebu Bekir de mahzun oldu. O saat içinde (Hz. Muhammed) geldi.
527. Varıp gelip bunlara selam verdi. Sonra oradaki herkesin selamını aldı.

528. Sırtına hil'at kaftanını giymiş olduğunu gördüler. Çehresi aydın, mevki sahibi (olarak gördüler).
529. Meysere'ye o şahın (Hz. Hadice'nin) mektubunu sundu. Ansızın bu halkın ortasında bir gürültü koptu.
530. Meysere, mektubu okudu, bildiler. Bütün halk bu işe hayran kaldılar.
531. Gördüler ki bu cevap Hadice'nindir. Bildiler ki mühür de yazı da onundur.
532. Ebu Bekir, Meysere mutlu oldular; Allah'ın sevgili kulu budur, bildiler.
533. Ebu Cehl, Ebu Lehib halkın huzurunda hor ve hakir olup kederli oldu.
534. Bu apaçık büyüçülüktür, bil, dediler. Sonra üç günlük yolu bir günde gitmek...
535. Gidip hem de geri gelmek olur mu, bunu alemde kimse yapabilir mi?
536. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Abdullah! (Allah'ın kulu anlamında olan bu isim Allah'a itaat ve ibadette, kulluk yapmada devamlı ve en ileride olduğu için Hz. Muhammed'e verilen isimlerden biridir) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Habibullâh! (Allah'ın sevgili kulu Hz. Muhammed)
537. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Şafiyullah! (Hz. Muhammed'in bir ismidir. Bütün mahlukattan seçilip çıkarılmış tertemiz mânâsına Safiyullâh denilmiştir) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Neciyyullah! (Hz. Muhammed'in bir ismi)
538. Kervan halkı yola çıktılar, günlerden bir gün mutlu bir şekilde gelip ...
539. Mekke şehrine ulaştılar. Halk bunları karşılamaya geldi.
540. Herkes evine ulaştı. Hısım akrabasıyla görüştü.
541. Meysere de mutlu bir şekilde, Hadice'nin huzuruna hemen ulaştı.
542. Hadice dedi: Muhammed (atından) inmesin, eve atla gitsin, yorulmasın.
543. Sonra hizmetkarlar öne düşüp gittiler. Ebu Talib'in evine götürdüler.
544. Ebu Talib, Atike (bunu) gördükleri için Allah'a hamd edip hem de şükrettiler.
545. Gelip ikisi de görüştüler. Karşılıklı olarak birbirlerine hâl hatır sordular.
546. Bu arada aradan bir süre geçti. Açıkçası Hadice'den öyle umuyorlar (ki...)

547. Yani ki gümüş ve altın göndersin, sonuç olarak Muhammed'in ücretini versin.
548. Bir ay geçti ki bir işaret belirmedi. Ahmed'in ücretini göndermedi.
549. Atike der: "Ey birader, gideyim; o kıza onu hatırlatayım."
550. Ebu Talib ona der ki: "Sakin ol! O kimsenin hakkını yemez, öyle bil."
551. "Şimdi ölçüsüz (derecede çok) mal gelmiştir ki belki onu deftere kaydetmiştir (kaydetmektedir)."
552. "Şimdi onlar o malı hesaplarlar, sakın gitme, onları utandırma."
553. Yine bir ay geçti, (bir tarafa) çekildiler, yine ikisi bir araya geldiler.
554. Atike der: "Belli ki o, unutmuştur; çünkü işleri çok."
555. "Sonuç olarak bana izin ver ki gideyim, neden (böyle) olmuştur, göreyim."
556. Ebu Talib der ki "Tamam gidebilirsin (ama) ne olur, sakın onu bunaltmayasın."
557. "Söylediğin sözü yumuşaklıkla söyle. Sözün kim bilir (belki de) gönlüne dokunur."
558. "Hem de bizden selam ulaştırasın. Onun ayağının toprağına yüz süresin."
559. "Her ne bağışlarsa alasın, az çok demeyip alıp gelesin."
560. Bu yana geldik. Hadice'nin durumuna (bakalım). Dinle şimdi, onun fikri nedir sözü ne?
561. Sabaha kadar zihni o sevgilinin hayaliyle meşgul, o sevgilinin hayaliyle gönlünü oyalar.
562. Gece gündüz uyku gelmez gözüne. Göz yaşını yüzüne inci gibi dizerdi.
563. Baygın bakan gözleri elbette ağlamıştı. Şöyle ki hasret çeken ve perişan hâlde idi.
564. Derdi ki "Ya alemlerin yaratıcısı! O Muhammedü'l-Emin benim eşim olsun."
565. "Sen bütün alemlerin sultanısın. Şüphesiz bütün dertlerin dermanısın."
566. "Beni –bu zayıf, aciz kulunu- ona nasip et. Ey duaları kabul eden Allah, beni ona cariye yap."
567. Aşktan aklını kaybetmiş bülbül gibi yanardı. Göz yaşları nehir gibi akardı.
568. Sabah akşam ağlayıp inlese de kesinlikle kimseye (derdini) söylemez, gizlerdi.

569. Halka hâlini göstermez, kendi hâlini yine kendi bilir.
570. Der: “Eğer ben akça altın gönderirsem, yani Muhammed’in hakkını veririmsem...”
571. “Verdiğim akçayla gelin alırlar, onu kendilerine mahrem kılarlar.”
572. “Ben onun yüzünü görmekten mahrum olurum. Ebediyen bu dertle yanıp yakılırım.”
573. “Allah bana o günleri göstermesin. Ayrılığı kimselere vermesin.”
574. “Bu duruma ben sabr edeyim (bakalım) ne olacak? Kim bilir belki Atike buraya gelir.”
575. “Söz açıp onu sırdaş edeyim. Gizli düşüncemi ona açıklayayım.”
576. “Allah yardımcım olsun, o resul derdime derman olsun.”
577. O, daima yolları gözlerdi. Hangi gün gelecek acaba, derdi.
578. Atike de o anda belirdi. Sonra saraya geldi, ulaştı.
579. Kapıcılar Hadice Ana’ya dedi: “Devletin devamlı olsun, izzetli ...
580. Atike saraya geldi. Sevgili dostuyla (yani sizinle) buluşmak için izin ister.”
581. Sonra Hadice, (Atike’yi) gülerek, saygı gösterip, onurlandırarak ve ikramlarla karşıladı.
582. O zaman elini eline aldı. Sonra hemen getirip baş köşeye geçirdi.
583. Sofra kuruldu, yemekler ortaya sıralandı. Tatlı tuzlu pek çok yiyecek yenildi, (içecekler) içildi.
584. Yemekten sonra Atike söz açıp der ki: “Ebu Talib ayağının toprağına (yüz sürer) selam (eder)”
585. “O, Muhammed’e ne verirse, onu harcayıp yetirelim.”
586. “Onunla onu evlendirelim. Soylu bir kişiyi gelin alalım.”
587. O ay yüzlü, gece (gibi siyah) saçlı, güneş (gibi parlak) yüzlü (kadın), bu sözü işitti. Bu yüzden ...
588. Benzi kızarıp lale rengi oldu.(Öyle ki) gül görse şaşırır, (ona) hayran olur.
589. Atike der: “Ey can ve cihan! Yoluna can ve beden feda olsun!”

590. Dedi ki: “Ben geçenlerde (bir) düş görmüştüm ve düşümü uzmanına yorumlatmışım.”
591. “Gökteki dolunay indi, geldi; hemen sağ yanımdan dizime kondu.”
592. “O anda dünya ışık içinde kaldı. Sanki o anda yeryüzü cennet oldu.”
593. “Bir alim bu düşümü tabir etti. Zihnimdeki karmaşayı ortadan kaldırıp (rüyamı) iyiye yordu.”
594. Der ki: “Ahir zaman peygamberi gelecek. Bu dünya şeriatla dolacak.”
595. “İsmi de Muhammed Mustafa olacak. Peygamberlerin sonuncusu, o safalı (kişi)...”
596. “O, bütün peygamberlerden yüce olacak. Onsuz kimse Allah’a yol bulamayacak.”
597. “Müslümanların içinde o, bir ay olacak. Bir adı da Allah’ın sevgili kulu olacak.”
598. “Onun ortaya çıkmasının zamanı gelmiştir. Bütün cennet ve huriler onun içindir.”
599. “Allah seni ona nasip edecektir. O dost, seninle sıkı fıkı dost olacaktır.”
600. Hadice, Atike’ye der: “Neyim var ki... Ben size cariyeye olayım, mutlu olayım.”
601. “Siz de beni kabul ederseniz, canıma minnet sayarım, öyle bil.”
602. “O, Allah’ın sevgili kulu Muhammed Mustafa(‘yı), Allah İncil ve Tevrat’ta övmüş.”
603. “Ona Cebrail de gelecek. O güvenilir (kişi) ümmetini (İslam’a) davet edecek.”
604. “Allah onu bana versin, beni baştan sona güldürsün isterim..”
605. “Hoş beni nice beyler istemişti. İstemedim onları, siz de bilirsiniz.”
606. “Bu düşü görelî ben, alemin övünç kaynağı olan Muhammed, benim olsa derdim.”
607. “Bu mal mülk fanidir, bilirim. O cennet ki kalıcıdır, onu isterim.”
608. “Benim istediğim, gece gündüz ah edip ağladığım, onun içindir.”
609. Atike’ye dedi ki: “Çabuk gidiniz, Ebu Talib’e haber veriniz.”

610. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Kelimullah! (Hz. Muhammed mi'raçta Cenab-ı Hak ile tekellüme mazhar olduğundan bir ismi de Kelimullah'tır) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Hatemü'l-Enbiya (son peygamber Hz. Muhammed)

611. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Hatemü'r-rusul! (son peygamber) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Muhyi! (İnsanoğlu, küfür ve dalâlet karanlığında mânen ölü gibi iken Hz. Muhammed'in irşadı sayesinde iman getirerek mânevî ölümden kurtulmuştur. Buna dayanarak Peygamberimize verilen isimlerden biri Muhyi'dir.)

612. Atike bu sözleri dinlediği için mübarek gözleri yaşla doldu.

613. Dedi: "Ey cihanın şahı, ne hoş dediniz! Gerçi bu sözleri açıkladınız (ama...)"

614. "Gönlüm asla inanmaz ona. Yoksa bana şaka mı yapıyorsunuz?"

615. "Ey şahım, ey benim gece saçılım, ay yüzüm! Ağlamamın sebebi budur."

616. "Bu sözü doğrulukla mı söylüyorsun ki sen, bizi sözüne inandır."

617. Hadice, Atike'ye der: "Ey can, bil ki, Allah hakkı için bu sözüme inan!"

618. "Bu sözü gönülden söylüyorum. Sanma ki şaka yapıyorum."

619. "Dedi ki şu andan itibaren, hemen gidin, Mekke'nin büyüklerini, ileri gelenlerinin hepsini..."

620. "toplayıp babama gönderiniz ve de bunlara öğüt veriniz."

621. "Onlar sözlerini alçakgönüllülükle söylesinler. Kibirle hareket etmesinler."

622. "Ki o (Hz. Hadice'nin babası) razıyım demezse, ses çıkarmayıp ne derse desin sabretsinler."

623. "Desinler ki: 'Ey ihtiyar, gel, incinme! Ki bahtiyar (şahıs) Muhammed Mustafa'dır.'"

624. "Bütün ataları soylu, şerefli insanlardır, ayrıca Halil İbrahim'in neslidir."

625. "Gerçi bu söz de etki etmezse, konuşmayıp sözü kısa tutsunlar."

626. "İnşallah onu razı ederim. Ben ona ne yapacağımı bilirim."

627. Atike bunu işittiği için hemen izin alıp yola koyuldu..

628. Ebu Talib'in huzuruna vardığı zaman bu sözleri ona nakleder.
629. "Hadice sizlere selam eder" der ve her ne söz söylediye açıklar.
630. Ebu Talib işitince mutlu olur. Allah şükreder.
631. Sonra hemen o an oradan yola çıkar. Mutlu bir biçimde Ebu Bekir'e ulaşır.
632. Bütün bu sözleri ona anlatır. O da şükredip yol gösterir.
633. "Çabuk şimdi Mekke'nin büyüklerini bul. Her birini minnetle bir araya topla."
634. "Ben de onlarla birlikte gideyim. Ayağının toprağına yüzüm süreyim."
635. Kişiler çağrılıp toplandılar. Hadice'nin babasına gittiler.
636. Ebu Bekir ve Ebu Sufyan da onlarla beraber çalışıp çabalamak için geldiler
637. Sonra selam verip dualar ettiler. Saygı gösterdiler, ikramlar yaptılar.
638. O azimli kişi bunların selamını aldı. Bunların hepsini baş köşeye geçirdi.
639. Aşçılara işaret etti. Hemen yemek geldi. Bunları yedirip içirip ağırladı.
640. Yemekten sonra söylenip söz açıldı. Perde kalkmış olup anladı. Bu kelam...
641. Ey alemin mert kişileri, dinleyin! Hepimizin sözü nedir, anlayın, dediler.
642. Evladınızı, Hadice'yi, Muhammed'e vermenizi sizden isteriz.
643. Güvenilir Muhammed, onun ismidir. Yeryüzü(ndeki bütün varlıklar) onunla gurur duyar.
644. Hem dürüst ve güvenilir hem akıllıdır. Ayrıca Halil İbrahim'in neslindendir.
645. Babası bu sözleri işitti. Razı olmayıp nasıl, demedi.
646. Dedi ki: "Ey utanmazlar! Bu sözü nasıl söylersiniz, deli gördüm ben sizi."
647. "Ki Muhammedü'l-emin kimdir ki benim kızım ona mahrem olsun."
648. "Eğer siz bu sözü bir daha söylerseniz sizi buradan kovarım bilin."
649. "Bilirsiniz ki (onu) nice şahlar istedi. Bil ki malı vereyim gelsin dedi."
650. "Her biri hüküm sahibi, taç sahibi idi; (ama) o (Hz. Hadice), kimseyi seçmedi."
651. Hemen konuşmayıp suskun kaldılar. O vakit oradan ayrıldılar.
652. Sonra iyi kötü, her ne işittilerse Ebu Talib'e haber verdiler.

653. Ebu Talib, Atike mahzun oldu. Yüce Allah, her şeye gücü yetendir, dediler.
654. Hadice bu sözleri işittiği için kederlendi, ağlayıp göz yaşı döktü.
655. Akıllı ve olgun (olan bu kadın), bak ne yapar. Mekke'nin büyüklerini davet eder.
656. Ebu Sufyan, büyüklerle geldi. Ebu Bekir, Ebu Talib de birlikte (geldi).
657. Hepsi bir araya toplandılar. Türlü türlü yemekler yiyip neşelendiler.
658. Hadice, Ebu Talib'e bak ne der. Mektupla bu sözü bildirir.
659. Babamı iyice sarhoş ediniz. İçkiler içirip hoş ediniz.
660. Sözünü yerine getirip ona içirdiler. Sarhoş edip kendinden geçirdiler.
661. O zaman onu alıp getirdiler. Hadice'nin evine getirdiler.
662. Hadice evinde yattı. Sabaha kadar orada yattı kaldı.
663. O gece Hadice gör ki ne yapar. Babasının eteğine boya sürer.
664. Bil, ey dost! Sonra safran, çivid ile eteğinin bir karış yerini boyar.
665. O zamanda bir kişi sarhoş iken, sarhoşluktan ötürü şaşkın, sersem iken kızını sözlerse ...
666. Onun eteğine boya sürerlerdi ki yine sözlerinden dönmesinler diye...
667. Sabah oldu, eteğindeki boyayı gördü ve onu kesin olarak hemen anladı.
668. Hadice'ye der: Ey cihanın canı! Bu eteğimdeki işaret nedir?
669. Hadice, babasına der: "Vay seni! Niçin beni Muhammed'e verdin?"
670. Ey himmetli kişi! Bu gece orada bulunanların hepsi beni sizden istemişler
671. Büyükler, size yalvarmışlar. Siz de onlara izin verip
672. Bin türlü çabayla senin onayını almışlar, "verdim ne olacak" diye buyurmuşsunuz.
673. Sözünüzü, yeminizi yazmak için (de eteğinize boya sürmüşler). Onun için eteğiniz boyalıdır.
674. (Babası) bu sözü işitip o an öfkeleni, hayli zaman güröldeyip şakıdı. (bağırdı çağırdı).

675. “Söz vermedim ve de vermem; çünkü seni ona layık görmem” dedi.
676. Onda mal mülk, altın gümüş yoktur. Onlar ki bizden kız isterler, delidirler.
677. Babasına der ki: Sultanım benim! Ruhum bedenim yoluna feda olsun!
678. Büyükler önünde söz verirsiniz, sonra pişman olup (sözünüzü) inkar edersiniz.
679. Sizin için sözünde durmaz, sözüne güvenilmez, yalancı, utanmaz derler.
680. Kimse sözünüze asla inanmaz. Birçok kişi yüzünüze karşı sizi ayıplar.
681. Halk içinde şerefın ayaklar altında çiğnenmiş olacak. Bu durum sizlere layık değildir.
682. O ki şöyle olsun (diyelim ki) ben dünyaya gelmedim ya da şimdiye kadar hayatta kalmadım da öldüm.
683. Yeter ki sizin sözünüz yalan olmasın, canım yoluna hemen feda olsun.
684. O Muhammed ki asildir, büyük kimselerin soyundandır; çünkü Halil İbrahim’in neslindendir.
685. Beni Sa’d yurdunun büyük bir kabilesi olan Haşimilerdendir. Elinde malı mülkü yoksa da garipsenmez.
686. Altın gümüş elinde yoksa ne olur? Hele adı iyilik ile anılır (iken sözü mü olur?)
687. Altın gümüş onda yoksa bizde vardır. Malımız mülkümüz olunca yeter.
688. Söyleyerek gönlünü etti. Hele, dedi, kim bilir belki de nasibindir.
689. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Müncî! (necat eden, kurtaran Peygamber) Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Müzekkir! (Hz. Muhammed’in zikreden, ibadet eden anlamındaki ismi)
690. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Nâşır! (Hz. Muhammed’in yardımcı, yardım eden anlamındaki ismi) Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Mansûr! (Allah’ın yardımıyla galip olmuş, üstün gelmiş anlamındadır)
691. Hadice bu sözü işittiği için hemen, gönlü çok sevinçli oldu (çok mutlu oldu).
692. Atike’ye gizlice mektup yazdı. Der: “Hele, babamı razı ettim.”
693. Atike mektubu okudu (ve) hemen Ebu Talib’in huzuruna çıktı.

694. Ey can, Ebu Talib'e (mektuptaki) sözü, (Hadice'nin) babasının razı olduğunu bildirdi.
695. Ebu Talib der: "Muhammed, ey yâr! Ebu Bekir hazretlerine yürü, git.
696. "Şöyle ki bizden ona selam söyle. Sana bir değerli, pahalı kumaş versin."
697. "Sonra biz ona değerini veririz (fiyatı neyse öderiz). Hadice için nişan göndeririz."
698. "Hem kendisi de hazır olsunlar,davet olunduğu anda gelsinler."
699. Sonra Muhammed (bu sözleri) dinleyip yola koyuldu.Hemen o anda Ebu Bekir'e geldi.
700. O da dükkanda oturmuş idi. Bu işe bakarak durmuş idi.
701. Karşıdan Muhammed'i gördü, gelir. Sonsuz sevinir, mutlu olur.
702. Hemen sıçrayıp dükkanından indi. Dedi ki "Ey delikanlı, hoşgeldiniz!"
703. Dedi ki "Ey dost, nasılsınız? Ayrıca dileğiniz ve sözünüz nedir?
704. Dedi ki amcam size selam söyler, sizden bazı isteklerde bulunur.
705. Bize bir kıymetli kumaş veriniz, Hadice'ye onu nişan hediyesi olarak sunalım.
706. Dedi ki lütfen otur hele, elden gelen ne varsa onu yapalım.
707. Sonra Muhammed baş köşeye geçip oturur. Gör, o sözünün eri kişi ne işler bitirir.
708. On tabak altın ile birlikte gümüş ve on tabak da misk hazırlamış.
709. Ey can dostu, ayrıca (hazırladıkları arasında) yedi dalı olan bir mercan ağaç da vardı.
710. Her budağı üçer arşın uzunluğundaydı. Böyle güzel ve ilginç şey görülmemişti.
711. On (top) kaliteli kumaş ve birkaç tane de kıymetli taş hazırlamıştı.
712. Dedi ki "Ey gözümün nuru Mustafa, ey benim ruhumun neşe kaynağı!"
713. Şu gördüğünüz bunca giysiyi gelirsiniz diye hazır etmiştim.
714. Hepsi yoluna feda olsun. Ben gidip bu hizmeti yerine getireyim.
715. Emrinizle kulunuz olarak ben gideyim, bu işi inşallah bitireyim.

716. Muhammed der ki “Ey dost, sen bunca giysiyi hemen verirsin.”
717. Bunlar iki yüz bin akça değerindedir. Sonra bunu kim ödeyecek?
718. Ebu Bekir der: “ Ey benim dostum, ruhum bedenim yoluna feda olsun.
719. Ey dost, ben bunu sana satmam, bil. Hepsini sana hediye ettim.
720. Sen bugün ayak bastın dükkanıma ki benim bu bedenime hayat geldi.
721. Allah’a şükür çünkü muradıma erdim. On kölem bugün benden azad olsun.
722. O ermiş bunca giysi ve malı terk edip hem de on köle azad etti.
723. Onun dürüstlüğüne aferinler olsun. On zavallı kişiye de kıyafet giydirdi.
724. Sonra Muhammed görüp şaşırdı. Ey edepli kişi yüz binlerce aferin (sana).
725. Hizmetkarlar hemen kıyafetleri getirip kendi önü sıra mutlu mutlu yürürdü.
726. Hadice’nin kapısına ulaştılar. Kapıcılar da onu gördüler.
727. Koşuşup babasına gittiler. Müjde verip ona saygı gösterdiler
728. Ebu Bekir bunlara selam verdi. Hepsi beraber selamını aldılar.
729. Ebu Bekir’i odaya aldılar. Gelen hediyeleri içeri gönderdiler.
730. Hadice bu kadar çeşitli malı gördü ve bu (malların) Muhammed’in olması imkânsız dedi.
731. Onu apaçık bilirim ki şüphesiz bu armağan Ebu Bekir’indir.
732. Sevinip kendi malını verir. Alemin övünç kaynağı olan Muhammed’in uğruna feda eder.
733. Hediyeleri kabul etti ve aldı. Dostlar mutlu oldu, düşmanlar mahzun oldu.
734. Mekke’nin ileri gelenlerini davet eder. Hepsi orada hazır olur.
735. O vakit içinde nikahı kıydılar. (Âdeta) güneş ile ay bir araya geldi.
736. Birkaç gün içinde düğün yaptılar. Düşmanın bağına düğüm attılar.
737. İkisini bir araya getirdiler. Hakkı hak edene verdiler.
738. Hadice bir saray süslemişti. Kendisi de sanki dolunay gibi olmuştu.
739. Ay, güneş bir araya geldiği için kullar köleler yıldız gibi parladı.
740. Ebu Talib ile Atike Allah’a şükredip, mutlu olup sevinirler.

741. Sevinçli bir şekilde bir araya toplanırlar. Bu şekilde günler geçti.
742. Kıskanç kişiler bunu güzel gördüler. (Çekemedikleri için) her biri bir şekilde ayıpladılar.
743. Bunca mal mülk kadınıdır. Bir gün yüz ifadesinden, hâl dilinden incinecek.
744. Ey mutlu kişi olacağı budur: Nerden geldinse oraya git, diyecek.
745. Burada senin malın mülkün mü var, ya da bana söz söyleyecek hâlin mi var? (diyecektir)
746. Düşmandan bu sözi işitir, bu yüzden zaman zaman gül yüzü hüzünlenirdi.
747. Hadice (bu durumu) işitip öğrenir. Mekke'nin ileri gelenlerini davet eder.
748. Şöyle ki bir sahraya bunlar toplansın, Mekkeliler büyük küçük hep gelsin.
749. Tellallar öyle duyurdular. Sonra orada yemek hazırlayıp
750. Bütün Mekke halkı oraya geldiler. Kadın erkek hepsi bir araya geldiler.
751. Bunların hepsi yiyip içtiler. Zengin fakir herkes burada toplandı.
752. Bunları gayet iyi ağırladı. "Yemekten sonra dursunlar" dedi.
753. Hadice yemekten sonra gör ne yapar. O himmetli kişi bir ipek döşek getirdi.
754. Ey dost, o yere serilen yün örtünün büyüklüğünü şöyle izah edeyim: Dört yüz arşın idi emin ol, ey dost!
755. Mekke çölünde onu yere serdiler. Herkes bu ne iştir, dedi.
756. Döşegin üzerine öyle çok mal döktüler ki kimse onu izah edemez.
757. Adam boyu (yüksekliğinde) dört küp inci vardı ve her tanesi elmaslı idi.
758. Her biri Seylan taşı, kıymetli taş. Hesapsız, ölçüsüz altın işlemeli kumaş.
759. Sayısız, döşek, yastık ve yorgan... Hepsi altın işlemeli idi, bil ki ey dost!
760. Bunların hepsi Mısır, Şamî mücevheri idi. Hepsini döşegin üzerine hesapsızca döktüler.
761. Şu kadar inci, gümüş ve altın oldu ki (yani mücevherlerin oluşturduğu yığın öyle bir yüksekliğe ulaştı ki) iki yanına iki adam durdu.
762. Bakıp birbirlerini görmediler. Kimse bunun sırrını çözemedi.

763. Ayrıca beş yüz köle, beş yüz cariye koşuşup ona lâayık bir biçimde hizmet eder.
764. Ayrıca dört bin deve, türlü türlü develer, iyi cins atlar ve katırlar...
765. (Atların) her birinin eyeri ve zırhı, tamamen altın ve gümüşlendi.
766. Dedi ki: Bu kadar malı dünyada kimsede görüp işittiniz mi?
767. Dediler kimse işitip görmedi. Kimsenin aklı bu sırra ermedi.
768. Mekke'nin ileri gelenlerine dedi: Siz benim bu sözüme şahid olun, bilin (ki)...
769. Bütün bu gördüğünüz hizmetkarlar ordusu, köle(ler) cariye(ler), görkemli mal mülk...
770. Bu kadar deve, katır, mal ve hayvanlar, her ne varsa hep Muhammed'indir.
771. Bu işi böyle yaptım, bilin! Hepsini Muhammed'e bağışladım.
772. Muhammed'e nasıl fakir, yani malı mülki yok dersiniz?
773. Yüce Allah ona yardımcı oldu. Dostları mutlu oldu, düşmanları kederli.
774. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Nebiyyü'r-rahmet! (Hz. Muhammed'in bütün alemler için rahmete vesile olması nedeniyle verilmiş ismi.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Nebiyyü't-Tevbe! (Hz. Muhammed'in bir ismi. Ümmetinin tevbelerinin kabul edileceğine işareten verilmiş ismi.)
775. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Harîşü'n-Aleyküm! (Tevbe Suresi'nin bir âyetinde geçen bu ifade, birinci derecede Peygamberimiz hakkında olup ümmetini ve bütün insanları doğru yola sevk etmek için azim ve gayret göstermesine işaret edilerek böyle nitelendirilmiştir.) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Ma'elüm!
776. Bunlar hoş bir şekilde geçinip gittiler. Nice günler bu şekilde yaşayıp gittiler.
777. Sonra Hadice'den iki oğlu oldu. Biri Kasım birisi Tahir idi.
778. Ey dost! Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Zeyneb ki Fatıma'yla bunlar (peygamberin) kızlarıydı.
779. Ali'nin kısmeti Fatıma oldu. Ey dost, Rukiyye, Ümmü Gülsüm...
780. Ki onların ikisi de Osman'a verildi. Birisi (Hz. Zeynep) hem Ebu-ul-As'ın yanında idi.

781. Resulün yaşı kırka erdiği için iki grup apaçık belli oldu.
782. Bazen beyaz giyerdi bazen kırmızı. Sözü şeker, yüzü gül, dudağı kevser suyu.
783. Yüce Allah onun yardımcısıydı. Görenler onu ister istermez severdi.
784. O lider ne zaman bir yola uğrasa, (geçtiği yerler) üç gün misk - anber kokardı.
785. Ruh ve beden güzelliği gayet iyiydi. Bütün halkı (güzelliğiyle) ele geçirmişti (etkilemişti).
786. Onun gölgesi yere düşmezdi. Çünkü onun bütün bedeni ışıktandı.
787. Eğer ateşe düşse yanmazdı. Sinek (onun) bedenine asla konmazdı.
788. Daima Allah'ın adlarını anar ve ibadet ederdi. Gece ancak bir iki saat uyurdu.
789. Bazen kederli olurdu bazen neşeli. Bazen kaygılanırdı bazen neşelenirdi.
790. Bazen yalnızlık köşesinde inzivaya çekilirdi. Onun ruhu (inzivaya çekildiği zamanlarda) Allah'la buluşurdu.
791. (Onun) işi, daima zikr ve ibadet(ti). Bazen de gözünün yaşı durmaz akardı.
792. Daima Hira dağına çıkardı. Bir iki gün oruçlu olur, (bir şey) yemezdi.
793. Bazen üç günde bir yemek, ekmek yer. Mübarek yüreğine taş bağladı.
794. Bazen o dağda dilek dilerdi. Onun dileği o yol gösteren Allah (idi).
795. Peygamberlik gelmeden rüyasında bilirdi. Dileği ne ise (ona) malum olurdu.
796. Şu resme, Allah'a, talip olmuştu. Mübarek yüzü gül gibi solmuştu.
797. Hamza onun hâlini (görüp) kaygılandı. Gidip Atike'ye bu durumu sordu.
798. Atike'ye dedi ki: "Ey kardeş, Muhammed ekmek ve yemek yemez olmuş."
799. Niçin onun boyu hilale döndü? Niçin gül yüzü solup gitmiştir?
800. (Bu) soruyu Muhammed'e sorun dedi. Durumu her neyse size söyleyiversin.
801. Dedi ki: Ya Muhammed! Bu ne hal? (Boyunuz posunuz) hilale dönmüş, bu hâliniz(in sebebi) ne?
802. Şu gül yüzün niçin solmuş, sonbahara (sonbahar yaprağına dönmüş)? Niçin gözünün yaşı akıp gitmiş?
803. Bir kimse seni incittiyse eğer, ne yaptıysa onu bana söyleyiver.

804. Neler yaparım ona, sen bir gör! Her bir parçasını kulağın kadar yaparım.
805. Eğer bir kimseye âşık olduysan, yiğitlikte bu da olur, uygundur.
806. Bana söyle, bu işi ben bitireyim; eğer gökte ise ele geçireyim.
807. Muhammed bu sözü işittiği için utancından gül yüzü kızardı.
808. Amcasına dedi: Ey vefalı dost! Ki ben hiç kimseden şikayetçi olmamışım.
809. Bana İlâhi aşk tesir etti ki bütün yaratılmışların İlâhı odur.
810. Onun aşkıyla sonbahar (yaprağına) döndüm. Onun için (göz) yaşım akıp gitmiştir.
811. Ki asla (bu konuda) irade benim elimde değil. Bütün sabrım ve sebatım (tükendi, hiç) kalmadı.
812. Bu sözü o yiğit işittiği için dedi ki: Yârin insan için olsun. (Sen bir insan olduğuna göre insana uygun olan, bir başka insana âşık olmaktır. Kendine insan cinsinden bir yâr seç.)
813. Ondan, çok keramet görürlerdi. Çünkü peygamberlikten işaretler ortaya çıktı.
814. Allah onun (yaşadığı) zorlukların (çözümünü ona) rüyasında ilham ederdi. Apaçık belli gibi bildirilirdi.
815. Hem sık sık Hira dağına giderdi. Dağ onunla aydınlanırdı.
816. Dağın üzerinde ibadet ederdi. Ki her zaman böyle alışkanlık edinmişti.
817. Resulullah meğer günlerden bir gün Hira dağında oturmuştu.
818. O saat yol gösteren Allah emretti, Cebrail'e dedi ki: "Ya, İbadi!"
819. Yürü, sevgili kuluma peygamberliği ulaştır. Ayrıca Kuran'la onu müjdele.
820. Herkesi dine davet edip helali ve haramı açıkça belirtsin.
821. Allah'ın emriyle Cebrail indi, o saat Hira dağına kondu.
822. Resulullah onu inerken gördü, çok korktu.
823. (Cebrail) "Oku!" dedi, (Hz. Muhammed) "okuma bilmem" dedi. "Ben ümmiyim, ibadet bilmem".
824. İkra suresini öğrettiği gibi, (aynı zamanda) Allah'ın emri ne idi (ise) bildirdi.
825. Dedi: "Git, halkı dine davet et. (Allah) ne emrettiyse onu söyle."

826. Kuran'ı oku, emir (ve) yasak(ları) bildir. İyiyi, doğruyu halka bildir, öğret.
827. Şu ki emirlerine uyar, cennet onundur. Şu ki şeriatçe yapılması caiz görülmeyen davranışlarda bulunur, gam keder onundur.
828. Allah'ın emri ile cennet, cehennem her biri sahibine can ciğer arkadaş olur.
829. Ya Muhammed senin yüzü suyuna (şerefine) bütün ümmetin rahmet (merhamet, bağışlama) bulacaktır.
830. Sonunda kıyamet günü gelecektir. Bütün halka sen şefaath edeceksin. (Senin şefaatin bütün halkın üzerine olacak)
831. Peygamberler, ermişler, cin ve insan, alemdeki bütün yaratılmışlar senden şefaath umacak.
832. Ben ki Allah'ın aciz bir ulağı, elçisiyim ki Cebrail'im.
833. Hemen o an Cebrail kayboldu. Allahın sevgili kulu (olan Muhammed) kalkıp evine geldi.
834. Hz. Hadice onu görüp karşıladı. Peygamberi son derece neşeli gördü.
835. Peygamberlik ışığı alnında belirmiş. Sanırsın güneştir ki ışık saçar.
836. Hadice ona dedi ki: Ya Muhammed, sana peygamberlik verilmişe benzer.
837. Dedi ki: “Ya Hadice! Hak Teala, bana peygamberlik verdi.”
838. (Hz. Hadice, bunu) işitip Tanrıya çok şükretti. “Ne diyeyim, bana iyice öğret.” (dedi.)
839. (Hz. Muhammed, Hz. Hadice'ye) Kelime-i şhadeti öğretti. Sonra (Allah kendisine) ne emrettiyse onu yerine getirdi.
840. Meysere, ona onay vermişti. (Onun peygamberliğini kabul etmişti.) Şhadet getirip (bunu) tekrar etti.
841. “Ki bunca zaman (bunu) beklemiştim. Şimdi (beklediğimi) bulup emelime ulaştım.”
842. “Ya İlahi!”, derdim. “Ben (Hz. Muhammed'in peygamberliğini) görür müyüm? Peygamberliğine ömrüm yeter mi?”
843. Dedi ki: “Allah'a şükür görmüşüm, Allah'a şükür bugüne ulaşmışım.”

844. Bütün tacı ve tahtı, mülk ile malı yoluna vermişim, Allah'a şükür.
845. Muhammed Mustafa('nın) ışığı ile Allah'ın dinine girmişim, Allah'a şükür.
846. Cehennemden çok korkardım, (bu korkudan) kurtuldum madem ki, Allah'a şükür.
847. Ahiret günü varılacak olan adn cennetine Allah'a şükür, bugünden varmışım.
848. Bütün cemaatinin anasıyım, alemin övünç kaynağı olan (Hz. Muhammed'i) bulmuşum, Allah'a şükür.
849. Ahiret günü mahşerde de evlatlarıma merhamet ederim, Allah'a şükür.
850. Allah'a sonsuz şükürler olsun ki yüksek bir rütbeye ulaşmışım, Allah'a şükür.
851. Birçoğu daima dünyanın zehrini içer. (Ben ise) tadına (nebat: nöbet şekeri) ulaşmışım, Allah'a şükür.
852. Ki ben çoktan beridir bir aşığım. Sevdiğime kavuşmuşum, Allah'a şükür.
853. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Şehîr-ü! (Hz. Muhammed'in meşhur anlamına gelen ismi) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Şâhid-ü! (Hz. Muhammed'in şehadet eden anlamındaki ismi)
854. Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Şehîd-ü! (Allah yolunda canını feda eden) Allah'ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Meşhud-ü! (Hz. Muhammed'in dünyaya gelmeden önce onun son peygamber olarak dünyaya geleceği kutsal kitaplarda belirtilmiş, onun işaretleri hakkında bilgi verilmiştir. Onun son peygamber olduğuna bu şekilde şehadet edilmiş olması manasıyla Hz. Muhammed'e verilen isimlerden biridir.)
855. Ki adı Varaka (olan) bir rahip vardı. Ki namı batıya doğuya yayılmıştı.
856. Hadice ona (Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu) bu hâli, Muhammed'den işittiği sözleri söyledi.
857. Hira dağında neye erdiğini, ki orada Cebrail'i gördüğünü...
858. ...Varaka işitip onu (Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu) bildiği için dedi (ki) dünyada ikinci ruhu (Hz. Muhammed) buldum.
859. Dedi: O ay (yüzlü) gelmiş, Allah'a şükür! Çünkü Allah onu Tevrat içinde (tasvir etmiş).

860. (Allah, Tevrat'ta onun) bütün sıfatlarını överek söylemiştir. Allah ona sevgili (kulum) demiştir.
861. Onun ümmeti dünyaya dolacak. Onu inkar edenler ateşte yanacak.
862. Ki ondan sonra epey (zaman) oyalandı Cebrail, ortaya çıkmadı ki vahiy indirmede, bil!
863. Ki bir gün Cebrail, Ahmed'e (Hz. Muhammed'e) Allah'ın selamını, Allah'ın kelamını (sözlerini) getirdi.
864. Dedi: Rabb'in sana selam eder, ey dost! Sıkıntıyı ortadan kaldır, şen ve mutlu ol!
865. Bil (ki) o (Cebrail), ona (Hz. Muhammed'e) Müdessir suresini indirip dedi (ki) (dine) davetle meşgul (olasın).
866. Şimdiden itibaren insanlara ve cinlere bütün (mahlukata) rehber olasın.
867. Ebu Bekir meğerki o dönemde, (Hz. Muhammed'e) vahiy indiği zamanlarda ticaretle idi.
868. Ticaret yapmak için Şam'a ulaştı ki orada bir gece düşünde gördü.
869. Ay ve güneş iner, dizine konar. Ne söylerse sözüne itaat ederler.
870. Güneş ile aya elbise giydirdi. Uyanıp o ay yüzlüye âşık oldu.
871. Kalkıp (rüyasını) tabir etmesi için rahiplere gitti. Rüyasını anlatıp yorumlarını sordu.
872. Rahipler ona dedi: "Nereden gelirsin? Mekânın nerededir? Nerede bulunursun?"
873. Dedi ki: Mekânım, Mekke şehridir. Adım ve namım Ebu Bekir'dir.
874. Dedi: İki cihanın liderinin ve de ahir zaman peygamberinin ...
875. ... onun adı Muhammed olacaktır. Ki doğuya batıya kadar (her yer) ümmet(i ile) dolacaktır.
876. O ay (yüzlü) Mekke şehrinden çıkacaktır. Allah'ın izniyle (onun) geleceği vakit oldu.
877. Bütün yaratılmışların huzurunda o yücedir. Allah'ın katında gayet sevgilidir.
878. Allah dünyayı ve de hurileri, köşkleri, cennetleri onun için yaratmıştır.

879. Bütün âlemlerin rahmanı olan Allah, Tevrat ve İncil’de onu yazıp...
880. ... demiştir ki “Muhammed has kulumdur, sevgili kulumdur, gayet makbulümdür”.
881. (Hz. Muhammed) İslam topluluğuna ay olacaktır. (İslam topluluğunun üzerine ay gibi doğacaktır.) Sen de inşallah (onun) veziri olacaksın.
882. İki alemde ona dost olasin. Daima onun vefalı dostu olasin.
883. Ebu Bekir (bunları) işitti ve sevindi. Tesellisini bulup geriye döndü.
884. Şam’dan dönüp Mekke’ye gelince, o (Ebu Bekir) bu rüyanın düşüncesiyle meşgul olurdu.
885. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Beşîr-ü! (Hz. Muhammed’in isimlerinden biri: Müjdeleyen) Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Mübeşşir! (Bu da müjdeleyen anlamında, Hz. Muhammed’in isimlerinden biri.)
886. Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Nezîr! (Allaha inanıp itaat etmeyenlere cehennemden haber verdiği için Hz. Muhammed’e "Nezir" denmiştir.) Allah’ın salat ve selamı (hayır dualar) üzerine olsun ya Münzîr! (Kâfir ve münafıkların Cehennem'e gideceğini haber veren.)
887. Ey dost, bil ki Muhammed’e peygamberlik geldiği için ...
888. Cihanın sultanı (olan Hz. Muhammed) (İslamiyet’e) davet etmekle meşgul oldu.
889. Muhammed, Ebu Bekir’e dedi: Müjdeler olsun sana!”
890. “O müstean (yardımcı) olan Allah lütfedip bana peygamberlik vermiştir.”
891. Sonra, Hira dağında olup bitmiş ne varsa açıklayıp...
892. “Bana peygamberlik gönderdi, Allah hakkı için inan”(dedi).
893. Ebu Bekir (bu sözleri) işitip, ona dedi: “Ey seyyidim!”
894. Peygamber olacaksın çünkü hani mucizeler, işaret(ler)...
895. Ebu Bekir, nasıl bir rüya gördüğünü anlattı.
896. Hem de rüya tabircisinin (rüyayı) nasıl tabir ettiğini...
897. ... her şeyi açıkladı.

898. Ebu Bekir orada mucize işitip gördüğü için dürüstlikle iman etti ve mümin müslüman oldu.

899. Bil ki onun peşi sıra Ali iman etti ve de Zeyd, Zübeyr ile Osman iman ettiler.

900. Abdurrahman, Talha hem Said bin Vakkas geldiler. Fahhas dürüstlikle hemen iman ettiler.

901. Her biri bir mucize görüp müslüman oldular. O yüce Hamza da iman etti

902. İman edenlerin hepsi otuz dokuz (kişi) olmuştu. O sırada bir mağarada gizli ibadet ederlerdi.

903. Ebu Cehl, bu sırrı duydu, Ömer'in huzuruna çıktı. Yalancı (adam), Hz. Peygamber için bak ne söyler:

904. “(Muhammed), Cebrail bana Kuran’ı indirdi, dermiş. Ben o ahir zaman peygamberiyim, bana uyun, dermiş.”

905. O, sihir ile nicelerini dininden döndürdü. Halkı avlamak için fitne, yalan uydurmuştur.

906. “Şimdi onun dinine giren kırk kadar kişi var.” Her birini açıklayıp “filan oğlu filan” dedi.

907. Ben sana yüz deve ve yüz okka gümüş vereyim. O lideri öldürüp, ona bir an (bile) aman verme (bağışlama).

908. Ömer bu sözü işitti, çok öfkeleni. Hemen atına bindi, silahını alıp yola koyuldu.

909. Bunların hepsi(ni) o mağarada namaz kılar(ken) gördü. Ta-ha suresi okunup, o yiğit dinledi.

910. Dediler ki: “Ya Muhammed, Ömer hazırlanmıştır. Onun amacı budur ki başlar kese, kan dökse.”

911. Resulullah, elini kaldırıp şöyle dua etti. Dedi: “Ya Rab, Ömer’le dini ebedi kıl!”

912. O saat Ömer’in eli ve ayağı titredi. Gücü tükendi, benzi sanki sonbahar (yaprağı gibi) oldu.

913. (Ömer) dedi ki: “Şüphem kalmadı, sen Allah’ın elçisisin.” O zaman dürüstlikle iman edip dine girdi.

914. Mustafa, (Ömer'in) dine girdiğini görüp gayet sevindi. Aşap da sevinip sevinçe tekbir ettiler.
915. Ömer dedi: “Ya Muhammed, ne vakte kadar gizleneceksin? Bu halkı açık bir şekilde dine davet eyle.
916. Ondan sonra, o şerefli (insan) çıktı, her birini lütuf ile dine davet edip, dini açık hâle getirdi.
917. Ebu Cehl, Ömer'e der ki: “Ya Ömer hani gayret! Ya sen ona nasıl uydun, bunca nam ve şan hani?”
918. Ömer, Ebu Cehl'e der ki: Ona hiç şüphe yoktur ki o, peygamberdir; alemin övünç kaynağıdır.
919. O nereye giderse bir ak bulut daima onun üzerine gölgelik olur, onu da görmez misin?
920. Her kim onun ümmeti olup onun sünnetine uyar ise şüphesiz huri, gılman, cennetler onun içindir.
921. Günden güne ümmeti arttığı ve dinin kaideleri (yerleştiği) için yerde ve gökte insanlar ve cinler müşerref oldu.
922. Mekke'de kafirlere kılıç çekmedi, kan dökmeydi. Sonra Medine'ye gidip oraya yerleşti.
923. Medine halkı (onu) sevdi, hepsi ona bağlandı; çünkü mucizelerini hep imtihan etmişlerdi.
924. Cebrail dedi: “Ya Muhammed, herkesi iman kaftanını giymeye davet et. Her kim ki giymezse katlet, hiç affetme!”
925. Alemin övünç kaynağı (olan Hz. Muhammed) padişah ve dört dostu vezir oldu. Biri Ebu Bekir, (diğerleri) Ömer, Osman, Ali kamuran (istegine kavuşmuş oldu).
926. Orada mescitler yapıp beş vakit namaz kıldılar. Cebrail geldi, emretti ki Bilal ezan okusun.
927. (Hz. Muhammed) Cuma gün(leri) bir direğe dayanıp hutbe okurdu. O şefkatli (peygamber) daima öyle adet edinmişti.
928. Aşap dedi: “Ya Resul!. Ey can! Hutbeyi kimi işitir kimi işitmez. Biz size minber yapalım.”

929. Sonra bir minber yapıldı. Resul üstüne çıktı. O yiğit, hutbeye başladı, okuyordu.
930. Gördüler ki mescidin içinde bir feryat koptu. O direk yarılıp ağladı, ah etti, inledi.
931. Resul, minberden indi, eliyle onu sıvazladı. O direk sakinleşti, evvelki hâline döndü.
932. Bütün ashap (bunu) görüp tekbir ve salavat getirdiler. O şirin ağızlı (Hz. Muhammed), yine minberde hutbeyi okudu.
933. Onu işitip nice kafirler, nice bey oğlu beyler de nice mucizeler görüp müslüman oldu.
934. Hatıra olsun diye, okuyanlar bir dua etsin diye bunu yazdım.
935. Fani dünyadan gider isem eğer sen beni unutma, ruhumu duadan (esirgeme).
936. (Bu manzume), şaşılması (bir) manzumedir, övgünün gülüdür. Bunu yazan okuyanın kuludur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GRAMATİKAL DİZİN-SÖZLÜK

A

āb-ı kevser	: <i>Far.</i> cennetteki sulardan biri a. : 367	a. +ı: 104, 167, 359, 597, 686, 855, 873, 875 a. +ı+n+a: 419 a. +ı+n+ı: 162, 445 a. vü şan: 917
°ābid	: <i>Ar.</i> ibadet eden, tapınan °ā. +ler+iñ: 318	°aded : <i>Ar.</i> sayı °a. : 42,
°Abdullah	: Allah'ın kulu anlamında olan bu isim Allah'a itaat ve ibadette, devamlı ve en ileride olduğu için Hz. Muhammed'e verilen isimlerden biridir. : °A. : 536	°adem : <i>Ar.</i> yokluk, hiçlik °a. +den : 1
°Abdü'l-muṭṭalib: Hz. Muhammed'in dedesi	°A. : 60, 222	ādem : <i>Ar.</i> adam, insan ā. : 157, 159, 191, 354, 357, 391, 522, 831
°Abdurrahman: On sahabeden biri olan Abdurrahman bin Avf (571-652)	°A. : 900	°ādet : <i>Ar.</i> âdet, töre, alışkanlık °ā. : 816, 927
°aceb	: <i>Ar.</i> şaşılacak şey °a. : 577, 685, 724, 936	°adl : <i>Ar.</i> doğruluk °a. id-üben: 39
aç-	: söz açmak; söz etmek a. -ıl-dı: 640 a. -ıl-uban: 494 söz a. -uban: 575 söz a. -up: 139, 584	adlu : adlı, isimli a. : 98, 109, 145, 218
ad	: isim	°adn : <i>Ar.</i> cennet cennet-i °a. +e: 847
		āferin : <i>Far.</i> alkış, yaşı, varol, bravo. ā. : 232, 299, 724 ā. +ler: 723
		ağaç : odunsu kök, gövde ve dallarla yapraklardan

	oluşan, uzun ömürlü, gelişkin bitki a. +ı: 709		A. : 44, 104, 167, 341 A. +i: 65 A. +e: 101, 503, 863 A. +ü: 548
āgāh	: <i>Far.</i> bilgili ā. : 313, 747	aḥmer	: <i>Ar.</i> kırmızı, kızıl a. : 782 yakut-ı a.: 367
ağır	: değerli, pahalı a. : 512, 696	aḥsent	: âferin, iyi ettin (Karahan, 1994: 324) a. : 232
ağla-	: gözyaşı dökmek a. -dı-lar: 59, 96 a. -dığ+ım: 72 a. -duğ+ım: 608, 615 a. -ma: 62 a. -mağ+dan: 487 a. -r: 568 a. -ş-ır-lar-dı: 488 a. -y-uban: 654	aḥşam	: akşam a. : 274 a. +a dek: 305
āh	: <i>Far.</i> ah, feryat ā. : 70, 378, ā. id-üp: 608 ā. u fiğān: 930 ā. vü zār+ım: 380	aḥvāl	: <i>Ar.</i> hâller, durumlar a. +i+n+i: 486, 569 a. +iñiz: 801
‘ahd	: <i>Ar.</i> yemin; söz verme. ‘a. +i+n+den: 666 ‘a. +iñiz: 673 ‘a. eyle-se: 665 ‘a. it-me-di-m: 675	Ahyed	: Peygamberimizin Tevrat’taki ismi A. +ü: 107
		aḥ	: beyaz a. : 81, 299, 340, 362, 919
aḥi	: <i>Ar.</i> bir kimsenin sevdiği, en yakını a. : 709, 717	aḥ-	: 1. akmak a. -ar: 567 a. -ar-dı: 333, 791 a. -ıd-up: 128 (akıdup) 2. akın etmek, hücum etmek a. -ur-dı: 421
āḥir	: <i>Ar.</i> son, sonraki, en sonra, sonunda, son olarak ā. : 323, 377, 830, 874	aḥça	: para a. : 117, 547, 570 a. +s+ı+y+la: 292 a. +y+la: 571
aḥiret	: <i>Ar.</i> âhiret, öteki dünya a. : 480 a. +de: 483	aḥçalık	: herhangi bir akçaya karşılık olan, herhangi bir akça değerinde olan a. : 717
āḥir-zamān	: <i>Ar.</i> bu dünyanın son günü ā. z. : 389, 594, 904 ā. z. +a: 163 ā. z. +da: 311, 427	‘aḥd-i nikāḥ	: <i>Ar.</i> nikah sözleşmesi ‘a. : 735
Aḥmed	: Hz. Muhammed.	‘aḥıbet	: <i>Ar.</i> son, sonuç ‘ā. : 36, 43, 216, 481

°ākīle	: akıllı kadın °ā. : 655	°ā. +ler+iḡ: 565, 879
°ākīb	: kendisinden sonra peygamber gelmeyen, son peygamber Hz. Muhammed °ā. +ü: 176	°ālemīn : Ar. dünyalar İlāh –el-°ā. : 564
akl	: Ar. akıl, us a. +ı: 342, 372, 767 a. +ı+n+ı: 130, 213, 372, 373	alın : yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü a. +ı: 366, 492 a. +ı+n+da: 835 a. +ı+n+da+ḡı: 202, 365
al-	: almak a. –a: 169 a. –a-sın: 559 a. –dı: 186, 248, 249, 383, 445, 500, 527, 582, 638, 733 a. –dı-lar: 417, 728 a. –ın-mış: 292 a. –ma: 322 a. –mış-dur-ur: 551 a. –sun: 244, 245 a. –up: 60, 88, 97, 103, 135, 159, 162, 436, 465, 559 a. –uban: 74, 661, 672, 908 gelin a. –a-lar: 571 gelin a. –a-y-ız: 586 gelin a. –ı vir-eyiz: 127	°āli : Ar. yüce, ulu °a . : 218,
		°Ali : Peygamberimizin damadı ve amca-zadesi, dördüncü halife °A. : 21, 104, 899, 925 °A. +den: 105 °A. +niḡ: 779
		°ālim : Ar. çok okumuş, bilgin. °ā. : 593 °ā. +ler+e: 188
		°ālīṣān : Ar. şan ve şerefi büyük olan °ā. : 916
		Allāh : Ar. Tanrı. A. : 68, 162, 404, 445, 459, 516, 604, 859, 860, 863, 879, A. +a: 57, 630 A. -u hādī: Yol gösteren Allah. :794, 818 A. +ımız: 41 A. +ıḡ: 532
a°lā	: Ar. daha, en, pek yüksek a. : 41, 199, 711	Allahu Te°ālā : Ar. Yüce Allah A. T. : 327
°alāmet	: Ar. iz, işaret, nişan, belirti °a. : 813	
°ālem	: Ar. dünya, cihan °ā. : 8, 96, 157, 183, 191, 256, 276, 299, 311, 606, 641, 732, 755, 831, 925 °ā. +dir: 918 °ā. +de: 81, 535, 882 °ā. +e: 17 °ā. +i: 848	alt : bir şeyin yere bakan tarafı a. +ı+n+a: 436 altı : bir sayı adı a. : 19, altun : altın cevheri

	a. : 231, 244, 259, 547, 570, 708 a. +ı: 248, 250	anda	: 1. orada a. : 106, 284, 347, 357, 364, 449, 511, 527, 662, 670, 857, 868, 922 a. +yd+ı: 69 2. oraya a. :182, 338, 340, 355, 440, 492, 744, 750, 3. onda a. : 676, 687 4. o zaman a. : 926
amān	: Ar. bağışlama a. : 907, 924		
ʿamel	: Ar. yapılan iş, fiil ʿa. : 480		
ʿammi	: Ar. amca ʿa. +m: 704 ʿa. +s+i: 255 ʿa. +s+i+n+e: 256, 808	andan	:1. ondan a. : 42, 322, 813, 862, 898, 916 2. oradan a.: 300, 301, 351,
ana	: anne a. : 46 a. +dan: 55, 73 a. +s+ı: 48 a. +s+ı+y+am: 848 a. +y+a: 579	añdur-	: hatırlatmak a. -ıyın : 549
aña	: ona a.: 12, 36, 61, 64, 76, 85, 86, 93, 94, 95, 102, 115, 132, 140, 147, 149, 169, 173, 174, 179, 180, 192, 195, 199, 227, 228, 237, 242, 244, 250, 255, 264, 275, 281, 289, 302, 308, 311, 316, 336, 365, 385, 470, 488, 500, 502, 524, 550, 566, 575, 599, 603, 614, 626, 628, 632, 647, 660, 675, 696, 697, 727, 763, 773, 783, 804, 819, 836, 840, 856, 860, 861, 865, 872, 882, 893, 907, 917, 918, 920	anı	: onu a.: 65, 71, 74, 88, 91, 102, 109, 119, 127, 133, 150, 154, 160, 170, 172, 174, 182, 187, 198, 202, 205, 206, 212, 221, 224, 240, 258, 279, 283, 284, 293, 303, 314, 328, 338, 344, 409, 436, 450, 458, 460, 489, 490, 497, 504, 549, 551, 571, 575, 585, 586, 604, 626, 661, 667, 705, 713, 726, 731, 755, 756, 803, 822, 825, 834, 839, 858, 859, 879, 919, 931, 933
ʿanber	: Ar. güzel kokulu bazı maddelerin ortak adı ʿa. : 371, 784 ʿa. +e: 158	añıl-	: hatırlatılmak, söz konusu olmak. a. -ur: 31, 686
anca	: ancak, sadece a. : 14,	anıñ	: onun a. : 23, 32, 75, 79, 92, 113, 167, 200, 205, 220, 223, 229, 257, 303, 306, 309, 321, 323, 342, 360, 366, 431, 432, 448, 464, 479, 531, 558, 572, 643, 666, 786, 790, 794, 797,
ancañ	: sadece a. : 788		

	799, 810, 861, 875, 899, 906, 910, 919 a. çün: 193, 316, 810, 878 a. içün+dür: 608, 920 a. da: 780 a. +dır: 291, 531, 827 a. içün: 12, 310, 673 a. içün+dür: 598 a. ile: 586, 643, 815 a. +la: 157		
añla-	: anlamak a. -ñuz: 641 a. -y-a-lar: 215 a. -dı: 640 a. -dı-lar: 26	°arsız	: Ar. °ār utanmaz; yaramaz; azgın °ā. : 679
		°arş-ı kürsī	: Ar. göğün arş kısmı ile altındaki kürsü °a. : 13, 193
		arşün	: Far. açılmış iki kol arasındaki uzunluk a. i-di: 710, 754
		art	: arka, geri a. +ı+n+ca: 899
anlar	: onlar a. : 552, 636, 676 a. +a: 552, 671 a. +ı: 605 a. +la: 634 a.+uñ: 25	art-	: çoğalmak, fazlalaşmak a. -dı: 921
		artık	: bundan böyle, bundan sonra a. : 105, 247, 333
ansız	: onsuz a. : 66, 596	artuk	: fazla a. : 105
anuñ	: onun a. : 49, 191, 196, 292, 312, 329, 343, 359, 369, 428,723, a. çün: 165 a. ile: 164 a. +la: 360	°arż	: Far. sunma, bildirme °a. eyle-di-ler: 134 °a. id-er-im: 514 °a. +a kıl-dı: 277
		arzū	: Far. istek a. eyle-dig+im: 374
ara-	: aramak a. -dı: 434	°arzuḥāl	: durumunu arz etme °a. id-em: 124
ara	: 1. mekân, yer a. +da: 749 a. +y+a: 553, 657, 734, 735, 737, 741 2. esna, vakit a. +dan: 546	arzūmān	: istek, şiddetli istek a. +ım: 379
		āsān	: Far. kolay ā. id-e: 461 ā. ol-a: 36,
a°rābī	: Ar. çölde yaşayan Arap °a. : 240, 287	aşḥāb	: Ar. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler. a. : 914, 928, 932 a. +ıñ: 22,
armağan	: hediyе		

aşıl	: Ar. kök, köken, soy, nesep; gerçek, esas a. : 287, 388, 452, 458 a. +1: 223, 360, 456 a. +1+dur: 624, 684 a. +ımız+da: 129	a. –a: 171 a. –dı: 342
asker	: Ar. er a. : 433, 456	ata : baba a. +dan: 55, 73 a +sen: 84 a. +s+ı: 87
aşlā	: Ar. hiçbir vakit a. : 787	āteş : Far. ateş ā. : 419, 429 ā. +e: 787
āsümān	: Far. gök, sema ā. : 10, 20, 921	Ātike : Hz. Muhammed’in halası Ā. : 109, 118, 132, 134, 141, 175, 178, 260, 265, 266, 544, 549, 554, 574, 578, 580, 584, 612, 627, 653, 693, 740, Ā. +y+e: 589, 600, 609, 617, 692, 797, 798
aş	: yemek a. : 793, 798 a. +lar: 352	atlas : Ar. yüzü parlak, sık dokunmuş bir tür ipekli kumaş, saten a.:278
aşağa	: aşağı a. : 342	atlı : ata binmiş kimse a. : 122
āşık	: Ar. âşık, tutkun. ā. : 805, 870 ā. +ı hayrān: 331 ā. +ım: 852	avrat : Ar. kadın; zevce, avrat. a. : 750 a. +ı+dır: 743
āşikāre	: Far. açıkça, belli ederek, saklamadan ā. : 916	avun- : oyalanmak a. –ur: 4
aşk	: Ar. aşk, tutku a. –ı ilāhī: 809 a. +ı+la: 376 a. +ile: 369, 810	ay : Dünya’nın uydusu olan gök cismi a. : 10, 13, 492, 591, 738, 739, 869 a. +a: 209, 870 a. +ı: 307
āşinā	: Far. bildik, tanıdık ā. eyle: 25,	ay : Otuz günlük zaman dilimi a. : 548, 553,
at	: bir binek hayvanı a. : 121, 146, 280, 287, 402 a. +a: 234, 269, 270 a. +ı+n+a: 908 a. +ı+n+dan: 335 a. ile: 542 a. +lar: 764 a. +lar+ı+n+dan: 345	ayak : bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü
at-	: bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.	

	a. +1: (ayağı): 912		a. –am: 51 a. –dı: 399, 504
°ayān	: Ar. belli, açık, meydana °a. : 7, 197, 534, 546, 578, 731, 820, 915	ayrılık	: ayrılık a. +1: 573
ā°yān	: Ar. bir memleketin ileri gelenleri. ā. : 416, 619	az-	: yolunu şaşırmak a. –dı-m: 474
āyāt	: Ar. Kurân’ın cümleleri. ā. : 224	az	: çok karşıtı, az a. : 559
ayır-	: ayırmak a. -ma: 322	azād	: Far. kurtulmuş, serbest, hür a. : 243, 464, 490, 721, 722
°ayn	: Ar. 1. Kaynak, pınar. °a. –ı şafā+dır: Neşe, mutluluk kaynağıdır. 359 2. Göz nūr-ı °a. +ım: 712	°azm	: Ar. niyet, kasıt, karar °a. eyle-di: 516 °a. eyle-y-üp: 363 °a. it-miş-em: 506 °a. kıl-dı: 361, 469
°ayneyn	: Ar. iki gözle bakan.(?) °a. : 369	°azīz	: Ar. muhterem, sayın; sevgili. °a. : 350 °a. +im: 358 °a. +iḡ: 347
ayrıl-	: ayrılmak		

B

bābā	: <i>Far.</i> baba, ata b. +dan: 47 b. +m+a: 620 b. +m+ı: 659, 692 b. +s+ı: 87, 645 b. +s+ı+n+a: 635, 669, 677, 727 b. +s+ı+nun: 83, 663, 694	b. : 724
ba ^c d-eṭ-ṭa ^c ām	: <i>Ar.</i> yemekten sonra b. : 584, 640, 753	bağır : göğüs, ciğer; yürek b. +ı: 369, 525 b. +ı+n+a: 736 b. +ı+n+ı: 299
bā-edeb	: <i>Far.</i> edepli, terbiyeli	bağışla- : bağışlamak b. –dı-m: 478, 771 b. –y-a: 37 b. –y-up: 483
		bağla- : bağlamak b. –dı: 793

bahā	: <i>Far.</i> kıymet, bedel, değer b. +s+i+n: 697		b. +i+n+a: 373 b. +lar: 433, 910 2. lider, önder b. +i+sın: 80
bahālī	: kıymetli, değerli b. : 696	başla-	: başlamak b. –dı: 929
baḥ(i)r	: <i>Ar.</i> deniz; büyük göl veya nehir. b. : 10	bāṭıl	: <i>Ar.</i> inanç bakımından geçersiz b. : 430
Baḥrā	: Timur devletinin güney sınırını koruyan eski bir sınır kalesi. B. : 301	bayram	: bayram b. : 415 b. +ı: 413 b. +i+n+da: 449
Baḥrā-yı	Rahib:Hz. Peygamber'in henüz çocukken Suriye'de görüştüğü rivayet edilen rahip. B. R. : 302	becidd	: <i>Far.</i> ciddi, gerçek, önemli b. tüt-: 267 (Şedde kullanılmadan yazılmış: becid)
baḥtiyār	: <i>Far.</i> mutlu b. : 600, 623, 744	bedr	: <i>Ar.</i> dolunay b. : 591, 738 b. +i: 492 bedr ü ay+i: 307
baḥ-	: bakmak b. –dı: 69, 339 b. –uban: 762 b. –up: 329	bedr-i ay	: dolunay b. +a: 209
bāḫī	: <i>Ar.</i> sürekli b. +dir: 607	bedr-i māh	: <i>Ar. Far.</i> dolunay b. +ı: 155
bālā	: <i>Far.</i> boy; bālā kıadd: uzun boylu b. : 370	bedr-i münīr	: <i>Ar.</i> parlak dolunay b. : 772
ban	: ulu, ileri gelen, bey b. oğlu ban: 933	beg	: ileri gelen, sözü geçen, nüfuzlu kişi, bey b. +ler: 605
bār-ı-gāh	: <i>Far.</i> içine izinle girilen yer b. +i+n+a: 133, 541	be-gāyet	: <i>Ar.</i> son derece, pek çok, aşırı. b. : 51, 54, 168, 298, 435, 437, 785, 822, 834, 846, 880
baş-	: basmak b. –dı-ı: 720	beher	: <i>Far.</i> her, her bir, her biri b. : 305
bā-şafā	: <i>Far.</i> safalı, neşeli b. : 520, 595, 712	beḫā	: <i>Ar.</i> evvelki hâl üzere kalmak, bakilik.
baş	:1. kafa b. +i+n: 128		

	b. +y+a: 95	beñiz	: yüz, çehre b. +i: (beñzi) : 588, 796, 799, 912
bekle-	: beklemek b. –meg+e: 354 b. –r i-di: 491 b. –y-e-ler: 122	beñze-	: benzemek b. –miş i-di: 209 b. –r: 836 b. –y-e: 368
belki	: <i>Far.</i> olabilir ki, muhtemel olarak b. :551	bergüzār	: <i>Far.</i> hediye, hatıra b. : 719
bellü	: belli, açık, aşikâr b. : 754	beri	:-den bu yana b. : 375, 410 b. +dir: 852
belür-	: meydana çıkmak, zuhur etmek b. –di: 813 b. –me–di: 548, 862 b. –miş: 835	berķ	: <i>Ar.</i> şimşek b. : 8 b. ur-ur: 365
ben	: birinci tekil kişi zamiri b. : 27, 30, 34, 37, 63, 105, 118, 124, 170, 224, 247, 292, 293, 320, 387, 388, 410, 453, 490, 514, 566, 570, 572, 574, 590, 600, 606, 626, 634, 646, 682, 714, 715, 719, 806, 808, 823, 832, 842, 852, 907 b. +a (baña) : 75, 78, 85, 482, 489, 555, 573, 604, 614, 745, 803, 806, 809, 837, 838, 890, 892, 904 b. +den: 721 b. +i: 75, 208, 322, 323, 397, 410, 566, 601, 604, 605, 669, 670, 935 b. +im: 72, 77, 606, 608, 615, 647, 677, 712, 718, 720, 768, 904	ber-murād	: <i>Far.Ar.</i> arzusuna kavuşan, dileğine eren b. : 721
		berr ü baħir	: <i>Ar.</i> kara ve deniz b. : 10
		besle-	: beslemek b. –y-e: 74
		beş	: bir sayı adı, beş b. : 763, 926
		beşāret	: <i>Ar.</i> müjde b. : 819 b. +i: 329
		beşīr	: <i>Ar.</i> Hz. Muhammed'in müjdeleyen anlamındaki ismi. b. +ü: 885
		bevvāb	: <i>Ar.</i> kapıcı b. : 496 b. +lar: 133, 579 (Şeddesiz yazılmış: bevāblar)
bende	: <i>Far.</i> kul, köle b. : 142, 173, 311 b. +s+i+y+üz: 229	beyān	: <i>Ar.</i> anlatma, açık söyleme, bildirme b. : 897 b. kıl-dı: 694
Benī Saʿd	: Mekke'nin 200 km. güneydoğusunda, Tâ'if yakınlarında bir köydür. b. : 685		

beyāz	: Ar. bir renk adı b. : 782		b. –miş-i-di: 195, 303, 308 b. –miş-i-di-m: 381 b. –sün: 172 b. –ün: 72, 648 b. –üniz: 430 b. –ünüz: 426, 771 b. –üp: 464 b. –ür: 206, 341, 457, 569 b. –ür-em: 293, 607, 626, 731 b. –ür-di: 187, 795 b. –ür idi: 200, b. –ür-se-ğ: 292 b. –ür-sin: 119 b. –ür-siz: 605, 649
bez	: herhangi bir cins kumaş b. : 696, 705		
bī-çāre	: Far. çaresiz, zavallı b. : 377 b. +y+e: 37 b. +y+im: 832		
bī-gümān	: Far. şüphesiz b. : 920		
bi-ḥamdi-lillāh:	Ar. Allah’a şükürler olsun. b. : 377		
bī- ḥayā	: Far.Ar. utanmaz b.+ lar: 646	Bilāl	: Bilal-i Habeşi: Hz. Peygamber'e ilk iman edenlerden biri ve sonradan ona müezzîn olan sahabî. B. : 926
bī- ḥisāb	: Far.Ar. hesapsız b. : 758, 760		
bī-hūş	: Far. şaşkın, sersem b. i-ken: 665	bildir-	: bildirmek b. : 425, 826 b. –di: 179 b. –di-ler: 338 b. –me-di: 486 b. –se: 489 b. –sin: 504
bī-kıyās	: Far.Ar. ölçüsüz b. : 551, 758		
bil-	: bilmek b. : 12, 63, 145, 197, 198, 517, 534, 550, 601, 617, 664, 719, 754, 759, 862, 865, 887, 899 b. –di: 153, 161, 168, 277, 361, 501, 667, 858 b. –di-ler: 530, 531, 532 b. –e: 557, 574, 688 b. –elim: 102, 140 b. –el(i)+den beri: 410 b. –e-me-di-ler: 437 b. –e-sin: 92 b. –e-siz: 255, 349 b. –gil: 46, 314 b. –iğ: 291(hatalı imla: “beliğ”), 389, 768 b. –me-m: 823 b. –me-miş: 523 b. –mez-iz: 172	bile	: birlikte, beraber b. : 69, 173, 235, 288, 340, 354, 417, 634, 636, 656, 708 bile-y-di: 273
		bī-mecāl	: Far.Ar. hâlsiz, zayıf, dermansız, bitkin b. +dir: 425
		bin-	: binmek b. : 280 b. –di: 270, 908 b. –dir: 234 b. –dir-di-ler: 466 b. –miş-i-di: 269
		bin	: Ar. oğul

	b. : 906	birazdan	: az sonra b. : 373
biḡ	: bin (1000) b. : 262, 672, 717, 764 b. b. : 501 yüz b. +de bir: 39	birbiri	: birbiri b. +y+le: 545
bī-nihāye	: <i>Far.Ar.</i> nihayetsiz, sonsuz b. : 850	birkaç	: çok değil, az sayıda b. : 711, 736
bī-nihāyet	: <i>Far.</i> sonsuz b. : 701	biryān	: <i>Far.</i> pişmiş, kızarmış, yanık b. : 369 (pūryān)
bir	: bir, herhangi bir b. : 30, 39, 59, 67, 80, 111, 112, 118, 125, 126, 145, 147, 154, 167, 206, 214, 218, 219, 226, 239, 240, 258, 261, 270, 280, 300, 301, 302, 314, 331, 340, 343, 353, 358, 403, 414, 421, 424, 440, 479, 512, 516, 524, 534, 538, 546, 548, 553, 555, 586, 593, 597, 648, 657, 664, 665, 696, 705, 709, 735, 737, 738, 739, 741, 742, 743, 748, 753, 784, 793, 803, 804, 805, 817, 852, 855, 863, 868, 901, 902, 907, 919, 927, 929, 934 b.+i: 167, 777, 900, 925 b. +n+e: 23 b. +s+i: 777, 780 b. b. : 160, 431, 450 b. +i bir+i+n: 762 b. iki: 792 her b.: 650, 742, 758, 828, 901 her b.+n+i: 633, 906, 916 her b. +niḡ: 765 her b. +s+i+n: 24 yüz biḡde b.: 39,	bī-şümār	: <i>Far.</i> sayısız b. : 759
		bişür-	: pişirmek b. -di:352
		bi't-tamām	: <i>Ar.</i> tamamıyla b. : 638, 728
		bitür-	: bitirmek, tamamlamak b. -em: 806 b. -en: 476 b. -eyin: 715 b. -ür: 707
		biz	: birinci çoğul kişi zamiri b. : 102, 172, 174, 229, 407, 415, 451, 484, 522, 697, 928 b. +de: 687 b. +den: 558, 676, 696 b. +e: 40, 42, 99, 100, 229, 258, 259, 349, 423, 425, 465, 504, 705 b. +i: 25, 39, 43, 616 b. +im: 39, 40, 41, 286 b. +im+ile: 251
birāder	: <i>Far.</i> erkek kardeş b. : 549	bī-zevāl	: <i>Far.Ar.</i> zevalsiz, sonu olmayan, ebedi. b. u'llah i-di : 15,
biraz	: bir parça, azıcık b. : 50, 266	bi-ż-żarūri	: <i>Ar.</i> (<i>bi-ż-żarūre</i>): ister istemez b. : 783
		boğası	: <i>boğasa</i> kalın çulha bez b. : 262

boğça	: bohça b. +y+a: 233 b. +y+ı: 249	b. +lar: 21, 403, 414, 440, 491, 733, 776 b. +lar+a: 539 b. +lar+ı: 24, 638, 639 b. +lar+ıñ: 419 b. +ı+a: 287 b. +ı+ı: 349, b. +n+ı: 58, 244, 259, 332, 421, 535, 627, 717, 719, 742, 934, 936 b. +n+lar: 22, 406, 417, 426, 444, 748, 751, 778, 909 b. +n+lar+a: 348, 527, 620, 728, 752 b. +n+lar+a karşı: 421 b. +n+lar+ı: 233, 760 b. +n+lar+ıñ: 23, 638 b. +nuğ: 390, 762
bol	: çok b. : 554	
boy	: uzunluk b. +u+n+ca:757	
boyan-	: bulanmak, her yanı bir şeyle kaplanmak b. -dı: 158	
boyun	: boyun b.+u+n+a: 56 (boynuna) b. eg-üben: 117	
böyle	: bunun gibi, böyle b. : 58, 99, 239, 287, 332, 388, 407, 411, 710, 771, 816	
bu	:1. bu (sıfat) b. 76, 83, 86, 152, 153, 170, 183, 195, 214, 215, 233, 236, 237, 239, 246, 258, 267, 281, 285, 287, 290, 291, 296, 297, 311, 315, 320, 333, 361, 363, 376, 382, 386, 392, 408, 411, 425, 434, 448, 456, 506, 507, 523, 524, 525, 529, 530, 531, 546, 560, 572, 587, 593, 606, 607, 612, 613, 616, 617, 618, 625, 628, 632, 640, 645, 646, 648, 654, 658, 670, 674, 691, 700, 715, 720, 731, 741, 746, 766, 767, 768, 770, 771, 776, 797, 806, 807, 812, 884, 903, 908, 915 2. bu (zamir) b. 72, 391, 423, 425, 534, 574, 730, 755, 769, 805 b. +dur: 8, 144, 396, 428, 508, 532, 615, 744 b. +durur: 459, 509, 910 b. i-di: 207	
		budak : dal b. +ı (budağı): 709, 710
		bugün : içinde bulunulan gün b. : 720, 721 b. +den: 847 b. +e: 843
		buğz : Ar. kin, nefret b. 23
		Buḫrā : Kaynaklarda Rahip Bahira olarak anılan kişi. B. : 351, 356, 361, 372, 385, 399, 447, 502 B. +y+a: 338
		bul- :bulmak b. -a: 30, b. -a-sın: 89, 90, 242 b. -a-y-ız: 101 b. -avuz: 125 b. -dı: 412 b. -du-m: 858 b. -ısar-dur: 829 b. -ma-mış: 523 b. -mış-am: 848 b. -uban: 841 b. -up: 883 b. -ur: 33, 470

	b. –ur-dı: 790 b. –ur-lar: 5 b. –uñuz: 426 b. –ama-dı-lar: 437 b. –ama-y-a: 596		etrafına toplaşmak, çevrelemek.(?) b. –dı: 133
buluş-	: bir araya gelmek b. –a: 580	buyur-	: emretmek b. – a-sın: 149 b. –dı: 137, 510, 818, 926 b. –dı-kim: 926 b. –dı i-se: 839 b. –mış-sınız: 672 b. –muş: 182 b. –sa-ğ: 147 b. –ur-sız: 247
bulut	: bulut b. : 314, 340, 362, 919 b. +ı: (buludı) : 329		
bunca	: bu denli, böylesi b. : 238, 713, 716, 722, 730, 743, 841, 917	bülbül	: Ar. ötücü bir kuş b. +e: 377 b. –i şeydā: 567
bunda	: 1. buraya b. : 172, 174, 245, 251, 407, 410, 427, 574 2. burada b. 341, 349, 357, 745, 751 b. +dır: 431	büt	: put b. +ler: 418
bura	: bu yer b. +dan: 444 b. +y+a: 357	büyü-	: yetişmek b. –di: 113
buradan	: buradan b. : 648	büyük	: 1. yetişkin, belli bir yaşa gelmiş olan b. küçük: 198 2. bir toplulukta sözü geçen kimseler b. +ler+i: 443
buruş-	: “çevirmek, yöneltmek” anlamındaki <i>bur-</i> fiilinin işteş biçimi:	büyüklik	: büyük olma durumu b. +i+n+i: 754

C

Cāmi ^c	: Bütün güzel özellikleri kendisinde topladığı için Hz. Muhammed’e verilen bir isimdir. C. +ü: 325	c. : 12, 46, 55, 63, 73, 120, 168, 197, 249, 250, 273, 336, 408, 485, 505, 589, 617, 694, 864, 887, 928 c. +ı: 58, 86, 175, 203, 822
cān	: <i>Far.</i> can, ruh	

c. +ım: 52, 322, 677, 683, 718		c. +dur: 534
c. +ım+a: 62, 76, 601	cebbār	: Ar. kudret sahibi Allah.
c. +ım+dan: 105		c. i-di: 15
c. +ımız+a: 102		
c. +ımız+dan: 286	Cebrāʿil	: Ar. Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmekle görevli melek
c. +ıı: 148		C. : 227, 821, 833, 862 (Cebrīl), 863, 924, 926
c. +ı+n+a: 288		C. +e(m): 472, 818, 832
c. +ı+n+dan: 65		C. +i: 857
c. +um+ı: 79		
c. -ı gönülden: İçten gelerek. 618		
c. u dilden: İçten gelerek. 481		
c. ve dilden: gönülden. 168	Cibrīl-i emīn	: Ar. Cebrail. C. : 473, 603, 904
cān+a minnet : Bir lütuf olarak kabul etmek.	cedd	: Ar. ata, dede c. +i: 60, 74
c. +ımız+a m. bil-elim: 102	cefā	: Ar. eziyet, incitme c. +dan: 82
c. +ım+a m. kıl-ayım: 76	cehd	: Ar. gayret, çaba c. ile: 672
c. +ım+a m. kıl-ur-am: 601	cehd it-	: çalışma, çabalama c. i. -üp: 423, 437, c. +i i. -üp: 462
c. +ı+n+a m. : 288		
cān-ı cihān : Far. Hz. Muhammed. c. +ım: 712	cehennem	: Ar. cehennem c. : 40, 828 c. +den: 846
cān-u cihān : Far. Hz. Muhammed. c. : 668		
canān : Far. gönülden sevilen, sevgili c. +ım: 52	celīl	: Ar. büyük, ulu c. +ım: 832 Rabb-ı c. : 653, 773 Rabbü'l c. +ıı : 166
canāne : Far. gönülden sevilen, sevgili. c. +y+e: 513, 580	cem	: Ar. toplama, yığma c. it -di-ler: 635 c. id-üben: 620 c. id -üp: 433, 633 c. ol-a: 748 c. ol-dı: 739 c. ol-dı-lar: 657, 750 c. ol-up: 735
cāriye : Ar. kadın köle c. : 493, 566, 600 c. +ler: 491		
cāvidān : Far. ebedî c. : 911		
cāzūluk : Far. cadılık, büyücülük.	cemāl	: Ar. yüz güzelliği c. +dir: 206 c. +i+n: 28,

	maḥbūb c. +i+n: 321		c. +ım: 381, 712 c. +ıñ: 12, 874 c. +uñ: 78
cemī°	: Ar. hep, bütün c. : 877 c. +i: 318, 441,	cinān	: Ar. cennetler c. : 920 c. +ı: 193, 878
cennāt-ı °adn	: Ar. cennet bahçeleri c. -ı °a.+e: 847		
cennet	: Ar. cennet c. :14, 35, 483, 592, 598, 827, 828 c. +de+ki: 365 c. +e: 312 kaşr-ı c. : 310	cin, cinn	: Ar. gözle görünmez, latif cisimlerden ibaret bir mahluk İns ü c. : 11, 13, 921 c. ü âdem: 157, 191, 391, 831 ins+e cinne: 866
cennet -i °alā	: Ar. cennet katlarının en yükseği, sekizinci cennet c. -i °a. : 41	cisim	: Ar. beden, gövde c. +i: 49, 786 c. +i+n+e: 787
cevāb	: Ar. yanıt c. : 531 c. +ı: 221	cismānī	: Ar. cisimle, bedenle ilgili c. : 203
cevāz	: Ar. izin, müsaade c. : 671	cömerd	: Far. cevanmerd eli açık, bonkör saḥī c. : 80
cevher	: Ar. değerli taş c. +i:760	cum°a	: Ar. perşembe ile cumartesi arasındaki gün c. : 927
cevher-dār	: Ar. Far. elmaslı c. i-di: 757		
cılasın	: Moğ. Celasun kahraman, babayığit c. +lar: 456	cübbe	: Ar. elbise üstüne giyilen uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi c. : 436
ciğer tağla-	: acısı yüreğine işlemek c. t-dığ+ım: 72	cüdā	: Far. ayrı düşmüş, ayrılmış, ayrı c. eyle-me: 323
cihān	: Far. dünya, alem c. : 7, 10, 47, 164, 173, 310, 589, 592, 594, 613, 668, 888 c. +a: 163, 263, 282, 303, 391, 402, 430, 439, 477, 682, 861 c. +da: 143, 205, 508, 858 c. +ı: 61, 74, 86, 193, 198, 432, 436, 460, 878	cühūd	: Ar. Çıfıt, Yahudi. (Sözcüğün aslı cūhūd; ancak metinde cühūd olarak yazılmış.) c. +lar: 449 c. +lar+ıñ: 413
		cümle	: Ar. bütün, hep, herkes c. : 20, 22, 36, 179, 187, 220, 275, 291, 317, 353,

389, 403, 416, 432, 443,
530, 596, 619, 624, 632,
728, 751, 769, 785, 809,
866, 897, 923, 932
c.       : 157, 191
c. +den: 15, 18
c. +miz:425
c. +miz+e: 38
c. +miz+i: 43
c. +miz+i  : 641
c. +  iz+i: 386

c. +s+i: 71, 198 , 657,
714, 734, 750, 759, 902
c. +s+i+n: 19, 771
c. +s+i+n+i: 719
c. +s+i+n+den: 26,

c  n  n

: Ar. delilik, delirme
c. id-er: 204

c  v  n

:Far. civan gen  ,
delikanlı.
c. +lar: 122

  

  a  r-

:   a  rmak
  . -uban: 635

  . -d  : 230, 244

  al  n-

: kap   veya m  zik   leti
i  in   al  nmak.
  . -d  : 261

  ivid

:   ivit otundan elde
edilen mavi renkli toz
boya
  . : 664

      ni-g  r

: Far. yemeklerin tadına
bakan kimse, a    ba  ı
  . +ler+e: 510, 639
  . +ler+i+n+e: 210

  ok

: az kar  ıt  ı
  . : 59, 407, 490, 554,
559, 583, 813
  . +dan: 852
  . +dur: 295, 456

  ek-

:   ekmek
  . -di-ler: 402
  . -e: 433
  . -me-di: 922

    n  n

: Far. b  yle, bu   ekilde
hem-  . : 931

  ekil-

: (yemek) dizilmek,
sıralanmak
  . -di: 211, 257, 511

    

: Far.     nk  , mademki
  . : 74, 153, 197, 285,
326, 361, 402, 824

  e  m

: Far. g  z
  . -i mest+i: 563

    n

: Far. i  in edat  ı
  . : 51, 165, 178, 183,
185, 195, 236, 246, 274,
283, 290, 300, 301, 348,
382, 420, 434, 474, 480,
492, 494, 498, 499, 516,
525, 538, 544, 583, 587,
612, 617, 627, 645, 654,
667, 691, 730, 739, 747,
812, 813, 817, 878, 892,
893, 898

    -

:     mak
  . : 915
  . -ar i-di: 792
  . -d  : 58, 339, 916, 929
  . -m    : 507
  . -uban: 404
  . -up: 328

    ar-

:     mas  n   sa  lamak

    nki

: Far.     nk  

ç. : 161, 184, 274, 281,
721, 736, 742, 746, 781,
887, 894, 921

çün-kim : *Far.* çünkü
ç. : 153, 254, 501, 807,
858

D

dağ : Yer kabuğunun
çıkıntılı, yüksek, eğimli
yamaçlarıyla çevresine
hâkim ve oldukça geniş
bir alana yayılan
bölümü (bkz. taş)
d. : 816

dağı : dahi, da, de, daha
d. : 22, 30, 33, 34, 48,
55, 66, 78, 80, 105, 124,
142, 166, 171, 188, 204,
224, 227, 239, 240, 242,
247, 249, 257, 259, 264,
270, 273, 278, 279, 280,
287, 291, 292, 293, 307,
309, 310, 311, 315, 362,
366, 388, 389, 392, 435,
447, 448, 449, 474, 490,
526, 541, 558, 578, 585,
597, 603, 604, 620, 624,
625, 632, 634, 644, 648,
671, 698, 700, 704, 708,
709, 711, 717, 723, 726,
738, 757, 763, 764, 819,
874, 878, 881, 899, 901,
907, 914, 933

dā'im : *Ar.* devamlı, sürekli
d. : 8, 9, 791, 792, 816,
851, 919, 927

dā'imā : *Ar.* devamlı, sürekli
d. : 32, 255, 488, 577,
788

dalālet : *Ar.* sapınç, sapkınlık,
doğru yoldan ayrılma.
d. +de: 479

dāmān : *Far.* etek
d. +ıyız: 673

dāne : *Far.* tane, tohum
d. : 711
d. +s+i: 757

dār-ı huld : *Ar.* baki olan yer,
cennet bahçesi, cennet
d. +ı h +ı: 607

dār-ı fenā : *Ar.* bu dünya
d. + ı f. +dan: 935

dāsītān : *Far.* destan, manzum
hikāye
d. +ı Hādīce : Ana
başlıkta geçiyor.
d. +ım: 380
d. +ı Mustafa: 30

da'vet : *Ar.* çağrı, çağırma
d. +e: 865
d. eyle: 825, 915, 924
d. eyle-miş-em: 386
d. id-er: 655
d. id-üben: 820
d. id-üp: 916
d. it-mek+lig+e: 888
d. kıl-a: 194, 603
d. kıl-ur: 734, 747
d. ol-un-duğ+ı: 698

dayan- : bir yere yaslanmak
d. -up: 927

dāye : *Far.* dadı, sütne
d. : 101

de- : söylemek (Bkz. di-)

	d. -di: 152 d. -di-ler: 68, 394, 404, 407, d. -r-(i)-di: 332 d. -r i-di-m: 842 d. -y-ü: 713 d. -y-ü vir: 803 d. -y-i vir-di: 431	dem	: <i>Far.</i> an, zaman d. : 70, 153, 156, 159, 162, 183, 347, 353, 360, 372, 383, 492, 506, 507, 592, 628, 631, 661, 674, 735, 828, 833 d. +de: 651, 698, 699, 867
de/da	: dahi, da, de bağlacı d. : 81, 89, 116, 147, 149, 188, 271, 397, 415, 455, 545, 601, 656, 805, 919	deng	: <i>Far.</i> hayran, şaşkın, sersem d. : 588
defn	: <i>Ar.</i> gömmek d. id-üp: 59	deñli	: kadar (edat) d. : 256, 257, 305, 766, 875
defter	: <i>Ar.</i> yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları d. +e: 551	deñlü	: kadar (edat) d. : 32, 126, 187, 243, 378, 406, 662, 756
degin	: kadar (edat) d. : 439, 462	der-	: toplamak d. -di: 130, 213, 373 d. -üp: 353, 372
degil	: yüklem olumsuz çekimini sağlayan kelime d. +em: 411 d. +dir: 77, 681, 731	derd/ dert	: <i>Far.</i> üzüntü; hastalık; sorun d. +e: 572 d. ile: 516 d. +im+e: 576 d. +imiz+e: 152 d. +i+n: 90 d. +i+n+e: 27, d. +ler+iñ: 565(ñ yerine n ile yazılmış) d. +lû: 62 (dert+lü)
degme	: beğenilmiş, seçilmiş d. : 337	derd-mend	: <i>Far.</i> dertli d. +im: 482
dehân	: <i>Far.</i> ağız d. : 932	dergâh	: <i>Far.</i> tekke d. : 379 d. +ı+n+a: 350 d. +ıñız+a: 151
dehr	: <i>Ar.</i> dünya zehr-i d. +i: 851	deril-	: toplanmak d. -di: 443 d. -üp: 59 d. -ür-ler: 741
dek	: kadar, değin d. : 305, 331, 371, 561, 682, 784	dermân	: <i>Far.</i> çıkar yol, çare
delü	: deli d. : 646 d. +dür: 676		
delük	: delik d. +i+n+e: 201		

	d. eyle-sün-ler:152 d. +ı+sın: 565 d. it: 482 d. ol-a: 27, 576	dey(i)r	: Ar. manastır, tekke d. : 302 d. +e: 334 d. +den: 342 d. +i+n+e: 301
derūn	: <i>Far.</i> gönül, yürek d. +dan: 70, 195, 308	di-	: demek, söylemek (bkz. de-) d. : 244 d. –di: 72, 75, 77, 78, 80, 84, 99, 118, 130, 163, 221, 233, 250, 255, 256, 276, 280, 298, 317, 348, 374, 382, 385, 386, 392, 408, 409, 431, 449, 462, 472, 503, 507, 510, 513, 516, 542, 579, 609, 613, 649, 675, 688, 730, 752, 768, 800, 808, 818, 823, 825, 836, 856, 858, 859, 864, 865, 872, 874, 889, 893, 895, 906, 911, 915, 924, 928 d. –ki: 139, 459, 619, 706 d. –di-kim: 50, 57, 87, 104, 112, 116, 129, 181, 207, 246, 290, 356, 357, 358, 398, 426, 451, 453, 508, 514, 590, 646, 702, 703, 704, 712, 766, 798, 801, 812, 837, 843, 873, 913 d. –di-ler: 68, 260, 286, 350, 354, 407, 415, 423, 425, 452, 456, 497, 511, 534, 641, 653, 755, 767, 910 d. –di-ñiz: 298, 409, 613 d. –düg+iniz: 457 d. –me-di: 645 d. –me-di-k mi: 522 d. –meg+e: 144 d. –me-y-e-sin: 91 d. –me-y-üp: 559 d. –mez: 568 d. –mez i-se: 622 d. –miş-dir: 860, 880 d. –miş i-di: 217, 264
deryā	: <i>Far.</i> deniz d. : 567 d. +s+ı+n+a: 42,		
dest	: <i>Far.</i> el d. +imiz+de: 150 d. +i+n+de: 686		
dest-gīr	: <i>Far.</i> yardımcı d. ol-dı: 773		
destmāl	: <i>Far.</i> el mendili d. +ler: 279		
destūr	: <i>Far.</i> izin, müsaade d. : 178, 254, 580, 627		
devā	: <i>Ar.</i> çare, ilaç d. +s+ı+n: 90		
devām	: <i>Ar.</i> sürme, sürüp gitme d. +da:579		
deve	: deve d. : 121, 146, 484, 764, 770, 907 d. +niğ: 471 d. +s+i: 262 d. +s+i+n+den: 335 d. +y+i: 472, 473		
devr	: <i>Ar.</i> dönmek d. id-er: 376		
devlet	: <i>Ar.</i> baht, talih, kut; büyük rütbe, mevki. d. +i: 528 d. +iğ: 246, 579 d. ile: 141		
devletlū	: mutluluk ve refah içinde olan (kimse). d. : 144		

	d. –miş-kim: 259 (Bağlaç olan “kim” bitişik yazılmış.) d. –miş-ler: 216 d. –n-ür: 873 d. –r: 180, 506, 549, 550, 554, 556, 570, 584, 589, 594, 600, 617, 629, 658, 668, 669, 677, 692, 695, 716, 718, 917, 918 d. –r i-di: 489, 564, 577 d. –r i-di-m: 606, d. –r i-se: 622 d. –r-ler: 12, 419 d. –r-ler-(i)di: 199, 302 d. –r-miş: 904 d. –r-se: 869 d. –r-se-m: 214 d. –r-se-n: 147(2.tekil kişi eki “ñ” yerine hatalı olarak “n” ile yazılmıştır.) d. –se: 482 d. –r-siz: 646, d. –y-e: 744 d. –y-ecek: 745 d. –y-e-ler: 169, 623, 679 d. –y-em: 838 d. –y-e-siz: 772 d. –y-eyim: 112 d. –y-üben: 58		dil : <i>Far.</i> gönül cân u d. +den: 168 dil-dâr : <i>Far.</i> sevgili d. ile : 561 dile- : istemek d. –di: 16, 49, 175 d. –di-kim: 384 d. –di-ler: 394 d. –miş-ler: 670 d. –r: 368, 676 d. –r-em: 35, 43,124, 321, 604 d. –r-em-ki: 27 d. –r-im: 141 d. –r-im-ki: 207 d. –r-ler: 346 d. –r-se-n: 90 d. –r-üz: 642 d. –y-ecek: 114 d. –y-üp: 704 dilek : istek d. +im (dilegim): 396 dîn : <i>Ar.</i> Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum d. : 921 d. +e: 194, 820, 825, 913, 914, 915 d. +i: 911, 916 d. +i+n+e: 845, 906 d. +ler+i: 430 d. +i+n+den: 905
dîdâr	: <i>Far.</i> yüz, çehre d. +ı+n: 35, 64 d. +ı+n+dan: 572 d. +ıñ i-di: 379		
diken	: kimi bitkilerin dallarında bulunan sert, sivri çıkıntı d. +den: 319		
dil	: lisan d. +i: 111 d. +im+e: 27, d. +imiz de: 116 d. +i+n+de: 352 d. +i+n+e: 162, 343, 445 d. +ler: 279		dinle- : işitmek için kulak vermek d. : 118, 120, 276, 358, 486, 560 d. –di: 612, 909 d. –di-ler: 260, 265 d. –ñ: 386 d. –ñüz: 451, 641 d. –y-e-ler: 215 d. – y-en: 30, 33 d. –y-en+iñ: 203

direk	: ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek d. : 930, 931 d. +e (direge) : 927	dost	: <i>Far.</i> 1.sevilen kimse d. +lar: 733 d. +lar+ı: 238, 518, 773 d. +lar+ı+la: 25, d. +um: 718 2. tas. Hakiki sevgili, Tanrı. d. +a: 49
diril-	: yaşamak, ömür sürmek d. -di: 776	dök-	: dökmek d. -e: 433, 910 d. -er-di: 331, 375, 488 d. -di-ler: 266, 756, 760 d. -me-di: 922
dirlik	: yaşayış, hayat, sağlık, geçim. d. : 776	dön-	: dönmek d. -di: 266, 351, 799, 883 d. -dü-m: 810 d. -me-y-e-ler: 666 d. -miş-i-di: 345 d. -müş: 368 d. -üp: 69, 438, 884
diş	: ısırp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri d. +i: 367	döndür-	: inanç, din veya düşüncesini değiştirmesini sağlamak d. -di: 905
ditre-	: titremek d. -di: 912	dört	: bir sayı adı d. : 262, 754, 757, 764, 925
dīvār	: <i>Far.</i> duvar d. +ı+nuş: 186	döşek	: halı, kilim, çul d. : 753, 756, 759, 760
divīd	: <i>Ar. devāt, Far. devit.</i> hokkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir tür kalem d. : 159	duā	: <i>Ar.</i> Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin d. : 34, 138, 393, 911, 934 d. +m+ı: 208 d. ile: 31, d. +dan: 32, 138, 935 d. +lar: 94, 151, 637 d. +s+ı: 326 d. +y+ı: 326
diz-	: sıralamak d. -er-di: 562	duha	: <i>Ar.</i> kuşluk vakti
diz	: kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer d. +i+m+e: 591 d. +i+n+e: 156, 869		
dol-	: bir yere iyice yayılmak d. -ısar: 861		
dolu	: içkiyle doldurulmuş kadeh d. +lar: 659		
dolun-	: dolu hâle gelmek, tamamlanmak.		

	ve'd-đuha+da: 475	dürlü	: türlü, çeşitli d. : 61, 94, 393, 476, 657, 730, 764
dur-	: (tur-> dur-) kalkmak d. -up:871	düş-	: düşmek d. -di: 435, 529 d. -mez i-di: 786 d. -se: 787 d. -üp: 543
duy-	: işitmek d. -dı: 903	düş	: rüya d. : 154, 590 d. +de: 795 d. +den: 158 d. +i: 606 d. +ü+m+i: 590, 593 d. +üğ: 884 d. +ü+n+de: 814, 868 d. +ü+n+i: 160, 871, 895
düğün	: düğün d. : 736	düşmān	: <i>Far.</i> düşman d. : 296 d. +ı: 518, 773 d. +ıñ: 299, 525, 736
dükeli	: hep, hepsi, bütün d. : 811	düşmen	: <i>Far.</i> düşman d. +den: 746 d. +ıñ: 299, 525 d. +lar: 733
dükkān	: <i>Ar.</i> işyeri d. +da: 700 d. +ım+a: 720 d. +ı+n+dan: 702	düz-	: uydurmak d. -miş-dür-ür: 905
dülbend	: <i>Far.tülbent</i> ince ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez d. : 232, 262 d. +i: 239 d. +i+n+i: 278	düzet-	: tanzim etmek, tertip etmek d. -di: 132
dün	: gece d. : 274		
dünyā	: <i>Ar.</i> yeryüzü d. +da: 766		
dür	: <i>Ar.</i> inci (Şeddesiz yazılmış.) d. : 319		
dürri	: <i>Ar.</i> inci gibi parlayan, parlak, parıltılı d. : 367		

E

e	: bir ünlem e. :719	e. :572
ebed	: <i>Ar.</i> sonsuz	Ebū Bekr : ilk halife

	E. B. :21, 273, 284, 297, 358, 408, 416, 526, 532, 636, 656, 695, 718, 728, 867, 873, 883, 893, 898, 925 E. B. +e: 435, 631, 699, 889 E. B. +i: 729 E. B. +iḡ: 895 E. B. +in+dürür: 731		
Ebū Cehl	: Asıl adı Amr bin Hişam olmakla beraber İslam dinine ve Hz. Muhammed'e olan aşırı düşmanlığı sebebiyle, Ebu Cehl, yani cehâletin babası lakabı ile anılır. E. : 273, 357, 384, 455, 521, 533, 903, 917 E. +e: 918 E. ile: 285	ebrū	: <i>Far.</i> kaş e. : 204 e. +lar+ı: 368
		ebter	: <i>Ar.</i> faydasız, neticesiz şey e. : 236
		ecdād	: <i>Ar.</i> atalar e. +ı: 624
		ecma'in	: <i>Ar.</i> hepsi, cümlesi, topu e. : 26,
Ebū Leheb	: (75. ve 285. beyitler hariç metin boyunca <i>Lehib</i> şeklinde yazılmıştır.) Hz. Muhammed'in amcasıdır. İslam dinini kabul etmemiş, bu dine karşı mücadele etmiştir. E. : 75, 273, 285, 455, 521, 533	edā	: <i>Ar.</i> borç veya borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme; yerine getirme e. : 714
		eg-	: ikna etmek boyun e. -üben: 117
Ebu'l- Ās	: Hz. Zeynep'in teyzesinin oğlu ve eşi E. +iḡ : 780	eger	: <i>Far.</i> şart edatı e.: 214, 380, 391, 570, 588, 622, 803, 805, 806, 935
Ebū Sufyān	: Kureyş kabilesinin reislerinden, sahâbî E. : 273, 416, 636, 656	eger	: bkz. <i>eyer</i> binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne e. +i: 241, 765
Ebū/Ebī Ṭālib	: Hz. Ali'nin babası ve Hz. Muhammed'in amcasıdır. Dedesinin ölümünden sonra Hz. Muhammed'in bakımını Ebu Talib üstlenmiştir.	egerle-	:bkz. <i>eyerle-</i> ata <i>eyer</i> vurmak e. : 240 e. -y-üp: 466

egin	: arka, sırt e. +i+n+e: 512, 528	elden gel-	: gücünün yettiği kadarını yapmak e. g. –e: 706
egle-	: avutmak, oyalamak e. –r i-di: 561	elden git-	: kendini kaybetmek, mahvolmak e. g. –di: 56, 71
eglen-	: oyalanmak e. –di: 862	ele getir-	: ele geçirmek, yakalamak e. g. –em: 806
ehl	: Ar. ehil, sahip e. +i: 190, 272 e. +i+n+e: 99, 590, 828 e. –i imān: 227, 902 e. –i İslām: 597 e. –i İslām+a: 881 e. –i kerem+dir: cömert, eli açık : 126 e. –i Medīne: 923 e. –i Mekke: 748 e. –i saʿādet: 388 e. –i Şam: 404	el-ḥamdülillah: Ar. Allah’a şükür. e. : 398, 511, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 859	
ekber	: Ar. en büyük, çok büyük nūr-ı e. : 164	el-ḥükmilillah : Ar. “Hüküm Allah’ındır, kulun elinde ne var” manasına başsağlığı için kullanılır. e. : 54	
ekşer	: Ar. en çok, daha ziyade e. : 815	elli	: bir sayı adı e. : 244, 248, 259
el	: kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü e. : 138, 346 e. +de: 685, 811 e. +i: 912 e. +imiz+de: 114, 116 e. +i+n: 60, 135, 373, 383, 911 e. +i+n+e: 60, 159, 162, 186, 248, 383, 445, 461, 582 e. +i+n+i: 103, 582 e. +iḡ+den: 89 e. +i+y+le: 931 e. ur-up: El atıp, el uzatıp, el sürüp: 230	emānet	: Ar. birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişiye korunması gerekten eşya e. +ler+i: 275
elān	: Ar. şimdi; henüz, hâlâ e. :55, 250, 841	emīn	: Ar. kendisine güvenilen kimse. e. : 145, 199, 497, 564, 603, 643, 647, e. –i müstaḳīm: 644 Cibrīl-i e. : 473
		em(i)r	: Ar. buyruk e. : 452, 825 e. +i: 824, 826 e. id-er: 472, 495 e. + i ile: 485, 517, 828 e. +i+n: 827 e. +iḡ+e: 147 e. +iḡiz+le: 715 e. +i+y+le: 821 e. kıl-dı: 210

emlāk	: Ar. mülkler e. +in mi: 745		
enbiyā'	: Ar. kendilerine kitap indirilmeyen peygamberler e. +lar: 7	etek	: giysinin alt kısmı e. +i+m+de+ki: 668 e. +i+n+de+ki: 667 e. +i+n+e: 663, 666 e. +i+nün: 664
endir-	: indirmek e. –üben: 353	etmek	: ekmek e. : 793, 798
enīn	: Ar. inleme e. : 930	ev	: konut, hane e. +e: 88, 132, 210, 542 e. +iḡ: 88 e. +iḡ+e: 100 e. +i+n+e: 61, 97, 110, 543, 661, 833
envār	: Ar. ziyalar, ışıklar e. +ı+dır: 22,		
er	: erkek. e. : 750, 757, 761	ever-	: evlendirmek e. –mek: 150
erden	: erkenden e. : 237	evlād	: Ar. çocuklar, evlat e. +ı: 454 e. +lar+ım+a: 849
eri-	: erimek e. –r: 203 e. –d-ir: 378	evlen-	: bir erkekle bir kadının, hayatlarını birleştirmesi e. –dir-e-yiz: 127, 586 e. –me+s+i+nün: 113
esbāb	:Ar. (<i>eṣvāb</i> “giyecekler” sözcüğü metnin tümünde yanlış yazılmıştır.) e. : 230, 237, 713, 722, 729, e. +ı: 716, 725, 733	evşāf	: Ar. sıfatlar e. +iḡ: 381
eşer	: Ar. iz, işaret e. : 548 e. it-mez-se: 625	evṭān	: Ar. vatanlar e. +ımız: 41
esirge-	: korumak e. : 320	evvel	: Ar. önce, ilk, önceki e. :18, e. +den: 264 e. +i+n+e: 484 e. +ki: 931
esmā'	: Ar. isimler e. : 14,	evvela	: öncelikle e. : 17
eṣnā'-yı kelām:	Ar. söz esnasında e. +da: 111	ey	: bir ünlem e. : 1, 6, 12, 19, 38, 41, 46, 51, 55, 57, 63, 73, 84, 85, 104, 110, 112, 118, 120, 129, 139, 144, 145, 197, 247, 249, 250, 256, 266, 273, 276, 286,
eşgāl	: Ar. işler, güçler e. +i: 554		
eşit-	: işitmek. (Bkz. işit-)		

	299, 346, 348, 350, 358, 374, 375, 381, 382, 385, 398, 408, 410, 417, 444, 451, 485, 505, 507, 510, 517, 549, 613, 615, 617, 623, 641, 646, 664, 670, 694, 695, 702, 703, 709, 712, 724, 744, 754, 759, 778, 779, 798, 808, 864, 887, 893, 928		
eyā	: <i>Far. Ar</i> “ey, hey!” anlamında bir ünlem. e. : 589, 668, 716, 718		e. –di-ler: 68, 134, 263, 440 e. –di-m: 692 e. –di-ñiz: 613 e. –gil: 706 e. –me: 112, 233, 236, 323 e. –me-di: 650 e. –mez: 569 e. –miş: 29, 202, 708 e. –miş-dür: 390 e. –miş-em: 386 e. –miş-ler: 671 e. –r-em: 87, 618 e. –r i-di: 304, 332 e. –r-ler: 415 e. –se: 665 e. –sün-ler: 152 e. –y-e: 123, 171, 288, 432, 576 e. –y-em: 28 e. –y-e-sin: 397 e. –y-e-siz: 34, e. –y-üp: 115, 289, 317, 363, 398, 632
eyer	: (eger) binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne e. +i: 241, 765		
eyerle-	: (egerle-) ata eyer vurmak e. : 240 e. –y-üp: 466		
eyerlü	: eyerli, eyer vurulmuş e. : 280	eyle	: öyle e. : 546, 672, 682, 749, 927
eyit-	: söylemek, anlatmak. e. -ir: 141, 266 e. -i vir-e: 800 (Metinde “idi-vire” yazıyor; ancak “eydi-vire” bağlama daha uygun.) e. -üñiz (Metinde <i>idüñiz</i> yazılmış): 503	eylük	: iyilik e. ile (eylög-ile): 686
		eyü	: iyi e. : 280 e. yatlu: 251
eyle-	: yapmak e. : 25, 38, 42, 89, 139, 240, 242, 250, 323, 332, 696, 825, 826, 911, 915, 924 e. –di: 24, 94, 363, 516, 639, 722, 752, 809, 840, 916, 922 e. –dig+im: 374	eyyām	: <i>Ar.</i> zaman; günler. e. : 546, 741, 776
		ezān	: <i>Ar.</i> Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı e. : 926

F

faḥr	: Ar. şeref, onur, övünç f. id-er: 643	F. : 779 F. +yla: 778 2. Hz. Muhammed'in amcası Ebu Talib'in hanımı. F. : 98
faḥr-ı ʿālem	: Ar. Hz. Muhammed f. +1 ʿā. : 48, 183, 606, 732, 925 f. -1 ʿā. +dir: 918 f. +1 ʿā. +i: 848	
faḥr-i cihān	: Far. Ar. Hz. Muhammed. f. c.: 10, 47, f. c. +a: 163, 263, 282, 402 f. c. +1: 61, 74, 198, 436, 460 f. c. +ım: 381	fātiḥa : Ar. Kur'ân-ı Kerim'in birinci suresi f. : 37
		faẓl : Ar. iyilik, fazilet f. id-er-se-η: 41,
		fedā : Ar. bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme f. ol-sun: 52
faḥr-i rüsûl	: Ar. Peygamberlerin en büyüğü, en değerlisi. f. r. : 31	felek : Ar. gök, gökyüzü; dünya, âlem f. : 13
fāʿide	: Ar. fayda, yarar. f. : 407, 411, 448 f. +ler: 406	fenā' : Ar. yok olma, yokluk f. : 95 dār-ı f. +dan: 935
faḳîr	: Ar. yoksul f. : 772	ferd : Ar. birey, kişi f. için: 812
fānî	: Ar. ölümlü, gelip geçici f. +dir: 607	fermān : emir f. :452
fāriğ	: Ar. vazgeçmiş, çekilmiş. f. : 553	feryād : Far. haykırış, çığlık f. : 930
fāş	: Ar. meydana çıkma, açığa vurma. f. eyle-me: 112 f. id-eyin: 575	fırka : Ar. insan kalabalığı, grup f. : 781
Fâtıma	: 1. Hz. Muhammed'in dört kızının en küçüğüdür. Halife Hz. Ali'nin eşi, Hz. Hasan ile Hüseyin'in de annesidir.	fırşat : Ar. herhangi bir şey için en uygun zaman f. : 470
		fidā : bkz. fedā f. kıl-ur: 732 f. ol-sun: 589, 677, 683, 714, 718

fiğān : *Far.* ızdırıp ile bağırıp
çağırma, inleme
f. : 930
f. +ı: 58
f. +ım: 378
f. +ı+n+dan: 399

fikr : *Ar.* düşünce
f. eyle-y-üp: 115
f. +i: 560, 561
f. id-er-di: 213
f. id-üp: 480
f. +i+m+i: 575
f. +i+n+e: 884
f. it-di: 130
f. kıl-dı-m: 118

filān : *Ar.* falan
f. : 906

fi-l-ḥāl : *Ar.* hemen, şimdi
f. : 135

firāk : *Ar.* ayrılık, ayrılma
f. ile: 72

firāvān : *Far.* çok, bol, aşırı
f. : 120, 297, 838

fitne : *Ar.* karışıklık, kargaşa
f. : 905

fuzūl : *Ar.* fazla
f. : 471

G

gāh : *Far.* ara sıra, bazen
g. : 782, 789
g. g. : 746
her g.: 57, 410

gāhī : *Far.* bazen, ara sıra
g. : 782

ḡā'ib : *Ar.* kayıp
ḡ. ol-dı: 833

ḡulgūle : *Ar.* gürültü, patırtı
ḡ. : 529 (ḡalgale)

ḡam : *Ar.* keder
ḡ. : 143, 276
ḡ. +da: 111
ḡ. +dan: 464
ḡ. +dır: 126
g. yi-me-se: 480

ḡam-gīn : *Ar. Far.* kederli,
hüzünlü
g. : 789

ḡanī : *Ar.* sonsuz zengin olan
Allah
g. : 15, 18, 475

ḡarb : *Ar.* batı

ḡ. +a: 855, 875

ḡarḡ : *Ar.* birine bir şeyi bol
bol vermek
g. eyle-di: 24
g. ol-dı: 592

ḡāyet : *Ar.* çok, fazla
ḡ. : 109, 499, 554, 752,
877, 914
ḡ. +de: 659
ḡ. +ile: 691

ḡayret : *Ar.* çalışma, çaba,
çalışma isteği
ḡ. : 917
ḡ. id-üp: 130, 213
ḡ. it-di: 372

ḡazā : *Ar.* din uğruna savaş
g. +dan: 82

geç- : geçmek
g. -di: 185, 355, 546,
548, 553, 741
g. -dig+i: 507
g. -düg+i: 506
g. -miş-dir: 376
g. -üp: 707

geçür-	: geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak g. -ür-di: 103, 136, 582, 638 kendüden geçür-: bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak k. g. -di-ler: 660 g. -ür-e-sin: 88				g. -ince: 148, 242, 884 g. -iser: 190, 430 g. -i yor-ı: 520 g. -i yor-ur: 524 g. -meden: 795 g. -me-di: 343 g. -me-di-m: 682 g. -mek: 535 g. -me-sin: 143 g. -me-sün: 276 g. -mez: 562 g. -mez i-di:391 g. -miş: 859 g. -miş-dir: 341, 598 g. -miş-dürür: 551 g. -miş-em: 506 g. -se: 328, 334 g. -se-ler: 444 g. -sün: 172, 245, 649 g. -üben: 122, 268, 538, 545 g. -ünüz: 415 g. -üp: 121, 271, 348, 394, 527 g. -ür: 470, 701 g. -ür-in: 410 g. -ür-ken: 344 g. -ür-se: 174 g. -ür-sin: 872 g. -ür-üz: 407
geçin-	:yaşamak, ömür sürmek g. -di: 106, 776				
gehî	: <i>Far.</i> bazan, ara sıra g. : 789, 790, 791, 793, 794				
gel-	: ulaşmak, varmak g. : 50, 280, 623 g. -di: 67, 83, 97, 110, 111, 113, 120, 132, 186, 209, 210, 248, 272, 357, 383, 413, 443, 499, 580, 581, 639, 656, 699, 833, 899, 901, 926 g. -di-k: 560 g. -dik+de: 243 g. -di-ler: 539, 553, 636, 750, 900 g. -di-ñiz: 702 g. -düg+i+n: 134, 185, 270, 498 g. -düg+i+n+i: 196, 347, 489 g. -dügince: 89 g. -dü-ñ-i-se: 744 g. -dü-ñiz mi: 356 g. -e: 164, 194, 227, 427, 574, 577, 594, 603, 706, 713, 748 g. -eceg+i: 428 g. -eceg+i+n: 311 g. -ecek-dir: 427 g. -ecek vaqt: 876 g. -ecegi vaqt: 196 g. -e-ler: 698 g. -elim: 484 g. -en: 339, 497, 729 g. -e-sin: 251, 559 g. -e-siz: 349, 465				
		gelin			: aileye evlilik yoluyla girmiş veya girecek olan kadın g. al-a-lar: 571 g. al-a-y-ız: 586 g. al-ı vir-e-y-iz: 127
		ger			: <i>Far.</i> eğer, şayet g. : 39, 648
		gerçek			: yalan olmayan, doğru olan şey, hakikat g. : 409
		gerçi			: <i>Far.</i> her ne kadar, ise de g. : 295, 568, 613, 625
		gerek			: gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen, lazım

	g. +dir: 228		g. +ler: 305, 378
getür-	: getirmek g. : 472 g. -di: 61, 162, 201, 278, 280, 343, 392, 445, 473, 753, 863, 898 g. -di-ler: 661, 737, 899, 900, 932 g. -em: 806 g. -en: 476 g. -e-sin: 100 g. -e-siz: 465 g. -üp: 97, 103, 330, 461, 582, 725, 840, 913	gider-	: ortadan kaldırmak, yok etmek g. : 864 g. -üp: 593
gey-	: giymek g. -e: 453 g. -mez i-se: 924 g. -miş: 528	gir-	: girmek g. : 234 g. -di: 135, 184, 268, 782, 913 g. -dig+i+n: 914 g. -e: 312 g. -en: 906 g. -icek: 48 g. -miş-em: 845 g. -üp: 330
geydir-	: giydirmek g. : 237 g. -di: 870 g. -di-ler: 512	girü	: geri; yine, tekrar g. : 465, 535, 619, 866 g. +y+e: 883
geyin-	: giyinmek g. -sün: 238	giryân	: <i>Far.</i> ağlayan g. i-di: 487, 563
geyür-	: giydirmek g. -di: 723	git-	: gitmek g. -e (gide): 461 g. -ecek (gidecek): 251 g. -eceg+i+n: 265, 315 g. -di: 56, 71, 95, 342, 372, 469, 484, 498 g. -di-ler: 285, 301, 438, 543, 635 g. -di-ŋ: 505 g. -en+ler: 121 g. -er: 23, 119, 340 g. -er-di: 219 g. -er i-ken: 470 g. -er-im: 514 g. -er i-se: 314, g. -er i-se-m: 935 g. -er mi: 458 g. -er mi-sin: 513 g. -er ol-sa: 334 g. -er-se: 919 g. -e-siz: 463 g. -icek: 74, 234 g. -meden: 457 g. -meg+e: 261 g. -mez i-di: 335 g. -se: 340
gez-	: gezmek g. -sün: 239		
ġilmān	: <i>Ar.</i> Allahu Teala'nın Cennet'tekilere hizmet için nurdan yarattığı hizmetkârlar. ġ. : 920		
gibi	: benzetme edatı g. : 7, 51, 197, 567, 739, 814, 931		
gice	: gece g. : 6, 417, 439, 458, 469, 480, 491, 506, 507, 523, 663, 670, 788, 868 g. gündüz: 200, 374, 562, 608		

gizli	: saklı g. : 214	gör-	: görmek g. : 478, 655, 658, 663, 707, 753, 903
gizlü	: bkz. gizli g. : 575, 902		g. -di: 185, 201, 270, 283, 344, 363, 364, 372, 421, 499, 667, 701, 730, 822, 834, 868, 898, 909
gonca	: <i>Far.</i> çiçeğin tomurcuk hâli ğ. : 60, 366		g. -di-ler: 497, 520, 528, 531, 544, 726, 742, 930
göç-	: göçmek g. -e: 441		g. -düg+i+n+i: 160, 857
gök	: gökyüzü, sema g. : 14, g. +de: 806 g. +de+ki: 591 g. +den: 155		g. -düg+üniz: 769 g. -düg+ü+n: 896 g. -dü-m: 453, 646 g. -e: 327 g. -eli: 606 g. -elim: 131, 174, 217, 267, 415
gölge	: gölge g. +s+i: 786		g. -em: 842 g. -e-mez i-di: 329, 337
gömlek	: gömlek g. : 231 g. +ler: 238		g. -en: 369, g. -en+iñ: 56 g. -en+ler: 232, 283, 783
gönder-	: göndermek g. :172 g. -di: 159 g. -di-ler: 466, 729 g. -e: 547 g. -elim: 180, 217, 267, 451 g. -e-siz: 620 g. -e-y-iz: 697 g. -i ver-di: 395 g. -im: 570 g. -ir-siñiz: 522 g. -me-di: 548		g. -en+ler+i: 204 g. -e-siz: 182 g. -e-y-di-m: 53 g. -eyim: 50 g. -eyin: 804, 555 g. -icek: 284 g. -iser-dir: 93 g. -me-di: 767 g. -me-di-ler: 762 g. -mek: 359 g. -me-miş-dir: 406 g. -me-y-ince: 322 g. -mez-em: 675 g. -mez mi-sin: 919 g. -miş-em: 224, 590 g. -miş i-di: 154, 316 g. -miş-em: 843 g. -müş değil+em: 411 g. -müş i-di: 188 g. -se: 588 g. -üben: 212, 724, 766, 932 g. -ül-me-miş i-di: 710 g. -ün: 47, 442
göndür-	: göndermek g. : 43 g. -di: 892		
gön(ü)l	: gönül, kalp cân-ı g. +den: 618 g. +i: 111, 691 g. +ü+m: 614 g. +ü+n: 561 g. +ü+n+i: 688 g. vir-miş-i-di: 316		

	g. –üp: 71, 133, 797, 834, 901, 914, 933 g. –ür: 155, 205, 340, 362, 365 g. –ür-di: 202 g. –ür-ler: 347, 418 g. –ür-ler i-di: 813 g. –ür-se: 281 g. –ür-sünjiz: 713		
göre	: bir şeye uygun olarak, gereğince g. : 94, 132, 140, 228		
görüş-	: görüşmek g. –di-ler: 540, 545		
göster-	: göstermek g. –elim: 174 g. –e-sin: 321 g. –me-sün: 573 g. –üp: 671		
götür-	: yukarı kaldırmak g. –üp: 161		
göz	: görme organı g. yaş+ı : 562 g. +i yaş+ı: 333, 791 g. +i+n+e: 470, 562 g. +ler+i: 70, 487, 567, 612, 654 g. +ler+im: 84, 375 g. +ler+i+n+den: 128, 266, 331, 488 g. +üm: 104, 112 g. +ün: 802		
gözle-	: bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek g. -dig+im: 374 g. –r-di: 328 g. –r i-di: 577		
guşşalan-	: tasalanmak, kaygılanmak g. –ur-dı: 789		
güyā	: <i>Far.</i> sözde, sanki g. : 592, 738		
		gül	: <i>Far.</i> çiçek adı g. : 319, 492, 494, 588, 746, 782, 799, 802, 807 g. +den: 366 g. +i+dür: 936 g. +ün: 60
		gül-	: gülmek g. –dür-e: 604 g. –erek: 581 g. er yüz+ün: 143 g. –üp: 521
		gül-sitān	: <i>Far.</i> gül bahçesi g. +ım: 377
		güllāb (gül-āb)	: <i>Far.</i> gül suyu g. : 136, 230
		gül-veş	: <i>Far.</i> gül gibi g. : 796
		gümān	: <i>Far.</i> zan, sanı, şüphe g. : 918
		gümüş	: değerli bir maden g. : 708, 907
		gün	: 1. güneş g. : 7 g. +dürür: 835 2. gündüz g. : 6 3. yirmi dört saatlik zaman dilimi g. : 6, 7, 67, 226, 251, 261, 285, 301, 403, 504, 505, 538, 577, 743, 792, 817, 863, 927 g. +e: 921 g. +de: 19, 534, 793 g. +den: 736, 921 g. +e dek: 371, 784 g. +i: 446 g. +ler+de: 301, 403, 538, 817 g. +ler+i: 573
		gündüz	: gündüz gice g. :200, 374, 562, 608

güneş	: güneş g. : 4, 5, 8, 10, 13, 197, 366, 439, 587, 739, 869, 870 g. +i+dür: 12,	gürülde-	: çok hızlı ve gürültülü ses çıkarmak g. -y-üp: 674
günlük	: üzerinden gün geçmiş veya geçecek g. : 534	güzel	: güzel g. : 233, 236,
		güzide	: <i>Far.</i> seçkin, seçilmiş, beğenilmiş g. : 309

H

haber	: <i>Ar.</i> haber, söz, bilgi h. : 403, 438, 524, 652 h. eyle-di-ler: 263 h. +i: 609 h. ol-duğ+ı: 245 h. vir :234	hādī	: <i>Ar.</i> Allah'ın "hidayet eden, yol gösteren" anlamına gelen adı. h. : 794, 818
habīb	: <i>Ar.</i> sevgili h. : 599 h. +i: 166, 532, 779 h. + im: 52, 62, 503 h. + im+dir: 860, 880 h. + im+e: 819 h. + iñ: 208	Ḥadīce	: Hz. Muhammed'in ilk eşi Ḥ. : Ana başlık, 28, 119, 133, 134, 139, 153, 154, 158, 168, 179, 181, 184, 185, 187, 200, 209, 212, 291, 446, 493, 494, 499, 515, 542, 560, 581, 600, 617, 629, 654, 658, 662, 663, 669, 691, 697, 730, 738, 747, 753, 834, 836, 837, 856 Ḥ. Ana+y+a: 579 Ḥ. +den: 277, 546, 777 Ḥ. +niñ: 412, 486, 531, 541, 635, 661, 726 Ḥ. +nün: 156, 262 Ḥ. +y+e: 463, 497, 668, 705 Ḥ. +y+i: 642
habībullah	: <i>Ar.</i> Allah'ın sevgilisi, Hz. Muhammed. h. : 9, 18, 536, 597, 602, 833 h. +ı: 201		
hācet	: <i>Ar.</i> istek, dilek h. kıl-ar: 346, 704		
hadd	: <i>Ar.</i> gerçek değer h. ü şıfatı: 225		
hadd	: <i>Ar.</i> yanak h. +i+n+e: 368	hādīm	: <i>Ar.</i> hizmetkâr h. : 496, 500, 505, 507 h. +ler: 543, 725 h. +ler+i+n+e: 495
hadd i zāt	: <i>Ar.</i> zaten, aslında h. +ı: 189		

ḥāk	: <i>Far.</i> toprak ḥ. -i pāy+i+n+e: 558, 584, 634	ḥāla	: <i>Ar.</i> hala, babanın kız kardeşi ḥ. +s+ı: 110
ḥaḳīkat	: <i>Ar.</i> gerçek ḥ. : 189	ḥalāyık	: <i>Ar.</i> kadın köle, cariye ḥ. : 763, 769
ḥaḳīr	: <i>Ar.</i> aşağı görülen, değersiz ḥ. +iḡ: 27 ḥ. -i bī-çāre+y+e: 37	ḥalāş	: <i>Ar.</i> kurtulma, kurtuluş ḥ. : 846
ḥaḳḳ	: <i>Ar.</i> Allah; bir insana ait olan şey; doğru, gerçek. ḥ. : 81 H. : 24, 35, 64, 89, 193, 326, 573, 576, 599, 814, 824, 878 H. +a: 352, 379, 596, 740, 790, 796 ḥ. +ı: 737, 826 maḥbūb- ı H. +dur: 205, 295 ḥ. +ı+çün: 617, 892 ḥ. +ı+n: 550, 570 H. +iḡ: 294, 295, 821, 828, 832, 863, 877, 913 H. +uḡ: 343	Ḥālīḳ	: <i>Ar.</i> yoktan var eden, yaratıcı, yaratıcı, Allah. Ḥ. +a: 501, 544
		ḥālī	: <i>Ar.</i> geri durmak ḥ. ol-maz-sın: 82
		ḥālīl	: <i>Ar.</i> Hz. İbrahim aleyhisselam. ḥ. +i Muştafā+dır: 454
		ḥalk	: 1. <i>Ar.</i> yaratma ḥ. eyle-miş-dür: 390 ḥ. id-üben: 17 ḥ. id-üp-dür: 165 ḥ. ol-up-dur: 20 2. insanlar; insanlardan bir bölük ḥ. : 173, 239, 303, 336, 529, 530, 681 ḥ. +a: 392, 569, 826, 830 ḥ. +dan: 337 ḥ. +ı: 194, 319, 344, 538, 750, 785, 825, 905, 915 ḥ. +iḡ: 199 ḥ. -ı ʿālem: 96, 311, 755, 831
Ḥaḳ Teʿālā	: <i>Ar.</i> Yüce Allah. H. T. : 370, 472, 485, 517, 837 H. T. + nuḡ: 21,		
ḥāl	: <i>Ar.</i> oluş, bulunuş, durum ḥ. : 333, 681, 743, 776 ḥ. +dir: 258, 425, 755 ḥ. +i: 797, 800, 856 ḥ. +imiz+e: 40 ḥ. +imiz: 114 ḥ. +i+n: 797 ḥ. +i+n+e: 560 ḥ. +i+n+i: 486, 569 ḥ. +iḡ: 745 ḥ. +iḡiz: 703, 801 ḥ. +ler+i+n: 545 ḥ. +lu ḥ. +ince: 123	ḥalvet	: <i>Ar.</i> tenhaya çekilme, yalnız kalma. ḥ. : 306, ḥ. id-üp: 790 ḥ. +i+n+e: 330
		ḥamd	: <i>Ar.</i> şükür ḥ. : 352, ḥ. id-er: 630 ḥ. id-üp: 544 ḥ. ol-sun: 850

ḥamdulillah : Ar. Allah'a hamd olsun, Allah'a şükürler olsun.

ḥ. : 54, 721
el- ḥ. : 398, 511, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 859

Ḥāmid : Ar. Hz. Muhammed'in "hamd eden, şükreden" anlamına gelen ismi.
Ḥ. +ü: 45

Ḥamza :Hz. Muhammed'in amcasıdır.
Ḥ. : 78, 797, 901

ḥān : Far. hükümdar
ḥ. +ım:144

ḥan : Far. kervansaray
ḥ. +lar+a: 405

ḥandān : Far. sevinçli, gülen
ḥ. : 148, 351, 420, 441, 499, 789, 864
ḥ. ol-a-sın: 92
ḥ. ol-ur: 494

ḥāne : Far. ev, konut
ḥ. +s+i+n+e: 184

ḥarāc : Ar. Vaktiyle Müslüman olmayan tebadan alınan vergi.
ḥ. +ı: 169

ḥarām : Ar. dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı
ḥ. +ı: 820

ḥarc : Ar. harcanan para, masraf
ḥ. id-üp: 585

ḥarcılık : ufak tefek gereksinimler için harcanacak para
ḥ. : 244, 259

ḥarīr : Ar. ipek
ḥ. : 232, 278, 753

ḥ. +ler: 238

ḥarīşü'n-°aleyküm:

Tevbe Suresi'nin bir âyetinde geçen bu ifade, birinci derecede Peygamberimiz hakkında olup ümmetini ve bütün insanları doğru yola sevk etmek için azim ve gayret göstermesine işaret edilerek böyle nitelendirilmiştir.
ḥ. °a. : 775

ḥasb u ḥāl : Ar. hasbihal, görüşüp dertleşme
ḥ. +i: 179

ḥased : Ar. kıskançlık
ḥ. : 296

ḥāsīd : Ar. kıskanç
ḥ. +ler: 742

ḥasret : Ar. özlem
ḥ. : 375
ḥ. +ı+le: 378

ḥāş : Ar. özel
ḥ. : 495, 880

ḥasta : Far. hasta, rahatsız
ḥ. : 49
ḥ. ol-du-m: 51
ḥ. ol-dı: 67

ḥasūd : Ar. kıskanç
ḥ. ol-an+lar: 284

ḥāş ü °āmm : Ar. herkes
ḥ. ü °ā. : 527, 539, 670, 751
ḥ. ü °ā. +a: 403
ḥ. ü °ā. +ı: 405, 447, 820
ḥ. +ı vü °ā. +ı: 348

ḥāşelillah : Ar. Allah göstermesin.
ḥ. : 84, 229

ḥaṣem	: Ar. hademe, maiyet ḥ. : 769	ḥ. id-üben: 822
Hāṣır	: Hz. Muhammed'in bir ismi. Toplayan, bir araya getiren anlamındadır. Öldükten sonra ḥaṣır meydanında toplanacağımız gün Hz. Muhammed'in ümmetini toplayıp bir araya getireceği kastedilmektedir. H. : 108	ḥayā' : Ar. utanma, edep ḥ. +s+i+n+dan: 807
Hāṣimī	: Hz. Muhammed'in mensub olduğu kabile. H. +dür: 685	ḥayāl : Ar. hayal, imge ḥ. +i: 561 ḥ. +i+n+de: 200
ḥaṣr	: Ar. kıyamet ḥ +e: 32,	ḥayāt : Ar. yaşam ḥ. : 720
ḥaṭā'	: Ar. yanılma; kabahat, kusur ḥ. : 84, 343	ḥay(ı)r : Ar. iyi, faydalı, yarar ḥ. şer: 652 ḥ. °amel: 480 ḥ. +a yor-dı: 593 ḥ. du°a: 34, ḥ. ol-a: 267
ḥātem	: Ar. son, en son ḥātemü'l-enbiyā: 610 ḥātemü'l-enbiyā+dır: 595 ḥātemü'n-nebī: 509 ḥātemü'r-rüsül: 611	ḥayl : Ar. sürü, takım ḥ. -i ḥaṣem:769
ḥātır	: Ar. zihin, gönül ḥ. : 68 ḥ. +a: 557 ḥ. +i+n: 64 ḥ. +iḡ+a: 276	ḥayli : Far. epeyce, çokça ḥ. : 674, 862
ḥaṭ	: Ar. yazı ḥ. : 531	ḥayrān : Ar. çok beğenmiş, şaşıp kalmış ḥ. : 420, ḥ. ḳal-dı-lar: 530 ḥ. ol-ur: 369, 588 ḥ. ol-up: 364
ḥātūn	: kadın ḥ. +a: 134, 178, 446 ḥ. +dur: 260 ḥ. +ı: 98 ḥ. +uḡ: 119	ḥayy : Ar. Allah'ın adlarından biri. ḥ. ü ḳadir: canlı ve kudretli olan Allah. 442
ḥavf	: Ar. korku ḥ. : 435 ḥ. id-er-di-m: 846,	ḥazā : Ar. bu, şu, o h. : Ana başlıkta geçiyor.
		ḥazān : Far. sonbahar ḥ. : 912 ḥ. +a: 802, 810
		ḥāzır : Ar. hazır, göz önünde olan ḥ. eyle-miş: 708 ḥ. i-di: 69 (yanlışlıkla ض yerine ظ ile yazılmış) ḥ. id-iḡ: 510

	h. id-üp: 749		502, 533, 535, 544, 558,
	h. it-miş: 711		590, 595, 603, 620, 644,
	h. it-miş-di: 356		675, 685, 698, 703, 709,
	h. it-miş-di-m: 713		711, 722, 723, 780, 815,
	h. ol-a-lar: 698		849, 881, 896, 900, 901,
	h. ol-duğ+ı+n+ı: 347		905, 921
	h. ol-mış-dur: 910		
	h. ol-mış i-di: 264	hemān	: <i>Far.</i> hemen, derhâl; kesin olarak, daima.
	h. ol-sun: 245		h. : 12, 20, 159, 463,
	h. ol-ur: 734		485, 493, 541, 578, 582,
hāzır-la-	: bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek		587, 591, 619, 627, 651,
	h. -dı-m: 349		683, 691, 693, 699, 702,
	h. -n-mış i-di: 269		716, 725, 900, 902
			h. dem: Hemen o anda; 353, 372, 383, 631
hāzırlık	: hazırlanmak için gereken şey veya durumların bütünü	hem-çünān	: <i>Far.</i> böylece.
	h. eyle: 250		h. : 931
hāzret	: <i>Ar.</i> saygı belirten bir ünvan	hem-dem	: <i>Far.</i> sıkı fıkı, can ciğer arkadaş
	h. +i+n+e: 695		h. : 360, 599, 828
	h. +i: 903	hemīn	: <i>Far.</i> bu bile, tıpkı bu
hecīn	: <i>Ar.</i> bir deve cinsi		h. : 70, 363, 473, 497,
	h. : 466,		592, 667, 814, 833, 908,
	h. +ler: 764	hemīşe	911
			: <i>Far.</i> daima, her zaman
helāl	: <i>Ar.</i> dinin kurallarına aykırı olmayan, haram karşıtı	hep	: <i>Far.</i> bütün, tüm
	h. +i: 820		h. : 11, 271, 272, 356,
			357, 405, 430, 478, 519,
			714, 748, 760, 770, 923
hele	: <i>Far.</i> madem ki.	hepisi	: tamamı, tümü
	h. : 235, 522, 686, 688,		h. : 765
	692, 706, 846		
hem	: <i>Far.</i> özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki anlamlarında kullanılan bir bağlaç	her	: <i>Far.</i> hep, bütün
	h. : 4, 10, 13, 21, 73,		h. : 119, 332, 565, 710,
	80, 81, 101, 151, 164,		757, 800, 804
	191, 196, 223, 230, 232,		h. biri: 650, 742, 758,
	241, 245, 248, 259, 270,		828, 901
	278, 279, 287, 307, 315,		h. biri+n+i: 633, 906,
	323, 330, 347, 354, 361,		916
	425, 427, 448, 449, 464,		h. biri+ni: 765
			h. biri+s+i+n: 24
			h. gāh: 57, 410

	h. kaçan : her ne zaman: 6, 8, h. ki: 23, 920, 924 h. kimse: 334 h. kişi: 540 h. ne ki: 147 h. ne kim: 559, 629, 652 h. ne ki var: nesi var nesi yoksa, her şeyi, bütün varlığı: 4, 770		h. +i+n: 924
hergiz	: <i>Far.</i> hiçbir zaman, asla h. : 65, 91, 205, 480, 614, 680, 811	himmet	: <i>Ar.</i> ermiş kimselerin tesiri h. +iğ: 394 h. +i+n+den: 323
herkes	: herkes h. +e: 123	Hirā	: Hz. Muhammed'in inzivaya çekildiği mağaranın bulunduğu dağ. Ayrıca Kur'an-ı Kerim Muhammed'e bu mağarada indirilmeye başlamıştır. H. : 792, 815, 817, 821, 857, 891
hezārān	: <i>Far.</i> binler, binlerce, pek çok h. : 297, 724	hisāb	: <i>Ar.</i> hesap, sayma h. : 552 h. +sız: 412
hıfz	: <i>Ar.</i> saklama h. id-üb: 63	hiṭāb	: <i>Ar.</i> seslenme h. id-üp: 386
hīç	: <i>Far.</i> hiç, asla h. : 129, 143, 456, 458, 808, 918 h. kimse+den: 808	hizmet	: <i>Ar.</i> iş, vazife h. : 147, 222, 763 h. buyur-sa-ğ: 147 h. +e: 125 h. eyle: 89 h. eyle-y-e: 288 h. eyle-y-üp: 289 h. +i: 714 h. id-er: 763 h. id-eyin: 85 h. +i+n+den+dir: 408 h. +i+n+e: 75, 79 h. +iğiz: 146, 288 h. it-mek: 229 h. kıl-a: 222 h. +ler: 382
hikāyet	: <i>Ar.</i> hikāye h. +in: 28, 447	hoca	: <i>Far.</i> ilim öğretken kimse h. : 6,
hikmetullah	: <i>Ar.</i> Allah'ın hikmeti h. : 131	hor	: <i>Far.</i> değersiz (kimse). h. ol-uben: 533
hilāl	: <i>Ar.</i> ayın ilk günlerinde aldığı yay biçimi h. : 801 h. +e: 368, 799	horla-	: değersiz görmek, aşağılamak h. -y-up: 91
hil'at	: <i>Ar.</i> Eskiden padişah veya vezir tarafından takdir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan h. : 453 h. +i: 528		

hoş	: <i>Far.</i> beğenilen, hoş h. : 90, 298, 605, 613, 702, 742, 776 h. id-e-siz: 659	huşûş	: <i>Ar.</i> konu, iş, özellik h. +a: 700
hüb	: <i>Far.</i> güzel, hoş, iyi h. :28, 279, 298, 300, 370, h. i-di: 785	huṭbe	: <i>Ar.</i> cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt h. : 927 h. +y+i: 928, 932
Hudā	: <i>Far.</i> Tanrı. H. : 38, 93, 390, 460, 461, 602 H. +nı: 845 H. +y+a: 850	huzūr	: <i>Ar.</i> rahat h. ile: 106
huld	: <i>Ar.</i> sekiz cennetten biri dār-ı h. +ı: 607	hüküm	: <i>Ar.</i> kesin karar, emir h. : 650 h. eyle-y-e: 171 h. +i: 432 h. id-e: 293 h. +i+n+de: 220
hulḳ	: <i>Ar.</i> huy, tabiat h. +ı: 785	hümām	: <i>Ar.</i> himmetli, azimli, bir işe sınıksız sarılıp o iş başarılan h. : 19, 638, 670, 753
hūn	: <i>Far.</i> kan h. : 525	hürmet	: <i>Ar.</i> saygı h. : 228, 242, 287 h. için: 25, h. +i+n+e: 38, 312 h. kıl-ayım: 76
hūr	: <i>Ar.</i> cennet kızı, huri h. : 365, 598 h. +ı: 878	hüsn	: <i>Ar.</i> güzellik, iyilik h. +i: 785
hūr-ı cinān	: <i>Ar.</i> cennet kızları h. +ı: 193		
hūrī	: <i>Ar.</i> cennet kızları h. : 310, 920		

I

°Irāk	: bir yer adı °I. + a: 171	birine veya birinin gözetimine bırakmak, emanet etmek.
°ırz	: <i>Ar.</i> şan, şeref, namus °ı. +ı: 681	ı. : 85 ı. -dı: 95 ı. -dı-m: 5
ışmarla-	: Bir şeyin, bir kimsenin bakımını, korunmasını	

İ

i-	: ekfiil i –di: 11, 14, 15, 61, 65, 66, 69, 73, 98, 109, 110, 154, 187, 188, 195, 197, 198, 199, 200, 202, 207, 209, 213, 217, 218, 219, 220, 264, 269, 302, 303, 304, 305, 306, 308, 316, 328, 329, 331, 332, 335, 336, 345, 356, 371, 375, 379, 380, 391, 399, 424, 442, 450, 474, 487, 488, 489, 491, 493, 519, 561, 562, 563, 564, 577, 605, 650, 666, 700, 709, 710, 738, 746, 754, 757, 759, 765, 777, 778, 783, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 792, 794, 795, 796, 813, 814, 815, 816, 817, 840, 855, 867, 884, 902, 923, 927, 929 i –di-m: 53, 381, 387, 606, 713, 841, 842, 846, i -di-η: 55 i –ken: 16, 46, 344, 470, 475, 476, 477, 665, 822 i –miş: 904 i –se: 139, 174, 180, 182, 189, 221, 281, 314, 380, 559, 614, 622, 625, 637, 652, 685, 686, 687, 744, 795, 800, 803, 805, 806, 825, 869, 919, 920, 924 i –se-m: 214, 935 (i)–se-n: 90 i –se-η: 39, 41, 147, 292 i –se-ηiz: 601,	‘ibādet	: Ar. ibadet ‘i. : 306, 791, 816, 823, 902 ‘i. eyle-r i-di: 304
		İbrāhīm-i Ḥalīl: Hz. İbrahim. İ. H+dir: 223 İ. H.+iη: 166, 624, 644, 684	
		icāzet	: Ar. izin, ruhsat i. : 100, 175, 185, 394, 555 i. +le: 132, 268
		iç	: iç, dış karşıtı i. +i+n+de: 188, 197, 224, 239, 302, 307, 316, 526, 681, 859 i. +i+n+den: 35,
		iç-	: içmek i. –di: 211 i. –di-ler: 751 i. –e: 441 i. –er: 851 i. –er-ler: 418 i. –il-di: 393, 583 i. –il-üp: 138 i. –sün: 235 i. –üp: 420
		içerü	: içeri i. : 135, 729
		içir-	: içirmek i. -di:103
		içre	: İçinde, arasında, içine i. : 7, 8, 11, 313, 456, 529, 597, 735, 876, 930
‘ibād	: Ar. kullar, ibadet edenler. ‘i. +ı: 320, ‘i. +î: 818	içün	: için, sebep veya amaç bildiren edat

	i. : 25, 244, 387, 417, 669, 673, 679, 697, 812, 868, 871, 903, 905, 934		İ. +ü: 467
içür-	: içirmek i. -di: 136 i. -di-ler: 660 i. -üben: 659	ikrā	: Ar. “Oku!” emri. i. : 823, 824
idin-	: edinmek i. -miş i-di: 816, 927	ikrām	: Ar. konuğu ağırlama i. : 256, 258, 581, 637
ihmāl	: Ar. ihmal i. : 233	ikrār	: Ar. dil ile söyleme, bildirme i. : 840 i. eyle: 139 i. +ıı+ı: 672 i. id-e-siz: 678 i. id-üp: 481
ihrām	: Ar. sedire veya yere serilen yün yaygı i. : 754	ikrārsız	: sözüne sadık olmayan i. : 679
ihsān	: Ar. iyilik i. : 149, 408, i. eyle-sün-ler: 152 i. id-en: 477 i. id-er-se: 559 i. işle-di-m: 478	İlah	: Ar. Tanrı, Allah. İ. : 508 İ. +ı: 317, 809 İ.-el-âlemîn: âlemlerin yaratıcısı: 564
ihtirām	: Ar. saygı, hürmet i. +ı: 61	İlāhî	: Ar. Ey Allah, Allahım; Tanrısāl. i. : 43, 208, 317, 322, 332, 809, 842
ihtiyār	: Ar. 1. seçme, seçilme i. +ı: 650 2. katlanma i. +ı: 56, 71 i. +ım: 811 3. yaşlı i. + ı: 424, 623	‘ilām	: Ar. bildirme, anlatma i. : 814 i. id-er: 658
ikbāl	: Ar. bir şeye yönelmek i. id-üp: 135	ile	: ile, birlikte, vasıtasıyla i. : 24, 31, 43, 70, 72, 106, 121, 127, 132, 136, 141, 157, 164, 179, 213, 235, 240, 251, 268, 285, 306, 315, 331, 360, 376, 378, 397, 399, 416, 427, 485, 491, 496, 516, 517, 521, 540, 542, 557, 561, 586, 589, 594, 599, 612, 616, 621, 633, 634, 636, 643, 656, 658, 664, 686, 691, 692, 715, 735, 740, 741, 742, 743, 776, 778, 788, 815, 819, 821, 828, 870, 898, 899, 900, 905, 911, 913, 916
iki	: bir sayı adı i. : 12, 81, 231, 232, 285, 477, 493, 508, 717, 761, 777, 781, 788, 792, 874, 882 i. +nci: 235 i. +s+i: 271, 455, 545, 553, 780 i. +s+i+n: 737		
İklīl	: Hz. Muhammed’in Zebur’da geçen bir ismi.		

	i. +dir: 426		i. –üp: 227
ilerü	: ileri i. : 83	inan-	: bir şeyi doğru olarak benimsemek; iman etmek i. : 617, 892 i. –ıj: 431 i. –maz: 614 i. –ma-y-a: 680
ilet-	: yerine ulaştırmak, eriştirmek i. –di: 500 i. –di-ler: 543 i. –e: 460 i. –e-siz: 463, 609	inandır-	: inandırmak i. : 616
ilhām	: Ar. kalbe gelen ilâhî söz i. : 814	ināyet	: Ar. iyilik i. eyle-y-e: 576
illā	: Ar. ille, mutlaka i. : 568, 614	ince	: ince i. : 239
ilm	: Ar. bilim i. : 316 i. +i: 195 i. ile: 306	İncil	: dört kutsal kitaptan biri İ. : 602 İ. +de: 307, 509, 879
ilt-	: iletmek i. –er: 471	incin-	: incinmek, gücenmek, kırılmak i. –e: 743 i. –me-: 623
īmān	: Ar. güçlü inanç ehl-i i. : 227, 902 i. : 36, 898, 899, 913, 924 i. +a gel-di: 899, 901 i. getir-di-ler: 899, 900 i. + ı: 23, i. ile: 43	incit-	: incitmek i. –di i-se: 803
imdi	: şimdi i. : 486, 560, 633	incü	: inci i. : 562, 757, 761
imtiḥān	: Ar. sınav i. : 923	ind	: Ar. yan, kat i. +i+n+de: 877
in-	: inmek i. –di: 473, 591, 702, 821, 931 i. –düg+i: 867 i. –er: 156, 869 i. –er-ler-di: 335 i. –er-ken: 822 i. –me-sün: 542 i. –miş i-di: 345	indir-	: inmesini sağlamak i. –di: 904 i. –di-ler: 496 i. –me-di: 862
		inkār	: Ar. inkâr, yadsıma i. id-e-siz: 678
		ins	: Ar. insan i. ü cinnü : 11, 13, 921 i. +e cinn+e: 866
		inşā'-Allah	: Ar. Allah izin verirse, Allah nasip ederse

	anlamalarında anlatan bir söz i. : 85, 181, 229, 247, 626, 715, 876, 881	dilek		i. i-di: 650
ipek	: bir kumaş türü i. : 231, 262		iste-	: istemek, arzulamak i. -di: 649 i. -düg+üm: 608 i. -me-di-m: 605 i. -miş-di: 605 i. -r: 580 i. -r-di: 794 i. -r-em: 607 i. -r-iz: 150 i. -y-ü: 117
ir-	: erişmek, ulaşmak i. -di : 178, 184, 254, 268, 283, 338, 403, 429, 485, 518, 526, 578, 628, 693, 720, 781, 868 i. -di-ler: 539, 726, 727 i. -e gel-üp: 527 i. -düg+i+n+i: 446, 857 i. -me-di: 767 i. -me-di-ler: 762 i. -miş değil+em: 411 i. -miş-em: 398, 843, 850, 851, 852		istigfâr	: Ar. tövbe etme i. id-üp: 481
irgür-	: ulaştırmak i. : 819 i. -em: 842 i. -en: 319 i. -e-sin: 321, 558 i. -e-y-di-m: 53		iş	: Ar. iş i. +de: 425 i. +dir: 524 i. +e: 530, 574 i. +i: 76, 233, 236, 281, 715, 771, 791, 806 i. +i+n: 217, 221, 476 i. +iñ: 267, 411 i. +i+y-di: 306 i. +ler: 707, i. +leri: 36,
iriş-	: ulaşmak, yetişmek i. -di: 133, 161, 211, 274, 351, 403, 435, 492, 541, 887 i. -di-ler: 271, 274, 301, 540 i. -miş-dür: 428 i. -ür: 396, 631		işâret	: Ar. işaret i. eyle-di: 639
İsâ	: Peygamberlerden biri. İ. : 304		iş bu	: bu, işte bu i. : 594, 668, 681, 856
İslâm	: Müslümanlık. ehl-i İ. : 597 ehl-i İ. +a: 881		işit-	: işitmek i. -di: 175, 183, 246, 277, 290, 296, 361, 434, 455, 459, 498, 525, 587, 627, 645, 691, 807, 812, 883, 908 i. -di-ler-se: 652 i. -di-ñiz: 766 i. -düg+i: 856 i. -en+ler: 215 i. -icek: 630 i. -ir: 654, 746 i. -mez: 928 i. -üben: 494, 898 i. -üñ: 348
ism	: (Ar.) isim, ad i. +i: 167, 595, 686 i. +i+dür: 643 i. +i+n+i: 343			
issi	: sahip, malik			

	i. -üp: 86, 128, 153, 297, 303, 674, 699, 747, 767, 838, 858, 893, 933 i. -ür: 928		
işle-	:1. yapmak i. -di-m: 478, 771 i. -me-se: 480 i. -r: 827 i. -y-e: 37 2. ince ve süslü şeyler yapmak. i. -miş-ler: 231		i. -er-se: 559 i. -er-se-m: 214 i. - er-se-ğ: 41 i. -er-sin: 289, 614 i. -esin: 84 i. -e-siz: 659, 678 i. -e-vüz: 705 i. -eyim: 384, 574 i. -eyin: 85, 490, 575 i. -gil: 566 i. -ici+dür: 146 i. -iğ: 510, 800 i. -iser-dür: 599 i. -me-di-m: 675 i. -meg için: 868, 905 i. -mek: 206, 229, 258 i. -mek+lig+e: 888 i. -mez-di-m: 387 i. -mez-se: 625 i. -miş: 602, 711 i. -miş-di: 356, 840 i. -miş-di-m: 713 i. -miş-em: 506 i. -miş-i-di: 738 i. -miş-ler i-di: 923 i. -sün: 259, 820 i. -üben: 17, 39, 70, 620, 722, 820, 822 i. -üp: 34, 59, 63, 130, 135, 155, 156, 213, 320, 386, 423, 433, 437, 462, 463, 475, 480, 481, 500, 544, 585, 608, 633, 660, 727, 749, 790, 865, 890, 891, 906, 916, 924 i. -üp-dür: 165
it	: değersiz, terbiyesiz kimse i. +ler: 434 i. +ler+iğ: 424		
it-	: etmek, yapmak i. : 75, 208, 482, 838 i. -di: 95, 130, 297, 372, 406, 455, 593, 688, 824, 839, 930 i. -di i-se: 803 i. -di-ler: 184, 544, 635, 736, 742, 914 i. -düg+imiz: 407 i. -düg+i+n: 448, 502, 896, 897 i. -e: 16, 207, 293, 461, 636 i. -e bil-mek: 756 i. -e-ler: 622 i. -elim: 115, 706 i. -em: 124, 804 i. -emez: 279, i. -e-mez-di: 380 i. -en: 477 i. -er: 23, 151, 204, 337, 376, 472, 495, 568, 628, 629, 630, 632, 643, 655, 658, 663, 763, 814, 864 i. -er-di: 213, 219, 788, 816 i. -er-di-m: 846 i. -er-im: 388, 514, 648, 849 i. -er mi: 458 i. -er-ler: 419, 521, 680 i. -er-ler-di: 902		
		‘itāb	: Ar. terslemek, rencide etmek ‘i. : 552
		‘itimād	: Ar. güven ‘i. +ım: 77
		iv-	: acele etmek i. -en+ler: 216
		izhār	: Ar. gösterme, açığa vurma i. id-e: 16, i. eyle-mez: 569

izz	i. id-er-se-m: 214 : Ar. hürmet, saygı, ikram i. ü hürmet: 287	izzet	: Ar. hürmet, saygı, ikram i. : 89, 228, 242, 256, 258, 581 i. +i+n+e: 312 i. kıl-alım: 102

K

qabr	: Ar. mezar k. +e: 59 k. +i+n+e: 96	qaftān	: çoğunlukla ödül olarak giydirilen süslü giysi, hil'at k. : 512
qabūl	: Ar. razı olma k. it- : 208 k. kıl-ar i-se-ñiz: 601 k. kıl-dı: 733	kāfir	: Ar. Müslüman olmayanlara verilen ad k. +ler: 933
qaçan	: ne zaman, ne zaman ki. k. : 784 Her k. : 6, 8 k. kim: 203, 396, 444	kāğid	: Far. kāğad kağıt k. +a: 160
qadd	: Ar. boy k. +i: 370, 799	qahqaha	: Ar. kahkaha k. +y+ı+la: 521
qadar	: Ar. ölçüsünde, derecesinde k. : 137, 761, 770, 906	kā'im	: Ar. 1. ayakta duran k. i-di: 305 2. sebat eden k. ol-mış-dı: 304
qadem	: Ar. ayak k. baş-dı-ñ: 720	kā'ināt	: Ar. evren k. +ı: 390
qadr	: Ar. değer, itibar k. +e: 850 k. +i:199 k. +i+n: 200 k. +i+n+i: 92	qakı-	: öfkelenmek k. -dı: 674 k. -y-up tur-ur: 908
qādir	: Ar. kudretli, güçlü (Allah) k. : 442 k. +dür: 653	qāl	: Ar. söz, ifade k. +i: 560 k. +iñiz: 703
		qal-	: herhangi bir durumu sürdürmek k. -a-y-dı: 11 k. -dı: 257, 281, 313, 500, 662, 724 k. -dı-lar: 530 k. -ma-dı: 508, 811, 913

	ķ. -ma-dı-m: 682 ķ. -mış-dı: 73, 442 ķ. -sun: 354 ķ. -up-dur: 358		ķ. +s+ı+n: 277 ķ. +s+ı+n+dan: 454
ķalb	: Ar. gönöl ķ +e : 9, ķ. +i: 464 ķ. +iņ+e: 143	kāmūrān	: (Far. kām-rān) isteğine kavuşmuş olan ķ. : 925
ķaldır-	: kaldırmak ķ. -up: 346, 911	kāmūrāne	: (Far.kām-rān-āne) isteğine kavuşmuş şekilde ķ. : 355
ķalem	: Ar. kalem ķ. : 162, 380, 445	kān	: Far. maden ocağı ķ. +ı: 126
ķalı	: eğer, madem ki, nasıl ķ. : 787	ķan	: damarlarda dolaşan hayatı sıvı ķ. : 331, 910, 922 ķ. +lar: 433 ķ. +lı: 128
ķalk-	: kalkmak ķ. -mış-i-di: 519	ķand	: Ar. şeker ķ. : 583
ķaltaban	: Far. namussuz yalancı, hileci ķ. : 903	ķanda	: 1. nereye ķ. : 314 2. nerede ķ. : 314, 437, 872
ķamer	: Ar. ay ķ. +dir: 366	ķandan	: nereden ķ. : 744
kāmīl	: Ar. olgun, kusursuz ķ. +ü: 467	ķanđı	: hangi ķ. : 504, 505, 577
kāmīle	: Ar. olgun, kusursuz (kadın) ķ. +y+i: 655	ķanı	: hani, nerede ķ. : 894, 917
ķamu	: hep, bütün ķ. : 5, 90, 170, 192, 194, 199, 219, 220, 225, 226, 235, 262, 291, 294, 296, 303, 312, 318, 319, 336, 346, 418, 430, 438, 443, 565, 598, 750, 786, 829, 830, 844, 848, 860, 879, 909 ķ. +ları: 413 ķ. +lar+ıņ: 149 ķ. +mız+dan: 360 ķ. +nuğ: 71, 384, 422, 424 ķ. +s+ı: 137, 215, 272, 345, 420, 441	ķandil	: Ar. içinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı ķ. +ler: 414, 429
		ķapu	: kapı ķ. : 201 ķ. +ņ+a: 142 ķ. +s+ı+n+a: 726
		ķapucı	: kapıcı ķ. +lar: 726

kār	: <i>Far.</i> kazanç k. eyle-di: 809	karşula-	: karşılamak k. -dı-lar: 404
karanjulık	: (karanlık) karanlık k. : 6	kaşd	: <i>Ar.</i> niyet k. +ı: 910
karar	: <i>Ar.</i> sabit ve sakin olmak, istikrar k. +ım: 811	Qāsım	: Hz. Muhammed'in oğlu Q. : 777
karavaş	: köle kadın kul k. : 488, 739	kaşr-ı cennet	: <i>Ar.</i> cennet köşkü k. +ı c.: 310
kardaş	: kardeş k. +ı: 109	kat	: nezd, yan, huzur; mevki, makam k. +ı+m+da: 242 k. +ı+n+a: 249, 254, 268, 330, 443, 628, 693, 903 k. +ı+n+da: 89, 199, 326, 877 k. +ı+n+dan: 335
kārībān	: <i>Far.</i> kervan k. : 218, 282, 344, 402, 427, 439, 443, 452, 538 k. +a: 222, 271, 344, 438, 513, 514, 518 k. +da: 173, 340 k. +dan: 504, 505, k. +dan yaña: 339 k. +dan yaña: 516 k. +ı: 119, 122, 328, 338 k. +ıñ: 148, 448 k. +la: 315 k. +uñ: 220	kaṭe	: <i>Ar.</i> bir yeri aşarak geçmek, yol almak k. eyle -di-ler: 440
karındaş	: kardeş k. : 112, 129, 145, 266, 798 k. +ı+la: 540	katı	: çok, çok fazla, gayet k. : 260
karış	: parmaklar birbirinden uzak duracak biçimde gergin duran elde, başparmak ile serçe parmağın uçları arasındaki açıklık k. : 664	katır	: kısarak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan k. : 770 k. +lar: 764
karşu	: 1. karşı k. : 135, 539, 581, 834 k. +dan: 520, 701 2. -a/e doğru (çekim edatı) k. : 344, 421, 465	katl	: <i>Ar.</i> öldürmek k. id -üp: 924
		kavl	: <i>Ar.</i> söz, ifade k. +i+n+e: 679
		kavm	: <i>Ar.</i> insan topluluğu k. +e: 363 k. +i: 540 k. +i+n: 434 k. +i+n+i: 426 k. +i+nüñ: 58 k. +i+y+le: 427
		kayur-	: kaygılanmak, tasalanmak

	ķ. -dı: 797	kendi	: dönüşlölük zamiri k. : 95, 130, 213, 289, 569, 725, 732 k. +n+e: 130
Ķayyım	: insanları dünya ve âhirette sevgi, kardeşlik ve iyilik yolunda bir araya getirecek olmasından dolayı Hz. Muhammed'e verilen bir isim K. +ü: 325	kendü	: kendi, dönüşlölük zamiri k. : 738 k. +den: 660 k. +ler+e: 571 k. +ŋ+i: 289 k. +s+i: 698 k. +s+i+n+i: 212, 474 k. +s+i+y+le: 213
ke-enne	: (Ar. ke-ennehu) sanki, güya, öyle gibi k. : 212		
kelām	: Ar. söz, ifade k. : 629, 640 k. +i+n: 863 esnā-y-ı k. +da: 111	kendüz	: kendisi, zatı, şahsı k. +i+n: 336, 342 k. +i+n+den: 498 k. +i+n+i: 337, 364
kelime	: Ar. sözcük k. +s+i+n: 839	kerem	:Ar. iyilik, cömertlik ehl-i k. +dir: 126
Kelimullah	: Hz. Muhammed mi'raĶta Cenab-ı Hak ile tekellüme mazhar olduğundan bir ismi de Kelimullah'tır. K. : 610	kerāmet	: Ar.1. kerem, bağış k. : 99 2. ermişçesine yapılan iş, hareket ve söylenen söz, fikir k. : 813
kemāhi	: Ar. kemāhiye olduğı gibi k. : 204	kerīm	: Ar. kerem sahibi, cömert, eli açık Rabb-ı k. +i: 783
kemāl	:Ar. kusursuzluk, olgunluk k. +ler: 29 k. +i+n+ce: 76, 228	kerīme	: Ar. kız evlat k. +y+e: 549
kemāl bul-	: olgunlaşmak k.+i b.-dı: 412 k. b. -urlar: 5,	kerre	: Ar. kez, defa k. : 516
kemend	: Far. hayvanları yakalamak için kullanılan, ucu ilmikli, kaygan uzun ip k. +i: 241	kes-	: kesmek k. -e: 910 ķurban k.-üp: 352 k. -üp: 433
kemter	: Far. eksik, noksan k. : 320	kesme	: at zırhı k. +s+i: 765
		kevkeb	: Ar. yıldız k. : 7
		kevn ü mekān	:kainat, âlem, dünya

	k. +ı: 432		ķ. –ur-dı: 336, 790 ķ. –sun: 238
kevşer	: Ar. cennette bulunduğuna inanılan kutsal ırnak, havuz veya çeşme k. : 782	ķılıç	: kılıç k. : 269, 433, 922
kez	: defa, kere k. : 83, 421	ķır-	: kırmak ķ. -up: 171
ķıl	: tūy ķ. +ı+n+a: 343	ķırāˆat	: Ar. okuma ķ. : 823
ķıl-	: etmek, yapmak ķ. : 38, 221, 233, 236, 566, 819 ķ. –a: 47, 64, 194, 222, 603 ķ. –a-lar: 571, 625 ķ. –alım: 102, 140 ķ. –a-m: 243, 247, 483, 714, 804 ķ. –a mı: 535 ķ. –ar: 704, 753, 909 ķ. –araķ : 581 ķ. –ar-am: 34 ķ. –ar-dı: 61 ķ. –ar i-se-ņiz: 601 ķ. –a-y-ım: 76 ķ. –dı: 19, 56, 64, 70, 71, 120, 160, 180, 183, 210, 212, 249, 272, 277, 326, 327, 361, 384, 450, 469, 501, 694, 733, 838, 911 ķ. –dı-m: 118, 719 ķ. –dı-ņ: 299 ķ. –dı-lar: 256, 637, 651, 727, 735, 749, 926 ķ. –ın-dı: 138, 261, 393 ķ. –ısar: 430 ķ. –maķ: 934 ķ. –ma-y-a-lar: 621 ķ. –miş-dı: 785 ķ. –up: 115, 315, 379, 740 ķ. –ur: 151, 442, 552, 630, 732, 734, 747 ķ. –ur-am: 293, 601, 626	ķırķ	: bir sayı adı ķ. : 906 ķ. +a: 781
		ķısa	: kısa, uzun karşıtı ķ. +dır: 116
		ķıt	: Bkz. ķat ķ. +ı+n+da: 533
		ķıyāmet	: Ar. kıyamet, dünyanın sonu yevmi’l- ķ. : 830
		ķıymetli	: değerli ķ. : 705, 711
		ķıymetlü	: kıymetli, değerli ķ. : 758
		ķıyye	: Ar. dört yüz dirhem, okka ķ. : 907
		ķız	: dişi çocuk ķ. : 114, 676 ķ. +ım: 647 ķ. +ı+n+ı: 665 ķ. +lar+ı+y+dı: 778
		ķızar-	: utanç, öfke gibi duyguların etkisiyle, kanın yüze hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak ķ. –dı: 807 ķ. –uban: 588
		ķi	: bir bağlaç

	k. : 4, 23, 27, 31, 35, 51, 60, 62, 63, 81, 91, 104, 111, 118, 124, 130, 139, 147, 165, 168, 184, 186, 193, 205, 206, 207, 213, 219, 222, 225, 226, 238, 241, 261, 272, 282, 289, 292, 299, 301, 304, 314, 317, 332, 333, 334, 337, 341, 351, 356, 358, 364, 382, 385, 386, 410, 411, 416, 418, 421, 433, 436, 437, 443, 445, 451, 454, 459, 462, 465, 497, 556, 600, 619, 631, 642, 666, 676, 677, 706, 748, 770, 778, 780, 781, 808, 811, 816, 821, 826, 832, 836, 841, 850, 852, 855, 857, 862, 863, 866, 868, 875, 920, 924		618, 621, 622, 623, 629, 636, 646, 647, 649, 652, 663, 682, 684, 696, 702, 703, 704, 710, 712, 713, 716, 720, 731, 738, 759, 761, 766, 798, 801, 809, 812, 818, 824, 825, 827, 832, 835, 837, 839, 843, 867, 869, 873, 880, 910, 912, 913, 917, 918, 926, 930
		kim	: soru zamiri k. : 74, 281, 574, 647, 717 k. bil-e: 557, 688 k. +e: 117 k. +i: 451 k. ki: 31
kibār	: Ar. büyükler, ulular k. +lar ile: 656	kimi	: bazısı, kimisi k. :146, 262, 346, 420, 928
kiçi	: küçük Ulu k. : 198, 748	kimse	: herhangi bir kişi her k. : 334 k. : 258, 596, 680, 756, 762, 767, 803 k. +de: 766 k. +den: 808 k. +ler: 337 k. +ler+e: 573 k. +niñ: 479, 550, 767 k. +y+e: 214, 486, 568, 805 k. +y+i: 650
ķāl ü ķāl	: Ar. dedikodu, çok konuşma ķ. +i: 179		
kim	: ki bağlacı k. :10, 16, 19, 23, 30, 40, 47, 50, 51, 57, 65, 66, 67, 69, 73, 81, 84, 87, 99, 100, 104, 112, 116, 119, 129, 131, 149, 152, 180, 181, 201, 202, 203, 207, 243, 246, 247, 255, 259, 277, 290, 293, 338, 340, 341, 356, 357, 358, 365, 368, 384, 385, 396, 398, 406, 407, 409, 423, 426, 430, 444, 450, 451, 452, 470, 479, 482, 487, 489, 506, 508, 514, 520, 531, 547, 548, 550, 551, 555, 559, 563, 564, 570, 574, 590, 592, 594, 598, 609, 616,	kimesne	: kimse k. : 206, 406, 535
		kirācı	: Ar. kirā ücretli, çalışan k.: 129, 169, 172, 217
		kirpik	: kirpik k. +ler+i: 204
		ķiři	: şahıs, zat k. : 457, 458, 540, 665, 680, 906 k. +ler: 635 (“ķise” şeklinde yazılmıştır.)

	k. +sin: 80		birdenbire başlamak veya ortaya çıkmak
kişi-zāde	: soylu k. +y+i: 586		ķ. –acak-dır: 830 ķ. –dı: 930 ķ. –ısar: 876
kitāb	: Ar. kitap k. : Ana başlıkta geçiyor. k. +lar+da: 381 k. +lar+ı+n: 330	ķorķ-	: korkmak ķ. –dı: 822
ķo-	: bırakmak ķ. –dı-lar: 59, 96 ķ. –ma-y-a-sın: 91 ķ. –maz-dı: 65 ķ. –r-lar: 354 ķ. –y-up: 349	ķorķu	: korku ķ. : 435
		ķorķu	: korku ķ.+s+u+n+dan: 422
ķoķ-	: kokmak ķ. –ar-dı: 371, 784	ķoş-	: koşmak ķ. –up: 496 ķ. –uş-uban: 727 ķ. –uş-up: 763
ķon-	:1. Kuş, kelebek, uçak, toz gibi bir yere inmek ķ. –ar: 156, 869 ķ. –dı: 591, 821 ķ. –maz i-di: 787 2. Yolculukta geceyi geçirmek için bir yerde kalmak, konuk olmak. ķ. –a göç-e: 441 ķ. –dı-lar: 300, 405 ķ. –dur-dı-lar: 729 ķ. –dur-uñ: 495	ķov-	: kovmak ķ. –maz-dı: 66
		ķoy-	: bir şeyi bir yere yerleştirmek; birini bir işe yerleştirmek ķ. –a: 125 ķ. –up: 233,
		köle	: esir k. : 763
		ķudret	: Ar. Allah'ın ezeli gücü k. +i+n: 16
ķonak	: 1. Konuk olunan yer ķ. : 236 ķ. +a: 235, 274 ķ. +da: 518 2. Bir konaklık yer, mesafe. ķ. : 440, 442	ķudretullah	: Ar. Allah'ın kudreti: ķ. : 131
		kūh	: Far. dağ k. : 399
ķonukla-	: misafir etmek ķ. –duğ+ı+n: 447	ķul	: 1. Allah'a göre insan ķ +ı: 21, 295 ķ. +ı+dur: 294 ķ. +lar+uñ: 318 ķ. +um+dur: 880 ķ. +u+n+uñ: 320 2. köle ķ. : 208, 722 ķ. hālayık: 769 k. ķaravaş: 488, 739 ķ +ı: 218
ķonukluk	: misafirlik ķ. eyle-di: 752		
ķop-	: birdenbire gürültülü veya tehlikeli olaylar		

	ķ. +ı+dur: 936 ķ. +ı+y+am: 292 ķ. +um: 721 ķ. +uñuz: 715		
ķulak	: kulak, işitme organı ķ. +ı+n+ca: 804	ķurtul-	: tehlikeli veya kōtō bir durumu atlatmak ķ. –up: 440
ķumāř	: Ar. kumaş ķ. : 219, 362, 711, 758 ķ. +ı: 354 ķ. +lar+ı: 278	ķuřūr	: Ar. kōřkler, kasrlar ķ. +ı: 878
ķurān	: Mōslōmanlığın temel kitabı, Kur'an-ı Kerim ķ. : 227 ķ. +ı: 826, 904 ķ. +la: 819	ķuřan-	: beline ķuřak, kılıç, kemer vb. şeyler bağlamak ķ. –up: 269
ķurb	: Ar. yakın ķ. +ı+n+a: 186	ķuvvet	: Ar. güç, takat ķ. ol-a: 27
ķurbān	: Ar. dinin buyruğunu veya bir adağđ yerine getirmek için kesilen hayvan ķ. kes-ōp: 352 ķ. vir-eyim: 79	ķuzu	: koyun yavrusu ķ. +s+ı: 145
		ķūūk	: bōyōk karşıtı ķ. : 198
		ķūffār	: Ar. Mōslōman olmayanlar, kāfirler ķ. +a: 922 ķ. +dan: 169
		ķūlli	: Ar. bōtōn, hep ķ. +s+i: 751
ķureyř	: Hz. Muhammed'in de mensup olduğđ Arap kabilesi ķ. : 223	ķōp	: geniş karınlı, dibi dar toprak kap ķ. : 757
ķurıl-	: kurulmak ķ. –up: 414	ķōs	: Fars. kōs bōyōk davul ķ. +ler: 261

L

lā-cerem	: Ar. řōphesiz, elbette. l. : 563, 565	la ^c in	: Ar. lanetlenmiş l. : 385
lāğ	: Far. şaka, latife l. u laşife: 618	la ^c l-i yāķūt	: Ar. kıymetli bir taş l. : 758
lahza	: Ar. an l. : 907	lāle	: Far. bir sōs bitkisi l. : 368, 588

laṭīfe	: Ar. latife, şaka l. : 614 lāğ u l. : 618	libās	: Ar. elbise l. : 232, 287, 870 l. +sız: 91
lāyık	: Ar. uygun, yakışır l. : 174, 357, 675, 681, 763	lisān	: Ar. dil l. +ı: 203
leb	: Far. dudak l. +i: 782 l. +i+dür: 367	luṭf	: Ar. güzellik, iyilik l. : 152 l. eyle-gil: 706 l. id-üp: 34, 320, 890 l. işleye: 37 l. kıl: 38 l. +uñ:53 l. it-: 75 l. ile:916
leylā	: Ar. çok karanlık gece l. : 615		
leylī	: Ar. geceye ait l. +dır: 587		
leyl-i siyāh	: Ar. Far. siyah gece		

M

ma'bud	: Ar. Allah; kendisine tapınılan varlık m. : 207 m. +ı: 318	m. -ı Hāk+dur: 205, 295	
mādiḥ	: Ar. öven, medheden m. +ü: 108	maḥdūm-zāde	: Ar. torun m. +y+i: 642
mağara	: Ar. mağara, in m. +da: 902, 909	maḥkūm	: Ar. mecbur m. i-di: 220
māh	: Far. ay m. : 57, 313, 398, 597, 735, 859, 876, 881 m. +a: 124 m. -ı ʿālem: 276 m. +ım: 615 m. -ı tābān: Parlak ay. 46	māh-liḳā	: Far. ay yüzlü güzel m. +y+a: 870
maḥbūb	: Ar. sevilen, sevgili m. : 203, m. -ı cemāl+i+n: 321	maḥlūk	: Ar. yaratılmış, yaratık m. : 20, 877 m. +dan: 294 m. +uñ: 317, 809
		maḥlūkāt	: Ar. yaratılmışlar, Allah'ın yarattığı şeyler m. +a:170
		Maḥmūd	: Hz. Muhammed'in adlarından biridir;

	övülmeye değer anlamına gelmektedir. M. : 45, 167		m. -i emlāk+in mi: 745 m. +ile: 127, 743
maḥrem	: Ar. nikahlı, nikah yoluyla aileye katılmış m. +im ol-a: 564 m. kı-l-a-lar: 571 m. ol-a: 647	māl milk	: Ar. mal mülk m. u m. : 291 m. m.+i: 772 m. +ı m.+i: 607, 676, 769 m. +ımız milk+ımız: 687
maḥrūm	: Ar. yoksun m. ol-am: 572	maʿlūm	: Ar. bilinen, belli m. : 775, 795, 824
maḥşer	: Ar. kıyamette ölümlerin dirilip toplanacakları yer m. +de: 101, 849 yevm-i-m. +de: 11	maʿnā	: Ar. anlam m. : 215
māh-veş	: Far. ay gibi güzel m. :587	manşūr	: Ar. Hz. Muhammed'in isimlerinden biridir; Allah'ın yardımıyla galip olmuş, üstün gelmiş anlamına gelir. m. : 690
maḥzūn	: Ar. hüznü, kaygılı m. ol-dı: 654 m. ol-ur-dı: 746	manzūme	: Ar. şiir m. +dır: 936
maḳāl	: Ar. söz, lakırdı m. +i: 856	maʿşūk	: Ar. sevilen, sevilmiş kimse m. +a: 852
maḳbūl	: Ar. beğenilen, hoş karşılanan m. : 21, m. +um+dur: 880 m. ol-dı: 326	mā-vaḳaʿ	: Ar. vuku' bulmuş, olup geçmiş m. : 891
maḳşūd	: Ar. istenen, amaçlanan şey m. : 207 m. +ı: 318	meclis	: Ar. bir konuyu konuşmak veya görüşmek için bir araya gelmiş kimseler topluluğu. m. +de: 31
māl	: Ar. bir kimsenin tasarrufu altında olan şey, mal m. :126, 219, 243, 452, 551, 756, 770 m. +ı: 412, 552, 607, 649, 676, 722, 730, 766, 769, 844 m. +ı+m+dan: 490 m. +ı+n+ı: 732 m. +ımız: 114, 687	Mecūsī	: Ar. Zerdüşť dininden olanlar, ateşe tapanlar M. : 419
		meded	: Ar. yardım, imdat m. eyle: 42
		medḥ	: Ar. övme, övgü m. +i+n: 33, m. +iḡ: 936

	m. it-miş: 602	mel ^s ün	: Ar. herkesin lanet ve nefret ettiği kimse m. : 285, 290
Medīne	: İslamiyetten önceki adı Yesrib olan şehir. ehl-i M. : 923 M. +y+e: 922	men ^c	: Ar. yasaklamak m. id-e-y-im: 384
meger	: Far. meğer, oysa ki, halbuki m. : 67, 131, 154, 188, 307, 413, 817, 867	menāl	: Ar. nail olunan, sahip olunan şey m. : 743
mekān	: Ar. yer m. : 40, 922 m. +a: 300 m. +ı: 432 m. +ım: 873 m. +ıı: 872 tebdil-i m.: 651	menber	: bkz. minber m. : 928
Mekke	: Hz. Muhammed'in doğduğu şehir. M. : 67, 194, 197, 313, 328, 338, 416, 426, 434, 442, 469, 619, 633, 734, 747, 748, 750, 755, 768, 873, 876 M. +de: 164, 922 M. +niı: 539, M. +nüı: 655 M. +y+e: 485, 884	mercān	: Ar. tropik ve ılık denizlerde yaşayan, geniş resifler oluşturan, mercan balığının kırmızı kalker yapısında olan iskeletinden elde edilen maddeden yapılmış m. : 709
		merd	: Far. adam, insan, yiğit m. : 122 m. -i ʿālem: 299, 641
		merd-gār	: Far. merd olan m. : 517
mektüb	: Ar. mektup m. : 465 m. +ıla: 658	meşāb	: bkz. müşāb m. ol-ur: 33
		meşāliḥ	: Ar. işler m. : 174, 182
melālet	: Ar. usanç, bıkmak m. +i: 864	mescid	: Ar. mescit, namazgâh m. : 930 m. +ler: 926
melāmet	: Ar. ayıplama, kınama m. : 216	Mesīḥ	: Hz. İsa'ya verilen adlardan biri. M. +den: 190
melek	: Ar. melek m. : 13, 98	mesken	: Ar. konut m. +i+n: 483 m. +i+n+de: 304 m. +i+n+e: 351, 540
melīl	: Ar. kederli m. : 533, 773 m. ol-dı: 653		
melūl	: Ar. mahzun m. : 518, 526, 733		

meskenet	: Ar. “sükûnet” sözcüğünden miskinlik, uyuşukluk m. +le: 621	meyve	: Far. meyva, yemiş m. : 5
mesrūr	: Ar. memnun, sevinçli m. ol-asız: 255	mezîd	: Ar. artmış, büyümüş m. : 142
mest	: Far. Sarhoş. m. : 420 çeşm-i m. +i: 563	mezkūr	: Ar. adı geçen m. : 202
meşğul	: Ar. bir işle uğraşan m. : 884, 888	Mışr	: Afrika’da bir ülke. M. : 760
meşğul ol-	: bir işle uğraşmak m. ol-ur: 4	mi	: soru eki m. : 356, 458, 522, 535, 614, 616, 745, 766, 842 m. +sin: 513, 919
meşhūd	: Hz. Muhammed dünyaya gelmeden önce onun son peygamber olarak dünyaya geleceği kutsal kitaplarda belirtilmiş, onun işaretleri hakkında bilgi verilmiştir. Onun son peygamber olduğuna bu şekilde şahadet edilmiş olması manasıyla Hz. Muhammed’e verilen isimlerden biridir. m. +ü: 854	miḥnet	: Ar. sıkıntı m. : 827
metā°	: Ar. mal m. : 452	miḥribān	: Far. şefkatli, güleryüzlü, yumuşak huylu m. : 927 m. +ım: 375
mevlūd	: Ar. mevlid; Hz. Muhammed’in doğumunu anlatan manzum eser. m. +i: 31 m. +i+n: 29	mil	: karada 1609, denizde 1852 metre olarak kabul edilen bir uzaklık ölçü birimi m. : 457
Meysere	: Hz. Hadice’nin kölesi M. : 218, 221, 246, 268, 269, 272, 275, 290, 298, 409, 412, 416, 436, 443, 445, 459, 522, 525, 530, 532, 541, 840 M. +y+e: 286, 408, 435, 529	milḳ	: Ar. birinin tasarrufu altında bulunan şey, mülk m. : 844 mal u m. : 291 m. +den: 95 māl+ı m.+i: 607, 676, 769 māl+ımız m. +imiz: 687
		minber	: Ar. camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer m. : 928, 929 m. +de: 932 m. +den: 931
		minnet	: Ar. gönül borcu m. : 76, 102, 288, 601, m. +ile: 633

mişāl	: Ar. benzer m. : 365	Muḥammed	: Bir çok defalar övülmüş manasına gelen bu kelime, Peygamberimizin adıdır. (Kendisinden evvel de bu adı almış kimse yoktur.) M. : 9, 17, 18, 20, 44, 46, 50, 57, 73, 101, 104, 106, 113, 167, 172, 181, 185, 190, 196, 222, 264, 265, 268, 270, 280, 281, 294, 341, 354, 359, 387, 396, 408, 421, 426, 453, 454, 469, 475, 478, 498, 506, 520, 542, 595, 602, 623, 684, 695, 699, 707, 716, 724, 798, 801, 807, 829, 836, 845, 875, 880, 889, 910, 915, 924 M. +den: 800, 856 M. +den yağa: 361 M. +dir: 388 M. +e: 127, 234, 277, 503, 515, 585, 642, 669, 771, 772, 887 M. +i: 82, 85, 88, 125, 180, 237, 267, 395, 417, 701 M. emîn: 145, 199, 497 M. +iğ: 110, 249, 428, 547, 570, 730 M. +iğ+dürür: 770 M. -ü'l-emîn: 564, 643, 647 M. +üğ: 189, 327, 383 M. +ü'r- resûl: 509
misk	: Far. güzel kokulu bir madde; mis. m. : 708, m. +i °anber: 371, 784 m. ü °anber+e: 158		
miskîn	: Ar. aciz, zavallı m. +e: 723		
mişl	: Ar. benzer m. +i: 205		
mu°abbir	: Ar. rüya tabir eden m. : 162, 896 m. +e: 159 m. +ler+e: 154		
mu°ayyin	: Ar. tayin eden, belirten m. : 313		
Mucîb	: el-Mucîb; Allah'ın isimlerinden biri; duaları kabul eden. M. : 566		
mu°cizât	: Ar. mucizeler m. : 894, 901, 933 m. +ı+n: 309, 923		
mu°cize	: Ar. Peygamberlerin kendilerine inanmayanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla Allah'ın iznine bağlı olarak gösterdikleri olağanüstü olaylar, hâller. m. : 898		
muḥakḳak	: Ar. kesinlikle m. : 150, 310 m. +dır: 409	muḥtâc	: Ar. muhtaç m. ol-usar: 192
muḥāl	: Ar. gerçekleşmesi olanaksız. m. : 730, 756 m. +dır: 206, 258	muḥtaşar	: Ar. kısa, kısaltılmış m. : 625
		muḥteşem	: Ar. büyük, görkemli m. : 769
		Muḥyi	: Hz. Muhammed'in isimlerden biri M. : 611
		mu°în	: Ar. yardımcı

	m. : 26, 404, m. i-di: 783		M. +y+a: 208 M. +y+ı: 307, 466
muḳaffī	: Ar. Hz. Muhammed'in isimlerinden biri M. : 400	muştuluk	: müjde m. : 889
muḳtefā	: Ar. Hz. Muhammed'in isimlerinden biri olup "izinden gidilmiş, örnek alınmış" anlamındadır. m. : 400	muṭahhar	: Ar. Hz. Muhammed'in "temiz, temizlenmiş" anlamına gelen ismi m. : 252
muntazır	: Ar. bekleyen, gözleyen m. : 700, 841	muṭī°	: Ar. itaat eden m. ol-ur-lar: 869 m. +dür: 147
murād	: Ar. istek, dilek m. +a ir-di: 283 m. +a ir-gür-en: 319 m. +a ir-miş-em: 398 m. +ı: 320, 794, 795 m. +ım: 144 m. +ıñız: 139, 140, 703	mübārek	: Ar. uğurlu, hayırlı, kutlu m. : 49, 143, 276, 612, 793, 796
murādāt	: ("murad"ın çoğulu ?) arzular, istekler, dilekler m. +ı+n: 35	mübeşşer	: Ar. kendisine müjde verilmiş m. : 164
murdār	: Far. kirli, pis m. : 385	mübeşşir	: Ar. Hz. Muhammed'in isimlerinden biri m. : 885
musahḥar	: Ar. ele geçirilmiş m. eyle-y-e: 432	müddessir	: Ar. 1. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'e "Ey müddessir!" diye hitâb edilmiştir. m. +ü: 468 2. Kur'an'ın 74. suresi. m. : 865
muşavver	: Ar. tasarlanmış, düşünülmüş m. : 370	mühr	: Far. imza yerine basılan yazılı damga, mühür m. : 531 m. +i+n+i: 161
muşibet	: Ar. felaket, ansızın gelen bela, sıkıntı m. +dir: 423 m. +ler: 524	müjde	: Far. sevindirici haber m. id-üp: 727
Muṣtafā	: Hz. Muhammed'in adlarından biri M. : 9, 17, 18, 30, 46, 106, 295, 421, 492, 499, 520, 595, 602, 712, 845, 914 M. +dır: 359, 454, 623 M. +nıñ: 22, 512 M. +nuñ: 28, 29, 38	müjdecı	: müjdecı m. : 444, 451, 466, 489 m. +y+i: 495
		müjdele-	: müjde vermek m. -di: 493

	m. -y-e: 453 m. -y-üp: 489		m. +li: 260
mü'min	: Ar. inanan, inançlı, imanlı m. : 898	müşāb	: Ar. sevap kazanmış m. ol-ur: 33
mümkināt	: Ar. mümkün olan, olabilir şeyler m. +ı: 16, 19, 165, 390	müsaḥḥar	: Ar. itaat etmiş, boyun eğmiş. m. kıl-mış-dı: 785
münācāt	: Ar. Allah'a dua etme, yalvarma. m. eyle-y-üp: 317	müslimān	: Ar. Müslüman m. : 898, 901, 933
münādī	: Ar. nida eden; tellal m. +ler: 120, 749	müsned	: Ar. "İsnad edilmiş, dayanak, destek" anlamındaki "mesned" sözcüğü olmalıdır. m. : 181
münber	: bkz. minber m. : 932	müstaḥakḳ	: Ar. hak etmiş, hak kazanmış, layık m. +ı+n+a: 737
müncī	: Hz. Muhammed'in necat eden, kurtaran anlamındaki adı. m. : 689	müstaḳīm	: Ar. temiz, namuslu, doğru emīn-i m. : 644
münevver	: Ar. aydınlatılmış, ışıklı m. : 155, 815	Müsteʿān	: Ar. kendisinden yardım istenen, yardım beklenen (Allah) M. : 40, 890
münīr	: Ar. ışık veren, parlak bedr-i m. : 772	müşabih	: Ar. benzeyen, benzer m. +dir: 225
münker	: Ar. İslam'ın reddettiği kötü davranış ve uygulama m. : 827	müşerref	: Ar. şerefli, değerli m. : 921
münkir	: Ar. inkar eden, kabul etmeyen m. : 861	müşkil	: Ar. güçlük, zorluk m. : 36, 476 m. +e: 125 m. +i+n: 814(müşkülün)
münzir	: Ar. Hz. Muhammed'in "olacak bir şeyi haber vererek korkutan, akibetin kötülüğünü bildiren" anlamındaki ismi m. +ü: 886	müşṭak	: Ar. özleyen, göreceği gelen m. : 195, 487, 563 (müstak) m. i-di: 336 m. ol-muş i-di: 308
mürvet	: Ar. mürüvvet cömertlik, iyilikseverlik m. : 126	müyesser	: Ar. kolay gelen, kolaylıkla olan m. : 236

	m. eyle-: 332 m. id-e: 207 m. ol-dı: 377 m. ol-ma-dı: 54		“müzekkir” diye isimlendirilmiştir. m. :689
müzekkir	: Ar. Hz. Muhammed, mü'minleri ve bütün beşeriyeti tehlikeli şeylerden koruyup bu dünyada ve öbür dünyada mutluluğun yolunu öğrettiğinden, Kur'an-ı Kerim'de	müzzemmil	: Ar. Hz. Muhammed’e “Ey örtüsüne bürünen veya risalet yükünü yüklenmiş olan” diye iltifat edilerek verilmiş bir isimdir. m. +ü: 468
		müzeyyen	: Ar. süslü, süslenmiş m. eyle-: 240

N

nāgāh	: Far. ansızın n. : 529	na'ra	: Ar. yüksek sesle bağırma n. +lar: 261
nā'il	: Ar. muradına eren n. ol-du-m: 841	nās	: Ar. insanlar, halk, herkes n. : 533
naql	: Ar. nakil, aktarma, taşıma n. id-er: 628	nāşır	: Ar. Hz. Muhammed’in “yardımcı, yardım eden” anlamındaki ismi. n. : 690
nālān	: Far. inleyen, inleyici n. id-er: 568	naşib	: Ar. Allah’ın kısmet ettiği şey, nasip n. it-gil: 566, 599 n. +i: 779 n. +iğ+dir: 688 n. ol-dı: 99 n. ol-a-sın: 163
nāle	: Far. inleme, inilti n. kıl-dı: 70	na't	: Ar. bir şeyin niteliklerini övme n. -ı şifāt+ı: 225 n. -ı şifāt+ı+n: 309, 860
nām	: Far. isim, ad; ün. n. : 32, n. +ı: 855	nazar	: Ar. bakış, bakma, göz atma n. eyle-di: 363 n. +ı ir-di: 429
namāz	: Far. namaz n. : 926 n. kıl-ar: 909	ne	: 1. ne
nāme	: Far. mektup n. : 161, 446, 514, 692 n. +y+i: 168, 461, 463, 500, 501, 515, 529, 530, 693		
nār	: Ar. cehennem n. : 14,		

n. :115, 139, 182, 290, 385, 478, 574, 585, 622, 658, 707, 753, 801, 803, 838, 903 n. değl�:187 n. +dir: 560, 641, 668, 703, 823 n. +d�r: 140 n'eder: 663 n. -içün: 669 n. ise: 221, 637, 795, 800, 891 n. k�l-up: 315 n. ki var: 4, 382, 770 n. kim: 149, 180, 247, 277, 293, 450, 559, 629, 652, 824, 825, 839, 869 n. +ler: 47, 442, 804 n.+m ki var: 600 n. sebeb: 555 n. Şekil: nasıl 895 n. vaktin: 328 n. +y+e: 857 her n. ki: 147 2. nasıl n. : 258, 423, 425, 457, 755 3. ne kadar n. : 117 4. hangi n. : 371, 446 5. �a�ma veya abart� bildiren bir söz n. : 99, 126, 298		nebiyyü'r-rahmet: Bütün �lemler için rahmete vesile olduğundan Hz. Muhammed'e verilen bir isimdir. n. r. :774 nebiyyü't-tevbe: �mmetinin tevbelerinin kabul edileceği kastedilerek Hz. Muhammed'e verilmiş bir isimdir. n. t. : 774
	nebiyy�n	: Ar. peygamberler �atem�'n-nebiyy�n: Peygamberlerin sonuncusu: 595
	neciyyullah	: Ar. Hz. Muhammed'in "Allah'ın kurtuluş verdiği ki�i" anlamına gelen ismi n. : 537
	neden	: niçin n. +dir: 287
	nefy	: Ar. sürme, sürgün etme n. id-er-im: 648
	neh�r	: Ar. gündüz n.: 4
neb�t		: Ar. 1. bitki n. : 583 2. nöbet �ekeri n. +a: 851
neb�t�t		: Ar. bitkiler n. + � : 5,
neb�		: Ar. kendisine kitap indirilmemi� peygamber �atem�'n-neb�: son peygamber 509 n. : 192 n. +ler: 389, 831 n. +� (nebiyyü) : 324
	nehy	: Ar. yasaklama n. +i: 826
	nerde	: nerede n. +dir: 872
	nerden	: nereden n. : 872
	nereye	: nereye n. : 340, 523, 919
	nesl	: Ar. nesil, kuşak n. +i: 166, 223 n. +i+d�r: 624, 644, 684

	n. +imiz+de: 129		3. birçok n. : 29, 94, 136, 142, 215, 230, 352, 433, 476, 605, 649, 680, 764, 776, 933 n. +ler: 93, 146, 851 n. +ler+i: 905 n. +ni: 422 4. çok defa n. : 239, 423
nesne	: şey, herhangi bir şey n. : 490, 706 n. +s+i: 685		
n'it-	: ne etmek, ne yapmak n. –er: 655 n. –er-sin: 289		
netekim	: nitekim, gerçekten n. : 63	niçün	: niçin n. : 799, 802
netice	: Ar. sonuç, son. n. : 153	nidā	: Ar. seslenme, çağırma n. kıl-dı: 120 n. kıl-dı-lar: 749
nevbet	: Ar. sıra ile yapılan görev, iş, nöbet. n. +le: 491	nidügi	: ne olduğu n. +n: 153
nev-civān	: Far. taze, genç, delikanlı n. : 702	nigār	: Far. resim gibi güzel sevgili n. : 510
nev-cüvān	: Far. taze, genç, delikanlı n. : 929	ni'met	: Ar. azık, yiyeceğe, içeceğe dair şeyler n. : 137, 257, 392, 393
nevha	: Ar. Ölüye sesli ağlamak, ağıt n. : 930	nişān	: Far. işaret, iz, belirti n. : 668, 697, 705, 894 n. +ı: 428 n. +ı: 431
n'eyle-	: ne yapmak n. –y-eceg-im: 626 n. –y-elim: 115	n'it-	: ne etmek, ne yapmak n. –eceg+i+n: 315 n. –di: 803
nezīr	: Ar. Hz. Muhammed'in bir vasfı olup Allah'a inanıp itaat etmeyenlere cehennemden haber verdiği için "Nezir" denmiştir. n. +ü: 886	nitesi	: ne suretle, nasıl n.: 645
nice	:1. nasıl n. : 115, 131, 160, 189, 217, 309, 447, 502, 522, 646, 772, 838, 896, 917 n. +s+i: 415, 449, 450 2. ne kadar n. : 915 n. +s+i: 448	niyāz	: Far. yalvarma, yakarma n. : 671
		n'ola	: ne olur, ne çıkar n. : 147, 173, 350, 556, 672, 686
		nūr	: Ar. aydınlık, parıltı, parlaklık

n. : 155, 178, 202, 254, 365
n. +a: 592
n. +ı: 17, 84, 104, 112, 835, 845
n. -ı ekber: 164
n. +ı+y+la: 5,
n. i-di: 786

nūr-ı ʿayn : Ar. göz nuru; pek sevgili kimse
n. -ı ʿa. +ım: 712

nübüvvet : Ar. peygamberlik
n.: 396, 835
n. +den: 813

nüzül : Ar. inmek
n. id-üp: 156, 865

O

o : o (sıfat, zamir)
o.: 124, 229, 256, 302, 334, 339, 371, 707, 784

od : ateş
o. +ı: 422
o. +ı+n+a: 296

oda yan- : ateşlerde yanmak
o. +a y. -a :861
o. +a y. -dı: 284

oğul : erkek evlat
o. +ı: 69, 222, 777, 933
o. +lar+ı+n+a: 69
o. +um: 104

oğlan : erkek çocuk
o. +lar+ı+n+dan: 90

okın- : okunmak
o. -up: 909

oku- : yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri anlamak
o. : 826
o. -dı: 161, 168, 382, 500, 501, 530, 693, 932
o. -r (ı)-dı: 187, 927
o. -y-a: 926
o. -y-an: 33
o. -y-an+lar: 934
o. -y-an+u: 936
o. -y-a-y-dı: 929

o. -y-up: 195, 306, 308, 381
o. -y-uban: 37

okut- : okutmak
o. -an: 33

ol- : olmak
o. : 550, 864
o. -a: 27, 36, 41, 49, 123, 131, 148, 164, 166, 167, 170, 181, 226, 227, 236, 251, 267, 311, 314, 464, 564, 574, 576, 595, 596, 597, 599, 606, 647, 681, 688, 748, 781, 830, 881
o. -a kim: 688
o. -acağ+ı: 744
o. -a-lar: 173, 698
o. -am: 572, 600
o. -a mı: 535
o. -an: 179, 225
o. -an+lar: 284, 670, 861
o. -a-sın: 92, 141, 163, 243, 251, 866, 881, 882, 894, 915
o. -a-sız: 255
o. -a-y-ız: 101
o. -dı: 47, 48, 49, 67, 83, 99, 113, 157, 161, 168, 175, 178, 185, 254, 271, 281, 282, 283, 310,

326, 377, 402, 412, 413,
 439, 499, 515, 518, 525,
 526, 533, 578, 588, 592,
 627, 653, 654, 667, 691,
 699, 733, 739, 761, 773,
 777, 779, 833, 870, 876,
 888, 898, 908, 912, 921,
 923, 925, 931, 933
 o. –dı-lar: 263, 300,
 532, 538, 553, 651, 657,
 750, 901
 o. –dı i-se: 825
 o. –duğ+ı: 245
 o. –duğ+ı+ı+a: 62
 o. –duğ+ı+n+ı: 196, 347
 o. –duğ+u+n: 694
 o. –duğça: 63
 o. –du-m: 51, 54, 721,
 841, 846
 o. –du-ı: 55
 o. –du-ı (ı)-sa: 805
 o. –ısar: 40, 190,
 o. –ısar-dır: 167
 o. –ısar-dur: 875
 o. –madan: 517
 o. –ma-dı: 54
 o. –mak: 360, 730, 934
 o. –ma-mış-am: 808
 o. –ma-sa: 10,
 o. –ma-sa-y-dı: 391
 o. –ma-sun: 683
 o. –ma-y-a: 556
 o. –ma-y-a-y-dı: 11,
 o. –ma-y-up: 645
 o. –maz: 365, 685
 o. –maz i-di: 391
 o. –maz-sın: 82
 o. –mış: 591, 738, 802
 o. –mış-dı: 195, 197,
 304, 450, 765, 796
 o. –mış-dur: 7, 341, 387,
 449, 810, 910
 o. –mış-durur: 555
 o. –mış i-di: 264, 308,
 450, 902
 o. –mış i-di-m: 841
 o. –mış i-di-ı: 55
 o. –mış-sınız: 801
 o. –muş: 507, 798
 o. –sa: 334

o. –sun: 26, 52, 81, 142,
 173, 241, 245, 246, 394,
 404, 579, 589, 677, 683,
 714, 718, 721, 723, 812,
 850, 889
 o. –uban: 210, 464, 498,
 533
 o. –uı: 313, 462, 768
 o. –unca: 102, 687
 o. –un-duğ+ı: 698
 o. –up: 92, 364, 521,
 627, 640, 678, 735, 740,
 920
 o. –updur: 20
 o. –ur: 4, 6, 8, 32, 33,
 74, 131, 216, 217, 369,
 494, 588, 630, 631, 701,
 734, 747, 805, 919
 o. –ur-dı: 200, 746, 789,
 792, 795, 814, 815, 884
 o. –ur-lar: 157, 828, 869
 o. –ur-sın: 872
 o. –usar: 192

ol

: üçüncü tekil kişı, o
 o. : 7, 15, 16, 18, 20, 26,
 31, 46, 67, 69, 74, 78,
 93, 96, 97, 106, 124,
 125, 127, 137, 163, 164,
 166, 173, 178, 194, 197,
 205, 211, 219, 226, 254,
 282, 288, 307, 313, 321,
 326, 327, 329, 347, 362,
 363, 370, 417, 424, 430,
 431, 433, 434, 436, 439,
 442, 444, 449, 458, 469,
 471, 475, 492, 498, 501,
 503, 504, 508, 509, 510,
 513, 517, 518, 520, 529,
 549, 552, 554, 561, 573,
 576, 577, 585, 587, 595,
 596, 597, 598, 599, 602,
 603, 607, 622, 632, 638,
 650, 653, 662, 663, 682,
 684, 700, 706, 722, 753,
 754, 760, 794, 812, 859,
 865, 876, 877, 884, 890,
 904, 905, 907, 909, 916,
 918, 927, 929, 930, 931,
 932

	o. arada: orada: 749	ora	: o yer
	o. araya: oraya: 734		o. +dan: 631
	o. dem: 153, 156, 159, 162, 183, 347, 492, 592, 628, 661, 674, 735, 833	orta	: meydan, görünür yer
	o. dem+de: 651, 699		o. +y+a: 583
	o. +dur: 320, 809	°Oşman	: Halife, Hz. Osman.
	o. +durur: 9,		°O. : 21, 899, 925
	o. i-di: 329		°O. +a: 780
	o. kadar: 137	oṭa	: oda
	o. saat: 158, 201, 422, 505, 526, 818, 821, 912		o. : 186
	o. saat+de: 473, 485		o. +lar: 405
	o. zamān: 515, 582, 913		o. +lar+ı+n+a: 438
	o. zaman+a: 321		o. +y+a: 184, 495, 496, 729
	o. zaman+da: 665, 867		
ola	: belki, ihtimal	otur-	: oturmak
	o. : 17, 36, 41, 49, 123, 131, 148, 164, 166, 167, 170, 181, 226, 227, 236, 251, 267, 311, 314, 464, 564, 574, 576, 595, 596, 597, 599, 606, 647, 681, 688		o. : 706
			o. -dı: 185, 209
			o. -mıṣ i-di: 700, 817
			o. -sa: 66
			o. -up: 330
			o. -ur: 707
on	: bir sayı adı, on	otuz	: bir sayı adı
	o. : 708, 711, 721, 722, 723		o. : 333, 375, 902

Ö

öde-	: ödemek	ö. -üp: 907
	ö. -y-iser: 717	
ödi şın-	: ödü kopmak, çok korkmak	°Ömer
	ö. ş. -dı: 422	: İkinci halife.
		°Ö. : 21, 903, 908, 910, 915, 917, 918, 925
		°Ö. +e: 917
ögüt	: nasihat	°Ö. +ıṣ: 912
	ö. : 620	°Ö. +le: 911
öl-	: ölmek, can vermek	°ömr
	ö. -dü-m: 682	: Ar. yaşam
		°ö. +i: 48, 53, 479, 842
		°ö. +üm: 63, 376
öldür-	: öldürmek	°ö. +üṣ: 142

öñ : 1. bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı
 ö. +i+n+de: 272
 ö. +ü+n+de: 678
 ö. +ü+n+ce: 725
 2. önce, evvel
 ö. +den: 502, 604
 3. ileri
 ö. +e: 543

öp- : öpmek
 ö. –üp: 186, 373 (öyüp)

öyle : öyle, o biçimde
 ö. : 326, 550, 601

öz : bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı, iç
 ö. +ler+i+n: 621
 ö. +üñ: 81

özge : başka, gayri
 ö. : 65

P

pādišāh : *Far.* hükümdar, sultan
 p. : 508, 925

pahālī : *Far. bahā* pahalı
 p. : 512

pāre : *Far.* parça
 p. : 314
 p. +s+i+n: 804

pāy : *Far.* ayak
 ḥāk-i p. +i+n+e: 558,
 584, 634

pāyende : *Far.* duran, sürekli
 p. : 142, 528
 p. ol-sun: 246

pāymāl : *Far.* ayak altında kalmış, çiğnenmiş
 p. : 681

pehlevān : *Far.* pehlivan, yiğit (*pehlevān*, *pehlüvān*, *behlevān* olarak üç farklı biçimde yazılmıştır.)
 pehlüvān: 812, 909
 behlevān +ı: 78
 pehlevān +lar+ıñ: 80

pek : çok

pelīd : *Far.* pis, murdar
 p. +ler: 434

perde : *Far.* kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü
 p. : 640

pes : *Far.* sonra, sonuç olarak
 p. : 4, 5, 29, 106, 173, 327, 485, 511, 526, 527, 534, 543, 547, 555, 578, 581, 582, 631, 637, 652, 664, 699, 707, 724, 749, 752, 777, 891

peygamber : *Far.* peygamber
 p. : 170, 226, 312, 894, 903
 p. +e: 192, 226
 p. –i āḥir zamān: 163, 594, 904
 p. +i+dür: 389
 p. +i+nüñ: 874
 p. +den: 596

peymān : *Far.* yemin, and
 p. +ıñız: 673

pinhān : *Far.* gizli

	p. id-er: 568 p. kıl-dı: : 249 p. kıl-ur-dı: 336 p. ol-a-sın: 915		pür-ğam : <i>Far. Ar.</i> çok kederli, keder dolu p. : 299
pîr	: <i>Far.</i> yaşlı, ihtiyar p. : 67, 69, 327, 440 p. +i: 96		pür-şafâ : <i>Far. Ar.</i> keyifli p. : 499
pişmân	: <i>Far. peşimân</i> pişman p. ol-up: 678		pür-uşûl : <i>Far. Ar.</i> düzgün biçimde, usulüne uygun şekilde p. : 504, 526, 662
put	: <i>Far. bût</i> put, sanem. p. +lar+a: 429		

R

Rabb	: <i>Ar.</i> Allah. Yâ Rabbi : 482, 911 R. +iğ: 864	râğıb	: <i>Ar.</i> istekli, isteyen, rağbet eden r. : 83
Rabbenâ	: <i>Ar.</i> Allah R. : 25	râhib	: <i>Ar.</i> Hristiyanlarda genellikle manastırda yaşayan evlenmemiş papaz r. : 302, 326
Rabb-ı celîl	: <i>Ar.</i> Yüce Allah. R. : 653, 773	rahim	: <i>Ar.</i> dölyatağı r. +i+n+de i-ken: 46
Rabbü'l-celîl	: <i>Ar.</i> Yüce Allah. R. +iğ: 166	Rahmân	: <i>Ar.</i> Dünyada her canlıya, mü'min, kâfir ayırt etmeksizin herkese merhamet eden Allah. R. +ı: 879
Rabb-ı kerîm	: <i>Ar.</i> kerem sahibi Allah, yüce Allah R. +i: 783	rahmet	: <i>Ar.</i> birinin suçunu bağışlama, merhamet etme r. : 101, 829 r. +i+y+le: 24, r. +e : 24, r. eyle-: 38 r. +iğ: 42, r. kıl-am: 483
radıyallahü	°anhâ : <i>Ar.</i> hanım sahâbîlerden birinin ismi anılınca veya yazılınca söylenen "Allahü Teâlâ ondan râzı olsun" mânâsına duâ, hürmet ve saygı ifâdesi r. : Ana başlık.	râz	: <i>Far.</i> sır
rağbet	: <i>Ar.</i> istek, arzu, ilgi r. : 387		

	r. +ım+ı: 214		R. : 817, 822, 911 R. +ı: 275, 834 resül-ü'l melāhim : Ar. Hz. Muhammed'in bir ismidir. Ümmeti ve kendisi din için, dinin ihyası uğrunda büyük muharebelere mükellef olduğundan bu isim ile de yâd edilmiştir. R. : 401 resül-ü'r-rahat : Ar. Hz. Muhammed'in bir ismidir. Kendisine tâbi olup onun getirdiği hakikatları tasdik ve iman ile insanlar büyük nimetlere mazhar olduklarından kendisine bu isim verilmiştir. R. : 401 Resülür-rahim : Ar. bütün varlıklara karşı rahmet ve şefkat gösteren Allah'ın elçisi, Hz. Muhammed : R. +ü: 324
rāzī	: Ar. uygun bulan, benimseyen, kabul eden r. eyle-di-m: 692 r. kıl-ur-am: 626 r. ol-dı: 168 r. ol-duğ+u+n: 694 r. ol-du-m: 54 r. ol-ma-y-up: 645 r. ol-sun : 26, r. +y+ım: 622		
recā	: Ar. istek, dilek r. :34		
ref ^c	: Ar. kaldırma r. ol-up: 640		
rehber	: Far. yol gösterici, kılavuz r. : 170, 192, 866		
re'īs	: Ar. baş, başkan r. +i i-di: 220 r. -i kār-ı bān: 218		
reng	: Far. renk r. : 666 r. +i: 667 r. id-er: 663	revā	: Far. yakışır, yerinde, uygun r. : 453 r. +dır: 288, 454
rengli	: renkli r. +dür: 673	revān	: Far. yürüyen, giden, akan, su gibi akıp giden r. : 505, 515, 534, 538, 578, 591, 627, 631, 693, 699, 908 r. +e: 263, 271, 282, 300, 355, 402, 439, 462, 799, 802, 810 r. +ı: 175 rūḥ- ı r. +ım: 52 rūḥ- ı r. +ı: 78
resm	: Ar. resim, çizim r. +e: 796		
Resül	: Ar. Allah'ın elçisi, peygamber, Hz. Muhammed r. : 509, 928, 929, 931 r. +den: 576 r. +dür: 918 r. +i: 97, 322 r. +i+sin: 913 r. +i+y+ım: 832 r. +ü: 253 r. +üḡ: 60, 64, 781		
Resülullah	: Ar. Hz. Muhammed, Allah'ın resulü	ırdvānullah-i	: aleyh: Ar. Allah razı olsun. r. +ım: 26,

rıfķ	: Ar. yumuşaklık, tatlılık r. ile: 557	rūĥ-ı revān	: Ar. Far. sevgili r. : 716 r. r +ı: 78 r. r. +ım: 52
rıĥlet	: Ar. gōĥ, gōĥme r. it-di: 95	rūĥ-ı řāni	: ikinci ruh (?) r. -ı ř: 858
ri°āyet	: Ar. sayma, saygı r. ol-a:123	ruĥ	: Far. yanak, yüz r. +ı: 367
risālet(/risālāt):	Ar. peygamberlik r. : 93, 795, 819, 836, 837, 887, 890, 892 r. +ıĥ+a: 53 r. +ı+n+a: 842	ruĥbān	: Ar. rahipler r. : 855, 872 r. +a: 871
riyāzet	: Ar. nefsi kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma, perhizle, kanaatle yaşama r. : 306	Ruĥiyye	: Hz. Muhammed'in kızlarından biri R. : 778, 779
rub°	: Ar. çeyrek, dōrtte bir r. +ı: 257	rūřen	: Far. aydın, parlak r. : 528 r. ol-dı: 157
rūĥ	: Ar. can, nefes r. +ı: 32, 49, 790 r. +um: 935	rūy-i zemīn	: Far. yeryüzü r. : 592, 643
		rūsul	: Ar. peygamberler r. : 31,

S

sa°ādet	: Ar. mutluluk ehl-i s. : 388 s. +le: 183	řabāĥ	: Ar. sabah ř. : 283, 667
sa°ādet-ĥane	: Ar. büyük bir zatın evi s. +y+e: 513, 578, 580	řābıķa	: Ar. geçen, geçmiş s. : 590
sā°at	: Ar. vakit, zaman s. : 158, 201, 245, 422, 505, 506, 507, 526, 788, 818, 821, 912 s. +de: 473, 485	şabr	: Ar. sabır ř. : 811 ř. id-e-ler: 622 ř. id-eyim: 574 ř. -ı selāmet: 216
şabilik	: Ar. çocukluk ř. +de: 73	řaĥ-	: saçmak ř. -ar: 230

şaç	: saç, başın derisini kaplayan kıllar ş. +ı: 587, 615	şāhib-i kemāl	: Ar. kemal sahibi, olgun, mükemmel kişi s. +ler: 29,
şaçı saç-	: kimi düşün ve şenliklerde ortaya saçılması gelenek olan inci, para, şeker, tahıl gibi şeyleri saçmak ş. ş. -ar-lar: 418	şāhib-i kıran	: Ar. Her zaman muvaffak olan ve üstünlük kazanan hükümdar ş. : 901
şad	: <i>Far.</i> yüz, bir sayı adı ş. : 297, 724	şahrā	: Ar. kır, ova, çöl ş. : 399 ş. +s+ı+n+da:755 ş. +y+a: 414, 748
şadef	: Ar. sedef, inci kabuğu ş. +den: 319	Sa'îd bin Vakkās	: Hz. Muhammed'in hayatta iken cennet ile müjdelediği on sahabeden biri S. : 900
şādık	: Ar. sadakatli ş. +sın: 81	şāim	: Ar. oruçlu ş. : 792 ş. i-di: 305
şadr	: Ar. oturulacak en iyi yer, başköşe ş. +e: 103, 136, 355, 582, 638, 707 ş. +ı+n+a: 88	şakın-	: esirgemek ş. -ur-am: 82
şafā	: Ar. gönül şenliği, kedersizlik, neşe ş. : 9, 17, 30, 492 ş. +dan: 158 ş. +dır: 359 ş. +y+a: 211 ş. +y+ı: 93	sākin	: Ar. durgun, dingin; sessiz, kendi hâlinde s. : 550, 651, 931
şafiyullah	: Ar. Allah'ın seçtiği, seçkin kıldığı, temiz kul. ş. : 537	şakla-	: korumak, esirgemek ş. -dı: 436 ş. -y-a: 459
sağ	: sol karşıtı s. : 591	şal-	: 1. sallamak ş. -dı: 128 2. göndermek, sevk etmek ş. -ar-lar: 444
sağlık	: sıhhat, esenlik ş. +ımız+ı: 464	şalavāt	: Ar. Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua ş. : 932
saḥī	: Ar. cömert s. : 80	şan-	: sanmak, zannetmek ş. -a-sın: 86, 370, 835 ş. -ma: 618 ş. -ma-dı: 474
şāhib-i cemāl	: Ar. güzel yüzlü ş. +dir: 206		

şan	: şöret, ün ş. : 917 ş. +ım: 873	sa'cy	: Ar. çalışma, çabalama s. id-e: 636
şandūk	: Ar. sandık ş.+ı+n+dan: 230	şayd	: Ar. av, avlamak ş. it-meg+içün: 905
şanem	: Ar. put ş. +leri: 171	sāye-bān	: Far. gölgelik s. : 919 s. +ı: 314
şāni	: Ar. ikinci rūh-ı ş. : 858	sebeb	: Ar. sebep, neden s. : 11, 555 s. +den: 125
şāniye	: Ar. izzetli ş. : 579	secde	: Ar. genellikle namaz kılarken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum s. id-er-ler: 419
şap-	: yön değiştirmek ş. -mış: 523 ş. -mış-ken: 475	sefer	: Ar. yolculuk s. +de: 448
sarāy	: Far. görkemli ve gösterişli yapı s. : 738 s. +a: 209	segirt-	: koşmak, hemen koşmak s. -di: 135, 363 s. -üp: 339, 344
şar-	: çepeçevre dolanmak, çevrelemek ş. -ı vir-di: 278	seher	: Ar. sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, seher vakti s. +den: 237
şarıl-	: kollarını dolamak, kucaklamak ş. -up: 56	sehl	: Ar. kolay s. : 524
şarın-	: sarınmak ş. -sun: 239	sel	: Ar. taşkın su, sel s. +den: 333
şat-	: satmak ş. -maz-ım: 719	selām	: Ar. Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, merhaba s. : 558, 584, s. eyle: 696 s. +ı vir-di: 348
şavāb	: bkz. şevāb ş. +ı: 221		
şavma'a	: Ar. tekke, ibadet yeri ş. : 335, 339 ş. +dan: 328 ş. +y+a: 345, 351, 383		
şay-	: bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek ş. -dı: 244		

	s. +ı+n al-dı: 527, 638 s. +ı+n al-dı-lar: 728 s. +ı+n getür-di: 863 s. id-er: 629, 864 s. kı-l-ar: 704 s. vir-di: 527, 728 s. vir-üp: 637		s. id-üp: 660 s. i-ken: 665
		servi	: <i>Far. serv</i> servi, selvi s. +dür: 370
		server	: <i>Far. baş, başkan, reis</i> s. : 226, 371, 784, 866 s. +i: 907 s. +i+dür: 389 s. +i+nün: 874 s. +iñ: 364
selāmet	: <i>Ar. esen olma durumu, esenlik</i> s. : 440, 460 şabr-ı s. : 216		
semā	: <i>Ar. gökyüzü</i> s. +y+a: 58	sev-	: sevgi ve bağlılık duymak s. –dig+im: 52 s. –di-ler: 923 s. –en+ler: 283 s. –er-di: 65, 109, 198, s. –er i-di: 783 s. –er-in: 105 s. –e-sin: 90
sen	: ikinci tekil kişi zamiri s. : 80, 84, 89, 92, 208, 234, 242, 289, 319, 322, 332, 377, 476, 477, 565, 616, 716, 720, 804, 881, 913, 917, 935 s. +a: (saña)77, 396, 477, 478, 482, 522, 524, 696, 719, 836, 864, 889, 907 s. +den: 51, 77, 396, 831 s. +i: 57, 63, 105, 243, 475, 477, 599, 669, 675, 713, 803 s. +iñ: 53, 104, 376, 379, 381, 679, 745, 829, 830 s. +iñ+dir: 452 s. +iñ+çün+dür: 382 s. +iñ+(i)le: 235, 599 s. +sin: 62, 317, 318, 866	şevāb	: <i>Ar. Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla yapılmış iyi işler</i> ş. : 33 ş. +ı: 221
		sevgili	: sevgi ve bağlılık duyulan s. : 294, 295 s. +den: 105 s. +dir: 877 s. +miz: 286
		sevgülü	: sevgili s. +dür: 360 s. +s+i: 424
şenā'	: <i>Ar. övme, övgü, övüş</i> ş. : 352 ş. +lar: 94, 151	sevin-	: sevinç duymak s. –di: 86, 175, 207, 212, 270, 284, 883, 914 s. –dig+i+n+den: 342 s. –üben: 701, 732 s. –üp: 92, 148, 157, 210, 412, 914 s. –ür-ler: 740
sergerdān	: <i>Far. sersem, şaşkın; perişan</i> s. i-di: 487, 563		
serhoş	: <i>Far. sarhoş</i> s. : 420 s. id-e-siz: 659	seyr	: <i>Ar. yolculuk</i> s. içün: 417

	s. +e: 334		s. +ı+n+a: 411, 762
seyyid	: Ar. Hz. Muhammed herkesin imamı, büyüğü, önderi olduğundan kendisine bu isim verilmiştir. s. +ü: 253 s. +im: 893	sır-daş	: birinin sırrını bilecek kadar ona yakın olan kimse, mahrem s. : 575 (Sözcük metinde “serdaş” olarak harekelenmiştir.)
Seyyid-i �alem: Ar. Hz. Muhammed.	S. : 469	si�r	: Ar. sihir, büyü s. ile: 905
şı�ra-	: sıçramak �. -y-up: 702	sil�h	: Ar. savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç s. : 245 s. +ı+n: 908
�iddik	: Ar. pek doğru, sözünün eri kimse �. +ı: 707	sil�hl�	: silahlı olan s. : 122
�ıdk	: Ar. doğruluk, gerçeklik; i�, yürek temizliği �. +ile: 898, 900, 913 �. +ile mi: 616 �. +ı+n+a: 723	s�m	: Far. gümüş s. � zer: 116, 150, 676, 687, 761 s. � zer+den: 241, 765 s. � zer+le: 240 s. z. : 686
�ı��t	: Ar. sıfatlar, vasıflar, nitelikler �. +ı: 14, 165, 189, 225, �. +lu: 218 �. +lu i-di: 98 �. +ı+n: 309, 860	�im�t	: Ar. sofr�; sofraya gelmiş yemekler �. : 583 (�umat)
�ı�a-	: ok�amak; sıvazlamak �. -dı: 931	sine-bend	: Far. göğüs ba�ı s. +i: 241
�ı�ın-	: �ı�ınmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak �. -dı-m: 482	�inek	: sinek s. : 787
�ın-	: �d+i �ın-: �d� kopmak, �d� patlamak, çok korkmak �. -dı �d+i: 422	�iy�h	: Far. bir renk adı, kara s. : 368 s. +ı: 155,
sırr	: Ar. giz s. +ile: 692 s. +a: 767 s. +dan: 215 s. +ı: 214, 903	�iy�h�	: Far. siyahlık, siyahla ilgili s. : 204
		siz	: ikinci çoğul ki�i zamiri s. : 247, 409, 451, 601, 605, 671, 768 s. +den: 642, 670, 704

	s. +e: 112, 151, 288, 387, 404, 600, 671, 704, 800, 928 s. +i: 646, 648 s. +iğ: 683 s. +ler+den: 34, s. +ler+e: 629, 681 s. +ler+i: 182		
şofra	: (Ar. <i>süfrefe</i>) masa, sini gibi şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu ş. : 583		
şoğbet	: Ar. dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, söyleşi ş. : 393		
şol-	: rengini yitirmek, rengi uçmak ş. -ma-sun: 143 ş. -mış-ıdı: 796 ş. -mış-dur: 799 ş. -muş: 802		
şoğ	: ilk karşıtı, nihayet ş. +a: 502, 604 ş. +ı: 217, 267		
şoğra	: daha ileri bir zamanda, önce karşıtı ş. : 92, 138, 190, 678, 697, 717, 752, 862, 916, 922, 929		
şoğucı	: (şon ucu) sonuç, sonunda ş. : 59		
şonuğda	: nihayet ş. : 511		
şor-	: sormak, sual etmek ş. -dı: 505, 797, 871 ş. -muş i-di: 154, 188 ş. -uğ: 524 ş. -up: 68		
şoruş-	: birbirine sormak		
		söyle-	: demek, konuşmak s. : 557, 806 (“şöyle” yazılmış ama bağlama uygun olan “söyle”), 825 s. -di: 629 s. -di-ler: 134 s. -di-ğiz: 298, 409 s. -düg+i+n: 557 s. -meg+e: 385 s. -me-y-üp: 651 s. -miş: 29, s. -miş-dir: 860 s. -ğ: 140 s. -r: 31, 903 s. -r-em: 618 s. -r-sin: 616 s. -se-: 203 s. -y-e-ler: 621 s. -y-em : 28, 30 s. -y-erek: 688 s. -y-e-siz: 648 s. -y-üp: 871
		söylen-	: söylenmek s. -di ise: 180 s. -üp: 640
		söyün-	: sönmek, parlaklığı gitmek s. -di: 422, 429
		söz	: laf, kelam s. : 111, 112, 139, 484, 575, 584, 625, 640, 745 s. +de: 111 s. +i: 86, 98, 153, 183, 361, 367, 386, 557, 587, 616, 618, 625, 632, 641, 646, 648, 658, 674, 691, 694, 746, 782, 807, 812, 908 s. +i+m+e: 768 s. +i+n+e: 83, 680, 869 s. +iğiz: 290 s. +iğiz+e: 616 s. +ler: 455

	s. +ler+i: 246, 290, 296, 297, 392, 434, 525, 612, 613, 628, 645, 654 s. +ler+i+n: 621 s. +üm: 276, 358 s. +üm+e: 617 s. +ü+n+i: 660 s. +üñ: 81, 385, 456, 557 s. +üñüz: 683	süre	: Ar. Kur'an'ın yüz on dört bölümünden her biri s. -i Tā-hā: 909 s. +s+i+n+i: 824, 865
şu	: su ş. +y+ı+n+a: 20, 829 s. +y+u+n+a: 191, 390	sübḥān	: Ar. Allah. s. : 47
suāl	: Ar. soru s. +i: 800	sükker	: Ar. şeker s. : 136, 367, 782
şubḥ	: Ar. sabah, sabah vakti ş. +a deġin: 462 ş. +a dek: 561 ş. +a deġli/deġlü: 305, 378, 662 ş u şām: 491, 568	sükkerī	: Ar. şekerle ilgili, şekerden yapılan tatlı s. : 137, 257
şubḥ-ı şādık	: Ar. tan yerinin ağarması ş. : 517	sünnet	: Ar. Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz s. +i+n: 920
şuç	: kabahat ş. +lar+ı+n+a: 481 ş. +umuz+ı: 39, ş. +u+n+ı: 483	sür-	: sürmek, dokundurmak, deġdirmek s. -di: 373, 395 s. -elüm: 350 s. -er: 346 s. -er-ler-di: 666 s. -e-sin: 558 s. -eyim: 50, 79 s. -eyin: 634 s. -ül-di: 138 s. -üp: 248
sultān	: Ar. padişah s. : 477 s. +ım: 677 s. +ı+sın: 565 s. -ı cihān: 888	sürür	: mutluluk, sevinç s. : 8
şun-	: arz etmek, takdim etmek ş. -dı: 529	süvār	: Far. binici s. : 281, 335, 507

Ş

şād	: Far. mutlu, sevinçli ş. : 834	ş. id-eyin: 490 ş. ol-a-sın: 243

	ş. ol-dı: 518, 733, 773 ş. ol-dı-lar: 532, 657 ş. ol-uban: 210, 464, 498 ş. ol-up: 92, 521, 740 ş. ol-ur: 32, 494, 630, 701 ş. ol-ur-lar: 157	şark	: Ar. doğu ş. +a: 855, 875
şādān	: <i>Far.</i> sevinçli, keyifli ş. : 789	şaşır-	: şaşırmak, ne yapmak gerektiğini bilememek, içinden çıkamamak ş. –ma-y-a: 460
şād u ḥandān	: <i>Far.</i> sevinçli, mutlu ş. u ḥ. : 148, 351, 420, 441, 499, 864	şefāʿat	: Ar. birinin suçunun bağışlanması için edilen aracılık ş. : 190, 830, 831, 849 ş. +iṅ+le: 397
şādumān	: <i>Far.</i> şādmān sevinçli ş. : 493, 519, 538, 541, 631, 691, 725, 741, 914	şehādet	: Ar. tanıklık, şahitlik; bir şeyin doğruluğuna inanma ş. : 839, ş. getir-üp: 840 ş. it-düg+i+n: 502 ş. id-er-im: 388
şāh	: <i>Far.</i> padişah ş. : 85, 410, 529 ş. +lar: 142, 649 ş. +a: 124 ş. –ı ʿālem: 256 ş. –ı cihān: Cihan padişahı. 7, 613 ş. +ım: 615	şehīd	: Ar. Allah yolunda canını feda eden Müslüman ş. +ü: 854
şāhid	: Ar. 1. tanık ş. : 768 2. şehadet eden anlamıyla Hz. Muhammed'in bir ismi ş. +ü: 853	şehinşāh	: <i>Far.</i> šāhen-şāh şahlar şahı ş. : 247
şakı-	: şimşek ve yıldırım gibi çakmak, parlamak ş. –dı: 674, 739	şehīr	: Ar. alemlerce meşhur, Hz. Muhammed'in bir ismi ş. +ü: 853
şām	: <i>Far.</i> akşam şubh u ş. : 491, 568	şehr	: <i>Far.</i> kent, şehir ş. +den: 413 ş. +i: 197, 313, 876 ş. +i+dür: 873 ş. i+n+de: 194 ş. +i+n+e: 539
Şām	: bir şehir Ş. : 404 Ş. +a: 119, 121, 171, 403, 446, 868 Ş. +dan: 884	şek	: Ar. šekk şüphe ş. : 731 ş. +im (şekkim): 508
Şāmī	: Şam şehri ile alakalı Ş. : 760	şekil	: Ar. biçim ş. : 895
		şems	: Ar. güneş ş. : 735

şer	: Ar. şerr fena, kötü hayr ş. : 652	şimden girü	: artık, bundan böyle, bundan sonra ş. : 619, 866
şer ^c	: Ar. şeriat, din kaideleri ş. +i+n+de: 304	şimdi	: şu anda; yakında; az önce, biraz önce ş. : 551, 552, 841, 906 ş. +y+e dek: 682
şerbet	: Ar. bir tür içecek ş. +i : 136	şir	: Ar. edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz ş. +i: 382
şerh	: Ar. açıklama; açık anlatma ş. eyle-di-ñiz: 613 ş. eyle-miş: 29, ş. eyle-y-em: 28, ş. id-e-bil-mek: 756 ş. id-e-mez-di: 380 ş. id-er: 629 ş. id-üp: 891, 906	şirîn	: Far. tatlı, sevimli ş. : 932
şer ^{ci}	: Ar. İslam hukukuyla ilgili ş. : 921	şol	: şu, o ş. : 761
şerî ^c at	: Ar. İslam hukuku ş. +la: 594	şöyle	: öyle, onun gibi, olduğu gibi ş. : 10, 19, 23, 51, 293, 349, 406, 479, 487, 563 ("şöyle" yazılmış ama bağlama göre şöyle olmalıdır) , 696, 806 ("şöyle" yazılmış ama "şöyle" bağlama daha uygun), 899
şerîf	: Ar. kutsal, şerefli ş. +ler: 624	şu	: 1. işaret sıfatı ş. : 243, 257, 406, 463, 756, 796, 802, 2. işaret zamiri ş. :827
şevk	: Ar. şiddetli arzu; keyif, neşe, sevinç ş. +ıñ+la: 376	şugul	: Ar. işler ş. : 554
şey	: Ar. nesne ş. : 710	şu ^c le	: Ar. alev, yalım ş. : 835
şeydā	: Far. aşktan aklını kaybetmiş, şaşkın bülbul-i ş. : 567	şükr	: Ar. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme ş. : 100, 838 ş. eyle-y-üp: 632 ş. id-üp: 500 ş. it-di-ler: 544 ş. +ler: 238, 398, 501, 630, 740
şeytān	: Ar. Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis ş. : 470	şübhe	: Ar. şüphe, kuşku
şifâlık	: sağlık, esenlik ş. +lar: 68		

T

tā	: <i>Far.</i> kadar, dek, değin t. : 572, 666, 748, 781	t. +ı: 844
ṭāʿām	: <i>Ar.</i> yemek, yiyecek ṭ. : 103, 211, 349, 510, 511, 639, 657, 749, 751 ṭ. +dan: 752 ṭ. +ı: 66, 356	tāc-dār : <i>Ar. Far.</i> taç sahibi, hükümdar t. :650
ṭāʿat	: <i>Ar.</i> Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet ṭ. : 788, 791	tācirān : <i>Ar.</i> tüccarlar t. : 519
ṭabāk	: <i>Ar.</i> bir mutfak malzemesi ṭ. : 708	ṭağ : çevresindeki araziye göre çok yüksek olan toprak, kaya; dağ. ṭ. : 815 ṭ. +da: 794 ṭ. +ı+n+a: 792 ṭ. +ı+n+da: 815, 817, 821, 857, 891
tābān	: <i>Far.</i> ışıklı, parlak māh-ı t. : 46	ṭağıl- : dağılmak ṭ. –dı: 393
tābiʿin	: <i>Ar.</i> Hz. Muhammed'i görmüş olanlara yetişmiş olanlar, sahabeleri gören müminler t. : 923	ṭağla- : mec. acısı yüreğine işlemek ṭ. –dığ+ım: 72
ṭabīb	: <i>Ar.</i> hekim, doktor ṭ. +im: 62, 503	Ṭā-hā :1. Hz. Muhammed'in bir ismidir. Mânası hakkında muhtelif rivayetler vardır. t. : 176 2. Kur'ân-ı Kerimin 20. sûresi t. : 909
taʿbīr	: <i>Ar.</i> rüya yorumlama t. : 871 t. it-di: 593 t. it-düg+i+n: 896	taḥfif : <i>Ar.</i> hafifletme t. id-er-sin: 289
ṭabıl	: <i>Ar.</i> davul ṭ. +lar: 261	Ṭāhir : 1. Zâhir ve bâtında bütün ayıp ve kirlerden temiz, pâk olduğu için Hz. Peygamberimize de bu isim verilmiştir.
tāc	: <i>Ar.</i> hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık	

	T. +ü: 177 2. Hz. Muhammed'in oğlu T. i-di: 777	tālib	: Ar. talep eden, isteyen t. : 796
taḥkīk	: Ar. doğru, gerçek t. : 341, 431	ta'lim	: Ar. öğrenim, öğretim; okutma, ders verme, verilme. t. eyle: 826, t. it: 838, t. it-di: 824, 839
taḥsīn	: Ar. güzel bulup takdir etme t. it-di: 297	tamām	: Ar. bütün, tüm; eksiksiz. t. : 19, 48, 269 t. +ı: 356, 405, 447, 539
taht	: Ar. hükümdarların oturduğu büyük, süslü koltuk t. +ı: 844	tamāmet	: Ar. tamamlama, bitirme, hepsi, bütün t. : 155, 308, 316
tākati taq ol-	: takati kesilmek; gücü kuvveti, dermanı kalmamak t. t. o. -dı: 912	tān	: hayret, şaşırma; şaşılacak şey, hayret edilen şey t. +a kal-dı: Şaşakalmak, donakalmak. 281, 500
taḳāzā	: Ar. alacaklının borçluyu sıkıştırması. t. : 556	ta'n	: Ar. sövme, yerme; ayıplama t. +ı+n+dan: 525 t. id-er-ler: 521, 680 t. it-di-ler: 742
taḳdim	: Ar. öne geçirme, geçirilme, öne alma t. : 384	tānı	: ayıplayıcı veya şaşkınlık bildiren t. söz+ler: 455
taḳdīr	: Ar. her şeyin Allah'ın uygun gördüğü şekilde gerçekleşmesi t. kıl-dı: 327	Taḡrı	: İlah, Allah. t. : 617, 892
taḳın-	: kendine takmak t. -dı: 279	tāpū kıl-	: saygıyla hizmet etmek t. k.-dı: 272
taḳrīr	: Ar. anlatma, ders verme t. kıl-dı: 160, 180, 450 t. id-er: 632	taş	: çeşitli biçim ve büyüklükte her türlü kaya parçası t. : 711, 758, 793 t. +lar+ı: 378
ta'at	: Ar. Yüz, çehre; güzellik. t. +i: 528	taşra ol-	: dışarı çıkmak t. o. -dı: 413
Talḥa	: Talha bin Ubeydullah. Cennetle müjdelenen on sahabeden biri. T. : 900	tatlu	: tatlı t. : 98

tavâr	: dört ayaklı çiftlik hayvanı, davar t. : 770	tekbîr	: Ar. Müslümanlıkta Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve Allahuekber sözü ile başlayan dua. t. : 914, 932
tayr	: Ar. kuş t. : 13	tekebbür	: Ar. kibir gösterme, büyüklük taslama t. kıl-ma-y-a-lar : 621
tayyib	: Hz. Muhammed'e Cenab-ı Allah en güzel kokuları vermiştir. Bu yüzden kendisine Tayyib denilmiştir. t. +ü : 252	tekrâr	: Ar. bir daha, yine, yeniden, gene t. : 395, 840
taẓarru'	: Ar. kendini alçaltarak yalvarma t. +lar: 399 t. +lar kıl-up: 379	ten	: Far. vücut, beden t. : 589 t. +im: 677, 718 t. +im+e: 720
ta'ẓîm	: Ar. yüceltme, saygı gösterme, ikram etme. t. : 581, 637 t. ile: 496 t. it-di-ler: 184 t. it-düg+i+n: 502 t. kıl-dı-lar: 727 t. +le: 136 t. ol-dı: 282	ter	: Far. taze t. +dir: 366
tebdîl-i mekân	: Ar. yer değiştirme t. : 651	terk it-	: bırakma, ayrılma; vazgeçme t. i. -üben: 722 t. i. -üp: 463
tecelli	: Ar. belirme, ortaya çıkma, Tanrı'nın insanlarda ve doğada görünmesi. t. : 64, t. eyle-miş: 202	teselli	: Ar. avutma, avundurma t. : 64 t. +s+i+n: 883
tedârik	: Ar. hazırlama, edinme t. +ler kılalım: 140	teşvîş	: Ar. karıştırma, karmakarışik etme t. +i+m+i: 593
tedbîr	: Ar. bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol, çare t. id-elim: 115 t. id-er: 632 t. kıl-ın-dı: 261	tevbe	: Ar. Tanrı'dan suçlarının bağışlanmasını dileme t. istiğfar id-üp : 481
tek	: bir t. : 683	teveccüh	: Ar. yönelme, doğrulma t. kıl-dı: 183
		tevfik	: Ar. Allah'ın yardımına kavuşma t. ol-a: 576
		Tevrît	: Tevrat Hz. Musa'ya inen kutsal kitap

	T. : 188, 224, 307, 509, 859, 879 T. +da: 165, 202, 225, 602 T. +da+ki: 224 T. +ı: 186, 187	tol-	: dolmak t. -a: 594, 875 t. -ar-dı: 399 t. -dı: 70, 612 t. -ısar: 861(dolısar) t. -mış-ı-dı: 303, 855
tez	: çabuk t. : 103, 134, 446, 495, 609, 633	ton	: elbise, kılık kıyafet t. : 231, 238, 723
tināb	: Ar. ip, halat, sicim t. +lar: 414 (tenāblar)	tonan-	: donanmak, süslenmek t. -dı: 414
tinma-	: Ses çıkarmamak, söz söylememek t. -y-up: 622, 625	toyla-	: ziyafet vermek, yedirip içermek, ağırlamak t. -y-a-sın: 397 t. -dı: 24, 639
ticāret	: Ar. ürün, mal vb. alım satımı t. : 120, 272, 868 t. +de i-di: 867 t. +den: 148 t. +e: 219, 334, 410	toylan-	: bir araya gelmek t. -dı: 751
tiz	: Far. çabuk t. : 392, 438, 466, 510, 639	tuḥfe	: Ar. yeni çıkma, hoş a gider, güzel şey. t. : 710
tizrek	: derhâl, çabucak t. : 244	tur-	: 1. ayağa kalkmak t. -dı: 254, 392 t. -ı: 248, 394 t. -up: 395, 458, 833 2. hareketsiz durumda olmak, kalmak t. -dı: 106, 761 t. -duğ+ı: 362 t. -maz: 679, 791 t. -mış i-di: 700 t. -sa: 66 t. -sunlar: 752
toprak	: toprak t. +a (tobrağa): 346	tut-	: 1. elde bulundurmak, ele almak t. : 267, 633 2. kaplamak t. -a: 432 3. gereğini yapmak, yerine getirmek t. -a: 827 t. -ar-i-se: 920 t. -dı: 839 t. -up: 660 4. kiralamak
toğ-	: doğmak t. -ısar: 313 t. -sa : 8, t. -unca: 4, t. -unca+y+a degin: 439		
toğrı	: 1. doğru, yanlışın tersi t. : 298, 472, 476, 484 2. hiçbir yöne sapmadan, doğruca t. : 383		
toğun-	: dokunmak t. -a: 557		
toğuz	: bir sayı adı t. : 902		

. –d-lar: 405

t. –d: 296

tutu- : ateş almak

U

u	: ve bağlac u: 148, 291, 351, 352, 380, 420, 441, 491, 499, 568, 583, 589, 722, 760, 811, 864, 917, 930	u. +s+i+n: 149, 547, 548 u. +y+le: 121,
uçmak	: cennet u. : 310,	um- : ummak u. –a: 831 u. –ar-am: 170 u. –ar-ı-dım: 53, 606 u. –ar-lar: 546
uğur (uğırma)	: yol u. +ı+n+a: 732	unut- : hatırlamamak u. –d: 364 u. –mı-dur: 554
uğra-	: bir yerin yanından, yaknndan, içinden geçmek u. –sa: 784 u. –sa i-di: 371	unutma- : hatırdan çıkarmamak u. : 935
uladır-	: eritirmek u. : 75	ur- : vurmak, çarpmak el u. –up: 230 u. –d-lar: 736 u. –ur: 8, 365
ulu	: erdemleri bakımından çok büyük, yüce u. : 47, 414, 419, 596 u. kii: 198, 748 u. +dur: 294, 360, 877 u. +lar: 216, 355, 451, 671, 678, 684 u. +lar+ı: 67, 416 u. +lar+ı+dır: 223 u. +lar+ı+++n: 655 u. +lar+ı+++n+a: 768 u. +lar+ı+++n+ı: 619, 633, 734, 747 u. +muz: 286 u. +s+ı: 424, 685	ulı : akıllı u. +dur: 644
ulfe	: Ar. maaş u. : 123	uy- : uymak, itaat etmek, riayet etmek u. –an+lar: 227 u. –du-ę: 917 u. –uğ: 904
		uyan : dizgin, yular u. +ı: 241
		uyan- : uyanmak u. –d: 158, u. –ma-d: 474 u. –up: 519, 870
		uyanık : uyumamı

	u. (i)-dı: 493		u. -r i-di: 474
uyar-	: uyandırmak		u. -r-ken: 476
	u. -dı: 275		u. -r-lar-dı: 491
	u. -ı tur-: 237	uzak	: uzak, yakın karşıtı
uyku	: uyku		u. : 471
	u. : 470, 562	uzlet	: Ar. yalnızlık köşesine
	u. +y+ı: 463		çekilme, inziva
uyu-	: uyumak		u. kı-l-ar-dı: 790
	u. -r-dı: 788		u. id-er: 337

Ü

ü	: ve bağlacı		ü. +iğ+den: 397, 479
	ü. :11, 13, 14, 150, 157,		ü. +iğ+i: 478
	158, 203, 225, 240, 287,		ü. +i+n+i: 603
	676, 687, 761, 765, 791,		ü. +ler+i+niğ: 848
	831, 844, 869, 921, 930	ümme	: Ar. okuyup yazması
üç	: bir sayı adı		olmayan
	ü. : 69, 371, 442, 506,		ü. +y+i+m: 823
	507, 534, 784, 793	Ümmü	Gülsüm: Hz. Muhammed'in
	ü. +er: 710		kızlarından biri
ümîd	ü. +inci: 236, 274		Ü. G. : 778, 779
	: Far. umut, umma		
	ü. +im: 77, 459	üst	: üst, alt karşıtı
ümme	: Ar. Hz. Muhammed'e		ü. +ü+n+e: 230, 339,
	inanarak, onun		418, 929
	yaptıklarını ve	üzerine	: üzerine, üstüne
	söylediklerini		ü. : 384, 919
	uygulayarak çevresinde	üzerinde	: üstünde.
	toplanan		ü. : 362, 816
	Müslümanların tümü.	üzre	: üzerine, üstüne
	ü. : 875, 920		ü. : 333, 756, 760, 776
	ü. +i: 861, 921		
	ü. +iğ: 829		
	ü. +i+n+den: 323,		

V

Vahîd	: Hz. Peygamber'in bir ismidir. Benzeri bulunmayan, hiçbir mahlukla denk olmayan ve tek olan anlamındadır. V. +ü: 107	v. -acağ+ı+n+ı: 523 v. -a-lar: 417 v. -alım: 117, 415 v. -alum: 350 v. -a-m: 124 v. -a-sın: 88, 556 v. -a-sız: 182, 609 v. -ayın: 555, 634, 715 v. -ıyın: 549 v. -dı: 249, 344, 363, 395, 834, 871, 903 v. -dı-lar: 355, 496 v. -ıl-acak: 847 v. -ıñ: 495, 503 v. -ınca: 235 v. -ır-dı: 815 v. -ma: 552 v. -maz: 144 v. -mış-am: 847 v. -sın: 259 v. -sun : 542 v. -uban: 300, 535 v. -up: 114, 242, 243, 250, 338, 350, 392, 405, 446, 453, 505, 514, 714, 797, 922
vaḥṣî	: Ar. yabani (hayvan) v. : 13	
vaḥy	: Ar. bir buyruk veya düşüncenin Tanrı tarafından peygamberlere bildirilmesi v. : 862 v. in-düg+i: 867	
vaḳt	: Ar. zaman v. : 196, 266, 876 v. +i: 113, 120, 598, v. namâz: 926 v. +in: 328	
valih	: Ar. valih şaşakalmış, şaşırmış v. : 369 (valeh)	
vallah	: Ar. vallahi v. : 459	Varaka : Varaka bin Nevfel Hz. Hadice'nin amcasının oğludur. İlim sahibi bir zattır. Nasturi rahibidir. V. : 855, 858
var	: mevcut, yok karşıtı v. : 4, 16, 51, 141, 145, 290, 382, 385, 406, 600, 745, 770, 906 v. i-di: 14, 98, 109, 218, 302, 424, 709, 757, 855 v. +dır: 131, 687, 717 v. +dır+ır: 187 v. +ıñ: 619 v. +lar+ı+n+ı: 353 v. ol-a: 647	vaşf : Ar. nitelik, sıfat v. +ı: 303 v. it-mek: 206, 258 v. id-emez: 279
var-	: ulaşmak v. : 695, 744, 825 v. -a: 462	vâsıl : Ar. erişen, kavuşan v. ol-a: 49 v. ol-dı: 161
		vaşıyyet : Ar. bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey v. eyle-r-em: 87

vaṭan	: Ar. yurt v. +da: 106	v. -di: 17, 58, 275, 348, 461, 527, 728, 837 v. -di-ler: 86, 512, 515, 652 v. -di-m: 672 v. -di-n: 669 v. -düg+im: 571 v. -e: 35, 68, 547, 604 v. -em: 243, 570, 907 v. -en: 9, 319 v. -e-sin: 149, 556 v. -e-sinüz: 705 v. -e-siz: 620, 642 v. -e-y-im: 79, 649 v. -e-y-iz: 697 v. -il-di: 780 v. -il-miş: 836 v. -ir-se: 585 v. -ir-sin: 716 v. -iser-dir: 93 v. -me: 552, 907, 924 v. -me-sün: 573 v. -mez-em: 675 v. -miş: 259, 835 v. -miş-i-di: 316 v. -miş-dir: 890 v. -miş-em: 844 v. -miş-ler: 100 v. -se: 126 v. -sün: 696 v. -üp: 250, 490, 637 v. -ür: 732
vay	: vay, yazık v. : 40, 669	
ve	: bir bağlaç, ve v. : 5, 14, 33, 95, 113, 168, 211, 219, 310, 392, 393, 429, 453, 496, 500, 509, 547, 581, 598, 618, 655, 675, 703, 750, 759, 765, 770, 798, 820, 831, 844, 921, 925, 932 v. 'd-duḥa+da: 475	
vech	: Ar. üslup, tarz v. ile: 285, 741, 742	
vefā	: Ar. vefa, dostluk bağlılığı v. +y+a: 211	
vefādar	: vefalı v. : 118, 808, 882	
velī	: Ar. eren, ermiş v. : 192, 722 v. +ler: 831	
velī	: ama, fakat v. : 82	
velākin	: Ar. ama, fakat, şöyle ki v. : 111, 114, 144, 295,	vird : Ar. belli zamanlarda okunması âdet olan Kur'ân cüzleri, duâları v. +i: 352
velīkin	: Far. ama, fakat, şöyle ki v. : 150, 293, 336	vuşlat : Ar. (sevgiliye) kavuşma v. : 790
vezīr	: Ar. Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse v. : 925 v. +i: 881	vü : "ve" bağlacı v. : 241, 308, 873, 878, 883, 912, 930
vir-	: vermek v. : 75, 78, 234, 555	vücūd : Ar. varlık, var olmak v. +a: 194, 196

Y

yā	: seslenme ünlemi y. : 25, 40, 43, 50, 57, 181, 208, 221, 280, 290, 298, 334, 396, 475, 478, 482, 508, 513, 516, 522, 564, 566, 801, 818, 829, 836, 837, 842, 910, 911, 915, 917, 924, 928	yākūt	: Ar. değerli süs taşı y. -ı ahmer: kırmızı yakut. 367
ya	: ya, ya da y. : 334, 513, 745	yalān	: gerçeğe uymayan söz y. : 683, 905
yabān	: <i>Far.</i> çöl, sahra y. +a: 171	yalāncı	: yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse y. : 679
yādigār	: <i>Far.</i> bir kimseyi, bir olayı hatırlatan nesne veya kişi, andaç y. : 934	yalvar-	: yalvarmak y. -alım: 117
yād ol-	: hatırlanmak, anılmak y. o. -ur: 32	yan	: sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet y. +ı+m+dan: 591 y. +ı+n+a: 761 y. +ı+n+da: 780 y. +ı+n+dan: 65, 66
yağlık	: mendil, peşkir, bez parçası y. : 231 y. +ı: 279	yan-	: yanmak, tutuşmak y. -a: 861 y. -ar i-di: 567 y. -dı: 284, 414 y. -maz i-di: 787 y. -uban: 296 y. -up: 572
yāhūd	: <i>Far.</i> “ya da” bağlacı y. : 682	yaña	: tarafa y. : 339 (yana), 361, 516, 560
yağın	: erişmesi, olması zaman bakımından yaklaşmış olan y. : 313, 334, 429, 442	yañıl-	: yanılmak, yanlış yapmak y. -ur: 457
yağ-	: yanmasını sağlamak, tutuşturmak y. -up: 419 y. -ıl-am: 572	ya'ni	: Ar. sözün kıyası, doğrusu□ anlamlarında bir söz y. : 482, 772 y. kim: 470, 547, 570
yağama-	: yanmasını sağlayamamak y. -dı-lar: 423	yañağ	: yanak y. +ı (yañağı): 366
yağın	: Ar. sağlam bilgi, iyi, kesin olarak bilme		

yanı sıra	: yanında, birlikte y. : 234	yarın	: ahiret günü y. : 101, 397, 847, 849
yap-	: yapmak, meydana getirmek y. –alım: 928 y. –uban: 926 y. –ıl-dı: 929	yarlığa-	: affetmek, suç bağışlamak y. –maz-sa-η: 39
yapış-	: iyice yaklaşmak, sokulup değmek y. –up: 471	yaşdık	: yastık y. : 759
yār	: <i>Far.</i> dost, sevgili y. : 51, 110, 139, 141, 145, 346, 382, 417, 444, 507, 510, 517, 561, 664, 695, 703, 719, 754, 759, 778, 882 y. +i: 925 y. +i+dir: 22, y. +iη: 812 y. –i vefā+y+a: 211 y. –i vefādar: 118, 808, 882	Yasin	: Hazret-i Muhammed’in fitraten, hilkaten, edeben ve ahlâken en yüksek olduğu herkesçe bilindiğinden bu isim kendisine verilmiştir. Y. : 177
yaradıl-	: yaratma işine konu olmak y. –mış-durur: 191	yaş	: doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman y. +a: 48 y. +ı: 781, 791 y. +ıla: 331
yarar	: işe yarayan, faydalı y. : 122, 764	yaş	: gözyaşı göz y. +ı: 562 göz+i y. +ı: 333, 791 göz+ün y. +ı: 802 göz+ler+i y. +ı: 567 y. : 266, 488 y. +ıla: 70, 612 y. +ım: 810 y. +ı+n: 128 y. +ı+n+ı: 375
yaraş-	: yakışmak, uymak y. –maz: 169 y. –ur: 169	yat-	: yatmak y. –dı: 662 y. –dı-lar: 274
yaraşık	: yakışır, münasip, layık y. : 805	yatlu	: kötü, fena eyü y. : 251
yarat-	: Allah’ın olmayan bir şeyi var etmesi y. –dı: 18, y. –ıpdır: 193, 878 y. –mış: 370	yavı	: zayı, yitik, kayıp y. kıl-dı: 212
yarıl-	: üzerinde yarık açılmak y. -up: 930	yay-	: bir şeyi açarak, düzelterek bir alanı örtecek biçimde sermek y. –dı-lar: 755
yarım	: yarım y. : 457		

	y. -ıl-dı: 583	yerindir-	: tasalandırmak, üzmek, mahrum etmek y. -me-m: 63
yaz-	: yazı ile anlatmak, yazıya dökmek y. -an: 936 y. -r-lar i-se: 380 y. -dı:159, 446, 450, 515, 692 y. -dı-m: 934 y. -mağ: 306, y. -mağ-içün: 673 y. -sın-lar: 514 y. -up: 160, 879	yerine	: bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere y. : 231
yazıl-	: kendini bir yere yazdırmak, kaydolmak y. -a-lar: 121 y. -dı: 222 y. -mış-dı: 189 y. -mış-dur: 165	yeryüzi	: yeryüzü, dünya y. +n+e: 156
ye-	: yemek y. -di: 211 y. -dir-di: 103 y. -mez: 550, 798 y. -mez-di: 66, y. -n-il-di: 393 y. -n-il-üp: 138, 583 y. -n-me-di: 257 y. -sün: 235 y. -y-üp :418, 420, 751	yet-	: bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak y. -ecek: 126 y. -er: 687
		yetür-	: ulaştırmak, eriştirmek, vasıl etmek y. -ür-di-ler: 737 y. -elim: 585
		yetim	: yetim y. +dir: 91 y. i-ken: 477 y. kal-mış-dı: 73 y. ol-dı: 47 y. ol-duğ+ıñ-a: 62 y. ol-du-ñ: 55 y. ol-mış-i-di-ñ: 55
yedi	: bir sayı adı y. : 48, 709	yetmiş	: bir sayı adı y. : 479
yed-	: çekmek, yedekte götürmek y. -en-ler: 121 y. -ici+dür: 146	yevm	: Ar. gün y. : 305
yer	: zemin, mekân y. : 440, 793 y. +e: 59, 353, 444, 471, 739, 786 y. +ler+e: 248, 395 y. +ıñ: 362 y. +i+n: 664 y. +i+n+de: 362 y. +i+n+den: 254	yevmi'l-kıyāmet:	Ar. kıyamet günü y. k. : 830
		yevm -i mahşer:	Ar. mahşer günü y. m. +de: 11,
		Yezdān	: Allah. Y. : 838
		yıl	: sene y. : 119, 332, 479 y. +a dek: 331 y. +da bir: 219

	y. +dan artık: 333 y. +dan beri: 375		y. +da: 465, 475, 523 y. +dan: 471, 474 y. +ı: 457, 534 y. +ı+n+a: 484, 627 y. +lar+da: 315 y. +lar+ı: 577 y. +u: 457 y. +u+ı+a: 52, 589, 677, 683, 714, 718 y. +u+n+a: 79, 461, 473, 844 y. +u+n+ca: 123 y. +u+n+dan: 460 y. +u+n+ı: 374
yıldız	: yıldız y. : 739		
yi-	: yemek y. –di-ler: 511 y. –me-se: 480 y. –mez-di: 792 y. –y-e iç-e: 441 y. –y-en-e: 137 y. –y-üben: 657		
yigid	: delikanlı, genç erkek y. : 113, 145,	yoldaş	: arkadaş, yol arkadaşı y. : 36
yigit	: delikanlı, genç erkek y. : 358, 440	yor-	: yorumlamak y. –dı: 593
yigitlik	: delikanlılık, gençlik y. +de: 805	yordur-	: yorumlatmak y. –mış-am:590
yine (/yene)	: tekrar y. : 130, 213, 330, 331, 372, 395, 402, 484, 553, 569 (yene), 666, 932	yorgân	: yorgan y. : 759
yir	: toprak, ülke, diyar y. : 14 y. +e: 371	yorul-	: yorgun duruma gelmek y. –ma-sun: 542
yoğ (yok)	: yok y. : 114, 116, 150, 407, 772 y. +dur: 42, 77, 205, 357, 456, 676, 811, 918 y. +durur: 129 yoğ-ı-dı: 14, yoğ i-ken: 16 yoğ-ı-sa: 686 y. +sa (yoksa) : 685, 687	yön	: taraf y. +i+n+i: 345
		yu-	: yıkamak y. –y-up: 96
		yular	: bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmasına bağlanan ip y. +ı+n+a: 471
yoh	: yok y. +sa: 614	yürek	: bir kimsenin ruhsal yönü, gönül y. +i+n+e (yüregine): 793
yol	: yol y. : 125, 523, 596 y. +a: 234, 245, 250, 268, 271, 300, 402, 458, 462, 472, 476, 784	yüri-	: yürümek y. : 462, 695, 819 y. –di-ler: 441

	y. -y-üp: 355		y. +i+n: 201, 359, 373, 395
yürü-	: yürümek y. -di: 282 y. -r-di: 725		y. +i+n+e: 50, 373, 562 y. +i+η+e: 680 y.+i+n+i: 327, 337 y. +üm+i: 50, y. +ü+n: 248 y. +üη: 143, 802, y. +üη aķ: Utanacak bir şeyin yok: 299 y. +üη aķ ol-sun: (Allah seni utandırmasın) 81 y. +ü+n+i: 364
yük	: araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin hepsi y. +ü+n: 263 y. +ler+i+n+i: 353, 519		
yüklet-	: yükleme işini yaptırmak y. -ir-ler: 519 y. -üp: 263	yüzi şuyı	: <i>ab-ı ru.</i> yüz suyu; şeref, haysiyet y. +i ş.+n+a: 20 y. +i s.+n+a: 191, 390 yüzün ş.+y+ı+n+a: 829
yüz	: bir sayı adı y. : 717, 754, 763, 907 y. binde bir: 39,		
yüz	: surat, çehre y. : 743 y. +e: 138 y. +i: 57, 124, 178, 209, 366, 492, 494, 587, 615, 746, 782, 807	yüz sürmek	: aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek y. s. -esin: 558 y. +i+n s.-er: 346 y. +ler s.-elüm: 350 y. +ler s.-eyim: 79 y. +üm+i s.-eyin: 634

Z

zabt	: Ar. kaydetme z. id-er-di: 219	zamān	: Ar. vakit z. : 515, 546, 582, 594, 674, 741, 841, 874, 904, 913 ol-z. +a: 321 z. +da: 665, 867 z. +ı: 428 z. +ım: 376
za ^c fırān	: Ar. safran z. : 664		
zāhir	: Ar. görünen, açık, belli, meydanda z. : 554, 814 z. +e: 915 z. ol-a: 781 z. ol-mış-dur: 341	zār	: Far. ağlayan, inleyen z. : 808 āh ü z. +ım: 380
za ^c ife	: Ar. zayıf, güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz z. +y+i: 566	zārī	: Far. ağlayıp, sızlama z. kıl-dı: 56, 71

zebān	: <i>Far.</i> dil, lisan z. +ım: 144	z. : 788, 791
zehr	: <i>Far.</i> zehir, ağı, sem z. +i dehr +i: 851	zinhār : <i>Far.</i> asla z. : 552, 556
zelīl	: <i>Ar.</i> hor, hakir, aşağılanan z. : 533	zīrā : <i>Far.</i> çünkü, şundan dolayı ki z. : 264, 329, 427, 554, 675, 684, 786, 859, 923
zemīn	: <i>Far.</i> yer z. : 921 rüy-ı z. : 592, 643	zī-saʿādet : <i>Ar.</i> mutlu z. : 99, 100
zer	: <i>Far.</i> altın z. : 116, 150, 676, 686, 687, 761 z. +den: 241, 765 z. +le: 240	ziyāfet : <i>Ar.</i> ziyafet, şölen, toy z. : 387
zerre	: <i>Ar.</i> pek ufak parça, molekül z. +ce: 42, 387	ziyāret : <i>Ar.</i> ziyaret z. eyle-di-ler: 68
zerrīn	: <i>Far.</i> altından yapılmış z. : 280, 758 z. i-di: 759	zuhūr : <i>Ar.</i> görünme, meydana çıkma z. : 598
Zeyd	: Hz. Muhammed'in evlâtlığı ve âzatlısı Z. : 899	zulmet : <i>Ar.</i> karanlık z. : 6, 11
zeyn	: <i>Ar.</i> süs, bezek z. it-miş-di: 738	Zübeyr : Ebû Abdillâh ez- Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid el-Kureşî el- Esedî. Hz. Peygamber'e ilk iman edenlerden ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biri. Z. : 899
Zeyneb	: Hz. Muhammed'in kızlarından biri. Z. : 778	zülāl : <i>Ar.</i> saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su z.:5
zıkr	: <i>Ar.</i> Allah'ın adını anarak dua etme.	

SONUÇ

İncelememize konu olan eser, Konya İl Halk Kütüphanesi'nde 42 Kon 2061 arşiv numarası ile kayıtlı olan “Destan-ı Hadice” adlı eserdir. 46 varak ve 936 beyitten oluşan eser harekeli nesih ile yazılmıştır ve gayet okunaklıdır; ancak ilk üç-dört beyitlik bölümündeki yazılar silinmiş ve okunmaz hâle gelmiştir.

Genel olarak mesnevi biçiminde yazılmış olan eserimizde lirizmin ağır bastığı bölümlerde (843-852.beyitler gazel, 887-932.beyitler kaside) mesnevi nazım şekline ara verilmiş, gazel ve kaside biçiminde birer şiire yer verilmiştir.

Metnimizin genelinde aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbı kullanılmış olmakla beraber, zaman zaman farklı kalıplar (*fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* ve *mefâilün mefâilün feuûlün*) kullanıldığı da görülmektedir.

Hiz. Muhammed'in çocukluğu, gençliği, Hiz. Hadice ile olan evliliği, peygamberlikle müjdelenmesi, hicret gibi olayların anlatıldığı Destan-ı Hadice dini içerikli didaktik bir eserdir. On dört bölümden oluşan eser, besmelenin ardından “Haza Kitab-ı Dasıtan-ı Hadice Radyallahu Anha” başlığı ile başlar. Her bölümün sonunda salavat beyitlerine yer verilir. Her yeni bölümün başında da “Bahir, Bahr-ı Ahir veya Bahr-ı Aher” başlığı bulunmaktadır.

Destan-ı Hadice konusu, nazım biçimi, uzunluğu, kullanılan aruz kalıbı, her faslın sonunda salavat beyitlere yer verilmiş olması açısından mevlid türünün özelliklerini göstermektedir. Bununla beraber eserimiz mevlid türünün tüm özelliklerine de sahip değildir. Örneğin Hiz. Muhammed'in doğumu öncesi ve esnasında görülen olağanüstülükler, miraç olayı ve Hiz. Muhammed'in gazaları gibi önemli vakalara eserimizde yer verilmemiştir.

Destan-ı Hadice'de anlatılanlar ile tarihî kaynaklarda anlatılanlar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Hiz. Muhammed dedesinin ölümünün ardından amcası Ebu Talib'in himayesine geçtiğinde Ebu Talib'in Hiz. Muhammed'e güven vermek için “Seni canımdan da oğlum Ali'den de çok severim” demesi tarihi gerçeklerle uyuşmamaktadır; çünkü Hiz. Muhammed, Hiz. Ali'den 29 yaş büyüktür, dolayısıyla o dönemde Hiz. Ali'nin henüz dünyaya gelmemiş olması gerekir. Hiz. Hadice ile Hiz. Muhammed'in evlenmelerine aracı olan kişi kaynaklarda Nefise Bint Ümeyye olarak gösterilirken metnimizde Hiz. Atike'dir. Kaynaklarda Hiz. Hadice'nin babası Ficar Harbi'nde ölmüş olduğu için Hiz. Hadice'yi istemek için görüşülen

kişinin Hz. Hadice'nin amcası olduğu söylenir, metnimizde ise Hz. Hadice'yi babasından isterler. Babası Hz. Muhammed'i kızına layık bulmadığını ve kızını ona vermeyeceğini söyleyince Hz. Hadice bir plan yapar, babası sarhoşken eteğine boya sürer, babası kendisine gelince de sarhoşken kendisini Muhammed'le sözlediğini düşünmesini sağlar. Bu olaya tarihi kaynaklarda rastlanmaz; ancak edebî bir eser olan Kısasü'l-Enbiya'da da bu olaya yer verilmiştir. (ŞEN, 2017: 66) Tarihi kaynaklara göre Hz. Hadice'nin Hz. Muhammed'den üçü erkek (Kasım, Tahir ve Tayyib), dördü kız (Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma) olmak üzere yedi çocuğu olur. Tayyib (Abdullah) ve Tahir peygamberlikten önce vefat eder. Bazı kaynaklarda Tayyib (Abdullah) ve Tahir'in aynı çocuk olduğu, İslamiyet'ten sonra doğduğu için bu çocuğun Tayyib ve Tahir lakabıyla anıldığı belirtilmektedir. Destan-1 Hadice'ye göre ise Hz. Hadice ile Hz. Muhammed'in iki erkek (Kasım ve Tahir), dört kız (Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Zeynep, Fatıma) olmak üzere altı çocukları olur.

“Destan-1 Hadice”nin dil özelliklerini incelediğimizde metnimizde genel olarak Eski Anadolu Türkçesi özellikleri görülmekle beraber, yer yer Osmanlı Türkçesi özelliklerinin de görüldüğünü tesbit etmiş bulunuyoruz. Bu durumun metnin yazıldığı dönemle istinsah edildiği dönem arasındaki farklılıktan, metnin istinsah edildiği dönemin özelliklerinin metne yansımından kaynaklandığını düşünüyoruz.

Destan-1 Hadice'de görülen Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

EAT döneminde görülen ve metnimizde de tesbit edebildiğimiz bazı ses değişimleri: -g-, -g /-ğ-, -ğ > Ø ; -l- > Ø; belirtme (yükleme) hâli eki +ıg, +ig > +ı, +i; t- > d- ; k- > g- ; ğ > y; w > v ; b- > v- ; bol- > ol-; sub > suw > su; isimden isim yapım eki -lİg > -lU

Kalınlık-incelik uyumunun Türkiye Türkçesinden bile daha ileri safhada olması (alınacağı 202)

Osmanlı Türkçesi döneminde ortadan kalkmış olan bazı eklerin metnimizde varlığını sürdürmesi: -uban/ -üben zarf-fiil eki, -gıl/-gil emir 2. tekil kişi eki, -ısar/-iser gelecek zaman eki, -ıcak/-icek zarf-fiil eki, -vuz/-vüz 1. çoğul şahıs eki, durur bildirme eki.

Giriş bölümünde ve “Dil İncelemesi” bölümünde bu özellikleri metnimizden seçtiğimiz örneklerle detaylı olarak gösterdiğimiz için burada sadece özetlemekle

yetinmekteyiz. Yukarıda sıraladığımız özelliklere göre metnimizin 15. -16 yüzyılda yazılmış olduğunu söyleyebilmemiz mümkün olmakla beraber metnimizde yer yer küçük ünlü uyumuna uyma yönünde bazı değişmeler de tespit etmiş bulunmaktayız. Ancak bu konuda metnimizde istikrarlı bir tutum sergilenmemiştir. Aynı sözcüğün bile küçük ünlü uyumuna uygun olan ve olmayan iki farklı şekilde yazılmış olduğu görülmektedir. (canımı 79, canıma 62, içür 136, içir 103) Bu örnekler bize metnimizin 15.-16. yüzyıllarda yazılmış olduğunu, ancak daha geç bir dönemde istinsah edildiği için müstensihin, yaşadığı dönemin özelliklerini metne yansıtmış olabileceğini düşündürmektedir.

Kütüphanelerimizde Destan-ı Hadice ile aynı konuyu işleyen Dasitan-ı Hadicetü'l-Kübra, Manzume-i Hadicetü'l-Kübra veya Hikâye-i Hadice Tezvic-i Muhammed gibi farklı isimlerle anılan başka yazma eserler de bulunmaktadır. Bu yazma eserlerden bazıları yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi nüshası S. Garip tarafından; Ankara Milli Kütüphane 06 Mil 8670 arşiv numarasında kayıtlı nüsha E. K. Tursun, N. Öztürk, R. Erarslan tarafından; Konya Koyunoğlu müzesinde 10731 numarada kayıtlı nüsha ise M. Uysal tarafından çalışılmıştır. R. Erarslan çalışmasını yaparken Atatürk Kitaplığı nüshası ile bazı matbu nüshalardan da yararlandığını belirtmiştir. Diğer nüshaların tespit edebildiğimiz kadarıyla henüz metin neşri yapılabilmiş değildir. Onlar hakkındaki bilgilerimiz Abdülkadir Karahan'ın, Fatih Köse'nin makaleleri ve Rahim Erarslan'ın verdiği bilgilerle sınırlıdır. Bu sınırlı bilgilerle metinlerden seçilmiş örnek beyitlerin karşılaştırılması sonucunda ulaştığımız yargı şudur: Bu on iki yazma eser aslında iki özgün eserin kopyalarıdır. Bu eserlerden biri Gulâmî'nin eseridir; diğeri ise "Nikahname" veya F. Köse'nin tabiriyle "Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Siyeri" adını vereceğimiz eserdir. Gulâmî'nin eserinin kopyaları Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi nüshası, Ankara Milli Kütüphane 06 Mil YzA 8670 numaralı nüsha, Atatürk Kitaplığında 849 numarada kayıtlı nüsha, Abdülkadir Karahan'ın özel kitaplığında bulunan nüsha, Abdülkadir Karahan tarafından tanıtılan Paris Bibliotheque Nationale'da (Supplement Turc 1515) kayıtlı nüsha ve Konya İl Halk Kütüphanesi'nde 42 Kon 2061 numarada kayıtlı nüsha olmak üzere altı tanedir. Diğer eserin kopyaları ise Konya Koyunoğlu Kütüphanesi 10731 numarada kayıtlı eser, Konya Koyunoğlu 10250/a numarada kayıtlı eser, Mısır Milli Kütüphane nüshası (Tarihi Türki 276), Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil YzA 8631/2 numarada kayıtlı

eser ve yine Ankara Milli Kütüphane’de 06 Mil YzA 8902 numarada kayıtlı nüsha olmak üzere beş tanedir. Mısır Hidiv Kütüphanesi’nde 17560 numarada kayıtlı eser hakkındaki bilgilerimiz yeterli olmadığı için bu eseri herhangi bir gruba dahil edemedik. Elimizdeki sınırlı verilerle böyle bir tasnif yapabildik. Diğer eserlerin de metin neşri yapılabilmiş olsaydı daha net sonuçlara ulaşabilirdik. Metinler arasındaki benzerlikleri çalışmamızın giriş bölümünde detaylı olarak gösterdiğimiz için burada sadece ulaştığımız noktayı özetlemekle yetinmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Akar, Ali (2014). *Türk dili tarihi*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Aksoy, Hasan (2004). Mevlid. *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (C 29, 482-484). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Atalay, Besim (2013). *Kaşgarlı Mahmud Divan-ı Lügati't-Türk*. Ankara: TDK Yay.
- Banguoğlu, Tahsin (2011). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Develioğlu, Ferit (1993). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, Cem (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Durmuş, İsmail (2004). Mevlid. *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (C 29, 480-482). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Eraslan, Rahim (2016). *Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübra (metin-inceleme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2015). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ergin, Muharrem (1985). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Gabain, Annemarie von (1988). *Eski Türkçenin grameri*. Mehmet Akalın (çev.), Ankara: TDK Yay.
- Garip, Seda (2010). *Gulamî'nin 'Dasitan-ı Hadîcetü'l-Kübra' adlı eseri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülensoy, Tuncer (2005). *Türkçe el kitâbı*. Ankara : Akçağ Yay.
- Gülsevin, Gürer-Boz, Erdoğan (2004). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gülsevin, Gürer (2017). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: TDK Yay.
- Kanar, Mehmet (1993). *Büyük Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Birim Yayıncılık
- Kandemir, Yaşar (1997). Hatice. *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (C 16, 465-466). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karahan, Abdülkadir (1980). “İlk Osmanlı edebiyatının incelenmemiş dinî bir mesnevisi : ‘Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed’”*Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri* (s. 225-232)
- Karahan, Leyla (1994). *Kıssa-i Yusuf*. Ankara: TDK Yay.
- Kartallıoğlu, Yavuz (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- (2013). *Türkiye Türkçesinin temeli Oğuz Türkçesinin gelişimi*. Ankara: TDK Yay.
- (2017). *Türkiye Türkçesi grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Köse, Fatih (2017). “Hilye geleneğine bir katkı: Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait iki mesnevide Hz. Hatice (R.A.) tasvirleri”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (C 4, S 11, s. 473-495).
- (2017). *Yazarı bilinmeyen bir Hz. Hatice hikâyesi (Tenkitli metin-inceleme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mazıoğlu, Hasibe (1974). Türk edebiyatında mevlid yazan şairler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, (VI/1), 31-62
- Özel, Ahmet (2004). Mevlid. *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (C 29, 475-479). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özkan, Mustafa (1995). *Türk dilinin gelişim alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*.

- İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Öztürk, Necdet (2016). *Yazarı belli olmayan “Hazret-i Hatice Manzumesi”metin-dil incelemesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.*
- Sami, Şemseddin (1992). *Kamus-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay.
- Şeker, Mehmet (2004). Mevlid. *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*. (C29, 479-480). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şen, Serkan (2017). “Türkçe ilk siyer kaynağı olarak Rabgūzî’nin Kısasü’l-Enbiyâ’sında Hz. Muhammed’in hala ve amcaları”. Kıbrıs’ın Fethi ve Hala Sultan. Editör: İsmail Güleç- Haşim Şahin, Lefkoşa: Kıbrıs Sosyal Bilimler Yayınları, s. 65-77
- Timurtaş, Faruk Kadri (1994). *Eski Türkiye Türkçesi, XV.Yüzyıl, Gramer, Metin-Sözlük*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tursun, Emine Kara (2010). *‘Hazā Kitāb-ı-Hadīcetü’l-Kübrā’ giriş-inceleme-metin-sözlük*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Uysal, Mehmet (2010). *Nikahname (inceleme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/katalog.ibb.gov.tr

<http://tez.yok.gov.tr>

<http://yazmalar.gov.tr>

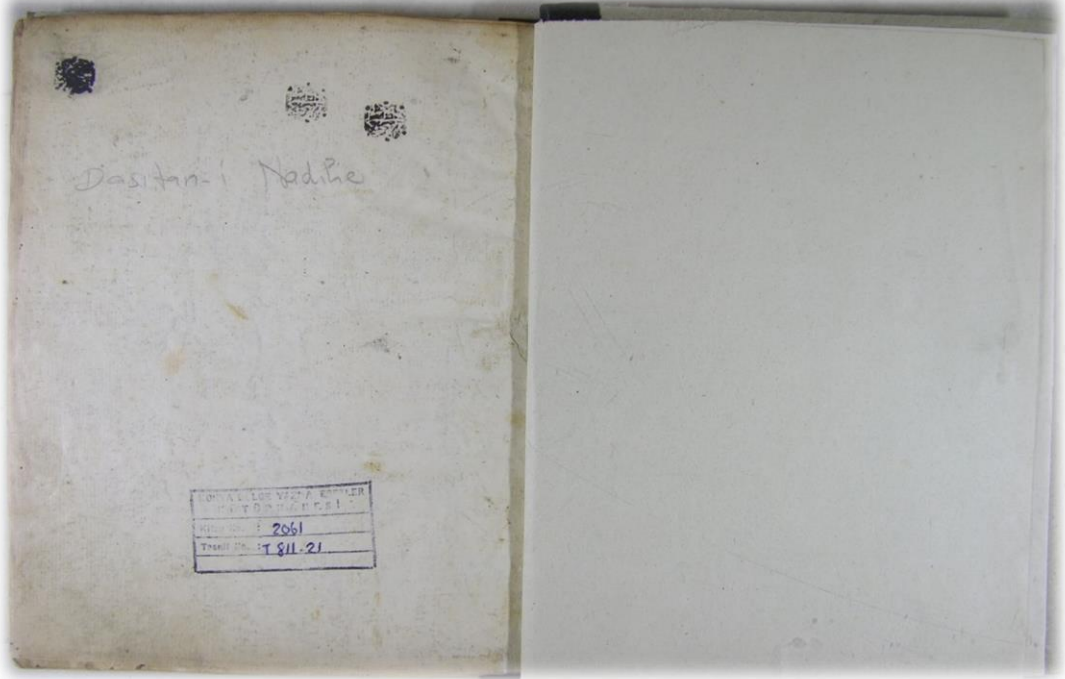
<http://www.tdk.gov.tr>

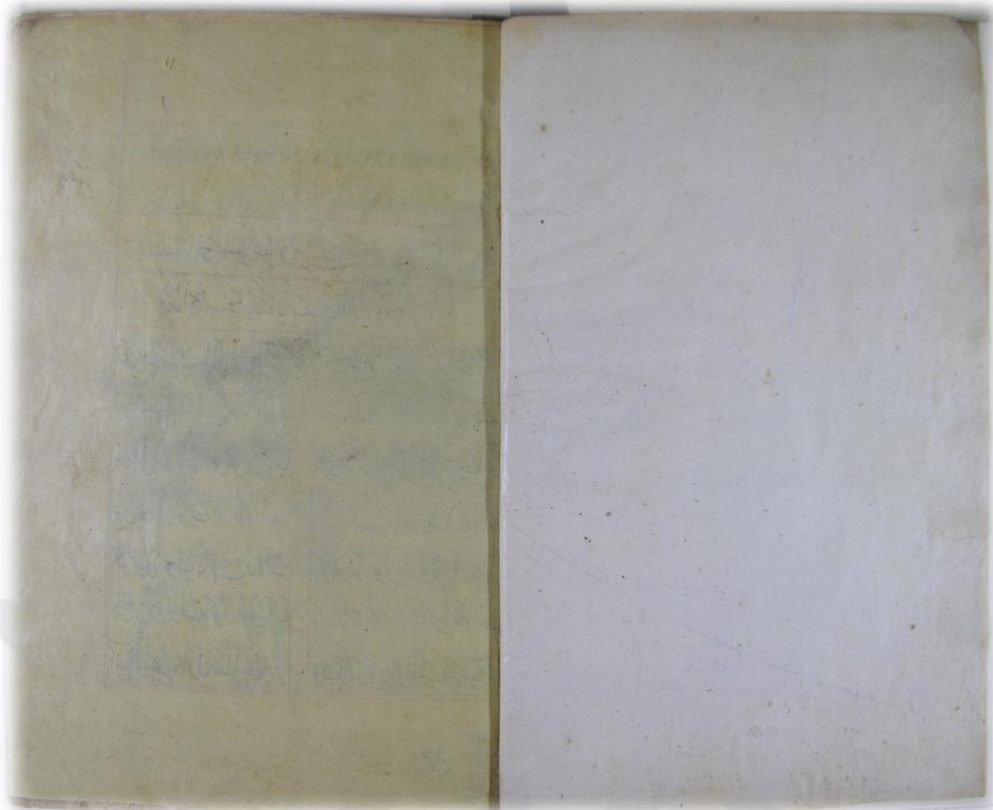
<http://www.luggat.com>

<http://www.lugatim.com>

<http://www.etimolojitürkçe.com>

EKLER:TIPKI BASIM

2-a

1-b

شؤبه بلكم ممكنا في أي هامة
 أول محمد يوزي صوبه هرات
 هر او بکرم عمر عثمان علي
 دایمی بولم مضمطه نك ياردين
 هر که بولم نك بريته بعض بديته
 حق بولم نك رحمته دويکه دي
 خرم بچون انلرک يارستا
 راضي اولسون جمله سندن اولمغير
 ديلر مکه ديله قوت اوللا
 مضمطه نك خوب جان شوبلکم
 پس بچه صاحب کالر شوبلکم

بنده

بن دایمی بر دليستان مصلحتي
 کيمکه شوبلر مولود يخر رسل
 حشره دکلو نام انک باذا اولون
 دایمی مدخن اووردن اولور مثاب
 قير مرندي سيز لردن رحما
 ديلر مکه حق مراد اين و بيره
 جمله مشکلي اشکري اسان اوللا
 بن حقيري جاريه لطف اشکيه
 مضمطه نك خرم مبدنه اي خدا
 کرم يوز بکده بر صوجو مري
 وای بر حالين با مستعانت

که سندن ايلام کي جون اي باهر
 جديم سور کرحايم جسايم
 او ماريد مرسته لطفک کور بديم
 مديس اولما دي الحکم لله
 اتادن ديلم اولمشيدک اي جان
 صار يلوب تويوت قلد ي زاري
 ديدکيم با محمد اي يوزي ماه
 بولني بوليه ديون و بردي جان
 در يلوب يريمه جوق اغلد بکتر
 که عبد لطلب جدي رسولک
 کوزدي اوبه خري جياي

فضل ابد رسد اي يريم اللهم
 رحمتک در باسته فو قدر عدد
 يا الهي ديلر مجله مري
 الصلوة والسلام عليك يا محمد
 الصلوة والسلام عليك يا احمد
 والصلوة والسلام عليك يا محمود
 والصلوة والسلام عليك يا محمود
 محمد مضمطه اول ما بايات
 با بادن بليم اولدي خري جياي
 يدي باشه کريخل خري عالم
 مبارک جيمي نك اولدي خسته
 ديدکيم با محمد کل قور سيم

کسندن

یتم ولد و عیقه آغلامه حیدیم نیم عمر اولدغه بلی ای جان رسولک خاطرین قلدی سکی قورمزدی احمدی عرکین یانیدن اووزده دوزسه یانیدن قورم مکریم مژگون اول پرخته اولدی صوب حاطرین بارت ایلدی کیم اوج اوغلی یله آند ایدی جان هریم دم کوزلری باشیه طولدی کوزیمله سی اقی قلدی زاری دیدی بیلوک بتم آغلامه عریم	که سنن در نلو جائیه طیبیم که جفط ایدوب بیدرم سنی بت قله حق که دیدارن عجبکی سوزدی اقی کیم اوز که جانیدن طعای دخی کوانسیر من دی شیدوب مکه اولولاری کلدی شیخا لبر ویر الله ددی بکر دوونب اوغلرینه بقدی اول پیر دوونده آه ایدوین ناله قلدیم قونل کلدی الدن اختیار دی فرایله حکم طعلا و عریم	محمد کیم نیم فالشیدی ای جان کدیجک جدی کیم الور جوانی اولهب ددی لطفای تکاویز کالجیه اکاحمت قلا بسم ددی سندن نیم فوعد ایدیم دخی حمزه جهانک بهلوان انک خدمتیه یوزر سوریم ددی سن برنجی جور دکنی سن که صاد فین اوزده هر سورک ولین خالی اولار سن غزاد بوکر کلدی ایلر وای طالب	صبلکه آنادن هر نادان الوین بسکله اولخری جهان انک خدمتیه سنی اولاشدین یوایشی جائیه میت هیلایم بیم سکا دکلدر اغیقادیم ددی ویر ناکه اول روح روا یولونجانی قمر بان ویریم دخی هر بهلوانلرک باشی سن کیم اولسون اکی غلامه یوزله اقا محمدی صفتور رم جفادان باباسنک سوریه اولدی عریم

محمد

ایده سن حاشه الله کیم خطاسن کا خدمت ایدین ان شاء الله صنا سن که ویردیلر جهان وصیت بکر دیدی آناهی اه که بهدرینه اکی کون سن اولاسن حوقینه سنه عزت دیلر سن بوله سن دردن دوان که خور لیوب یتمدیر دیمه سن سویون شان اولویچندان اولاسن خجه لول صفای کوریس دیر ای طالبیه ایلدی دعا ل	ددی ای کوزیم ویری ناسن محمدی کا صیر له ای شاه بوسوزی اشدوب سوندی جان ابوطالبه دیدکیم بابا سی محمدی الوب آوه ویرلر سن الکدن کلدی و کجه ایل خدمت قواوغلانلر نیدن خوش سوا سن ای کیزلیاس سن قورمیا سن انک قدری سن شکمه یلا سن خدا کار سات ویرست دیر اکا کوره خجه در لوشان	اکا صیر لدی و کندی کندی یوب اول پیری قبرته قوریلر ای طالب الوب کلدی رسول وازایدی خالونی فاطمه آدلو ددی اهلته کیم نه دی سعادت اوپکه کوره سن دی سعادت محمد احمده دایه اولاسن ای جانین میت بیه لیم الوب الینی رصده کجور دی ددی کجرا ای کورنه نور دی محمد سبی ارق سورن بن علی دن	فانلکدن بهای رحلت ایدی انکچون خلق عالم آغلد بیلر اوپکه کورب اول بر اوسولی ملک صفتلو ایدی سوزی طانلو نصیب اولدی بن بولیه کرامت شکر کیمیزه ویرمشا اجازت یارن محشر ده هر رحمت بولاسن اولجیه برا کاعزت فلا لیم طعام کورب بیدری ایجوری که اوغلم آدی علی سنک احمد دخی جانیدن ارقوف سوکوری

۵۶

ابی طالب ددیکه المین ده
 نه آخه استوکیه ورا لیم
 غایکه دبدی ای بازو فادانه
 حدیجه خافونک کرک اربانی
 غارت و فنی کادی دیکه آخه
 کلوب بازیه کر شامه کیدنلر
 راز اتلی سلاخی مرد جوانلر
 علوفه ایلنه حالو حالیکه
 دیرم بن دجی وارم او شاهه
 محمدی هوبه برخدنه اول
 شریفت کانی براهل کرمدر

سیم زوئوق فساد دیریلر ده
 کیم بولون اکو
 که بن زوئوق فساد دیکه ای یار
 بلور سن شامه کیده هر بلانی
 منادیلر ندای قادی فیروان
 علوفه ات دوه بد نلر
 کلوبن کایرانی بکلیه کر
 رعایت اوله هر که بولیکه
 که عرض حال ایدم اول بولیکه
 بولور اول سیدنه
 بیک دکولمان ویرنه نه عمل

محمد مصطفی بن طوری آند
 انوار السلام علیک یا احمد
 انوار السلام علیک یا مایح
 حضور یله چندی اول و طنه
 انوار السلام علیک یا احمد
 انوار السلام علیک یا مایح

بحر آخر

غایکه اولور دانی ورا بیدی
 محمدی خاله سی ایدی ای یار
 که برسون کادی شای کلامده
 ددیکه ای کور نور ی فریدان
 محمدی بولیدی ویکد اولدی
 واکین ایلر ده مالیز ووف
 اکاف ایلون ندیر اید لیم

حضور یله چندی اول و طنه
 انوار السلام علیک یا احمد
 انوار السلام علیک یا مایح

بدیلوب ایلوب دعا قیلیدی
 حدیجه سوز آجوب دیکه ای
 شرا دکن ندسونلک بیلانیم
 غایکه ایدر دیرم واز اوله سوز
 دجی عمر که مرید پاینده اولسون
 کوروز که جهانه صولسون هنج
 شرا دیم بودرای دولو خاتم
 محمد امین اولوبل ای یار
 حجه لرحه متیکر ایدجی دز
 اکاده قوله برخدنه سوز سک
 خوار ندن کلیمه کاربانان

دعادن صکره آلور سوزلیدی
 شرا دکن نه ایسه ایله اقرار
 اکا کور ندان ککر فیلانیم
 هجته دولیکه باز اولاسن
 حجه شاه قیو که سده اولسون
 مبارک قلبیکه عمر کلسن هنج
 واکین دیکه وارم زاریم
 ربیکه قدر ندان سوز و سوز
 کور دویکی ات بدجی دز
 مطیعند از مریکه هر که دز
 سوزنوب شاد خندان اوله جان

ابی اول مال ایل اولندره سوز
 ابی طالب ایل ووب صالیدی یار
 ددیکه ای فر ندان صلیزه
 سه غیرت ایدوب عقلی دز
 مکریم وازدر اولاحکه الله
 اطار نه غایکه کادی ق
 حدیجه بار کاهنه ایشیدی
 حدیجه خافونک ترسونلک ایلر
 سکرندی فار شجعت ایدویلی
 حجه تعصیه صدره مجور دی
 سوزدی اولقد زج کادی قمت

محمد کین البوسره سوز
 ایدوب کورل ندن فانی یار
 کراجی لوقدر هنج سنلر ده
 که کندی کدینه فکر اندیدی
 کوریم حجه اولور قدره الله
 دورندی ارمغانلر اکا کور
 کورب یوانلرانی بوشیدی
 غایکه کلدوکن عرض ایلدیلر
 ان الوبایچر کور دی فی الحال
 کادشربی سکر ایچدی
 قوشی سکر یینه میت

قولا ركه علوفه سن و بره آني اور ملك استر محقق آني طالب سره هياو مردگار دديك لطف احسان بلسونلر اشيدوب بوسوري چون كچه مكر خديجه بر دوش كورمش ايد كور كور كورن متوريدير مامي زول ايدوب ايتراولر يورينه انكله روضن اولدي حياه عالم خديجه اول ساعت دوشندن اول دوبدوب اولدني يازدي اولدم	كاده نكرو احسان بوسوراسن وليكين دسيزده سيم و زولون ايدردن كاھيكه هم نشالر بودردن ديمه درمان ايلسونلر چوبلدي نيدون اولدم خديجه معر لره آني صورمش ايد نماست نور ايدوب ليل ساھي نور اولدم خديجه نك درينه سويوب شاد اولور چين كوردم صفادن ميلك وعنبره بوياند معره مان كوردردي آدم	دشوني بجه كوردي بريز ارشدي چونكه نامه واصل اولد قلم الووب معبر اولدم البته ددي بيمعري اخير مات كله مكه ده هم اول نور اكبر كه نورينه يازلشدر صفا دنجي سئل اولار ابراهيم خليل اوليسر دنانك اسني محمد كه نامه بي خديجه اوھو كوردي براشير اكادير كوراجي اوما رمن آني بيمعبر اوله	باروب كاغده آني قلاي همريز كور بيمعري اوھو دي بلدي كوردي الله ادي دينه نصيب اولاسن اول همري حياه چيان انوكيله اولامشدر انكيون خلق ايدوب نيكاني حببي اوله اول رب الحبيب برادي اوله محمود پيري احمد بغابت جان و دلدن اياي اولدي براشور الله كفاردن خراجي لوتخو فاته قامور همري اوله

دشوني

دنجي حكر ائليه شامه عراقه ديدي كوردر محمد بوندكسون بيله اولسون نولا اول كار باند كورسه بوند آني بز كوره ليم اشندي غايكه سوندي جاف الصلاة والسلام عليك يا عاقي الصلاة والسلام عليك يا اين	صميري قروب بيانه اته كرا جي يلرز براني بلسون اولار پس جهان خاھي اكه بنده اكالايو مصالح كوستره ليم اجازت ديلدي اولدي قوراني الصلاة والسلام عليك يا طه الصلاة والسلام عليك يا طاهر	ابن طالب دد بكم بال محمد بورمش سزلي انده وراسن اشندي بوسوري چون خراج خديجه خانه سيم چونكه ارده اجازت اولدي چون كجدي اوھو كه قوراني اووب البته ادي خديجه جمله قوراني بيلوردي مكر نوران اينده كورمش ايد يا نيلشدي محمد ك صفا سجدين شكمه كلير محمد آنك نورني صونو نيله عالم	ان شاء الله خديجه اوله مسند مصالح ائيه آني كوره سز سعادته نوحه قلاي اولدم كه تقويم ايد بيلر او طه كوردي محمد كلدون خديجه كوردي او طه ديوارينك قورنه كلدي نك كور واز دراني اوھو ردي دنجي عالم كورده صورمش ايد حقيقت بجه ايسه حاداني شفاغت اهلي اوليسر محمد يا نيلشدر رهمرين وادرم

بچه آخر

الفضل

قو بېغېر رېږ او لوسر
 ټېكون بارېدېر حق چېانې
 وجوده مکه شهرېنډه کله اول
 بوغلي جون اوغوب بېلندي
 انکېل وقت اولدوغې
 جو مکه شهرې اېڅنه بلای جان
 بولک کوجک اولو کچې بل اېن
 محمد امين درې اېک
 انکېل درېن حديجه پيلو اېدي
 قو د لکېنه بوزېن کتورک
 خېل اېلېش لېنده غې لوسر

چېن

چنکې سولېه محبوب لسان
 دېکېرې بکېرې اېر و سېاې
 کوراني کد اول محبوب حنانه
 بلوراني کدېر صاحب جمالدير
 سوندي دېدې کور اېدي معصوم
 دعاېي بالهي سن قول اېن
 حديجه کدې او نوردي سړاې
 سونوب شاد اولون او کدې
 طعام چکدې اول بار و فاب
 حديجه اېن کورون سوندي
 سې غېرت اېدوب عفاي درې

که نورانه اولان نعت صفات
 اولان کونکې بېغېر اول اول
 دېکېرې جېرايل يون کله قران
 اکاکوره اکا عزت کرکدېر
 انکېرې نېنډه سېور انشاء الله
 الاوروب صندو غندېنجه اسبا
 اېکې کوملک اېکې عفاي اېکې طون
 اېکې حرېر لاس هم اېکې دلنېنډ
 قو بېغېر وغيجه دېدې بولنکې
 کيدېچان سن محمد خبر وېر
 اېکېجې قونعه وارېنجه هکله

کورېنې درې اېطهار اېدېر سم
 اېسېد نر قو بېغېر دېکېلېر
 دېمېر اولور صبر سلامت
 کړاچې دېمېش اېدي کوندره لم
 وار اېدي بېغېر مېسره اولور
 قو بېغېر اول صبر اېدېر
 رېسې اېدي جمله کار بانانک
 درې بامېسره اېشېر جواې
 که عبد المطلب اوغلي محمد
 قرېش اولور پدېر صلي انک
 اېن کورنېم نوران اېچنده

که نورانه

دجی رقی و لایم بن انشاء الله	نکر سیر یوردن سیر ای شهنشاه
همه الی النونی الیه الیدی	یورن برره سورن طور ی کادی
محمدی فتنه واریدی ای جان	همی بوغی الی الیدی قیلا شهنشاه
واروب حاضرین الیه بوله لان	همی بولونی الی الیدی ای جان
ابو یلور نیل اولاسن	کیدی کون اولان بوله کله سیر
الصلوة والسلام علیک یا اعلی	الصلوة والسلام علیک یا اعلی
الصلوة والسلام علیک یا اعلی	الصلوة والسلام علیک یا اعلی

بجز آخر

ای طالب فتنه ایدی اول فتنه	بریدن طور دی چو نکر اولتد سیر
همی دایم سیر الیه سیر	دیدی عینی کاکیم بوله سیر
لود کلی قلد بکر عزت کرام	دیدی عینیته ای شاه عالم

و جی فوق اولاجون مبسر	کوزل قل وایسی الیه اسر
محمدی اویاری طور اردن	اکا کیدی وایسباجردن
که بوغی طون کوملر حریر	کسون دستری قلسون سکر
دجی وایغ دندی صار شون	هجه بر خلقا جینه بوله کرسون
دجی بر اعراق کرام	مرین الیه انی سیم ودر لهر
اکری اولانی وینه بندی	که سیم ودر ناولسون هم کندی
واروب هجه اکا الیه عزت	بولاسن سن بچی فاقده عزت
واروب کلد که سنی قلم ازاد	شود کولمال ویر کله اوله سن شاه
جیدی صیدی نزل الی النون	دی اکا بولن خرقا ایچون اسون
سلاح السون بوله هم حاضر اولسون	خبر اولدوغی ساعت بوله کلسون
بوسوز ای شندی سیر جوت	دیدی کورونک بانه اولسون

کون مبسر فتنه ایدی	ایار تله محمد بوله کیدی
قلع قوشا اوب انه بمشیدی	تمام مبسر حاضر لغش ایدی
براهن محمد داجی سیدی	محمد کلد وین کوریدی سونیدی
کلون ایرشید بکر کاربان	ایکسید بولا اولدی روانه
که مبسر اولکده طابو قلدی	یخارت اهل حب فاموسی کلدی
ابو کور دجی بیلیدی ای جان	ابو جهل اوله لب ابوسفیان
ایرشدی چو نکر اخشام یالیدی	ایرشدیلر اوچجی قوغه جون
اکا جمله مانلری وزیدی	رسول الله مبسر اولاریدی
مبارک خاطر که کلسون غمر	دیدی دیکه سوزم ای ماه عالم
محمد قوس عرضه قلدی	حدیجه دن نکر اشندی بلیدی
دجی دلبندی هم صار ویریدی	حریر طلاس فاشلری کوریدی

شود کلی مکر یفت جکادی	اندی رقی دجی بیدی قادی
ای برکته وصف اقل محالدر	بره بوغرت اکرام نه حالدر
دجی هم ویرش بره الی النون	دینک کورون وار سن خرقا سون
عائیکه ابوطای دیکه دیلر	قی مروتلو غاوندر ددیلر
که برکون نیکه ندیر قیلیدی	طلبلر قمر کوسلر جالیدی
حدیجه دن هودرت بیک دجی	کی ایل کی دلبده بوغاسی
بوغری بوکلون اولدی بکر فله	خبر ایلدی بکر خیر جهانه
محمد داجی حاضر اولش ایدی	زیر اولدن اکه دیش ایدی
عائیکه ای طالب دیکه دیلر	محمد کلد جکین کلدیلر
برو فت کورندن دیکه دیلر	عائیکه دندی ایدری قیلر
محمدی جلد طون کوندزه لم	لوانین صوفی خیر اول کوره لم

چو آله هر آله آمدند	جدا آله آخر همتند
آمین و السلام علیک یا نبی	آمین و السلام علیک یا رسول الله
آمین و السلام علیک یا نبی	آمین و السلام علیک یا جامع

بخیر اخبر

چو اول راهب دعا بی و بیه فلده	دعا بی حق فتنه مغول اولدی
پس الله تعالی قلدی غنایر	محمد ک نور بی کوره اول پیر
و فین کله مکه کار باو	جیو نب صومعه دن کوزل دی
بقوب کوز مر ایدی اول بون	زیر آنک بشارت اول ایدی
سیر کیروب او نورب خلوتینه	کوز بهر کمالین قسینه
سیر بزیله دل عاشقی خیران	دو کوز بی کوزل نیند بانیله
که هر پیل بونی و بیه ایلر ایدی	ایلی سن میسر آله در دی

فصل

بو حال اوزره که او نوریلد	قار دی کوزی باشی سندن اوز
که هر کس یقین کله اوزره	کیر اولسه بخاره باسیر
ایزردی دوقه سندن آتند	شوار کوز ایدی صومعه فاشد
فوق خلق که مشتاق ایدی جان	ولیکن کدورن فیور دی نهان
که خلفدن عزلت ایدر کدورن	کوز مر دکه کسیر نور بی
کیم ایزدی آند مکه کار بافی	واروب یلدر دیکر بخار ایدی
سکر دوقه صومعه استون جمعه	اوکن کار باندن یانه باقدی
کوزر براق بلوت کار باند	زیر کینه سیله کیدر آند
بلور حقیق کمالین کمال	که بوند ظاهر اولمشد محمد
سوندیکدن آنک عقلی کندی	دورن کدورن اشاعه آندی
حقیق اسیری کوز دی دیسه	خطاک کدی آنک رفیق

سکر دوقه کار باه فار سوز ایدی	کلورن کار باه صلیبی کوردی
فوقی نریدن ایش ایدی	فوقی صومعه دوقه سندی
کی سوز بوزن طراغه ای باه	فوق فالد روبر حاجات دیر
کوزر اول غریز کدورن	هر اولدر آند حاضر اولدوغی
کوب بونر جون وردی سلام	دیدی ایند وک ای حاجی و عام
بوی بوند قوب بر کله سیر	طعام حاضر لدر شویله سیله
دیر لای غریز بوله ورا لور	واروب دز کاهنه بوزر سوزم
که بخار صومعه دوقه سندی	ایرشدی مسکینه شان خندان
چه فرزان کوب آتیشور	حقه خندان بیلند ویردی
هاندم اندر دوقه بونر	در قوب بر بیه واز لور
قشایی بیکله خور لدر	محمد سیله فالسون دیر لور

فصل

اولور صدقه کدی کار باه	بوزوب وارد بیلر آند روانه
دیدی کدورن کوزی هب قشای	که بخار حاضر ایشدی طعامی
بوزر لایق آدم فو قلدی آند	بوجیل ددی کوب کدی بوند
که بریکت فو بوزر دیکه سوز	بوی کوز ددی کوز ای غریز
بوزرین کورمه اند عین صفا	ادی آنک محمد مصطفی دیر
او کله همد اولق سوز کوز	فومزدن اند اصلی اولور
محمد دن یکا هر غریز فلدی	ایشندی بوزر بی بخار ایدی
فناش طور دمی بریک اوزر د	کوزر اولق بلوت دخی برید
فوقمه اول نظر ایدی کوردی	همین غریز ایلوب سکر ندی ورد
او بون خیران اوشدی کدورن	که آند کوردی سرور کوز
مثال اولمان کاجتد کوز	کوزر کوز برق اوزر لند یوز

بکای عیبه کلدن دایچی زردین	بوری کوشن ایلک لای شردین	بجاری الله میسر اولدی اخیر	بجاری الله میسر اولدی اخیر
دخی دز سرجی باقوت آخر	سوری سکرینی دمرای کوز	بجاری صحنه دکلو حشر نیکه	بجاری صحنه دکلو حشر نیکه
سیاه بروزی دوشن حاله	دیلر کیم بکیم حدینه لاله	نصر علی قلوب دزکاه حقه	نصر علی قلوب دزکاه حقه
کوزن عین اولور واه خیران	اولور عشقه ایلک بقری پان	اکز یازن رایسه اه وزار	اکز یازن رایسه اه وزار
صاسن سرویدر اول قدری بالا	مصور خوب برافق حق تعالی	کلایده او خوب بلشدر	کلایده او خوب بلشدر
نه بیره او غریبه ایدی اوسر	موریدی اوج کونده میل عتبه	بوشغری او قودی چون دیکلی	بوشغری او قودی چون دیکلی
هماندم کوردی بخر عقیق کده	نه عقیق دروب عتیه ایدی	محمدک ایلک ایت الدی	محمدک ایلک ایت الدی
رزدن عقیق بالینه دزدی	ایلک اولوب اورین نوزینه سوز	قونک اورینه قلدی نقدی	قونک اورینه قلدی نقدی
دیدی ایتم زواید بکیم	کجه کوندر اولوب کوزلد بکیم	ددی بخاکا کیم سوزک وانه	ددی بخاکا کیم سوزک وانه
اولور ایلدن بری حشر یانی	دوکردی کوزلر ای مهر یانیم	خطاب ایدوب ددی دیکل بوش	خطاب ایدوب ددی دیکل بوش
سند عشقه کجشدن بوغر	سند سوفیه دورایدن زمانیم	محمد ایچون اولشدر ضایقه	محمد ایچون اولشدر ضایقه

محمد الله

دخی بن بویه ایدر مر شهادت	محمد در اصل اهل سعادت	نصر علی ایلک ایلدی بخدا	نصر علی ایلک ایلدی بخدا
ایلک آخر زمان بکیم بیدر	دخی جمله بیکر سرور بیدر	الصلوة والسلام علیک یا مصطفی	الصلوة والسلام علیک یا مصطفی
بوند بوزی صوبه کاشانی	خدا خلق ایلشدر مکنانی	الصلوة والسلام علیک یا رسول الله	الصلوة والسلام علیک یا رسول الله
اکر بواولسیدی اولماز بیدر	جهان جن و آدم کلر ایدی		
بوسوز لری ددی وداخی طور	واروب بخلق نه نعمت کوردی		
بیلدی وایلدی درو بخت	دعا قلدی و طاعتی بخت		
سوری کلوب اجازت دیله دیکر	همیت هتک اولسون ددیکر		
طور بختی کوندری واریدی	نه تکرار ورن برل سوزدی		
بورد سندن دیله کیم با محمد	بخت کیم سکا بر سوز شونت		
بیدر اشدن ایلیمه سین	بارین شفاعت کله طوبیه سین		
شکر لایق بیدر ای ماه	مراده ارمشتم الحمد لله		

نصر علی

بولوب ماغلغيزي اولوبن شادا
 اولاهر قايي ايلك ععدن ازا دا
 كرومكوب اولوب بير كله سين
 كه بولده بيزه قوشو كوره سين
 زهجين اكر ليوب بيشرد بيلر
 مصطفیٰ في مزده جي كوندرد
السلامه والسلام عليك يا كامل
السلامه والسلام عليك يا كامل
السلامه والسلام عليك يا مديتر
السلامه والسلام عليك يا مديتر

بجر خير

سيد عالم محمد اول كجه
 عزير مكه فادي كيدي اول كجه
 كيدن ايكن كورنه اوغوركونر
 يعنى كيريشطان اكا قيرت بولور
 دونه نيك بولايته بايشوب اول
 بولدن اوراق بري الير اوله قشور
 حق تعالى ايرايلا رجبنايله
 دوي ديدى كور طوري اوله
 اول ساعته اندى جبريلايه
 دوي بولور كوردي مهين

دد بگيرن زواكوردم محمد
 واروب مرز دله وكيه خلعت
 قوشندن محمد سرواير
 كه اولادي حليايه صطفادير
 اوجيلا اوله ايستدي
 ايكي سيد طعليل سوزلر اندي
 دد بير نوسور كجه صا بولور
 جلا سندر بوعسك ايجو قندر
 دد وكيه كيني بولونه بيلور
 ياريم ميل كينه دن بويي بيلور
 اول اصل كيني هيج اي ايدري
 كجه ايله سوروب بولكيدري
 ايستدي ميسره ديديكه ولله
 اميدم بودر رصفليه الله
 خدا شير ميه بولندن آي
 سلامت ايلته قيرجه ايف
 كورب نامه بي ويزدي ايلته
 خدا انسان ايله كيد بولوت
 ايدوب جهدي اولوك بولوت
 كه ددي صبحه دكين بوري بولوت
 همان لغوي تريك ايدوب كيه سينر
 شونا ميه بي حديجه ايلته سينر

بولوب

حق تعالى ايرايلا بيل آي جان
 اول ساعته مكه ايردي همان
 حديجه نيك ديكه ايدى حايان
 كيسيه ايلدرمدي احوالان
 شوبله كورمشاق سرگردان ايد
 اعلقدن كورلري كريان ايد
 كورلردن دايما دوكردى ياش
 اغلشردى اكا قول قراوش
 ديرايدى كورمز دجي كادوكي
 مرزده ليوب باكه بايزسه اف
 بن اوي مالیدن ازايد بن
 داخي خوف نشه وريوشايد
 شمع شام بگرايدى جاريه كور
 كجه نوبيله اوغورلدي بولان
 جون ايريشته انده اول دم مصطفیٰ
 اول بوزي كال آي بدي صفا
 ايكي جاريه اوياندي همان
 حديجه مرزده لدي شادمان
 جون حديجه ايشيدوبن شادون
 ايلورن كل بوزي خندان اولور
 ارايدن حاد مديته ترازك
 مرزده جي خاش ايله بونودون

كدوسي بولدن ازم صمادي
 چون اولور ايدى دجي اوياندي
 با محمد بولده صامشكن سني
 واعي دويي بولوب اول غني
 بجه دزومشكا ايشن سورن
 سن اولورن صوغري بوله كوره
 سنيهم بكن سكا احسان ايلدن
 ايكي جهانه سني سلطان ايدن
 اميكي عيسكا باغشلا دمر
 با محمد كورنه احسان ايلدور
 عمر ي غنيل بولالنده انايك
 كجه مرزده خيزر عمل ايلامسه
 آخرت جون فكر ايدوب غمسه
 عايت صولاديه افران ايدوب
 جان دلدن تور استغفار ايدوب
 دد سندره بعني درمان ايت بكا
 ديه كيرايين صغندره سكا
 اخرتده مسكن جنت قلام
 صوغني باغشلا بويي دجه قلام
 بركله ليريه سوز اويسته
 كندى دوييه صوغري بولسته

حق تعالى

فوق خادوم و بواب وارد کرد	تغیبه او طبعه ایدر دین	دیدی خادم بویجه جعفری یاز	و بخ ساعت جعفری آمد و امیر
کوردی که مکن محمد امین	حدیجه به آن دیر همین	دیدی خادمی شکر بالله	بودن اول یکی جهانده پادشاه
چون محمد کوردی ایشندی اول	شاد اولون کنورین کنورین	بودن روزات و انجیده اول	حاکم النبی محمد الرسول
چون حدیجه کوردی محمد مصلح	شاد خندان اولدی عایشه مصلح	جاشنیکر کوردی اولنیک	بتر طعام حاکم ایدر دیدی
خادمه الدی نامه بی الیدی اگا	اوردی و شکر ایدوب قلایه مکن	بتر طعام جعفری انده بیدر	صوخته الحمد لله دیدی
نامه جونی و عودی بلدی اول	حاله به یک شکر ایدر قلایه	بتر عایشه یافقان و بر دیر	مضطغان اکنه کیدر دیر
بیجه تغیر ایدون بخدا اگا	هر شهادت ایدون اولدن صوفا	دیدی کیدر مین اول جانان	کار باه با سعادت خایه
دیدی وارک ایدون محمد	اول جیم اول طبعیم احمد	دیدی کین کار باه کیدر	نامه باز سنکر وار و بر عیش
کار باه کین ایدر اول	انی بلد رسن بر اول بر اصول	نامه باز دی جیجه اول زمان	وز دیر محمد اولدی روا
اول ساعت خادم وار و بر عودی	کار باه کین ایدر کین ایدر	کار باه کین ایدر عزم ایدر	در دیر بکره یا الله دیدی
دیدی محمد کوردی کینه	و بخ ساعت جعفری آمد و امیر	حوق تعالی امری ایدر بلای یاز	صبح صادق اولدن اول مره کار

دیدی خادم

اول و نا فده کار باه ایدر اول	دستری شاد اولدی شاف اول	صوندی مینسریه اول نامه شاه	غلقه دوشدی بوخانی ایدر ناگاه
اولا نوب فالیه شدی ب ناچار	بوکری بوکدر ز شاد مات	مینسریه نامه بی اوردی بلدی	جله خلق بوائه خیران ایدر
کوردی که اول محمد مصلح	فار شودن کلوری اول باصفا	کوردی که بوخواب حدیجه نیک	بلدی که مهر ایدر خطا نیک
بوچهل اولدی شاد اولوب	طعن ایدر رفقه قیایه کلوب	بوکری مینسریه شاد اولدین	بودر الهلک حبیبی بلدی
دیدی که بر سکا یا مینسریه	یا ضمه آدم کوردی ز سکر هاله	بوچهل اولدی مکیل	خور اولون ناس قند هر ذیل
ولد صابش بویجه اول و مینسریه	زیسه وار جعفری بله مینسریه	دیدی که بوخار و لغند بل عیان	بسن و بخ کونک بو بی کونک روان
کلور دیر بخبر صوفا اگا	بو مینسریه سهل ایدر سکا	وارون هم کیر و کلک اولامی	بو بی عالمده کینه دیاه جی
مینسریه و سوزنری ایشندی چون	دشمنک طعنیدن اولدی عیون	الله و السلام علیک باعد الله	الله و السلام علیک باحب الله
بسی اولدی که ایدر ماول	اول ساعت ایدر ایدر دی و سوز	الله و السلام علیک باحق الله	الله و السلام علیک باحق الله
بره کلور بوند و بر دی سلام	چین سلامن الدی انده خاسر عام	خاتمه	
کوردی که ایدر کینش طلعی	دوخی باه دوشن طلعی		

صوندی

دیز او طایب اکا کور ساکن اول
 بی قیاس مال شیدی کیشید
 شیدی آنلر قیلور اول مال حیا
 کندی بری بیته فارغ اولدی
 دیز غایک ظاهرا و غیبا اول
 پس اجارت ویز بکار وارین
 دیز او طایب که نولا وارین
 سولید وین سوزی شوبله رفعا
 هر دخی بز دن سلام پر کور سوز
 هر کور احسان ایدرسه اله سین
 بویکا کلد کدی حیدیه حالت و

مکه دیک شهریه ایدیلر غلام
 هر کچی سکیه اوشید بیکر
 ميسره دخی اوشیدی شادمان
 دیدی حیدیه محمد انسون
 پس غلامی که دوشوب کیدی
 چون او طایب غایک کوردیلر
 کلوین ایکسیده کورشد بیکر
 بوردان کندی ایاغ بر زمان
 بعضی کراجه و لئون کوند
 کندی بری کراز بلور مدی
 دیز غایک ایدر وارین

بن آنک دیزارندن محروم اولام
 حق بکار اول کونلری کورسون
 بوايه بن صبر ایدیم نه اوله
 سوز آجوبن انا سر داش ایدین
 حق غایت ایلده توفیق اوله
 کور کرایدی داغا بوللاری اول
 غایک دخی عیان اولدی همان
 دیدی بولبلر حیدیه آنک
 غایک کلدی سعادت غایب
 پس حیدیه فارشوکدی کوله
 الدی ایلی اینه اول زمان

کونلر اکرا ایدی اول دلدار بیل
 کورنای ایشو دردی یوزنه
 سولیکر مستافا سر کز ایدیم
 محرم اول محمد امین
 لاجرم هر دردن در مانین
 قل بی جاریه اکا یا عجیب
 کورلری باشی فاردر باکی
 الاکسیه دیمز بشان ایدرس
 کندی سیلورنه کندی جانین
 بعضی کور محمد حیدین ویرم
 آن کورلر محرم قیله لر

خلق ايجنده اوله عرشه بايغال
 سزله لايق دكلدراشيمان
 ايله اولكم بن جهان كلدن
 ياخود اولدم شيديدك قالدن
 تله سوزك سزك اولسون بلاق
 بولوك اولسون فداجان هان
 اول محمد كرو اولور اصيلدن
 ديرا اراهم حليلك تسليمدن
 هاشمي درهم بن سعاد اولوب
 عجب اولان الله يوفه نسيه
 سيم در دستنده يوعسه اولان
 ايلوكيله اككورا هاله
 آندله يوقسه بزد وارديم دن
 مالمز ملكين اولجه بستر
 سويله رك كوخلي اندي هاله
 ديدې نصيكر اولان كرهاله
 الصلاه والسلام عليك يا منير
 الصلاه والسلام عليك يا منصور
 الصلاه والسلام عليك يا ناصر

بحر لغز

بويجه آندله اولان خاص و عام
 بي سزدن ديلكراي هان
 ايله مشرا اولور سره سيار
 سزدن انره كوشه و جوار
 الون افراركي بيله جهله
 ايله سوزمش سكر و بزم اوله
 بوز معيون عهدي كز بيايكن
 انيكون رنكيدردا مايكن
 ايشيدوب بوسوري اولدم فافدا
 حيلي زمان كورلدوب شافدي
 ديدې عهد ايدم و هم و بزم
 رزاسني كه لايق كوزم زم
 يوقدر آندله مالي ملك سيم و ز
 دلودر آندله بزدن فزد بيلر
 بالاسنه دبركه سلطانم سيم
 بولوك اولسون فداجانم سيم
 اولور او كنده افرار ايدن سيم
 حكه پشمان اولوب ايكاز ايدن سيم
 ديدې سنيك ايجون اولد سيم
 هر كز ايشافيه كسه شورينه
 قولن طوزم زباني عاز سيم
 خيه كني طعن ايدم رنوزنيكه

خلق

ديدك خوش كلدن كراي نوجوان
 ديدك كراي يازا لكر سدير
 هر مراد كز و فاليكر سدير
 ديدك كراي عزم سيز سلام فلاز
 ديلو بن سزدن حاجت فلاز
 و بزه سكر بزه بر قيمتلي سز
 حديجه نيه آني نشان ايد و ز
 ديدك لطف ايلكل او نور هاله
 ايدله لير اول نسته كه آلدن كله
 بر محمد صدر كجوب او نورز
 كوز او صديقي نيشلر بوزر
 اون طبق النون بيله داجي كشر
 داجي بر زمان آغاچي آي آجر
 هر بديا عيك او جزار شون ايدې
 اون طبق ميلك داجي حاضر ايلر
 داجي بوداچي وار ايدې هدي
 بوليله تحفه شي كوشش ايدې
 حاضر ايش داجي اوزن آغوش
 ديدك كراي نور عظيم مصطفی
 آي بيم جان جاسم باصف

جون عديجه بوسوري ايشه كها
 غاييله كوكل اولدي شادمان
 ديز باباي راضي ايلدم هاله
 غايكه نامه بي اوغوردي روان
 اوطايب فانيه ابردي هان
 بالاسنه راضي اولد و من آي
 ديز اوطايب محمد اي سيار
 اوبكر حضرتيه بوري و لهر
 شوليك بزدن سلام ايله آكا
 بر اغر بهالي بوز سون سكا
 حديجه ايجون نشان كونده بيز
 صكه آكاز بهاس و بزه سيز
 دعوت اولد و مني دمه كله
 هدي كند و سي حاضر اولار
 بيس محمد ايشيدوب اولدي روان
 كادي اوبكه اولدم هاله
 اولدي دكانده اولور مش ايد
 بوحصوصه منظر طوز مش ايد
 فارتوون عهدي كوردي كوش
 في نيات سونين شاد اولور

محمود

39
 کەرەز کۆن فوئدەر آله اختیاری
 دیکلی فالمدی سیر قارام
 ایشندی بوسو اول بولون جون
 کورر لایدی اندن خوف کرامت
 ایدن حق مشکل دوشنده الهام
 حراط غننه واریدی هم اکتر
 ایدر دی داغ اوزرید عبادت
 رسول الله مکر کونلر دیر کون
 بوودی اول ساعت الله هادی
 بوودی اوز حسیمه رسالت
 دینه دعوت ایدون خاص غایب
 حقا امربه جبرائیل ایشدی
 دیکلی فالمدی سیر قارام
 دیکل یارک اولسون فریجون
 یوردی جون نوتدن علامت
 مین ظاهر بی اولوردی علام
 اولوردی طاغ انکیله منور
 که دایم بویه ایدر غننه عادت
 حراط غننه اولور مشید جون
 ردی جبرائیل کربا عبادی
 دیکلی قرآنله قیل اک اشارت
 عیان ایشون حال و حرامی
 که اول ساعت حراط غننه فوئد

سیر ایدر بیره هر نسه حال
 هلال اولمش سیر اخو الکزیه
 جون اولمش کوزک باشی رولنه
 دبوو بیکانی نه ایدی ایسه
 قلا غننه ایدم هر یار سیر
 یکت لکده اولور بویه راشق
 اکر کوزکده ایسه اله کورم
 جاسیدن فریدی کول بوزی
 که بن اولماشیم هج کیمه دق زو
 کمر اولد زجه مخلوقک الهی
 انکچون باشیم اولمش دیر رولنه
 محمد دن ایدر دیدی شوالی
 دیر بیکر با محمد حال کیمه
 شول کوزک جون شولش خزان
 اکر بیکسه سی ایشندی ایسه
 نکر قلم اکسن میر کوز سیر
 اکر اولد کسه جبر کیمه عاشق
 بیک شویه بواشی بن بوزم
 محمد جون کیشیدی بوسودی
 ردی عیسیه آبی از وفادار
 بیک کار ایدی عشقی الهی
 اید عقیقه دوندن خراسه

کەر

40
 هین اولدم جبرائیل غایب اولدی
 حدیجه کورب آبی قرشو واردم
 شوت نوری التینه باور مشر
 حدیجه ردی اکا با محمد
 ددیکر با حدیجه حق تعالی
 ایشدونی بجه قلدی شکر بزدان
 شهادت کله سن تعلیم ایدی
 ميسره ایشیدی که افراز
 که منتظر اولمشید بوجیه زمان
 دریدیم بالایی بن کورنمی
 ددیکر کوز مشیم احمد الله
 حبیب الله طورب اوب کلدی
 بغایت شاد رسول الله کوردی
 صانسن کونددر کیم شعله ویر مشر
 که بکوز ساکه ویرلش رسالت
 رسالت ویردی با کا حق تعالی
 نه دیم با که تعلیم ایت فراوان
 نکر بوز دیمه سن آبی طوندی
 شهادت کورب ایدی نکر از
 بوون نایل اولدم شعله لاند
 رسالته عمری ایز کورنمی
 ددیکر کوز مشیم احمد الله

رسول الله ایزون کوردی آبی
 ردی قراددی بلیسم قراءت
 جوافر سون سینی تعلیم ایدی
 ردی وار خلق دینه دعوت اید
 او فو قرآن امر نهی بلیدن
 شوکر امرن طوبه حجت انکدر
 حکم امری بله حجت جهنم
 سنک بوژک صوبه با محمد
 فو ایتقد ر العزیز الفیت
 نکر وولیر خلق عالم
 که بن بیکار غم بیک جلیلم
 بغایت خوف ایدون نور فوئد جانی
 بن ایمی بیدر بلیسم عبادت
 نکر حق امر ایدی معلوم ایدی
 نکر امر اولد ایسه آبی شویه
 که تعلیم ایدم خلقه حق بلیدن
 شوکر منکر ایشد حجت انکدر
 اولور لر هر بزی اهلینه هدم
 بولیسر در فو انک رحمت
 سنک اوله فو خلقه شفاعت
 شفاعت اومه سندن جن آدم
 حکم رسولیم کرجبر سیه

مین

جُونِ اَوْنِكِرِ اَشِدْ دِي كُورْدِي اَنْدَن مَحْمُودِ
 صِدْقَه اِيْمَانِ كُورْدِي اَوْلْدِي مُؤْمِنِ مُسْلِمَانِ
 اَنْكِرِ اَرْ نَجِهْ عَلِي اِيْمَانِ كَلْدِي شُوْلَهْ سِيَلِ
 دَاخِي رَيْدِ اَيْلَهْ رُبَيْرِ عُثْمَانِ كُورْدِي اِيْمَانِ
 عَبْدُ الرَّحْمَنِ طَلْحَهْ هَمْرُ سَعْدِي وَ قَاصِ كَلْدِي
 بَرِي قَاصِ حَنْدَقَه اِيْمَانِ كُورْدِي اِيْمَانِ
 هَمْرِي بَرِي مُعْزِ اَوْنِكِرِ مُسْلِمَانِ اَوْلْدِي
 دَاخِي هَمْرِ اِيْمَانِ كَلْدِي حَمْرِ صَالِحِ قُرْآنِ
 اَهْلِ اِيْمَانِ جَلَهْ سِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 كِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ عِيَادَتِ بِيْنِ مَعَارِفِ
 دُورْدِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ

كُورْدِي اَوْلْدِي اَوْلْدِي اَوْلْدِي اَوْلْدِي
 سُوْرَهْ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 دُورْدِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 بُوْدِرِ قَصْدِي اَوْنِكِرِ كِرِ كِرِ كِرِ كِرِ
 فَالِدِرِ رُوْبِ اَلِيْنِ دُعَا قَلْدِي رَسُوْلِ اللهِ هَمْرِي
 دُورْدِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 اَوْنِكِرِ سَاعَتِ دُورْدِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 طَافِقِ طَافِقِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 دُورْدِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 صِدْقَه اِيْمَانِ كُورْدِي دِيْنِهْ كِرِ دِيْنِهْ
 دِيْنِهْ كِرِ دِيْنِهْ كِرِ دِيْنِهْ كِرِ

جُونِ اَوْنِكِرِ اَشِدْ دِي كُورْدِي اَنْدَن مَحْمُودِ
 دُعُوْتِ اَمْلِكِ لِكِهْ مَشْغُوْلِ
 دُورْدِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 بَاكِهْ وَرِ مَدِيْرِ رِسَالَتِ
 سِرْ جِرْ اَطَاعِنَهْ مَا وَاقِعِ
 بَاكِهْ كُورْدِي رِسَالَتِ
 جُونِ اَوْنِكِرِ اَشِدْ دِي كُورْدِي
 جُونِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 دُورْدِي رُوْشَنِي
 كُورْدِي كُنْ هَمْرِ مَعْبُورِ
 اَشِدْ دِي كُنْ جَمْلَهْ

جُونِ اَوْنِكِرِ

حَضَرَتِ بَغِيْرِ اَحْمَدِ كُورْدِي اَوْنِكِرِ
 دُورْدِي اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 بَاكِهْ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 سِرْ جِرْ اَطَاعِنَهْ مَا وَاقِعِ
 بَاكِهْ كُورْدِي رِسَالَتِ
 جُونِ اَوْنِكِرِ اَشِدْ دِي كُورْدِي
 جُونِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ اَوْنِكِرِ
 دُورْدِي رُوْشَنِي
 كُورْدِي كُنْ هَمْرِ مَعْبُورِ
 اَشِدْ دِي كُنْ جَمْلَهْ

كُورْدِي

هەركە امت اولوب اکا تو ریسە ستر
 بیکان ایجوئند حوری غلانی جنات
 جوئیکه کوندن کونرا ندی همتی همر شرع دین
 انرجین اولدی مشرف هر زمین و آسمان
 سگدی کفان مکه ده قیلج دو کدی فاث
 شکم مدینه یه واروب ایلدی آنکه مکان
 سود پیر اهل مدینه اولدی حله نایبی
 معجزاتن پیراهن ایشل ایلدی امتحان
 ددی جبریل با محمد هر که ایمان خلعتن
 دعوت ایلدی کیم راسه قتل ایلدی و بره امان
 فخر عالم بادشاه اولدی و درن باری وادیر

دایمی اصحاب سوئوب بکیر اندیر شادمان
 ددی عمر با محمد بنجه بنهان اولاسن
 ظاهر حق دینه دعوت ایلدی بوعلی عیان
 جقدی اندن شکم دینی ایشکاره ایلدی
 لطفله دعوت ایلدی هر یق اولعایشان
 در اوجمل عمر کیم فانی غیرت یا عسمر
 باجده اویدک اکاسن فانی بوخده ادوصان
 دیر اوجمله عمر کیم شنبه یوقدر لکه هیچ
 اول رسول هر عالمه اکا یوقدر حیات
 انید کوز مرسین نیراق یولوت دایم ایلدی
 نرینه کیم سه اولوز و نرینه سانیات

هرکه امت

ایندی منبردن رسول صفادی ایلله آفت
 ساکن اولدی اول درک اولکی کیمی حیات
 حمله اصحاب کور بن بکیر و صلوات کور دیر
 خطبه رمنبرده اوهردی بنه اول شیرین دهان
 این ایشیدوب بنجه کافر اولدی شکیات
 دایمی حله معجزات کور بنجه بان اوعلی بان
 بوئی یاز دیم یاد کار اولمق ایچون
 اوفا نلر نیر دعا قیلق ایچون
 کیدر ایسم اکر دار قادات او نومه سن بی روهر عادات
 منظره دیم مدخل کلیده بوئی یازان او فایان اولیده

فت

بری ابو بکر عمر عثمان علی کرامات
 انده مسجید کربا یون قلدیلرین وقت غار
 جبرائیل کلدی یوزد بکیر بالان اوقیه اذات
 جمعه کون خطبه اوهردی بر درک دایموب
 دایم ایلله عادت ایدمشدی اول مهر بان
 ددی اصحاب یاز رسول منبر یالیم بر سنه
 خطبه بکیر ایشیدوب کیمی ایشمر ای حیات
 شکم بر منبر ایلدی جقدی او شنبه رسول
 حقه به باشلادی او فو یالیدی اول حیات
 کور دیکر مسجید ایچره هویدی فریاد و انیر
 اول درک بار یلوب اندی نوحه واهیان

لندی

ÖZ GEÇMİŞ

Zekiye Gizem Debreli 18.06.1972 tarihinde Samsun’da doğdu. Samsun Ondokuz Mayıs Lisesini bitirdikten sonra Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1997 yılında mezun oldu. 1997 yılından beri MEB’e bağlı çeşitli okullarda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İletişim Bilgileri:

E mail : bengizemdebreli@hotmail.com

Bildiriler/Yayınlar:

Debreli, Zekiye Gizem (2016). “Kutadgu Bilig’de Kadın”. *Studies of the Ottoman Domain*, (C 6, S 11, s. 38-60).

